

Μ Α Ε Ι Μ Ο Υ
Τ Ο Υ
Ο Μ Ο Λ Ο Γ Η Τ Ο Υ
Α Π Α Ν Τ Α Τ Α Ε Ρ Γ Α
15Ε

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Α
Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Κ Α
Η Τ Ο Ι
Ε Κ Λ Ο Γ Α Ι Ε Κ Δ Ι Α Φ Ο Ρ Ω Ν Β Ι Β Λ Ι Ω Ν
Τ Ω Ν Τ Ε Κ Α Θ ' Η Μ Α Σ Κ Α Ι Τ Ω Ν Θ Υ Ρ Α Θ Ε Ν

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
'Από τόν
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλόλογο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
15Ε

Ἐπόπτης – Ἐπιμελητῆς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1995

Μ Α Ε Ι Μ Ο Σ

Ο

Ο Μ Ο Λ Ο Γ Η Τ Η Σ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ τόμος αὐτὸς περιέχει ἀνθολογία ἀπὸ γνῶμες συγγραφέων τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐθνικῶν. Ἔτσι ἐξάλλου δηλώνεται καὶ τὸν τίτλο· «Ἐκλογαὶ ἐκ διαφόρων βιβλίων ἐκ τε τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν θύραθεν». Τὸ πλῆθος τῶν γνωμῶν εἶναι μεγάλο καὶ κατατάσσονται σὲ ἑβδομήντα ἕνα Λόγους, κεφάλαια, μὲ ἰδιαίτερο θέμα τὸ καθένα. Ὁ σκοπὸς ποὺ ἔχει μπροστά του ὁ ἀνθολόγος εἶναι ὁ ἠθικὸς καταρτισμὸς τοῦ πιστοῦ καὶ ἡ σωτηρία του. Δίπλα στὸν βαθὺ θεωρητικὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ποὺ εἶδαμε σὲ προηγούμενα ἔργα του μὲ τὴ βαθιὰ, πρωτότυπη καὶ πηγαία σκέψη, ἔχομε ἐδῶ, γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ πλατιά καὶ ἰσορροπη προσωπικότητα τοῦ ἀγίου, τὸν σοφὸ πρακτικὸ μὲ γνώση καὶ πείρα πλουτισμένες ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ πλῆθος ἀναγνώσματα. Γι' αὐτὰ τὰ δεύτερα μὰ ἀδρῆ καὶ ὀπωσδήποτε ἑλλιπῆς εἰκόνα -καὶ βέβαια ἑλλιπῆς ἠθελημένα- ἴσως δὲν εἶναι τελείως περιττή.

Μιὰ πρώτη γεύση ἔκτος ἀπὸ τοὺς ἑβδομήντα ἕνα λόγους παίρνομε ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν Λόγων. Ἴδου μερικοί: Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας, ὁ πρῶτος λόγος· Περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἄριστο τὸ πιὸ πολὺ, ὁ τελευταῖος· καὶ ἐνδιάμεσα· Περὶ φρονήσεως καὶ βουλής, περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης, περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος, περὶ ἐλεημοσύνης, περὶ κολακείας, περὶ πλούτου καὶ πενίας καὶ φιλοσοργίας, περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως καὶ ἄλλα πολλὰ. Τίτλοι καὶ θέματα ποὺ ἀγγίζουν τὸν καταρτισμὸ κάθε ἀνθρώπου εὐρύτερα καὶ στενότερα τοῦ χριστιανοῦ πιστοῦ. Ἀπὸ τὸ πρῶτο ἐξηγεῖται καὶ ἡ πλούσια παρουσία καὶ συμμετοχὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ποὺ ἡ συμβολὴ τους στὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητος ἑνὸς τύπου ἀνθρώπου εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη γενικὰ ἀποδεκτὴ ὡς θεμελιακὴ. Μὲ τὰ πιὸ πάνω

ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προβολὴ τῆς ἔκτασης ὅπου κινεῖται ὁ Μάξιμος ὑποδουλώνεται καὶ μία ἰδιαίτερη ποιότητα στὴ σκέψη καὶ τὴν πρόθεση τοῦ ἁγίου.

Ἡ ποιότητα αὐτὴ, παράλληλα μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀναγνωσμάτων του καὶ τὸ δανεισμὸ του πιθανῶς καὶ ἀπὸ ἔμμεσες πηγές, διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιλογὴ τῶν προσωπικοτήτων ποὺ γνῶμες τους παραθέτει. Ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία ἀνθολογοῦνται πασίγνωστοι ἐκπρόσωποι, καὶ ἄλλοι λιγότερο γνωστοὶ ἀλλὰ μὲ χαρακτηριστικὲς γνῶμες τους, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ρητορείας, τῆς ἱστορίας, τῆς ποίησης. Ὁ Σόλων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ζήνων, ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἰσοκράτης ὁ Δημοσθένης, ὁ Πλούταρχος, ὁ κυνικὸς Διογένης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης κυρίως, ὁ Μένανδρος ὄχι σπάνια. Ἀπὸ τὴν «καθ' ἡμᾶς», ὅπως λέγεται, γραμματεία ὁ Μάξιμος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀνθολογεῖ γνῶμες ἀπὸ τὶς Παραομιλίες, τὸν Ἐκκλησιαστή, τὴ Σοφία Σειράχ, ὅπου μπορεῖ νὰ βρεῖ σύντομα, κομψὰ διατυπωμένα, προσφορότατα γιὰ τὸ σκοπὸ του ἀποφθέγματα. Ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ὑλικὸ βρίσκει κυρίως στοὺς Εὐαγγελιστὲς καὶ στὸν ἀπόστολο Παῦλο· ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πρῶτος ὁ Μ. Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ θεολόγος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ἄλλοι. Ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἴσως κατὰ ἰδιαίτερο τρόπο θέλει νὰ πεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ οἱ ἀνδρεῖες καὶ ὑπερήφανες -ἀκατακρίτως- γνῶμες του.

Καὶ τέλος, συνήθως οἱ λόγοι ἔχουν τὴν ἴδια ἐσωτερικὴ διάθεση· προηγοῦνται οἱ γνῶμες ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀπὸ ἓνα σημεῖο ἀκολουθοῦν οἱ γνῶμες ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὲς οἱ γνῶμες τῶν Πατέρων. Ἡ ἀνάπτυξη κατακλείεται μὲ τὶς γνῶμες τῶν ἐθνικῶν.

Μὲ αὐτὰ δὲν ἤθελα νὰ δώσω μόνο ἓνα ἀπλὸ περίγραμμα τοῦ βιβλίου· θὰ ἤθελα νὰ παρουσιάσω κι ἓνα, ἑλλιπὲς ἔστω, σχεδίασμα, μέσα ἀπὸ αὐτὰ, τῆς προσωπικότητος τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ τὴν ὑστεροβουλία προκαλώντας τὴ φιλοτιμία τοῦ πρόθυμου ἀναγνώ-

στη νὰ σκεφτεῖ τὸ ἅπλο αὐτὸ σχεδίασμα νὰ τὸ ὀλοκληρώσει σὲ εἰκόνα ὅσο γίνεται πληρέστερη καὶ πιὸ σαφὴ.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ΡG, στὸ ὁποῖο ὡς συνήθως γίνεται σημαντικὴ διόρθωση στὴ στίξη, τὶς παραπομπές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ περισσότερες εἶναι λανθασμένες, καὶ ἰδίως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν ὅλη γενικὰ εἰκόνα αὐτοῦ.

I.M.Σ.

στη νὰ σκεφτεῖ τὸ ἅπλο αὐτὸ σχεδίασμα νὰ τὸ ὀλοκληρώσει σὲ εἰκόνα ὅσο γίνεται πληρέστερη καὶ πὶὸ σαφὴ.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν ΡG, στὸ ὁποῖο ὡς συνήθως γίνεται σημαντικὴ διόρθωση στὴ στίξη, τὶς παραπομπές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ περισσότερες εἶναι λανθασμένες, καὶ ἰδίως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν ὅλη γενικὰ εἰκόνα αὐτοῦ.

I.M.Σ.

ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ
ΗΤΟΙ
ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΤΩΝ ΤΕ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΘΥΡΑΘΕΝ

Χάριν παράσχου, Χριστέ, τοῖς ἑμοῖς πόνοις.
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ,
Πῶς χρὴ ἀναγινώσκειν, ἢ ἀναγινώσκοντι
προσέχειν.

5 “Όταν ταῖς θείαις Βίβλοις προσομιλεῖς, μὴ ἀπλῶς ἔσο κατε-
σπουδασμένος ἐπιτρέχων ἐξ ἐπιπολῆς καὶ διῶν παρέργως τὰ
γεγραμμένα, ἀλλὰ κἄν δύοι πολλάκις καὶ δὶς καὶ τρεῖς τὸ αὐτὸ
ἐπελθεῖν εἰς ἀκρίβειαν, μὴ παραιτήσῃ. Πλὴν ἀλλὰ καὶ μέλλων
ἀναγινώσκειν ἢ ἀναγινώσκοντι προσέχειν ἑτέρῳ, δεήθητι πρό-
10 τερον τοῦ Θεοῦ, “Κύριε”, λέγων, “Ἰησοῦ Χριστέ, διάνοιξον τὰ
ᾧτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μου, τοῦ ἀκοῦσαι τῶν
λόγων σου καὶ συνεῖναι, καὶ τὸ θέλημά σου ποιῆσαι «Πάραι-
κος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ, μὴ ἀποκρύψῃς ἀπ’ ἐμοῦ τὰς ἐντολάς σου.
Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμά-
15 σια ἐκ τοῦ νόμου σου»”.

ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ
ΗΤΟΙ
ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΩΝ

Δῶσε τὴ χάρη σου, Χριστέ, στοὺς κόπους μου
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ
Πῶς πρέπει νὰ διαβάζομε ἢ νὰ προσέχομε σ' αὐτὸν
ποὺ διαβάζει.

“Όταν ἔχεις στὰ χέρια σου τὰ θεῖα βιβλία μὴ σὲ πιάνει ἡ βιασύνη καὶ θέλεις ἔτσι νὰ τρέχεις περνώντας ἐπιπόλαια, καὶ σὰ νὰ τὸ ἔχεις σὰν πάρεργο, ὅσα ἔχουν γραφεῖ. Ἄλλ' ἀκόμα κι ἂν χρειάζεται νὰ διαβάσεις τὸ ἴδιο πολλές φορές, καὶ δύο καὶ τρεῖς φορές, γιὰ ἀκριβῆ κατανόηση, μὴν ἀποφύγεις νὰ τὸ κάνεις. Ἄκόμα ὅταν πρόκειται νὰ διαβάσεις ἢ νὰ προσέχεις κάποιον ἄλλο ποὺ διαβάζει παρακάλεσε πρῶτα τὸν Θεὸ ὡς ἑξῆς: “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἄνοιξε τὰ αὐτιά καὶ τὰ μάτια τῆς καρδιᾶς μου, ν' ἀκούσω καὶ νὰ ἐννοήσω τοὺς λόγους σου καὶ νὰ κάνω τὸ θέλημά σου. «Εἶμαι περαστικός ἀπὸ τὴ γῆ σου, μὴ μοῦ κρύψεις τίς ἐντολές σου. Ἀφαίρεσε τὸ κάλυμμα τῶν ματιῶν μου καὶ θὰ κατανοήσω τὰ θαυμαστὰ τοῦ νόμου σου»¹”.

---

1. Ψαλμ. 118, 18, 19.

ΛΟΓΟΣ Α΄

Περὶ βίου ἀρετῆς καὶ κακίας.

Σοφ. Σολ. 5, 13: «Ἀρετῆς μὲν σημεῖον οὐδὲν ἔχομεν δεῖξαι, ἐν δὲ τῇ κακίᾳ ἡμῶν κατεδαπανήθημεν».

Παροιμ. 1, 10-15-16: «Μὴ σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς, μηδὲ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν· ἔκκλινον δὲ τὸν πόδα σου ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν· οἱ γὰρ πόδες αὐτῶν εἰς κακίαν τρέχουσιν».

Παροιμ. 13, 13: «Ὁς καταφρονεῖ πράγματος, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ».

Παροιμ. 10, 26: «Ὡσπερ ὄμφαξ ὁδοῦσι βλαβερόν καὶ κα-
10 πνὸς ὄμμασιν, οὕτω παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ».

Σοφία Σειράχ 27, 27: «Ὁ ποιῶν πονηρά, εἰς αὐτὸν κυλισθήσεται, καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῶ πόθεν ἦκει αὐτῷ».

Βασιλείου: Μόνη κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον.

Ἀρετῆς ἄσκησις τίμιον μὲν κτῆμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ
15 θέαμα τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

Ὡσπερ γὰρ τῷ πυρὶ αὐτομάτως ἔπεται τὸ φωτίζειν καὶ τῷ μύρῳ τὸ εὐωδεῖν, οὕτω καὶ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἀναγκαίως ἀκολουθεῖ τὸ ὠφέλιμον.

Ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἢ ἀναχώρησις τῶν
20 κακῶν. «Ἐκκλινον γάρ», φησὶν «ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν».

Γρηγορίου Θεολόγου: Φύσει πρόχειρον ἡ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χειρόν ὁ δρόμος, ἢ ροῦς κατὰ πρᾶνους ρέων, ἢ καλάμη

ΛΟΓΟΣ Α'.

Γιὰ τὸν βίον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας

Σοφ. Σολ. 5, 13: «Δὲν ἔχομε νὰ δείξομε κανένα σημεῖο ἀρετῆς καθὼς τὰ σπαταλήσαμε στὴν κακία μας».

Παροιμ. 1, 10, 15, 16: «Νὰ μὴ σὲ παρασύρουν ἄνθρωποι ἀσεβεῖς καὶ μὴ γίνεις συνοδοιπόρος τους· ἀπομάκρυνε τὰ βήματά σου ἀπὸ τὸ δρόμο τους, γιατί αὐτοὶ τρέχουν πρὸς τὴν κακία».

Παροιμ. 13, 13: «Ὁποῖος περιφρονεῖ μὰ ἐργασία, θὰ τὸν περιφρονήσῃ κι αὐτή».

Παροιμ. 10, 26: «Ὁπως ἡ ἀγορίδα κάνει κακὸ στὰ δόντια καὶ ὁ καπνὸς στὰ μάτια, ἔτσι καὶ ἡ παρανομία σ' ἐκείνους ποὺ παρανομοῦν».

Ἐκκλ. 27, 30: «Τὰ πονηρὰ ἔργα πέφτουν σ' ἐκεῖνον ποὺ τὰ κάμνει καὶ δὲν θὰ καταλάβῃ ἀπὸ ποῦ τοῦ ἤρθαν».

Βασιλείου. Τὸ μόνο ἀναφαιρέτο κτῆμα εἶναι ἡ ἀρετή.

Ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς εἶναι ὠραῖο ἀπόκτημα γι' αὐτὸν ποὺ τὸ ἔχει ἀλλὰ καὶ θέαμα πολὺ εὐχάριστο σ' ἐκείνους ποὺ τὴν παρακολουθοῦν.

Ὁπως στὸ φῶς ἀκολουθεῖ αὐτόματα ὁ φωτισμὸς καὶ στὸ μύρον ἡ εὐωδιά, ἔτσι καὶ στίς ἀγαθὲς πράξεις ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην ἡ ὠφέλεια.

Ἀρχὴ γιὰ ν' ἀναλάβῃ κανεὶς καλὰ ἔργα εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ κακά. Γιατὶ λέγει: «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ, καὶ κάνε τὸ καλόν»².

Γρηγορίου Θεολόγου, Λογ. Α' καὶ ΜΑ'. Ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ κακία εἶναι μέσα στὰ χέρια μας καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὸ χειρότερο εἶναι ταχύτερος ἀπὸ τὸ ποτάμι ποὺ κυλᾷ στὴν κατηφοριὰ ἢ τὴν

2. Ψαλμ. 36,27.

τις πρὸς σπινθῆρα καὶ ἄνεμον ραδίως ἔξαπτομένη καὶ γινομένη
φλόξ, καὶ συνδαπανωμένη τῷ οἰκείῳ γεννήματι.

Οὐ πάνυ τι ραδίον ἔστι τῶν ἀρετῶν τὴν νικῶσαν εὐρεῖν, καὶ
ταύτῃ δοῦναι τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ νικητήρια, ὥσπερ οὐδὲ ἐν
5 λειμῶνι πολυανθεῖ καὶ εὐώδει τῶν ἀνθέων τὸ κάλλιστον καὶ
εὐωδέστατον, ἄλλοτε ἄλλου τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν ὄψιν πρὸς
ἑαυτὸ μεθέλκοντος, καὶ πρῶτον δρέπεσθαι πείθοντος

Ἰω. Χρυσοστόμου: Σπάνιον ἢ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις καὶ πρό-
σαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἴη καὶ προκαλούμενον.

10 Ἄμισθος ἢ ἀρετῆ, ἵνα καὶ ἀρετῆ μείνη, πρὸς τὸ καλὸν μό-
νον βλέπουσα.

Ποιεῖ περιδοήτους οὐ δεξιὰ πρᾶξις μόνον, ἀλλὰ καὶ κακία
νικῶσα πονηρὰν εὐδοκίμησιν.

Οὐκ ἔστι τὸν ἀρετῆς ἐπιμελούμενον μὴ πολλοὺς ἔχειν ἐ-
15 χθρούς, ἀλλ' οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὸν ἐνάρετον· διὰ γὰρ τῶν τοιού-
των λαμπρότερος ἔσται μειζόνως

Πολλοὶ πολλάκις αὐτὰς τὰς ἀρετὰς διὰ τοὺς πόνους φεύγον-
τες, διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν εὐφημίαν αἰροῦνται ποιεῖν.

Ὡσπερ τὸ τῆς ζωῆς τέλος ἀρχὴ θανάτου ἔστιν, οὕτω καὶ
20 τοῦ κατ' ἀρετὴν δρόμου ἢ στασις, ἀρχὴ τοῦ κατὰ κακίαν γίνε-
ται δρόμου.

Δυσεπίτευκτον μὲν εἶναι τὴν ἀρετὴν, μυρίοις ἰδρῶσι καὶ
πόνοις σπουδῇ καὶ καμάτῳ μόγις κατορθουμένην, παρὰ τῆς
θείας Γραφῆς ἐδιδάχθημεν.

25 Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἰ γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ὁ παρα-
βαίνων τοὺς νόμους ἀπαραίτητον ὑφίσταται τὴν κόλασιν, πόσω
μᾶλλον ἀφορήτοις ἐκδοθήσεται βασάνοις ὁ τοῦ ἐπουρανίου
Δεσπότης ἀθετῶν τὰ προστάγματα;

Ὡσπερ ἐπὶ τῆς κιθάρας οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἐπὶ μιᾶς νευρᾶς
30 τὴν μελωδίαν ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ πάσας ἐπιέναι δεῖ μετὰ ρυθμοῦ
τοῦ προσήκοντος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ψυχὴν ἀρετῆς οὐκ
ἀρκεῖ ἡμῖν νόμος εἰς σωτηρίαν εἶς, ἀλλὰ δεῖ πάντας αὐτοὺς
μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν.

καλαμιὰ πὺν μὲ μιὰ σπῖθα καὶ δυνατὸ ἄνεμο ἀρπάζει ἀμέσως φωτιὰ καὶ θγάζει φλόγες καὶ χάνεται μαζὶ μὲ τὸν καρπὸ τῆς.

Τοῦ ἰδίου, "Ὁπ. π.: Δὲν εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ βρεῖς τὴν πρώτη ἀρετὴ καὶ νὰ δώσεις σ' αὐτὴ τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ νικητήρια. "Ὁπως οὔτε σὲ λιβάδι γεμάτο λουλούδια καὶ πὺν μοσχοβολᾷ νὰ βρεῖς τὸ ὠραιότερο καὶ πιὸ εὐωδιαστό, τὴ στιγμὴ πὺν κάποιο ἄλλο τραβάει τὴν ὄσφρηση καὶ τὸ βλέμμα καὶ σὲ πείθει νὰ κόψεις αὐτὸ πρῶτο.

Χουσοστόμου: Εἶναι σπάνια καὶ δύσκολη ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἀγαθοῦ, κι ἂν ἀκόμα προσελκύει πολὺ καὶ προκαλεῖ.

Ἡ ἀρετὴ δὲν δέχεται ἀμοιβή, γιὰ νὰ μείνει ἀρετὴ, πὺν ἀποβλέπει μονάχα στὸ καλό.

Κάνει περιβόητο τὸν ἄνθρωπο ὄχι μονάχα ἡ καλὴ πράξη, ἀλλὰ καὶ ἡ κακὴ πράξη, πὺν νικᾷ τὴν ὑπεροχὴ μιᾶς ἄλλης στὸ κακό.

"Ὁποῖος καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν ἔχει πολλοὺς ἐχθροὺς. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸν ἐνάρετο. Γιατὶ ἐξαιτίας τους θὰ λάμπει ἀκόμα περισσότερο.

Πολλοὶ ἄνθρωποι πολλές φορές, ἐνῶ ἀποφεύγουν τὶς ἴδιες τὶς ἀρετὲς ἐξαιτίας τῶν κόπων πὺν συνεπάγονται, τὶς προτιμοῦν γιὰ χάρη τῆς καλῆς φήμης πὺν δίνουν.

"Ὁπως τὸ τέλος τῆς ζωῆς εἶναι ἀρχὴ τοῦ θανάτου, ἔτσι καὶ τὸ σταμάτημα τῆς πορείας τῆς ἀρετῆς γίνεται ἀρχὴ τοῦ δρόμου τῆς κακίας.

Δυσκολοεπίτευκτο πράγμα ἡ ἀρετὴ, καὶ ἔχομε διδαχθεῖ ὅτι μόλις μὲ δυσκολία κατορθώνεται μὲ μύριους ἰδρωτὲς καὶ κόπους, μ' ἐπιμέλεια κι ἀγώνα.

"Ἄν ὅποιος παραβιάζει τοὺς νόμους τῶν ἐπίγειων ἀνθρώπων ὑπομένει τὴν ἀπαραίτητη τιμωρία, πόσο περισσότερο θὰ πα-ρα-δοθεῖ σὲ ἀφόρητα βάσανα ὅποιος ἀθετεῖ τὰ προστάγματα τοῦ αἰῶ-νιου Κυρίου;

"Ὁπως στὴν κιθάρα δὲν φτάνει νὰ παίξει κανεὶς τὸ τραγοῦδι μόνο σὲ μιὰ χορδὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ περνᾷ σὲ ὅλες μὲ τὸν πρέποντα ρυθμὸ, ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, δὲν εἶναι ἀρκετὸς γιὰ τὴ σωτηρία μας ἓνας νόμος, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοὺς φυλάγομε ὅλους μὲ προσοχή.

Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα φύσει κακός, καὶ ὁ δεῖνα φύσει καλός. Εἰ γὰρ φύσει ἀγαθός, οὐδέποτε δυνήσεται γενέσθαι κακός· καὶ εἰ φύσει κακός, οὐδέποτε γενήσεται ἀγαθός.

Οὐχ ὑπομένει τὸ σκότος τὴν τοῦ φωτὸς παρουσίαν· οὐ νόσος ὑγείας ἐπιλαβούσης ἴσταιται· οὐκ ἐνεργεῖ τὰ πάθη τῆς ἀπαθείας παρουσίας.

Ἐλευθέραν εἶναι προσήκει παντὸς φόβου τὴν ἀρετὴν. Ἀδέσποτον γὰρ ἀρετὴ καὶ ἐκούσιον, παντὸς φόβου καὶ ἀνάγκης ἐλεύθερον.

10 Οὐκ ἔστιν ἄλλην κακίας γέννησιν ἐννοῆσαι, ἢ ἀρετῆς ἀπουσίαν.

Φίλωνος: Τοῦ φαύλου ἕτερα μὲν τὰ ἐνθύμια, ἕτερα δὲ τὰ ῥήματα, ἄλλαι δὲ αἱ πράξεις· διάφορα δὲ πάντα καὶ μαχόμενα.

Κακίας ἕξοδος ἀρετῆς εἴσοδον ἐργάζεται· ὡς καὶ τοῦναντίον, ὑπεκστάντος ἀγαθοῦ τὸ ἐφεδρεῦον κακὸν ἐπεισέρχεται.

Κλήμεντος: Ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή.

Ὡς ἔοικεν, ἢ δικαιοσύνη τετραγώνος ἐστὶν, ἴση καὶ ὅμοια ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀποχῇ κακῶν, ἐν εὐποιίᾳ, ἐν τελειότητι γνωστικῇ· οὐδαμῇ οὐδαμῶς χωλεύουσα. ἵνα μὴ ἄδικος καὶ ἄνισος
20 φανῇ.

Διδύμου: Σχηματίζου τὴν ἀρετὴν, οὐχ ὅπως ἀπατήσης, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσης.

Βασιλείαν Θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν τῶν κατὰ τοὺς θείους νόμους τεταγμένως διούντων.

25 Πᾶσα πρακτικὴ ἀρετὴ ἐν τῷ γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἐν τῷ γεγονέναι, τὸ εἶναι ἔχει.

Νεΐλου: Χαῖρε τὴν ἀρετὴν ἠνίκα πράττεις, ἀλλὰ μὴ ἐπαίρου, μὴ ποτε τὸ ναυάγιον ἐν τῷ λιμένι γένηται.

Κυριίλλου: Χρὴ τὴν ἀρετὴν μὴ χωλεύειν καθ' ἑκάτερον, ἀλλ'
30 ἔργῳ καὶ λόγῳ ὀρθὴν καὶ ἀπηρτισμένην κατ' ἀμφοτέρα εἶναι.

Ἄς μὴ λέμε λοιπὸν ὅτι ἐκεῖνος εἶναι φύσει κακὸς καὶ ὁ ἄλλος φύσει καλός. Γιατί, ἂν εἶναι φύσει ἀγαθός, ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει νὰ γίνῃ κακός, κι ἂν πάλι εἶναι φύσει κακός, ποτὲ δὲν θὰ γίνῃ καλός.

Τὸ σκοτάδι δὲν ἀντέχει τὴν παρουσία τοῦ φωτός, οὔτε ἡ ἀρρώστια παραμένει ὅταν ἀποκατασταθεῖ ἡ ὑγεία· καὶ τὰ πάθη δὲν ἐνεργοῦν ὅταν εἶναι παρούσα ἡ ἀπάθεια.

Ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε φόβο. Γιατί ἡ ἀρετὴ εἶναι πράγμα χωρὶς κύριο καὶ ἐκούσιο, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε φόβο καὶ ἀνάγκη.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθοῦμε ἄλλη γέννηση τῆς κακίας, παρὰ τὴν ἀπουσία τῆς ἀρετῆς.

Φίλωνος: Τοῦ φαύλου ἀνθρώπου ἄλλες εἶναι οἱ σκέψεις του, ἄλλοι οἱ λόγοι, καὶ ἄλλες οἱ πράξεις· ὅλα εἶναι διάφορα καὶ μάχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

Ἡ ἔξοδος τῆς κακίας προκαλεῖ τὴν εἴσοδο τῆς ἀρετῆς· ὅπως καὶ τὸ ἀντίθετο· ὅταν ἀνεπαίσθητα φύγει τὸ ἀγαθὸ, εἰσέρχεται τὸ κακὸ πού καιροφυλακεῖ.

Κλήμεντος: Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ κακὰ εἶναι ἀρχὴ τῆς σωτηρίας.

Ὅπως φαίνεται ἡ δικαιοσύνη εἶναι τετράγωνη, ἰσόμετρον καὶ ὅμοια στὸ λόγο, στὸ ἔργο, στὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ κακὰ, στὴν ἐργασία καλῶν ἔργων, στὴν τελειότητα τῆς γνώσης. Σὲ κανένα δὲν χωλαίνει καθόλου, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ἀδίκη καὶ ἄνιση.

Διδύμου: α) Δεῖχνε τὴν ἀρετὴ σου ὄχι γιὰ ν' ἀπατήσεις, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὠφελήσεις.

Βασιλεία τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ὀνομάζομε τὴν κατάστασιν ἐκείνων πού ζοῦν συνταγμένοι μὲ τοὺς θεῖους νόμους.

Κάθε ἐμπρακτὴ ἀρετὴ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ της σ' αὐτὸ πού γίνεται καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνο πού ἔχει γίνῃ.

Νείλου: Νὰ χαίρεσαι ὅταν πράττεις τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ νὰ μὴν υπερηφανεύεσαι, μὴ τυχὸν καὶ ναυαγήσεις μέσα στὸ λιμάνι.

Κυρίλλου: Ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ μὴ εἶναι χωλὴ ἀπὸ τὴ μὴ ἢ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὀλοκληρωμένη καὶ ἄρτια καὶ στὰ δύο, στὸ ἔργο δηλαδὴ καὶ τὸ λόγο.

Τραχεῖα ἢ ἀρετὴ, καὶ ὀρθῶς οἶμος ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐκ ἂν τις ἔλοιτο ταύτην δίχα πόνου μακροῦ.

Ἐκ τῶν Πατέρων: Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ μαιίνεται· τῷ περιπατεῖν ἐν πόλει καὶ μὴ φυλάσσειν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τῷ ὄλωσ ἔχειν γνῶσιν μετὰ γυναικῶν, καὶ τῷ ἔχειν φιλίαν μετὰ τῶν ἐνδόξων τοῦ κόσμου, καὶ τῷ ἀγαπήσαι τὰς σαρκικὰς ὀμιλίας καὶ ματαιολογίας.

Πλουτάρχου: Τῆς ἀγνοουμένης ἀρετῆς ὡσπερ τοῦ κατορωρυγμένου χρυσίου ἡ λαμπρότης οὐ βλέπεται.

10 Ἡ μὲν τροφή τοῖς γυμναζομένοις, ἡ δὲ ἀρετὴ τοῖς πεπαιδευμένοις ἡδεῖα φαίνεται.

Ὁ βίος καθάπερ νόμισμα διαβληθεὶς ἐν ἀρχαῖς, εἰς πάντα τὸν κόσμον ἀδόκιμος γίνεται.

15 Ἄπαντα δόκει ποιεῖν, ὡς μηδένα λήσων. Καὶ γὰρ ἂν παυραυτίκα κρύψης, ὕστερον ὀφθήσῃ.

Ἀνθρώπου τινὸς αὐτὸν ἀδικήσαντος καὶ περιφεύγοντος καὶ ἀπαντᾶν αἰσχυνομένου, συντυχῶν ἅπαξ εἶπεν· Οὐ σέ χρὴ ἐμὲ φεύγειν, ἀλλ' ἐμὲ σέ, φαῦλον ὄντα.

20 Οὐκ ἔστι κυνὸς ἀντάξιος οὐδ' ὄνου δειλὸς ἀνὴρ καὶ ἀνακλις, ὑπὸ πλούτου καὶ μαλακίας διερρουηκῶς.

Οὕτω ζῆν προαιροῦ, ὡς μήτε τῶν δυνατωτέρων καταφρονεῖσθαι, μήτε τοῖς ὑποδεεστέροις φοβερὸς εἶναι.

Δημοσθένους: Ὡσπερ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων τὰ κάτωθεν ἰσχυρότερα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ 25 τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις ἀληθεῖς καὶ δικαίας.

Κλειτάρχου: Μὴ τὸ ἔχειν ἀρετὴν καλὸν νόμιζε, ἀλλὰ τὸ ὡς δεῖ καὶ ὑπὲρ ὧν δεῖ.

Ἡ ἀρετὴ εἶναι τραχεῖα καὶ εἶναι ὄρθιος ὁ δρόμος πού ὁ-δηγεῖ σ' αὐτή², καὶ δὲν θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἀκολουθήσει κάποιος χωρὶς πολὺ κόπο.

Ἀπὸ τοὺς Πατέρες: Τέσσερα πράγματα μολύνουν τὴν ψυχὴ· τὸ νὰ κυκλοφορεῖ κανεὶς μέσα στὴν πόλη καὶ νὰ μὴν προφυλάγει τὰ μάτια του, τὸ νὰ ἔχει ὅποιαδήποτε γνώση γιὰ σχέσεις μὲ γυναῖκες, τὸ νὰ ἔχει φιλία μὲ τοὺς ἐπιφανεῖς τοῦ κόσμου, καὶ τὸ νὰ ἀγαπήσει τίς σαρκικὲς ἐπαφές καὶ φλυαρίες.

Πλουτάρχου: Τῆς ἀρετῆς πού μένει ἄγνωστη δὲν φαίνεται ἡ λάμψη, ὅπως καὶ τοῦ χρυσοῦ πού εἶναι χωμένος στὴ γῆ.

Φαίνεται γλυκειὰ ἡ τροφή σὲ ὅσους γυμνάζονται καὶ ἡ ἀρετὴ σ' ἐκείνους πού ἀσκοῦνται μ' αὐτήν.

“Ὅταν ἡ ζωὴ διαβληθεῖ, ὅπως τὸ νόμισμα στὴν ἀρχή, προκαλεῖ τὴ δυσπιστία ὅλου τοῦ κόσμου.

Νὰ κάνεις τὰ πάντα πιστεύοντας ὅτι δὲν θὰ ξεφύγεις τὴν προσοχὴ κανενός. Γιατί, ἂν τὸ κρύψεις προσωρινά, ἀργότερα θὰ φανερωθεῖ.

(Ἴσως τοῦ Σωκράτη): “Ὅταν συνάντησε κάποτε κάποιον πού τὸν εἶχε ἀδικήσει καὶ τὸν ἀπέφευγε καὶ ντρεπόταν νὰ τὸν συναντήσει, τοῦ εἶπε· Δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγεις ἐσὺ ἐμένα, ἀλλὰ ἐγὼ ἐσένα, γιατί εἶσαι φαῦλος.

Δὲν ἀξίζει οὔτε ὅσο ἓνα σκυλί ἢ ἓνας γάιδαρος ὁ δειλὸς κι ἄψυχος ἄνδρας, πού ἔχει καταρρεύσει ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν τρυφή.

Νὰ προτιμᾷς αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς· οὔτε δηλαδή οἱ δυνατότεροί σου νὰ σὲ περιφρονοῦν, οὔτε οἱ κατώτεροί σου νὰ σὲ φοβοῦνται.

Δημοσθένους: “Ὅπως τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ πλοίου καὶ ἄλλων παρόμοιων τὰ κατώτερα μέρη πρέπει νὰ εἶναι πιὸ ἰσχυρά, ἔτσι καὶ τῶν πράξεων οἱ ἀρχές καὶ οἱ βάσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀληθινές καὶ δίκαιες.

Κλητάρχου: Νὰ μὴ νομίζεις καλὸ τὸ νὰ ἔχεις κάποια ἀρετὴ, ἀλλὰ τὸ νὰ τὴν ἔχεις ὅπως πρέπει καὶ γιὰ ὅποια χρειάζεται.

Ἄρετήν μὲν ἔχων, πάντα ἔξεις, κακίαν δέ, οὐδὲ σεαυτόν.

Σωκράτης: Θεασάμενός τινα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς πράξεως δὲ ἀμελοῦντα, Ὅρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μὴ, τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀσγριώσης.

Καταμαθὼν δέ τινα τῶν γνωρίμων ἐσπουδακότα ὅπως αὐτῷ ἢ εἰκὼν ὁμοία γένηται, πρὸς αὐτὸν εἶπε· Σὺ ὅπως μὲν σοι ὁ λίθος ὁμοιος γένηται ἐσπούδακας, ὅπως δὲ μὴ αὐτὸς λίθῳ ὁμοιος γένη οὐ φροντίζεις.

10 Δημόνακτος: Τοὺς τῶν σωμάτων ἐπιμελουμένους, ἑαυτῶν δὲ ἀμελοῦντας, ὠνειδίξεν, ὡς τῶν μὲν οἴκων ἐπιμελουμένους, τῶν δὲ ἐνοίκων ἀμελοῦντας

Δημοκρίτου: Τὰς μὲν γραμμιάς ἀσφαλεστέρας, τὰς δὲ πράξεις λαμπροτέρας ἔχειν δεῖ.

15 Θεοῦ ἄξιόν σε ποιήσῃ, τὸ μηδὲν ἀνάξιον αὐτοῦ πράττειν.

Βίαντος: Οὕτω πειρῶ ζῆν, ὡς καὶ ὀλίγον καὶ πολὺν χρόνον διωσόμενος.

Λάκωνος: Λάκων ἐρωτηθεὶς, Διατί ἀτείχιστός ἐστιν ἡ Σπάρτη· Μὴ ψεύδου, ἔφη· τετείχισται γὰρ ταῖς τῶν οἰκούντων ἀρε-
20 ταῖς.

Διογένους: Ὀνειδίσαντος αὐτῷ τινος, ὡς εἰς ἀκαθάρτους τόπους εἰσέρχεται, ἔφη· Καὶ ὁ ἥλιος, ἀλλ' οὐ μαιίνεται.

Λινδίου: Εὐσέβειαν δεῖ φυλάσσειν, πολίταις τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν, ἡδονῆς κρατεῖν, βία μηδὲν πράττειν, τὸν τοῦ δή-
25 μου ἐχθρὸν πολέμιον νομίζειν, οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν εἰ δὲ μὴ, δόξεις παροινεῖν.

Λυκούργου: Λυκούργος ὁ νομοθέτης, τὸ μὲν ἀξιόχρεων τῶν ἀνθρώπων ἔφη ἐν τῇ οὐσίᾳ κεῖσθαι, τὸ δὲ ἀξιόπιστον ἐν τοῖς τρόποις.

30 Πυθαγόρου: Φιλήδονον, φιλοσώματον, φιλοχρήματον καὶ

“Όταν ἔχεις τὴν ἀρετὴν, θὰ ἔχεις τὰ πάντα· ἐνῶ ὅταν ἔχεις κακία, δὲν θὰ ἔχεις οὔτε τὸν ἑαυτό σου.

Σωκράτους: “Όταν εἶδε κάποιο μαθητὴ του νὰ φροντίζει τὸ χωράφι του, ν’ ἀδιαφορεῖ ὅμως γιὰ τὶς πράξεις του, εἶπε: “Ε, σύ, πρόσεχε μήπως, θέλοντας νὰ ἐξημερώσεις τὸ χωράφι σου, κάνεις ν’ ἀγριέψει ἡ ψυχὴ σου.

Κι ὅταν ἔμαθε πὼς κάποιος γνωστός του φρόντισε νὰ γίνῃ τὸ ἄγαλμά του ὁμοίό του, τοῦ εἶπε: Ἐσὺ φρόντισες βέβαια νὰ γίνῃ τὸ μάρμαρο ὁμοίό σου, δὲν σὲ νοιάζει ὅμως μήπως γίνεις ἐσὺ ὁμοίος μὲ τὴν πέτρα.

Δημόνακτος: Κατηγοροῦσε ἐκείνους ποὺ περιποιοῦνταν τὰ σώματά τους, ἀδιαφοροῦσαν ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό τους (τὴν ψυχὴ τους), ἐπειδὴ φρόντιζαν γιὰ τὰ σπίτια τους, ἀδιαφοροῦσαν ὅμως γιὰ τοὺς ἔνοικους.

Δημοκρίτου: Οἱ γραμμὲς³ πρέπει νὰ εἶναι ὅσο γίνεται σταθερότερες καὶ οἱ πράξεις λαμπρότερες.

Θὰ γίνεις ἀξίος τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν κάνεις τίποτε ἀνάξιό του.

Βίαντος: Προσπάθησε ἡ ζωὴ σου νὰ εἶναι τέτοια, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσεις καὶ λίγο διάστημα καὶ πολὺ.

Ἐνὸς Λάκωνα: Ἐνας Λάκωνας, ποὺ ἐρωτήθηκε γιὰτί ἡ Σπάρτη δὲν ἔχει τείχη εἶπε: Μὴ λές ψέματα, γιὰτί εἶναι περιτειχισμένη μὲ τὶς ἀρετὲς τῶν κατοίκων της.

Διογένους: “Όταν τὸν κατηγοροῦσε κάποιος, ὅτι πηγαίνει σὲ ἀκάθαρτους τόπους, εἶπε: Κι ὁ ἥλιος μπαίνει, ἀλλὰ δὲν μολύνεται.

Ἐνὸς Λινδίου: Πρέπει νὰ τηρεῖς εὐσέβεια· στοὺς πολίτες νὰ συμβουλευεῖς τὰ ἄριστα· νὰ χαλιναγωγεῖς τὴν ἡδονή· νὰ μὴν κάνεις τίποτε μὲ τὴ βία· νὰ νομίζεις ἐχθρό σου ὅποιον πολεμᾷ τὸν δῆμο· νὰ μὴ τιμωρεῖς τοὺς δούλους ποὺ μεθοῦν· σὲ ἀντίθετη περίπτωσι θὰ φανεῖς ὅτι εἶσαι παρανοϊκός.

Λυκούργου: Ὁ Λυκοῦργος ὁ νομοθέτης εἶπε, ὅτι τὸ ἀξιόχρεο τῶν ἀνθρώπων ἀναφέρεται στὴν περιουσία, ἐνῶ ἡ ἀξιοπιστία στοὺς τρόπους.

Πυθαγόρου: Εἶναι ἀδύνατο ὁ ἴδιος ἄνθρωπος νὰ εἶναι φι-

3. Οἱ γραμμὲς στὴ γεωμετρία καὶ στὰ στάδια.

φιλόθεον τὸν αὐτόν, ἀδύνατον εἶναι. Ὁ γὰρ φιλήδονος πάντως καὶ φιλοσώματος· ὁ δὲ φιλοσώματος πάντως καὶ φιλοχρήματος· ὁ δὲ φιλοχρήματος ἐξ ἀνάγκης καὶ ἄδικος· ὁ δὲ ἄδικος, εἰς μὲν Θεὸν ἀνόσιος, εἰς δὲ ἄνθρωπον παράνομος

5 Ἔων τοῦ σώματος ἀπαλλαγείς οὐ δεήσῃ, ἐκείνων καταφρόνει πάντων· καὶ ὧν ἀπαλλαγείς δεήσῃ, πρὸς ταῦτά σοι ἀσκουμένῳ Θεὸν παρακάλει γίνεσθαι συλλήπτορα.

Διοδώρου.— Πάντες ἄνθρωποι διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀσθένειαν, βιοῦσι μὲν ἀκαριαῖόν τι μέρος τοῦ παντὸς αἰῶνος, τετελευ-
10 τήκασι δὲ πᾶν τὸν ὕστερον χρόνον. Καὶ τοῖς μὲν ἐν τῷ ζῆν μηδὲν ἀξιόλογον πράξασι, ἅμα ταῖς τῶν σωμάτων τελευταῖς συναποθνήσκει καὶ τὰ ἄλλα πάντα κατὰ τὸν βίον, τοῖς δὲ δι' ἀρετὴν περιποιησαμένοις δόξαν, αἱ πράξεις ἅπαντα τὸν αἰῶνα μνημονεύονται, διαδοῶμεναι τῷ θειοτάτῳ τῆς ἱστορίας στόμα-
15 τι

Ἐπερίδου: Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἐπιδείκνυσθαι, ἐν μὲν τοῖς λόγοις ἃ φρονεῖ, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις ἃ ποιεῖ.

Ἰττάχου φιλοσόφου: Τοὺς ἀγαθοὺς τῶν ἀνθρώπων, Θεοῦ τι μέρος ἔχειν.

20 Ἀριστοτέλους: Θεοῦ μὲν ἐστὶ πράττειν ἃ βούλεται, ἀνθρώπου δὲ τὰ δέοντα προθυμεῖσθαι.

Ἀντιφάνους: Ὅταν εὐπορῶν τις αἰσχρὰ πράττη πράγματα, τί τούτων ἀπορήσαντα πράξειν προσδοκᾷ;

λήδονος, φιλοσώματος, φιλοχρήματος καὶ φιλόθεος. Γιατὶ ὁ φιλήδονος εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ φιλοσώματος· ὁ φιλοσώματος εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ φιλοχρήματος· ὁ φιλοχρήματος εἶναι ἀναγκαστικὰ καὶ ἄδικος. Καὶ ὁ ἄδικος ἔναντι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνόσιος, ἐνῶ ἔναντι τοῦ ἀνθρώπου παράνομος.

Ἐκεῖνα ποῦ δὲν θὰ σοῦ χρειαστοῦν ὅταν ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα, νὰ τὰ περιφρονεῖς ὅλα, ἐνῶ ὅποια θὰ σοῦ χρειαστοῦν ὅταν θ' ἀπαλλαγεῖς, σ' αὐτὰ νὰ ἀσκεῖσαι καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸν Θεὸ νὰ σοῦ γίνεταί βοηθός.

Διοδώρου: "Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐξαιτίας τῆς ἀσθένειας τῆς φύσης τους ζοῦνε μιά στιγμή ὅλης τῆς αἰωνιότητος, καὶ εἶναι πεθαμένοι γιὰ ὅλο τὸ ἔπειτα διάστημα. Καὶ γιὰ ὅσους βέβαια δὲν ἔχουν πράξει τίποτε ἀξιόλογο ὅσο ζοῦσαν, μαζὶ μὲ τὸ σῶμα πεθαίνουν καὶ ὅλα ὅσα συνοδεύουν τὴ ζωὴ. "Ὅσοι ὅμως ἀπέκτησαν δόξα γιὰ τὴν ἀρετὴ τους οἱ πράξεις τους μνημονεύονται σ' ὅλο τὸν αἰῶνα, διακηρυττόμενες ἀπὸ τὸ θεϊκότατο στόμα τῆς ἱστορίας.

Ἐπερείδου: Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος στὰ λόγια του πρέπει νὰ δείχνει ὅ,τι πιστεῦει, ἐνῶ στὴ συμπεριφορὰ του τὰ ἔργα του.

Ἰπτάχου τοῦ φιλοσόφου: Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι ἔχουν κάποιο μέρος τοῦ Θεοῦ.

Ἀριστοτέλους: Γνώρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ πραγματώνει ὅσα θέλει, ἐνῶ καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου εἶναι, νὰ δείχνει προθυμία στὰ δέοντα.

Ἀντιφάνους: Ἄν κάποιος κάνει πράξεις αἰσχροὺς ὅταν ἔχει ἀφθονία ἀγαθῶν, τί περιμένεις νὰ κάνει ὅταν χάσει αὐτὰ;

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Περὶ φρονήσεως καὶ βουλήs.

Σοφία Σειράχ 40, 25: «Χρυσίον καὶ ἀργύριον ἐπιστήσουσι πόδας, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα βουλή εὐδοκιμήσει».

Σοφία Σειράχ 22, 16: «Ἰμάντωσις ξύλινη ἐνδεδεμένη εἰς οἰκοδομήν, ἐν σεισμῶ οὐ διαλυθήσεται· οὕτω καρδία ἐστηριγμένη ἐπὶ διανοήμασι βουλήs, ἐν καιρῶ οὐ δειλιάσει».

Βασιλείου: Διπλοῦν ἐστὶ τὸ τῆs φρονήσεως ὄνομα. Ἡ μὲν γάρ τις ἐστὶ φυλακτικὴ τοῦ οἰκείου συμφέροντος, οἷα ἡ τοῦ ὄφεως τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ συντηροῦντος, ἡ δὲ τις ἔοικεν εἶναι κακεντρέχεια τρόπων, ὁξέως τὸ ἴδιον λυσιτελὲς ἐξευρίσκουσα
10 καὶ συναρπάζουσα τοὺς ἀκεραιότερους, ὅποια ἦν ἡ τοῦ οἰκονόμου τῆs ἀδικίας. Ἡ δὲ ἀληθὴς φρόνησις, διάγνωσις ἐστὶ τῶν τε ποιητέων καὶ οὐ ποιητέων, ἧ ὁ ἐπακολουθῶν, οὐδέποτε τῶ ὀλέθρῳ τῆs κακίας περιπαρήσεται. Ὁ τούνην νοῶν λόγους φρονήσεως, οἶδεν τίνες μὲν σοφισματώδεις, τίνες δὲ οἱ κατὰ βίον
15 πρακτέοι καὶ τὰ βέλτιστα ἡμῖν ὑποτιθέμενοι, καὶ ὡς δόκιμος τραπεζίτης, τὸ μὲν καλὸν καθέξει, ἀπὸ δὲ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀφέξεται.

Ὁ γὰρ τὸ τοῦ ὄφεως φρόνιμον περὶ τὸ κακόν, τό τε τῆs περισσότερῃs ἀκέραιον περὶ τὸ καλὸν ἀναμίξας, οὔτε τὸ φρόνιμον
20 ἐάσει κακουργὸν γενέσθαι, οὔτε τὸ ἀπλοῦν ἀνόητον.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πηγὴ καὶ μήτηρ καὶ ρίζα φρονήσεως ἡ ἀρετὴ, ὥσπερ καὶ πᾶσα πονηρία ἐξ ἀνοίας ἔχει τὴν ἀρχήν,

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Γιά τή φρόνηση και τή σκέψη-σύνεση

Σοφ. Σειρ. 40, 25: «Τὸ χρυσάφι και τὸ ἀσήμι θὰ σὲ σταματήσουν· κι ἀπὸ τὰ δύο μεγαλύτερη εὐδοκίμαση παρέχει ἡ σύνεση».

Σοφ. Σειρ. 22, 16. «Ἐὐλίνο δικτυωτὸ προσαρμοσμένο σὲ οἰκοδομὴ δὲν θὰ διαλυθεῖ σὲ περίπτωση σειμοῦ. Ἔτσι και ἡ καρδιά πὸν στηρίζεται πάνω σὲ ὀρθὲς σκέψεις δὲν θὰ δειλιάσει στὴ δύσκολη ὥρα».

Βασιλείου: Διπλὸ ἔργο ἐπιτελεῖ ἡ φρόνηση. Ἀπὸ τὴ μὰ φυλάγει τὸ συμφέρον, ὅπως ἡ φρόνηση τοῦ φιδιοῦ πὸν προστατεύει τὸ κεφάλι του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μοιάζει μὲ κάποια κακεντρέχεια στοὺς τρόπους, πὸν ἀνακαλύπτει ἀμέσως τὸ ὠφέλιμο και συμπαρασύρει τοὺς ἄκέραιους, ὅπως ἐκείνη τοῦ ἀδικου οἰκονόμου⁴. Ἡ ἀληθινὴ φρόνηση ὅμως εἶναι ἡ διάγνωση αὐτῶν πὸν πρέπει νὰ κάνομε κι αὐτῶν πὸν δὲν πρέπει, κι ὅποιος ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴ φρόνηση δὲν θὰ παρασυρθεῖ στὸν ὀλεθρο τῆς κακίας. Ὅποιος λοιπὸν κατανοεῖ τοὺς λόγους τῆς φρόνησης⁵, καταλαβαίνει ποιοὶ εἶναι σοφιστικοὶ και ποιοὶ μποροῦν νὰπραχθοῦν και μᾶς συμβουλεύουν τὰ πλέον ὠφελιμότερα, και σὰν πεπειραμένος τραπεζίτης θὰ κρατήσσει τὸ καλὸ και θὰ κρατηθεῖ μακριὰ ἀπὸ κάθε εἶδους κακό.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅποιος συνδυάσει τὴ φρόνηση τοῦ φιδιοῦ ὡς πρὸς τὸ κακὸ και τὴν ἀπλότητα τοῦ περιστεριοῦ ὡς πρὸς τὸ καλὸ, οὔτε τὴ φρόνηση θ' ἀφήσει νὰ προξενήσσει τὸ κακὸ οὔτε τὴν ἀπλότητα νὰ γίνει ἀνοησία.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πηγὴ και μητέρα και ρίζα τῆς φρόνησης εἶναι ἡ ἀρετὴ, ὅπως και κάθε κακία ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς ἀπὸ τὴν

4. Λουκά 16, 8.

5. Παροιμ. 1, 3.

ὡσπερ δὴ καὶ ὁ Προφήτης φησὶν· «Οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου, ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου». Ὁ δὲ ἐνάρετος καὶ φόβου Θεοῦ ἔχων, πάντων ἐστὶ συνετώτερος. Διὸ καὶ τίς φησιν· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου».

5 Ἰγνατίου.— Τέλειοι ὄντες, τέλεια φρονεῖτε. Θέλουσι γὰρ ὑμῖν εὖ πράττειν, Θεὸς ἔτοιμος εἰς τὸ παρέχειν.

Πλουτάρχου.— Ἡ φρόνησις οὐ σωμάτων, ἀλλὰ πραγμάτων ὄψις ἐστὶ, πρὸς ἐν αὐτοῖς γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἄριστα
10 χρήσεται τοῖς ἀπαντῶσι καὶ προστυγχάνουσι, παρέχουσα διασκοπεῖν τὸ μέλλον. Τὸ μὲν οὖν σῶμα πρόσω που μόνον ὠμμάτῳται, τοῖς δὲ ὀπισθεν τυφλὸν ἐστίν, ἡ δὲ διάνοια καὶ τὰ παρωχημένα βλέπειν τῇ μνήμῃ πέφυκεν.

Ἄφρων ἀυθήμερόν ἐξαγγέλει ὀργὴν αὐτοῦ.

Πᾶς ἄφρων εὐθύς καὶ μικρόψυχος· οὐ γὰρ ἐστὶ πάγιος.

15 Εἴ ποτέ τινα ἐώρακεν ἁμαρτάνοντα, ἔλεγε· Μήποτε καὶ ἐγὼ τοιούτῳ περιπέσω.

Μενάνδρου.— Ἄπαντα δοῦλα τοῦ φρονεῖν καθίσταται.

Βουλευόμενοι παραδείγματα ποιοῦνται παρεληλυθότα τῶν μελλόντων. Τὸ γὰρ ἀφανές, ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχειν τὴν
20 διάγνωσιν.

Ἰσοκράτους — Ὁ κακῶς διανοηθεὶς περὶ τῶν οἰκείων, οὐδέποτε καλῶς βουλευέσεται περὶ τῶν ἀλλοτριῶν.

Κλειτάρχου.— Ἡ ἰσχὺς τοῦ σώματος μὴ γινέσθω τῆς ψυχῆς ἀσθένεια· ἰσχὺν δὲ ψυχῆς, φρόνησιν νόμιζε.

25 Δημόνακτος — Ἐν ἀλλοτριῶσι παραδείγμασι παίδευε σεαυτόν, καὶ ἀπαθῆς τῶν κακῶν ἔση.

Ἀριστείδου.— Τὸ μὲν νικᾶν ἐν ταῖς μάχαις καὶ τοῖς φαύλοις πολλάκις περιγίνεται, φρονήσει δὲ καὶ σοφία κρατεῖν δύνασθαι, μόνον ἐστὶ τῶν εἰδότην βουλευέσθαι.

άνοησία, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Προφήτης· «Δὲν ὑπάρχει ὑγεία στὴ σάρκα μου ἐξαιτίας τῆς ἀνοησίας μου»⁶. «Ὅποιος ὅμως ἔχει ἀρετὴ καὶ φόβο Θεοῦ εἶναι πιὸ συνετὸς ἀπὸ ὅλους. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος λέγει· «Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου»⁷.

Ἰγνατίου: Ἀφοῦ εἶστε τέλειοι, νὰ φρονεῖτε τὰ τέλεια. Γιατί, θέλοντας ἐσεῖς νὰ πράττετε τὰ καλά, εἶναι καὶ ὁ Θεὸς ἕτοιμος νὰ σαῖς τὰ δώσει.

Πλουτάρχου: Ἡ φρόνηση δὲν ἀποβλέπει στὰ σώματα, ἀλλὰ στὰ πράγματα πρὶν φτάσει ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὰ, ὄντας δυνατότητα νὰ διαβλέπομε στὸ μέλλον πῶς θὰ μπορέσομε ν' ἀντιμετωπίσομε ὅ,τι θὰ συναντήσομε καὶ μᾶς τύχει. Τὸ σῶμα ἔχει μπροστὰ μόνο τὰ μάτια του, ἐνῶ πίσω εἶναι τυφλὸ. Ἡ διάνοια ὅμως μπορεῖ μὲ τὴ θύμηση νὰ βλέπει καὶ τὰ περασμένα.

Παροιμ. 12, 16: «Ὁ ἀνόητος τὴν ἴδια μέρα ἐκδηλώνει τὴν ὀργή του».

Παροιμ. 14, 29. «Κάθε ἀνόητος εἶναι συγχρόνως καὶ μικροψυχος· γιατί δὲν εἶναι σταθερός».

Ἀγνώστου: Ἄν ἔβλεπε κάποτε κάποιον ν' ἁμαρτήσῃ ἔλεγε· Εἶθε νὰ μὴν πέσω ποτὲ κι ἐγὼ σὲ τέτοιο ἁμάρτημα.

Μενάνδρου: Ὅλα ὑποτάσσονται στὴ φρόνηση.

Ὅταν σκέφτονται κάνουν τὰ περασμένα παραδείγματα γιὰ τὰ μελλοντικά. Γιατί, ἐκεῖνο πού δὲν φαίνεται, κατανοεῖται ἀμέσως ἀπὸ τὸ φανερό.

Ἰσοκράτους: Ἐκεῖνος πού σκέφθηκε ἄσχημα γιὰ τὰ δικά του, οὐδέποτε θὰ σκεφθεῖ καλά γιὰ τὰ ξένα.

Κλειτάρχου: Ἡ δύναμη τοῦ σώματος νὰ μὴ γίνῃ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς· ὡς δύναμη τῆς ψυχῆς νὰ θεωρεῖς τὴ φρόνηση.

Δαμώννακτος: Νὰ παιδαγωγεῖς τὸν ἑαυτό σου μὲ ξένα παραδείγματα, καὶ δὲν θὰ πάθεις κανένα κακό.

Ἀριστείδου: Τὸ νὰ νικοῦν στίς μάχες τὸ πετυχαίνουν κάποτε καὶ οἱ φαῦλοι, τὸ νὰ νικοῦν ὅμως μὲ τὴ φρόνηση καὶ τὴ σοφία μποροῦν τὸ πετυχαίνουν μόνο ὅσοι γνωρίζουν νὰ σκέφτονται.

6. Ψαλμ. 37, 4.

7. Σοφ. Σειρ. 1, 16. Ψαλμ. 110, 10.

Γαῖον.— Σωφρονέστερον, οἶμαι, τοῦ μετὰ τοῦ πάθους ἐγκαλεῖν, τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τοῦ μὴ παθεῖν.

Δημοκράτους.— Φρονήσεως ἔργον, μέλλουσαν ἀδικίαν φυλάξασθαι, ἀναλγησίας δέ, γενομένης μὴ ἀμύνασθαι.

5 Σόλωνος.— Συμβούλευε, μὴ τὰ ἥδιιστα, ἀλλὰ τὰ ἄριστα.

Ἐπικτήτου.— Βουλευέου πολλά περὶ τοῦ λέγειν τι ἢ πράττειν· οὐ γὰρ ἕξεις ἄδειαν ἀνακαλέσασθαι τὰ λεχθέντα ἢ πραχθέντα.

Βίαντος.— Τὸ μὲν ἰσχυρὸν τῷ σώματι γενέσθαι, φύσεως
10 ἔργον, τὸ δὲ λέγειν τὰ συμφέροντα τῇ πατρίδι, ψυχῆς ἴδιον καὶ φρονήσεως.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίς ἄριστος σύμβουλος, ἔφη· Ὁ καιρός.

Τοὺς φρονίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀφρόνων, ἢ τοὺς ἀφρονας ὑπὸ τῶν φρονίμων ὠφελεῖσθαι· τούτους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἁμαρτίας, ἐκείνους δὲ τὰς τούτων μὴ
15 μιμεῖσθαι κατορθώσεις.

Δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα μεμνηῆσθαι μὲν τῶν γενομένων, πράττειν δὲ τὰ ἐνεστώτα· περὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀσφαλίζεσθαι.

Μία ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ καλῶς βουλευέσθαι, τὸ γνῶναι περὶ
20 ὅτου ὁ λόγος εἰ δὲ μὴ, τοῦ παντὸς ἁμαρτάνειν ἀνάγκη.

Εὐριπίδου ἐν Ἀντιόπῃ:

Ψυχῇ μέγας χαλινός ἐστιν ὁ νοῦς.

Τὸ δ' ἀσθενές μου καὶ τὸ θῆλυ σώματος

Κακῶς ἐμέμφθης εἰ γὰρ εὖ φρονεῖν ἔχω,

25 Κρεῖσσον τόδε ἐστὶ καρτεροῦ βραχίονος.

Σοφοκλέους ἐν Αἴαντι:

Ἐκ τῶνδε μέντοι τῶν τρόπων οὐκ ἄν ποτε

Κατάστασις γένοιτ' ἄν οὐδενὸς νόμου·

Εἰ τοὺς δίκη νικῶντας ἐξωθήσομεν,

30 Καὶ τοὺς ὀπισθεν εἰς τὸ πρόσθεν ἄξομεν.

Γαῖου: Εἶναι φρονιμότερο, νομίζω, ἀπὸ τὸ νὰ κατηγορεῖς ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ πάθους, νὰ φυλαχτεῖς προτοῦ πάθους νὰ μὴ πάθεις.

Δημοκράτους: Ἔργο φρόνησης εἶναι ἢ προφύλαξι ἀπὸ μελλοντικὴ ἀδικία, ἐνῶ ἔργο ἀπάθειας εἶναι, ὅταν σὲ ἀδικήσουν, νὰ μὴν ἀμυνθεῖς.

Σὺλωνος: Νὰ συμβουλευεῖς τὰ ἄριστα, ὄχι τὰ εὐχάριστα.

Ἐπικτήτου: Νὰ σκέπτεσαι πολὺ γιὰ νὰ μιλήσεις ἢ νὰ πράξεις· γιὰτὶ δὲν θὰ ἔχεις εὐκαιρία νὰ ἀνακαλέσεις ὅ,τι εἶπες ἢ ἔπραξες.

Βίαντος: Τὸ νὰ γίνῃ κάποιος δυνατὸς στὸ σῶμα εἶναι ἔργο τῆς φύσης, τὸ νὰ προτείνει ὅμως ὅ,τι συμφέρει στὴν πατρίδα του εἶναι γνῶρισμα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς φρόνησης.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἐρωτήθηκε, ποιὸς εἶναι ὁ καλύτερος σύμβουλος, εἶπε· Ὁ καιρός.

Ἔλεγε, ὅτι πῶς πολὺ ὠφελοῦνται οἱ φρόνιμοι ἀπὸ τοὺς ἄφρονες, παρὰ οἱ ἄφρονες ἀπὸ τοὺς φρόνιμους. Γιατὶ οἱ φρόνιμοι προφυλάγονται ἀπὸ τὰ λάθη ἐκείνων, ἐνῶ οἱ ἀνόητοι δὲν μμποῦνται τὰ κατορθώματα τῶν φρόνιμων.

Ὁ ἐνάρετος ἄνδρας πρέπει νὰ θυμᾶται ὅσα πέρασαν, ἀλλὰ νὰ πράττει τὰ παρόντα, καὶ νὰ παίρνει ἀσφαλεῖς προφυλάξεις γιὰ τὰ μελλοντικά.

Μιὰ ἀρχὴ ὑπάρχει γιὰ νὰ σκέπτεται κανεὶς ὀρθά, τὸ νὰ γνωρίζει γιὰ ποιά πράγματα γίνεται λόγος. Ἄν ὄχι, εἶναι ἀναπόφευκτο νὰ πέσει τελείως ἔξω.

Εὐριπίδου, ἀπὸ τὴν Ἄντιόπη:

Εἶναι μεγάλο χαλινάρι τῆς ψυχῆς ὁ νοῦς,
καὶ ἄδικα μὲ κατηγορήσεις, πῶς εἶμαι γυναίκα κι ἔχω
σῶμα ἀσθενικὸ· γιατί, ἂν ἔχω φρόνησι σωστή,
πῶς δυνατὴ εἶναι αὐτὴ ἀπὸ ἓνα μπράτσο ἰσχυρό.

Σοφοκλέους, ἀπὸ τὸν Αἴαντα:

Ἄλλὰ μὲ τέτοιους τρόπους βέβαια ποτὲ δὲν θὰ μπορέσει
ὁ ὅποιοσδήποτε νόμος νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ἰσχύσει,
ἂν πετάξομε ἐκείνους ποὺ νίκησαν στὴν κρίσι,
καὶ βάλομε μπροστὰ ἐκείνους ποὺ ἔναι στὸ τέλος.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

*Ἄλλ' εἰκτέον τάδ' ἐστίν· οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς,
Οὐδ' εὐρύγνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι,
Ἄλλ' οἱ φρονουῖντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ.
Μέγας δὲ πλευρᾶς θοῦς, ὑπὸ μικροῦ ὅμως
Μάστιγος ὀρθὸς εἰς ὁδὸν πορεύεται.
Ὅ γὰρ φρονῶν εὖ, πάντα συλλαβὼν ἔχει.*

Αὐτὰ ἄς τ' ἀφήσομε. Δὲν εἶναι ἀσφαλισμένοι
οἱ ἄνδρες μὲ τὰ φαρδιὰ τὰ στήθη καὶ τὶς πλάτες,
ἀλλὰ μονάχα οἱ φρόνιμοι πρωτεύουν σ' ὅλα.
Πελώριο καὶ τὸ βόδι, ἀλλὰ μικρὸ λουρὶ
τὸ κάνει νὰ βαδίζει στὸ σωστὸ τὸ δρόμο.
"Ὅποιος σκέφτεται σωστά, τὰ σκέφτεται ὅλα.

ΛΟΓΟΣ Γ.

Περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης.

Ἰωβ 31, 9.— «Εἰ ἐξηκολούθησεν ἡ καρδία μου γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου, εἰ δὲ καὶ ἐγκάθετος ἐγενόμην ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτῆς, ἀρέσαι καὶ ἡ γυνὴ μου ἑτέρω».

Σοφ. Σολ. 3, 13.— «Μακαρία στείρα ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παραπτώματι· ἔξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν».

Σοφ. Σολ. 4, 1-2.— «Κρεῖσσον παρθενία μετ' ἀρετῆς· ἀθάνατός ἐστιν ἡ μνήμη αὐτῆς, ὅτι καὶ παρὰ Θεῶν γινώσκεται καὶ παρὰ ἀνθρώποις. Παροῦσάν τε μιμοῦνται αὐτήν, καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν· καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφανοφοροῦσα πομπεύει, τὸν
10 τῶν ἀμιάντων ἄθλων ἀγῶνα νικήσασα».

Σοφία Σειράχ.— «Ὁ ἀντοφθαλμῶν ἡδοναῖς, στεφανοῖ ζωὴν αὐτοῦ».

Ματθ. 19, 11.— «Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται».

15 Ματθ. 19, 12.— «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῶν ἐγενήθησαν οὕτως», κ.τ.έ.

Βασιλείου.— Οὔτε οὖν ἐπὶ σωφροσύνη ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μόρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατίζοντας, οὐδὲ τοὺς βοῦς ὡς μὴ λακτίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τούτους μὲν, εἰ μὴ λακτίζουσιν, ἐπαινέσομεν, τοῖς δὲ
20 βουσί, εἰ μὴ κερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν ᾧ μὴ δύναται τις, ἀλλ' ἐν ᾧ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀδικίαν κέχρηται τῇ δυνάμει, θαυμάζεται.

Νεκρὸς οὐ στεφανοῦται. Οὐδεὶς δίκαιος δι' ἀδυναμίαν κα-
25 κοῦ.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

Γιὰ τὴν ἀγνεία καὶ τὴ σωφροσύνη.

Ἰώβ 31, 9: «Ἄν ἡ καρδιά μου δέθηκε μετὰ τὴ γυναῖκα κάποιου ἄλλου καὶ ἂν ξημεροβραδιάστηκα στίς πόρτες της, ἃς ἀρέσει καὶ ἡ γυναῖκα μου σὲ ἄλλον».

Σοφ. Σολ. 3, 13: «Μακάρια εἶναι ἡ στείρα ἢ ἀμόλυνη, ποῦ δὲν γνώρισε τὸ κρεβάτι ἁμαρτίας· θ' ἀποχτήσκει παιδὶ πνευματικὸ».

Σοφ. Σολ. 4, 1-2: «Ἀνώτερη ἢ παρθενία (ἴσως ἀτεκνία) μετὰ ἀρετῆς ἢ θύμης της μένει ἀθάνατη, γιὰτι καὶ ὁ Θεὸς τὴν ξέρει καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ὅταν τὴ βλέπουν μπροστὰ τους τὴ μιμοῦνται, καὶ ὅταν φεῦγει ἀπὸ μπροστὰ τους τὴν ποθοῦν, καὶ στεφανωμένη βαδίζει θριαμβευτικὰ στὴν αἰωνιότητα μετὰ τὴ νίκη της στὸν ἀγῶνα τῶν ἀγνῶν ἀθλῶν».

Σοφ. Σειράχ: «Ὅποιος ἀποστρέφει τὰ μάτια του ἀπὸ τὴς ἡδονῆς, στεφανώνει τὴ ζωὴ του».

Ματθ. 19, 11: «Δὲν καταλαβαίνουν τὸ λόγον αὐτὸ ὅλοι, ἀλλὰ ὅποιοι ἔλαβαν τὸ χάρισμα».

Ματθ. 19, 12: «Ἐπάρχουν εὐνοῦχοι ποῦ γεννήθηκαν τέτοιοι ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μάνας τους».

Βασιλείου: Οὔτε βέβαια πρέπει νὰ ἐπαινοῦμε γιὰ σωφροσύνη ἐκείνους ποῦ ἀποκόπτουν τὰ γεννητικὰ τους μόρια. Γιὰτι δὲν ἐπαινοῦμε οὔτε τὰ ἄλογα ἐπειδὴ δὲν κερατίζουν, οὔτε τὰ βόδια ἐπειδὴ δὲν κλωτσοῦν, ἀλλὰ θὰ ἐπαινεσομε τὰ ἄλογα ἂν δὲν κλωτσοῦν καὶ θὰ ἐπιδοκιμάσομε τὰ βόδια γιὰ τὴν ἡμεράδα τους ἂν δὲν χτυποῦν μετὰ τὰ κέρατὰ τους. Γιὰτι δὲν θαυμάζεται κάποιος γιὰ κάτι ποῦ δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνει, ἀλλὰ γι' αὐτὸ ποῦ, ἐνῶ μπορεῖ, δὲν χρησιμοποιεῖ τὴ δύναμή του γιὰ νὰ παρανομήσει.

Ὁ νεκρὸς δὲν παίρνει στεφάνι. Κανένας δὲν εἶναι δίκαιος, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴ δύναμη γιὰ τὸ κακό.

Δεῖ οὖν τὸν νοῦν ὥσπερ τινὰ κυβερνήτην ἄνω καθήμενον τῶν παθῶν, καὶ οἶονεὶ πλοίῳ τῆς σαρκὸς ἐπιδάντα, καὶ ἐμπείρως τοὺς λογισμοὺς ὥσπερ οἶακας περιστρέφοντα, καταπατεῖν γενναίως τὰ κύματα· ὑψηλότερον δὲ διαμένοντα καὶ δυσπρόσιτον ὄντα τοῖς πάθεσιν, μηδαμοῦ τῆς ἀπ' αὐτῶν πικρίας, ὥσπερ ἄλμης τινός, ἀναπίμπλασθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Σύνοικον αἵρου μηδ' ἀδελφὸν ραδίας.

Ἐπέκκαυμα γὰρ τῆς νόσου τί δεῖ βλέπειν;

10 Κρεῖσσον κατηφὲς ἦθος, ἢ τεθρυμμένον.

Μύρον δοχεῖον σαπρὸν οὐ πιστεύεται.

Οὔτε φλόξ μένει τῆς ὕλης δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτοντι συναπέρχεται, οὔτε λογισμὸς ἐμπαθῆς ὑφίσταται μαραινομένου τοῦ ὑπεκκαύματος.

15 Ὁφθαλμὸς πορνέων οὐ φυλάσσει τὴν παρθενίαν. Γλῶσσα πορνέουσα τῷ πονηρῷ μίγνυται. Πόδες ἄτακτα θαίνοντες ἐκκαλοῦνται νόσον ἢ κίνδυνον τῷ νῷ. Παρθενευέτω καὶ ἡ διάνοια· μὴ ρεμβέσθω καὶ πλανάσθω. Μὴ τύπους ἐν ἑαυτῇ φερέτω πονηρῶν πραγμάτων. Καὶ ὁ τύπος μέρος πορνείας ἐστί· Μὴ
20 εἰδωλοποιεῖτω τῇ ψυχῇ τὰ μισούμενα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Χλεύη, τὰ μὲν τῆς παιδοποιίας ὄργανα τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ γλῶσσαν μὴ τηρεῖν ἢ τὴν γλῶσσαν μὲν τηρεῖν, τὴν δὲ ὄρασιν ἢ τὴν ἀκοήν ἢ τὰς χεῖρας μὴ τηρεῖν ἢ ταῦτα μὲν ἔχειν καὶ τηρεῖν παρθένα, τὴν δὲ καρδίαν μὴ τηρεῖν,
25 ἀλλ' ἐταιρίζεσθαι τύφῳ καὶ θυμῷ.

Μὴ καταμαλάττωμεν ἡμῶν τὴν ἰσχύν, μηδὲ ἐκκόπτωμεν τὰ νεῦρα ταῖς ὀμιλίαις ταύταις. Καὶ γὰρ ἄφατος καὶ πολλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντεῦθεν εἰσρεῖ κακία. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα, τῇ φιλίᾳ μεθύοντες; Τοῦτο γὰρ αὐτὸ πάντων ἐστί δεινότατον, ὅτι οὐδὲ ἴσμεν ὅπως ἐκνευριζόμεθα, καὶ κηροῦ παντὸς γινόμεθα μαλακώτεροι. Καθάπερ γάρ τις λέοντα γαῦρον καὶ βλοσυρὸν λαβῶν, εἶτα ἀποκείρας μὲν τὴν κόμην, ἀνελῶν δὲ τοὺς

Πρέπει λοιπόν ὁ νοῦς σάν κάποιος κυβερνήτης καθισμένος πάνω ἀπό τὰ πάθη καί σά νά ταξιδεῦει μέ τή σάρκα ὅπως μέ πλοῖο καί περιστρέφοντας ἔμπειρα τοὺς λογισμοὺς του σάν τιμόνι νά καταπατεῖ γενναῖα τὰ κύματα, καί βρισκόμενος ψηλότερα ἀπό τὰ πάθη καί ὄντας δύσκολο νά πλησιαστεῖ ἀπὸ αὐτὰ, νά μὴ κατακλύζεται καθόλου, σάν ἀπὸ κάποια ἀρμύρα, ἀπὸ τὴν πίκρα αὐτῶν.

Γρηγορίου Θεολόγου: α) Οὔτε τὸν ἀδελφὸ σου νά παίρνεις εὐκολα ὡς συγκάτοικόν σου.

Τί χρειάζεται νά βλέπομε ὅ,τι ἐρεθίζει τὴ νόσο;

Εἶναι προτιμότερο νά ἔναι κανεὶς αὐστηρὸς, παρὰ κόλακας.

Δὲν ἐμπιστευόμαστε νά κλείσομε τὸ μύρο σὲ σάπιο δοχεῖο.

Οὔτε ἡ φλόγα παραμένει ὅταν καεῖ ἡ καύσιμη ὕλη, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται μαζί μέ τὴν ὕλη ποὺ τὴν ἔτρεφε, οὔτε ὁ ἐμπαθὴς λογισμὸς ὑπάρχει ὅταν ὑποχωρήσει τὸ ἐρέθισμά του.

Τὸ μάτι ποὺ πορνεύει δὲν διατηρεῖ τὴν παρθενία. Ἡ γλῶσσα ποὺ πορνεύει ἀναμιγνύεται μέ τὸ πονηρὸ. Τὰ πόδια ποὺ βαδίζουν ἀπερίσκεπτα προκαλοῦν νόσο ἢ κίνδυνο σὲ νοῦ. "Ἄς μένει παρθενικὴ καί ἡ διάνοια· ἄς μὴν παραδίνεται στὴν περιπλάνηση τοῦ ρεμβασμοῦ. "Ἄς μὴν περικλείει τὰ εἶδωλα τῶν φαύλων πραγμάτων. Κι αὐτὸ εἶναι μέρος τῆς πορνείας. "Ὅ,τι εἶναι μισητὸ, ἄς μὴ γίνεται εἰκόνα μέσα στὴν ψυχή.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἶναι ἄξιο γιὰ χλευασμὸ νά τηρεῖ κανεὶς παρθένα τὰ γεννητικὰ ὄργανα, καί νά μὴ τηρεῖ τὴ γλῶσσα. "Ἡ νά τηρεῖ τὴ γλῶσσα, νά μὴ τηρεῖ ὅμως τὴν ὄραση ἢ τὴν ἀκοή ἢ τὰ χέρια. "Ἡ αὐτὰ βέβαια νά τὰ ἔχει καί νά τὰ διατηρεῖ παρθένα, νά μὴ τηρεῖ ὅμως τὴν καρδιά του, ἀλλὰ νά γίνεται ἑταίρα τοῦ ἐγωισμοῦ καί τοῦ θυμοῦ.

Νά μὴν ἐξασθενίζομε τὴ δύναμή μας, οὔτε νά γινόμαστε μαλακοὶ μέ τίς συναναστροφές αὐτές. Γιατί ἀπὸ αὐτές εἰσρέει στὴν ψυχὴ μας ἀφθονὴ καὶ ἀπερίγραπτη κακία στίς ψυχές μας. Τί δηλαδή καὶ ἂν δὲν τὸ νιώθομε, μεθυσμένοι ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτές; Γιατί αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ φοβερότερο ἀπὸ ὅλα, τὸ ὅτι οὔτε καταλαβαίνομε ὅτι γινόμαστε ἄνευροι καί πιὸ μαλακοὶ ἀπὸ τὸ κερὶ. "Ὅπως δηλαδή κάποιος ἂν συλλάβει ἓνα λιοντάρι περήφανο

ὀδόντας καὶ περιελῶν τοὺς ὄνυχας, αἰσχρὸν ποιεῖ καὶ καταγέ-
 λαστον καὶ παιδίσις εὐκαταγώνιστον τὸν φοβερὸν καὶ ἀφόρη-
 τον καὶ ἀπὸ μόνου τοῦ βρυχήματος τὰ πάντα σείοντα, οὕτω δὴ
 καὶ αὐταί, πάντας ὅσους ἐὰν λάβωσιν, εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ
 5 ποιοῦσι μαλακωτέρους, θερμότερους, ἀναισχύντους, ἀνοήτους,
 ἀκροχόλους, θρασεῖς, ἀκαίρους, ἀγεννεῖς, ἀπηνεῖς, δουλο-
 πρεπεῖς, ἀνελευθέρους, ἰταμούς, φλυάρους, καὶ ἀπλῶς πάντα τὰ
 γυναικεῖα πάθη τὰ διεφθαρμένα φέρουσαι, εἰς τὴν τούτων ἐνα-
 πομάττονται ψυχὴν. Ἀμήχανον γὰρ τὸν γυναικὶ συνοικοῦντα
 10 μετὰ συμπαθείας τοσαύτης καὶ ταῖς ἐκείνων ἐνστρεφόμενον ὁμι-
 λίας, μὴ ἀγύρτην τινὰ εἶναι καὶ ἀγοραῖον καὶ συρφετώδη. Κἂν
 γὰρ φθέγγηται τι, πάντα ἀπὸ τῶν ἰσθῶν καὶ τῶν ἐρίων φθέγγε-
 ται, τῆς γλώττης αὐτοῦ τῇ ποιότητι τῶν γυναικείων ἀναχρω-
 σθείσης ρημάτων· κἂν ποιῇ τι, μετὰ πολλῆς τοῦτο ἐργάζεται
 15 δουλοπρεπείας, πόρρω τῆς τοῖς Χριστιανοῖς πρεπούσης ἐλευθε-
 ρίας ἑαυτὸν ἀποικίσας, καὶ οὐδὲ πρὸς οὐδὲν τῶν μεγάλων κα-
 τορθωμάτων γενόμενος χρήσιμος.

Γρηγορίου Νύσσης.— Μακαρίζει ὁ Κύριος, οὐ τοὺς ἔξω πά-
 θους βιοτεύοντας (οὐ γὰρ δυνατὸν ἐν ὑλώδει ζωῇ τὸν ἄϋλον κα-
 20 θόλου καὶ ἀπαθῆ κατορθωθῆναι βίον), ἀλλὰ πρὸς τὰς τῆς φύσε-
 ως ὁρμὰς βραδέως καὶ δυσκινήτως ἔχοντας.

Πάσης ὄντως κακίας οἷόν τι δέλεαρ ἢ ἡδονὴ προβληθεῖσα,
 εὐκόλως τὰ λιχνοτέρας ψυχὰς ἐπὶ τὸ ἄγκιστρον τῆς ἀπωλείας
 ἐφέλκεται.

25 Κλήμεντος.— Παρθένων φθορὰ λέγεται, οὐ μόνον πορνεία,
 ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς καιροῦ ἐκδοσις ὅταν, ὡς εἰπεῖν, ἄωρος ἐκδοθῇ
 τῷ ἀνδρὶ, ἥτοι ἀφ' ἑαυτῆς, ἢ παρὰ τῶν γονέων.

Ἐκ τῶν Πατέρων.— Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἐγείρεται ἡ
 πορνεία, ἐκ τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν εἰς πλησμονήν, καὶ ὁ κόρος
 30 τοῦ ὕπνου, καὶ τὸ ἀργεῖν καὶ παίξιν καὶ ἀργολογεῖν, καὶ ὁ καλ-
 λωπισμὸς τῶν ἱματίων.

Νείλου.— Ἀπόστησον ἀπὸ τῆς συμβίου σου τὸν εὐνοῦχον

κι ἀγριωπό, κι ἔπειτα ἂν τοῦ κουρέψει τὴ χαιτή, τοῦ σπάσει τὰ δόντια καὶ τοῦ βγάλει τὰ νύχια, κάμνει ἄξιο γιὰ γέλια καὶ γιὰ κλάματα, εὐκόλο παιγνίδι τῶν παιδιῶν, τὸ φοβερό κι ἀβάσταχτο καὶ ποῦ μὲ τὸ βρυχηθμό του μονάχα συγκλόνιζε τὰ πάντα, ἔτσι καὶ οἱ συναναστροφές αὐτὲς ὅλους ὅσους συλλάβουν τοὺς κάνουν εὐκόλα ὑποχείρια τοῦ διαδόλου. Κάνουν τοὺς ἀνθρώπους πιὸ μαλθακούς, πιὸ θερμούς, ἀδιάντροπους, ἀνόητους, πικρόχολους, θρασεῖς, παράκαιρους, πρόστυχους, σκληρούς, δουλοπρεπεῖς, ἀνελεύθερους, ἀσυγκράτητους, φλύαρους, καὶ γενικὰ φέρουν ἐπάνω τους ὅλα τὰ διεφθαρμένα πάθη τῶν γυναικῶν καὶ τ' ἀποτυπώνουν στὴν ψυχὴ τους. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο ὅποιος συγκατοικεῖ μὲ μιὰ γυναίκα δεμένος μαζί της μὲ τόση συμπάθεια καὶ ζεῖ ἀδιάκοπα μὲ τις συναναστροφές αὐτῶν, νὰ μὴν εἶναι ἓνας ἀγύρτης, ἓνας τύπος ἀγοραῖος καὶ τῆς ὀχλαγωγίας. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη λέγει κάτι, θὰ εἶναι σχετικὸ μὲ τὸν ἀργαλειὸ καὶ τις κλωστές, ἐπειδὴ ἡ γλώσσα του θὰ ἔχει πάρει τὴν ποιότητα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ γυναικείου λεξιλογίου. Κι ἂν κάνει κάτι, τὸ κάνει μὲ πολλὴ δουλοπρέπεια, βάζοντας τὸν ἑαυτό του νὰ κατοικήσει πέρα ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν ποὺ ἀρμόζει στοὺς Χριστιανούς, καὶ δὲν γίνεται χρήσιμος γιὰ κανένα μεγάλο κατόρθωμα.

Γρηγορίου Νύσσης: Ὁ Κύριος μακαρίζει ὄχι ὅσους ζοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ πάθος (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατορθωθεῖ μέσα στὴν ὑλικὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπαθὴς βίος), ἀλλ' ἐκείνους ποὺ εἶναι βραδυκίνητοι καὶ δύσκολοι στὶς ὁρμὲς τῆς φύσης.

Ὅταν μπροστὰ σὲ κάθε κακία προβληθεῖ σὰν δόλωμα ἢ ἡδονή, εὐκόλα τραβᾷ τις πιὸ φιλήδονες ψυχὲς στὸ ἀγκίστρι τῆς ἀπώλειας.

Κλήμεντος: Καταστροφή τῶν παρθένων δὲν εἶναι μόνο ἡ πορνεία, ἀλλὰ καὶ ὁ πρόωρος γάμος, ὅταν, δηλαδὴ παραδοθεῖ ἀνήλικη στὸν ἄνδρα εἴτε ἀπὸ μόνη της εἴτε ἀπὸ τοὺς γονεῖς της.

Ἄπὸ τοὺς Πατέρες: Ἡ πορνεία δημιουργεῖται ἀπὸ τέσσερες λόγους· ἀπὸ ὑπερβολικὸ φαγοπότι· ἀπὸ ὑπερβολὴ ὕπνου· ἀπὸ ἀπραξία καὶ παιγνίδι καὶ φλυαρία, καὶ ἀπὸ τὰ ὠραῖα ροῦχα.

Νείλου: Ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ σύζυγό σου τὸν εὐνοῦχο Σμά-

Σμάραγδον· κὰν γὰρ δοκοίῃ τῶν κάτω διδύμων ἐκτεμῆσθαι, ἀλλ' ἄνω ἔχει ἐν τῷ προσώπῳ πως τοὺς διδύμους ὀφθαλμούς, ἐμπαθῶς ἐμβλέποντας καὶ ἐπισυρομένους ἤδη πονηρὰς μαρτυρίας.

5 Κυρίλλου.— Καπνοῦ δίκην, ἣ καὶ ὥσπερ τινὲς ἀτμοὶ τῶν ἐμφύτων ἡδονῶν ἀνίσχουσιν ἐν ἡμῖν αἱ ὀρέξεις. Ἄλλ' ὁ μὲν σώφρων καὶ νεανικὸς ἐπιτιμᾷ τοῖς κινήμασι καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἐᾷ, ᾧ καὶ ἀδρανὲς ὄν ἔτι τὸ πάθος, ἥττηται ραδίως· ὁ δὲ ράθυμος καὶ κατημελημένος, εἰσδέχεται μὲν τὰς τῶν ἡδονῶν
10 ἀρχὰς ὡς ἐννοίας ἔτι ψιλὰς, ἐπιτρέψας δὲ προελθεῖν εἰς πλάτος, δυσχερεστάτην εὐρήσει τὴν ἀντίστασιν. Ὁ γὰρ προαλοὺς καὶ προηττημένος, οὐ τῶν ἰδίων ἐστὶν θελημάτων κύριος· ὑπόκειται δὲ μᾶλλον καθάπερ τινὶ Βαρβάρῳ τῷ νικήσαντι πάθει.

Μενάνδρου:

15 Ταμεῖόν ἐστὶν ἀρετῆς ἢ σωφροσύνης.

Ἰαμβλίχου (ἐξ Ἐπιστολῶν περὶ σωφροσύνης).— Πᾶσα μὲν ἀρετῇ τὸ θνητοειδὲς πᾶν ἀτιμάζει, τὸ δὲ ἀθάνατον ἀσπάζεται. Πολὺ δὲ διαφερόντως ἢ σωφροσύνη ταύτην ἔχει τὴν σπουδήν, ἅτε δὴ τὰς προσηλούσας τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἡδονὰς ἀτιμά-
20 ζουσα καὶ ἐν ἀγναῖς βάθροις βεβῶσα, ὡς φησι Πλάτων. Πῶς γὰρ ἢ σωφροσύνη τελείους ἡμᾶς οὐ ποιεῖ, τὸ ἀτελὲς καὶ ἐμπαθὲς ὅλον ἀφ' ἡμῶν ἐξορίζουσα; Γνοίης δ' ἂν ὡς τοῦτο οὕτως ἔχει, τὸν Βελλεροφόντην ἐννοήσας, ὡς μετὰ τῆς κοσμιότητος συναγωνιζόμενος, τὴν Χίμαιραν καὶ τὸ θηριῶδες καὶ ἄγριον
25 καὶ ἀνήμερον φῦλον πᾶν ἀνεῖλεν. Ὅλως γὰρ ἢ τῶν παθῶν ἄμετρος ἐπικράτεια οὐδὲ ἀνθρώπους ἀφήσιν εἶναι τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς δὲ τὴν ἀλόγιστον αὐτοὺς ἔλκει φύσιν καὶ θηριώδη καὶ ἄτακτον.

Μέμνησο λιμοῦ καὶ δίψους· ταῦτα γὰρ δύνανται μεγάλως
30 τοῖς σωφροσύνην διώκουσιν.

Ἐκ τῶν Ἀριστογνοππουμῶν — Κρατεῖ ἡδονῆς, οὐχ ὁ ἀπεχόμενος, ἀλλ' ὁ χρώμενος μὲν, μὴ προεκφερόμενος δέ· ὥσπερ

ραγδο· γιατί, κι ἂν τοῦ ἔχουν κόψει χαμηλά τὰ δίδυμα, ἔχει ψηλά στο πρόσωπο τὰ δίδυμα μάτια, πού κοιτάζουν γεμάτα πάθος καί ἐπισύρουν ἤδη κακούς μάρτυρες καί μαρτυρίες.

Κυρίλλου: Οἱ ἐπιθυμίες μέσα μας εἶναι ὅπως ὁ καπνός ἢ ὅπως κάποιες ἀναθυμιάσεις τῶν ἔμφυτων ἡδονῶν· ἀλλά ὁ φρόνιμος καί γενναῖος ἐπιτιμᾷ τὰ κινήματα καί δέν ἐπιτρέπει νά προχωρήσουν παραπέρα, καί στόν ὁποῖο, ἐπειδή τὸ πάθος εἶναι ἀκόμα ἀδύναμο ἡττᾶται εὐκολά. Ὁ γεμάτος ὅμως ἀπό ραθυμία καί ἀμέλεια δέχεται βέβαια τίς ἀρχές τῶν ἡδονῶν ὡς κενές ἔννοιες ἀκόμη, ἂν ὅμως ἐπιτρέψει νά προχωρήσουν καί ν' ἀναπτυχθοῦν, θά βρεῖ πολὺ μεγάλη δυσκολία ν' ἀντισταθεῖ σ' αὐτά. Γιατί, ἐκεῖνος πού αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ πρὶν καί ἡττήθηκε, δέν εἶναι κύριος τῶν θελημάτων του, ἀλλὰ μᾶλλον γίνεται δοῦλος, σάν σὲ κάποιο ἐχθρὸ βάρβαρο, στο πάθος πού τὸν νίκησε.

Μενάνδρου: Ἡ σωφροσύνη εἶναι θησαυροφυλάκιο ἀρετῆς.

Ἰαμβλίχου (ἀπὸ τίς Ἐπιστολές περὶ σωφροσύνης).

Κάθε ἀρετὴ περιφρονεῖ κάθε τι τὸ θνητὸ καί ἀποδέχεται ὅ,τι εἶναι ἀθάνατο. Αὐτὴν τὴν ἐπιμέλεια τὴν ἔχει σὲ ὅλως ξεχωριστὸ βαθμὸ ἢ σωφροσύνη, ἐπειδὴ περιφρονεῖ τίς ἡδονές πού προσηλώνουν τὴν ψυχὴ στο σῶμα καί στηρίζεται σὲ βάσεις ἀγνές, ὅπως λέγει ὁ Πλάτων. Πῶς δηλαδή ἡ σωφροσύνη νά μὴ μᾶς κάνει τέλειους, ἀφοῦ ἐξορίζει ἀπὸ μέσα μας ὅλη τὴν ἐμπάθεια καί ὅλη τὴν ἀτέλεια; Καί θά καταλάβεις ὅτι ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα, ἐὰν φέρεις στο νοῦ σου τὸν Βελλεροφόντη, ὁ ὁποῖος, ἀγωνιζόμενος μαζί της μὲ κοσμιότητα, ἐξόντωσε τὴ Χίμαιρα κι ὅλο τὸ θηριῶδες καί ἄγριο καί ἀνήμερο εἶδος. Γιατί ἡ δίχως μέτρο ἐπικράτηση τῶν παθῶν δέν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους οὔτε ἀνθρωποὶ νά εἶναι, ἀλλὰ τοὺς σέρνει στὴν ἀλόγιστη καί θηριώδη καί ἀνυπότακτη φύση.

Νά θυμᾶσαι τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφή καί τὸ νερό· γιατί αὐτὰ ἔχουν μεγάλη δύναμη γιὰ ὅσους ἐπιδιώκουν τὴ σωφροσύνη.

Ἄπὸ τίς γνῶμες τοῦ Ἀριστίππου⁸: Εἶναι κύριος τῆς ἡδονῆς ὄχι ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ αὐτὴν, ἀλλ' ὁποῖος δέν τὴν ἀποφεύγει

8. Ἐκ τῶν Ἀριστογνοππουμῶν· συμφυρεμὸς τοῦ ἀντιγραφέα ἀπὸ τὸ ἔκ τῶν Ἀριστίππου γνῶμῶν'.

καὶ νηὸς καὶ ἵππου, οὐχ ὁ μὴ χρώμενος, ἀλλ' ὁ μετάγων ὅπου βούλεται.

Ἡσαΐου.— Ἡγοῦμαι μεγίστην εἶναι τῶν λειτουργιῶν, τὸ καθ' ἡμέραν θίον κόσμιον καὶ σώφρονα παρέχειν.

5 Σωκράτους.— Τὸ μὲν πῦρ ὁ ἄνεμος, τὸν δὲ ἔρωτα ἢ συνήθεια ἐκκαίει.

Ἀλεξάνδρου.— Αἰχμαλώτους λαβὼν τὰς Δαρείου θυγατέρας, ἐπειδὴ συνεβούλευον αὐτῷ οἱ φίλοι, εὐειδέσιν οὔσαις, συγγενέσθαι, Αἰσχρόν, ἔφη, ἐστίν, ἄνδρας νικήσαντας, ὑπὸ γυναι-
10 κῶν ἠττηθῆναι.

Ὁ αὐτὸς εἰς Ἰλλυριοὺς παραγενόμενος, ἐν τῷ τοῦ Διὸς βωμῷ κατιδὼν γυναῖκα κάλλει διαφέρουσαν, ἐκπλαγεὶς αὐτῆς τὴν εὐμορφίαν, πολὺν χρόνον ἐθεᾶτο· τοῦ δὲ Ἡφαιστίωνος εἰπόντος, ὅτι εἰκὸς ἐστὶ παραλαβεῖν αὐτὴν ἐρωμένην, ἔφη· Καὶ
15 πῶς οὐ δεινόν, εἰ οἱ ἄλλων ἀκρασίας κολάζειν βουλόμενοι, δουλεύοντες ἀκρασίαις ὑπὸ τῶν ἐκτὸς ἀνθρώπων φωραθῶμεν;

Κλειτάρχου.— Φιλῶν ἂ μὴ δεῖ, οὐ φιλήσεις ἂ δεῖ. Ἀπλήρωτον γὰρ ἢ ἐπιθυμία, διὰ τοῦτο καὶ ἄπορον.

Διογένους.— Δεινὸν ἔλεγεν, εἰ οἱ μὲν ἀθληταὶ καὶ οἱ κιθαρω-
20 δοὶ γαστρὸς καὶ ἡδονῶν κρατουῖσιν, οἱ μὲν τῆς φωνῆς χάριν, οἱ δὲ τοῦ σώματος, σωφροσύνης δὲ ἔνεκα οὐδεὶς τούτων καταφρο-
νήσει.

Δημώννακτος.— Ἐνιοὶ πόλεων μὲν δεσπόζουσι, γυναιξὶ δὲ δουλεύουσι.

25 Ἀντιφῶντος.— Ὅστις δὲ τῶν αἰσχροῶν ἢ τῶν κακῶν μήτε ἐπεθύμησε μήτε ἤψατο, οὐκ ἔστι σώφρων· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅτου κρατήσας, αὐτὸς ἑαυτὸν κόσμιον παρέχεται.

Ἐπικτήτου.— Οὐδεὶς ἐλεύθερος, ἑαυτοῦ μὴ κρατῶν.

Πυθαγόρου.— Ρώμη ψυχῆς ἀπαθοῦς, σωφροσύνη. Αὕτη
30 γὰρ ψυχῆς ἀπαθοῦς φῶς ἐστίν.

δέβαια, ἀλλὰ καὶ δὲν τῇ βάζει μπροστά του νὰ τὸν σύρει. "Ὅπως κύριος τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ἵππου δὲν εἶναι ὅποιος δὲν χρησιμοποιοῦν αὐτά, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ τὰ πηγαίνει ὅπου θέλει.

Ἡσαΐου: Νομίζω, ὅτι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς λειτουργίες εἶναι, τὸ νὰ ἐπιδεικνύει κανεὶς κᾶθε μέρα βίο κόσμιο καὶ φρόνιμο.

Σωκράτους: Τῇ φωτιά τῇ δυναμώνει ὁ ἄνεμος, ἐνῶ τὸν ἔρωτα ἡ συνήθεια.

Ἀλεξάνδρου: "Ὅταν αἰχμαλώτισε τὶς θυγατέρες τοῦ Δαρείου καὶ οἱ φίλοι του τὸν συμβούλευαν, καθὼς ἦταν ὁμορφες, νὰ συνευρεθεῖ μαζί τους, εἶπε· Εἶναι ντροπή, ἐκεῖνοι ποὺ νίκησαν ἄνδρες, νὰ νικηθοῦν ἀπὸ γυναῖκες.

Τοῦ ἰδίου: Φτάνοντας στοὺς Ἰλλυριοὺς εἶδε στὸ βωμὸ τοῦ Δία μιὰ γυναῖκα μ' ἐξαιρετικὴ ὁμορφιά, καὶ γεμάτος κατάπληξη τὴν κοίταζε γιὰ πολλὴ ὥρα. Ἐπειδὴ ὁ Ἡφαιστίων τοῦ πρότεινε, ὅτι εἶναι λογικὸ νὰ τὴν πάρει ὡς ἐρωμένη του, ἐκεῖνος εἶπε· Καὶ πῶς δὲν εἶναι φοβερό, ἂν ἐμεῖς, ποὺ θέλομε νὰ τιμωροῦμε τοὺς ἄλλους γιὰ ἔλλειψη ἐγκράτειας, συλληφθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους νὰ εἴμαστε δοῦλοι τῆς ἀκράτειας;

Κλειτάρχου: "Ἄν ἀγαπᾶς ὅποια δὲν πρέπει, δὲν θ' ἀγαπήσεις ἐκεῖνα ποὺ πρέπει. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀνικανοποίητη, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἄπορη.

Διογένους: Εἶναι φοβερό, ἔλεγε, οἱ ἀθλητὲς καὶ οἱ μουσικοὶ νὰ γίνονται κύριοι τῆς κοιλιᾶς τους καὶ τῆς ἡδονῆς, οἱ μουσικοὶ γιὰ χάρη τῆς φωνῆς τους καὶ οἱ ἀθλητὲς γιὰ τὸ σῶμα τους, γιὰ χάρη ὅμως τῆς σωφροσύνης κανένας νὰ μὴν τὰ περιφρονεῖ αὐτά.

Δημόνακτος: Μερικοὶ κυβερνοῦν πόλεις, ἀλλὰ γίνονται δοῦλοι τῶν γυναικῶν.

Ἀντιφῶντος: "Ὅποιος οὔτε ἐπιθύμησε οὔτε ἄγγιξε τὰ αἰσχρὰ ἢ τὰ φαῦλα, δὲν εἶναι σῶφρων· γιατί, κρατάει δέβαια τὸν ἑαυτό του φρόνιμο, ὄχι ὅμως ἐπειδὴ νίκησε κάτι.

Ἐπικτήτου: Κανένας δὲν εἶναι ἐλεύθερος, ἂν δὲν νικήσει τὸν ἑαυτό του.

Πυθαγόρα: Ἡ δύναμη τῆς ἀπαθοῦς ψυχῆς εἶναι ἡ σωφροσύνη. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι φῶς τῆς ἀπαθοῦς ψυχῆς.

Δουλεύειν πάθει χαλεπώτερον ἢ τυράννοις. Ἐλεύθερον ἀδύνατον εἶναι τὸν πάθει δουλεύοντα καὶ ὑπὸ παθῶν κρατούμενον.

Σοφοκλέους.— Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι

5 *Δημοσθένους.— Δεῖ τὸν εὖ φρονοῦντα, τὸν λογισμὸν αἰεί τῶν ἐπιθυμιῶν κρείττω πειρᾶσθαι ποιεῖν.*

Δημητρίου.— Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς τοὺς ἀστείους εἶπε τῶν νέων, ἐν μὲν ταῖς οἰκίαις τοὺς γονεῖς δεῖν αἰδεῖσθαι, ἐν δὲ τῇ ὁδῷ τοὺς ἀπαντῶντας, ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις ἑαυτούς

10 *Μενεδήμου.— Μενέδημος, νεανίσκου τινὸς εἰπόντος, Μέγα ἐστὶ τὸ τυχεῖν ὧν ἂν τις ἐπιθυμῇ, εἶπεν· Πολλῷ μείζον ἐστὶ τὸ μηδὲν ἐπιθυμεῖν ὧν μὴ δεῖ.*

Βίαντος.— Βίας ὁ Πριηνεὺς εἶπε· Μακάριός ἐστιν ὁ πλουτῶν καὶ ὧν ἐπιθυμεῖ ἀπολαύων, ὁ δὲ μὴ ἐπιθυμῶν, μακαριώτε-
15 *ρος.*

Ξάνθου.— Ξάνθος ὁ σοφός, θεασάμενος ἐπὶ θύραις εὐπρεποῦς γυναικὸς ἄνδρα οἰκοφθόρον, ἔφη· Οὗτος ἡδονὴν μικρὰν ὠνεῖται μεγάλῳ κινδύνῳ.

Χαρικλείας.— Ἡ γὰρ τῶν ἐρωτικῶν ἀντίβλεψις ὑπόμνησις
20 *τοῦ πάσχοντος γίνεται καὶ ἀναφλέγει τὴν διάνοιαν ἢ θεά, καθάπερ ὕλη πυρὶ γενομένη ὑπέκκαυμα. Ὑπέκκαυμα γὰρ ἐπιθυμίας λόγος ἐρωτικός*

Εἶνα χειρότερο νὰ εἶναι κανεὶς δοῦλος στὰ πάθη, παρὰ στοὺς τυράννους. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ἐλεύθερος κάποιος ποὺ εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν καὶ ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὰ πάθη.

Σοφοκλέους: Εἶναι αἰσχρὸ νὰ ζοῦν αἰσχρὰ ὅσοι γεννήθηκαν ἄριστοι.

Δημοσθένους: Ὁ φρόνιμος πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ δείχνει τὸ λογισμό του πάντοτε ἀνώτερο τῶν ἐπιθυμιῶν του.

Δημητρίου: Ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρέας εἶπε· Οἱ εὐγενικοὶ νέοι πρέπει στὸ σπίτι νὰ σέβονται τοὺς γονεῖς, στὸ δρόμο ἐκείνους ποὺ συναντοῦν, καὶ στὴν ἐρημιὰ τὸν ἑαυτὸ τους.

Μενεδήμου: Ὁ Μενέδημος σὲ κάποιο νέο, ποὺ εἶπε ὅτι εἶναι μεγάλο πράγμα νὰ ἐπιτύχει κανεὶς ὅσα ἐπιθυμεῖ, ἀπάντησε· Πολὺ μεγαλύτερο εἶναι νὰ μὴν ἐπιθυμεῖ κανεὶς τίποτε ποὺ δὲν πρέπει.

Βίαντος: Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς εἶπε· Εὐτυχὴς εἶναι ὅποιος πλουτεῖ καὶ ἀπολαμβάνει ὅσα ἐπιθυμεῖ, ἀλλ' ὅποιος δὲν ἐπιθυμεῖ, εἶναι πιὸ εὐτυχισμένος.

Ξάνθου: Ὁ Ξάνθος ὁ σοφός, ὅταν εἶδε στὴν πόρτα μιᾶς ὡραίας γυναίκας ἓναν ἄνδρα διαφθορέα, εἶπε· Αὐτὸς ἀγοράζει μὲ μεγάλο κίνδυνο μικρὴ ἡδονή.

Χαρικλείας: Τὸ ἀντίκρουσμα τῶν ἐραστῶν εἶναι μιὰ ὑπενθύμιση γιὰ τὸν ἐρωτευμένο, καὶ ἡ θεὰ ἀναφλογίζει τὴ διάνοια, ὅπως τὰ ξύλα ποὺ γίνονται προσάναμμα τῆς φωτιᾶς· γιὰτὶ προσάναμμα τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὁ ἐρωτικὸς λόγος.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Περὶ ἀνδρείας καὶ ἰσχύος.

Μαθ. 16, 24.— «Εἴ τις θέλῃ ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι».

Παροιμ. 21, 30.— «Οὐκ ἔστιν ἀνθρώπῳ σοφία, οὐδὲ ἔστιν ἀνδρεία, οὐδὲ ἔστι βουλή κατέναντι Κυρίου».

5 Παροιμ. 21, 31.— «Ἴππος ἐτοιμάζεται εἰς ἡμέραν πολέμου, παρὰ δὲ Κυρίου βοήθεια».

Σοφία Σειράχ 13, 2 — «Ἰσχυροτέρῳ σου μὴ κοινώνει. Τί κοινωγήσει χύτρα πρὸς λέβητα; Αὕτη προσκρούσει, καὶ αὕτη συντριβήσεται».

10 Ἐφ. 6, 11.— «Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στήναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου», κ. τ. ἑ.

Βασιλείου.— Ὑπένεγκε τοίνυν οὐ ἀπαθῶς οὐδ' ἀναισθήτως. Τίς γὰρ μισθὸς ἀναληγσίας; ἀλλ' ἐπιπόνως μὲν καὶ σὺν ἀλγηδόσι μυρίαις, πλὴν ὑπένεγκε, ὥσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, τὴν
15 ἰσχὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν, οὐ μόνον ἐκ τοῦ τύπτειν τοὺς ἀντιπάλους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ φέρειν στερρῶς τὰς παρ' αὐτῶν πληγὰς ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὥσπερ τις κυβερνήτης σοφὸς καὶ ἀτάραχος ὑπὸ τῆς ἄγαν περὶ τὸν πλοῦν ἐμπειρίας, ὀρθὴν καὶ ἀβάπτιστον καὶ παντὸς χειμῶνος ὑψηλοτέραν τὴν ψυχὴν διαδύζων.

20 Γρηγορίου Θεολόγου.— Θάρσος καὶ θράσος, κὰν τοῖς ὀνόμασι πλησιάζει, πλεῖστον ἀλλήλων τῇ δυνάμει κεχώρισται. ἀνδρείαν τε εἶναί φαμεν καὶ ἀνανδρείαν. Τὸ μὲν γὰρ ἐν τοῖς τολμητέοις θαρρεῖν, ἀνδρείας ἐστίν, ὥσπερ τὸ ὑφίεσθαι, δειλίας οὐ δὲ πλεῖον ὁ κίνδυνος, ὁμόσε χωρεῖν καὶ ὠθίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ
25 κατέχεσθαι θράσεως, ὥσπερ τὸ ὑποχωρεῖν ἀσφαλείας.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Γιά τήν ἀνδρεία καί τή δύναμη.

Ματθ. 16, 24: «Ὅποιος θέλει νά με ἀκολουθήσει, ἄς ἀρνηθεῖ τόν ἑαυτό του, ἄς σηκώσει τὸ σταυρό του, κι ἄς με ἀκολουθήσει».

Παροιμ. 21, 30: «Ἐναντι στόν Κύριο δέν ὑπάρχει σοφία ἀνθρώπινη, δέν ὑπάρχει ἀνδρεία οὔτε καί σκέψη».

Παροιμ. 21, 31: «Τὸ ἄλογο ἐτοιμάζεται τήν ἡμέρα τοῦ πολέμου, ἡ βοήθεια ὅμως ἔρχεται ἀπό τόν Κύριο».

Σοφία Σειράχ 13, 2: «Μήν ἔχεις σχέση με τόν κατώτερό σου. Γιατί νά κινηθεῖ ἡ χύτρα ἐναντίον τοῦ χάλκινου λέβητα; Αὕτη θά προσκρούσει καί αὕτη θά συντριβεῖ».

Ἐφ. 6, 11: «Φορέστε τήν πανοπλία τοῦ Θεοῦ, γιά νά μπορεῖτε νά ἀντισταθεῖτε στίς μεθοδεύσεις τοῦ διαβόλου» καί τὰ λοιπά.

Βασιλείου: Νά ὑποφέρεις λοιπόν ὄχι με ἀπάθεια καί ἀναισθησία. Γιατί ποιός εἶναι ὁ μισθός τῆς ἀναλγησίας; Ἀλλά παρὰ τόν κόπο καί τίς ἀπειρες ὀδύνες, ὅμως νά ὑπομένεις, δείχνοντας, ὅπως ἕνας γενναῖος ἀγωνιστής, τή δύναμη καί τήν ἀνδρεία, ὄχι μόνο στά χτυπήματα κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλά καί με τὸ νά ὑπομένεις ἀκλόνητα τὰ χτυπήματα ἀπό ἐκείνους, καί, σάν κάποιος κυβερνήτης σοφός κι ἀτάραχος με τήν ἀπέραντη ἐμπειρία τῶν ταξιδιῶν, νά διασώζεις τήν ψυχή σου ὀρθια κι ἀβύθιστη καί πάνω ἀπό κάθε τρικυμία.

Γρηγορίου Θεολόγου: Θάρρος καί θράσος, ἄν καί ἤχοῦν παραπλήσια, ὅμως στό νόημα ἀπέχουν πάρα πολύ μεταξύ τους. Τὸ εἶναι λέμε ὅτι εἶναι ἀνδρεία καί τὸ ἄλλο ἀνανδρεία. Γιατί, τὸ νά ἔχει κανεὶς θάρρος σέ ὅσα πρέπει νά τολμηθοῦν ἀποτελεῖ ἀνδρεία, ὅπως τὸ νά ὑποχωρεῖ ἀποτελεῖ δειλία. Ὅπου ὁ κίνδυνος εἶναι περισσότερο, εἶναι θράσος τὸ νά ὀρμᾷ κανεὶς καί νά ἀγωνίζεται καί νά μὴ συγκρατεῖται, ὅπως βέβαια τὸ νά ὑποχωρεῖ εἶναι ἀσφάλεια.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὔτε παραιτεῖσθαι δεῖ τοὺς ἀγῶνας, οὔτε πρὸς τούτους ἐπιπηδᾶν. Οὔτω γὰρ καὶ ἡμῖν ἡ νίκη λαμπρότερα ἔσται, καὶ ἡ ἥττα τῷ διαβόλῳ καταγελαστοτέρα. Ἐλκυθέντας μὲν γὰρ γενναίως ἐστάναι, μὴ καλουμένους δέ, ἡσυχάζειν καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένειν, τῶν ἀγαθῶν, ἵνα καὶ τὸ ἀκενόδοξον καὶ τὸ γενναῖον ἐπιδειξώμεθα.

Σωκράτους.— Θεασάμενος τὰς τῶν Κορινθίων πόρτας ἰσχυρῶς κεκλεισμένας, ἔφη· Μὴ γυναῖκες ἐνθάδε κατοικοῦσιν;

Μενάνδρου.— Ἴσχυς νοῦν οὐκ ἔχουσα, τάφῳ τοὺς ἐμπίπτον-
10 τας παραδίδωσιν.

Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως.— Οὔτος παρακαλούμενος ὑπὸ τῶν φίλων νυκτὸς ἐπιθέσθαι τοῖς πολεμίοις, εἶπεν· Οὐ βασιλικόν ἐστι κλέπτειν τὴν νίκην.

Θεασάμενος δέ τινα ὁμώνυμον αὐτοῦ δειλὸν ὄντα, ἔφη· Νε-
15 ανίσκε, ἢ τὸ ὄνομα ἄλλαξον, ἢ τὸν τρόπον.

Παρακαλούμενος δὲ ὑπὸ τῶν φίλων τεκνοποιῆσαι, ἔφη· Μὴ ἀγωνιάτε· καταλείπω γὰρ ὑμῖν τέκνα, τὰς ἐκ τῶν ἀγῶνων νίκας.

Τοῦ αὐτοῦ ἐξιόντος ἐπὶ τὸν πόλεμον, Ἀριστοτέλης ἔφη· Περιμένειν τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, καὶ τότε πολέμει. Ὁ δέ, Φοβου-
20 μαι, εἶπε, μὴ, περιμένων τὸ τέλειον τῆς ἡλικίας, τὴν τῆς νεότη-
τος τόλμαν ἀπολέσω.

Λάκων ὄνειδιζόμενος ὑπὸ τινος, ὅτι χωλὸς ὢν ἔξεισιν ἐπὶ τὸν πόλεμον, Τί τοῦτο; ἔφη· οὐ φευγόντων ἐστὶ χρεία, ἀλλὰ μενόντων καὶ ἀγωνιζομένων.

25 Λεωνίδου.— Λεονίδας ὁ Λακεδαιμόνιος, ὀλίγους ἔχων στρατιώτας, εἰς τὴν πρὸς τοὺς Πέρσας μάχην ἐξεπορεύετο. Εἰπόντος δέ τινος, ὅτι μετ' ὀλίγων παντελῶς ἐκπορεύεται, εἶπεν· Ἀλλὰ μετὰ βουλομένων.

Λάκων ἀσθενῶς τὸ σῶμα διακεείμενος ἐπὶ παράταξιν προ-
30 ἦγε, λεγόντων δέ τινων αὐτῷ, Ποῦ τοιοῦτος ὢν πορεύῃ; ἔφη· Ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀποθανεῖν.

Μουσωνίου.— Ἄρπαξε τὸ καλῶς ἀποθνήσκειν ὅτε ἔξεστι,

Ἴω. Χρυσοστόμου: Οὔτε νὰ παραιτούμαστε ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες πρέπει, οὔτε νὰ ὀρμοῦμε σ' αὐτούς. Γιατὶ ἔτσι θὰ γίνει γιὰ μᾶς ἡ πίστη μας λαμπρότερη καὶ ἡ ἥττα τοῦ διαβόλου πιὸ καταγέλαστη. "Όταν δηλαδὴ πέσομε σ' αὐτούς νὰ σταθοῦμε μὲ γενναιότητα, ὅταν ὅμως δὲν καλούμαστε τὸ νὰ μένομε ἥσυχοι καὶ νὰ περιμένομε τὸν καιρό, εἶναι γνώρισμα τῶν γενναίων, γιὰ νὰ δείξομε καὶ ὅτι δὲν εἴμαστε κενόδοξοι, καὶ ὅτι ἡ γενναιότητα δὲν μᾶς λείπει.

Σωκράτους: "Όταν εἶδε ὅτι οἱ πύλες τῆς Κορίνθου ἦταν ἰσχυρὰ κλειστὲς εἶπε· Μήπως ἐδῶ κατοικοῦν γυναῖκες;

Μενάνδρου: Ἡ δύναμη, ποὺ τῆς λείπει ὁ νοῦς, παραδίδει στὸν τάφο ἐκείνους ποὺ περιλαμβάνονται στὴν περίπτωσι.

Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως: Αὐτός, ὅταν οἱ φίλοι του τὸν παρακινούσαν νὰ ἐπιτεθεῖ στοὺς ἐχθροὺς τῆ νύχτα, εἶπε· Δὲν εἶναι γνώρισμα βασιλιᾶ ἡ κλοπὴ τῆς νίκης.

"Όταν πάλι εἶδε κάποιον συνώνυμό του, ποὺ ἦταν δειλός, εἶπε· Νεαρέ, ἢ τὸ ὄνομα ἄλλαξε, ἢ τὴ συμπεριφορὰ σου.

"Όταν οἱ φίλοι του τὸν παρακινούσαν νὰ κάνει παιδι τοὺς εἶπε· Μὴ ἀγωνιάτε· γιατί σᾶς ἀφήνω παιδιὰ μου τίς νίκες μου στοὺς ἀγῶνες.

Ἐκεῖνος ὅταν ἐβγαίνει στὸν πόλεμο, ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ εἶπε· Περίμενε νὰ ρθεῖς στὴν ἡλικία ποὺ πρέπει, καὶ τότε ν' ἀρχίσεις τὸν πόλεμο. Κι ἐκεῖνος εἶπε· Φοβᾶμαι μήπως, περιμένοντας τὴν κατάλληλη ἡλικία, χάσω τὴν τόλμη τῆς νεότητάς μου.

Ἐνας Σπαρτιάτης ποὺ κάποιος τὸν πείραζε, ὅτι ἐνῶ εἶναι κουτσὸς βγαίνει στὸν πόλεμο, εἶπε· Τί σημασία ἔχει αὐτό; Δὲν χρειάζεται οἱ ἄνδρες νὰ φεύγουν, ἀλλὰ νὰ μένουν καὶ ν' ἀγωνίζονται.

Λαονίδη (Λεωνίδα): Ὁ Σπαρτιάτης Λεωνίδας, μὲ λίγους στρατιῶτες βᾶδιζε γιὰ τὴ μάχη μὲ τοὺς Πέρσες. Κι ὅταν κάποιος τοῦ παρατήρησε, ὅτι βαδίζει ἐναντίον τους μὲ ἐντελῶς λίγους, εἶπε· Ναι, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή τους.

Ἐνας Σπαρτιάτης μὲ ἀσθενικὸ σῶμα προχωροῦσε νὰ πάρει θέση στὴν παράταξη. "Όταν κάποιος τοῦ παρατήρησαν λέγοντας· Ποῦ πᾶς μὲ τέτοια κατάστασι; εἶπε· Νὰ πεθάνω γιὰ τὴν πατρίδα.

Μουσωνίου: Ἀρπαξε ὅταν μπορεῖς τὸν ἐντιμο θάνατο, μήπως

μὴ μετὰ μικρὸν τὸ μὲν ἀποθνήσκειν σοι παρῆ, τὸ δὲ καλῶς
μηκέτι ἔξης.

Ἐκ τῶν Δίωνος Χρειῶν – Λάκαινα γυνή, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐν
παρατάξει χωλεύοντος καὶ δυσφοροῦντος ἐπὶ τούτῳ, Μὴ λυποῦ
5 τέκνον, εἶπε· καθ' ἕκαστον γὰρ θῆμα τῆς ἰδίας ἀρετῆς ὑπομνη-
σθήση.

Ἐκ τῆς Νικολάου συναγωγῆς – Κελτοὶ οἱ τῷ Ὠκεανῷ γει-
νιῶντες, αἰσχροὺς ἠγοῦνται τοῖχον καταλίπτοντα ἢ οἰκίαν φεύ-
γειν· πλημμυρίδος δὲ ἐκ τῆς ἔξω θαλάττης ἐπερχομένης, μεθ'
10 ὄπλων ἀπαντῶντες ὑπομένουσιν, ἕως κατακλύζονται, ἵνα μὴ
δοκῶσι φεύγοντες τὸν θάνατον φοβεῖσθαι.

Κορίσκου – Κορίσκος εὖ μάλα γέρων ὢν, ὡς ἀπὸ τινος χα-
λεπῆς ἀρρωστίας ἀνέρωσεν, Ἄπαγε, ἔφη, ὡς ἀηδῶς ἀνέστρο-
φα, ἥδη τῆς ὁδοῦ προκεκοφῶς, ἦν δεῖ πάντως πορευθῆναι.

15 Πύρρου. – Πύρρου ἐπιστρατεύσαντος τοῖς Λακεδαιμονίοις
καὶ πολλὰ ἀπειλοῦντος, Κερκυλλίδας εἰς τῶν γερόντων ἀναστὰς
ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶπεν· Εἰ μὲν θεός ἐστιν ὁ ἀπειλῶν, μὴ φοβώ-
μεθα· οὐδὲν γὰρ ἀδικοῦμεν· εἰ δ' ἄνθρωπος, γνώτω ἀνδράσιν
ἀπειλῶν.

20 Ἐκ τῶν Πλουτάρχου Ἱστοριῶν. – Δαρεῖος ὁ τῶν Περσῶν
βασιλεὺς μετὰ τριάκοντα μυριάδων ἐν Μαραθῶνι ἐστρατοπε-
δεύσατο. Ἀθηναῖοι δὲ χιλίους ἔπεμψαν ἐπ' αὐτούς, στρατηγούς
αὐτοῖς δόντες, Πολύζηλον, Καλλίμαχον, Κυναίγειρον καὶ Μιλ-
τιάδην. Συμβληθείσης δὲ τῆς παρατάξεως, Πολύζηλος μὲν ὑπὲρ
25 ἄνθρωπον φαντασίαν θεασάμενος, τὴν ὄρασιν ἀπέβαλεν, καὶ
τυφλὸς ὢν, ἀνεῖλε τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ. Καλλίμαχος δὲ
πολλοῖς πεπαρμένος δόρασι, καὶ νεκρὸς ἐστάθη. Κυναίγειρος
δὲ Περσικὰς ἀγομένην ναῦν κατέχων, ἐχειροκοπήθη· ὅθεν καὶ
εἰς αὐτούς ὑπὸ Παντελείου τοιαύδε γεγράφθαι λέγεται·

30 ὦ κενεοῦ καμάτου καὶ ἀπρήκτου πολέμοιο!

Ἡμετέρῳ βασιλεῖ τί λέξομεν ἀντιάσαντες;

μετὰ ἀπὸ λίγο θὰ μπορεῖς βέβαια νὰ πεθάνεις, ἀλλὰ δὲν θὰ μπορεῖς νὰ πεθάνεις ἔντιμα.

Δίωνος (ἀπὸ τὶς Χρεῖες): Μιά Σπαρτιάτισσα, πού ὁ γιός της κούτσαινε στὴν παρὰταξη καὶ στενοχωριόταν γι' αὐτό, τοῦ εἶπε· Μὴ λυπᾶσαι γιέ μου· κάθε βῆμα σου θὰ σοῦ ὑπενθυμίζει τὴν παλικαριὰ σου.

Νικολάου (ἀπὸ τὴ Συναγωγή του): Οἱ Κέλτες πού γειτονεύουν μὲ τὸν Ὠκεανὸ θεωροῦν ντροπὴ νὰ φεύγουν ὅταν πᾶφτει ἓνας τοῖχος ἢ ἓνα σπίτι. Κι ὅταν ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔξω τοὺς ἔρχεται ἡ πλημμυρίδα, τὴν ἀντιμετωπίζουν μὲ ὑπομονὴ μὲ τὸν ὄπλισμό τους μέχρι νὰ τοὺς κατακλύσει ἡ θάλασσα, γιὰ νὰ μὴ δώσουν τὴν ἐντύπωση, ἂν φύγουν, ὅτι φοβοῦνται τὸ θάνατο.

Κορίσκου: Ὁ Κορίσκος, πού ἦταν πολὺ γέρος, μόλις ἀνάρρωσε ἀπὸ βαριὰ ἀρρώστια εἶπε· Ἄ, σὺ καλὸ πολὺ δυσάρεστα ἐπέστρεψα, ἐνῶ εἶχα κάνει τὸ δρόμο, πού πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πορευθοῦμε.

Πύρρου: Ὅταν ὁ Πύρρος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων μὲ πολλὰς ἀπειλὰς, ἓνας ἀπὸ τοὺς γέροντες, ὁ Κερκυλλίδας, σηκώθηκε στὴν Ἐκκλησία καὶ εἶπε· Ἄν εἶναι Θεὸς αὐτὸς πού μᾶς ἀπειλεῖ, ἄς μὴ φοβούμεστε· γιατί δὲν κάναμε καμμιά ἀδικία. Ἄν πάλι εἶναι ἄνθρωπος, ἄς μάθει ὅτι ἀπειλεῖ ἄνδρες.

Πλουτάρχου (ἀπὸ τὶς Ἱστορίες): Ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, στρατοπέδευσε στὸ Μαραθῶνα μὲ τριάντα μυριάδες. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἐναντίον τους χίλιους ἄνδρες μ' ἐπικεφαλεῖς τοὺς στρατηγούς Πολύζηλο, Καλλίμαχο, Κυναίγειρο καὶ Μιλτιάδη. Ὅταν οἱ παρατάξεις ἦρθαν σὲ συμπλοκὴ ὁ Πολύζηλος εἶδε ἓνα ὑπερφυσικὸ ὄραμα καὶ ἔχασε τὴν ὄραση, καὶ ἐνῶ ἦταν τυφλός, σκότωσε σαράντα ὄχτῶ ἐχθρούς. Ὁ Καλλίμαχος τρυπημένος ἀπὸ πολλὰ δόρατα στήθηκε ὄρθιος καὶ νεκρός. Ὁ Κυναίγειρος πάλι κρατώντας περσικὴ ναυαρχίδα δέχθηκε τὸ κόψιμο τῶν χειρῶν του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παντέλειος, ὅπως λένε, ἔκανε γι' αὐτοὺς τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

ἽΩ ἄδικοι κόποι καὶ δίχως ἀποτέλεσμα πόλεμος!

Σὰν ἀντικρύσομε τὸ βασιλιὰ τί θὰ τοῦ ποῦμε;

ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ὦ βασιλεῦ, τί μ' ἔπεμπες ἐπ' ἀθανάτους πολεμιστάς;
Βάλλομεν, οὐ πίπτουσι· τιτρώσκομεν, οὐ φοβέονται.
Μοῦνος ἀνὴρ σύλησεν ὅλον στρατόν· ἐν δ' ἄρα μέσῳ
Ἀσματόεις (Ἀσθματ.) ἔστηκε σιδηρεΐαις ὑπὸ ρίζαις,
Οὐδὲ θέλει πεσέειν· τάχα δ' ἔρχεται ἔνδοθι νηῶν.
Λέγε, κυβερνήτα, νέκνος προφύγωμεν ἀπειλάς.

Γιατί μ' ἔστειλες, βασιλιά, σ' ἀθάνατους πολεμιστές;
Τοὺς χτυπᾶμε, δὲν πέφτουν· τοὺς πληγώνομε, ἀλλὰ δὲν
φοβοῦνται.

Ἐνας ἄντρας μόνος του ρήμαξε ὅλο τὸ στρατό· καὶ στὸ
μέσο
ἀσθμαίνοντας τὸν ἔστησαν σιδερένιες ρίζες (τὰ κοντά-
ρια)

καὶ δὲν θέλει νὰ πέσει· τώρα ὄρμᾳ μέσα στά καρᾶδια.
Πές μας, καπετάνιε, νὰ φύγομε ἀπὸ τίς ἀπειλές ἑνὸς νε
κροῦ.

ΛΟΓΟΣ Ε΄
Περὶ δικαιοσύνης.

Ματθ. 5, 6.— «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται».

Λευιτ. 19, 36.— «Ζυγὰ δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῦς δίκαιος ἔσται ὑμῖν».

5 Ἡσαΐα 26, 9.— «Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς».

Παροιμ. 14, 34.— «Δικαιοσύνη ὑψοῖ ἔθνος, ἔλασσοῦσι δὲ φυλὰς αἱ ἁμαρτίαι».

Παροιμ. 12, 27: 28.— «Κτῆμα τίμιον ἀνὴρ καθαρὸς πορευόμενος ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης».

Παροιμ. 21, 21.— «Ὁδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλημοσύνης εὐρήσει ζωὴν καὶ δόξαν».

Παροιμ. 26, 27.— «Ὁρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν· ὁ κυλίων λίθον, ἐφ' ἑαυτὸν κυλίει».

15 Παροιμ. 15, 29α.— «Κρεῖσσον ὀλίγη λῆψις μετὰ δικαιοσύνης, ἢ πολλὰ γεννήματα μετὰ ἀδικίας».

Σοφία Σειραχ 40, 13.— «Χρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσεται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηχῆσει».

Βασιλείου.— Ὁ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην μὴ ἔχων προεναπο-
20 κειμένην τῇ ψυχῇ, ἀλλ' ἢ χρήμασι διεφθαρμένος, ἢ φιλία χαριζόμενος, ἢ ἔχθρα ἀμυνόμενος, ἢ δυναστεία δυσωπούμενος, τὸ κρῖμα κατευθύνειν οὐ δύναται.

Δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀπονεμητικῆ τοῦ κατ' ἀξίαν. Δυσθή-
ρατον δὲ τοῦτο, τῶν μὲν διὰ τὸ περὶ τὴν φρόνησιν ἐλλιπὲς οὐχ
25 εὐρισκόντων ἐκάστω διανεῖμαι τὸ ἴσον· τῶν δὲ διὰ τὸ προκατέ-
χεσθαι ὑπὸ παθῶν ἀνθρωπίνων ἀφανιζόντων τὸ δίκαιον.

ΛΟΓΟΣ Ε΄. Περὶ δικαιοσύνης

Ματθ. 5, 6: «Μακάριοι ἐκεῖνοι ποῦ πεινοῦν καὶ διψοῦν γιὰ δικαιοσύνη, γιὰτὶ αὐτοὶ θὰ χορτάσουν».

Λευϊτ. 19, 36: «Νὰ χρησιμοποιεῖτε δίκαια ζυγαριὰ καὶ δίκαια δρᾶμα καὶ δίκαιο μέτρο ὑγρῶν».

Ἰησ. 26, 9: «Διδαχτεῖτε τὴ δικαιοσύνη ὅσοι κατοικεῖτε στὴ γῆ».

Παροιμ. 14, 34: «Ἡ δικαιοσύνη ὑψώνει ἓνα ἔθνος, ἐνῶ οἱ ἁμαρτίες μειώνουν τοὺς λαούς».

Παροιμ. 12, 27: «Τίμο ἀπόκτημα εἶναι ὁ καθαρὸς ἄνδρας ποῦ πορεύεται τὸ δρόμο τῆς δικαιοσύνης».

Παροιμ. 21, 21: «Ὁ δρόμος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλεημοσύνης θὰ βρεῖ ζωὴ καὶ δόξα».

Παροιμ. 26, 27: «Σκάβοντας λάκκο στὸ γείτονά σου, θὰ πέσεις σ' αὐτόν· ὅποιος κυλᾷ μιὰ πέτρα, τὴν κυλᾷ ἐναντίον του».

Παροιμ. 15, 29α: «Εἶναι καλύτερο νὰ κερδίσεις λίγα, ἀλλὰ μὲ δικαιοσύνη, παρὰ πολλὰ κέρδη μὲ ἀδικία».

Σοφία Σειράχ 40, 13: «Σὰν ποτάμι τὰ χρήματα τῶν ἀδίκων θὰ στερέψουν καὶ θ' ἀντηχήσουν σὰν δυνατὴ βροντὴ στὴ βροχή».

Βασιλείου: Ὅποιος δὲν ἔχει μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ ἢ ἔχει διαφθαρεῖ ἀπὸ χρήματα ἢ χαρίζεται στὴ φιλία ἢ ἀνταποδίδει κάποια ἔχθρα ἢ ὑποχωρεῖ στὸν δυνατὸ, δὲν μπορεῖ νὰ θγάλει δίκαιη ἀπόφαση.

Δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἱκανότητα ν' ἀπονέμεται στὸν καθένα ὅ,τι τοῦ ἀξίζει. Αὐτὸ βέβαια εἶναι δυσκολοκατόρθωτο, ἀφοῦ ὅσοι εἶναι μειωμένης φρόνησης δὲν βρίσκουν τρόπο ν' ἀπονεύμουν τὸ δίκαιο στὸν καθένα, ἐνῶ ὅσοι εἶναι προκαταλημμένοι ἀπὸ πάθη ἀνθρώπινα ἀφανίζουν τὸ δίκαιο.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Θεοῦ μὲν ὀργῆς τρυγίαν τινὰ καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκούομεν· τὸ λείμμα τῆς κατὰ τῶν ἀξίων κινήσεως, ἐπειδὴ Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος. Εἰ γὰρ καὶ κλίνει διὰ φιλανθρωπίαν ἐκ τοῦ ἀποτόμου πρὸς τὸ ἐνδόσιμον, ἀλλ' οὐ πᾶν
5 συγχωρεῖ τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἵνα μὴ τῇ χρησιότητι χεῖρους γίνωνται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὔτε πάντας ἐνταῦθα ἀπαιτεῖ δίκην ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀπογνῶς τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀπελπίσης τὴν κρίσιν, πάντων ἐνταῦθα διδόντων λόγον· οὔτε πάντα ἀφίεται ἀτιμω-
10 ρητὶ ἀπελθεῖν, ἵνα μὴ πάλιν ἀπρονόητα εἶναι πάντα νομίσης.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.— Ἡ τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισία, ταῖς ἡμετέραις διαθέσεσιν ἐξομοιοῦται· καὶ οἷά περ ἂν τὰ παρ' ἡμῶν ἦ, τοιαῦτα ἡμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων ἀντιπαρέχεται.

Εὐαγρίου.— Ἄδικος δικαστής, μεμολυσμένη συνείδησις.

Κυρίλλου.— Πᾶς ὁ ἀδικούμενος, καταφλέγεται μὲν ὑπὸ λύπης, ἀμύνασθαι δὲ οὐχ ἔχων ἢ διὰ τῶν ἴσων ἐλθεῖν, ἔσθ' ὅτε διὰ τὸ ἠττᾶσθαι τῆς τοῦ ἀδικουῦντος χειρός, τῆς ἄνωθεν μισοπονηρίας τὸ κέντρον καλεῖ πρὸς ἐπικουρίαν.

Πλάτωνος.— Τίμιος μὲν δὴ καὶ ὁ μηδένα ἀδικῶν, ὁ δὲ μηδ' ἐπιτρέπων τοῖς ἀδικουῦσιν ἀδικεῖν, πλέον ἢ διπλασίας τιμῆς ἄξιος ἐκείνου. Ὁ μὲν γὰρ ἑνός, ὁ δὲ πολλῶν ἀντάξιος ἑτέρων.

Ἐγὼ γὰρ δὴ οἶμαι, καὶ ἐμὲ καὶ σὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι κάκιον ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ μὴ διδόναι δίκην, τοῦ διδόναι.

Ἄξιον τούτους ἐπαινεῖν τῶν ἀνθρώπων, οἳ μηδεμίαν ὠφέλειαν προαιροῦνται τοῦ δικαίου· χρήματα γὰρ ἔστι κτήσασθαι, δόξαν δὲ χρημάτων οὐ ράδιον πρίασθαι.

Μοσχίωνος.— Ἄμεινον δικαίως κρίναντα, πρὸς τοῦ καταδικασθέντος ἀδίκως μεμφθῆναι, ἢ ἀδίκως κρίναντα, παρὰ τῇ φύ-
30 σει δικαίως ψέγεσθαι.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων.— Δοκεῖ δέ μοι πόλις ἄριστα πράτ-

Γρηγορίου Θεολόγου: Καὶ πιστεύομε καὶ ἀκοῦμε ὅτι ὑπάρχει λίγο ὑπόλοιπο τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι τὸ ὑπόλειμμα τῆς ὀργῆς κατὰ τῶν ἀξίων, γιατί ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς ἐκδίκησης. Ἄν καὶ βέβαια στρέφεται ἀπὸ τῆ σκληρότητα στὴν ἐνδοτικότητα ἀπὸ φιλανθρωπία, δὲν συγχωρεῖ ὅμως ὅτιδήποτε στοὺς ἁμαρτωλοὺς, μήπως ἐξαιτίας τῆς καλωσύνης του γίνουν χειρότεροι.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Οὔτε τὴν τιμωρία ὅλων ζητεῖ ἐδῶ ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπιστεῖς γιὰ τὴν ἀνάσταση καὶ δὲν περιμένεις τὴν κρίση, ἀφοῦ ὅλοι δίνουν λόγο ἐδῶ· οὔτε ἀφήνει νὰ περάσουν ὅλα χωρὶς τιμωρία, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις πάλι ὅτι δὲν ὑπάρχει πρόνοια γιὰ ὅλα.

Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ ἐξομοιώνεται μὲ τὶς δικές μας διαθέσεις. Καὶ ὅποιες εἶναι οἱ διαθέσεις οἱ δικές μας, ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ ἀντιπαροχὴ πού ἔχομε.

Εὐαγγρίου: Ἄδικος δικαστής, μολυσμένη συνείδηση.

Κυρίλλου: Κάθε ἀδικούμενος καταφλέγεται βέβαια ἀπὸ λύπη, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ ν' ἀμυνθεῖ ἢ ν' ἀνταποδώσει τὰ ἴσα, κάποτε ἐπειδὴ εἶναι ὁ ἠττημένος ἀπὸ τὸ χέρι ἐκείνου πού τὸν ἀδικεῖ, ζητεῖ νὰ τὸν βοηθήσει τὸ κεντρί τοῦ οὐράνιου ἐχθροῦ τοῦ πονηροῦ.

Πλάτωνος: Τίμιος βέβαια εἶναι καὶ ἐκεῖνος πού δὲν ἀδικεῖ κανένα, ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀδικούς ν' ἀδικοῦν εἶναι ἀξίος διπλάσιας ἀπὸ ἐκείνον τιμῆς. Ὁ ἕνας δηλαδή εἶναι ἀντᾶξιος ἐνὸς μόνο, ἐνῶ ὁ ἄλλος πολλῶν ἄλλων.

Ἐγὼ νομίζω ὅτι κι ἐγὼ κι ἐσὺ καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν τὸ ν' ἀδικοῦν χειρότερο ἀπὸ τὸ ν' ἀδικοῦνται, ὅπως καὶ τὸ νὰ μὴν τιμωροῦνται ἀπὸ τὸ νὰ τιμωροῦνται.

Ἀξίζει νὰ ἐπαινοῦμε ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού δὲν προτιμοῦν καμμιά ὠφέλεια μπροστὰ στὸ δίκαιο. Γιατί χρήματα μπορεῖ ν' ἀποκτήσει κανεὶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀγοράσει τὴ δόξα μὲ χρήματα.

Μοσχίωνος: Εἶναι καλύτερο νὰ δικάσει δίκαια κάποιος καὶ νὰ κατηγορηθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον πού καταδίκασε, παρὰ νὰ κρίνει ἀδίκαια καὶ νὰ κατηγορεῖται δίκαια ἀπὸ τὴ φύση.

Ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ φιλοσόφους: Νομίζω ὅτι μιὰ πόλη εὐτυχεῖ

τειν καὶ μάλιστα σώζειν δημοκρατίαν, ἐν ἧ τὸν ἀδικήσαντα τοῦ ἀδικηθέντος προβάλλονται καὶ κολάζουσιν.

Ἵπερίδου.— Διὰ δύο προφάσεις τῶν ἀδικημάτων ἄνθρωποι ἀπέχονται, ἢ διὰ φόβον, ἢ διὰ αἰσχύνην.

5 Σωκράτους.— Ἄ πάσχοντες παρ' ἑτέροις ὀργίζεσθε, ταῦτα τοῖς ἄλλοις μὴ ποιεῖτε.

Ἐπικτήτου.— Ὡσπερ εὐθύς ζυγός, οὔτε πρὸς ἀληθοῦς εὐθύνεται ζυγοῦ, οὔθ' ὑπὸ ψευδοῦς κρίνεται· οὔτω καὶ ὁ δίκαιος κριτής, οὔθ' ὑπὸ δικαίων εὐθύνεται, οὔτε παρ' ἀδίκους δικάζε-
10 ται.

Μὴ πρότερον ἑτέρῳ δικαστηρίῳ δικάσης, πρὶν αὐτὸς παρὰ τῇ δίκῃ κριθῆς

Πυθαγόρου.— Κακὰ μείζω πάσχει διὰ τοῦ συνειδότος ὁ ἀδικῶν βασανιζόμενος, ἢ ὁ τῷ σώματι καὶ ταῖς πληγαῖς μαστι-
15 γούμενος.

Ζήνωνος.— Ζήνων ὁ Στοικὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος τῶν γνωρίμων, Πῶς ἂν μηδὲν τῶν ἀδίκων πράττομεν, εἶπεν· Ἐὰν διὰ παντὸς ὑπολαμβάνητέ με συμπαρεῖναι ὑμῖν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Εἰ δύναται λανθάνειν Θεὸν ἄνθρωπος
20 ἀδικῶν, Ἄλλ' οὐδὲ διανοούμενος, ἔφη.

Σωκράτους.— Καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων κατακρη-
μνισθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίππης κλαιούσης καὶ λεγούσης,
Ἵ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις! ἔφη· Σὺ οὖν ἐβούλου με
δικαίως ἀποθανεῖν;

25 Μενάνδρου.

Χρηστοῦ πρὸς ἀνδρὸς μηδὲν ὑπονόει κακόν.

Δίκαιος ἀδικεῖν οὐκ ἐπίσταται τρόπον.

Ξενοφῶντι, Σωκράτης.— Ἡ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκμαρτότε-
ρον τοῦ λόγου τὸ ἔργον εἶναι; Πολύ γε, νῆ Δία, ἔφη. Δίκαια μὲν
30 λέγοντες πολλοί, ἄδικα ποιοῦσι· δίκαια δὲ πραττόντων, οὐδ' ἂν εἷς ἄδικος εἶη.

πάρα πολὺ καὶ διασώζει σὲ μέγιστο βαθμὸ τῆν κυριαρχία τοῦ λαοῦ, ὅταν σ' αὐτὴ βάζουν ὑπερασπιστὴ τοῦ ἀδικημένου τὸν ἀδικητὴ του, τὸν ὁποῖο καὶ τιμωροῦν.

Ἐπερείδου: Γιὰ δύο δικαιολογίες οἱ ἄνθρωποι ἀπέχουν ἀπὸ τὰ ἀδικήματα, ἢ ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ντροπὴ.

Σωκράτους: Ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια θυμώνετε ἂν τὰ πάθετε ἀπὸ ἄλλους, αὐτὰ μὴν τὰ κάνετε ἑσεῖς στοὺς ἄλλους.

Ἐπικτήτου: Ὅπως τὴ σωστὴ ζυγαριὰ οὔτε ἡ ἀκριβὴς ζυγαριὰ τὴ διορθώνει οὔτε ἡ ἀνακριβὴς τὴν ἐλέγχει, ἔτσι καὶ τὸν δίκαιο κριτὴ οὔτε οἱ δίκαιοι τὸν διορθώνουν οὔτε οἱ ἄδικοι τὸν καταδικάζουν.

Μὴν καθίσεις προηγουμένως δικαστὴς σὲ ἄλλο δικαστήριον, πρὶν δικαστεῖς ὁ ἴδιος σὲ δίκη.

Πυθαγόρα: Ὅποιος ἀδικεῖ παθαίνει μεγαλύτερα κακὰ βασανιζόμενος ἀπὸ τὴ συνείδησή του, παρὰ ἐκεῖνος πού δέχεται χτυπήματα καὶ μαστιγώσεις στὸ σῶμα.

Ζήνωνος: Ὁ Ζήνωνας, ὁ στωικὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον γνωστό, Πῶς νὰ μὴν κάνομε κανένα ἀπολύτως κακό, εἶπε: Ἄν νομίζετε ὅτι εἶμαι πάντοτε κοντὰ σας.

Ὁ ἴδιος, ἐρωτηθεὶς ἂν μπορεῖ νὰ ξεφύγει τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος πού ἀδικεῖ, εἶπε: Οὔτε καὶ νὰ τὸ σκεφθεῖ βέβαια.

Σωκράτους: Ὅταν ὁ Σωκράτης καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατακρημνιστεῖ καὶ ἡ γυναῖκα του Ξανθίππη ἔκλαιγε λέγοντας: Πόσο ἀδिका, Σωκράτη, πεθαίνεις, τῆς εἶπε: Ἐσὺ δηλαδὴ ἠθέλες νὰ πεθάνω δίκαια;

Μενάνδρου:

Ἄπὸ δίκαιο ἄνθρωπο μὴν περιμένεις κανένα κακό.

Ὁ δίκαιος δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο ν' ἀδικεῖ.

Σωκράτους (πρὸς τὸν Ξενοφῶντα). Ἡ δὲν νομίζεις ὅτι τὸ ἔργο εἶναι πιὸ ἀξιόπιστη ἀπόδειξη ἀπὸ τὸ λόγο; Πολὺ πιὸ ἀξιόπιστη, μὰ τὸ Δία, εἶπε. Πολλοὶ πού μιλᾶνε δίκαια, πράττουν ἀδिका: ἐνῶ, ἂν ἔπρατταν δίκαια, δὲν θὰ ὑπῆρχε κανένας κακός.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ.

Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας.

Κορ. Α' 13, 1-2.— «Ἐὰν ταῖς γλωσσαῖς τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἢ ἤχων, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. «Καὶ μετ' ὀλίγον»· Ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μοι, καὶ παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγά-
5 πην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι».

Παροιμ. 27, 6.— «Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου, ἢ ἐκούσια φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

Παροιμ. 29, 5.— «Ὅς παρασκευάζεται ἐπὶ πρόσωπον τοῦ ἑαυτοῦ φίλου δίκτυον, περιβαλεῖ αὐτὸ τοῖς ἑαυτοῦ ποσίν».

10 Παροιμ. 18, 1.— «Προφασίζεται ἀνὴρ βουλόμενος χωρισθῆναι ἀπὸ φίλων».

Παροιμ. 15, 17.— «Κρεῖσσον ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ παράθεσις μόσχων μετὰ ἐχθρας».

15 Σοφία Σειράχ 22, 20.— «Βάλλων λίθον τις ἐπὶ πετεινά, ἐπισοβεῖ αὐτά· καὶ ὀνοειδίζων φίλον, διαλύσει φιλίαν».

Σοφία Σειράχ 7, 18.— «Μὴ ἀλλάξης φίλον ἔνεκεν ἀδιαφόρου».

Σοφία Σειράχ 6, 14.— «Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά, ὃ δὲ εὐρῶν αὐτόν, εὗρε θησαυρόν».

20 Σοφία Σειράχ 9, 10.— «Μὴ ἐγκαταλίπης φίλον ἀρχαῖον· ὃ γὰρ πρόσφατος οὐκ ἔστιν ἐπίσης αὐτῶ».

Σοφία Σειράχ 6, 15.— «Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστιν σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐτοῦ».

25 Βασιλείου.— Οὐδεὶς πονηρῶν καὶ ἀμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ φιλίας καλὸν εἰς μοχθηρᾶν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται χωρῆσαι φιλίας.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.

Περὶ φίλων καὶ φιλαδελφίας.

Α΄ Κορ. 13, 1–2: «Ἐάν μοι δυνατόν ἦν λαλῶ ὅλες τίς γλώσσες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους, εἶμαι σὰν τὸ χάλκινο κρόταλο ποὺ ἤχεϊ καὶ σὰν τὸ κύμβαλο ποὺ ἀλαλάζει». Καὶ πρὸ κάτω· «Ἀκόμα κι ἂν μοιράσω στοὺς φτωχοὺς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ παραδώσω τὸ σῶμα μου νὰ καεῖ, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν εἶμαι τίποτε».

Παροιμ. 27, 6: «Εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτα καὶ ὠφέλιμα τὰ τραύματα ἀπὸ φίλο, παρὰ τὰ ἐκούσια φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

Παροιμ. 29, 5: «Ὅποιος ἐτοιμάζει δίχτυ ἐναντίον τοῦ φίλου του, θὰ περιπλέξει τὰ πόδια του σ' αὐτό».

Παροιμ. 18, 1: «Χρησιμοποιεῖ προφάσεις ὁποιος θέλει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τοὺς φίλους του».

Παροιμ. 15, 17: «Πρὸ καλῆ εἶναι φιλοξενία μὲ χόρτα ἀπὸ φιλία καὶ εὐχαρίστηση, παρὰ τραπέζι ἀπὸ κρέατα ἀλλὰ μὲ ἔχθρα».

Σοφ. Σειρ. 22, 20: «Ρίχνοντας κάποιος πέτρα στὰ πουλιὰ, τὰ διώχνει· καὶ κατηγορώντας φίλο του, θὰ διαλύσει τὴ φιλία».

Σοφ. Σειρ. 7, 18: «Μὴν ἀλλάζεις φίλο γιὰ ἀσήμαντο πράγμα».

Σοφ. Σειρ. 6, 15: «Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι ἰσχυρὸ προφύλαγμα, κι ὁποιος τὸν βρῆκε, βρῆκε θησαυρό».

Σοφ. Σειρ. 9, 10: «Μὴν ἐγκαταλείψεις παλαιὸ φίλο· γιὰτὶ ὁ πρόσφατος δὲν εἶναι ἴδιος μὲ ἐκεῖνον».

Σοφ. Σειρ. 6, 15: «Ὁ πιστὸς φίλος δὲν ἔχει ἀντάλλαγμα, καὶ δὲν ὑπάρχει μέτρο τῆς καλωσύνης αὐτοῦ».

Βασιλείου: Ἀπὸ πονηροὺς καὶ ἀμαθεῖς δὲν προέρχεται κανένας φίλος. Τὸ ἀγαθὸ τῆς φιλίας δὲν καταλήγει σὲ μοχθηρὴ διάθεση, καθόσον κανένα αἰσχροὺ κι ἀνάρμοστο δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σὲ

Τὸ γὰρ κακόν, οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ
ἐαυτῷ.

Τὰ παρὰ φίλων, καὶ ὕβρις ἢ, φορητά.

Θεολόγου. — Ἀεὶ προτίμα τοὺς καλοὺς τῶν μὴ καλῶν.

5 Κακοῖς δ' ὀμιλῶν, καὶ κακὸς πάντως ἔσθ.

Πάντα οἶσει φιλία, καὶ πάσχουσα καὶ ἀκούουσα.

Κρείσσων ἐμπαθοῦς ὁμοιοῖας ἢ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις.

Βλαβεραὶ αἱ πρὸς τοὺς κακοὺς συνουσίαι· ἐπειδὴ νόμος
οὗτος φιλίας δι' ὁμοιότητος πέφυκεν τοῖς συναπτομένοις ἐγ-
10 γίνεσθαι· οἱ μῖσος ἐν τῷ βάθει κατέχοντες, ἀγάπη δεικνύουσι
κατακεχρωσμένην τὴν ἐπιφάνειαν, κατὰ τὰς ὑφάλους πέτρας,
αἱ, βραχεὶ ὕδατι καλυπτόμενοι, κακὸν ἀπροαίρετον τοῖς ἀφυλά-
κτοις γίνονται.

Κακοῦ παρ' ἀνδρὸς μὴ ποτε χρηστὸν πάθης.

15 Ζητεῖ γὰρ ὧν θεδίωκε συγγνώμην ἔχειν.

Τὰ μὲν γὰρ σώματα τόπῳ συνάπτεται,

Ψυχαὶ δὲ πνεύματι συναρμόζονται.

* Ἐχθρας ὄρους γίνωσκε, φιλίας δὲ μὴ.

Μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὅτι πᾶσαν εἰρήνην ἀγαπητέον
20 (οἶδα γάρ, ὥσπερ στάσιν τινὰ βελτίστην, οὕτω καὶ βλαβερωτά-
την ὁμόνοιαν), ἀλλὰ τὴν τε καλὴν καὶ ἐπὶ καλῷ καὶ Θεῷ συνά-
πτουσαν.

Ἰω. Χρυσοστόμου. — Ὡσπερ ψυχὴ ἄνευ σώματος οὐ καλεῖ-
ται ἄνθρωπος (οὐδὲ ἦν σῶμα ἄνευ ψυχῆς), οὕτως οὐδὲ ἀγάπη
25 πρὸς Θεόν, εἰ μὴ ἔχη ἀκόλουθον καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀ-
γάπην.

Οὐδὲν ὁμοιοῖας ἴσον. Ὁ γὰρ εἷς, πολλοστός ἐστὶν οὕτως
* Ἄν γὰρ ὁμόψυχοι ὧσι δύο ἢ δέκα, οὐκέτι εἷς ἐστὶν ὁ εἷς, ἀλλὰ
δεκαπλασίων ἕκαστος αὐτῶν γίνεται, καὶ εὐρήσεις ἐν τοῖς δέκα

συμφωνία με τὴ φιλία. Γιατὶ τὸ κακὸ δὲν εἶναι μονάχα ἀντίθετο στοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ στοὺν ἑαυτοῦ του.

β) Τὰ ἐκ μέρους τῶν φίλων, κι ἂν ἀκόμη εἶναι ὕβρεις, τὰ ἀντέχει κανεῖς.

Γρηγορίου Θεολόγου: Νὰ προτιμᾷς πάντοτε τοὺς καλοὺς, ὄχι τοὺς κακοὺς.

Ἄν συναναστρέφῃς κακοὺς, θὰ γίνῃς ὅπως ὅποτε κακὸς κι ὁ ἴδιος.

Ὅλα τὰ ὑποφέρει ἡ φιλία, ὅσα παθαίνει κι ὅσα ἀκούει.

Καλύτερη ἀπὸ τὴ γεμάτη ἐμπάθεια ὁμόνοια εἶναι ἡ διάσταση γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας.

Εἶναι βλαβερὸς οἱ συναναστροφές με τοὺς κακοὺς, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φιλίας, νὰ δημιουργεῖται συνήθως ἀπὸ ὁμοιότητα σ' ἐκείνους ποὺ συνδέονται. Ὅποιοι κρύβουν μίσος ἐνδόμυχα, δείχνουν στοῦ ἐξωτερικοῦ τοὺς τὸ ἐπίχρισμα τῆς ἀγάπης, ὅπως οἱ ὕφαλοι ποὺ, σκεπασμένοι σχεδὸν με τὸ νερό, γίνονται βλάβη ἀθέλητη γιὰ τοὺς ἀπροφύλακτους.

Ἄπὸ κακὸ ἄνθρωπο κανένα καλὸ δὲν πάθῃς ποτέ.

Ζητεῖ νὰ ἔχει συγχώρηση γιὰ ὅσα ἔπραξε στὴ ζωὴ του.

Τὰ σώματα ἐνώνονται σ' ἓνα τόπο,

ἐνῶ οἱ ψυχές συνάπτονται πνευματικά.

Ἐχε ὑπόψη τὰ ὅρια τῆς ἔχθρας, ὄχι ὅμως τῆς φιλίας.

Κανένας νὰ μὴ νομίζει πῶς λέγω, ὅτι πρέπει ν' ἀγαπᾷμε κά-θε εἰρήνη (γιατὶ γνωρίζω, ὅτι, ὅπως ὑπάρχει διχοστασία ἀριστη, ἔτσι ὑπάρχει καὶ πολὺ βλαβερὴ ὁμόνοια), ἀλλὰ μιλῶ γιὰ τὴν εἰρήνη ποὺ καὶ εἶναι καλή, καὶ συντελεῖ γιὰ τὸ καλὸ, καὶ ἐνώνει με τὸν Θεό.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅπως ψυχὴ χωρὶς σῶμα δὲν λέγεται ἄνθρωπος (οὔτε σῶμα θὰ ὑπῆρχε χωρὶς ψυχὴ), ἔτσι οὔτε ἀγάπη ὑπάρχει πρὸς τὸν Θεό, ἂν δὲν ἔχει νὰ τὴν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

Τίποτε δὲν εἶναι ἴσο με τὴν ὁμόνοια. Γιατὶ ἔτσι ὁ ἓνας γίνεται πολλαπλάσιος. Ἄν δηλαδὴ δύο ἢ δέκα εἶναι ὁμόψυχοι, δὲν εἶναι πᾶ ἓνας ὁ ἓνας, ἀλλὰ καθένας τοὺς γίνεται δεκαπλάσιος, καὶ θὰ

τὸν ἕνα, καὶ ἐν τῷ ἐνὶ τοὺς δέκα. Καὶ ἐχθροὺς ἔχωσιν ἐν τῷ ἐνὶ
 προσβαλῶν, ἐν τοῖς δέκα προσβαλῶν, οὕτως ἀλίσκεται. Ἐπό-
 ρησεν ὁ εἶς, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν ἀπορίᾳ· τῷ γὰρ μείζονι μέρει τὸ ἀ-
 ποροῦν συσκιάζεται. Ἐκαστος τούτων εἴκοσι χεῖρας ἔχει καὶ
 5 εἴκοσιν ὀφθαλμούς, καὶ πόδας τοσοῦτους, καὶ ψυχὰς δέκα. Οὐ
 γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκείνων ἐργάζεται πάντα.
 Εἰ δὲ καὶ ἑκατὸν γένοιτο, τὸ αὐτὸ ἔσται πάλιν. Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν
 Περσίδι καὶ ἐν Ρώμῃ δύνатаι. Ἐὰν οὖν χιλίους ἔχῃ φίλους ἢ
 δισχιλίους, ἐννόησον ποῦ πάλιν ὑπερβήσεται τὰ τῆς δυνάμεως.
 10 Τὸ γὰρ θαυμαστόν τοῦτό ἐστι, τὸ χιλιοστὸν ποιῆσαι ἕνα. Βέ-
 λτιον γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων ἀποστερηθῆναι.
 Πολλοὶ γὰρ τὸν ἥλιον ὁρῶντες, ἐν σκότῳ εἰσὶ, φίλων δὲ εὐπο-
 ροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένοιτο. Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν τῆς ἀγά-
 πης γλυκύτερον γένοιτο ἂν. Τί γὰρ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνή-
 15 σιος; πόσῃ μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν; πόσῃ δὲ ὠφέλει-
 αν; πόσῃ ἀσφάλειαν; καὶ μυρίους θησαυροὺς εἵπῃς, οὐδὲν ἀν-
 τάξιον γνησίου φίλου εὐροῖς. Καὶ καθάπερ τὰ λαμπρὰ τῶν σω-
 μάτων ἄνθος ἀπορρεῖ πρὸς τοὺς πλησίον τόπους, οὕτω καὶ φί-
 20 λοι, οἷς ἐὰν παραγένωται τόποις, ἑαυτῶν χάριν ἀφιασι. Κρεῖσ-
 σον γὰρ ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φίλων εἶναι χωρὶς.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ὡσπερ τὰ εὐώδη τῶν ἀρωμάτων τῆς
 ἰδίας εὐπνοίας τὸν παρακείμενον ἀέρα πλήρη ποιοῦσιν, οὕτως
 ἀνδρὸς ἀγαθοῦ παρουσία τοὺς πέλας ὀνίνησιν.

Εὐαγρίου — Ἀγάπη τὰ φλεγμαίνοντα μόρια τοῦ θυμοῦ θε-
 25 ραπεύει.

Φίλωνος — Φίλον ἠγητέον τὸν βοηθεῖν καὶ ἀντωφελεῖν ἐθέ-
 λοντα, καὶ μὴ δύνηται.

Ἐκ χρυσοῦ ποτηρίου πίνειν φάρμακον καὶ παρὰ φίλου ἀ-
 γνώμονος συμβουλίαν λαμβάνειν, ταυτὸν ἐστιν.

30 Σκευή μὲν τὰ καινὰ κρείττονα, φιλία δὲ ἡ παλαιότερα.

βρεῖς τὸν ἕνα μέσα στοὺς δέκα, καὶ τοὺς δέκα μέσα στὸν ἕνα. Κι ἂν ἔχουν ἐχθρούς, προσβάλλοντας κάποιος τὸν ἕνα, συλλαμβάνεται νὰ ἔχει προσβάλει τοὺς δέκα. Ἄν ὁ ἕνας εἶναι ἄπορος, ὅμως δὲν ὑποφέρει ἀπὸ ἀπορία, γιατί ὁ ἄπορος ἐξαφανίζεται μέσα στὸ μεγαλύτερο μέρος. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς (τοὺς δέκα) ἔχει εἴκοσι χέρια καὶ εἴκοσι μάτια κι ἄλλα τόσα πόδια καὶ δέκα ψυχές. Γιατί κάνει τὰ πάντα ὄχι μονάχα μὲ τὰ δικά του ὄργανα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ὄργανα ἐκείνων. Κι ἂν γίνουν ἑκατό, θὰ συμβεῖ πάλι τὸ ἴδιο. Ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ εἶναι στὴν Περσία καὶ στὴ Ρώμη, κι αὐτὸ πού δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἢ φύση, τὸ κατορθώνει ἢ ἀγάπη. Ἄν λοιπὸν ἔχεις χίλιους ἢ δύο χιλιάδες φίλους, σκέψου πόσο ὑπερβολικὴ θὰ γίνει ἢ δύναμη. Γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστό, νὰ κάνει ἕνα τὸ μέλος τῆς χιλιάδας. Εἶναι καλύτερο λοιπὸν νὰ σβῆσει ὁ ἥλιος, παρὰ νὰ στερηθοῦμε τοὺς φίλους. Γιατί πολλοί, ἐνῶ βλέπουν τὸν ἥλιο, ὅμως ζοῦνε στὸ σκοτάδι, ἐνῶ ἂν ἔχουν πολλοὺς φίλους, δὲν θὰ νιώσουν ποτὲ λύπη. Πράγματι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει γλυκύτερο ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Τί δηλαδή δὲν θὰ μπορούσε νὰ σοῦ κάνει ἕνας φίλος ἀληθινός; Πόση εὐχαρίστηση δὲν θὰ μπορούσε νὰ σοῦ προσφέρει; Πόση ὠφέλεια; πόση ἀσφάλεια; Καὶ ἄπειρους θησαυροὺς νὰ πεῖς, δὲν θὰ βρεῖς τίποτε ἀντάξιο τοῦ γνήσιου φίλου. Καὶ ὅπως τὰ λαμπρὰ σώματα ἐκπέμπουν κάποιο φέγγος στοὺς γειτονικοὺς τόπους, ἔτσι καὶ οἱ φίλοι, σ' ὅποιους τόπους κι ἂν μεταβοῦν, ἀφήνουν τὴ χάρη τους. Καλύτερα λοιπὸν νὰ ζεῖς στὸ σκοτάδι, παρὰ νὰ εἶσαι δίχως φίλους.

Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως τ' ἀρώματα ποὺ μοσχοβολοῦν γεμίζουν μὲ τὴ μυρωδιά τους, ἔτσι καὶ ἡ παρουσία τοῦ σωστοῦ ἀνθρώπου ὀφελεῖ τοὺς γείτονές του.

Εὐαγρίου: Ἡ ἀγάπη θεραπεύει τὰ ἐρεθισμένα μόρια τοῦ θυμοῦ.

Φίλωνος: Φίλο σου νὰ θεωρεῖς ὅποιον βοηθεῖ καὶ ὠφελεῖ θέλοντας, ἀκόμα κι ἂν δὲν μπορεῖ.

Τὸ νὰ πίνεις ἀπὸ χρυσὸ ποτήρι δηλητήριο καὶ νὰ παίρνεις συμβουλή ἀπὸ ἀχάριστο φίλο εἶναι τὸ ἴδιο.

Σκευὴ καλύτερα εἶναι τὰ καινούργια, φιλία ὅμως ἢ παλαιά.

Οἱ μὲν ἐκ τῆς γῆς καρποὶ κατ' ἐνιαυτόν, οἱ δὲ ἐκ τῆς φιλίας
κατὰ πάντα καιρὸν φύονται.

Πολλοὶ φίλους αἰροῦνται οὐ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ τοὺς πλου-
τουῦντας.

5 Πολλοὶ δοκοῦντες εἶναι φίλοι, οὐκ εἰσι, καὶ οὐ δοκοῦντες,
εἰσὶ σοφοῦ οὐκ ἔστι γινώσκειν ἕκαστον.

Φεύγειν δεῖ τὴν φιλίαν, ὧντινων ἀμφίβολος ἡ διάθεσις.

Ἰσοκράτους.— Φίλους κτῶ, μὴ πάντας τοὺς βουλομένους,
ἀλλὰ τοὺς τῆς σῆς φύσεως ἀξίους ὄντας.

10 Τοῦ αὐτοῦ.— Μηδένα φίλον ποιῶ, πρὶν ἂν ἐξεστάσης πῶς
κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις. Ἐλπίζε γὰρ αὐτόν καὶ περὶ σέ
γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος καὶ περὶ ἐκείνους γέγονεν.

Βραδέως μὲν φίλος γίνου, γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν.

Ἐομοίως γὰρ αἰσχρὸν μηδένα φίλων ἔχειν, καὶ πολλοὺς ἐταί-
15 ρους μεταλλάττειν.

Ἡ ἀληθινὴ φιλία τρία ζητοῖ μάλιστα· τὴν ἀρετὴν ὡς καλόν,
καὶ τὴν συνήθειαν ὡς ἡδύ, καὶ τὴν χρείαν ὡς ἀναγκαῖον. Δεῖ
γὰρ ἀποδέξασθαι κρίναντα, καὶ χαίρειν συνόντα, καὶ χρῆσθαι
δεόμενον.

20 Πλουτάρχου.— Ἴππου μὲν ἀρετὴν ἐν πολέμῳ, φίλου δὲ πί-
στιν ἐν ἀτυχίᾳ κρίνομεν.

Οὐ χρὴ τὸν ἀδελφὸν καθάπερ πλάστιγγα ρέπειν εἰς τοῦναν-
τίον, ὑψουμένου ταπεινούμενον αὐτόν.

Ἡδέως μὲν ἔχε πρὸς ἅπαντας, χωρὶ δὲ τοῖς βελτίστοις. Οὕτω
25 γὰρ, τοῖς μὲν οὐκ ἀπεχθῆς ἔση, τοῖς δὲ φίλος γενήσῃ.

Φίλους κτῶ, μὴ μεθ' ὧν ἡδιστα συνδιατρίψῃς, ἀλλὰ μεθ' ὧν
ἄριστα.

Ἐκ τῶν Δίωνος Χρειῶν.— Ὅπόσους γὰρ ἂν τις ἦ κεκτημέ-
νος ἐταίρους, τοσούτοις μὲν ὀφθαλμοῖς ἂ βούλεται ὄρᾶ, τοσαύ-
30 ταις δὲ ἀκοαῖς ἂ δεῖ ἀκούει, τοσαύταις δὲ διανοίαις διανοεῖται

Ἡ γῆ δίνει τοὺς καρπούς της κάθε χρόνο, ἐνῶ οἱ καρποὶ τῆς φιλίας μαζεύονται κάθε στιγμή.

Πολλοὶ διαλέγουν ὡς φίλους τοὺς ὄχι τοὺς ἄριστους, ἀλλ' ὅσους ἔχουν πλούτη.

Πολλοὶ πού φαίνονται ὅτι εἶναι φίλοι, δὲν εἶναι, ἐνῶ ἄλλοι πού δὲν φαίνονται, εἶναι. Ὁ σοφὸς λοιπὸν μπορεῖ νὰ διακρίνει τὸν καθένα.

Πρέπει ν' ἀποφεύγομε τὴ φιλία ἐκείνων πού εἶναι ἀμφίβολη ἢ διάθεση.

Ἴσοκράτους: Νὰ μὴ κάνεις φίλους ὅλους ὅσοι θέλουν, ἀλλ' ἐκείνους πού εἶναι ἀντάξιοι τοῦ χαρακτήρα σου.

Μὴν κάνεις φίλο σου κανένα, πρὶν ἐξετάσεις πῶς συμπεριφέρθηκε στοὺς προηγούμενους φίλους του. Γιατὶ περίμενε, ὅτι θὰ γίνεи καὶ σ' ἐσένα τέτοιος πού ἔγινε καὶ σ' ἐκείνους.

Μὴ διάζεσαι νὰ γίνεις φίλος, ἀλλὰ ὅταν γίνεις νὰ προσπαθεῖς νὰ παραμένεις. Γιατὶ εἶναι ὅμοια αἰσχροὸ νὰ μὴν ἔχεις κανένα φίλο, καὶ νὰ μεταλλάξεις πολλοὺς συντρόφους.

Ἡ ἀληθινὴ φιλία ζητεῖ τρία κυρίως πράγματα: τὴν ἀρετὴ ὡς ἀγαθὸ, τὴ συνήθεια ὡς εὐχάριστο, καὶ τὴν ἀνάγκη (χρησιμότητα) ὡς ἀπαραίτητη. Γιατὶ πρέπει, ἀφοῦ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀποδεχθεῖ, καὶ νὰ χαίρεται ὅταν εἶναι μαζί του, καὶ ὅταν τὸν χρειαστεῖ νὰ τὸν ἔχει στὴ διάθεσή του.

Πλουτάρχου: Τὴν ἀρετὴ τοῦ ἵππου τὴν κρίνομε στὸν πόλεμο, ἐνῶ τὴν πιστότητα τοῦ φίλου στὴν ἀτυχία.

Δὲν πρέπει οἱ ἀδελφοὶ νὰ κλίνουν στὸ ἀντίθετο, ὅπως ἡ ζυ-γαριά, ὅταν ὁ ἓνας ἀνεβαίνει ὁ ἄλλος νὰ κατεβαίνει.

Νὰ συμπεριφέρεσαι σὲ ὅλους καλά, ἀλλὰ νὰ ἔχεις σχέσεις μὲ τοὺς ἄριστους. Γιατὶ ἔτσι σ' ἐκείνους δὲν θὰ γίνεις μισητός, ἐνῶ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ γίνεις φίλος.

Νὰ κάμνεις φίλους ὄχι τοὺς εὐχάριστους στὴν συντροφιά, ἀλλὰ τοὺς ἄριστους.

Δίωνος (ἀπὸ τὶς Χρεῖες): Ὅσους συντρόφους ἀποκτήσει κάποιος, μὲ τόσα μάτια βλέπει ὅσα θέλει καὶ μὲ τόσα αὐτιά ἀκούει αὐτὰ πού πρέπει, καὶ μὲ τόσες διάνοιες σκέφτεται ὅσα τοῦ συμφέ-

περὶ τῶν συμφερόντων. Διαφέρει γὰρ οὐδέν, ἢ εἴ τῳ Θεὸς ἐν σῶμα ἔχοντι, πολλὰς ψυχὰς ἔδωκεν, ἀπάσας ὑπὲρ ἐκείνου προνοούμενας.

Ἀριστοτέλους.— Χρήματα ποιεῖσθαι μᾶλλον τῶν φίλων ἔνεκα προσήκει, ἢ τοὺς φίλους τῶν χρημάτων.

Οὗτος ὀνειδιζόμενος ὅτι πονηροῖς συνδιατρίβει, Ἐκεῖνος, ἔφη ἄριστος ἰατρός ἐστίν, ὃς τοὺς ὑπὸ πάντων ἀπεγνωσμένους ἀναλαμβάνει.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι τὸ πᾶσιν ἀρέσαι δυσχερέστατόν ἐστιν.

10 Σωκράτους.— Οἱ φιλίαν παραθεωροῦντες, κἂν τὴν ἐκ τῶν ἡδικημένων ἐκφύγῃσι τιμωρίαν, ἀλλ' οὖν γε τὴν ἐκ Θεοῦ τιμωρίαν οὐ διακροῦνται.

Φιλεῖν ἀκαίρως, ἴσον ἐστὶ τοῦ μισεῖν. Φίλον γνήσιον ἐκ κακοῦ μὴ φοβοῦ.

15 Ὁ αὐτὸς ἐπερωτῶν Κροῖσον, τί παρὰ τῆς βασιλείας ἔσχε τιμιώτατον, εἶτα ἐκείνου εἰρηκότος, Τὸ τοὺς ἐχθροὺς μετελθεῖν, καὶ φίλους εὐεργετεῖν, Πόσω μᾶλλον, ἔφη, χαριέστερον ἐποίησας, εἰ καὶ τούτους εἰς φιλίαν μετετρόπωσας.

20 Δημοκρίτου.— Τὸ μὴ δύνασθαι βοηθεῖν τοῖς φίλοις, ἀπορίας, τὸ δὲ μὴ δούλεσθαι, κακίας τεκμήριον.

Κλειτάρχου.— Σεαυτοῦ τὰ ἀτυχήματα τῶν φίλων ἡγοῦ, τῶν δὲ ἰδίων εὐτυχημάτων κοινῶναι.

Τελευτησάντων τῶν φίλων, θρηνεῖν μὲν οὐκ εὐγενές, προνοεῖν δὲ τῶν οἰκείων, ἐπιμελές.

25 Κάτωνος.— Οὐ τὰ χρήματα φίλοι, ἀλλ' οἱ φίλοι χρήματα. Καὶ χρήματα μὲν φιλίαν οὐδέποτε ἂν ἐργάσαιτο, ὥσπερ οὐδὲ ἡ γῆ Θεόν, φιλία δὲ χρήματα ραδίως κτήσαιτο [κτίσις], καθάπερ καὶ Θεὸς γῆν.

30 Ὡσπερ μέλιτταν οὐ διὰ τὸ κέντρον μισεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸν καρπὸν τημελεῖς, οὕτω καὶ φίλον, μὴ δι' ἐπίπληξιν ἀποστραφῆς, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐνοίαν ἀγάπα.

ρουν. Γιατί δὲν ἔχει καμμιά διαφορὰ ἂν ὁ Θεὸς ἔδωσε πολλές ψυχές σ' ἓναν πού ἔχει ἓνα σῶμα, πού προνοοῦν ὅλες γι' αὐτόν.

Ἄριστοτέλους: Πρέπει ν' ἀποκτᾶς χρήματα γιὰ τοὺς φίλους μᾶλλον, παρὰ τοὺς φίλους ἕξαιτίας τῶν χρημάτων.

Κατηγορούμενος ὅτι συναναστρέφεται μὲ φαύλους, εἶπε· Ἐκεῖνος εἶναι ἄριστος γιατρός, πού ἀναλαμβάνει ἐκείνους πού γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἔχουν ἐλπίδες.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ γίνεαι ἀρεστός σὲ ὅλους.

Σωκράτους: Ὅσοι παραβιάζουν τὴ φιλία ἀκόμα κι ἂν ξεφύγουν τὴν τιμωρία αὐτῶν πού ἀδίκησαν, δὲν ἀποσοβοῦν ὅμως τὴν τιμωρία ἀπὸ τὸ Θεό.

Ν' ἀγαπᾶς χωρὶς νὰ εἶναι καιρὸς εἶναι ἴσο μὲ τὸ νὰ μισεῖς. Στὶς δυσκολίες μὴ φοδᾶσαι τὸ γνήσιο φίλο.

Ὁ ἴδιος ρωτώντας τὸν Κροῖσο τί πῖο πολύτιμο ἀποκόμισε ἀπὸ τὴ βασιλεία, καὶ παίρνοντας ὡς ἀπάντηση ἀπὸ ἐκεῖνον, Τὸ νὰ τιμωρεῖ τοὺς ἐχθρούς του καὶ νὰ εὐεργετεῖ τοὺς φίλους του, τοῦ εἶπε· Πόσο ὠραιότερο θὰ ἦταν ἂν τοὺς μετέβαλλες καὶ αὐτοὺς σὲ φίλους σου.

Δημοκρίτου: Τὸ νὰ μὴν μπορεῖς νὰ βοηθεῖς τοὺς φίλους σου εἶναι δεῖγμα ἀδυναμίας, τὸ νὰ μὴ θέλεις ὅμως εἶναι δεῖγμα κακίας.

Κλειτάρχου: Νὰ θεωρεῖς δικὰ σου τὰ ἀτυχήματα τῶν φίλων σου καὶ νὰ μεταδίδεις σ' αὐτοὺς τὰ δικὰ σου εὐτυχήματα.

Ὅταν πεθάνουν οἱ φίλοι σου, δὲν εἶναι εὐγενικὸ νὰ τοὺς θρηνεῖς, τὸ νὰ προνοεῖς ὅμως γιὰ τοὺς οἰκείους τους, αὐτὸ δείχνει φροντίδα.

Κάτωνος: Δὲν εἶναι τὰ χρήματα φίλοι, ἀλλὰ οἱ φίλοι εἶναι χρήματα. Καὶ τὰ χρήματα βέβαια ποτὲ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν φιλία, ὅπως οὔτε ἡ γῆ τὸν Θεό, ἐνῶ ἡ φιλία εὐκολα θὰ δημιουργήσει τὰ χρήματα ὅπως καὶ ὁ Θεὸς τὴ γῆ.

Ὅπως δὲν μισεῖς τὴ μέλισσα γιὰ τὸ κεντρί της, ἀλλὰ τὴ φροντίζεις γιὰ τὸν καρπὸ της, ἔτσι καὶ τὸν φίλο σου μὴν τὸν ἀποστραφεῖς γιὰ ἐπίπληξη πού σου ἔκανε, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαπᾶς γιὰ τὴ φιλία του.

“Οστις φίλον λυπούμενον ἔφυγεν, οὐδὲ τοῦ χαίροντος ἀπολαύειν ἄξιος.

Μενάνδρου.

Καὶ φιλεῖν δεῖ ὡς καὶ μισήσοντας.

5 Καὶ μισέειν ὡς καὶ φιλήσοντας.

Χρυσὸς μὲν οἶδε δοκιμάζεσθαι πυρὶ,

Ἡ πρὸς φίλους δ’ εὐνοια καιρῶ κρίνεται

Ἡ καιρῶ εὐτυχοῦντα κολακεύων φίλον,

Καιροῦ φίλος πέφυκεν, οὐχὶ τοῦ φίλου.

10 Οὐ πρότερον ἀληθινούς φίλους κτῆσαι, πρὶν τοὺς φαύλους ἀποδιώξῃς.

Οὐδέποτε ὠρέχθην τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν. Ἄ μὲν γὰρ ἐκείνοις ἤρεσκεν, οὐκ ἔμαθον, ἃ δ’ ἤδειν ἐγώ, μακρὰν ἦν τῆς ἐκείνων διαθέσεως.

15 Σωκράτους.— Οἱ ἀδελφούς παριόντες, καὶ ἄλλους φίλους ζητοῦντες, παραπλήσιοί εἰσι τοῖς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἑῷσι, τὴν δὲ ἀλλοτρίαν γεωργοῦσι.

Κριτίου.— “Οστις τοῖς φίλοις πάντα πρὸς χάριν πράσων ὀμιλεῖ, τὴν παραντίκα ἡδονὴν ἔχθραν καθίστησιν εἰς ὕστερον
20 χρόνον.

Πολυαῖνου.— “Ὅσα ἂν πλεῖον εὐεργετήσεις τὸν φίλον, τοσούτῳ μᾶλλον τὸ σαυτοῦ συμφέρον ποιήσεις. Ἀντεπιστρέφει γὰρ πάλιν εἰς ἡμᾶς ἢ ἐξ ἐκείνων εὐνοια.

Κυψέλου.— Φίλοις εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, ὁ αὐτὸς ἴσθι.

25 Ἐπικτήτου.— Φεύγειν δεῖ κακῶν φιλίαν καὶ ἀγαθῶν ἔχθραν.

Σέξτου.— Μὴ κτήσῃ φίλον, ᾧ μὴ πάντα πιστεύεις.

Κύρου.— Πέμπσαντος αὐτῷ τινος κόσμον πολύν, δέδωκε τοῖς φίλοις. Ἐρωτηθεὶς δέ, Διατί οὐχ ὑπελείπετο, ἔφη.— Ὅτι τὸ μὲν
30 ἑμὸν σῶμα οὐκ ἂν δύναίτο πάσι τούτοις κοσμεῖσθαι, φίλους δὲ κεκοσμημένους ὄρῶν, μέγιστον ἑμαυτῷ κόσμον ἀποκεῖσθαι δόξω.

“Οποῖος ἀπέφυγε φίλο πού εἶχε κάποια λύπη, δέν εἶναι ἀξίος ν’ ἀπολαμβάνει τή συντροφιά κι αὐτοῦ πού χαίρεται.

Μενάνδρου:

“Ἐτσι πρέπει νά ἀγαπᾶμε, ὅπως κι ὅταν μισοῦμε, καί νά μισοῦμε ὅπως κι ὅταν ἀγαποῦμε.

“Ο χρυσός γνωρίζει νά δοκιμάζεται στή φωτιά, ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς φίλους κρίνεται ἀπὸ τὸν καιρό.

“Οποῖος σέ ὥρα εὐτυχίας κολακεῦει τὸ φίλο του, εἶναι τῆς ὥρας φίλος καί ὄχι τοῦ φίλου του.

Ἄγνωστου: Μὴν ἀποκτήσεις προηγουμένως ἀληθινούς φίλους, προτοῦ διώξεις τοὺς φαύλους.

Ποτὲ δέν ἐπιθύμησα ν’ ἀρέσω τοὺς πολλούς. Γιατὶ ὅσα ἄρεσαν σ’ ἐκείνους δέν τὰ ἔμαθα, ἐνῶ αὐτὰ πού ἤξερα ἐγὼ ἀπειχαν πολὺ ἀπὸ τὴ διάθεση ἐκείνων.

Σωκράτους: “Οποιοὶ παραμελοῦν τοὺς ἀδελφούς τους καὶ ζητοῦν ἄλλους φίλους, μοιάζουν μ’ ἐκείνους πού ἀφήνουν τὴ δική τους γῆ καὶ καλλιεργοῦν τὴν ξένη.

Κριτία: “Οποῖος συναναστρέφεται τοὺς φίλους του πράττοντας τὰ πάντα γιὰ τὴν εὐχαρίστησή τους, τὴν ἡδονὴ τῆς στιγμῆς τὴν κάνει ἔχθρα ἀργότερα.

Πολυαίνου: “Ὅσο περισσότερο εὐεργετήσεις τὸ φίλο σου, τόσο πιὸ πολὺ κάνεις αὐτὸ πού σέ συμφέρει. Γιατὶ ἐπιστρέφει πάλι σ’ ἐμᾶς ἡ φιλία ἐκείνων.

Κυψέλου: Νά παραμένεις ἴδιος τοὺς φίλους εἴτε εὐτυχοῦν εἴτε δυστυχοῦν.

Ἐπικτήτου: Πρέπει ν’ ἀποφεύγεις τὴ φιλία τῶν κακῶν καὶ τὴν ἔχθρα τῶν ἀγαθῶν.

Σέξτου: Μὴν ἀποκτήσεις φίλο πού δέν τοῦ ἐμπιστεύεσαι τὰ πάντα.

Κύρου: “Ὅταν τοῦ ἔστειλε κάποιος πολλὰ κοσμήματα, τὰ μοίρασε τοὺς φίλους, κι ὅταν τὸν ρώτησαν γιατί δέν κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτό του, εἶπε· Τὸ σῶμα μου δέν θὰ μποροῦσε νά στολιστεῖ μὲ ὅλα αὐτά, βλέποντας ὁμως τοὺς φίλους μου στολισμένους, θὰ θεωρήσω ὅτι θησαυρίζω μέγιστο γιὰ μένα στολισμό.

Τίμωνος.— Τίμων ὁ μισάνθρωπος, ἐρωτηθεὶς διατί πάντας ἀνθρώπους μισεῖ, εἶπε· Διότι τοὺς μὲν πονηροὺς εὐλόγως μισῶ, τοὺς δὲ λοιπούς, ὅτι οὐ μισοῦσι τοὺς πονηροὺς.

Ρωμύλου.— Ρωμύλος ἐγκαλούμενος ὅτι πονηροῖς ἀνθρώπους σύνεστιν, ἔφη· Καὶ οἱ ἰατροὶ τοῖς νοσοῦσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ὑγιαίνουσιν.

Ἀντιγόνου βασιλέως.— Οὗτος θύων τοῖς θεοῖς, ἤϋχετο φυλάττειν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δοκούντων εἶναι φίλων. Πυνθανομένου δέ τινος, Διὰ ποίαν αἰτίαν τοιαύτην εὐχὴν ποιεῖται, ἔφη· Ὅτι
10 τοὺς ἐχθροὺς γινώσκων φυλάσσομαι.

Ἀλεξάνδρου.— Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Ποῦ τοὺς θησαυροὺς ἔχεις; δεῖξας τοὺς φίλους, ἔφη, Ἐν τούτοις.

Λιβανίου.— Συγχαίρειν χρὴ τοῖς φίλοις καλῶς πράττουσιν, ὡς καὶ συναγλεῖν λυπουμενοῖς.

15 Αἱ ἐκ φίλων εἰς φίλους γενόμεναι λύπαι, δυσθεράπευτοί λῃαν τυγχάνουσι, καὶ μείζους τῶν ἐχθρῶν ἔχουσι τὰς ἐπηρείας.

Πεισωνιανοῦ, Δίωνος.— Ὅσῳ δ' ἂν τις τοὺς φίλους ἰσχυροτέρους ποιεῖ, οὗτος ἰσχυρότερος αὐτῶν γίνεται.

20 Ποία μὲν συμφορὰ δίχα φιλίας οὐκ ἀφόρητος; ποία δὲ εὐτυχία χωρὶς φίλων οὐκ ἄχαρις;

Ῥᾶον ἂν τις συμφορὰν χαλεπωτάτην φέρει μετὰ φίλων, ἢ μόνος εὐτυχίαν τὴν μεγίστην.

Ἐκεῖνον ἀθλιώτατον κρίνω δικαίως, ὃς ἐν μὲν ταῖς συμφοραῖς πλείστους ἔχει τοὺς ἐφηδομένους, ἐν δὲ ταῖς εὐτυχίαις οὐ-
25 δένα τὸν συνηδόμενον.

Ὁ τοῖς φίλοις χαριζόμενος, ἅμα μὲν ὡς χαριζόμενος ἡδεται διδούς, ἅμα δὲ ὡς αὐτὸς κτώμενος.

Τίμωνος: Ὁ Τίμων ὁ μισάνθρωπος, ὅταν τὸν ρώτησαν γιατί μισεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶπε· Γιατὶ τοὺς κακοὺς τοὺς μισῶ δικαιολογημένα, ἐνῶ τοὺς ὑπόλοιπους ἐπειδὴ δὲν μισοῦν τοὺς κακοὺς.

Ρωμύλου: Κατηγοροῦσαν τὸν Ρωμύλο ὅτι συναναστρέφεται φαύλους, κι αὐτὸς εἶπε· Καὶ οἱ γιατροὶ συναστρέφονται τοὺς ἀρρώστους, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶναι ὑγιεῖς.

Ἀντιγου τοῦ βασιλέως: Ὅταν θυσιάζε στους θεοὺς εὐχόταν νὰ τὸν φυλάγουν ἀπὸ τοὺς φαινομενικοὺς φίλους, κι ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος γιὰ ποιὸ λόγο κάνει αὐτὴ τὴν εὐχή, ἀπάντησε· Τοὺς ἐχθροὺς μου τοὺς ξέρω καὶ φυλάγομαι.

Ἀλεξάνδρου: Τὸν ρώτησε κάποιος· Ποῦ ἔχεις τοὺς θησαυροὺς σου; Τοῦ ἔδειξ τοὺς φίλους του καὶ εἶπε· Σ' αὐτοὺς ἐδῶ.

Λιβανίου: Νὰ χαίρεσαι πρέπει μὲ τοὺς φίλους ὅταν τὰ πράγματα τοὺς ἔρχονται δεξιά, καὶ νὰ λυπᾶσαι μαζί τους ὅταν ἔχουν ἀτυχίες.

Οἱ λύπες πού προκαλοῦν οἱ φίλοι στους φίλους εἶναι δυσκολοθεράπευτες καὶ προκαλοῦν μεγαλύτερη βλάβη ἀπὸ ὅ,τι τῶν ἐχθρῶν.

Δίωνος τοῦ Πεισωνιανοῦ: Ὅσο πιὸ δυνατοὺς κάνει κάποιος τοὺς φίλους του, τόσο αὐτὸς γίνεται δυνατότερός τους.

Ποιὰ συμφορὰ δίχως φιλία δὲν εἶναι ἀνυπόφορη; Καὶ ποιὰ εὐτυχία δὲν εἶναι δίχως χάρη χωρὶς τοὺς φίλους;

Εὐκολώτερα ὑποφέρει κάποιος μὰ βαρύτερα συμφορὰ μαζί μὲ τοὺς φίλους του, παρὰ μόνος του τὴ μέγιστη εὐτυχία.

Δίκαια κρίνω πανάθλιο ἐκεῖνον, πού στίς συμφορὲς ἔχει παρὰ πολλοὺς ἐκείνους πού χαίρονται, ἐνῶ στίς εὐτυχίες κανένα πού νὰ χαίρεται μαζί του.

Ὅποιος κάνει χάρη στους φίλους ἀπὸ τὴ μὰ χαίρεται γιατί δίνει γιὰ χάρη, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη σὰ νὰ τ' ἀποκτᾶ ὁ ἴδιος.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.
Περὶ ἐλεημοσύνης.

Ματθ. 5, 7.— «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται».

Δευτ. 15, 11.— «Οὐ μὴ ἐκλίπη ἐνδεῆς ἀπὸ τῆς γῆς. Διὰ τοῦτο ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι τὸ ρῆμα τοῦτο, λέγων, Ἐνοίγων ἀνοίξεις
5 τὰς χεῖράς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ πένητι».

Ἰωβ 29, 15-16.— «Ὁφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, πούς δὲ χωλῶν· ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων».

Παροιμ. 3, 3 — «Ἐλεημοσύνη καὶ πίστις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε· ἔφασαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ σῶ τραχήλῳ, καὶ εὐρήσεις χάριν».

10 Δαν. 4, 24.— «Τὰς ἁμαρτίας ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀνομίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων».

Σοφία Σειράχ 3, 30.— «Πῦρ φλογιζόμενον κατασβέσει ὕδωρ, καὶ ἐλεημοσύνη ἐξιλάσκειται ἁμαρτίας».

Σοφία Σειράχ 4, 8.— «Κλῖνον πτωχῷ ἀλύπως τὸ οὖς σου, καὶ
15 ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραύτητι εἰρηνικά».

Σοφία Σειράχ 12, 4-5.— «Δὸς τῷ εὐσεβεῖ, καὶ μὴ ἀντιλαβοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ· εὖ ποιήσον ταπεινῷ, καὶ μὴ δῶς ἀσεβεῖ».

Σοφία Σειράχ 29, 12-13.— «Σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς ταμείοις σου, καὶ αὕτη σε ἐξελεῖται ἐκ πάσης κολάσεως (κακώ-
20 σεως), καὶ ὑπὲρ δόρυ ἀλκῆς κατέναντι ἐχθροῦ πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ».

Σοφία Σειράχ 35, 24.— «Ὡραῖον ἔλεος ἐν καιρῷ θλίψεως, ὡς νεφέλη ὑετοῦ ἐν καιρῷ ἀβροχίας».

Βασιλείου.— Πλεονεξίας εἶδος τὸ χαλεπώτατον, μήτε τῶν
25 φθειρομένων μεταδιδόναι τοῖς ἐνδεέσιν.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄. Για την έλεημοσύνη.

Ματθ. 5, 7: «Μακάριοι ὅσοι ἐλεοῦν, γιατί οἱ ἴδιοι θὰ ἐλεηθοῦν».

Δευτερ. 15, 11: «Δὲ θὰ λείψει ὁ φτωχὸς ἀπὸ τῆ γῆ. Γι' αὐτὸ ἐγὼ σοῦ δίνω αὐτὴ τὴν ἐντολὴ καὶ σοῦ λέγω. Ἐνοιξε γενναϊόδωρα τὰ χέρια σου στὸν ἀδελφὸ σου τὸ φτωχὸ».

Ἰώβ 29, 15-16: «Ἦμουν τὸ μάτι τῶν τυφλῶν καὶ τὸ πόδι τῶν κουτσῶν ἤμουν πατέρα τῶν ἀδυνάτων».

Παροιμ. 3, 3: «Οἱ ἐλεημοσύνες καὶ ἡ πίστη νὰ μὴ σ' ἐγκαταλείψουν. Κρέμασέ τις στὸν τράχηλό σου, καὶ θὰ βρεῖς χάρη».

Δαν. 4, 24. «Ἀπαλλάξου ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σου μὲ τῆς ἐλεημοσύνες καὶ ἀπὸ τῆς ἀνομίας σου μὲ τὴν εὐσπλαγχνία σου πρὸς τοὺς φτωχοὺς».

Σοφ. Σειρ. 3, 30: «Τὸ νερὸ θὰ σβῆσει τὴ φωτιὰ ποῦ λαμπαδιάζει καὶ ἡ ἐλεημοσύνη σβῆνει τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειρ. 4, 8: «Σκῦψε χωρὶς δυσαρέσκεια ν' ἀκούσεις τὸν φτωχὸ καὶ ἀποκρίσου σ' αὐτὸν μὲ πραότητα καὶ εἰρήνη».

Σοφ. Σειρ. 12, 4-5: «Δῶσε στὸν εὐσεβῆ καὶ μὴ βοηθήσεις τὸν ἁμαρτωλό. Εὐεργέτησε τὸν ταπεινό, καὶ μὴ δώσεις στὸν ἀσεβῆ».

Σοφ. Σειρ. 29, 12-13: «Κλειῖσε καλὰ στὰ ταμεῖα σου τὸ θησαυρὸ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ αὐτὴ θὰ σὲ ἀπαλλάξει ἀπὸ κάθε τιμωρία καὶ περισσότερο ἀπὸ ἄλκιμο δόρυ θὰ πολεμήσει γιὰ χάρη σου ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ».

Σοφ. Σειρ. 35, 24: «Ἡ εὐσπλαγχνία εἶναι ὡραία στὸν καιρὸ τῆς θλίψης, ὅπως τὰ σύννεφα τῆς βροχῆς στὴν περίοδο τῆς ἀναβροχιᾶς».

Βασιλείου: Τὸ φοβερώτερο εἶδος πλεονεξίας εἶναι νὰ μὴ μεταδίδεις σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη οὔτε αὐτὰ ποῦ φθείρονται.

Τοσούτους ἄδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἠδύνασο.

Γρηγορίου Θεολόγου – Τὸ εὖ ποιεῖν, τοῦ πάσχειν τιμιώτερον, καὶ περισπουδαστότερον κέρδους ἔλεος.

Κρεῖττον μυρίων παίδων πατέρα προσαγορεύεσθαι, ἢ μυρίους στατήρας ἔχειν ἐν βαλαντίῳ. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα καταλείψεις ἐνταῦθα καὶ μὴ βουλόμενος, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς ἀγαθοῦς ἔργοις φιλοτιμίαν ἀποκομίσεις πρὸς τὸν Δεσπότην, ὅταν δῆμος ὅλος ἐπὶ τοῦ κοινοῦ Κριτοῦ παριστάντες σε, τροφέα καὶ εὐεργέτην, καὶ πάντα τὰ τῆς φιλανθρωπίας ἀποκαλῶσιν ὀνόματα· Θεὸς 10 ἔσται ὁ ἀποδεχόμενος, ἄγγελοι εὐφημοῦντες, οἱ ἀπὸ κτίσεως ἄνθρωποι μακαρίζοντες· δόξα αἰώνιος, στέφανοι δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἄθλός σοι ἔσται.

Σκορπιζόμενος ὁ πλοῦτος, καθ' ὃν ὁ Κύριος ἐπιτάττεται τρόπον, πέφυκε παραμένειν, συνεχόμενος δέ, ἀλλοτριοῦσθαι. 15 Ἐὰν φυλάσσεις, οὐκ ἔχεις· ἔὰν δὲ σκορπίσεις, οὐκ ἀπολέσεις. «Ἐσκορπίσεν, ἔδωκε τοῖς πένησι».

Καλὸν ἐντάφιον ἢ εὐσέβεια. Πάντας περιβαλόμενος ἀπελθε. Οἰκεῖον κόσμον τὸν πλοῦτόν σου ποίησον· ἔχε αὐτὸν μετὰ σεαυτοῦ. Πείσθητι καλῶς συμβούλῳ τῷ ἀγαπήσαντί σε Χριστῷ, 20 τῷ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντι, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν.

Γρηγορίου Θεολόγου. – Ἐλεημοσύνη, ἡ πάσης ἀπηλλαγμένη ἀδικίας αὕτη πάντα καθαρᾶ ποιεῖ. Τοῦτο καὶ νηστείας βέλτιον καὶ χαμευνίας καίτοιγε ἐκεῖνα μοχθηρότερα καὶ ἐπιπονώ- 25 τερα, ἀλλ' αὕτη κερδαλεωτέρα· χρωτίζει ψυχὴν, λεπτύνει, καλὴν καὶ ὠραίαν ποιεῖ.

Ἄδικεῖς τόσους ἀνθρώπους, ὅσους μποροῦσες νὰ τοὺς προσφέρεις ἀπὸ τὰ δικά σου.

Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ νὰ εὐεργετεῖς εἶναι σπουδαιότερο ἀπὸ τὸ νὰ εὐεργετεῖσαι καὶ ἀξίζει περισσότερο νὰ ἐπιδιώκεις ἀπὸ τὸ κέρδος τὸ ἔλεος.

Εἶναι καλύτερο νὰ ὀνομάζεις πατέρας ἀμέτρητων παιδιῶν, παρὰ νὰ ἔχεις στὸ βαλάντιό σου χιλιάδες χρυσὰ νομίσματα. Γιατὶ τὰ χρήματα θὰ τ' ἀφήσεις ἐδῶ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλεις, ἐνῶ τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα γιὰ τὰ καλὰ σου ἔργα θὰ τὴ μεταφέρεις στὸν Κύριο, ὅταν ὀλόκληρος λαὸς θὰ σὲ παρουσιάσουν στὸν κοινὸ Κριτὴ καὶ θὰ σὲ ἀνακηρύττουν τροφέα τους καὶ εὐεργέτη καὶ θὰ σὲ ὀνομάζουν μὲ ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς φιλανθρωπίας. Ὁ Θεὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ σὲ ὑποδέχεται, οἱ ἄγγελοι πού θὰ σὲ ἐπευφημοῦν, οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος θὰ σὲ μακαρίζουν, καὶ θὰ εἶναι τὸ ἔπαθλό σου αἰώνια στεφάνια τῆς δικαιοσύνης, βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ὁ πλοῦτος ὅταν σκορπίζεται μὲ τὸν τρόπο πού ἐπιτάσσει ὁ Κύριος, εἶναι φυσικὸ νὰ παραμένει, ἐνῶ ὅταν τὸν κρατοῦμε στίς ἀποθήκες μας ἀπομακρύνεται. Ἄν τὸν φυλάγεις δὲν τὸν ἔχεις, ἐνῶ ἂν τὸν σκορπίσεις, δὲν θὰ τὸν χάσεις. «Σκόρπισε, ἔδωσε στοὺς φτωχοὺς»⁹.

Εἶναι καλὸ ἐντάφιο ἔνδυμα ἢ εὐσέβεια. Φύγε γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ ἀγκαλιάζοντας ὅλους. Κάνε κόσμημά σου τὸν πλοῦτο του, ἔχετε τον μαζί σου. Ὑπάκουσε πρόθυμα στὸν συμβουλό σου Χριστὸ πού σὲ ἀγάπησε, ἐκεῖνον πού ἔγινε φτωχὸς γιὰ χάρη μας, γιὰ νὰ πλουτήσομε ἑμεῖς μὲ τὴ δική του φτώχεια.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἐλεημοσύνη, πού ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ κάθε ἀδικία, αὐτὴ κάνει καθαρὰ τὰ πάντα. Αὐτὴ εἶναι καλύτερη κι ἀπὸ τὴ νηστεία καὶ τὸ πλάγιασμα καταγῆς, ἂν καὶ βέβαια αὐτὰ εἶναι πιὸ πολὺ κοπιαστικά καὶ προκαλοῦν πόνο, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι πιὸ ὠφέλιμη, χρωματίζει τὴν ψυχὴ, τὴ λεπτύνει, καὶ τὴν κάνει καλὴ κι ὠραία.

Ἐκεῖνα μόνα κερδήσομεν, ὅσα ἂν ἐκεῖ προπέμψωμεν. Ἐκεῖνα μόνα ἐστὶν ἡμέτερα, ὅσα τῆς ψυχῆς ἐστὶ κατορθώματα, ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία· οὐ γὰρ δυνατόν χρήματα λαβόντα ἀπελθεῖν· μᾶλλον δὲ καὶ προπέμψωμεν αὐτά, ὥστε ἐτοιμάσαι
5 ἡμῖν σκηνὴν ἐν ταῖς αἰωνίαις μοναῖς

Ἐλεημοσύνης χωρὶς, ἄκαρπος ἡ ψυχὴ. Πάντα ἀκάθαρτα ταύτης χωρὶς, πάντα ἀνόνητα. Τοῦτό ἐστιν ᾧ ἐξισουῖσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ, τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν. "Οταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντός ἀπεστερήμεθα. Οὐκ εἶπεν, "Ἐὰν πιστεύσητε
10 ὅμοιοί ἐστε τῷ Πατρὶ ὑμῶν". Οὐκ εἶπεν, "Ἐὰν παρθενεύσητε", ἀλλὰ τί; «Γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». «Ἐλεον» γάρ, φησί, «θέλω, καὶ οὐ θυσίαν».

Ὡν βουλόμεθα τυχεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, τούτων πρότεροι μεταδιδόναι τοῖς πλησίον ὀφείλομεν. "Ἄν δὲ τοὺς πλησίον τούτων ἀποστερῶμεν, πῶς τούτων τυχεῖν βουλόμεθα; «Μακάριοι»,
15 φησὶν, «οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται». «ἀνίλεως δὲ κρίσις τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος».

Ἐκτεινόν σου τὰς χεῖρας, μὴ εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας Ἐὰν εἰς τὰς τῶν πενήτων χεῖρας ἐκτείνης
20 τὴν χεῖρα, αὐτῆς ἤψω τῆς κορυφῆς τοῦ οὐρανοῦ· ὁ γὰρ ἐκεῖ καθήμενος λαμβάνει τὴν ἐλεημοσύνην. "Ἄν δὲ ἀκάρπους ἀνατείνης, οὐδὲν ὄνησας. Οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν, οὐδὲ ἐν τῷ πλήθει τῶν ρημάτων, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔργοις ἐπακούεσθαι ἔστιν. "Ἄκουε γὰρ τοῦ Προφήτου λέγοντος «"Οταν τὰς χεῖρας ὑμῶν
25 ἐκτείνητε, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Κρίνατε δὲ μᾶλλον ὀρφανῷ καὶ ταπεινῷ, καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ μάθετε καλὸν ποιεῖν».

Εἰ μὴ πένητες ἦσαν, οὐκ ἂν τὸ πολὺ τῶν ἁμαρτημάτων ὑπέ-
30 τέμνετο. Ἴατροὶ τῶν τραυμάτων εἰσὶ τῶν ἡμετέρων οἱ πένητες· φάρμακο ἡμῖν παρέχουσι τὰς αὐτῶν χεῖρας. Οὐχ οὕτως ἱατρὸς

Ἐκεῖνο μόνο θὰ κερδίσομε, ὅσα στείλομε ἐκεῖ προτοῦ πᾶμε ἑμεῖς. Ἐκεῖνα μονάχα εἶναι δικὰ μας, ὅσα εἶναι κατορθώματα τῆς ψυχῆς, ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πάρει κανεὶς μαζί του χρήματα καὶ νὰ φύγει. Μᾶλλον νὰ στείλομε αὐτὰ πρὶν ἀπὸ μᾶς, ὥστε νὰ μᾶς ἐτοιμάσουν τὴ σκηνή μας στὶς αἰώνιες διαμονές.

Χωρὶς ἐλεημοσύνη ἡ ψυχὴ εἶναι ἄκαρπη. Ὅλα εἶναι ἀκάθαρτα χωρὶς αὐτὴ καὶ ἀνώφελα. Αὐτὸ εἶναι μὲ τὸ ὁποῖο μποροῦμε νὰ ἐξισωθοῦμε μὲ τὸ Θεό, ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ λύπησις. Ὅταν λοιπὸν δὲν τὰ ἔχομε αὐτὰ, στεροῦμαστε τὸ πᾶν. Δὲν εἶπε, Ὅταν πιστέψετε θὰ γίνετε ὅμοιοι μὲ τὸν Πατέρα μου. Δὲν εἶπε Ὅταν μείνετε παρθένοι. Ἀλλὰ τί εἶπε; «Γίνεσθε σπλαχνικοί, ὅπως ὁ Πατέρας σας στοὺς οὐρανοὺς»¹⁰. Γιατὶ λέγει, «Ἐλεος θέλω, ὄχι θυσία»¹¹.

Ἐκεῖνα ποὺ θέλομε νὰ λάβομε ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὰ ὀφείλομε νὰ μεταδίδομε στοὺς πλησίον μας. Ἄν ὅμως τ' ἀποστεροῦμε ἀπὸ τοὺς πλησίον μας, πῶς θέλομε νὰ τὰ ἐπιτύχομε αὐτὰ; Γιατὶ λέγει, «Μακάριοι εἶναι ὅσοι ἐλεοῦν, γιατί αὐτοὶ θὰ ἐλεηθοῦν»¹². «Ἀνελέητα θὰ κριθεῖ ὁποῖος δὲν ἔδειξε ἔλεος»¹³.

Ἄπλωσε τὰ χέρια σου, ὄχι στὸν οὐρανὸ, ἀλλὰ στὰ χέρια τῶν φτωχῶν. Ἄν ἀπλώσεις τὸ χέρι σου στὰ χέρια τῶν φτωχῶν, ἀγγίξεις τὴν ἴδια τὴν κορυφὴ τοῦ οὐρανοῦ. Γιατὶ τὴν ἐλεημοσύνη σου τὴν παίρνει ἐκεῖνος ποὺ κἀθεται ἐκεῖ. Ἄν ὅμως ὑψώσεις τὰ χέρια σου ἄκαρπα, δὲν κέρδισες τίποτε. Γιατὶ ὁ Θεὸς σὲ ἀκοῦει ὄχι μὲ τὴν ὑψωση τῶν χειρῶν, οὔτε μὲ τὰ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα. Ἄκου τὸν προφήτη ποὺ λέγει: Ὅταν ἀπλώνετε τὰ χέρια σας, θ' ἀποστρέψω τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς. Κι ἂν κάνετε ἐκτενέστερη δέηση, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Βγάλετε μᾶλλον εὐνοϊκὴ κρίση γιὰ τὸ ὄρφανὸ καὶ τὸν ταπεινὸ, δώσετε τὸ δίκαιό της στὴ χήρα, μάθετε νὰ κάνετε τὸ καλό»¹⁴.

Ἄν δὲν ὑπῆρχαν φτωχοί, δὲν θὰ μειωνόταν τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτημάτων μας. Οἱ φτωχοὶ εἶναι γιατροὶ τῶν δικῶν μας τραυμάτων. Τὰ φάρμακα ποὺ μᾶς προτείνουν εἶναι τὰ χέρια τους. Δὲν μᾶς

10. Λουκᾶ 6, 36.

12. Ματθ. 5, 7.

11. Ὡσηέ 6, 36. Ματθ. 9, 13.

13. Ἰακ. 2, 13.

14. Ἦσ. 1, 15, 16.

χειρας ἐκτείνων καὶ φάρμακα ἐπιτιθεὶς τὴν ἰατρείαν παρέχει, ὡς πένης χειρα ἐκτείνων καὶ τὰ παρ' ἡμῶν λαμβάνων, ἐκμαγεῖον τῶν ἡμετέρων ἐστὶ κακῶν. Ἐδωκας τὸ ἀργύριον, συνεξῆλθε καὶ ἁμαρτήματα. Τοιοῦτοι γὰρ οἱ ἱερεῖς, «ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται».

Τυφλὸς οἶδεν ἐλεούμενος εἰς οὐρανῶν βασιλείαν χειραγωγεῖν· καὶ τοίχοις προσκρούων, καὶ δόθροις ἐνολισθαίνων, οὗτος ὁδοποιὸς γίνεται τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναβάσεως.

Τί ματαιοπονεῖς, ὦ πλούσιε, τὰ τῶν πενήτων ἐν τοῖς σοῖς θησαυροῖς ἀποκρύπτων; τί αἰτούμενος παρ' αὐτῶν ἀγανακτεῖς, ὡς οἴκοθεν ἀναλίσκων; Τὰ πατρῶα θέλουσιν, οὐ τὰ σά· τὰ ἐγχειρισθέντα σοι δι' αὐτούς, οὐ μετὰ σοῦ γεννηθέντα. Ἄ ἔλαβες, δός, καὶ τὴν χρῆσιν κέρδανον. Ἀρκεῖ σοι ὅτι διδόναι, οὐ λαμβάνειν ἐτάχθης.

15 Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὡς ἐλεημοσύνη. Διὸ οἱ ἱερεῖς κατὰ τὸ παλαιόν, ἔλαιον ἐχρίοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται. Τῆς γὰρ τοῦ Θεοῦ φιланθρωπίας εἶχον σύμβολον τὸ ἔλαιον. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ φιλανθρωπεύεται, διὰ τοῦτο ἐλαίῳ ἐχρίοντο. Καὶ γὰρ τὴν ἱερωσύνην ἀπὸ
20 ἐλέους ἐποίησεν· καὶ οἱ βασιλεῖς ἐλαίῳ ἐχρίοντο. «Ἐλεήσει» γὰρ, φησί, «πάντας, ὅτι πάντα δύναται». Τοῦτο γὰρ ἀρχῆς ἴδιον, τὸ ἐλεεῖν. Ἐνόησον ὅτι δι' ἔλεον ὁ κόσμος συνεστάθη, καὶ μιμησαι τὸν Δεσπότην. Ἐλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ· «Ἐλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα».

25 Μὴ χρῆση ρῆμα γογγυσμοῦ μετὰ τῆς ἐπιδόσεως, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί, διδόντες μὲν, τὸ δὲ προθύμως οὐ προστιθέντες, ὃ τοῦ παρέχειν μεῖζόν ἐστὶ καὶ τελεώτερον. Μηδὲ δοκι-

παρέχει τὴν θεραπεία ὁ γιατρός ἀπλώνοντας τὰ χέρια του καὶ ἐπιθέτοντας τὰ φάρμακά του τόσο, ὅσο ὁ φτωχὸς ἀπλώνοντας τὸ χέρι του καί, παίρνοντας ὅ,τι τοῦ δίνομε, γίνεται τὸ ἀπόμακτρο τῶν κακῶν μας. Ἔδωσες τὰ χρήματα, βγῆκαν μαζί καὶ τὰ ἁμαρτήματά σου. Γιατὶ τέτοιοι εἶναι οἱ ἱερεῖς· «θὰ φᾶνε τὶς ἁμαρτίες τοῦ λαοῦ μου»¹⁵.

Ξέρει ὁ τυφλὸς νὰ χειραγωγεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Χτυπώντας πάνω στοὺς τείχους καὶ πέφτοντας σὲ λάκκους, γίνεται ὁ ὁδοποιὸς τῆς ἀνάβασής μας στὸν οὐρανὸ.

Τί ματαιοπονεῖς, πλούσιε, κρύβοντας ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στοὺς φτωχοὺς στοὺς θησαυροὺς σου; Γιατὶ ὅταν σοῦ ζητοῦν ἀγανακτεῖς, σὰ νὰ ξοδεύεις τὰ δικά σου; Ζητοῦν τὰ πατρικὰ τους, ὄχι τὰ δικά σου. Ἐκεῖνα ποὺ σοῦ παραδόθηκαν γι' αὐτούς, τὰ ὁποῖα δὲν γεννήθηκαν μαζί σου. Δῶσε αὐτὰ ποὺ ἔλαβες, καὶ κέρδισε τὴν χρησιμοποίηση αὐτῶν. Σοῦ φτάνει τὸ ὅτι τάχθηκες νὰ δίνεις, ὄχι νὰ παίρνεις.

Τίποτε δὲν εὐφραίνει τόσο τὸν Θεό, ὅσο ἡ ἐλεημοσύνη. Γι' αὐτὸ οἱ ἱερεῖς παλαιὰ χρίονταν μὲ λάδι, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆτες. Γιατὶ θεωροῦσαν τὸ λάδι ὡς σύμβολο τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς δείχνει φιλανθρωπία, γι' αὐτὸ χρίονταν μὲ λάδι. Καθόσον τὴν ἱερωσύνη τὴν ἔκανε ἀπὸ ἔλεος· καὶ οἱ βασιλεῖς χρίονταν μὲ λάδι. Γιατὶ λέγει, «Θὰ ἐλεήσει τοὺς πάντες, ἐπειδὴ μπορεῖ τὰ πάντα. Αὐτὸ πράγματι εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀρχοντα, νὰ ἐλεεῖ. Σκέψου, ὅτι ὁ κόσμος συστήθηκε ἀπὸ ἔλεος, καὶ μμήσου τὸν Κύριο. «Τὸ ἔλεος τοῦ ἀνθρώπου δίνεται στὸν πλησίον του, ἐνῶ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπλώνεται σὲ κάθε σάρκα»¹⁶.

Μὴν πεῖς λέξη γογγυσμοῦ ὅταν δίνεις, πράγμα ποὺ πάσχουν οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι δίνουν βέβαια, ἀλλὰ δὲν προσθέτουν καὶ τὸ πρόθυμα, ποῦ εἶναι μεγαλύτερο καὶ τελειότερο ἀπὸ τὸ νὰ δίνει κανεὶς. Οὔτε κὰν νὰ θέλεις νὰ ἐξετάσεις ἐκεῖνον ποὺ θὰ λάβει, ποιὸς εἶναι ἄξιος καὶ ποιὸς ὄχι. Γιατὶ θεωρῶ πολὺ καλύτερο γιὰ

15. Ὡσηὲ 4, 8.

16. Σοφ. Σειφ. 18, 13.

μασίαν ζητεί του ληψομένου, ὅστις ἄξιός, καὶ ὅστις οὐ. Πολλῶ
γὰρ βέλτιον, οἶμαι, διὰ τοὺς ἀξίους ὀρέγειν καὶ τοῖς ἀναξίοις, ἢ
τοὺς ἀξίους ἀποστερῖν διὰ τοὺς ἀναξίους

Κρεῖσσον τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἐλλείπειν.

5 Οὐ γὰρ ὁ μὴ δυνηθεῖς, ἀλλ' ὁ μὴ βουληθεῖς ὑπαίτιος.

Γενοῦ τῷ πλησίον τιμιώτερος, ἐκ τοῦ φανῆναι χρηστότερος.

Γενοῦ τῷ ἀτυχοῦντι Θεός, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ μιμούμενος.

Συμμετρεῖσθαι δεῖ τῷ αἰτουμένῳ τὴν αἴτησιν. Ὁμοίως γὰρ
ἄτοπον παρὰ μικροῦ μεγάλα ζητεῖν, καὶ παρὰ μεγάλου μικρά.
10 Τὸ μὲν γὰρ ἄκαιρον, τὸ δὲ σμικρολόγον.

Ἰω. Χρυσσοστόμου.— Ὅταν διαθρέψῃς τὸν πένητα, σαυτὸν
νόμιζε διατρέφειν. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πράγματος φύσις, ἐξ ἡ-
μῶν εἰς ἡμᾶς μεταχωρεῖ τὰ διδόμενα.

Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν πρὸ τοῦ δικαστηρίου τὴν χεῖρα
15 προτείνοντα. Μὴ φοβηθῶμεν δικαστὴν οὐκ ἀρνούμενον τὸ λα-
βεῖν.

Πολλῆς ἀλογίας, ἀγρὸν μὲν βουλόμενον ὠνήσασθαι, τὴν
εὐφορον γῆν ἐπιζητεῖν, οὐρανοῦ δὲ ἀντὶ γῆς προκειμένου, πα-
ρὸν ἐκεῖ κτήσασθαι χωρίον, μένειν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν ἐκ ταύ-
20 τῆς ἀνέχεσθαι πόνων.

Γρηγορίου Νύσσης — Ὁ πτωχῶ κοινωνήσας, εἰς τὴν μερίδα
τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος ἑαυτὸν καταστήσει.

Νεΐλου.— Καθάπερ ἴδιόν ἐστι τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν, οὕτως
ἴδιον Θεοῦ τὸ ἐλεεῖν καὶ οἰκτεῖρειν τὰ οἰκεῖα πλάσματα.

25 Τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου ἐκ τῆς πρὸς Βίκτωρα ἐπιστολῆς.— Ἐν
ᾧ ἂν τις δύναιτο εὖ ποιεῖν τοῖς πλησίον, καὶ οὐ ποιεῖ, ἀλλότριος
τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου νομισθήσεται.

Φίλωνος.— Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς σοὺς οἰκέτας, οἶον

χάρη τῶν ἀξίων ν' ἀπλώνεις τὸ χέρι σου καὶ στοὺς ἀνάξιους, παρὰ ἑξαιτίας τῶν ἀνάξιων ν' ἀποστερεῖς καὶ τοὺς ἀξιους.

Εἶναι ἀνώτερο νὰ εἰσφέρεις κατὰ δύναμη, ἀπὸ τὸ νὰ παραλείπεις τελείως νὰ δίνεις· γιατί ὑπεύθυνος εἶναι ὄχι ὅποιος δὲν μπόρεσε, ἀλλὰ ὅποιος δὲν θέλησε.

Γίνε γιὰ τὸν πλησίον σου πιὸ σεβαστὸς, μὲ τὸ νὰ φανεῖς πιὸ καλοσυνάτος. Γίνε θεὸς γιὰ ἐκεῖνον ποὺ ἀτύχησε, μιμούμενος τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ αἴτησή μας πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογη μὲ ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο ζητοῦμε. Γιατί εἶναι ἐξίσου παράλογο ἀπὸ ἓνα μικρὸ νὰ ζητεῖ κανεὶς μεγάλα κι ἀπὸ ἓνα μεγάλο μικρά. Τὸ ἓνα εἶναι ἄτοπο, ἐνῶ τὸ ἄλλο μικρολογία.

Χρυσοστόμου: "Ὅταν χορτάσεις τὸν φτωχὸ, νὰ νομίζεις ὅτι τρέφεις τὸν ἑαυτὸ σου. Γιατί τέτοια εἶναι ἡ φύση τοῦ πράγματος· ἀπὸ ἐμᾶς μεταβαίνουν σ' ἐμᾶς ὅσα δίνουμε.

Νὰ μὴ φοβηθοῦμε τὸν δικαστή, ποὺ πρὶν δικάσει ἀπλώνει τὸ χέρι. Νὰ μὴ φοβηθοῦμε τὸ δικαστὴ ποὺ δὲν ἀρνεῖται νὰ λάβει.

Εἶναι μεγάλη ἀνοησία, ὅταν βέβαια θέλει κάποιος ν' ἀγοράσει χωράφι, ν' ἀναζητεῖ τὴ γόνιμη γῆ, ἐνῶ βρισκόμενος μπροστὰ μας ὁ οὐρανὸς καὶ ὄχι ἡ γῆ, καὶ ἐνῶ ὑπάρχει ἐκεῖ χωράφι νὰ τὸ ἀποκτήσομε, νὰ μένομε πάνω στὴ γῆ καὶ νὰ ὑποφέρομε τοὺς κόπους ποὺ μᾶς προκαλεῖ.

Γρηγορίου Νύσσης: "Ὅποιος ἔδωσε στὸν φτωχὸ, θὰ βάλει τὸν ἑαυτὸ του στὴ μερίδα ἐκείνου ποὺ ἔγινε γιὰ χάριμα φτωχός¹⁷.

Νείλου: "Ὅπως γνῶρισμα τοῦ φωτὸς εἶναι νὰ φωτίζει, ἔτσι γνῶρισμα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ ἐλεεῖ καὶ νὰ εὐσπλαχνίζεται τὰ πλάσματα του.

Τοῦ Ἁγίου Εἰρηναίου ἀπὸ τὴν Ἐπιστολὴ πρὸς Βίκτωρα: Στὴν περίπτωση ποὺ μπορεῖ κάποιος νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς πλησίον του καὶ δὲν τὸ κάνει, θὰ θεωρηθεῖ ἀποξενωμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Φίλωνος: Γίνε τέτοιος στοὺς δούλους σου, ὅπως εὐχέσαι νὰ

17. Β' Κορ. 8, 9.

εὐχῆ σοὶ τὸν Θεὸν γενέσθαι. Ὡς γὰρ ἀκούομεν, ἀκουσθησόμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς ὀρῶμεν, ὀραθησόμεθα ὑπ' αὐτοῦ. Προενέγκωμεν οὖν τοῦ ἔλεου τὸν ἔλεον, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀντιλάβωμεν.

5 Δημοσθένους.— Δίκαιόν ἐστιν ἐλεεῖν, οὐ τοὺς ἀδίκους τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοὺς παρὰ λόγον δυστυχοῦντας.

Βίαντος.— Βίας θανάτῳ μέλλων καταδικάζειν τινά, ἐδάκρυσεν. Εἰπόντος δέ τινος, Τί παθῶν, αὐτὸς καταδικάζων κλαίεις; εἶπεν· Ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστι, τῇ μὲν φύσει τὸ συμπαθὲς ἀποδοῦναι, τῷ δὲ νόμῳ τὴν ψῆφον.

Φωκίωνος.— Οὔτε ἐξ ἱεροῦ βωμόν, οὔτε ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀφαιρετέον τὸν ἔλεον.

Δημοκρίτου, Ἰσοκράτους καὶ Ἐπικτήτου.— Ξένοις μεταδίδου, καὶ τοῖς δεομένοις ἐκ τῶν ὄντων· ὁ γὰρ μὴ διδοὺς δεομένῳ, οὐδὲ αὐτὸς λήψεται δεόμενος.

Πειρατῇ τινι ἐμπεσόντι εἰς τὴν γῆν καὶ διαφθειρομένῳ χειμῶνος, περιβόλαιόν τις ἄρας, δέδωκεν, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγαγών, τὰ ἐξῆς πάντα παρέσχεν. Ὀνειδισθεῖς δὲ ὑπό τινος, ὅτι τοὺς πονηροὺς εὐεργετεῖ, Οὐ τὸν ἄνθρωπον, ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον τετμήκα.

Χαρικλείας.— Ξένη ἐν γῆ, τὸ μὲν ὄνιον, σπάνιον τοῖς ἀγνοοῦσιν· τὸ δὲ αἰτούμενον, εὐμετάδοτον τοῖς ἐλεοῦσι.

γίνει ὁ Θεὸς σ' ἔσένα. Γιατί, ὅπως ἀκοῦμε, θὰ μᾶς ἀκούσει καὶ ὁ Θεός, καὶ ὅπως βλέπομε, θὰ μᾶς δεῖ. " Ἄς προσφέρομε λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὸ ἔλεός του τὸ ἔλεός μας, ὥστε μὲ τὸ ὅμοιο νὰ λάβομε ἔναντι αὐτοῦ τὸ ὅμοιο.

Τοῦ Δημοσθένη: Εἶναι δίκαιο νὰ ἐλεοῦμε ὄχι τοὺς ἀδικούς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ δυστυχοῦν χωρὶς λόγο.

Τοῦ Βίαντα: Ὁ Βίας ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταδικάσει κάποιον σὲ θάνατο δάκρυσε, κι ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε· Τί ἔπαθες καὶ κλαῖς ἐνῶ ἐσὺ καταδικάζεις; εἶπε· Ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποδώσω στὴ φύση τὴ συμπάθεια καὶ στὸ νόμο τὴν ἀπόφασή μου.

Τοῦ Φωκίωνα: Δὲν πρέπει ν' ἀφαιροῦμε οὔτε ἀπὸ τὸ ναὸ τὸ βωμό, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση τὸ ἔλεος.

Τοῦ Δημοκρίτου, Ἴσοκράτη καὶ Ἐπικτήτου: Δίνε στοὺς ξένους καὶ σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου. Γιατί ὅποιος δὲν δίνει σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη, οὔτε ὁ ἴδιος θὰ λάβει ὅταν θὰ ἔχει ἀνάγκη.

Σ' ἓνα πειρατὴ ποὺ ἐξέλεσε στὴ στεριά καὶ ὁ χειμῶνας τὸν πέθαινε, τοῦ ἔδωσε κάποιος ἓνα φόρεμα, τὸν πῆρε στὸ σπίτι του καὶ τοῦ πρόσφερε ὅλη τὴ σχετικὴ φιλοξενία. Κι ὅταν κάποιος τὸν κατηγόρησε ὅτι εὐεργετεῖ τοὺς κακοὺς, εἶπε· Δὲν ἐτίμησα τὸν (συγκεκριμένο) ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὴν ἀνθρώπινη ἰδιότητά του.

Τῆς Χαρικλείας: Σὲ ξένη χώρα, γιὰ ὅσους ἀγνοοῦν εἶναι σπᾶνιο ν' ἀγοράσουν ὅ,τι θέλουν, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἐλεήμονες εἶναι εὐκόλο νὰ δώσουν ὅ,τι τοὺς ζητοῦν.

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Περὶ εὐεργεσίας καὶ χάριτος.

Λουκᾶ 6, 31.— «Καθὼς ἐθέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν ἄνθρωποι καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως».

Ἰω. Γ' 3, 11.— «Ὁ ἀγαθοποιῶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ὁ δὲ κακοποιῶν, οὐχ ἐώρακε τὸν Θεόν».

5 Σοφία Σειραῶν 18, 17.— «Κρεῖσσον ὁ λόγος ἀγαθός, ἢ δόσις ἀγαθὸς λόγος ὑπὲρ δόμα».

Σοφία Σειραῶν 17, 22.— «Χάριν ἀνθρώπου ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ συντήρησον».

10 Σοφία Σειραῶν 3, 31.— «Ὁ ἀνταποδιδούς χάριτας, μέμνηται καὶ εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, καὶ ἐν καιρῷ πτώσεως αὐτοῦ εὐρήσει στήριγμα».

Βασιλείου.— Ὡσπερ γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἄγαν προσκείμενον οὐχ ὁρῶσιν, ἀλλὰ δέονται συμμέτρου τινὸς ἀποστάσεως, οὕτω καὶ αἱ ἀχάριστοι ψυχαὶ εὐίστασιν ἐν τῇ ἀπαλλοτριώσει τῶν
15 ἀγαθῶν τῆς παρελθούσης χάριτος ἐπαισθάνεσθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἐως πλεῖς ἐξ οὐρίας, τῷ ναυαγοῦντι δὸς χεῖρα· ἔως δὲ εὐεκτεῖς καὶ πλουτεῖς, τῷ κακοπαθοῦντι βοήθησον.

Οὐδὲν οὕτως ὡς τὸ εὖ ποιεῖν ἄνθρωπος ἔχει Θεοῦ· κἂν ὁ
20 μὲν μείζω, ὁ δὲ ἐλάττω εὐεργετῇ, ἐκάτερος οἶμαι, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν.

Ἰω. Χρυσόστομου.— Εὐεργετῶν, νόμιζε μμεῖσθαι Θεόν.

Ὁρῶμεν πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, μετὰ τὰς εὐεργεσίας, καθάπερ ἀνδραπόδων οὕτως ὑπερορῶντας τῶν εὐεργετησάντων,
25 τῶν, καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνασπώντων κατ' αὐτῶν.

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Γιὰ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴ χάρη.

Λουκᾶ 6, 31: «Ὅ,τι θέλετε νὰ κάνουν σὲ σᾶς οἱ ἄνθρωποι, τὰ ἴδια νὰ κάνετε κι ἐσεῖς σ' αὐτούς».

Ἰω. Γ' 3, 11: «Ὅποιος εὐεργετεῖ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, ἐνῶ ὅποιος κάνει τὸ κακό, δὲν ἔχει δεῖ τὸν Θεό».

Σοφ. Σειρ. 18, 17: «Καλύτερος εἶναι ὁ λόγος ὁ καλός, παρὰ νὰ δώσεις· ὁ καλός λόγος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δίνει κανεὶς».

Σοφ. Σειρ. 17, 22: «Τὴ χάρη ποὺ σοῦ ἔκανε κάποιος φύλαξέ την σὰν κόρη ὀφθαλμοῦ».

Σοφ. Σειρ. 3, 31: «Ὅποιος ἀνταποδίδει τὴ χάρη, μένει στὴ μνήμη καὶ γιὰ ἀργότερα, καὶ σὲ περίπτωση πώσης του θὰ βρεῖ στήριγμα».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὸ πολὺ κοντινὸ ἀντικείμενο, ἀλλὰ χρειάζονται κάποια κανονικὴ ἀπόσταση, ἔτσι καὶ οἱ ἀχάριστες ψυχὲς μοιάζουν νὰ αἰσθάνονται τὴν περασμένη χάρη κατὰ τὴν ἀπώλεια τῶν ἀγαθῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅσο ταξιδεύεις μὲ οὐριό ἀνεμο, βοήθησε τὸν ναυαγισμένο, κι ὅσο εἶσαι ὑγιὴς καὶ πλουτεῖς, βοήθησε ἐ-κεῖνον ποὺ ὑποφέρει.

Τίποτε ἄλλο τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τόσο, ὅσο τὸ νὰ εὐεργετεῖ, ἔστω κι ἂν εὐεργετεῖ ὁ ἓνας περισσότερο κι ὁ ἄλλος λιγότερο, ὁ καθένας, νομίζω, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή του.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν εὐεργετεῖς νὰ πιστεῦεις ὅτι μιμεῖσαι τὸν Θεό.

Βλέπομε πολλοὺς ἀνθρώπους, μετὰ τις εὐεργεσίες ποὺ ἔλαβαν, νὰ περιφρονοῦν τοὺς εὐεργέτες τους σὰ νὰ εἶναι δοῦλοι καὶ νὰ σηκώνουν τὰ φρύδια τους ἐναντίον τους.

Εὐεργετῶμεν τοὺς μηδὲ αἰσθανομένους ὅτι εὐεργετοῦνται, ἵνα μὴ, ἀντιδιδόντες ἡμῖν τὸν ἔπαινον, ἢ ὁ τιδήποτε, ἐλαττώσωσιν ἡμῖν τὸν μισθόν. Ὅταν γὰρ μηδὲν παρὰ ἀνθρώπων λάβωμεν, τότε μείζονα παρὰ Θεοῦ ληψόμεθα.

5 Ἄρκει πολλαχοῦ καὶ προαίρεσις μέγα ποιῆσαι ἀγαθόν.

Οὐκ εὖ ποιεῖ ὁ εὖ ποιῶν, ἀλλ' εὖ πάσχει αὐτός, καὶ εὐεργετεῖται μᾶλλον, οὐκ εὐεργετεῖ. Μείζονα γὰρ λαμβάνει ἢ δίδωσι. Θεῷ γὰρ δανείζει, οὐκ ἀνθρώποις· αὖξει τὸν πλοῦτον, οὐ μειοῖ· μειοῖ δέ, ἐὰν μὴ ἐλαττώσῃ, ἐὰν μὴ δῶ.

10 Ἴω. Χρυσοστόμου. – Ὁ μὲν πρῶτον εὐεργετῶν, φανερὰν ἐπιδείκνυται τὴν χρησιότητα, ὁ δὲ εὐεργετηθεὶς, ὅτι ἂν ἀποδῶ, ὀφείλημα ἀποδίδωσιν, οὐ χάριν ἀποτίθεται.

Κλήμεντος Ρώμης – Οὐ δίκαιόν ἐστι τοῦ δεδωκότος ἐγκαταλειφθέντος, τὰ δοθέντα παραμένειν τοῖς ἀγνώμοσιν.

15 Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης – Ὁ θελήσας τὸ ἀγαθὸν μόνον, κωλυθεὶς δὲ πρὸς τὸ καλὸν τῷ μὴ δύνασθαι, κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦται τῆς ψυχῆς διαθέσει, τοῦ διὰ τῶν ἔργων τὴν γνώμην δείξαντος.

Φίλωνος – Οὐδὲν οὕτω εὐάγαγον εἰς εὐνοίαν, ὡς ἡ τῶν εὐεργετημάτων εὐφημία.

20 Πλέον ἀγάπα, βασιλεῦ, τοὺς λαμβάνειν παρὰ σοῦ χάριτας ἰκετεύοντας, ἢ περ τοὺς σπουδάζοντας δωρεὰς σοι προσφέρειν. Τοῖς μὲν γὰρ ὀφειλέτης ἀμοιβῆς καθίσταται, οἱ δὲ σοι τὸν ὀφειλέτην ποιήσουσι τὸν οἰκοιούμενον τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα, καὶ ἀμειβόμενον ἀγαθαῖς ἀντιδόσεσιν τὸν φιλόανθρωπόν σου σκο-
25 πόν.

Τοῦ αὐτοῦ, ἄλλ. Πλουτάρχου. – Ἡ χάρις ὡσπερ ἡ σελήνη, ὅταν τελεία γένηται, τότε καλὴ φαίνεται.

Δημοκρίτου. – Θεῷ ὅμοιον ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ὅταν τὸ εὖ ποιεῖν μὴ κατηλεύηται· καὶ τὸ εὐεργετεῖν καὶ τὸ ἀληθεύειν.

30 Ὁ αὐτὸς ἰδὼν τινα προχείρως πᾶσι χαριζόμενον καὶ ἀνεξε-

Ἄς εὐεργετοῦμε ἐκείνους πού οὔτε αἰσθάνονται ὅτι εὐεργετοῦνται, ὥστε νὰ μὴ μᾶς ἐλαττώσουν τὸ μισθὸ μας ἀνταποδίδοντας τὸν ἔπαινο ἢ ὀτιδὴποτε. Γιατί, ὅταν δὲν λάβομε τίποτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τότε θὰ λάβομε περισσότερα ἀπὸ τὸν Θεό.

Σὲ πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἡ προαίρεση μόνο φτάνει νὰ προσφέρει μεγάλο καλό.

Δὲν εὐεργετεῖ ὁποῖος εὐεργετεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δέχεται καλό, κι πολὺ περισσότερο εὐεργετεῖται, παρὰ εὐεργετεῖ. Γιατί παίρνει περισσότερα, παρὰ δίνει. Δανείζει τὸ Θεό, ὅχι τοὺς ἀνθρώπους· αὐξάνει τὸν πλοῦτο του, δὲν τὸν μειώνει· τὸν μειώνει, ἂν δὲν τὸν ἐλαττώσει, ἂν δὲν δώσει.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος εὐεργετεῖ πρῶτος, κάνει φανερὴ τὴν καλωσύνη του, ἐνῶ ὁ εὐεργετημένος, ὅ,τι ἀνταποδώσει, τὸ ἀποδίδει ὡς ὀφειλή, δὲν τὸ δίνει ὡς χάρη.

Τοῦ Κλήμεντα Ρώμης: Δὲν εἶναι δίκαιο, ὅταν ἐγκαταλειφθεῖ ὁ δωρητής, νὰ παραμένουν στοὺς ἀχάριστους ὅσα τοὺς δόθηκαν.

Τοῦ Γρηγ. Νύσσης: Ὅποιος θέλησε μονάχα τὸ ἀγαθὸ καὶ ἐμποδίστηκε νὰ τὸ κάνει ἀπὸ ἀδυναμία, δὲν εἶναι καθόλου κατώτερος ἕξαιτίας τῆς ψυχικῆς του διάθεσης ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔδειξε τὴ θέλησή του μὲ τὰ ἔργα.

Τοῦ Φίλωνα: Τίποτε δὲν ὀδηγεῖ τόσο πολὺ στὴ φιλία, ὅσο ὁ ἔπαινος τῶν εὐεργεσιῶν.

Περισσότερο ν' ἀγαπᾶς, βασιλιά, ἐκείνους πού σὲ ἱκετεύουν νὰ τοὺς κάνεις κάποια χάρη, παρὰ αὐτοὺς πού σπεύδουν νὰ σοῦ προσφέρουν δῶρα. Γιατί σ' αὐτοὺς γίνεσαι ὀφειλέτης κάποιας ἀμοιβῆς, ἐνῶ οἱ πρῶτοι θὰ κάνουν ὀφειλέτη σ' ἐσένα αὐτὸν πού κάνει δικά του ὅσα γίνονται σ' αὐτοὺς καὶ ἀμείβει μὲ ἀγαθὰ ἀντιδωρήματα τὴ φιλόανθρωπη διάθεσή σου.

Τοῦ ἰδίου ἢ τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ χάρη εἶναι σὰν τὴν σελήνη· ὅταν γίνει τέλεια, τότε φαίνεται ἡ ὁμορφιά της.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεό, ὅταν δὲν καπηλεύεται τὴν ἀγαθοεργία καὶ τὴν εὐεργεσία καὶ τὴν εἰλικρίνεια.

Ὁ ἴδιος ὅταν εἶδε κάποιον νὰ κάνει σ' ὄλους χάρες ἐπιπόλαια

τάστως ὑπηρετούμενον, Κακῶς, εἶπεν, ἀπόλοιτο, ὅτι τὰς Χάρι-
τας, παρθένους οὔσας, πόρνας ἐποίησας.

Μοσχίωνος.— Τὸ μὲν εἰς ἀχάριστον ἀναλῶσαι ἐπιζήμιον, τὸ
δὲ εἰς εὐχάριστον μὴ ἀναλῶσαι, βλαβερόν.

5 Κάτωνος.— Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς μὲν τὰς τιμωρί-
ας ἐτοιμοτέρως ἔχουσι, πρὸς δὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ φιλία, ὑπί-
ως.

Ἀλεξάνδρου.— Ξενοκράτει τῷ φιλοσόφῳ πενήτηκοντα τάλαν-
τα πέμψας, ὡς οὐκ ἐδέξατο, μὴ δεῖσθαι φήσας, ἐρώτησεν, εἰ μη-
10 δὲ φίλον ἔχει Ξενοκράτης· Ἐμοὶ γάρ, ἔφη, μόλις ὁ Δαρείου
πλοῦτος εἰς τοὺς φίλους ἤρκεσεν.

Τινὸς δὲ τῶν αὐτοῦ φίλων αἰτήσαντος αὐτὸν εἰς προῖκα τῆς
θυγατρὸς, ἐκέλευσε πενήτηκοντα τάλαντα λαβεῖν· αὐτοῦ δὲ φή-
σαντος, ἱκανὰ εἶναι δέκα, Σοὶ μὲν ἔφη, λαβεῖν, ἐμοὶ δὲ οὐχ ἱκα-
15 νὰ εἶναι δέκα δοῦναι.

Ὁ αὐτὸς πληρώσας ποτὲ ὀστέων πίνακα, ἔπεμψε Διογένει
τῷ Κυνικῷ φιλοσόφῳ· ὁ δὲ λαβὼν, εἶπεν, Κυνικὸν μὲν τὸ βρῶ-
μα, οὐ βασιλικὸν δὲ τὸ δῶρον.

Ὁ αὐτὸς εἶπεν, τῆς αὐτῆς ἀμαρτίας εἶναι, τὸ διδόναι οἷς μὴ
20 δεῖ, καὶ τὸ μὴ διδόναι οἷς δεῖ.

Διογένης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, διὰ τίνα αἰτίαν οἱ ἄνθρω-
ποι, τοῖς μὲν προσαιτοῦσι διδόασιν, τοῖς δὲ φιλοσοφοῦσιν οὐδα-
μῶς, εἶπεν· Ὅτι χωλοὶ μὲν καὶ τυφλοὶ ἴσως ἐλπίζουσι γενέσθαι,
φιλόσοφοι δὲ οὔ.

25 Φιλιστίωνος:

Τῇ γῇ διανείζειν κρεῖττόν ἐστιν ἢ βροτοῖς,
Ἦτις τόκους δίδωσι μὴ λυπουμένη.

Λυσάνδρου.— Λύσανδρος, Διονυσίου τοῦ τυράννου πέμψαν-
τος ἱμάτια ταῖς θυγατράσιν αὐτοῦ τῶν πολυτελῶν, οὐκ ἔλαβεν,
30 εἰπὼν, Δεδιέναι μὴ διὰ ταῦτα μᾶλλον αἰσχροὶ φανῶσιν.

Ἡ χάρις, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἐν θίῳ, τοῖς πολλοῖς τάχιστα γηρά-
σκει.

καὶ νὰ ἐξυπηρετεῖ χωρὶς νὰ ἐξετάσει, εἶπε· Νὰ χαθεῖς κακῶς, γιὰ τὶς Χάριτες, ποὺ εἶναι παρθένες, τὶς κατάντησες πόρνες.

Τοῦ Μοσχίωνα: Τὸ νὰ ξοδέψεις γιὰ ἓναν ἀχάριστο εἶναι ζημία, ἐνῶ τὸ νὰ μὴ ξοδέψεις γιὰ ἓνα εὐγνώμονα εἶναι βλαβερό.

Τοῦ Κάτωνα: Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι εἶναι προθυμότεροι νὰ τιμωροῦν, στὶς εὐεργεσίες ὅμως καὶ τὶς φιλίες εἶναι ἀπρόθυμοι.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: "Ὅταν ἔστειλε στὸν Ξενοκράτη τὸν φιλόσοφο πενήντα τάλαντα καὶ δὲν τὰ δέχθηκε, λέγοντας ὅτι δὲν τὰ χρειάζεται, ὁ Ἀλέξανδρος ρώτησε ἂν ὁ Ξενοκράτης δὲν τὸν ἔχει οὔτε φίλο, εἶπε· Ἐμένα μόνις καὶ μετὰ δυσκολίας θὰ μοῦ ἔφτανε ὁ πλοῦτος τοῦ Δαρείου γιὰ τοὺς φίλους μου.

"Ὅταν κάποιος ἀπὸ τοὺς φίλους του τοῦ ζήτησε κάτι γιὰ τὴν προίκα τῆς κόρης του, ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τοῦ δώσουν πενήντα τάλαντα, καὶ ὅταν αὐτὸς εἶπε, φτάνουν δέκα, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε· Ἐσένα σοῦ φτάνουν νὰ πάρεις δέκα, γιὰ ἔμένα ὅμως δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ σοῦ δώσω δέκα.

Ἐκεῖνος, ἀφοῦ γέμισε κάποτε ἓνα πιάτο μὲ κόκκαλα τὰ ἔστειλε στὸν Διογένη τὸν κυνικὸ φιλόσοφο. Αὐτὸς τὰ πῆρε καὶ εἶπε· Τὸ φαγητὸ βέβαια εἶναι γιὰ σκύλο, ἀλλὰ τὸ δῶρο δὲν εἶναι βασιλικό.

Ἐκεῖνος εἶπε· Εἶναι τὸ ἴδιο λάθος νὰ δίνεις σ' ἐκείνους ποὺ δὲν πρέπει καὶ νὰ μὴ δίνεις σ' ἐκείνους ποὺ πρέπει.

Ἐκεῖνος, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος γιὰ ποιὸ λόγο οἱ ἄνθρωποι δίνουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπαιτοῦν καὶ δὲν δίνουν καθόλου στοὺς φιλοσόφους, εἶπε· Ἐπειδὴ ἐλπίζουν ἴσως πὼς θὰ γίνουν κουτσοὶ καὶ τυφλοὶ, φιλόσοφοι ὅμως ὄχι.

Τοῦ Φιλιστίωνα:

Καλύτερο εἶναι στὴ γῆ νὰ δανείζεις, παρὰ στοὺς θνητούς.

Ἡ γῆ δίνει τόκους χωρὶς νὰ λυπᾶται.

Τοῦ Λυσάνδρου: Ὁ Λύσανδρος, ὅταν ὁ Διονύσιος ὁ τύραννος τοῦ ἔστειλε πολυτελῆ φορέματα γιὰ τὶς θυγατέρες του δὲν τὰ δέχθηκε λέγοντας, ὅτι φοβᾶται μήπως ἀπὸ αὐτὰ φανοῦν μᾶλλον ἄσχημες.

Ἡ χάρη ὅσο κανένα ἄλλο πράγμα τῆς ζωῆς στοὺς πιὸ πολλοὺς γερνᾶ πάρα πολὺ γρήγορα.

Δημισθένους.— *Οί μὴ χρησάμενοι τοῖς καιροῖς (κακοῖς) ὀρθῶς, οὐδὲ εἰ συνέβη τι αὐτοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ χρηστόν, μνημονεύουσιν.*

Ὁ αὐτὸς ἔλεγεν, Τὸν μὲν διδόντα χάριν, χρὴ παραχρῆμα ἐπιλανθάνεσθαι, τὸν δὲ λαμβάνοντα, διὰ παντὸς μεμνηῆσθαι.

Ἡρακλείτου Φυσικοῦ.— *Ἡ εὐκαιρος χάρις, λιμῶ καθάπερ τροφή ἀρμόττουσα, τὴν τῆς ψυχῆς ἔνδειαν ἰᾶται.*

Μενάνδρου:

10 *Ὅταν ἕτερός σοι μηδὲν πλεῖον διδῶ,
Δέξαι τὸ μόριον· τοῦ λαβεῖν γὰρ μηδέν,
Τὸ λαβεῖν ἔλαττον, πλεῖον ἔσται σοι πολὺ.*

Τοῦ Δημοσθένη: "Οποιοι δὲ χρησιμοποίησαν σωστὰ τὶς περιστάσεις, οὔτε κὰν θυμοῦνται ἂν δέχθησαν κάτι καλὸ ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἄλλος ἔλεγε· Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὴ χάρη πρέπει νὰ τὴν ξεχνᾷ ἀμέσως, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ τὴ δέχεται νὰ τὴ θυμᾶται πάντα.

Τοῦ Ἡρακλείτου τοῦ Φυσικοῦ: Ἡ χάρη ποὺ γίνεται στὴν ὥρα της, ὅπως ἡ τροφή ποὺ ταιριάζει στὴν πείνα, θεραπεύει τὴν ἔνδεια τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Μενάνδρου.

"Ὅταν ὁ ἄλλος δὲν σοῦ δίνει τίποτε περισσότερο, δέξου τὸ μέρος· γιατί, ἀπ' τὸ νὰ πάρεις τίποτε, τὸ νὰ πάρεις λιγότερο, θὰ σοῦ εἶναι πολὺ περισσότερο.

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

Περὶ ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.

Σοφία Σειράχ 33, 23.— «Μὴ δῶς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου».

Βασιλείου.— Βασιλεία ἐστὶν ἔννομος ἐπιστασία.

Αἱ οὖν παρὰ βασιλέως διδόμενα ὑποθῆκαι, τοῦ γε ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίου, πολὺ τὸ νόμιμον ἔχουσι, τὸ κοι-
5 νῆ πᾶσι λυσιτελὲς σκοποῦσαι, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς
ιδίας ὠφελείας συντεταγμένα. Τοῦτο γὰρ διαφέρει τύραννος
βασιλέως, ὅτι ὁ μὲν τὸ ἑαυτοῦ πανταχόθεν σκοπεῖ, ὁ δὲ τὸ τοῖς
ἀρχομένοις ὠφέλιμον ἐκπορίζει.

Παροιμ. 21, 1.— «Εἰ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ», οὐ
10 σώζεται διὰ ὀπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θείαν χειραγω-
γίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἐστὶν, οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ' ὁ ἄξιος τῆς τοῦ
βασιλέως προσηγορίας».

Πρὸς τὸ τοῦ ἄρχοντος ἦθος πλάττεσθαι πέφυκεν ὡς τὰ
πολλὰ τὸ ἀρχόμενον ὥστε, ὁποῖοί ποτε οἱ ἄγοντες ὦσι, τοιοῦ-
15 τον ἀνάγκη καὶ τὸ ἀβλαβόμενον εἶναι.

Παλαιός ἐστι λόγος, τοὺς ἀρετῆς μεταποιουμένους, μεθ' ἡ-
δονῆς αὐτοὺς μὴ ἐπιβάλλειν ἀρχαῖς.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἀνθρώπῳ χαλεποῦ ὄντος τὸ εἰδέ-
ναι ἄρχεσθαι, κινδυνεύει πολλῶ χαλεπώτερον εἶναι τὸ εἰδέναι
20 ἄρχειν ἀνθρώπων.

Ἡ μὲν ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα, ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγε-
μονεύοντα δείκνυσι. Τί γὰρ ὄφελος κυβερνήτῃ εἶναι χρηστόν,
πονηροῖς χρώμενον ἐρέταις;

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

Γιά τήν ἀρχή και τήν ἐξουσία.

Σοφ. Σειρ. 33, 23: «Τὸν καιρὸ τῆς δόξας σου μὴν παρουσιάσεις ψεγάδι, καὶ τὴν ἡμέρα τῆς δόξας σου μὴν ἐπαίρεσαι».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ βασιλεία εἶναι ἡ νόμιμη ἐπιστασία.

Οἱ ὑποθῆκες πού δίνει ὁ βασιλιάς, πού ἀξίζει πραγματικά τὸ ὄνομα αὐτό, ἔχουν μεγάλη νομιμότητα, ἀποβλέποντας στὸ κοινὸ ὄφελος ὅλων, καὶ δὲν εἶναι γραμμένες μὲ σκοπὸ τὴν ἀτομικὴ ὠφέλεια. Γιατὶ ὡς πρὸς αὐτὸ διαφέρει ὁ τύραννος ἀπὸ τὸ βασιλιά· ὁ πρῶτος ἔχει παντοῦ ὡς σκοπὸ τὸ δικό του ὄφελος, ἐνῶ ὁ ἄλλος προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τί ὠφελεῖ τοὺς ὑπηκόους του.

«Ἄν ἡ καρδιά τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ»¹⁸, δὲν σώζεται μὲ τὴ δύναμη τῶν ὄπλων του, ἀλλὰ χάρη στὴ θεία χειραγωγία. Καὶ στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὁ τυχών, ἀλλὰ ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλιᾶ».

Ἄνάλογα μὲ τὸ ἦθος τοῦ ἄρχοντα πλάθονται συνήθως οἱ ὑπήκοοι, ὥστε, ὅποιοι εἶναι οἱ ἡγέτες, κατ' ἀνάγκην τέτοιοι εἶναι οἱ ὀδηγούμενοι.

Ἐπάρχει ἓνας παλιὸς λόγος· ὅποιοι ἀσκοῦν τὴν ἀρετὴ, νὰ μὴν καταλαμβάνουν μ' εὐχαρίστηση τὶς ἀρχές.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι δύσκολο νὰ ξέρει νὰ κυβερνᾶται, ἀλλὰ κινδυνεύει νὰ εἶναι δυσκολώτερο νὰ γνωρίζει νὰ κυβερνᾶ ἀνθρώπους.

Ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας, ἐνῶ ἡ τάξη δείχνει τὸν ἡγεμόνα. Ποιὸ τὸ ὄφελος λοιπὸν νὰ εἶναι ὁ πλοίαρχος καλός, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ ἄχρηστους κωπηλάτες;

---

18. Παροιμ. 21, 1.

Μή τις ἐνὸν ἀκινδύνως ἔπεσθαι, ἄρχειν ἐπικινδύνως ἐπιθυμείσθω, μηδ' ὁ τῆς ὑποταγῆς νόμος καταλυέσθω, ἢ καὶ τὰ ἐπίγεια συνέχει καὶ τὰ οὐράνια.

Οἱ βασιλεῖς αἰδεῖσθε τὴν ἀλουργίδα· νομοθετήσῃ γὰρ καὶ
5 νομοθέταις ὁ λόγος Γινώσκετε τί τὸ πιστευθὲν ὑμῖν καὶ τί τὸ περὶ ὑμᾶς μυστήριον. Κόσμος ὅλος ὑπὸ χεῖρα τὴν ἡμετέραν διαδήματι μικρῶ καὶ θραχεῖ ρακίῳ κρατούμενος. Τὰ μὲν ἄνω, μόνου Θεοῦ, τὰ δὲ κάτω καὶ ὑμῶν. Θεοὶ γίνεσθε τοῖς ὑφ' ὑμᾶς, ἵνα εἶπω τι καὶ τολμηρότερον· «Καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ», καὶ εἴρηται καὶ πεπίστευται. Ἐνταῦθα ἔσω τὸ κράτος ὑμῶν, ἀλλὰ μὴ ἐν τῷ χρυσῷ καὶ ταῖς φάλαγξι.

Τὸ δραστήριον δείκνυε μὴ τῷ δρᾶν κακῶς, τῷ δ' εὖ τι ποιεῖν, εἰ θέλεις εἶναι θεός. Τὸ δὲ ἔστιν ἀνδρὸς εἰδότος συγγενεῖς κτείνει δὲ ῥᾶστα καὶ τρυγῶν καὶ σκορπίος.

15 Ἰω. Χρυσοστόμου.— Τιμῆς μέγεθος, τοῖς οὐκ ἀξίως ζῆν προαιρουμένοις, προσθήκη τιμωρίας ἐστίν.

Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύο εἶδεν ἡ Γραφή, τὴν μὲν κατ' οἰκείωσιν, τὴν δὲ κατὰ δημιουργίαν. Βασιλεύει μὲν γὰρ ἀπάντων, καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων καὶ δαιμόνων καὶ τῶν ἀντιτεταγμένων,
20 νων, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον.

Ὄταν ἄρχων ἀνεπίληπτος ἢ πᾶσι, τότε δύναται μεθ' ὅσης βούλεται ἐξουσίας καὶ κολάζειν καὶ συγχωρεῖν τοὺς ὑπ' αὐτῷ ταπτομένους ἅπαντας.

Οὐδὲν οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, ὡς ἡ φιλοστοργία
25 γία περὶ τοὺς ἀρχομένους. Καὶ γὰρ πατέρα οὐ τὸ γεννῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γεννῆσαι. Εἰ δὲ ἔνθα φύσις, ἀγάπης χρεία, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα ἢ χάρις

Ἄς μὴν ἐπιθυμεῖ κάποιος, ἐνῶ μπορεῖ νὰ ἄρχεται ἀκίνδυνα, νὰ ἄρχει ἐπικίνδυνα, οὔτε νὰ καταλύεται ὁ νόμος τῆς ὑποταγῆς, ποὺ συγκρατεῖ καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ οὐράνια.

Οἱ βασιλεῖς νὰ σέβεστε τὸν βασιλικὸ μανδύα. Γιατὶ ὁ λόγος θὰ νομοθετῆσει καὶ γιὰ τοὺς νομοθέτες. Νὰ γνωρίζετε ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο ποὺ σᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ καὶ ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' ἐσᾶς. Ἐνας ὁλόκληρος κόσμος κρέμεται κάτω ἀπὸ τὸ χέρι σας μ' ἓνα μικρὸ στέμμα καὶ ἓνα κομμάτι ροῦχο. Τὰ οὐράνια εἶναι μόνο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ κάτω καὶ δικά σας. Γίνεστε θεοὶ γιὰ τοὺς ὑπηκόους σας· γιὰ νὰ πῶ καὶ κάτι πρὸς τολμηρό· «Ἡ καρδιὰ τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ»¹⁹ καὶ εἰπώθηκε καὶ πιστεύεται ὅτι ἔτσι εἶναι. Σ' αὐτὸ νὰ βρίσκεται ἡ δύναμή σας, κι ὄχι στὸν πλοῦτον καὶ στὶς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Δεῖχνε τὴ δραστηριότητά σου ὄχι κάνοντας τὸ κακό, ἀλλὰ κάτι καλὸ, ἂν θέλεις νὰ εἶσαι θεός. Αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀναγνωρίζει τοὺς συνανθρώπους του, ἐνῶ σκοτώνει πάρα πολὺ εὐκόλα καὶ τὸ τρυγόνι καὶ ὁ σκορπιός.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Μεγάλῃ τιμῇ εἶναι, γιὰ ὅσους προτιμοῦν τὴν ἀνάξια ζωὴ, ἢ ἐπιβολὴ τιμωρίας.

Δύο βασιλεῖες τοῦ Θεοῦ γνωρίζει ἡ Γραφή, τὴ μιὰ ἐκείνη ποὺ τὴν οἰκειοποιεῖται κανεὶς, καὶ τὴν ἄλλη κατὰ τὴ δημιουργία. Γιατὶ βασιλεύει σὲ ὅλους καὶ στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς Ἰουδαίους καὶ στοὺς δαίμονες καὶ στὰ ἀντίθετα σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς δημιουργίας.

Ὅταν ὁ ἄρχοντας φέρεται ἄψογα σὲ ὅλους, τότε μπορεῖ μὲ ὄση ἐξουσία θέλει καὶ νὰ τιμωρεῖ καὶ νὰ συγχωρεῖ ὅλους ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν στὴν ἀρχή του.

Τίποτε δὲν δείχνει ἐκεῖνον ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἐξουσία, ὅσο ἢ στοργὴ πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. Γιατὶ πατέρα δὲν δημιουργεῖ μόνο ἡ γέννηση, ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τὴ γέννηση ἀγάπη. Κι ἂν ἡ ἀγάπη χρειάζεται ὅπου ὑπάρχει φύση, πολὺ περισσότερο χρειάζεται ὅπου ὑπάρχει ἡ χάρις.

Οὐκ ἐν τῇ χλανίδι καὶ τῇ ζώνῃ, οὐδὲ ἐν τῇ φωνῇ τοῦ κήρυκος ἄρχων, ἀλλ' ἐν τῷ τὰ πεπονηκότα ἀνακτᾶσθαι καὶ τὰ κακῶς ἔχοντα διορθοῦν· καὶ κολάζειν μὲν ἀδικίαν, μὴ συγχωρεῖν δὲ ὑπὸ δυναστείας τὸ δίκαιον ἀπελαύνεσθαι.

5 Φίλωνος.— Ὁ μὲν Θεὸς οὐδενὸς δεῖται, ὁ βασιλεὺς δὲ μόνου Θεοῦ. Μιμοῦ τοίνυν τὸν οὐδενὸς δεόμενον, καὶ δαψιλεύου τοῖς αἰτοῦσι τὸν ἔλεον, μὴ ἀκριβολογούμενος περὶ τοὺς σοὺς ἰκέτας, ἀλλὰ πᾶσι παρέχων τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς. Πολὺ γὰρ κρεῖττον ἔστι διὰ τοὺς ἀξίους ἐλεεῖν καὶ τοὺς ἀναξίους, καὶ μὴ τοὺς
10 ἀξίους ἀποστερεῖν διὰ τοὺς ἀναξίους.

Ἄριστοτέλους.— Ὁ πολλοῖς φοβερὸς ὢν, πολλοὺς φοβεῖται.

Δεῖ τοὺς νοῦν ἔχοντας τῶν δυναστευόντων, μὴ διὰ τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀρετὰς θαυμάζεσθαι, ἵνα, τύχης μεταπεσούσης, τῶν αὐτῶν ἐγκωμίων ἀξιῶνται.

15 Ἰσοκράτους.— Ζηλοῦ μὴ τοὺς μεγίστην ἀρχὴν κτησαμένους, ἀλλὰ τοὺς ἄριστα τῇ παρουσίᾳ χρησαμένους.

Κάκιστον ἔλεγεν ἄρχοντα εἶναι, τὸν ἄρχειν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενον.

Δημοκρίτου.— Ποθητὸς εἶναι μᾶλλον, ἢ φοβερὸς κατὰ τὸν
20 βίον προαιροῦ· ὃν γὰρ πάντες φοβοῦνται, πάντας φοβεῖται.

Τὸν ἄρχοντα δεῖ ἔχειν, πρὸς μὲν τοὺς καιροὺς λογισμὸν, πρὸς δὲ τοὺς ἐναντίους τόλμαν, πρὸς δὲ τοὺς ὑποτεταγμένους εὐνοίαν.

Δεῖ τὸν ἐτέρων μέλλοντα ἄρξειν, αὐτὸν ἑαυτοῦ πρότερον
25 ἄρχειν.

Κλειτάρχου.— Κρεῖσσον ἄρχεσθαι τοῖσιν ἀνοήτοις, ἢ ἄρχειν.

Διογένους.— Ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις πολιτεύηται ἐξουσία, ἔφη· Καθάπερ πυρὶ μήτε λίαν ἐγγὺς εἶναι, ἵνα μὴ κατακαῇ, μήτε
30 πόρρω, ἵνα μὴ ριγῶσῃ.

Κύρου.— Ἄρχειν οὐδενὶ προσήκει, ὅς οὐ κρείττων ἔστι τῶν ἀρχομένων.

Ὁ ἄρχοντας δὲν γίνεται μὲ τὸ μανδύα καὶ τὴ ζώνη, οὔτε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ κήρυκα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀποκατάσταση ἐκείνων ποὺ ἔχουν κοπιᾶσει καὶ τὴ διόρθωση ὅσων εἶναι σὲ κακὴ κατάσταση. Καὶ νὰ τιμωρεῖ βέβαια τὴν ἀδικία, νὰ μὴν ἐπιτρέπει ὁμως νὰ παραγκωνίζεται τὸ δίκαιο ἀπὸ τὴν ἐξουσία.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ Θεὸς δὲν χρειάζεται τίποτε, ἐνῶ ὁ βασιλιάς μόνο τὸν Θεό. Νὰ μιμεῖσαι λοιπὸν ἐκείνον ποὺ δὲν χρειάζεται τίποτε καὶ δίνει ἀφθονο τὸ ἔλεός σου σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ζητοῦν, χωρὶς νὰ κάνεις διακρίσεις στοὺς ὑπηρέτες σου, ἀλλὰ νὰ δίνεις σὲ ὅλους τὰ μέσα γιὰ τὴ ζωὴ. Γιατὶ εἶναι πολὺ καλύτερο γιὰ χάρη τῶν ἀξιῶν νὰ ἔλεεῖς καὶ τοὺς ἀνάξιους, παρὰ νὰ στερεῖς καὶ τοὺς ἀξιους ἐξαιτίας τῶν ἀνάξιων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅποιος εἶναι φοβερός σὲ πολλούς, φοβᾶται πολλούς καὶ ὁ ἴδιος.

Πρέπει οἱ συνετοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία νὰ μὴ θαυμάζονται γιὰ τὴν ἀρχὴ τους, ἀλλὰ γιὰ τίς ἀρετές τους, ὥστε, κι ἂν ἀλλάξει ἡ τύχη τους, νὰ εἶναι ἀξιοὶ γιὰ τὰ ἴδια ἐγκώμια.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ μὴ ζηλεύεις ἐκείνους ποὺ ἔλαβαν μέγιστη ἀρχή, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἄσκησαν ἀριστα αὐτὴν ποὺ εἶχαν.

Ἔλεγε πῶς εἶναι κάκιστος ἄρχοντας αὐτὸς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄρχοντας τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τοῦ Δημοκρίτου: Νὰ προσιμᾶς στὴ ζωὴ σου νὰ σ' ἐπιθυμοῦν μάλλον, παρὰ νὰ σὲ φοβοῦνται. Γιατὶ αὐτὸν ποὺ τὸν φοβοῦνται ὅλοι, αὐτὸς φοβᾶται ὅλους.

Ὁ ἄρχοντας πρέπει νὰ διαθέτει γιὰ τίς περιστάσεις λογισμό, πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τόλμη, καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους εὐνοία.

Αὐτὸς ποὺ πρόκειται νὰ ἐξουσιάζει ἄλλους, πρέπει νὰ ἐξουσιάζει πρῶτα τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Κλειτάρχου: Οἱ ἀνόητοι εἶναι καλύτερα νὰ ἐξουσιάζονται, παρὰ νὰ ἐξουσιάζουν οἱ ἴδιοι.

Διογένης: Ὄταν τὸν ρώτησαν, πῶς πρέπει νὰ πολιτεύεται κάποιος μὲ τὴν ἐξουσία, εἶπε: Ὅπως μὲ τὴ φωτιᾶ· οὔτε κοντὰ νὰ μένει μήπως καεῖ, οὔτε μακριά, μήπως παγώσει.

Τοῦ Κύρου. Δὲν πρέπει κάποιος νὰ ἐξουσιάζει κανένα, ἂν δὲν εἶναι καλύτερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξουσιάζει.

Σόλωνος.— Ἄρχε πρώτον μαθὼν ἄρχεσθαι· ἄρχεσθαι γὰρ μαθὼν, ἄρχειν ἐπιστήση.

Εἰς ἀρχὴν κατασταθεῖς, μηδενὶ χρῶ πονηρῶ πρὸς τὰς διοικήσεις. Ὡν γὰρ ἂν ἐκεῖνος ἀμάρτοι, σοὶ τὰς αἰτίας τῷ ἄρχοντι
5 ἐπιθήσουσιν.

Ὡσπερ τὸν ἐν δημοκρατία πολιτευόμενον τὸ πλῆθος δεῖ θεραπεύειν, οὕτω καὶ τὸν ἐν μοναρχίᾳ κατοικοῦντα, τὸν βασιλέα προσήκει θαυμάζειν.

Χαιρέμονος.— Ὅλως κρεῖσσον, οὐκ ἔᾶ φρονεῖν μέγα.

10 Ἀντιγόνου.— Ἀντίγονος ὁ βασιλεύς, πρὸς τινὰ μακαρίζουσαν αὐτὸν γραῦν, Εἰ ἦδεις, ἔφη, ὦ μῆτερ, ὅσων κακῶν ἔστι τοῦτο τὸ ράκος, δείξας τὸ διάδημα, οὐκ ἂν ἐπὶ κοπρίας κείμενον ἐβάστασας.

Ἐπαμινώνδου.— Ἐπαμινώνδας ὁ Θηβαῖος ἰδὼν στρατόπε-
15 δον μέγα καὶ καλόν, στρατηγὸν οὐκ ἔχον· Ἡλίκον, ἔφη, θηρίον καφαλήν οὐκ ἔχει.

Φιλίππου.— Τὸν βασιλέα δεῖ μνημονεύειν, ὅτι ἄνθρωπος ὢν, ἐξουσίαν εἴληφεν (ἔλαβεν) ἰσόθεον, ἵνα προαιρηῆται μὲν τὰ καλὰ καὶ θεῖα, φρονήσει δὲ ἀνθρωπίνη χρηῖται.

20 Εἰ βούλει τὴν οἰκίαν εὖ οἰκεῖσθαι, μιμοῦ τὸν Σπαρτιάτην Λυκούργον. Ὅν γὰρ τρόπον οὐ τείχεσι τὴν πόλιν ἔφραξεν, ἀλλ' ἀρετῇ τοὺς ἐνοικοῦντας ὠχύρωσεν καὶ διαπαντὸς ἐτήρησεν ἐλευθέραν τὴν πόλιν, οὕτω καὶ σύ, μὴ μεγάλην αὐτὴν περιβάλε καὶ τοίχους ὑψηλοὺς ἀνίστα, ἀλλὰ τοὺς ἐνοικοῦντας εὐνοίᾳ καὶ
25 πίστει καὶ φιλίᾳ στήριζε, καὶ οὐδὲν εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεται βλαβερὸν, οὐδ' ἂν τὸ σύμπαν τῆς κακίας παρατάξῃται στίφος.

Μηδεὶς τῶν φρονίμων τοῦ ἄρχειν ἀλλοτριούσθω. Καὶ γὰρ ἀσεβὲς τὸ ἀποσπᾶν ἑαυτὸν τῆς τῶν δεομένων εὐχρηστίας (εὐχαριστίας) καὶ ἀγενὲς τὸ τοῖς φαύλοις παραχωρεῖν. Ἀνόητον γὰρ
30 τὸ αἰρεῖσθαι κακῶς ἄρχεσθαι μᾶλλον, ἢ καλῶς ἄρχειν.

Δεινὸν καὶ χαλεπώτατον τοὺς χεῖρους τῶν βελτιόνων ἄρχειν, καὶ τοὺς ἀνοητοτέρους τοῖς φρονιμωτέροις προστάττειν.

Τοῦ Σόλωνα: Νὰ κυβερνᾷς, ἀφοῦ μάθεις πρῶτα νὰ σὲ κυβερνοῦν· γιατί, ἀφοῦ μάθεις νὰ σὲ κυβερνοῦν, θὰ μάθεις νὰ κυβερνᾷς.

“Ὅταν τοποθετηθεῖς σὲ μιὰ ἀρχή, νὰ μὴ χρησιμοποιοῦσιν στίς ὑπηρεσίαις κανένα φαῦλο. Γιατί τὰ σφάλματα πού θὰ κάνει ἐκεῖνος, θὰ ἐπιρρίψουν σ' ἐσένα τὸν ἄρχοντα τίς εὐθύνες.

“Ὅπως ὅποιος πολιτεύεται στὴ δημοκρατία πρέπει νὰ κολακεύει τὸ πλῆθος, ἔτσι κι ὅποιος ζεῖ σὲ μοναρχία, πρέπει νὰ θαυμάζει τὸ βασιλιά.

Τοῦ Χαιρέμονα: Ἡ ἀνωτερότητα δὲν ἀφήνει καθόλου νὰ μεγαλοφρονοῦμε.

Τοῦ Ἀντιγόνου: Ὁ βασιλιάς Ἀντίγονος σὲ κάποια γριὰ πού τὸν καλοτύχιζε εἶπε: “Ἄν ἤξερες, μάνα μου, τί κακὰ φέρει αὐτὸ τὸ κουρέλι, κι ἔδειξε τὸ διάδημα, δὲν θ' ἄντεχες νὰ μὲ βλέπεις ριγμένο στὴν κοπριά.

Τοῦ Ἐπαμεινώνδα: Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος, ὅταν εἶδε ἓνα στράτευμα μεγάλο καὶ ἰκανό, πού δὲν εἶχε στρατηγό, εἶπε: Τί μεγάλο θηρίο πού δὲν ἔχει κεφάλι.

Τοῦ Φιλίππου: Ὁ βασιλιάς πρέπει νὰ θυμᾶται, ὅτι, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, ἔλαβε ἴση μὲ τὸν Θεὸ ἐξουσία, γιὰ νὰ προτιμᾷ τὰ καλὰ καὶ θεῖα, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἀνθρώπινη φρόνηση.

“Ἄν θέλεις νὰ ἔχεις τὸ σπίτι σου σὲ τάξη, νὰ μιμηθεῖς τὸ Σπαρτιάτη Λυκοῦργο. Ὅπως δηλαδὴ αὐτὸς δὲν ἀσφάλισε τὴν πόλη μὲ τείχη, ἀλλὰ θωράκισε τοὺς κατοίκους τῆς μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ διατήρησε τὴν πόλη ἀδιάκοπα ἐλεύθερη, ἔτσι κι ἐσὺ μὴν τὴν περιβάλεις μὲ μεγάλο φράχτη καὶ σηκώσεις ψηλὰ τείχη, ἀλλὰ νὰ στηρίζεις τοὺς κατοίκους τῆς μὲ τὴ συμπάθεια, μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴ φιλία, καὶ δὲν θὰ διεισδύσει σ' αὐτὴ κανένα βλαβερό, οὔτε ἂν παραταχθεῖ ὀλόκληρο τὸ στίφος τῆς κακίας.

Κανένας φρόνιμος νὰ μὴν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Γιατί εἶναι ἀσέβεια νὰ ἀποσπᾷ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία ἐκείνων πού σ' ἔχουν ἀνάγκη, καὶ ταπεινωτικὸ νὰ παραχωρεῖ τὴ θέση στοὺς φαύλους. Γιατί εἶναι ἀνοησία νὰ προτιμᾷς νὰ ἐξουσιάζεσαι ἄσχημα, παρὰ νὰ ἐξουσιάζεις ὀρθά.

Εἶναι φοβερό καὶ ἀνυπόφορο νὰ κυβερνοῦν οἱ χειρότεροι τοὺς καλύτερους καὶ οἱ πιὸ ἀνόητοι νὰ διατάζουν τοὺς πιὸ φρόνιμους.

Εὐμένους – *Εὐμένης* ὁ βασιλεὺς ἔλεγε τοῖς ἀδελφοῖς διαπαντός· Ἐὰν μὲν ὡς βασιλεῖ προσφέρησθε, ὡς ἀδελφοῖς ὑμῖν χαρίζομαι, ἔὰν δὲ ὡς ἀδελφῶ, ἐγὼ ὑμῖν ὡς βασιλεὺς.

Κότυς. – *Κότυς*, ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς, Θηβαίων σεμνυνομένων, ὅτι Λακεδαιμονίων ἠγήσαντο, Ἐγὼ, φησὶν, ἐώρακα χειμάρρους ποταμῶν μείζους τῶν ἀεννάων γενομένους, ἀλλ' ὀλίγον χρόνον.

Ἄντὸς ἐρωτηθεὶς, *Τίνι καταλιμπάνεις τὸ βασιλείον*; ἔφη· *Τῷ δυναμένῳ.*

10 *Φύλων*. – *Τῇ μὲν οὐσίᾳ τοῦ σώματος ἴσος παντὸς ἀνθρώπου ὁ βασιλεὺς, τῇ ἐξουσίᾳ δὲ τοῦ ἀξιώματος ὁμοίος ἐστὶ τὸ ἐπὶ πάντων Θεῶ. Οὐκ ἔχει γὰρ ἐπὶ γῆς αὐτοῦ ὑψηλότερον. Χρῆ τοίνυν καὶ ὡς θνητὸν μὴ ἐπαίρεσθαι, καὶ ὡς Θεὸν μὴ ὀργίζεσθαι. Εἴ γὰρ καὶ εἰκόνι θεϊκῇ τετίμηται, ἀλλὰ καὶ κόνει χοϊκῇ*
15 *συμπέπλεκται, δι' ἧς ἐκδιδάσκειται τὴν πρὸς πάντας ἀπλότητα (ὁμοιότητα).*

Μουσωνίου. – *Πειρατέον καταπληκτικὸν μᾶλλον τοῖς ὑπηκόοις, ἢ φοβερόν θεωρεῖσθαι· τῷ μὲν γὰρ σεμνότης (τὸ σεμνότητος), τῷ δὲ ἀπήνεια παρακολουθεῖ.*

20 *Δημοκρίτου*. – *Πονηρὰ φύσις ἐξουσίας ἐπιλαβομένη, δημοσίας ἀπεργάζεται συμφοράς.*

Ἀντισθένης. – *Τότε τὰς πόλεις ἀπόλλυσθαι συμβαίνει, ὅταν μὴ δύνανται οἱ κρατοῦντες τοὺς φαύλους ἐκ τῶν σπουδαίων διακρίνειν.*

25 *Ἐπισφαλὲς μαινομένῳ δοῦναι μάχαιραν, καὶ μοχθηρῷ δύναμιν.*

Μενάνδρου. – *Πλοῦτος ἀλόγιστος προσλαβὼν ἐξουσίαν, καὶ τοὺς φρονεῖν δοκοῦντας ἀνοήτους ποιεῖ.*

Δημοσθένης. – *Τὸ γὰρ εὖ πράττειν παρὰ τὴν ἀξίαν, ἀφορ-*
30 *μὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν παρὰ τὴν ἀξίαν γίνεται.*

Εὐμένους: Ὁ βασιλιάς Εὐμένης ἔλεγε ἀδιάκοπα στοὺς ἀδελφούς του· Ἐάν μοῦ συμπεριφέρεσθε σάν σέ βασιλιά, ἐγὼ θὰ χαριστῶ σέ σᾶς σάν ἀδελφός· ἂν σάν ἀδελφό σας, ἐγὼ θὰ συμπεριφερθῶ σ' ἐσᾶς σάν βασιλιάς.

Κότυος: Ὁ βασιλιάς τῶν Θρακῶν Κότυς, ὅταν οἱ Θηβαῖοι καυχιοῦνταν, ὅτι ἔγιναν ἀρχηγοὶ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶπε· Ἐγὼ εἶδα χειμάρρους πού ἔγιναν μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς αἰώνιους ποταμούς, ἀλλὰ γιὰ λίγο διάστημα.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Σὲ ποιὸν ἀφήνεις τὸ βασίλειό σου, εἶπε· Σ' αὐτὸν πού ἔχει τὴ δύναμη.

Τοῦ Φίλωνα: Ὡς πρὸς τὴ φύση τοῦ σώματος ὁ βασιλιάς εἶναι ἴσος μὲ κάθε ἄνθρωπο, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν ἐξουσία καὶ τὸ ἀξίωμα εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Γιατί δὲν ἔχει ἀνώτερό του στή γῆ. Πρέπει λοιπὸν καὶ σάν θνητὸς νὰ μὴν ἐπαίρεται, καὶ σάν θεὸς νὰ μὴν ὀργίζεται. Γιατί, ἂν καὶ ἔχει τιμηθεῖ μὲ τὴ θεϊκὴ εἰκόνα, συμπλέκεται ὅμως καὶ μὲ χῶμα καὶ σκόνη, κι αὐτὸ τὸν διδάσκει νὰ εἶναι ἀπλὸς σὲ ὅλους.

Τοῦ Μουσούνιου: Νὰ προσπαθεῖς νὰ σέ θεωροῦν θαυμαστὸ μάλλον οἱ ὑπήκοοί σου, παρὰ φοβερό. Γιατί τὸ ἓνα τὸ ἀκολουθεῖ ἢ σοβαρότητα, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἢ σκληρότητα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ κακὸς ἄνθρωπος, ὅταν ὀπλιστεῖ μὲ ἐξουσία, προκαλεῖ δημόσιες συμφορές.

Τοῦ Ἀντισθένη: Τότε συμβαίνει νὰ καταστρέφονται οἱ πόλεις, ὅταν ἐκεῖνοι πού ἀσκοῦν τὴν ἐξουσία ἀδυνατοῦν νὰ διακρίνουν τοὺς φαῦλους ἀπὸ τοὺς καλοὺς.

Εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ δώσεις μαχαίρι σ' ἓναν μανιασμένο καὶ δύναμη στὸν μοχθηρό.

Τοῦ Μενάνδρου: Ὁ ἀσυλλόγιστος πλοῦτος, ὅταν ἀποκτήσει καὶ ἐξουσία, κάνει ἀνόητους καὶ ἐκείνους πού φαίνονται φρόνιμοι.

Τοῦ Δημοσθένη: Τὸ νὰ προοδεύει κάποιος παρὰ τὴν ἀξία του γίνεται ἀφορμὴ κακῆς ἀντίληψης.

ΛΟΓΟΣ Ι΄.

Περὶ ψόγου καὶ διαβολῆς.

Ματθ. 5, 11.— «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ρῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ».

Κορ. Α' 4, 12.— «Λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν· βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν».

Παροιμ. 10, 18.— «Καλύπτουσιν ἔχθραν χεῖλη δίκαια, οἱ δὲ ἐκφέροντες λοιδωρίας, ἀφρονέστατοί εἰσι».

Σοφία Σειράχ 28, 9-10.— «Ἄνῆρ ἁμαρτωλὸς ταράξει φίλους, καὶ ἀναμέσον εἰρηνευόντων βαλεῖ διαβολήν· κατὰ τὴν ὕλην τοῦ πυρὸς οὕτως ἐκκαυθήσεται».

Σοφία Σειράχ 11, 7.— «Πρὶν ἐξετάσεις, μὴ μέμψη· νόησον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα».

Βασιλείου.— Οὐ τὰ ρήματα πέφυκε τὰς λύπας κινεῖν, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ λοιδωρήσαντος ἡμᾶς ὑπεροψία, καὶ ἡ ἐκάστου αὐτῶν ὑπεροψία.

Πεφύκασί πως ταῖς μεγάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὐταὶ παραφύεσθαι θεραπείαι, αἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι' οὗ γνωρισθῶσιν, ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν κακῶν ἑαυτοὺς συνιστῶσιν.

20 Γρηγορίου Θεολόγου.— Τὸ μὲν γὰρ ἐπιτιμᾶν οὐ μέγα ῥᾶστον γὰρ καὶ τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ ἀντεισάγειν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς καὶ νοῦν ἔχοντος.

Κακῶς ἀκούειν κρεῖσσον, ἢ λέγειν κακῶς.

Ἄπτεται οὐ τῶν πολλῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μᾶμος.

ΛΟΓΟΣ Ι΄.

Γιὰ τὸν ψόγο καὶ τὴ διαβολή.

ἡ ψυχὴ ἀκατέτοι.

Ματθ. 5, 11: «Εἶστε μακάριοι ὅταν σᾶς κατηγορήσουν καὶ σᾶς καταδιώξουν καὶ ἐκτοξεύσουν ἐναντίον σας κάθε πονηρὴ λέξη ψευδῶς γιὰ χάρη μου».

Κορ. Β' 4, 12: «Ὅταν μᾶς κατηγοροῦν, ἐπαινοῦμε, ὅταν μᾶς βρίζουν, παρακαλοῦμε».

Παροιμ. 10, 18: «Κρύβουν ἔχθρα τὰ δίκαια χεῖλη, καὶ αὐτοὶ ποὺ κατηγοροῦν εἶναι πολὺ ἀνόητοι».

Σοφ. Σειρ. 28, 9-10: «Ὁ ἁμαρτωλὸς θὰ ταράξει τίς σχέσεις τῶν φίλων καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων ποὺ συμβιώνουν μὲ εἰρήνη θὰ ρίξει τὴ διαβολή του. Ὅπως καίγονται τὰ φύλα στὴ φωτιά, ἔτσι καὶ αὐτὸς θὰ καεῖ».

Σοφ. Σειρ. 11, 7: «Μὴν κατηγορήσεις πρὶν ἐξετάσεις· πρῶτα σκέψου, καὶ ἔπειτα ἐπιτίμησε».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν εἶναι τὰ λόγια (καθεαυτὰ) ποὺ προκαλοῦν τὴ λύπη, ἀλλὰ ἡ ὑπεροψία μας κατὰ τοῦ κατηγοροῦ μας καθὼς καὶ ἡ ὑπεροψία καθενὸς ἀπὸ αὐτοῦς.

Εἶναι φυσικὸ κατὰ κάποιο τρόπο δίπλα στοὺς μεγάλους ἄρχοντες νὰ ξεφυτρώνουν οἱ δουλόφρονες κόλακες, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα προτέρημα γιὰ τὸ ὅποιο νὰ γίνουν γνωστοί, προβάλλονται ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἐπιτίμηση δὲν εἶναι κατόρθωμα· γιὰ τὴν εἶναι εὐκολώτατη, τὴν κάνει ὅποιος θέλει. Τὸ ν' ἀντιπροτείνει ὅμως κάποιος τὴ γνώμη του εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου εὐσεβοῦς καὶ συνετοῦ.

Καλύτερα νὰ σὲ κατηγοροῦν, παρὰ νὰ κατηγορεῖς.

Ἡ κατηγορία δὲν ἀγγίζει τοὺς πολλοὺς μόνο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄριστους.

Ἰω. Χρυσσοστόμου.— Ὡσπερ τὸ καλῶς λέγειν καὶ ἐγκωμιάζειν ἀρχὴ φιλίας ἐστίν, οὕτω τὸ κακῶς λέγειν καὶ διαβάλλειν, ἔχθρας καὶ ἀπεχθείας καὶ μυρίων κακῶν ἀρχὴ καὶ ὑπόθεσις γέγονεν.

5 Οὐ δυνατὸν τοὺς ἐν ἀρετῇ ὄντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς.

Εἰ οἱ παραδεχόμενοι ἀκοὴν ματαίαν οὐκ ἂν τύχοιεν συγγνώμης, οἱ διαβάλλοντες καὶ λοιδοροῦντες ποίαν ἔξουσι ἀπολογία;

10 Μὴ τὸ κακῶς ἀκούειν ἀλγῶμεν, ἀλλὰ τῷ δικαίως ἀκούειν κακῶς.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, τῶν μὲν ἰδίων ἀμαρτημάτων συνήγοροι γίνονται, τῶν δὲ ἀλλοτριῶν κατήγοροι.

15 Πλουτάρχου.— Γλῶσσα βλάσφημος, διανοίας κακῆς ἔλεγχος.

Ἰσοκράτους.— Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, καὶ ψεύδεις ᾧσιν. Οἱ γὰρ πολλοί, τὴν μὲν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν.

20 Οὗτος ἀκούσας παρὰ τινος, ὅτι Ὁ δεῖνα ἐπ' ἐμοῦ τάδε κατὰ σοῦ ἐλοιδόρει, Εἰ μὴ σύ, εἶπεν, ἠδέως ἤκουσας, οὐκ ἂν ἐκεῖνος ἐλοιδόρει.

Δημοκρίτου.— Ἡ μὲν μάχαιρα τέμνει, ἡ δὲ διαβολὴ χωρίζει φίλους.

25 Σωκράτους.— Ἀπαγγείλαντός τινος αὐτῷ, ὅτι Ὁ δεῖνά σε κακῶς λέγει, Καὶ τυπτέτω με, ἔφη, μὴ παρόντα.

Ψίθυρον καὶ διάβολον ἄνδρα μὴ παραδέχου. Οὐ γὰρ ἐνεκεν εὐνοίας τοῦτο ποιεῖ. Ὡς γὰρ τὰ τῶν ἄλλων ἀπόρρητα ἀπεκάλυψέ σοι, ὡσαύτως καὶ τὰ ὑπὸ σοῦ λεγόμενα ἐτέροις ἀναθήσεται.

30 Μοσχίωνος.— Ὑπὸ πολλῶν διαβάλλεσθαι κακῶν, οὔτε ἀληθές, οὔτε βλαβερόν· τὸ δὲ ὑφ' ἐνός ἀγαθοῦ ψέγεσθαι, καὶ ἀληθές καὶ λυσιτελές.

Δημώνακτος.— Τινὸς σοφιστοῦ αἰτιωμένου αὐτὸν καὶ λέγοντος, Διατί με κακῶς λέγεις; Ὅτι μὴ καταφρονεῖς, ἔφη, τὸν κα-
35 κῶς λέγοντα.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὅπως ὁ καλὸς λόγος καὶ ὁ ἔπαινος εἶναι ἀρχὴ φιλίας, ἔτσι ὁ κακὸς λόγος καὶ ἡ διαβολὴ εἶναι ἀρχὴ καὶ προϋπόθεση ἔχθρας καὶ μίσους καὶ ἀπειρων ἄλλων κακῶν.

Δὲν εἶναι δυνατὸ ὅσοι ἀσκοῦν ἐξουσία νὰ ἐπαινοῦνται ἀπὸ ὅλους.

Ἄν ὅσοι παραδέχονται μὰ ἀβάσιμη φήμη δὲν θὰ συγχωρηθοῦν, ποιά ἀπολογία θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι πού συκοφαντοῦν καὶ κατηγοροῦν;

Νὰ μὴ μᾶς δυσαρεστεῖ ἡ κατηγορία, ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἡ δίκαιη.

Οἱ πῶ πολλοὶ ἄνθρωποι γίνονται συνήγοροι τῶν δικῶν τους ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ κατήγοροι τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἄλλων.

Τοῦ Πλουτάρχου: Μία γλώσσα πού βλασφημεῖ μαρτυρεῖ κακὴ σκέψη.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὶς διαβολὰς καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ἀνυπόστατες. Γιατὶ οἱ πολλοὶ ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ προσέχουν τὴν διάδοση.

Ὁ Ἰσοκράτης, ἀκούοντας ἀπὸ κάποιον νὰ τοῦ λέγει, Ὁ τάδε παρουσία μου σὲ κατηγοροῦσε, εἶπε: Ἄν ἐσὺ δὲν τὸν ἀκουεσ μ' εὐχαρίστηση, ἐκεῖνος δὲν θὰ μὲ κατηγοροῦσε.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ μαχαίρι κόβει, ἐνῶ ἡ διαβολὴ χωρίζει τοὺς φίλους.

Τοῦ Σωκράτη: Ὅταν τοῦ ἀνέφερε κάποιος ὅτι Ὁ τάδε σὲ κατηγορεῖ, εἶπε: Μπορεῖ καὶ νὰ μὲ χτυποῦν ὅταν δὲν εἶμαι παρών.

Τὸν ψιθυριστὴ καὶ τὸ συκοφάντη μὴν τὸν ἀκοῦς. Γιατὶ αὐτὸ δὲν τὸ κάνει ἀπὸ ἀγάπη. Ὅπως δηλαδὴ σοῦ φανέρωσε τὰ μυστικὰ τῶν ἄλλων, ἔτσι καὶ αὐτὰ πού λὲς ἐσὺ θὰ τὰ ἀναφέρει στοὺς ἄλλους.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅταν πολλοὶ κακοὶ σὲ κατηγοροῦν οὔτε ἀλήθεια εἶναι οὔτε βλαβερό, τὸ νὰ σὲ κατηγορεῖ ὅμως ἓνας καλός, καὶ ἀλήθεια εἶναι καὶ ὠφέλιμο.

Τοῦ Δημόνακτα: Σὲ κάποιον σοφιστὴ πού τὸν κατηγοροῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε, Γιατὶ μὲ κατηγορεῖς; εἶπε: Ἐπειδὴ δὲν περιφρονεῖς αὐτὸν πού σὲ κατηγορεῖ.

Διογένους.— Λοιδορούμενος ὑπό τινος φαλακροῦ, ἔφη· Σὲ μὲν οὐχ ὑβρίζω, τὰς δὲ τρίχας σου ἐπαινώ, ὅτι κακὸν ἐξέφυγον κρανίον.

Προδότου δὲ τινος κακῶς αὐτὸν λέγοντος, ἔφη· Χαίρω ἐχθρός σου γενόμενος· σὺ γὰρ οὐ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τοὺς φίλους κακῶς ποιεῖς

Ἄριστίππου.— Ἄριστίππος ὑβριζόμενος ὑπό τινος, ἀνεχώρει· τοῦ δὲ ἐπιδιώκοντος καὶ λέγοντος, Φεύγεις; Ναί, ἔφη· τοῦ μὲν γὰρ κακῶς λέγειν σὺ τὴν ἐξουσίαν ἔχεις, τοῦ δὲ μὴ ἀκούειν, 10 ἐγώ.

Πελοπίδα.— Πελοπίδας ἀνδρείου στρατιώτου διαβληθέντος αὐτῷ, ὡς βλασφημοῦντος αὐτόν, Ἐγὼ τὰ μὲν ἔργα, ἔφη, αὐτοῦ βλέπω, τῶν δὲ λόγων οὐκ ἤκουσα.

Φιλήμονος:

15 Ὅτι οὐδὲν οὐδέ μουσικώτερον
Ἔστι ἢ δύνασθαι λοιδορούμενον φέρειν.
Καὶ γὰρ ὁ λοιδορῶν, ἂν ὁ λοιδορούμενος
Μὴ προσποιῆται, λοιδορεῖται ὁ λοιδορῶν.

Δημοσθένους.— Δημοσθένης, λοιδορουμένου τινὸς αὐτόν, 20 Οὐ συγκαταβαίνω, εἶπεν, εἰς ἀγῶνα ἐν ᾧ ὁ νικώμενος τοῦ νικῶντός ἐστι κρείττων.

Μενάνδρου:

Οὐδὲν διαβολῆς ἐστὶν ἐπιπονώτερον.
Τὴν ἐν ἐτέρῳ γὰρ κειμένην ἁμαρτίαν,
25 Ἄει μέμψιν ἰδίαν αὐτὸν ἐπανάγκες λαβεῖν.
Ὅστις δὲ διαβολαῖς πείθεται ταχύ,
Ἦτοι πονηρὸς αὐτός ἐστι τοῖς τρόποις,
Ἦ παντάπασι παιδαρίου γνώμην ἔχει.

Ρηγινίου.— Πολλοὶ γοῦν ἤδη μείζω κακὰ πεπόνθασι ὑπὸ 30 τῶν διαβολῶν, ἢ τῶν πολεμίων· καὶ πολλοὶ ἤδη μείζω ἠδίκηνται ὑπὸ τῆς τῶν ὄτων ἀσθενείας, ἢ ὑπὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλής,

Τοῦ Διογένη: Τὸν ἔβριζε κάποιος φαλακρὸς κι ὁ Διογένης εἶπε· Ἐσένα βέβαια δὲν σὲ βρίζω, ἀλλὰ ἐπαινῶ τὰ μαλλιά σου ποὺ ξέφυγαν ἀπὸ ἓνα ξερὸ κεφάλι.

Τοῦ Ἡροδότου: "Ὅταν τὸν κατηγοροῦσε κάποιος εἶπε· Χαίρομαι ποὺ ἔγινα ἐχθρὸς σου· γιατί ἐσύ δὲν κακομεταχειρίζεσαι τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ τοὺς φίλους.

Τοῦ Ἀριστίππου: "Ἐβριζε κάποιος τὸν Ἀριστίππο κι αὐτὸς ἔφευγε. Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος τὸν κυνηγοῦσε καὶ τοῦ ἔλεγε, Φεύγεις; εἶπε· Ναί. Γιατί τὴν ἐξουσία νὰ μὲ κατηγορεῖς τὴν ἔχεις ἐσύ, τὸ νὰ μὴ σὲ ἀκούω ὅμως ἀνήκει σὲ μένα.

Τοῦ Πελοπίδα: Ὁ Πελοπίδας ὅταν τοῦ διέβαλαν ἓνα γενναῖο στρατιώτη ὅτι τὸν βλασφημοῦσε, εἶπε· Ἐγὼ βλέπω τίς πράξεις του, ἐνῶ τοὺς λόγους δὲν τοὺς ἄκουσα.

Τοῦ Φιλήμονα:

Τίποτε γλυκύτερο οὔτε πιὸ εὐχάριστο μελωδικὰ εἶναι, ἀπὸ τὸ νὰ μπορεῖς ν' ἀνέχεσαι ὅταν σὲ κατηγοροῦν.

Γιατί στὸν κατήγορο γυρίζουν οἱ κατηγορίες, ἂν ὁ κατηγορούμενος δὲν εἶναι ὅμοιός του.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης, ὅταν κάποιος τὸν κατηγοροῦσε, εἶπε· Δὲν κατεβαίνω μαζί σου σὲ ἀγώνα, στὸν ὁποῖο ὁ ἡττημένος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸ νικητή.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἄπ' τὴ συκοφαντία τίποτε πιὸ δύσκολο.

Γιὰ τὸ λάθος ποὺ κάνει κάποιος ἄλλος εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθεῖ ἰδιαίτερη ἐπίπληξη.

"Ὅποιος ὅμως πείθεται γρήγορα στὶς διαβολές, ἢ εἶναι ὁ ἴδιος πονηρὸς στὸς τρόπους, ἢ ἔχει ἐντελῶς μυαλὸ παιδιοῦ.

Τοῦ Ρηγίνου: Πολλοὶ ἔχουν πάθει ὡς τώρα μεγαλύτερα κακὰ ἀπὸ τίς διαβολές, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ πολλοὶ ὡς τώρα ἔχουν ἐκδικηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῶν αὐτιῶν τους, παρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τῶν ἐχθρῶν.

Κλεάνθους:

*Κακουρότερον οὐδὲν διαβολῆς ἐστὶ πον.
Λάθρα γὰρ ἀπατήσασα τὸν πεπεισμένον,
Μῖσος ἀναπλάττει πρὸς τὸν οὐδὲν αἴτιον.*

5 *Σέξτου.*— Ὁ ἐνδιαβάλλων φίλον, μὴ εὐδοκίμειτω, κἂν ἀλη-
θῆ λέγῃ.

Χρυσίππου.— Εἰπόντος αὐτῷ τινος, Ὁ φίλος σε λάθρα λοι-
δορεῖ, ἔφη· Μὴ ἔλεγχε αὐτόν, ἐπεὶ φανερῶς αὐτὸ ἔχει (μέλλει)
ποιεῖν.

10 Ὁ αὐτὸς ὑπὸ τινος πονηροῦ πολλὰ λοιδορηθεῖς. ἔφη· Κάλ-
λιστα ἐποίησας. μηδὲν σοι τῶν προσόντων παραλιπῶν.

Ὁ αὐτός, τινὸς λέγοντος ὅτι Σέ τινες λοιδοροῦσιν, ἔφη·
Ἄλλ' ἐγὼ οὕτως διάξω, ὥστε ἀπιστεῖσθαι αὐτούς

Λικιανου.— Τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, τὴν μὲν ἰσότητα ἐν
15 ἅπασιν καὶ τὸ μηδὲν πλεόν, δικαιοσύνης ἔργα εἶναι, τὸ δὲ ἄνισόν
τε καὶ πλεονεκτόν, ἀδικίας; Ὁ δὲ τῇ διαβολῇ κατὰ τῶν ἀπάν-
των λάθρα χρώμενος πῶς οὐ πλεονέκτης ἐστίν, ὅλον τὸν ἀκρο-
ατὴν σφετεριζόμενος καὶ προκαταλαμβάνων αὐτοῦ τὰ ὦτα καὶ
ἀποφράττων, καὶ τῷ δευτέρῳ λόγῳ παντελῶς ἄβαστα κατασκευ-
20 ἀζῶν αὐτὰ ὑπὸ τῆς διαβολῆς προπεπλησμένα;

Τοῦ Κλεάνθη:

Τίποτε δὲν προξενεῖ μεγαλύτερα κακὰ ἀπ' τῆ διαβολῆ.

Γιατὶ λαθραῖα ξεγελᾷ ἐκεῖνον ποὺ ἔπεισε,

καὶ γεννᾷ μίσος γι' αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει κανένα φταίξιμο.

Τοῦ Σέξτου: "Ὁποῖος διαβάλλει τὸ φίλο του, νὰ μὴν ἐπαινεθεῖ, ἀκόμα κι ἂν λέγει τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Χρυσίππου: Σὲ κάποιον ποὺ τοῦ κατήγγειλε, ὅτι ὁ φίλος σου σὲ κατηγορεῖ κρυφά, εἶπε: Μὴν τὸν ἐλέγξεις, γιατί μπορεῖ νὰ τὸ κάνει φανερά.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἀπὸ κάποιον δέχθηκε πολλές κατηγορίες, εἶπε: Ἐνέργησες ἄριστα, ἀφοῦ δὲν παρέλειψες τίποτε ἀπὸ τὰ δικά σου.

Κι ὁ ἴδιος πάλι, λέγοντάς του κάποιος, Ὅρισμένοι σὲ κατηγοροῦν, εἶπε: Ἐγὼ ὅμως θὰ δείξω τέτοια διαγωγή, ὥστε δὲν θὰ γίνονιν πιστευτοί.

Τοῦ Λικιανοῦ: Ποιὸς δὲν θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ἡ ἰσότητα σὲ ὅλα καὶ τὸ τίποτε παραπάνω εἶναι ἀποτελέσματα τῆς δικαιοσύνης, ἐνῶ ἡ ἀνισότητα καὶ τὸ παραπάνω εἶναι καρποὶ τῆς ἀδικίας; Κι αὐτὸς ποὺ χρησιμοποιεῖ κρυφὰ τὴ διαβολὴ ἐναντίον ὅλων, πῶς δὲν ἐπιδιώκει τὸ παραπάνω; Οἰκειοποιούμενος ὅλον τὸν ἀκροατὴ καὶ προκαταλαμβάνοντας τὰ αὐτιά του καὶ κλείνοντάς τα, τὰ κάνει τελείως ἀπλησίαστα στὸ δεύτερο λόγο γεμάτα προηγουμένως ἀπὸ τὴ διαβολή.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.
Περὶ κολακείας.

Λουκᾶ 6, 26.— «Οὐαὶ ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι».

Ἰουδα 16.— «Οὗτοί εἰσι γογγυσταί, μεμψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέσρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας χάριν».

Παροιμ. 26, 22 — «Λόγοι κερκώπων μαλακοί· οὗτοι δὲ τύπτουσιν εἰς ταμεῖα σπλάγχνων».

«Κρεῖσσον ἀνδρὸς ἐλέγχοντος, ὑπὲρ ἄλλου κολακεύοντος».

Ἦσ 3, 12.— «Οἱ μακαρίζοντες ὑμᾶς, πλανῶσιν ὑμᾶς καὶ τὴν
10 τρίβον τῶν ὁδῶν ταράσσουσιν».

Βασιλείου.— Φύγωμεν κολακείας καὶ θωπείας, καὶ τῆς ἀρχιλόγου ἀλώπεκος τὸ κερδαλέον καὶ ποικίλον.

Οὐδὲν γὰρ χαλεπώτερον τοῖς εὖ φρονοῦσι, τοῦ πρὸς δόξαν
ζηῆν, κατὰ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ τὸν ὀρ-
15 θὸν λόγον ἠγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Εἰ μὲ ὄντα κακόν, ἄριστον ὑπελάμβανες, τί με ποιεῖν ἐχρῆν; Εἶναι μᾶλλον κακόν, ἵνα πλέον ἀρέσκω σοι; οὐκ ἂν τοῦτο ἑμαυτῷ συνεβούλευσα. Οὕτως οὐδὲ εἰ κατορθοῦντά με πταίειν ὑπολαμβάνεις, τὸ κατορθοῦν διὰ σέ με-
20 ταθήσομαι. Οὐ ζῶ γὰρ σοὶ μᾶλλον, ἢ ἑμαυτῷ.

Ἔστι γὰρ ἀνδρὸς μεγαλόφρονος φίλων ἀποδέχεσθαι μᾶλλον ἐλευθερίαν, ἢ ἐχθρῶν κολακείαν.

Πολλῷ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄. Γιὰ τὴν κολακεία.

Λουκᾶ 6, 26: «Ἐπαινεῖτε τοὺς ἄνθρωποις, ὅτι ἂν ἐπαινεῖσθε τοὺς ἄνθρωποις».

Ἰούδα 16: «Αὐτοὶ γογγύζουσιν καὶ μεμψιμοιροῦν καὶ βαδίζουσιν σύμφωνα μὲν τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτῶν ἔρχονται λόγια ὑπερβολικά, θαυμάζουσιν πρόσωπα πρὸς χάριν ὠφέλειαν».

Παροιμ. 26, 22: «Μαλακά ἐστὶν τὰ λόγια τῶν κολάκων, αὐτὰ ὅμως χτυποῦν στὰ βάθη τῶν σπλάχνων».

«Εἶναι καλύτερος ἐκεῖνος ποὺ ἐλέγχει ἀπὸ ἑναν ἄλλον ποὺ κολακεύει».

Ἦσ. 3, 12: «Ὅσοι σᾶς μακαρίζουσιν, σᾶς παραπλανοῦν καὶ ταράσσουσιν τὴν κατεύθυνση τῆς πορείας σας».

Τοῦ Βασιλείου: Ἄς ἀποφύγομε τὴν κολακίαν καὶ τὴν θωπήν καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὴν κάθε εἶδος ἀπάτης τῆς ἀρχοντολογίας ἀλεπούς.

Τίποτε πραγματικὰ δὲν εἶναι βαρύτερο γιὰ τοὺς φρόνιμους, ἀπὸ τὸ νὰ ζοῦν γιὰ τὴν δόξα καὶ νὰ προσέχουσιν ὅσα πιστεύουσιν οἱ πολλοὶ καὶ νὰ μὴν κάνουν ὁδηγὸ τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν ὀρθὸν λόγον.

Γρηγορίου Θεολόγου: Ἄν, ἐνῶ ἐγὼ εἶμαι κακός, μὲ θεωροῦσες ἄριστο, τί ἔπρεπε νὰ κάνω; Νὰ γίνω ἄκόμα πιὸ κακός γιὰ νὰ ἀρέσω περισσότερο σέ σένα; Δὲν θὰ μπορούσα νὰ τὸ συμβουλεύσω αὐτὸ στὸν ἑαυτό μου. Ἔτσι οὔτε ἂν, ἐνῶ κατορθώνω κάτι, νομίζεις ὅτι σφάλω, θ' ἀλλάξω τὸ κατόρθωμά μου. Γιατὶ δὲν ζῶ περισσότερο γιὰ σένα ἀπὸ ὅ,τι γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου μεγαλόφρονα, ν' ἀποδέχεται περισσότερο τὴν ἐλεύθερη γνώμη τῶν φίλων, παρὰ τὴν κολακίαν τῶν ἐθχρῶν αὐτοῦ.

Εἶναι πολὺ καλύτερο μὲ μικρὴ λύπη νὰ προξενήσῃ κανεὶς

πρὸς ἡδονὴν διώκοντα, ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὅταν μεταβολὴ τις γένηται πρὸς τὸ χεῖρον, τότε τῶν κολάκων ἀφαιρεῖται τὰ προσωπεῖα. Τότε ὁ χορὸς ἐλέγχεται τῶν ὑποκριτῶν καὶ ἡ σκῆψις τοῦ πράγματος.
5 Ἀνοίγονται πάντων τὰ στόματα, Ὁ μιαρὸς, λέγοντες, ὁ πονηρὸς, ὁ παμπόνηρος Οὐ χθὲς αὐτὸν ἐκολάκευες; οὐ τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατεφίλεις; Προσωπεῖον ἦν ἐκεῖνα. Ἦλθεν ὁ καιρὸς, καὶ ἔρριψα τὸ προσωπεῖον, καὶ ἀπεφηνάμην τῇ διανοίᾳ.

Κλήμεντος,— Νόσος φιλίας ἢ κολακεία· τὰς τῶν ἀρχόντων
10 εὐπραγίας μᾶλλον, ἢ τοὺς ἄρχοντας αὐτοὺς εἰώθασι θεραπεύειν οἱ πλεῖστοι.

Πλουτάρχου.— Ἐοικεν ἡ κολακεία γραπτῇ πανοπλίᾳ. Διὸ τέρψιν μὲν ἔχει· χρεῖαν δὲ οὐδεμίαν παρέχει.

Τὰ μὲν ξύλα τὸ πῦρ αὐξάνοντα, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πυρὸς κατα-
15 ναλίσκεται, ὁ δὲ πλοῦτος τρέφων τοὺς κολάκας, ὑπ' αὐτῶν τούτων διαφθείρεται.

Ὡσπερ οἱ κόρακες παρεδρεύοντες ἐξορύσσουσι τοὺς τῶν νεκρῶν ὀφθαλμούς, οὕτως οἱ κολάκες τοῖς ἐπαίνοις τοὺς λογισμοὺς διαφθείρουσι τῶν ἀνθρώπων.

20 Λαγῶ μὲν κύναι, φίλῳ δὲ κολάκα φύσει πολέμιον ἡγητέον.

Οὔτε τῆς γαμετῆς τὴν ἐταίραν, οὔτε τῆς φιλίας τὴν κολακείαν δεῖ προτιμᾶν.

Χαίρειν χρῆ τοῖς ἐλέγχουσιν, οὐ τοῖς κολακεύουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἡμᾶς λυποῦντες διεγείρουσιν, οἱ δὲ χαριζόμενοι ἐκλύουσι
25 καὶ σκελίζουσιν.

Ἰσοκράτους,— Διόρα καὶ τοὺς τέχνη κολακεύοντας καὶ τοὺς μετ' εὐνοίας θεραπεύοντας, ἵνα μὴ πλεῖον οἱ πονηροὶ τῶν χρηστών ἔχωσιν.

Μίσει τοὺς κολακεύοντας ὥσπερ τοὺς ἐξαπατοῦντας· ἀμφό-
30 τεροι γὰρ πιστευθέντες, τοὺς πιστεύσαντας ἀδικοῦσι.

μέγιστη ὠφέλεια, παρὰ, ἐπιδιώκοντας νὰ εὐχαριστήσῃ, νὰ προκαλέσει ζημία ὀλοκληρωτική.

Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὅταν γίνῃ κάποια μεταβολὴ πρὸς τὸ χειρότερο, τότε ἀφαιροῦνται τὰ προσωπεῖα τῶν κολάκων. Τότε ἐλέγχεται ὁ χορὸς τῶν ὑποκριτῶν, καὶ τὸ προσχηματισμένο τοῦ πράγματος. Ἀνοίγουν τότε ὅλα τὰ στόματα, λέγοντας, 'Ὁ σιχαμερός, ὁ πονηρός, ὁ παμπόνηρος. Μὰ δὲν τὸν κολάκευες χθές; Δὲν καταφιλοῦσες τὰ χέρια του; "Ὅλα ἐκεῖνα ἦταν προσωπεῖα. Ἦρθε ἡ ὥρα, ἔρριξα τὸ προσωπεῖο καὶ εἶπα τί πράγματι σκεφτόμουν.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἡ κολακεία εἶναι ἡ νόσος τῆς φιλίας. Οἱ περισσότεροὶ συνήθως ὑπηρετοῦν μᾶλλον τὴν καλὴν τύχην τῶν ἀρχόντων, παρὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀρχόντες.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ κολακεία μοιᾶζει μὲ ζωγραφισμένη πανοπλία. Δίνει δηλαδὴ εὐχαριστία, δὲν παρέχει ὅμως καμμιά χρησιμότητα.

Τὰ ξύλα ἀσφαλῶς δυναμώνουν τὴ φωτιά, ἀλλὰ καταναλώνονται ἀπὸ αὐτήν, ἐνῶ ὁ πλοῦτος τρέφει τοὺς κόλακες, ἀλλὰ κατατρώγεται ἀπὸ αὐτούς.

"Ὅπως τὰ κοράκια καθίζοντας στοὺς νεκροὺς ἐξορῶσσουν τὰ μάτια τους, ἔτσι οἱ κόλακες μὲ τοὺς ἐπαίνους τους διαφθείρουν τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Πρέπει νὰ θεωροῦμε φυσικοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαγοῦ τὸν σκύλο καὶ τοῦ φίλου τὸν κόλακα.

Δὲν πρέπει νὰ προτιμᾶται οὔτε ἡ ἑταίρα ἀπὸ τὴν σύζυγο οὔτε ἡ κολακεία ἀπὸ τὴν φιλία.

Πρέπει νὰ χαιρόμαστε μὲ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἐλέγχουν, ὄχι μὲ αὐτοὺς ποὺ μᾶς κολακεύουν. Γιατὶ οἱ πρῶτοι μὲ τὸ νὰ μᾶς λυποῦν προκαλοῦν διέγερση στὴν ψυχὴ, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ μᾶς χαρίζονται μᾶς παραλύουν καὶ μᾶς κόβουν τὰ γόνατα.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ διακρίνεις καὶ ἐκείνους ποὺ κολακεύουν μὲ τέχνη καὶ αὐτοὺς ποὺ σὲ ὑπηρετοῦν ἀπὸ φιλία, γιὰ νὰ μὴν κερδίσουν οἱ πονηροὶ εἰς βάρος τῶν καλῶν.

Νὰ μισεῖς ἐκείνους ποὺ σὲ κολακεύουν ὅπως ὅσους σ' ἐξαπατοῦν· γιὰτὶ καὶ οἱ δύο, ὅταν κερδίσουν τὴν ἐμπιστοσύνη, ἀδικοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐδειξαν ἐμπιστοσύνη.

Κράτητος.— Κράτης πρὸς νέον πλούσιον πολλοὺς κόλακας ἐπισυρόμενον, εἶπε· Νεανίσκε, ἔλεῶ σου τὴν ἐρημίαν.

Ἐπικτήτου.— Οἱ μὲν κόρακες τῶν τετελευτηκότων τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμαίνονται, ὅταν οὐδὲν αὐτῶν ἔστι χρεία, οἱ δὲ κόλακες τῶν ζώντων τὰς ψυχὰς διαφθείρουσι, καὶ ταύτης ὄμματα τυφλώττουσιν.

Πιθήκου ὀργὴν καὶ κόλακος ἀπειλὴν ἐν ἴσῳ θετέον.

Ἀποδέχου τοὺς τὰ χρηστὰ συμβουλεύειν ἐθέλοντας, ἀλλὰ μὴ τοὺς κολακεύειν ἐκάστοτε σπεύδοντας. Οἱ μὲν γὰρ τὸ συμφέρον ἐν ἀληθείᾳ ὁρῶσιν, οἱ δὲ πρὸς τὰ δοκοῦντα τοῖς κρατοῦσιν ἀφορῶσι· καὶ τῶν σωμάτων τὰς σκιάς μιμούμενοι, τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις συννεύουσιν.

Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου.— Πασῶν γάρ, ὡς ἔπος εἶπεῖν, τῶν κακιῶν ἐσχάτην ἂν τις εὖροι τὴν κολακείαν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ κάλλιστον καὶ δικαιοτάτον διαφθείρει τὸν ἔπαινον, ὥστε μηκέτι δοκεῖν πιστὸν μηδ' ἀληθῶς γινόμενον· καὶ τό γε πάντων δεινότατον, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα τῇ κακίᾳ δίδωσιν, ὥστε πολὺ χειρὸν ὁρῶσι τῶν διαφθειρόντων τὸ νόμισμα. Οἱ μὲν γὰρ ὑποπτον αὐτὸ ποιοῦσιν, οἱ δὲ τὴν ἀρετὴν ἄπιστον.

Διογένους.— Ἐπὶ τῆς κολακείας, ὥσπερ ἐπὶ μνήματος, αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τῆς φιλίας ἐπιγέγραπται.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί τῶν θηρίων κάκιστα δάκνει; ἔφη· Τῶν μὲν ἀγρίων συκοφάντης, τῶν δὲ ἡμέρων κόλαξ.

Δημοσθένους.— Δημοσθένης ἔφη, τὸν κόλακα τοῦτο διαφέρειν τοῦ κόρακος, ὅτι ὁ μὲν ζῶντας, ὁ δὲ νεκροὺς ἐσθίει.

Ἀντισθένους.— Ἀντισθένης φησὶν· Αἰρετώτερον εἰς κόρακας ἐμπεσεῖν, ἢ εἰς κόλακας· οἱ μὲν γὰρ ἀποθανόντος τὸ σῶμα, οἱ δὲ ζῶντες τὴν ψυχὴν λυμαίνονται.

Φαβωρίνου.— Ὡσπερ ὁ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ὑπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας κατεσθίουσιν.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης σέ κάποιον πλούσιο νέο, πού τόν ἀκολουθοῦσαν πλήθος ἀπό κόλακες, εἶπε· Νεαρέ, σέ λυπᾶμαι γιά τήν ἐρημιᾶ σου.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τά κοράκια καταστρέφουν τὰ μάτια τῶν νεκρῶν ὅταν πιά δέν τὰ χρειάζονται, οἱ κόλακες ὅμως διαφθείρουν τίς ψυχές τῶν ζωντανῶν καί τυφλώνουν τὰ μάτια τῆς ψυχῆς.

Τήν ὀργή τοῦ πιθήκου καί τήν ἀπειλή τοῦ κόλακα νά τὰ βά-
ζεις σέ ἴση μοῖρα.

Ν' ἀποδέχεσαι ἐκείνους πού θέλουν νά συμβουλευθῶν τὰ καλά
κι ὄχι ἐκείνους πού σπεύδουν κάθε φορά νά κολακέψουν. Γιατί οἱ
πρῶτοι βλέπουν τὸ συμφέρον σου στήν ἀλήθεια, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπο-
βλέπουν στὸ τί θεωρεῖται σωστὸ ἀπὸ τοὺς κρατοῦντες, καί μιμοῦ-
μενοι τίς σκιές τῶν σωμάτων, συγκατανεύουν σ' ὅ,τι αὐτοὶ λένε.

Τοῦ Δίωνα τοῦ Χρυσοστόμου: Τελευταία ἀπὸ ὅλες τίς κακίες,
πού λέγει ὁ λόγος, θά μπορούσε νά θεωρήσει κανεὶς τὴν κολακεί-
ας. Καί πρῶτα, γιατί διαφθείρει τὸ πιὸ ὠραῖο καί πιὸ δίκαιο, τὸν
ἔπαινο, ὥστε νά μὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀξιόπιστος καί ἀληθινός.
Καί τὸ πιὸ φοβερὸ βέβαια ἀπ' ὅλα, τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς τὰ δίνει
στήν κακία, ὥστε κάνουν πολὺ χειρότερο τὸ νόμισμα τῶν διαφθο-
ρέων. Γιατί αὐτοὶ κάνουν αὐτὸ ὑποπτο, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὴν ἀρετὴ
ἀναξιόπιστη.

Τοῦ Διογένη: Πάνω στήν κολακεία, ὅπως σέ τάφο ἐπάνω, ἔχει
γραφεῖ αὐτὸ μόνο τὸ ὄνομα τῆς φιλίας.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Πιὸ θηρίο δαγκάνει χειρότερα;
εἶπε· Ἀπὸ τὰ ἄγρια ὁ συκοφάντης, ἐνῶ ἀπὸ τὰ ἡμέρα ὁ κόλακας.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης εἶπε, ὁ κόλακας διαφέρει ἀπὸ
τὸν κόρακα ὡς πρὸς αὐτό, ὅτι ὁ ἕνας τρώει ζωντανούς, ἐνῶ ὁ ἄλλος
νεκρούς.

Τοῦ Ἀντισθένη: Ὁ Ἀντισθένης λέγει· Εἶναι προτιμότερο νά
πέσεις σέ κοράκια, παρὰ σέ κόλακες. Γιατί τὰ κοράκια σπαράζουν
τὸ σῶμα νεκροῦ, ἐνῶ οἱ κόλακες τὴν ψυχὴ τοῦ ζωντανοῦ.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὅπως ὁ Ἀκταίωνας πέθανε σπαραγμένος
ἀπὸ τὰ σκυλιὰ πού ἔτρεφε, ἔτσι καί οἱ κόλακες κατατρώγουν
αὐτοὺς πού τοὺς τρέφουν.

Ζήνωνος.— Ἐλεγχε σαυτόν, ὅστις εἶ, καὶ μὴ πρὸς χάριν.

Ἄκου· ἀφαιροῦ δὲ κολάκων παρρησίαν.

Πυθαγόρου.— Χαῖρε τοῖς ἐλέγχουσί σε μᾶλλον, ἢ τοῖς κολακεύουσιν· ὡς δ' ἐχθρῶν χεῖρονας ἐκτρέπου τοὺς κολακεύον-
5 τας.

Σωκράτους.— Ἡ τῶν κολάκων εὐνοια καθάπερ ἐκ τροπῆς, φεύγει τὰς ἀτυχίας

Φίλωνος.— Ἀποστρέφου τῶν κολάκων τοὺς ἀπατηλοὺς λό-
γους. Ἐξαμβλύνοντες γὰρ τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμούς, οὐ συγ-
10 χωροῦσι [ἰδεῖν] τῶν πραγμάτων τὴν ἀλήθειαν. Ἡ γὰρ ἐπαι-
νοῦσι τὰ ψόγου ἄξια, ἢ ψέγουσι πολλάκις τὰ ἐπαίνων κρείττο-
να

Σωτιῶνου, ἐκ τοῦ Περί ὀργῆς.— Οἱ δελφῖνες μέχρι τοῦ κλύ-
δανος συνδιανήχονται τοῖς κολυμβῶσι, πρὸς δὲ τὸ ξηρὸν οὐκ
15 ἐξοκείλουσι· οὕτως οἱ κόλακες ἐν εὐδία περιμένουσι, καὶ τοὺς
φίλους εἰς ἀποδημίαν προπέμποντες μέχρι τῆς λείας συμπα-
ρακολουθοῦσιν· ἐπειδὴν δὲ εἰς τραχεῖαν ἔλθωσιν, ἀπίασιν.

Φωκίανος.— Φωκίαν εἰώθει λέγειν πρὸς Ἀντίπατρον· Οὐ δύνασαι μοι καὶ φίλῳ καὶ κόλακι χρῆσασθαι

Τοῦ Ζήνωνα: Νὰ ἐλέγχεις τὸν ἑαυτό σου, ποιὸς εἶσαι πραγματικά, καὶ μὴν ἀκοῦς ὅ,τι σοῦ λένε πρὸς χάρη.

ἜΑκουγε. Ν' ἀφαιρεῖς ὅμως τὴν παρηρησία ἀπὸ τοὺς κόλακες.

Τοῦ Πυθαγόρα: Νὰ χαίρεσαι μὲ ἐκείνους μάλλον πού σ' ἐλέγχουν, παρὰ μ' αὐτοὺς πού σέ κολακεύουν, κι ἀπόφευγε ἐκείνους πού σέ κολακεύουν σὰν χειρότερους ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ φιλία τῶν κολάκων φεύγει μπροστὰ στίς ἀτυχίες, ὅπως στρατὸς πού ἔχει τραπεῖ σέ φυγή.

Τοῦ Φίλωνα: Ν' ἀποστρέφεται τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους τῶν κολάκων. Γιατὶ μειώνουν τὴ λογικὴ τῆς ψυχῆς καὶ δὲν ἐπιτρέπουν νὰ δοῦμε τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Ἡ δηλαδὴ ἐπαινοῦν ὅσα εἶναι ἄξια γιὰ μομφή, ἢ συχνὰ ψέγουν ὅσα εἶναι ἀνώτερα κι ἀπὸ ἔπαινο.

Τοῦ Σωτιώνου (Ἀπὸ τὸ Περὶ ὀργῆς): Τὰ δελφίνα κολυμποῦν μαζὶ μὲ τοὺς κολυμβητὲς ὅσο εἶναι μέσα στὴ θάλασσα, δὲν ἐξοκείλουν ὅμως στὴν ξηρά. Ἔτσι κι οἱ κόλακες στίς καλὲς στιγμὲς τῆς ζωῆς παραμένουν καὶ προπέμπουν τοὺς φίλους παρακολουθώντας τους ὅσο ὁ δρόμος εἶναι ὁμαλός· ὅταν ὅμως ὁ δρόμος γίνεῖ ἀνώμαλος καὶ τραχύς, γίνονται ἄφαντοι.

Τοῦ Φωκίωνα: Ὁ Φωκίωνας συνήθιζε νὰ λέγει στὸν Ἀντίπατρο· Δὲν μπορεῖς νὰ μὲ χρησιμοποιοῦσεις καὶ σὰν φίλο καὶ σὰν κόλακα.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Περὶ πλούτου, καὶ πενίας, καὶ φιλαργυρίας

Ματθ. 19, 24.— «Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Τιμ. Α' 6, 17.— «Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παρὰγγελλε 5 μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πάντα πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν».

Ἰωβ 20, 15.— «Πλοῦτος ἀδίκως συναγόμενος ἐξεμεθήσεται».

Παροιμ. 19, 22.— «Κρεῖσσον πτωχὸς δίκαιος, ἢ πλούσιος ψεύστης».

10 Ἐκκλ. 10, 19.— «Τῷ ἀργυρίῳ ὑπακούσεται τὰ σύμπαντα».

Σοφία Σειραχ 31, 1.— «Ἀγρυπνία πλούτου ἐκτῆκει σάρκα, καὶ ἡ μέριμνα αὐτοῦ ἀφιστᾷ ὕπνον».

Σοφία Σειραχ 13, 22.— «Πλούτου σφαλέντος πολλοὶ ἀντιλήπτορες ἐλάλησεν ἀπόρητα, καὶ ἐδικαίωσαν αὐτόν».

15 Πλούσιος ἐλάλησε, καὶ πάντες ἐσίγησαν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ ἀνύψωσαν ἕως τῶν νεφελῶν.

Βασιλείου.— Πενία μετ' ἀληθείας, πάσης ἀπολαύσεως τοῖς σωφρονοῦσι προτιμωτέρα.

20 Οὐ τὸ πένεσθαι ἐπονείδιστον, ἀλλὰ τὸ μὴ φέρειν εὐγνωμότως τὴν πενίαν.

Λογισμὸς γὰρ φυλαργυρία προειλημμένος, τρυτάνη ἐστὶν ἐπὶ τὸ βαρὺ τοῦ κανόνος τὴν ροπήν καταφέρουσα.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴ φτώχεια καὶ τὴ φιλαργυρία.

Ματθ. 19, 24: «Εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ περάσει ἀπὸ τὴ βελόνα καραβόσχοινο, παρὰ ὁ πλούσιος νὰ εἰσέλθει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Τιμ Α΄. 6, 17: «Στοὺς πλούσιους τοῦ αἵωνα αὐτοῦ νὰ παραγγέλεις νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν, οὔτε νὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀδηλόγητα τοῦ πλούτου τους, ἀλλὰ στὸν Θεό, πού μᾶς παρέχει πλούσια τὰ πάντα γιὰ ν' ἀπολαύσομε».

Ίωβ 20, 15: «Θὰ ἐξεμεθεῖ ὁ πλοῦτος πού συνάχτηκε μὲ ἀδικίες».

Παροιμ. 19, 22: «Καλύτερα φτωχὸς καὶ δίκαιος, παρὰ πλούσιος καὶ ψεύτης».

Ἐκκλ. 10, 19: «Στὸ χρῆμα θὰ σκύψουν τὰ πάντα».

Σοφ. Σειρ. 31, 1: «Ἡ ἀγρυπνία γιὰ τὸν πλοῦτο λειώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ μέριμνα γι' αὐτὸν διώχνει τὸν ὕπνο».

Σοφ. Σειρ. 13, 22: «Ὅταν ὁ πλοῦτος ἀπατηθεῖ κάνει σφάλμα, τρέχουν πολλοὶ βοηθοί· γιὰ τὴ φανερώσει μυστικὰ κι ἔτσι τὸν δικαίωνουν».

Μίλησε ὁ πλούσιος καὶ σάπασαν ὅλοι καὶ ὕψωσαν τὸ λόγο του ὡς τὸν οὐρανό.

Τοῦ Βασιλείου. Ἡ φτώχεια μαζὶ μὲ τὴν ἀλήθεια εἶναι προτιμότερη γιὰ τοὺς φρόνιμους ἀπὸ κάθε ἀπόλαυση.

Δέν εἶναι ἡ φτώχεια ἄξια κατηγορίας, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν ὑποφέρεις τὴ φτώχεια σου μὲ εὐγνωμοσύνη.

Λογισμὸς κυριευμένος ἀπὸ τὴ φιλαργυρία εἶναι ἐκεῖνος πού δίνει τὴν κλίση στὸ βαρὺ μέρος τοῦ κανόνα.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν ἀσφαλέστερον.
 Πρὸς τὸν Θεὸν νένευκε, καὶ μόνον βλέπει.
 Ὡς ἀπόλοιτο πλοῦτος, εἰ μὴ βοηθεῖ πένησιν.

5 Κρεῖσσον πενία, μὴ δικαίας κτήσεως,
 Καὶ γὰρ νόσος γε, τῆς κακῆς εὐεξίας.

Δεινὸν πένεσθαι, χειρὸν δ' εὐπορεῖν κακῶς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὡ πηλίκον ἀξίωμα τῆς πενίας! Θεοῦ γίνεται προσωπεῖον. Κρύπτεται ἐν πενία Θεός· καὶ πένης μὲν ὁ
 10 τὴν χειρὰ προτείνων, Θεὸς δὲ ὁ δεχόμενος.

Ὡσπερ ἐξ ἀδηφαγίας μὲν γίνεται φλεγμονή, ἐκ δὲ φλεγμονῆς τίκεται πυρεττός, εἶτα θάνατος ἐκεῖθεν πολλάκις· οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ πλούτου ὑπερβολῆς ἀπόνοια γίνεται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματίων φλεγμονή, οὕτω
 15 καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀπόνοια. Εἶτα ἐξ ἀπονοίας ἐπιθυμία τῶν οὐ προσηκόντων ἐπακολουθεῖν εἴωθεν.

Γρηγορίου Νύσσης.— Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα, πολὺ τιμιώτερον τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά.

Οὐδεὶς ποτε τοῦ κερδαίνειν γίνεται κόρος, ἀλλὰ τὸ αἰεὶ λαμβανόμενος, ὕλη καὶ ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας καθίσταται.

Βαρὺ χρῆμα τὸ χρυσίον ἐστὶ, κοῦφον δὲ καὶ ἀνωφερές πραγμα ἢ ἀρετή. Εἰ οὖν χρῆ τῶν ἄνω προσβαίνειν, τῶν κατελθόντων [καθελκόντων] πτωχεύσωμεν, ἵνα ἐν οὐρανοῖς ἄνω γινώμεθα.
 25 Πλούτου κάλλος οὐκ ἐν θαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρηζόντων ἐπικουρίᾳ.

Φίλωνος.— Αἰ μὲν χρημάτων καὶ κτημάτων ἐπιθυμίαι τοὺς χρόνους ἀναλίσκουσι, χρόνου δὲ φεΐδεσθαι καλόν.

Μεῖζονα καὶ σπουδαιότεραν ἐπιμέλειαν ποιοῦ εἰς τοὺς δι' ἀρετὴν καὶ θεοσέβειαν πτωχεύσαντας ἢ πενομένους ἄλλως τε ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς ἐκ νόσων καὶ συμπτωμάτων ἀποροῦντας, παρὰ τοὺς ἐκ κακοπραγμονίας ἢ ἀσωτίας πτωχεύσαντας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τίποτε πιὸ ἀσφαλὲς ἀπὸ φτωχὸ ἄνθρωπο.

Ἐψώνει τὸ βλέμμα στὸ Θεὸ κι αὐτὸν μόνον βλέπει.

Ἄς χαθεῖ ὁ πλοῦτος ἂν δὲν βοηθᾷ τοὺς φτωχοὺς.

Καλύτερη ἢ φτώχεια ἀπὸ ἄδικο πλουτισμὸ,

ὅπως καὶ ἡ νόσος καλύτερη ἀπὸ τὴν κακὴ ὑγεία.

Εἶναι κακὸ ἢ φτώχεια, ἀλλὰ χειρότερο ἢ κακὴ εὐπορία.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τῆς φτώχειας!

Γίνεται ἡ προσωπίδα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς κρύβεται μέσα στὴ φτώχεια. Καὶ φτωχὸς βέβαια εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀπλώνει τὸ χέρι, ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὸ προσφερόμενο εἶναι ὁ Θεός.

Ὅπως ἡ πολυφαγία προκαλεῖ φλεγμονὴ κι ἀπὸ τὴ φλεγμονὴ προέρχεται πυρετὸς κι ἀπὸ ἐκεῖ ἔπειτα πολλὲς φορὲς καὶ θάνατος, ἔτσι κι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ πλούτου προέρχεται ἀνοησία. Ὅπως δηλαδὴ δημιουργεῖται στὰ σώματα φλεγμονὴ, ἔτσι καὶ στὴν ψυχὴ ἀνοησία. Κι ἀπὸ τὴν ἀνοησία ἔπειτα συνήθως ἀκολουθεῖ ἐπιθυμία ἀνάρμοστων πραγμάτων.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Πολὺ πιὸ ἀξιοπρεπὲς εἶναι νὰ ἔχει κανεὶς λίγα μὲ ἐντιμότητα, παρὰ πολλὰ μὲ τρόπο κακὸ.

Κανένας κορεσμὸς δὲν ὑπάρχει ποτὲ στὸ κέρδος, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ κάθε φορὰ παίρνει κανεὶς γίνεται καύσιμη ὕλη καὶ ὑποδαῦλισμα τῆς ἐπιθυμίας γιὰ περισσότερα.

Τὸ χρυσάφι εἶναι βαρὺ πράγμα, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀνάλαφρο καὶ ἀνηφορικὸ πράγμα. Ἄν λοιπὸν πρέπει νὰ ἐπιδιώξομε τὰ ἄνω, πρέπει νὰ γίνομε φτωχοὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς τραβοῦν κάτω, γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε ἐπάνω στοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ ὠραιότητα τοῦ πλούτου δὲν βρίσκεται στὰ βαλάντια, ἀλλὰ στὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη.

Τοῦ Φίλωνα: Οἱ ἐπιθυμίες χρημάτων καὶ κτημάτων δαπανοῦν τὸ χρόνο, ἐνῶ εἶναι καλὸ νὰ κάνομε οἰκονομία στὸ χρόνο.

Δεῖξε μεγαλύτερη κι ἐπιμελέστερη φροντίδα σ' ὅσους ἔγιναν φτωχοὶ καὶ πένητες ἀπὸ ἀρετὴ καὶ θεοσέβεια, ὅπως ὅμοια καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔγιναν ἄποροι ἀπὸ νόσους καὶ κακὲς συμπτώσεις, παρὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔγιναν φτωχοὶ ἀπὸ κακὲς ἐνέργειες καὶ ἀσωτία.

Νείλου.— Μὴ βούλου πλουτεῖν φιλοπτωχείας ἔνεκα· ἀπὸ γὰρ τῶν ὄντων τοῦ ἔλεειν ὁ Θεὸς νομοθετεῖ τὸ δίκαιον.

Πλουτάρχου.— Ἐν πολέμῳ μὲν πρὸς ἀσφάλειαν σίδηρος χρυσοῦ κρείσσων, ἐν δὲ τῷ ζῆν ὁ λόγος τοῦ πλούτου.

5 Οὔτε ἵπῳ χωρὶς χαλινῶ, οὔτε πλούτῳ χωρὶς λογισμοῦ δυνατὸν ἀσφαλῶς χρῆσασθαι.

Οὔτε συμπόσιον ἄνευ ὀμιλίας, οὔτε πλοῦτος χωρὶς ἀρετῆς ἡδονὴν ἔχει.

Ἐοικεν ὁ τῶν φιλαργύρων βίος νεκροῦ δείπνῳ. Πάντα γὰρ 10 ἔχων, τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει. Οὔτε παρὰ νεκροῦ ὀμιλίαν, οὔτε παρὰ φιλαργύρου δεῖ χάριν ἐπιζητεῖν.

Τοῦ μέλιτος μέλιτται τάχιον ἔρχονται ἐπ' αἴσθησιν, τοῦ κέρδους δὲ οἱ φιλάργυροι.

Σφαγὴ ἐστὶ τοῦ φιλαργύρου ἢ τοῦ χρήματος ἢ πρὸς τὸ κέρδος 15 ἐπιθυμία· ὅθεν ἢ τοῦ χρήματος ἀφαίρεσις, ὥσπερ αἵματος, ἐπιφέρει τὸν θάνατον αὐτῷ.

Ἐτοιμάζονται τινες διὰ τοῦ βίου τὰ πρὸς τὸν βίον, ὡς βιωσόμενοι μετὰ τὸν βίον.

Τοὺς πλουσίους δὲ καὶ ἀπλήστους ὑδρωπιῶσιν ἔοικέναι 20 ἔλεγεν· οἱ μὲν γὰρ πεπλησμένοι ὑδάτων διψῶσιν, οἱ δὲ χρημάτων.

Οὔτε ἵππος εὐγενῆς κρίνοιτ' ἂν πολυτελεῖ σκευὴν ἔχων, ἀλλ' ὁ τῆ φύσει λαμπρός· οὔτε ἀνὴρ σπουδαῖος ὁ πολύτιμον οὐσίαν κεκτημένος, ἀλλ' ὁ τὴν ψυχὴν γενναῖος.

25 Καταφρόνει τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδαζόντων, χρῆσθαι δὲ τοῖς ὑπάρχουσι μὴ δυναμένων. Παραπλήσιον γὰρ οἱ τοιοῦτοι πάσχουσιν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον κτήσαιο καλόν, κακῶς ἵππεύειν ἐπιστάμενος.

Μεγαλόφρονας νόμιζε, μὴ τοὺς μείζονα περιβαλλομένους,

Τοῦ Νείλου: Νὰ μὴ θέλεις νὰ πλουτεῖς ἀπὸ φιλοπτωχία καὶ μόνο. Γιατὶ ἀπὸ τὴν περιουσία ὁ Θεὸς νομοθετεῖ τὸ νόμο τῆς ἐλεημοσύνης.

Τοῦ Πλουτάρχου: Στὸν πόλεμο βέβαια γιὰ ἀσφάλεια εἶναι καλύτερος ὁ σίδηρος ἀπὸ τὸ χρυσό, ἐνῶ στὴ ζωὴ εἶναι ὁ λόγος (ἢ λογικὴ) ἀπὸ τὸν πλοῦτο.

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ ἀσφάλεια οὔτε ἄλογο χωρὶς χαλινάρι, οὔτε ὁ πλοῦτος χωρὶς λογισμό.

Οὔτε συμπόσιο χωρὶς ὁμιλία προκαλεῖ εὐχαρίστηση, οὔτε ὁ πλοῦτος χωρὶς ἀρετή.

Ἡ ζωὴ τῶν φιλάργυρων μοιάζει μὲ δεῖπνο νεκροῦ. Ἐνῶ ἔχει τὰ πάντα, δὲν ἔχει ἐκεῖνον ποὺ θὰ τ' ἀπολαύσει. Δὲν πρέπει οὔτε ὁμιλία νὰ ἐπιζητεῖ κανεὶς ἀπὸ τὸν νεκρό, οὔτε χάρη ἀπὸ τὸν φιλάργυρο.

Οἱ μέλισσες μυρίζονται γρηγορότερα τὸ μέλι, ἐνῶ οἱ φιλάργυροι τὸ κέρδος.

Σφαγὴ τοῦ φιλάργυρου εἶναι ἡ ἐπιθυμία νὰ κερδίσει χρήματα. Γι' αὐτὸ ἡ ἀφαίρεση τοῦ χρήματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοῦ αἵματος, ἐπιφέρει τὸ θάνατό του.

Ἐτοιμάζουν μερικοὶ στὴ ζωὴ τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ ζωὴ, σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσουν μετὰ τὴ ζωὴ τους.

Ἔλεγε, ὅτι οἱ ἄπληστοι πλούσιοι μοιάζουν μὲ ὑδρωπικοῦς· αὐτοί, ἐνῶ εἶναι γεμάτοι νερό, διψοῦν γιὰ νερό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι γιὰ χρήματα.

Οὔτε εὐγενικῆς ράτσας ἄλογο θὰ μπορούσε νὰ κριθεῖ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πολυτελῆ ἵπποσκευή, ἀλλὰ τὸ λαμπρὸ ἀπὸ τὴ φύση του, οὔτε σπουδαῖος ἄνθρωπος ὅποιος ἔχει ἀποκτήσει ἀκριβῆ περιουσία, ἀλλ' ὁ γενναῖος στὴν ψυχὴ.

Νὰ περιφρονεῖς ἐκείνους ποὺ πασχίζουν γιὰ τὰ πλούτη, ἐνῶ δὲν μποροῦν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ παθαίνουν κάτι παραπλήσιο μὲ αὐτό· τὸ ν' ἀποκτήσει δηλαδή κάποιος ἓνα ἄλογο καλό, ἐνῶ δὲν ξέρει νὰ ἵππεύει καλά.

Μεγαλόφρονες νὰ θεωρεῖς, ὄχι ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν μεγαλύτερα ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ πραγματοποιήσουν, ἀλλὰ ἐκείνους

ὧν οἳοί τε εἰσι κατασχεῖν, ἀλλὰ τοὺς μετρίων μὲν ἐφιεμένους, ἐργάζεσθαι δὲ δυναμένους οἷς ἂν ἐπιχειρῶσι.

Ἀριστοτέλους. – Ἡ πενία πολλῶν ἐστὶν ἐνδεής, ἡ δὲ ἀπληστία πάντων.

5 Μηδέποτε μακαρίσεις ἄνθρωπον ἐπὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ· πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγαθῶν ἐλάττονι πίστει δέδεται.

Οὐχ ὁ πλουτῶν, ἀλλ' ὁ μὴ χρήζων πλούτου μακάριος.

Μέγιστόν ἐστι πλούτου, τὸ γινώσκειν ὅτι περιττός ἐστιν.

Ἄν μὴ πολλῶν ἐπιθυμεῖς, τὰ ὀλίγα πολλὰ δόξει. Μικρὰ γὰρ
10 ὄρεξις πενίαν ἰσοσθενῆ πλούτου ποιήσει.

Ὁ κατὰ φύσιν πλοῦτος ἄρῳ καὶ ὕδατι καὶ τῇ τυχούσῃ τοῦ σώματος σκέπη συμπεπλήρωται, ὁ δὲ περιττός κατὰ ψυχὴν ἀπερραντον ἔχει καὶ τὴν τῆς ἐπιθυμίας θάσανον.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν τις γένηται πλούσιος; Ἐὰν τῶν
15 ἐπιθυμιῶν ἔσται πένης, φησὶν.

Ὅσα μὲν ἐπὶ τῇ φύσει, πάντες ἐσμὲν πλούσιοι· ὅσα δ' ἐφ' ἡμῖν, πάντες ἐσμὲν πένητες.

Ὁ τῷ κατὰ φύσιν ἀρκούμενος πλούτῳ, τοῦ πολλὰ κεκτημένου, πλείονα δὲ ἐπιθυμοῦντος, πολὺ ἐστὶ πλουσιώτερος. Τῷ μὲν
20 γὰρ οὐδὲν ἐλλείπει, τῷ δὲ καὶ ὧν κέκτηται πολλῶ πλείονα.

Ἡ τέχνους ἄγαν χρημάτων συναγωγὴ, πρόφασίς ἐστὶ φιλαργυρίας, τρόπον ἴδιον ἐλέγχουσα.

Τὰ μέγιστα τῶν κακῶν οἱ πένητες ἐκπεφεύγασιν· ἐπιβουλήν, φθόνον καὶ μῖσος, οἷς οἱ πλούσιοι καθ' ἡμέραν συνοικοῦσιν.

25 Διογένους – Διογένης ὁ Κυνικὸς φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, διὰ τί τὸ χρυσίον χλωρόν ἐστὶν, εἶπεν· Ὅτι πολλοὺς ἐπιβούλους ἔχει.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν τοὺς Ἀναξιμένους οἰκέτας πολλὰ σκευὴ περιφέροντας, ἤρετο· Τίνος ταῦτα; Τῶν δὲ εἰπόντων, Ἀναξιμένους
30 Οὐκ αἰδεῖται, φησὶ, ταῦτα ἔχων ἅπαντα, αὐτὸς ἑαυτὸν μὴ ἔχων;

πού ἐπιθυμοῦν μέτρια, μποροῦν ὅμως νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὰ πού ἐπιχειροῦν.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ἡ φτώχεια χρειάζεται πολλά, ἐνῶ ἡ ἀπληστία τὰ πάντα.

Ποτέ νὰ μὴν μακαρίσεις ἄνθρωπο γιὰ πλοῦτο καὶ δόξα. Γιατί ὅλα αὐτὰ εἶναι λιγότερο ἀξιόπιστα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ.

Δὲν εἶναι μακάριος ἐκεῖνος πού πλουτεῖ, ἀλλ' ἐκεῖνος πού δὲν χρειάζεται πλοῦτο.

Τὸ πιὸ μεγαλύτερο πράγμα πλούτου εἶναι νὰ ξέρει κανεὶς ὅτι εἶναι περιττός.

Ἄν δὲν ἐπιθυμεῖς πολλά, θὰ σοῦ φανοῦν πολλά τὰ λίγα. Γιατί μικρὴ ἐπιθυμία θὰ κάνει τὴ φτώχεια ἰσοδύναμη μὲ τὸν πλοῦτο.

Ὁ φυσικὸς πλοῦτος συμπληρώνεται μὲ ψωμί, νερὸ καὶ τὴν ὅποια τύχει σκέπη τοῦ σώματος. Ἐνῶ ὁ περιττός ἔχει τὸ ἀτελείωτο μαρτύριο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία.

Ὁ ἴδιος ἐρωτηθεὶς, πῶς μπορεῖ νὰ γίνεῖ κάποιος πλούσιος, εἶπε· Ἄν φτωχύνει στίς ἐπιθυμίες.

Σὲ ὅσα σχετίζονται μὲ τὴ φύση εἴμαστε ὅλοι πλούσιοι, σὲ ὅσα μ' ἐμᾶς εἴμαστε ὅλοι φτωχοί.

Ὁποῖος ἀρκεῖται στὸ φυσικὸ πλοῦτο εἶναι πολὺ πιὸ πλούσιος ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἔχει ἀποκτήσει πολλά κι ἐπιθυμεῖ περισσότερα. Γιατί στὸν πρῶτο δὲν λείπει τίποτε, ἐνῶ στὸν ἄλλο λείπουν πολὺ περισσότερα κι ἀπὸ ὅσα ἔχει.

Ἡ συγκέντρωση πολλῶν χρημάτων γιὰ χάρη τῶν παιδιῶν εἶναι πρόφαση φιλαργυρίας, πού μαρτυρεῖ ἓνα ἰδιαίτερο τρόπο.

Οἱ φτωχοὶ ἀποφεύγουν τὰ μεγαλύτερα κακὰ, τὴν ἐπιβουλή, τὸ φθόνο, τὸ μίσος, μὲ τὰ ὅποια καθημερινὰ συνοικοῦν οἱ πλούσιοι.

Τοῦ Διογένη: Ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον, Γιατί τὸ χρυσάφι εἶναι κίτρινο, εἶπε· Ἐπειδὴ τὸ ἐπιβουλεύονται πολλοί.

Ὁ ἴδιος ὅταν εἶδε τοὺς ὑπηρέτες τοῦ Ἀναξιμένη νὰ περιφέρουν πολλά σκέυη τοὺς ἐρώτησε· Τίνος εἶναι αὐτά; Κι ὅταν τοῦ εἶπαν, Τοῦ Ἀναξιμένη, πρόσθεσε· Δὲν ντρέπεται νὰ ἔχει ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴν ἔχει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του;

Σωκράτους.— Ὁ μὲν οἶνος συµμεταβάλλεται τοῖς ἀγγείοις, ὁ δὲ πλοῦτος τοῖς τῶν κεκτηµένων τρόποις

Ἰδρῶς μὲν ἐκ τῶν γυµνασίων εὐσχημονέστερον, πλοῦτος δὲ ἐκ τῶν ἰδίων πόνων.

5 Τὰ τῶν πλουσίων καὶ ἀσώτων χρήµατα ταῖς ἐπὶ τῶν κρηµνῶν συκέαις εἵκαζεν, ἀφ' ὧν ἄνθρωπον μὲν μὴ λαμβάνειν, κόρακας δὲ καὶ ἰκτίνους, ὥσπερ παρὰ τούτων ἑταίρας καὶ κόλακας.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τίνες οἱ φιλοχρήµατοι, ἔφη· Οἱ τὰ αἰσχρὰ κέρδη θηρώμενοι, καὶ τοὺς ἀναγκαίους τῶν φίλων ὑπερορῶντες.

Ὁ τῶν φιλαργύρων πλοῦτος, ὥσπερ ὁ ἥλιος καταδύς εἰς τὴν γῆν, οὐδένα τῶν ζώντων εὐφραίνει.

Εὐριπίδου ἐν Δανάῃ:

15 ὦ χρυσὲ δεξίωμα κάλλιστον βροτοῖς,
ὦς οὐδὲ μήτηρ ἡδονὰς τοίας ἔχει,
οὐ παῖδες ἀνθρώποισιν, οὐ φίλος πατήρ.
Εἰ δ' ἢ Κύπρις τοσοῦτον ὀφθαλμοῖς ὄρα,
οὐ θαῦμ' ἔρωτας μυρίους αὐτὴν τρέφειν.

20 Μοσχίωνος.— Ὡσπερ οὐ τῷ ἵππῳ κόσμος, οὐδὲ τοῖς ὄρνεσι καλιὰ ὑψοῦσθαι καὶ γαυριᾶν δίδωσιν, ἀλλὰ τῷ μὲν τοῦ ποδὸς ἡ ὠκύτης, τοῖς δὲ τῶν περῶν, οὕτως οὐδ' ἀνθρώπῳ καλλωπισµὸς καὶ τρυφή, ἀλλὰ χρησιότης καὶ εὐποιία.

Ἐν Πέρσαις μὲν γεννηθεὶς, οὐκ ἔσπευδες οἰκεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' αὐτόθι διάγων εὐτυχεῖν. Ἐν πενίᾳ δὲ γεννηθεὶς, τί σπεύδεις πλουτεῖν, ἀλλ' οὐκ αὐτόθι μένων εὐτυχεῖν;

Τὴν πενίαν ὁ σώφρων καρτερίᾳ καὶ γενναιότητι τιμῶν, πλούτου τιμιωτέραν ἀποφαίνει.

Προῖξ πολλὴ τέχνα βελτίονα οὐ ποιεῖ.

30 Κλειτάρχου.— Ἐγκράτεια κρηπίς εὐσεβείας, ὄρεξις κτήσεως, ἀρχὴ πλεονεξίας. Ἐκ γὰρ φιλαργυρίας ἀδικία φύεται.

Τοῦ Σωκράτη: Το κρασί παίρνει τὴ μορφὴ τῶν ἀγγείων, ἐνῶ ὁ πλοῦτος μεταβάλλεται ἀνάλογα μὲ τοὺς τρόπους ἐκείνων ποὺ τὸν ἔχουν.

Ῥραιότερος ἰδρώτας εἶναι ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὰ γυμνάσια, ἐνῶ πλοῦτος ἐκεῖνος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς κόπους.

Τὰ χρήματα τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀσώτων παρομοιάσέ τα μὲ τὶς συκιές ποὺ φυτρώνουν στοὺς γκρεμούς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν παίρνουν τίποτε οἱ ἄνθρωποι, παρὰ μονάχα τὰ κοράκια καὶ οἱ νυφίτσες, ὅπως κι ἀπ' αὐτοὺς οἱ πῶρνες καὶ ὅσοι τοὺς κολακεύουν.

Ῥ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιοὶ εἶναι οἱ φιλοχρήματοι, εἶπε: Ὅσοι κυνηγοῦν τὰ ἀντίθετα κέρδη καὶ περιφρονοῦν τοὺς στενοὺς φίλους.

Ῥ πλοῦτος τῶν φιλάργυρων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος ποὺ δύει στὴ γῆ, δὲν εὐχαριστεῖ κανένα ζωντανό.

Τοῦ Εὐριπίδη ἀπὸ τὴ Δανάη:

Ῥ χρυσάφι, πανόμορφη λαχτάρια τῶν θνητῶν,
τέτοιες εὐχαριστήσεις δὲν ἔχει οὔτε ἡ μάνα,
οὔτε τὰ παιδιὰ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ὁ ἀγαπημένος πατέρας.
Κι ἂν ἡ Ἀφροδίτη ἔχει στὰ μάτια τόσες ὅσες ἐσὺ ἀκτίνες,
δὲν εἶναι θαυμαστό ποὺ ἀνάβει ἔρωτες μυριάδες.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅπως τὰ στολίδια στὸ ἄλογο ἢ ἡ φωλιά στὰ ἀγρία πουλιὰ δὲν τοὺς δίνουν ἀφορμὴ νὰ ὑπερηφανεύονται καὶ νὰ καμαρώνουν, ἀλλὰ στὸ ἕνα ἢ ταχύτητα τῶν παιδιῶν καὶ στὰ ἄλλα τῶν φτερῶν, ἔτσι καὶ στὸν ἄνθρωπο δὲν μετράει ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἡ τρυφή, ἀλλὰ ἡ καλωσύνη καὶ ἡ εὐεργεσία.

Γεννήθηκες στὴν Περσία καὶ δὲν ἔσπευσες νὰ κατοικήσεις στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ εὐτυχεῖς ζώντας στὸν τόπο σου. Κι ἀφοῦ γεννήθηκες στὴ φτώχεια, γιατί ἐπιδιώκεις νὰ πλουτήσεις καὶ δὲν μένεις νὰ εὐτυχεῖς σ' αὐτήν;

Ῥ φρόνιμος τιμώντας τὴ φτώχεια μὲ καρτερία καὶ γενναιότητα, τὴν ἀναδεικνύει πολυτιμότερη ἀπὸ τὸν πλοῦτο.

Μεγάλη προίκα δὲν κάνει καλύτερα παιδιὰ.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἡ κρηπίδα τῆς εὐσέβειας, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀπόκτησης, ἡ ἀρχὴ τῆς πλεονεξίας. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φιλαργυρία προέρχεται ἡ ἀδικία.

Κάτωνος.— Δόξα καὶ πλοῦτος ἄνευ φρονήσεως, οὐκ ἀσφαλῆ κτήματα.

Ἀπολλωνίου.— Οὐ τὸ πένεσθαι κατὰ φύσιν αἰσχρόν, ἀλλὰ τὸ δι' αἰσχρὰν αἰτίαν πένεσθαι ὄνειδος.

5 *Εὐσεβίου.*— Οἱ μάταιοι τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν μεγάλα χρήματα ἔχοντας καὶ φαύλους. ὄντας τιμῶσί τε καὶ τεθανυμάκασιν, τῶν δὲ σπουδαίων, ἐπειδὴν ἀχρηματεΐαν καταγνώσιν, ὑπερφρονέουσιν.

Μενάνδρου:

10 *Ψυχὴν ἔχειν δεῖ πλουσίαν, τὰ δὲ χρήματα
Ταῦτ' ἔστιν ὄψις παραπέτασμα θίου.
Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.
Χρητὰ γὰρ οὗτος. εἰς ἃ δεῖ ταῦτα καλῶς.
Ἔστις ὑπέχει χρυσίῳ τὴν χεῖρα,
15 *Κὰν μὴ φησί, πονηρὰ βουλευέται.
Οὐ πώποτε ἐζήλωσα πλουτοῦντα σφόδρα
Ἄνθρωπον ἀπολαύοντα μηδὲν ὧν ἔχει.
Λέγεις ἃ δὲ λέγεις, ἔνεκα τοῦ λαβεῖν λέγεις.**

Κράτωνος:

20 *Οὐκ ἔστι πενίας μείζον οὐδὲν ἐν βίῳ
Σύμπτωμα· καὶ γὰρ ἂν φύσει σπουδαῖος ἦς,
Καταγέλαστος ἔση.
Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς
Τὸ μὲν γὰρ ἔλεον, τὸ δ' ἐπιτίμησιν φέρει.*

25 *Ἐκ τῶν Φαυωρίνου.*— Βοιωτὸς ἐντυχὼν θησαυρῷ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐπάρας τὸ σκέλος ἀπεματάϊσε καὶ παρήλθεν, ὡς οὐκέτι ὄντα πρὸς αὐτόν.

Ὡσπερ τὸν αὐτὸν οἶνον πίνοντες οἱ μὲν παροινουῦσιν, οἱ δὲ πραῦνονται, οὕτω καὶ τὸν πλοῦτον.

30 *Βίωνος.*— Βίων καταγελάστους ἔλεγεν τοὺς σπουδάζοντας περὶ τὸν πλοῦτον, ὃν τύχη μὲν παρέχει, ἀνελευθερία δὲ φυλάττει, χρηστότης δὲ ἀφαιρεῖται.

Τοῦ Κάτωνα: Δόξα καὶ πλούτη χωρὶς φρόνησι, δὲν εἶναι κτήματα ἀσφαλῆ.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Δὲν εἶναι ντροπὴ ἢ φυσικὴ φτώχεια, ἀλλὰ κατηγορία ἀποτελεῖ τὸ νὰ εἶναι φτωχὸς κανεὶς ἀπὸ αἰσχυρὴ αἰτία.

Τοῦ Εὐσεβίου: Οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι, ἐκείνους πὺν ἔχουν πολλὰ χρήματα, ἂν καὶ εἶναι φαῦλοι, τοὺς τιμοῦν καὶ τοὺς θαυμάζουν, ἐνῶ τοὺς σπουδαίους, μόλις καταλάβουν πῶς δὲν ἔχουν χρήματα, τοὺς περιφρονοῦν.

Τοῦ Μενάνδρου:

Πλούσια ψυχὴ πρέπει νὰ ἔχεις, ἐνῶ τὰ χρήματα αὐτὰ εἶναι τὸ φαινόμενο παραπέτασμα τῆς ζωῆς.

Καλότυχος ὅποιος ἔχει πλούτη καὶ νοῦ·
γιατὶ τὰ χρησιμοποιοεῖ σωστὰ σ' ὅ,τι πρέπει.

“Ὅποιος χώνει τὸ χέρι στὰ χρυσάφια
κι ἂν δὲν τὸ λέει, ἔχει στὸ νοῦ πονηριές.

Οὐδέποτε ζήλεψα τὸ μεγάλο πλούσιο,
πὺν δὲν ἀπολαμβάνει τίποτε ἀπ' ὅσα ἔχει.

Λές, κι αὐτὰ πὺν λές, τὰ λές γιὰ νὰ λάβεις.

Τοῦ Κράτωνα:

Κανένα ἀπὸ τὴ φτώχεια στὴ ζωὴ δὲν εἶναι μεγαλύτερο
συμβάν. Γιατὶ, κι ἂν εἶσαι ἀπὸ τὴ φύση σου σπουδαῖος,
θὰ γίνεις καταγέλαστος.

Καλύτερα μᾶλλον ἔντιμος φτωχὸς, παρὰ πλούσιος μὲ δόλο.

Τὸ ἓνα ἐπισύρει ἔλεος, τὸ ἄλλο ἐπιτίμησι.

Τοῦ Φαβωρίνου: Στὰ ἑβδομήντα χρόνια ἓνας Βοιωτὸς πὺν
βρῆκε θησαυρό, σήκωσε τὸ πόδι του, ἄφησε μὴ πορδὴ καὶ πέρα-
σε, γιατὶ δὲν εἶχε καμμὴ σημασία γι' αὐτόν.

“Ὅπως πίνοντας τὸ ἴδιο κρασι ἄλλοι μεθοῦν κι ἄλλοι ἠρεμοῦν,
ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὸν πλοῦτο.

Τοῦ Βίωνα: Ὁ Βίων χαρακτηρίζε καταγέλαστους ἐκείνους
πὺν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν πλοῦτο, τὸν ὁποῖο παρέχει ἢ τύχη, τὸν
φυλάει ἢ ἀνελευθερία, καὶ τὸν ἐξουδετερώνει ἢ καλωσύνη.

Θεόγνιδος:

Οὐ σὲ μάτην, ὦ Πλοῦτε, θεοὶ τιμῶσι μάλιστα,
Ἥ γὰρ ρηιδίως τὴν κακότητα φέρεις.

Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὐτ' εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἶη
5 Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων οὐδὲν ἔχοντι κακόν.

Λουκιανού:

Γῆς ἐπέβην γυμνός, γυμνὸς δ' ἐπὶ γαῖαν ἄπειμι,
Καὶ τί μάτην μοχθῶ, γυμνὸν ὄρῶν τὸ τέλος;

Σιμωνίδου.— Σιμωνίδης ἐρωτηθεὶς, πότερον αἰρετώτερον,
10 πλοῦτος, ἢ σοφία; Οὐκ οἶδα, ἔφη· ὄρῶ μέντοιγε τοὺς σοφοὺς ἐπὶ
τὰς τῶν πλουσίων θύρας φοιτῶντας.

Ἀριστείδου.— Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ὄνειδιζόμενος ἐπὶ πε-
νία ὑπὸ τινος πλουσίου, εἶπεν· Ἐμοὶ μὲν ἡ πενία οὐδὲν ἱστορή-
σει κακόν, σοὶ δὲ ὁ πλοῦτος ταραχὰς οὐκ ὀλίγας.

15 Ἰέρωνος.— Ὀνειδιζόμενος ὅτι πολλοὺς ρητορεύειν διδάξας,
ἐπένετο, εἶπεν· Οὔτε γὰρ ἐδίδαξα φιλαργυρεῖν.

Μουσωνίου.— Τῶν μὲν Κροίσου καὶ Κύρου θησαυρῶν πε-
νίαν ἐσχάτην καταψηφιούμεθα· ἓνα δὲ καὶ μόνον πιστεύομεν
πλούσιον, σοφόν, τὸν δυνάμενον κτήσασθαι τὸ ἀνευδεὲς παντα-
20 χοῦ.

Ξενοφῶντος φιλοσόφου.— Τὴν πενίαν ἔλεγεν αὐτοδίδακτον
φιλοσοφίαν εἶναι· ἃ γὰρ ἐκείνη τοῖς λόγοις πείθει, αὕτη τοῖς ἔρ-
γοις ἀναγκάζει.

Πολλῶν κακῶν ἐπικάλυμμά ἐστιν ὁ πλοῦτος.

25 Ὁ αὐτός, τὸν πλούσιον καὶ ἀπαίδευτον ἔφησε, ρύπον εἶναι
περιηργυρωμένον.

Φιλιστίωνος.— Κἂν μυρίων πηχῶν γῆς κύριος ὑπάρχεις, θα-
νῶν γενήσῃ τριῶν ἢ τεσσάρων.

Δημόνακτος.— Εἰσὶ τινες, οἱ τὸν μὲν παρόντα βίον οὐ ζῶσιν,
30 ἀλλὰ παρασκευάζοντες πολλῇ σπουδῇ ὡς ἕτερον βίον βιωσόμε-
νοι, οὐ τὸν παρόντα.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Δέν σέ τιμοῦν ἄδικα, πλοῦτε, ἰδιαίτερα οἱ θεοί,
 Γιατί εὐκολα ὑποφέρετε τὴν κακία.
 Δέν ἐπιθυμῶ νὰ ἔχω πλούτη, οὔτε εὐχομαι,
 Ἄλλὰ νὰ μπορῶ νὰ ζῶ ἀπὸ τὰ λίγα χωρὶς κανένα κακό.

Τοῦ Λουκιανοῦ:

Στὴ γῆ ἦρθα γυμνὸς καὶ γυμνὸς πηγαίνω στὴ γῆ,
 Καὶ γιατί κοπιᾶζω μάταια, ἀφοῦ βλέπω γυμνὸ τὸ τέλος;

Τοῦ Σιμωνίδη: Ἐρωτηθεὶς ὁ Σιμωνίδης, ποιὸ εἶναι προτιμότερο, ὁ πλοῦτος ἢ ἡ σοφία, ἀπάντησε· Δέν ξέρω· βλέπω ὅμως ὅτι οἱ σοφοὶ συχνάζουν στὶς πόρτες τῶν πλουσίων.

Τοῦ Ἀριστείδη: Ὁ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, πού τὸν εἰρωνευόταν ἓνας πλούσιος γιὰ τὴ φτώχεια του, εἶπε· Ἐμένα βέβαια ἡ φτώχεια δέν θὰ μοῦ κάνει κανένα κακό, ἐσένα ὅμως ὁ πλοῦτος θὰ σοῦ προξενήσει ὄχι λίγες ταραχές.

Τοῦ Ἰέρωνα: Εἰρωνευόμενος, ὅτι, ἐνῶ δίδαξε σέ πολλοὺς τὴ ρητορεία, ἦταν φτωχὸς, εἶπε· Οὔτε βέβαια δίδαξα ν' ἀγαποῦν τὰ χρήματα.

Τοῦ Μουσωνίου: Τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου καὶ τοῦ Κύρου θὰ τοὺς καταδικάσομε ὡς ἔσχατη πενία· ἓνα μόνο πλούσιο θεωροῦμε σοφὸ, ἐκεῖνον πού μπορεῖ ν' ἀποκτήσει τὴν ἐπάρκεια παντοῦ.

Τοῦ φιλοσόφου Ξενοφῶντος: Ἐλεγε ὅτι ἡ φτώχεια εἶναι φιλοσοφία αὐτοδίδακτη· γιατί, ἐκεῖνα πού μᾶς πείθει αὐτὴ μὲ λόγια νὰ πράξομε, ἐκεῖνη μᾶς ἐξαναγκάζει νὰ τὰ κάνομε μὲ τὰ ἔργα.

Ὁ πλοῦτος εἶναι τὸ σκέπασμα πολλῶν κακῶν.

Ὁ ἴδιος χαρακτήρισε τὸν πλούσιο καὶ ἀπαίδευτο, ἀκαθαροῦς περιαργυρωμένη.

Τοῦ Φιλιστίωνα: Κι ἂν ἀκόμη εἶσαι κύριος χιλιάδων μέτρων γῆς, ὅταν πεθάνεις θὰ γίνεις τριῶν ἢ τεσσάρων.

Τοῦ Δημόνακτα: Εἶναι ὀρισμένοι, πού δέν ζοῦνε τὴ ζωὴ αὐτὴ ἀλλὰ ἐτοιμάζονται μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια σὰ νὰ πρόκειται νὰ ζήσουν ἄλλη, καὶ ὄχι αὐτὴ τὴ ζωὴ.

Ἐκ τῶν Ἀριστίππου γνωμῶν.— Οὐχ ὥσπερ ὑπόδημα τὸ μεῖζον ἄχρηστον, καὶ ἡ πλείων κτήσις. Τοῦ μὲν γὰρ ἐν τῇ χρήσει τὸ περιττὸν ἐμποδίζει, τῇ δὲ καὶ ὅλη χρῆσθαι κατὰ καιρὸν ἕξεστι καὶ μέρος.

5 *Δημοσθένους.— Δημοσθένης ὁ ρήτωρ, θεασάμενός τινα ἐκφερόμενον φιλάργυρον, ἔφη· Οὗτος βίον ἀβίωτον βιώσας, ἐτέροις βίον κατέλιπεν.*

Ζημίαν αἰροῦ μᾶλλον, ἢ κέρδος αἰσχρόν· τὸ μὲν γὰρ ἅπαξ σέλυπησει, τὸ δὲ διαπαντός.

10 *Δημοκρίτου, ἄλ. Θεοκρίτου.— Τοὺς πολλοὺς τῶν πλουσίων ἔλεγεν ἐπιτρόπους εἶναι, ἀλλὰ μὴ δεσπότας τῶν χρημάτων.*

Πλάτωνος— Ὅστις σῶμα θεραπεύει τὸ ἑαυτοῦ, οὐχ ἑαυτὸν θεραπεύει· ὅστις δὲ χρήματα, οὐθ' ἑαυτόν, οὔτε τὰ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔστι πορρωτέρω τῶν ἑαυτοῦ.

15 *Διφίλου:*

Εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν οὐδ' εἷς πονηρός ἦν.

Φιλαργυρία τοῦτ' ἔστιν, ὅταν ἀφείς σκοπεῖν

Τὰ δίκαια, τοῦ κέρδους διαπαντός δοῦλος ᾖς

20 *Ἀνακρέοντος.— Ἀνακρέων δωρεὰν παρὰ Πολυκράτους λαβὼν πέντε τάλαντα, ὡς ἐφρόντισεν ἐπ' αὐτοῖς δυοῖν νυκτοῖν, ἀπέδωκεν αὐτά, εἰπῶν, οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος.*

25 *Ἰσοκράτους.— Τίμα τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν δυοῖν ἕνεκα, τοῦ τε ζημίαν μεγάλην ραδίως ἐκτίσαι, καὶ τῷ φίλῳ σπουδαίῳ δυστυχοῦντι βοηθῆσαι· πρὸς δὲ τὸν ἄδηλον βίον μηδὲν ὑπερβαλλόντως, ἀλλὰ μετρίως αὐτὴν ἀγάπα.*

Στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ μέλλοντα.

Τοῦ Ἀριστίππου (ἀπὸ τὶς Γνωμῆς): Δὲν εἶναι, ὅπως τὸ μεγαλύ-
τερο ὑπόδημα, ἄχρηστα καὶ τὰ περισσότερα κτήματα. Γιατὶ τὸ ἐπι-
πλέον τοῦ ὑποδήματος ἐμποδίζει στὴ χρήση, ἐνῶ τὰ κτήματα μπο-
ρεῖς ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσιν καὶ ὅλα νὰ τὰ χρησιμοποιεῖς καὶ
ἓνα μέρος.

Τοῦ Δημοσθένης: Ὁ ρήτορας Δημοσθένης ὅταν εἶδε νὰ κηδεύ-
εται ἓνας φιλάργυρος εἶπε· Αὐτός, ἀφοῦ ἔζησε βίον ἀβίωτον, ἄφησε
σὲ ἄλλους τὸ βίον του.

Νὰ προτιμᾷς τὴ ζημία μᾶλλον, παρὰ τὸ αἰσχροῦ κέρδος· γιατί ἡ
ζημία θὰ σὲ λυπήσῃ μιὰ φορά, ἐνῶ τὸ ἄλλο σ' ὅλη τὴ ζωὴ σου.

Τοῦ Δημοκρίτου (ἢ τοῦ Θεοκρίτου): Ἔλεγε ὅτι οἱ περισσότε-
ροι πλούσιοι εἶναι ἐπίτροποι καὶ ὄχι κύριοι τῶν χρημάτων.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁποῖος φροντίζει τὸ σῶμα του, δὲν φροντίζει
τὸν ἑαυτό του· ὁποῖος ὅμως φροντίζει τὰ χρήματα οὔτε τὸν ἑαυτό
του φροντίζει, οὔτε τὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ
τὰ τοῦ ἑαυτοῦ του.

Τοῦ Διφίλου:

Ἄν δὲν ἦταν τὸ νὰ παίρνῃ κανεὶς, δὲν θὰ ὑπῆρχε πονηρός.
Φιλαργυρία εἶναι τοῦτο· ὅταν ἀφήσεις ἀπὸ τὸ στόχον
σου τὰ δίκαια, καὶ γίνῃς γιὰ πάντα δοῦλος τοῦ κέρδους.

Τοῦ Ἀνακρέοντα: Ὁ Ἀνακρέοντας ποὺ ἔλαβε κάποτε δωρεὰ
ἀπὸ τὸν Πολυκράτη πέντε τάλαντα, ἀφοῦ τὰ φύλαξε δύο νύχτες,
τὰ ἐπέστρεψε λέγοντας· Δὲν ἀξίζουσιν τὴ φροντίδα μου αὐτά.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ ὑπολογίζῃς σοβαρὰ τὴν περιουσία σου γιὰ
δύο λόγους, καὶ γιὰ ν' ἀποκαταστήσῃς εὐκόλα μιὰ μεγάλη ζημία,
καὶ νὰ βοηθήσῃς ἓνα καλὸ φίλον ποὺ βρίσκεται σὲ ἀνάγκη· καὶ ἐπί-
σης νὰ τὴν ἀγαπᾷς ὄχι βέβαια ὑπερβολικὰ ἀλλὰ μέτρια λόγῳ τῆς
ἀδηλῆς πορείας τῆς ζωῆς.

Νὰ ὑπομένῃς τὰ παρόντα καὶ νὰ ζητᾷς τὰ μέλλοντα.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ.
Περὶ αὐταρκείας.

Λουκᾶ 12, 22.— «Εἶπεν ὁ Κύριος Μὴ μεριμνήσετε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε».

Φιλιππ. 4, 11· 12.— «Ἐγὼ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμί, αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν 5 πᾶσι μεμύημαι· καὶ χορτάζεσθαι, καὶ πεινᾶν καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ».

Παροιμ. (Μασ 30), 8-9.— «Πλοῦτον καὶ πενίαν μὴ μοι δός, Κύριε· σύνταξον δέ μοι τὰ δέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη, ἵνα μὴ πλησθεῖς ψευδῆς γένωμαι, καὶ εἶπω· Τίς με ὄρα, ἢ πενηθεῖς κλέψω 10 καὶ ὁμόσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Σοφία Σειράχ 40, 18.— «Ζωὴ αὐταρκείας ἐργάτου γλυκανθήσεται».

Σοφία Σειράχ 31, 20.— «Ὑπνος ὑγείας ἐπὶ ἐντέρων μετρίων».

Βασιλείου.— Ἡ οἰκονομοῦσα τὸ ζῶον δύναμις, αὐταρκείαν 15 μὲν καὶ λιτότητα ραδίως κατεργάσατο καὶ ᾤκείωσε τῷ τρεφομένῳ, πολυτέλειαν δὲ καὶ ποικιλίαν βρωμάτων παραλαβοῦσα, εἶτα ἀντισχεῖν πρὸς τὸ πέρας οὐκ ἐπαρκέσασα, τὰ ποικίλα γένη τῶν νοσημάτων πεποίηκεν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Τὸ καλῶς ἔχειν ὀλίγα, πολὺ τιμιώτερον 20 τοῦ κακῶς ἔχειν πολλά.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐ πλούσιός ἐστιν ἐκεῖνος, ὁ πολλὰ κεκτημένος, ἀλλ' ὁ μὴ πολλῶν δεόμενος

Πρὸς χρείαν, ἀδελφοί, οὐ πρὸς ἡδονὴν ἢ ζωὴν συμμετρεῖται. Τὸ οὖν περιττὸν τῆς φύσεως ἀποθέμενοι, τὸ ἀναγκαῖον μόνον 25 ἀσπασώμεθα.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄. Για τήν αὐτάρκεια.

Λουκᾶ 12, 22: «Εἶπε ὁ Κύριος· Μὴν ἀγωνιάτε γιὰ τὴ ζωὴ σας τί θὰ φᾶτε, οὔτε γιὰ τὸ σῶμα σας τί θὰ φορέσετε».

Φιλ. 4, 11, 12: «Ἐγὼ ἔμαθα νὰ εἶμαι αὐτάρκης σὲ ὅσα ἔχω. Μπορῶ νὰ ζῶ μὲ στερήσεις, μπορῶ νὰ ζῶ καὶ μὲ ἀφθονία· ἔχω μάθει ν' ἀντιμετωπίζω κάθε φορὰ ὅποιαδήποτε κατάσταση, καὶ νὰ εἶμαι χορτάτος καὶ νὰ πεινῶ, καὶ νὰ ἔχω περίσσευμα καὶ νὰ στεροῦμαι. "Ὅλα τὰ μπορῶ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ ποῦ μὲ δυναμώνει».

Παροιμ. (Μασ. 30, 8): «Μὴ μοῦ δώσεις, Κύριε, πλοῦτο καὶ φτώχεια. Ἐξασφάλισέ μου ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ εἶμαι αὐτάρκης, μήπως ἀπὸ τὴν ἀφθονία σὲ ἀρνηθῶ καὶ πῶ· Ποιὸς μὲ βλέπει; Ἡ μήπως γίνω φτωχὸς καὶ ἀναγκασθῶ νὰ κλέψω καὶ ὀρκισθῶ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ».

Σοφ. Σειρ. 40, 18: «Ἡ ζωὴ τοῦ ἐργάτη μὲ αὐτάρκεια συνοδεύεται ἀπὸ γκυκύτητα».

Σοφ. Σειρ. 31, 20: «Ὁ ὑγιεινὸς ὕπνος θέλει στομάχι ἐλαφρό».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ δύναμη ποῦ κυβερνᾶ τὸ ζῶο εὐκόλα βέβαια ἐπέτυχε τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴ λιτότητα καὶ τὴν ἔκανε λειτουργία σύμφωνη μ' αὐτὸ ποῦ τρέφεται. "Ὅταν ὅμως κατέφυγε σὲ πολυτελεῖς καὶ διάφορες τροφές, στὴ συνέχεια, ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξει ὡς τὸ τέλος, δημιούργησε τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἀσθενειῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ νὰ ἔχεις λίγα μὲ τίμο τρόπο, εἶναι πολὺ πιὸ καλὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἔχεις πολλὰ μὲ κακὸ τρόπο.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Πλούσιος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔχει πολλὰ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολλὰ.

Ἡ ζωὴ, ἀδελφοί μου, ὑπολογίζεται μὲ τὰ χρειαζόμενα ὄχι μὲ ὅσα προκαλοῦν ἡδονή. Ἄς ἀποβάλομε λοιπὸν τὸ περιττὸ ἀπὸ τὴ φύση μας κι ἄς ἀποδεχθοῦμε μόνο τὸ ἀναγκαῖο.

Νείλου.— Καλὸν τοῖς ὄροις τῆς χρείας ἐμμένειν, καὶ φιλο-
νεικεῖν πάσῃ δυνάμει τούτους μὴ ὑπερβαίνειν. Ἐὰν γὰρ ὀλίγον
παρενεχθῆ τις ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὰ ἡδέα τοῦ βίου, οὐδεὶς
λοιπὸν ἴσθησι τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω φορὰν.

5 Μέτρον κτήσεώς ἐστὶν ἡ χρεία τοῦ σώματος, τὸ δὲ ταύτην
ὑπερβαίνειν ἀκοσμία λοιπὸν, καὶ οὐκέτι χρεία ἐστίν. Ὡς γὰρ ὁ
συμμεμετρημένος τῷ σώματι χιτῶν, καὶ χρεία ἐστὶ καὶ κόσμος, ὁ
δὲ πάντοθεν περιορῶν καὶ τοῖς ποσὶν ἐμπλεκόμενος καὶ τῇ γῆ
μετὰ τοῦ ἀπρεποῦς ἐπισυρόμενος, ἐμπόδιον πρὸς πᾶσαν ἐργα-
10 σίαν γίνεται, οὕτως ἡ ὑπερβαίνουσα τὴν τοῦ σώματος χρείαν
χρησις, καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐστὶν ἐμπόδιον, καὶ πολλὴν ἔχει
κατάγνωσιν παρὰ τοῖς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἐρευνᾶν δυνα-
μένοις.

Κλήμεντος.— Ὀλιγοδείας μὲν ἐρασταί, πολυτέλειαν δὲ ὡς
15 ψυχῆς καὶ σώματος νόσον ἐκτρεπόμενοι.

Ἡ τῶν ἀναγκαίων κτήσις καὶ χρῆσις οὐ τὴν ποιότητα βλα-
βερὰν ἔχει, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον ποσότητα.

Φίλωνος.— Ὁ σπουδαῖος καὶ ὀλιγοδεὴς ἀθανάτου καὶ θνη-
τῆς φύσεως μεθόριον· τὸ μὲν ἐπιδεὲς ἔχων διὰ σῶμα θνητόν, τὸ
20 δὲ μὴ πολυδεὲς διὰ ψυχὴν ἐφιεμένην ἀθανασίας.

Δημοκρίτου.— Αὐτάρκη τροφῆς, μικρὰ νύξ οὐδέποτε γίνε-
ται.

Κλειτάρχου.— Ὀφείλομεν ἑαυτοὺς ἐθίζειν ἀπὸ ὀλίγων ζῆν,
ἵνα μηδὲν αἰσχρὸν ἔνεκεν χρημάτων πάθωμεν.

25 Σωκράτους.— Σωκράτης ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Τίς σοι πλου-
σιώτερος εἶναι δοκεῖ, εἶπεν· Ὁ ἐλαχίστοις ἀρκούμενος αὐτάρ-
κεια γάρ ἐστὶ φύσεως πλοῦτος.

Ὡσπερ εἰς ὁδὸν τὸν βίον, οὐ τὰ πολλοῦ ἄξια συντίθει ἐφό-
δια, ἀλλὰ ἀναγκαιότερα.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι καλὸ νὰ περιοριζόμαστε στὰ ὅρια ἐκείνων πού χρειαζόμαστε καὶ ν' ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη νὰ μὴν τὰ ὑπερβαίνομε. Γιατί, ἂν λίγο παρεκκλίνει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία στὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, κανένας δὲν μπορεῖ πλέον νὰ τὸν σταματήσει στὸν κατήφορο.

Μέτρο γιὰ τὴν ἀπόκτηση εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος. Τὸ νὰ ὑπερβαίνει κανεὶς τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος εἶναι ἀπρέπεια καὶ ὄχι ἀνάγκη. Ὅπως δηλαδὴ ὁ χιτώννας πού εἶναι σύμμετρος μὲ τὸ σῶμα εἶναι καὶ χρειαζούμενος ἀλλὰ καὶ στολίζει, ἐνῶ αὐτὸς πού πέφτει ἀπὸ παντοῦ καὶ μπλέκεται στὰ πόδια, γίνεται ἐμπόδιο στὴν ἐργασία, ἔτσι καὶ ἡ χρῆση πού ὑπερβαίνει τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος εἶναι καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴ ἐμπόδιο καὶ ἐπισύρει πολλὴ καταδίκη ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ ἐρευνοῦν τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἄς εἴμαστε ἐραστές τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀναγκῶν, καὶ ἄς ἀποφεύγομε τὴν πολυτέλεια σὰν νόσο τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Ἡ ἀπόκτηση καὶ χρῆση τῶν ἀναγκαίων δὲν βλάπτεται ἀπὸ τὴν ποιότητα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπέρμετρη ποσότητα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ σπουδαῖος καὶ ὀλιγαρκῆς ἄνθρωπος εἶναι τὸ μεθόριο τῆς ἀθάνατης καὶ θνητῆς φύσης· γιὰ τὸ θνητὸ σῶμα του ἔχει κάποιες ἀνάγκες, ἐξαιτίας ὅμως τῆς ψυχῆς του πού ἐπιθυμεῖ τὴν ἀθανασία δὲν ἔχει πολλές.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ αὐτάρκεια στὴν τροφή, ποτέ δὲν περιορίζει τὴ νύχτα.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὅφειλομε νὰ συνηθίζομε τὸν ἑαυτό μας νὰ ζεῖ μὲ τὰ λίγα, γιὰ νὰ μὴ πάθομε κανένα αἰσχρὸ ἐξαιτίας τῶν χρημάτων.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης, ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον, Ποιὸς εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου πλουσιότερος; ἀπάντησε: Ἐκεῖνος πού ἀρκεῖται στὰ ἐλάχιστα· γιὰτὶ ἡ αὐτάρκεια εἶναι πλοῦτος τῆς φύσης.

Στὴ ζωὴ, ὅπως καὶ στὸ δρόμο, δὲν βοηθοῦν τὰ ἀκριβὰ ἐφόδια, ἀλλὰ τὰ πιὸ ἀπαραίτητα.

Βέλτιόν ἐστιν ἐν μιᾷ περιουσίᾳ συσσελλόμενον εὐθυμεῖν, ἢ μεγάλης τυγχάνοντα δυστυχεῖν.

*Ἀλεξάνδρου.— Εἰπόντος αὐτῷ τινος τῶν δοκούντων εὐνοεῖν, ὅτι Δύνανται αἱ πόλεις σου πλεῖον παρέχειν ἐξόδους; ἔφη·
5 *Κηπουρὸν μισῶ τὸν ἐκ ριζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα.**

Δημοκρίτου.— Τράπεζαν πολυτελέα μὲν τύχη παρατίθησιν, αὐταρκέα δὲ σώφροσύνη.

*Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους— Αὐτάρκεια, καθάπερ ὁδὸς βραχεῖα καὶ ἐπιτεροπῆς, χάριν μὲν ἔχει μεγάλην, πόνον δὲ
10 μικρόν.*

Ὁχύρωσον σαυτὸν τῇ αὐταρκείᾳ· τοῦτο γὰρ δυσάλωτόν ἐστιν χωρίον.

*Σωκράτους.— Ξανθίπης Σωκράτει τῷ ἀνδρὶ ἐπιτιμώσης, διότι λιτῶς παρεσκευάζετο ὑποδέξασθαι φίλους, εἶπεν· Εἰ μὲν
15 ἡμέτεροί εἰσιν, οὐδὲν ἐκείνοις μελήσει· εἰ δὲ ἀλλότριοι, ἡμῖν περὶ αὐτῶν οὐδὲν μελήσει.*

Εἶναι καλύτερο νὰ περιορίζεται κανεὶς σὲ μικρὴ περιουσία καὶ νὰ εὐτυχεῖ, παρὰ νὰ ἔχει πολλή καὶ νὰ δυστυχεῖ.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔδειχναν ὅτι τὸν ἀγαποῦσαν, Ἔμπορουν οἱ πόλεις σου νὰ δίνουν περισσότερους φόρους, εἶπε: Μισῶ τὸν κηπουρὸ ποὺ βγάζει τὰ λαχανικά ἀπὸ τὴ ρίζα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ πλοῦσιο τραπέζι τὸ παραθέτει ἢ τύχη, ἐνῶ τὸ τραπέζι τῆς αὐτάρκειας ἢ σωφροσύνη.

Ἀπὸ τίς γνῶμες τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τοῦ Ἰσοκράτη: Ἡ αὐτάρκεια, σάν τὸν σύντομο καὶ εὐχάριστο δρόμο, ἔχει μεγάλη χάρη καὶ κόπο λίγο.

Ὁχύρωσε τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴν αὐτάρκεια· γιατί αὐτὸ εἶναι μιὰ θέση ποὺ δύσκολα κυριεύεται.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ Ξανθίππη κατηγοροῦσε τὸν Σωκράτη τὸν ἄντρα της, γιατί ἐτοίμαζε λιτὴ ὑποδοχὴ στοὺς φίλους του, καὶ αὐτὸς εἶπε: Ἄν εἶναι δικοὶ μας, δὲν θὰ τοὺς πειράξει καθόλου· ἂν πάλι εἶναι ξένοι, τότε ἐμᾶς δὲν θὰ μᾶς νοιάξει καθόλου γι' αὐτούς.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄
Περὶ προσευχῆς.

Ματθ. 6, 7-8.— «Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε, ὡσπερ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γάρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν».

5 Ἰακ. 5, 13-15.— «Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσευχέσθω. Εὐθυμεῖ τις; Ψαλλέτω. Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος κἂν
10 ἁμαρτίας ἢ πεπονηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ».

Παροιμ 15, 8.— «Θυσίαι ἀσεβῶν βδέλυγμα Κυρίῳ, προσευχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ».

Σοφία. Σειράχ 7, 10.— «Μὴ ὀλιγοψυχῆσης ἐν τῇ προσευχῇ σου».

15 Σοφία Σειράχ 18, 22.— «Μὴ ἐμποδίσης τοῦ ἀποδοῦναι εὐχὴν εὐκαίρως».

Βασιλείου.— Ἡ θεία ἀκοή, οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἴσθησιν. Οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις ὅτι Μωϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, τοῖς ἀλά-
20 λήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἤκούετο παρὰ τοῦ Κυρίου, λέγοντος, «Τι βοᾷς πρὸς με;».

Ἔργων γὰρ δικαίων παρουσία, μεγαλοφωνία ἐστὶ παρὰ Θεῷ.

ΛΟΓΟΣ ΙΔ΄. Γιὰ τὴν προσευχή.

Ματθ. 6, 7-8: «Μὴ περιττολογήσετε, ὅταν προσεύχεσθε, ὅπως οἱ ἔθνηκοί· γιατί νομίζουν ὅτι θ' ἀκουστοῦν μὲ τὴν πολυλογία τους. Μὴ γίνετε λοιπὸν ὅμοιοι μ' αὐτούς. Γιατὶ γνωρίζει ὁ Πατέρας σας τί σᾶς χρειάζεται, προτοῦ ἔσεῖς τοῦ τὰ ζητήσετε».

Ἰακ. 5, 13-15: Ὑποφέρει κάποιος ἀνάμεσά σας; Νὰ προσεύχεται. Εἶναι χαρούμενος; Ἄς ψάλλει. Εἶναι ἄρρωστος κάποιος ἀπὸ σᾶς; Ἄς προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄς προσευχηθοῦν γι' αὐτόν, ἀφοῦ τὸν ἀλείψουν μὲ λάδι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ προσευχή πού γίνεται μὲ πίστη θὰ σώσει τὸν ἄρρωστο καὶ θὰ τὸν σηκώσει ὁ Κύριος, κι ἂν ἔχει διαπράξει ἁμαρτίες, θὰ τοῦ συγχωρεθοῦν».

Παροιμ. (15,8). Τὶς θησίες τῶν ἀσεβῶν τίς ἀποποιεῖται ὁ Κύριος· δέχεται ὅμως τίς προσευχὲς ἐκείνων πού βαδίζουν ὀρθά.

Σοφ. Σειρ. 7, 10: «Κατὰ τὴν προσευχή σου μὴ δείξεις ὀλιγοψυχία».

Σοφ. Σειρ. 18, 22: «Μὴν ἐμποδίσεις νὰ γίνῃ προσευχή κατάλληλη γιὰ τὴν περίστασι στὸν Κύριο».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ ἀκοή τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φωνὴ γιὰ νὰ ἀκούσει. Γιατὶ μπορεῖ καὶ μὲ τὸ κίνημα τῆς καρδιᾶς νὰ καταλάβει αὐτὰ πού τοῦ ζητοῦν. Ἡ δὲν ἔχεις ἀκούσει ὅτι ὁ Μωυσῆς, χωρὶς νὰ πεῖ τίποτε, μὲ τοὺς ἀλάλητους στεναγμούς του²⁰ συνομιλώντας μὲ τὸν Κύριο, γινόταν ἀκουστός ἀπὸ τὸν Θεὸ πού τοῦ ἔλεγε, «Τί φωνάζεις πρὸς ἐμένα;»²¹.

Ἡ παρουσία ἔργων δίκαιων εἶναι γιὰ τὸν Θεὸ μεγάλη φωνή.

20. Ρωμ. 8, 26.

21. Ἐξ. 14, 15.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Μὴ μικρολογίαν καταγνωσθῶμεν, ἐν τῷ μικρὰ αἰτεῖν ἡμᾶς καὶ τοῦ διδόντος ἀνάξια.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Μέγα ἀγαθὸν εὐχή, ἐὰν μετὰ διανοίας εὐχαρίστου γένηται· ἐὰν παιδεύσωμεν ἑαυτοῦ μὴ μόνον λαμβάνοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποτυγχάνοντες εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. Καὶ γὰρ ποτὲ μὲν δίδωσι, ποτὲ δὲ οὐ, ἀμφότερα χρησίμως ὥστε, κἂν λάθῃς, κἂν μὴ λάθῃς, ἔλαβες ἐν τῷ μὴ ἀπολαβεῖν. Κἂν ἐπιτύχῃς, κἂν μὴ ἐπιτύχῃς, ἔτυχες ἐν τῷ μὴ ἐπιτυχεῖν. Ἔστι γὰρ ὅτε τὸ μὴ λαβεῖν λυσιτελέστερον. Εἰ γὰρ μὴ συμφέρον ἡμῖν ἦν πολλάκις τὸ μὴ λαβεῖν, πάντως ἔδωκεν ἄν. Τὸ δὲ συμφερόντως ἀποτυχεῖν, ἐπιτυχεῖν ἔστιν.

Ὅταν ἐκ καθαρῶν χειλέων ἐξέρχεται δέησις καὶ ἐκ καρδίας ἀνυποκρίτου, οἶδε φθάσαι τὸ ἀκολάκευτον οὐς τοῦ Δεσπότη.

Ὅταν δι' εὐχῆς αἰτησώμεθά τι τὸν Δεσπότην, μὴ ταχέως ἔξατονήσωμεν, ἀλλὰ τὸ συνεχές τῆς ἀποτυχίας, τῇ συνεχείᾳ τῆς αἰτήσεως ἐκνικήσωμεν.

Ἐν ταῖς ἀναβολαῖς καὶ ἐν ταῖς ὑπερθέσεσι τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μὴ προκάμνωμεν, μηδὲ προαναπίπτωμεν. Πολλάκις γὰρ ὁ Δεσπότης τὴν δοκοῦσαν ἀναβολήν, εἰς τὴν τῆς πίστεως γυμνασίαν παρέλκει.

Καλὸν πάντοτε διὰ προσευχῆς ὀμιλεῖν τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ συντυχία ἀνδρὸς ἀγαθοῦ βελτιοῖ τὸν ἐντυχάνοντα, πόσῳ μᾶλλον τὸ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ καθομιλεῖν τῷ Θεῷ;

Πολλάκις ὁ Θεὸς ἀναβάλλεται τὴν αἴτησιν, οὐ βουλόμενος ἡμᾶς παρελκῦσαι, ἀλλὰ τῇ μελλήσει τῆς δόσεως τὴν διηνεκῆ προσεδρεΐαν ἡμῖν σοφιζόμενος. Οὕτω γὰρ καὶ φιλόστοργοι πατέρες ποιοῦσι, τὰ ράθυμα τῶν παιδῶν καὶ πρὸς τὰ παιδικὰ παίγνια τρέχοντα, πολλάκις ὑποσχέσει δέσεως καὶ δώρου μεγίστου κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς

Ἀνθρώπων μὲν γὰρ δεόμενοι, καὶ δαπάνης χρημάτων δεόμεθα καὶ κολακείας δουλοπρεποῦς, καὶ πολλῆς περιόδου καὶ

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: "Ἄς μὴν καταδικαστοῦμε γιὰ μικρολογία, ἐπειδὴ ζητοῦμε ἀσήμαντα πράγματα ἀνάξια γιὰ ἐκεῖνον ποὺ μᾶς τὰ δίνει.

Ἰω. Χρυσόστομος: Ἡ προσευχὴ εἶναι μεγάλο ἀγαθό, ἂν γίνῃ μὲ διάθεση εὐχαριστίας, ἂν μάθομε τὸν ἑαυτό μας νὰ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό, ὄχι μόνο ὅταν παίρνομε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποτυγχάνομε. Γιατὶ κάποτε τὰ παραχωρεῖ καὶ τὰ δύο πρὸς ὠφέλειά μας. "Ὡστε εἴτε λάβεις εἴτε δὲν λάβεις, ἔχεις λάβει μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχεις λάβει. Κι ἂν ἐπιτύχεις στὸ αἴτημά σου κι ἂν δὲν ἐπιτύχεις, ἐπέτυχες μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιτύχεις. Κάποτε δηλαδή τὸ νὰ μὴ λάβεις εἶναι πιὸ ὠφέλιμο. Γιατί, ἂν δὲν ἦταν πολλές φορές συμφέρον μας τὸ νὰ μὴ λάβομε, ὅπωςδήποτε θὰ μᾶς τὸ εἶχε δώσει. Τὸ νὰ ἀποτύχει λοιπὸν κανεὶς γιὰ τὸ συμφέρον του εἶναι ἐπιτυχία,

"Ὅταν θγαίνει δέηση ἀπὸ καθαρὰ χεῖλη καὶ ἀνυπόκριτη καρδιά, ἔχει τὴ δύναμη νὰ φτάσῃ στὸ ἀκολάκευτο αὐτὶ τοῦ Κυρίου.

"Ὅταν ζητήσομε μὲ προσευχὴ κάτι ἀπὸ τὸν Κύριο, νὰ μὴν ἀπογοητευθοῦμε ἀμέσως, ἀλλὰ ὡς νικήσομε τὴ συνέχεια τῆς ἀποτυχίας μὲ τὴ συνέχιση τῆς αἴτησής μας.

Στὶς καθυστερήσεις καὶ τὶς ἀναβολὲς τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ἂς μὴν ἀπαυδοῦμε γρήγορα οὔτε ν' ἀποθαρρυνόμαστε. Γιατὶ πολλές φορές ὁ Κύριος τὴν ἀναβολὴ ποὺ νομίζομε τὴν παρατείνει, γιὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν πίστη μας.

Εἶναι καλὸ νὰ συνομιλοῦμε πάντα μὲ τὴν προσευχὴ στὸν Θεό. Ἄν δηλαδή συνάντηση μὲ κάποιον ἀξιόλογο ἄνθρωπο βελτιώνει ἐκεῖνον ποὺ τὸν συναντᾷ, πόσο περισσότερο τὸ νὰ συνομιλεῖ κανεὶς μὲ τὸν Θεὸ μέρα καὶ νύχτα;

Πολλὲς φορές ὁ Θεὸς ἀναβάλλει τὴν αἴτησή μας ὄχι γιατί τοῦ ἀρέσει νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν πρὸς ἡμᾶς χορηγία, ἀλλ' ἐπειδὴ μηχανεύεται μὲ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς παραχώρησης τὴν ἀδιάκοπη ἐπιμονή μας. Τὸ ἴδιο δηλαδή κάνουν καὶ οἱ φιλόστοργοι πατέρες: τὰ ράθυμα παιδιὰ τους ποὺ τρέχουν στὰ παιγνίδια, συχνὰ τὰ κρατοῦν κοντὰ τους μὲ ὑποσχέσεις γιὰ ἓνα πολὺ μεγάλο δῶρο.

"Ὅταν ἔχομε ἀνάγκη κάποιον ἄνθρωπο, μᾶς χρειάζονται καὶ χρήματα νὰ δαπανήσομε καὶ νὰ τοὺς κολακεύσομε δουλικά καὶ

πραγματείας χρεία. Οὐ γὰρ ἐξ εὐθείας αὐτοῖς τοῖς κυρίοις
 δοῦναι τὴν χάριν ἔνι καὶ διαλεχθῆναι πολλάκις, ἀλλ' ἀνάγκη
 πρότερον διακόνους καὶ οἰκονόμους αὐτῶν καὶ ἐπιτρόπους, καὶ
 χρήμασι καὶ ρήμασι καὶ παντὶ θεραπεῦσαι τρόπον, καὶ τότε δι'
 5 ἐκείνων τὴν αἴτησιν λαβεῖν. Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν οὕτως
 Οὐ γὰρ δεῖται μεσιτῶν ἐπὶ τῶν ἀξιούντων· οὐδ' οὕτως δι' ἑτέρων
 παρακαλούμενος, ὡς δι' ἡμῶν αὐτῶν δεομένων ἐπινεύει τῇ χάρι-
 τι.

Εὐηχός ἐστιν ἐκείνη ἢ φωνή, καὶ μέχρι τῆς θείας ἀναβαίνου-
 10 σα ἀκοῆς οὐχ ἢ μετὰ τινος διατάσεως γινομένη κραυγή, ἀλλ' ἢ
 ἀπὸ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπτομένη ἐνθύμησις

Γρηγορίου Νύσσης – Ὁ ἐν καιρῷ προσευχῆς μὴ πρὸς τὰ
 λυσιτελοῦντα τῇ ψυχῇ τεταμένος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς τῆς
 διανοίας κινήσεις, συνδιατίθεσθαι τὸν Θεὸν ἀξιῶν, λῆρός τις
 15 ἐστίν, ὡς ἀληθῶς, καὶ βαττολόγος καὶ φλήναφος καὶ φλύαρος,
 καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς τοιαύτης σημασίας ἐστίν.

Εὐσεβίου. – Ὑπὲρ τῆς κοινῆς χρῆς εὐχεσθαι πρότερον σωτη-
 ρίας, εἴθ' οὕτως ὑπὲρ αὐτῶν.

Νεΐλου. – Ὡσπερ τὰ στρουθία διὰ τῆς τῶν πτερῶν κινήσεως
 20 μετάρσια γίνεται, οὕτω καὶ ὁ θεοσεβῆς ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν ἐπι-
 γείων πρὸς τὰ οὐράνια διὰ προσευχῶν μετατίθησιν ἑαυτόν.

Ἐὰν κακῶς καὶ ἀσυμφόρως αἰτεῖς, καθάπερ ὁ πυρέττων
 ἄνθρωπος παρακαλεῖ παρασχεῖν αὐτῷ οἶνον, προβλέπων ὁ Θεὸς
 τὰ μέλλοντα οὐ ποιεῖ τὸ θέλημά σου, οὐδὲ παρέχει τὴν ἀλόγι-
 25 στον δέησιν.

Μὴ πλοῦτον ἐν δεήσει ζητήσης, μὴ ὑγείαν, ἢ τῶν ἐχθρῶν ἄ-
 μιναν μὴ δόξαν ἀνθρωπίνην· ἀλλὰ μόνον τὰ συντελοῦντα πρὸς
 σωτηρίαν ψυχῆς.

Ὡσπερ τὸ ἀναπνεῖν οὐδέποτε ἄκαιρον, οὕτως οὔτε τὸ αἰ-
 30 τεῖσθαι παρὰ Κυρίου αἰτήματα μυστικά μέχρις ἐσχάτης ἀνα-
 πνοῆς

Ὅταν περὶ τινος ἀγαθοῦ παρακαλέσης τὸν Θεόν, καὶ μὴ

χρειάζεται ἀκόμα πολὺ διάστημα καὶ διαπραγμάτευση. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ δώσει κανεὶς σ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους κατ' εὐθείαν τὸ δῶρο του καὶ συχνὰ οὔτε καὶ νὰ μιλήσει μαζί τους, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη προηγουμένως καὶ τοὺς οἰκονόμους καὶ τοὺς ἐπιτρόπους νὰ καλοπιᾶσει μὲ χρήματα καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ κάθε τρόπο καὶ τέλος μέσω αὐτῶν νὰ λάβει ὅ,τι ζητοῦσε. Μὲ τὸν Θεὸ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Γιατὶ δὲν χρειάζεται μεσίτης γιὰ ἐκείνους ποὺ παρακαλοῦν, οὔτε συγκατανεύει τόσο εὐκόλα νὰ μᾶς κάνει τὴ χάρη μὲ τὸν τρόπο τῆς παράκλησης ἀπὸ ἄλλους, ὅσο ἂν τὸν παρακαλέσομε ἑμεῖς οἱ ἴδιοι.

Ἡχεῖ ὠραῖα ἐκείνη ἢ φωνὴ καὶ ἀνεβαίνει ὡς τὴ θεία ἀκοή, ὅχι ἐκείνη ποὺ μὲ τὴν ἔνταση γίνεται κραυγὴ, ἀλλὰ ἡ σκέψη ποὺ ἀνεβαίνει φτερωτὴ ἀπὸ τὴν καθαρὴ συνείδηση.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: "Ὅποιος τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς δὲν εἶναι στραμμένος σὲ ὅσα ὠφελοῦν τὴν ψυχὴ ἀλλὰ στοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς τῆς σκέψης, κι ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ συμφωνήσει ὁ Θεός, εἶναι ἓνας φλύαρος ἀληθινὰ καὶ μάταιος πολυλογὰς καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχει αὐτὴ τὴ σημασία.

Τοῦ Εὐσεβίου: Πρῶτα πρέπει νὰ προσευχόμαστε γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία, κι ἔπειτα γιὰ τὴ δική μας.

Τοῦ Νείλου: "Ὅπως τὰ σπουργίτια μὲ τὴν κίνηση τῶν φτερῶν τοὺς ἀνεβαίνουν στὰ ὕψη, ἔτσι καὶ ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος μετατίθεται ἀπὸ τὰ ἐπίγεια στὰ οὐράνια μὲ τὶς προσευχές.

"Ἄν ζητεῖς μὲ τρόπο κακὸ καὶ ἀσύμφορο, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πυρετὸ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δώσουν κρασί, ὁ Θεὸς προβλέποντας τί θὰ συμβεῖ στὸ μέλλον δὲν κάνει τὸ θέλημά σου οὔτε ἱκανοποιεῖ τὴν ἀπερίσκεπτη αἴτηση.

Στὴν προσευχὴ σου μὴ ζητήσεις πλοῦτο, οὔτε ὑγεία ἢ ὑπεράσπιση γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἐχθρῶν, οὔτε δόξα ἀνθρώπινη, ἀλλὰ μονάχα ὅσα συντελοῦν στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς.

"Ὅπως ἡ ἀναπνοὴ δὲν ὑπάρχει καιρὸς ποὺ νὰ μὴ γίνεται, ἔτσι δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ ζητοῦμε δῶρα μυστικά ἀπὸ τὸν Κύριο ὡς τὴν τελευταῖα μας πνοή.

"Ὅταν παρακαλέσεις τὸν Θεὸ γιὰ κάποιο καλὸ καὶ δὲ σὲ ἀκού-

είσακούση σου παραυτίκα, μὴ ὀλιγορήσης, μηδὲ ὀλιγοψυχῆ-
σης πολλάκις γὰρ πρὸς τὸ παρὸν οὐ συμφέρει σοι τὸ αἴτημα.

Ἀριστοτέλους – Τὸν εὐχόμενον δεῖ φρόνιμον εἶναι· μὴ λάθη-
τι κακὸν εὐξάμενος ἑαυτῷ.

5 Ἀλεξάνδρου. – Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεύς, ἐπεὶ Ἀντίπατρος
αὐτῷ πολλὰ κατὰ τῆς μητρὸς ἔγραφεν, Ἀγνοεῖς, ἔφη, Ἀντί-
πατρε, ὅτι μητρὸς ἐν δάκρυον, πολλῶν διαβολῶν ἐπιστολὰς
ἀπαλείφεις;

Ἐπικούρου. – Εἰ ταῖς τῶν ἀνθρώπων εὐχαῖς ὁ Θεὸς κατηκο-
10 λούθει, θάπτον ἂν ἀπόλοιnton πάντες ἄνθρωποι, συνεχῶς πολλὰ
καὶ χαλεπὰ κατ' ἀλλήλων εὐχόμενοι.

Ἰσοκράτους. – Οἱ ἄνθρωποι τότε γίνονται βελτίους, ὅταν
Θεῷ προσέρχονται· ὅμοιον δὲ ἔχουσι Θεῷ, τὸ εὐεργετεῖν καὶ
ἀληθεύειν.

15 Βίαντος – Οὗτος συμπλέων ποτὲ ἀσεβέσι, χειμαζομένης τῆς
νεώσ, κάκεινων θεοῦς ἐπικαλουμένων, Σιγᾶτε, ἔφη, μὴ αἰσθων-
ται ἡμᾶς ἐνθάδε πλέοντας.

Τοὺς αἰτουμένους παρὰ τῶν θεῶν φρένας ἀγαθὰς, καὶ μὴ
ἑαυτοὺς παιδεύοντας, ἀναισθήτους ἔφασκεν εἶναι. Οὔτε γὰρ
20 ζωγράφον εὐχόμενον τοῖς θεοῖς δοῦναι αὐτῷ γραμμὴ καὶ εὐ-
χροίαν λαβεῖν ἂν, εἰ μὴ μάθοι τέχνην· οὔτε μουσικὸν γενέσθαι
ποτ' ἂν ἔνεκεν εὐχῆς, εἰ μὴ ἂν τὰ μουσικὰ μάθοι. Τὸν δὲ αὐτὸν
τρόπον, οὐδ' ἂν φρόνιμόν τινα γενέσθαι εὐχόμενον, εἰ μὴ τού-
των τὴν μάθησιν λάβοι.

σει ἀμέσως, μὴν ἀμελήσεις οὔτε νὰ λιποψυχήσεις. Γιατὶ πολλὰς φορὲς γιὰ τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν σοῦ συμφέρει τὸ αἴτημα.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅποιος προσεύχεται πρέπει νὰ ἔχει τὸ νοῦ του μήπως κατὰ λάθος ζητήσῃ κάτι κακὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ ὁ Ἀντίπατρος τοῦ ἔγραφε πολλὰ ἐναντίον τῆς μητέρας του, εἶπε· Ἀγνοεῖς, Ἀντίπατρε, ὅτι ἓνα δακρυ τῆς μάνας σβῆνει πολλὰς συκοφαντικὰς ἐπιστολὰς;

Τοῦ Ἐπικούρου. Ἐάν ὁ Θεὸς ἀκολουθοῦσε τὶς προσευχὰς τῶν ἀνθρώπων, πολὺ γρήγορα θὰ εἶχαν χαθεῖ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ συνεχῶς εὐχονται ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου πολλὰ καὶ φοβερὰ πράγματα.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Οἱ ἄνθρωποι τότε γίνονται καλύτεροι, ὅταν πλησιάζουν στὸν Θεό, καὶ ὁμοιάζουν μὲ τὸν Θεὸ στὸ νὰ εὐεργετοῦν καὶ νὰ εἶναι εὐλικρινεῖς.

Τοῦ Βιάντα: Αὐτὸς ταξίδευε κάποτε μαζὶ μὲ ἀνθρώπους ἀσεβεῖς καὶ ἐπειδὴ τὸ καράβι θαλασσοδερόταν καὶ ἐκεῖνοι ἐπικαλοῦνταν τοὺς θεοὺς, τοὺς εἶπε· Σιγὰ, μὴν ἀντιληφθοῦν ὅτι πλέομε ἐδῶ.

Ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς καλὰ μυαλὰ καὶ δὲν παίδευαν τὸν ἑαυτό τους, ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀναίσθητοι. Γιατὶ οὔτε ὁ ζωγράφος ποὺ ζητᾷ ἀπὸ τοὺς θεοὺς νὰ τοῦ δώσουν γραμμὰς καὶ χρώματα ὡραῖα θὰ τὰ λάβει ποτέ, ἂν δὲν μάθει τὴν τέχνη, οὔτε μουσικὸς θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ ποτὲ κανεὶς χάρις στὴν προσευχὴ του, ἂν δὲ μάθει τὰ μουσικά. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν μπορεῖ κάποιος ν' ἀποκτήσῃ φρόνησιν μὲ τὴν προσευχὴ του, ἂν δὲν λάβῃ πρῶτα κάποια μάθησιν γι' αὐτὰ.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.

Περὶ διδαχῆς καὶ λόγων.

Ματθ. 5, 19.— «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Ἰακ. 1, 19· 3, 2.— «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι». Καί, «Εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίσει, οὗτος τέλειός ἐστι, δυνάμενος χαλιναγωγῆσαι καὶ ὄλον τὸ σῶμα».

Παροιμ. 23, 9.— «Εἰς ὧτα ἄφρονος μηδὲν λέγε, μή ποτε μυκτηρίσῃ τοὺς συνετούς σου λόγους».

Σοφία Σειραῶν 21, 16.— «Ἐξήγησις μωροῦ, ὡς ἐν ὁδῷ φορτίον, ἐπὶ δὲ χεῖλῃ συνετοῦ εὐρεθήσεται χάρις».

Βασιλείου.— Μήποτε τῇ ἀμετρίᾳ τοῦ λόγου ἄχρηστα ποιήσωμεν ἡμῖν τὰ φιλοπόνως συνειλεγμένα Ἄτονουσα μὲν ἢ διάνοια πάντων ὁμοῦ περιδράξασθαι, ὅμοιον πάσχει γαστρί, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κόρου εἰς πέψιν ἀγαγεῖν τὰ παραπεμφθέντα μὴ δυναμένη.

Βέλτιον τὰς ἑαυτῶν ἡνίας ἐνδιδόναί τεχνικωτέροις, ἢ ἄλλων ἡνιόχους εἶναι ἀνεπιστήμονας καὶ ἀκοὴν ὑποτιθέναί μᾶλλον εὐγνώμονα, ἢ γλῶσσαν κινεῖν ἀπαιδέυτον.

Γρηγορίου Θεολόγου:

20 Ἄφωνον ἔργον κρεῖττον ἀπράκτου λόγου.
Βίου μὲν οὐδεὶς πώποτε ὑψώθη δίχα,
Λόγου δὲ πολλοὶ τοῦ κενῶς ψοφουμένου.
Ἦ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ.
Τοῦ λαλεῖν αἰσχρὰ, τὸ ἀκούειν ἀτιμότερον.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.

Γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ τοὺς λόγους.

Ματθ. 5, 19: «Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι ὅποιος πράξει καὶ διδάξει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθεῖ μέγας στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Ἰακ. 1, 19· 3, 2: «Ὁ καθένας νὰ εἶναι πρόθυμος ν' ἀκούσει, ἀλλὰ νὰ μὴ βιάζεται νὰ μιλήσει». Καὶ «Ὁποῖος δὲν κάνει σφάλμα στὸ λόγο του εἶναι τέλειος, καὶ μπορεῖ νὰ χαλιναγωγῆσει καὶ ὅλο τὸ σῶμα του».

Παροιμ. 23, 9: «Μὴ λές τίποτε στὸν ἀνόητο, μήπως εἰρωνευτεῖ κάποτε τὰ φρόνιμα λόγια σου».

Σοφ. Σειρ. 21, 16: «Ἡ διήγηση ἑνὸς ἀνόητου μοιάζει μὲ φορτίο στὸ δρόμο, ἐνῶ στὰ χεῖλη τοῦ συνετοῦ ἀνθεῖ ἡ χάρη».

Τοῦ Βασιλείου: Νὰ προσέχομε μήπως μὲ τὴν ἀμετροπέειά μας κάνομε ἄχρηστα ὅσα μαζέψαμε μὲ φιλοπονία. Γιατί, ὅταν ὁ νοῦς μας δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ δεχθεῖ μαζί τὰ πάντα, παθαίνει ὅμοια μὲ τὸ στομάχι, πού δὲν μπορεῖ νὰ χωνέψει ὅσα ἔλαβε ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸ κόρο.

Εἶναι καλύτερο νὰ παραδίδομε τὰ χαλινάρια μας σὲ ἄλλους πού ξέρουν καλύτερα τὴν τέχνη, παρὰ νὰ εἴμαστε, χωρὶς νὰ ἔχομε γνώση, ἡνίοχοι ἄλλων. Καὶ ἐπίσης νὰ παρέχομε πρόθυμη μάλλον τὴν ἀκοή μας, παρὰ νὰ μιλοῦμε μὲ γλώσσα πού δὲν ἔχει παιδευθεῖ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Ἡ ἀφωνο ἔργο εἶναι καλύτερο ἀπὸ λόγο δίχως ἔργο.

Χωρὶς ἔργο στὴ ζωὴ κανένας δὲν ὑψώθηκε ποτέ, πολλοὶ ὅμως χωρὶς λόγια πού ἤχοῦνε κούφια.

Ἡ νὰ μὴ διδάσκεις, ἢ νὰ διδάσκεις μὲ τὸν τρόπο.

Τὸ νὰ μιλᾷς αἰσχροῦ εἶναι πιὸ ἀτιμωτικὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἀκοῦς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Τότε μάλιστα οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν ἀγαθὸν ἀγωνίζονται ζῆλον, ὅταν παρὰ τῶν διδασκάλων ἔχωσι τὰ παραδείγματα.

Οὐκ ἀκίνδυνον ἢ ἀκρόασις, ὅταν ἢ διὰ τῶν ἔργων προσθή-
5 κη μὴ γένηται.

Ἔστι γνῶσις λόγου χωρὶς, καὶ ἔστι γνῶσις μετὰ λόγου. Καὶ γὰρ εἰσὶ πολλοὶ γνῶσιν μὲν ἔχοντες, λόγον δὲ οὐκ ἔχοντες.

Νεΐλου.— Περισσὸς πᾶς λόγος πρὸς διόρθωσιν, ὅταν ἢ τῶν ἀκουόντων πρὸς τὸ χεῖρον νεύουσα σπουδὴ τοῖς κατὰ συμ-
10 βουλήν λεγομένοις ἐναντίως διάκειται.

Διδύμου.— Τότε ἀνύει διδάσκαλος καὶ πιστεύεται λέγων, ὅταν ἀφ' ὧν πράττει, παιδεύει, κατὰ τό, «^τ Ὡν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν».

Μοσχίωνος.— Τὸν προσομιλοῦντα τριχῇ διασκοποῦ, ὡς
15 ἀμείνονα, ἢ ὡς ἥττονα, ἢ ὡς ἴσον· καὶ εἰ μὲν ἀμείνονα, ἀκούειν χρῆ καὶ πείθεσθαι αὐτῷ· εἰ δὲ ἥττω, ἀπειθεῖν· εἰ δὲ ἴσον, συμφωνεῖν.

Δημώνακτος.— Ὁ λόγος ὡσπερ πλάστης ἀγαθὸς τῆς ψυχῆς περιτίθεται σχῆμα.

20 Σόλωνος.— Ὅσον ἐν πολέμῳ δύναται σίδηρος, τοσοῦτον ἐν πολιτείᾳ λόγος εὖ ἔχων ἰσχύει.

Ὁ αὐτὸς ἔφασκε, τὸν λόγον εἶδωλον εἶναι τῶν ἔργων.

Διογένους.— Τοὺς ρήτορας τὰ δίκαια μὲν ἔφη ἐσπουδακέναι λέγειν, πράττειν δὲ οὐδαμῶς.

25 Ἀττικῷ τινος ἐγκαλοῦντος αὐτῷ, διατί Λακεδαιμονίους μᾶλλον ἐπαινῶν, παρ' ἐκείνοις οὐ διατρίβει; Οὐδὲ γὰρ ἰατρός, ἔφη, ὑγείας ὧν ποιητικός, ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι τὴν διατριβὴν ποιεῖται.

Ἐτεοκλέους.— Μὴ τὰς τῶν λεγόντων, ἔφη, δυνάμεις, ἀλλὰ
30 τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις δοκιμάζειν.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Τότε προπάντων οἱ μαθητὲς ἐπιδίδονται στήν καλή ἄμιλλα, ὅταν ἔχουν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους.

Δέν εἶναι ἀκίνδυνη ἢ ἀκρόαση, ὅταν δέν προστεθοῦν στὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα.

Ἐπάρχει γνώση χωρὶς λόγο καὶ ὑπάρχει γνώση μὲ λόγο. Γιατὶ βέβαια ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ ἔχουν γνώση, δέν ἔχουν ὅμως γνώση.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι περιττὸς κάθε λόγος διόρθωσης, ὅταν ὁ ζῆλος ἐκείνων ποὺ ἀκοῦνε κλίνοντας στὸ χειρότερο εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὶς συμβουλές.

Τοῦ Διδύμου: Τότε πετυχαίνει ὁ δάσκαλος καὶ γίνεται πιστευτὸς σὲ ὅ,τι λέγει, ὅταν παιδεύει ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πράττει σύμφωνα μὲ τὸ λόγο· «Ὅσα ἄρχισε ὁ Ἰησοῦς νὰ πράττει καὶ νὰ διδάσκει»²².

Τοῦ Μοσχίωνα: Ἐκεῖνον ποὺ μιᾶ μαζὶ σου ἐξέτασέ τον ἀπὸ τρεῖς ἐκδοχές· ἢ ὡς καλύτερό σου, ἢ ὡς κατώτερο ἢ ὡς ἴσο. Κι ἂν τὸν θεωρεῖς ὡς καλύτερο, πρέπει νὰ τὸν ἀκοῦς καὶ νὰ πείθῃσαι· ἂν ὡς κατώτερο, νὰ μὴ πιστεύεις στὰ λεγόμενά του· ἂν ἴσο, νὰ συμφωνεῖς.

Τοῦ Δημόνακτα: Ὁ λόγος σὰν πλαστοουργὸς ἐπιδέξιός προσδίδει σχῆμα στήν ψυχή.

Τοῦ Σόλωνα: Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ὁ σίδηρος στὸν πόλεμο, αὐτὸ τὸ κατορθώνει μέσα στήν πολιτεία ὁ ὑγιὴς λόγος.

Ὁ ἴδιος ἔλεγε, ὅτι ὁ λόγος εἶναι τὸ εἶδωλο τῶν ἔργων.

Τοῦ Διογένη: Οἱ ρήτορες σπούδασαν, εἶπε, νὰ λένε τὰ δίκαια, νὰ τὰ πράττουν ὅμως καθόλου.

Πρὸς κάποιον Ἀττικὸ ποὺ τὸν κατηγοροῦσε, γιατί, ἐνῶ ἐπαινεῖ περισσότερο τοὺς Λακεδαιμόνιους, δέν ζεῖ κοντά τους; εἶπε· Οὔτε καὶ ὁ γιατρὸς ποὺ ἀποκαθιστᾶ τὴν ὑγεία ζεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὑγιεῖς.

Τοῦ Ἐτεοκλῆ: Νὰ μὴ δοκιμάζομε, εἶπε, τὶς ἱκανότητες ἐκείνων ποὺ μλοῦν, ἀλλὰ τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων.

Σωκράτης.— Ὡς ἥκιστα τοῖς δυνάσταις, ἢ ὡς ἥδιστα ὀμιλεῖν.

Οὐκ ἐκ τῶν λόγων τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους δεῖ κρατεῖν. Οὐ γὰρ ἔνεκα τῶν λόγων τὰ πράγματα συντελεῖται, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι.

5 Τρόπος ἔστω πείθων τοῦ λέγοντος, οὐ λόγος.

Τὸ γὰρ λέγειν εὖ, δεινὸν ἔστιν, εἰ φέροι

Τινὰ θλάδην.

Ἀνταγόρας.— Ἀνταγόρας ἐπεὶ ἐνεγίνωσκε παρὰ Βοιωτοῖς τὸ τῆς Θηβαΐδος σύγγραμμα, καὶ οὐδεὶς ὑπεσημήνετο, κλείσας
10 τὸ βιβλίον, Δικαίως, εἶπε, καλεῖσθε Βοιωτοί· ὁσῶν γὰρ ὧτα ἔχετε.

Ἰέρωνος.— Οὗτος ἀκρόασιν ποιούμενος, εἶπε τριῶν ἐστοχάσθαι, τοὺς συνετοὺς ὠφελῆσαι, τοὺς ἀπείρους διδάξαι, καὶ τοὺς φθονεροὺς λυπῆσαι.

15 Οἰνοπίδου.— Οὗτος, ὅποια ἦ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐστί, τοιοῦτον ἔφασκεν εἶναι καὶ τὸν λόγον.

Ρωμύλου.— Οὗτος, τὸν μὲν κέραμον ἐκ τοῦ κοπτοῦ ἔφη δοκιμάζεσθαι, τὸν δὲν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ λόγου.

Τοῦ Σωκράτη: Στούς δυνάστες ἢ ἐλάχιστα νά μιλάς ἢ ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ εὐχάριστα.

Πρέπει νά παίρνομε ὄχι τὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς λόγους, ἀλλὰ τοὺς λόγους ἀπὸ τὰ πράγματα. Γιατὶ δὲν γίνονται τὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς λόγους, ἀλλὰ οἱ λόγοι ἀπὸ τὰ πράγματα.

Νά πείθει ὁ τρόπος ἐκείνου πού μιλά, ὄχι ὁ λόγος.

Γιατὶ τὸ νά μιλά κανεὶς ὥραϊα εἶναι φοβερό,
ἂν προκαλεῖ κάποια βλάβη.

Τοῦ Ἀνταγόρα: Ὁ Ἀνταγόρας ὅταν διάβαζε στοὺς Βοιωτοὺς τὸ σύγγραμμα τῆς Θηβαΐδος καὶ κανένας δὲν πρόσεχε, ἔκλεισε τὸ βιβλίο καὶ εἶπε· Δίκαια σᾶς λένε Βοιωτοὺς, γιατί ἔχετε αὐτιὰ βοδιῶν.

Τοῦ Ἰέρωνα: Αὐτὸς κάνοντας μιὰ ὁμιλία εἶπε ὅτι εἶχε τρεῖς στόχους· νά ὠφελήσει τοὺς φρόνιμους, νά διδάξει τοὺς ἀμόρφωτους, καὶ νά προξενήσει λύπη στοὺς φθονερούς.

Τοῦ Οἰνοπίδη: Αὐτὸς ἔλεγε· Ὅποια εἶναι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τέτοιος εἶναι καὶ ὁ λόγος του.

Τοῦ Ρωμύλου: Αὐτὸς εἶπε· Τὸ κεραμίδι δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ καλούπι, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ λόγο.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄.

Περὶ νοουθεσίας.

Ἰω. 5, 14. – «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ παραλυτικῷ· Ἴδὲ ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένοιτο».

Θεσσ Α' 5, 14. – «Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀδελφοί, νοουθετεῖτε ὀλιγοψύχους καὶ ἀτάκτους, καὶ ἀντέχετε τῶν ἀσθενῶν, καὶ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε».

Σοφία Σολ. 12, 2. – «Διὰ τοῦτο τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις, Κύριε, καὶ ἐν οἷς ἁμαρτάνουσιν ὑπομιμνήσκων νοουθετεῖς, ἵνα, ἀπαλλαγέντες τῆς κακίας αὐτῶν, πιστεύσωσιν ἐπὶ σέ».

10 Σοφία Σειραχ 18, 12. – «Ἔλεος Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, ἐλέγχων καὶ νοουθετῶν καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ».

Βασιλείου. – Βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὸ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενον, μονιμώτερόν πως
15 ψυχαῖς ἐνιζάνει.

Ὁ τὸν κείμενον ἐγείρειν βουλόμενος, ὑψηλότερος εἶναι τοῦ πεπτωκότος πάντως ὀφείλει· ὁ δὲ ἐξ σοῦ καταπεσών, ἑτέρου καὶ αὐτὸς ἀνιστῶντος δεῖται.

Γρηγορίου Θεολόγου. – Μῆτε τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον,
20 μῆτε τὸ εὖ πράττειν ἀπαιδαγώγητον.

Ἰω. Χρυσοστόμου. – Μὴ ἄλλους ἰατρεύειν ἐπιχειρήσωμεν, αὐτοὶ βρύνοντες ἔλκεσιν.

Συμφέρει δάκνεσθαι διὰ τῆς τῶν ρημάτων ἀλγηδόνης τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἵνα τῆς διὰ τῶν πραγμάτων ἀσχημοσύνης ἀπαλ-
25 λαγῶσιν.

Μὴ δεῖ βαρύνεσθαι τὴν παραίνεσιν. Εἰ γὰρ βαρύνεσθαι ἔ-

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄. Γιὰ τὴ νουθεσία.

Ἰω. 5, 14: «Εἶπε ὁ Κύριος τὸν παραλυτικό· Νὰ, ἔγινες ὑγιής· μὴν ἁμαρτάνεις πιά, γιὰ νὰ μὴν πάθεις τίποτε χειρότερο».

Θεσσ. Α' 5, 14: «Σᾶς παρακαλοῦμε, ἀδελφοί, νὰ συμβουλευέτε τοὺς ὀλιγόψυχους καὶ τοὺς ἀτακτους, νὰ ἀνέχεστε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ πάντοτε νὰ ἐπιδιώκετε τὸ ἀγαθόν».

Σοφ. Σολ. 12, 2: «Γι' αὐτὸ ἐκείνους ποὺ παρεκκλίνουν, Κύριε, τοὺς ἐλέγχεις λίγο καὶ τοὺς νουθετεῖς, ὑπενθυμίζοντάς τους τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάνουν, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κακία τους καὶ πιστέψουν σ' ἐσένα».

Σοφ. Σειρ. 18, 12: «Ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου ἀπλώνεται σὲ κάθε ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐλέγχει καὶ νουθετεῖ καὶ καλεῖ τὸ ποίμνιό του νὰ ἐπιστρέψει».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν παραμένει τὸ μάθημα ποὺ γίνεται μὲ τὴ βία, ἐνῶ ὅποιο γίνεται μὲ τέρψη κι εὐχαρίστηση εἰσδύει καὶ καθίζει μονιμότερα στὶς ψυχές.

Ὅποιος θέλει νὰ σηκώσει ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πεσμένος, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ εἶναι ψηλότερα ἀπὸ τὸν πεσμένο. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πέσει ἐξίσου, ἔχει κι αὐτὸς ἀνάγκη νὰ τὸν σηκώσει ἄλλος.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οὔτε ὁ πόνος εἶναι ἀπαρηγόρητος, οὔτε ἡ ὀρθὴ ἐνέργεια ἀπαίδευτη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Νὰ μὴν προσπαθήσομε νὰ ἰατρεύσομε ἄλλους, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε γεμάτοι ἀπὸ ἔλκη.

Συμφέρει ἐκεῖνοι ποὺ ἁμαρτάνουν νὰ δέχονται τὸν πόνο ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν λόγων, γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀσχήμα τῶν πραγμάτων.

Νὰ μὴ δυσανασχετεῖτε μὲ τὶς προτροπές. Γιατί, ἂν ἔπρεπε νὰ

δει, ἐμὲ ἔδει τὸν πολλάκις λέγοντα καὶ οὐκ ἀκούμενον, οὐχ ὑμᾶς, τοὺς αἰὲ μὲν ἀκούοντας, αἰὲ δὲ παρακούοντας.

Ἀριστοτέλους.— Μὴ ἔλαττον ἡγοῦ τοῦ ἐπαινέσθαι τὸ νουθετεῖσθαι.

5 Διογένους.— Νεκρὸν ἰατρεύειν καὶ γέροντα νουθετεῖν, ταυτὸν ἐστίν.

Δημοσθένους.— Πυνθανομένου τινός, πῶς ἂν τις ἑαυτοῦ διδάσκαλος γένηται, Εἶπερ ὧν ἐπιτιμᾷ τοῖς ἄλλοις, ἔφη, καὶ ἑαυτῷ ἐπιτιμῶν μάλιστα.

10 Δημητρίου Φαληρέως.— Ἄ γὰρ οἱ φίλοι τοῖς βασιλεύουσιν οὐ θαρροῦσι παραινεῖν, ταῦτα ἐν τοῖς διβλίοις γέγραπται.

Ὡσπερ τὸ μέλι τὰ ἠλκωμένα δάκνει, τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἡδύ ἐστίν, οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Εὐριπίδου:

15 Ἄπαντές ἐσμεν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί.
Αὐτοὶ δ' ὅταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Αἰσώπου.— Αἰσώπος ἔφη, δύο πήρας ἕκαστος ἡμῶν φέρειν τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δὲ ὀπισθεν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα, εἰς δὲ τὴν ὀπισθεν τὰ
20 ἑαυτῶν· διὸ οὔτε καθορῶμεν αὐτά.

Ἰσοκράτους.— Μηδενὶ πονηρῷ πράγματι μήτε παρίστασο, μήτε συνηγόροι· δόξεις γὰρ καὶ αὐτὸς τοιαῦτα πράττειν, εἰ τοῖς ἄλλοις πράττουσι βοηθεῖς.

Ἐπικτήτου.— Τὸν νουθετοῦντα δεῖ πρῶτον τῆς τῶν νουθετουμένων αἰδοῦς τε καὶ αἰσχύνῃς ἐπιμελεῖσθαι· οἱ γὰρ ἀπερυθριάσαντες ἀδιόρθωτοι.

Κρεῖττον τὸ νουθετεῖν τοῦ ὄνειδιζειν· τὸ μὲν γὰρ ἡπιόν τε καὶ φίλον, τὸ δὲ σκληρὸν καὶ ὑβριστικόν· καὶ τὸ μὲν διορθοῖ τοὺς ἁμαρτάνοντας, τὸ δὲ μόνον ἐξελέγχει.

30 Ἐμπεδοκλέους.— Ἐρωτηθεῖς, διατί σφόδρα ἀγανακτεῖς κακῶς ἀκούων; ἔφη· Ὅτι οὐδὲ ἐπαινούμενος αἰσθήσομαι, εἰ μὴ κακῶς ἀκούων ἀχθήσομαι.

δυσανασχετεῖ κάποιος, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶμαι ἐγώ, πὺ μιλῶ κατ' ἐπανάληψη καὶ δὲν μὲ ἀκοῦτε, καὶ ὄχι ἐσεῖς πὺ πάντοτε ἀκοῦτε καὶ πάντοτε παρακούετε.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Μὴ θεωρεῖς τὴ συμβουλή κατώτερη ἀπὸ τὸν ἔπαινο.

Τοῦ Διογένη: Νὰ ἰατρεύει κανεῖς ἓνα νεκρὸ καὶ νὰ νουθετεῖ ἓνα γέροντα εἶναι τὸ ἴδιο.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, πῶς μπορεῖ νὰ γίνεῖ κάποιος δάσκαλος τοῦ ἑαυτοῦ του, εἶπε: Ἄν γι' αὐτὰ πὺ ἐπιτιμᾷ τοὺς ἄλλους, ἐπιτιμᾷ περισσότερο τὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέα: Ὅσα δὲν ἔχουν θάρρος οἱ φίλοι νὰ συμβουλέψουν τοὺς βασιλεῖς, εἶναι γραμμένα στὰ βιβλία.

Ὅπως τὸ μέλι καίει στὶς πληγές ἐνῶ στὰ ὑγιῆ μέλη εἶναι γλυκύ, ἔτσι εἶναι καὶ οἱ λόγοι τῆς φιλοσοφίας.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Ὅλοι εἶμαστε σοφοὶ νὰ δίνομε συμβουλές,
πὺ ὅταν ἐνεργοῦμε, οἱ ἴδιοι τὶς ξεχνοῦμε.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἰσώπος εἶπε: Καθένας μας κουβαλᾷ δύο σάκκους: ἓνα μπροστὰ του καὶ ἓνα πίσω του. Στὸν μπροστινὸ ἀποθέτει τὰ λάθη τῶν ἄλλων, ἐνῶ στὸν ὀπίσθιο τὰ δικά του, γι' αὐτὸ καὶ οὔτε τὰ βλέπομε.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Σὲ καμμὰ πονηρὴ ὑπόθεση οὔτε νὰ παραβρίσκεισαι, οὔτε νὰ γίνεσαι συνήγορος. Γιατὶ θὰ θεωρηθεῖς ὅτι καὶ σὺ κάνεις τὰ ἴδια, ἂν βοηθεῖς τοὺς ἄλλους πὺ τὰ πράττουν.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Πρῶτο πὺ πρέπει νὰ φροντίσει ὅποιος νουθετεῖ εἶναι ἡ αἰδῶς καὶ ἡ ντροπὴ ἐκείνων πὺ συμβουλεύει. Γιατὶ ἐκεῖνοι πὺ ἔχασαν τὴ ντροπὴ εἶναι ἀδιόρθωτοι.

Εἶναι καλύτερο νὰ νουθετεῖ κανεῖς, παρὰ νὰ κατηγορεῖ. Γιατὶ τὸ ἓνα εἶναι ἥπιο καὶ φιλικό, ἐνῶ τὸ ἄλλο σκληρὸ καὶ προσβλητικό. Τὸ ἓνα διορθώνει τοὺς ἁμαρτάνοντες, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐλέγχει μόνο.

Τοῦ Ἐμπεδοκλή: Ὅταν τὸν ρώτησαν, γιατί ἀγανακτεῖ ὅταν τὸν κατηγοροῦν, εἶπε: Ἐπειδὴ οὔτε ἂν μὲ ἔπαινοῦν θὰ τὸ νιώσω, ἂν δὲν θυμώσω ὅταν μὲ κατηγοροῦν.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

Περὶ παιδείας καὶ φιλοσοφίας.

Ἰω. 7, 14-15.— «Ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε τοὺς ὄχλους. Ἐθαύμαζον δὲ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, Πῶς οὗτος οἶδε γράμματα, μὴ μεμαθηκώς;».

Κορ. Α' 3, 18-19.— «Εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γινέσθω, ἵνα γένηται σοφός. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν».

Παροιμ. 1, 20.— «Σοφία ἐν ἐξόδοις ὑμνεῖται, ἐν δὲ πλατεῖαις παρρησίαν ἄγει».

Σοφία Σειράχ 26, 14.— «Οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πε-
10 παιδευμένης ψυχῆς».

Σοφία Σειράχ 6, 18-19.— «Τέκνον, ἐν νεότητί σου ἐπίλεξαι παιδείαν, καὶ ὡς ἀρροτριῶν καὶ σπείρων πρόσελθε αὐτῇ, καὶ ἀνάμενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς».

Βασιλείου.— Ἄμεινον καὶ συμφερώτερον ἰδιώτας καὶ ὀλι-
15 γομαθεῖς ὑπάρχειν, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπείρους δικουῦντας εἶναι, βλασφή-
μους εἰς τὸν ἑαυτῶν εὐρίσκεσθαι Δεσπότην.

Τοῦ αὐτοῦ.— Ἐοίκασι τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς γλαύκης οἱ περὶ τὴν ματαίαν σοφίαν ἠσχοληκότες. Καὶ γὰρ ἐκείνης αἱ ὄψεις
20 νυκτὸς μὲν ἔρρωνται, ἡλίου δὲ λάμπαντος ἀμαυροῦνται. Καὶ τούτων ἡ διάνοια, ὀξυτάτη μὲν πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεω-
ρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἔξαμαν-
ροῦται.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Οἶμαι δὲ πᾶσιν ἂν ὁμολογεῖσθαι
25 τῶν νοῦν ἐχόντων, τὴν παιδευσιν τῶν παρ' ἡμῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον.

Οἱ περὶ λόγους, μὴ σφόδρα τοῖς λόγοις θαρρεῖτε, μηδὲ σο-

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

Γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴ φιλοσοφία.

Ἰωάν. 7, 14-15: «Ὁ Ἰησοῦς ἀνέβηκε στὸ ἱερό καὶ δίδασκε τὰ πλήθη. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν· Πῶς αὐτὸς ξέρει γράμματα, ἀφοῦ δὲν ἔχει μάθει;».

Κορ. Α' 3, 18-19: «Ἐάν κάποιος ἀνάμεσά σας νομίζει ὅτι εἶναι σοφὸς στὸν αἰῶνα αὐτό, ὅς γίνει ἀνόητος γιὰ νὰ γίνει σοφός. Γιατὶ ἡ σοφία τοῦ κόσμου αὐτοῦ εἶναι ἀνοησία γιὰ τὸν Θεό».

Παροιμ. 1, 20: «Ἡ σοφία φωνάζει στοὺς δρόμους, ἐνῶ στίς πλατεῖες μιλάει μὲ παρηρησία».

Σοφ. Σειρ. 26, 14: «Δὲν ὑπάρχει κανένα ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν παιδευμένη ψυχή».

Σοφ. Σειρ. 6, 18-19: «Στὴ νεότητά σου, παιδί μου, διάλεξε τὴν παιδεία, καὶ πλησίασέ την ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ὀργώνει καὶ σπέρνει, καὶ περίμενε τοὺς ὠραίους καρπούς της».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι καλύτερο καὶ πιὸ συμφέρον νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ ἀπλὸ νοῦ καὶ λίγες γνώσεις καὶ μὲ τὴν ἀγάπη νὰ φτάσουν κοντὰ στὸν Θεό, παρὰ μὲ πολλές γνώσεις καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι ἔχουν ἐμπειρία, ἀλλὰ νὰ βλασφημοῦν τὸν Κύριό τους.

Τοῦ ἰδίου: Μοιάζουν μὲ τὰ μάτια τῆς κουκουβάγιας ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μάταιη σοφία. Γιατὶ καὶ ἐκείνης τὰ μάτια τὴ νύχτα δυναμώνουν, ἐνῶ θαμπώνουν ὅταν λάμψει ὁ ἥλιος. Καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ὁ νοῦς εἶναι ὀξύτατος στὴ θεωρία τῆς ματαιότητος, θολώνει ὅμως στὴν κατανόηση τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Νομίζω πῶς ὅλοι, ὅσοι ἔχουν νοῦ, θὰ ὁμολογήσουν, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχομε.

Ἔσοι ἀσχολεῖσθε μὲ τὰ γράμματα, μὴν ἔχετε πολλὴ ἐμπιστο-

φίξεσθε περισσὰ καὶ ὑπὲρ λόγον, μηδὲ νικᾶν ἐπιθυμεῖτε πάντα κακῶς, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ ἠττᾶσθαι καλῶς ἀνέχεσθε.

Σοφία πρώτη, βίος ἐπαινετός καὶ Θεῷ κεκαθαυμένος.

Σοφία πρώτη σοφίας ὑπερορᾶν, τῆς ἐν λόγῳ κειμένης καὶ 5 στροφαῖς λέξεων, καὶ ταῖς κιβδηλαῖς καὶ περιτταῖς ἀντιθέσεσιν. Ἐμοὶ δὲ γένοιτο πέντε λόγους ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν μετὰ συνέσεως, ἢ μυρίους ἐν γλώσση.

Οὐ γὰρ ὁ ἐν λόγοις σοφός, οὗτός μοι σοφός, οὐδ' ὅστις γλῶσσαν μὲν εὐστροφον ἔχει, ψυχὴν δὲ ἄστατον καὶ ἀπαίδευτον, 10 ἀλλ' ὅστις ὀλίγα μὲν περὶ ἀρετῆς φθέγγεται, πολλὰ δὲ οἷς ἐνεργεῖ παραδείκνυσι καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῷ λόγῳ διὰ τοῦ βίου προστίθησιν. Κρείσσων γὰρ εὐμορφία θεωρουμένη, τῆς λόγῳ ζωγραφουμένης, καὶ πλοῦτος ὃν αἱ χεῖρες κατέχουσιν, ἢ ὄνειροι πλάττουσι. Καὶ σοφία, οὐχ ἢ τῷ λόγῳ λαμπρυνομένη, ἀλλ' ἢ διὰ 15 τῶν ἔργων ἐλεγχομένη. «Σύνεσις γὰρ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν», φησὶν, ἀλλ' οὐ τοῖς κηρύττουσιν.

Ἡ γὰρ φιλοσοφητέον, ἢ τιμητέον φιλοσοφίαν, εἶπερ μὴ μέλλομεν παντελῶς ἔξω τοῦ καλοῦ πίπτειν, μηδὲ ἀλογίαν κατακριθήσεσθαι λογικοὶ γεγονότες καὶ διὰ λόγου πρὸς λόγον σπεύδοντες. 20

Σοφώτεροι γὰρ τῶν πολλῶν οἱ κόσμου χωρίσαντες αὐτούς, καὶ τῷ Θεῷ τὸν βίον καθιερώσαντες.

Οὐδὲν ἀναλωτότερον φιλοσοφίας, οὐδὲν ἀλυπότερον. Πάντα ἐνδώσει πρότερον ἢ φιλόσοφος. Δύο ταῦτα δυσκράτητα, Θεός 25 ὅς καὶ ἄγγελος, καὶ τὸ τρίτον φιλοσοφία. Ἔστι γὰρ φιλόσοφος ἄυλος ἐν ὕλῃ, ἐν σώματι ἀπερίγραπτος, ἐπὶ γῆς οὐράνιος, ἐν

σύνη στὰ γράμματα, οὔτε νὰ μαζεύετε γνώσεις περιττές καὶ πέρα ἀπὸ τὸ λόγο, οὔτε καὶ νὰ ἐπιθυμεῖτε νὰ νικᾶτε σὲ ὅλα κακῶς, ἀλλὰ κάποτε νὰ δέχεσθε ἔντιμα καὶ νὰ σᾶς νικοῦν.

Πρώτη σοφία εἶναι ἡ ζωὴ ἡ ἀξιέπαινη καὶ ἡ καθαρὴ μπροστὰ στὸν Θεό.

Πρώτη σοφία εἶναι νὰ περιφρονεῖς τὴ σοφία ποὺ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ τὴν πλοκὴ τῶν λέξεων καὶ στίς πλαστές καὶ περιττές ἀντιθέσεις. «Ἐγὼ μακάρι νὰ ἔλεγα πέντε λόγους στὴν ἐκκλησία μὲ γνώση, παρὰ μύριες φλυαρίες τῆς γλώσσας»^{22α}.

Δὲν εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου σοφὸς ἐκεῖνος ποὺ εἶναι σοφὸς στὰ λόγια, οὔτε ὁποῖος ἔχει εὐστροφὴ γλώσσα, ἀλλὰ ψυχὴ ἄστατη καὶ ἀπαίδευτη. Σοφὸς εἶναι ὁποῖος λέγει βέβαια λίγα γιὰ τὴν ἀρετὴ, δείχνει ὅμως πολλὰ μὲ ὅσα ἐνεργεῖ καὶ προσθέτει στὸ λόγο τὴν ἀξιοπιστία μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ εἶναι προτιμότερη ἡ ὁμορφιὰ ποὺ τὴ βλέπομε πραγματικά, ἀπὸ ἐκείνη ποὺ μᾶς τὴ ζωγραφίζουν τὰ λόγια, καὶ ὁ πλοῦτος ποὺ τὸν κρατοῦμε στὰ χέρια μας, ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ πλάθουν τὰ ὄνειρα. Καὶ σοφία λοιπὸν εἶναι ὄχι ἐκείνη ποὺ λαμπρύνεται μὲ τὸ λόγο, ἀλλ' αὐτὴ ποὺ ἀποδεικνύεται μὲ τὰ ἔργα. Γιατὶ λέγει· «ὀρθὴ σοφία ἔχουν ὅλοι ὅσοι τὴν πράττουν, καὶ ὄχι ὅσοι τὴ ρητορεύουν»²³.

Ἦ πρέπει νὰ ἀσκοῦμε ἢ νὰ τιμοῦμε τὴ φιλοσοφία, ἂν δὲν θέλομε νὰ βρεθοῦμε τελείως ἔξω ἀπὸ τὸ καλό, οὔτε νὰ κατακριθοῦμε γιὰ ἀλογία, ἐνῶ ἔχομε λογικό, καὶ προχωροῦμε μὲ τὴ λογικὴ πρὸς λογικὰ πράγματα.

Σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς πολλοὺς εἶναι ὅσοι ἀποχωρίστηκαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀφιερώθηκαν στὸν Θεό.

Τίποτε δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀπόρθητο ἀπὸ τὴ φιλοσοφία, τίποτε ποὺ νὰ μὴν προξενεῖ λύπη. Τὰ πάντα θὰ ὑποκύψουν πρὶν ἀπὸ τὸν φιλόσοφο. Δύο εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποταχθοῦν, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ τὸ τρίτο εἶναι ἡ φιλοσοφία. Γιατὶ ὁ φιλόσοφος εἶναι ἄυλος μέσα στὴν ὕλη, ἀπεριόριστος μέσα στὸ σῶμα, οὐράνιος πάνω στὴ γῆ, ἀπαθὴς μέσα στὰ πάθη, ὁ νικημένος σὲ ὅλα

22α. Κορ. Α' 14, 19.

23. Ψαλμ. 110, 10.

πάθεισιν ἀπαθήσ, πάντων ἠττώμενος πλὴν φρονήματος· νικῶν τῷ νικᾶσθαι τοὺς κρατεῖν νομίζοντας.

Ἐγὼ μίαν σοφίαν οἶδα, τὸ φοβεῖσθαι Θεόν. «Ἀρχή τε γὰρ σοφίας, φόβος Κυρίου». Καί, «Τέλος λόγου τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν
5 Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολάς φύλασσε».

Ποιήσατε δικαιοσύνης ὄπλον, καὶ μὴ θανάτου, τὴν παιδεύουσιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὡσπερ γῆν μὴ βρεχομένην οὐκ ἔστι κἂν μυρία λάβη σπέρματα στάχνας ἐξενεγκεῖν, οὕτω ψυχὴν οὐκ
10 ἔστιν μὴ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς φωτισθεῖσαν, κἂν μυρία τις ἐκχέῃ ῥήματα, καρπὸν τινα ἐπιδείξασθαι.

Διδύμου.— Ἐντυγχάνειν δεῖ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς Ὡσπερ γὰρ οἱ οἶνος πινόμενος ἀναπαύει λύπην καὶ μεταβάλλει καρδίαν εἰς εὐφροσύνην, οὕτως ὁ πνευματικὸς οἶνος εἰς χαρὰν με-
15 ταβάλλει τὴν ψυχὴν.

Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

Τὸν γνωστικὸν οὐδέποτε τὸ πλουτεῖν γήθειν ποιεῖ, οὐδὲ τὸ χρημάτων ἀπορεῖν εἰς ταπεινώσιν ἄγει, τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας
20 αὐτὸν ὑπερυψούσης καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἴστασθαι παρασκευαζούσης.

Φίλωνος.— Ἀνάγκη ἀπειρία καὶ κακία ἠνιόχου τὰ ὑποξενυμένα κατὰ κρημνῶν φέρεσθαι καὶ βαράθρων, ὥσπερ ἐμπειρία καὶ ἀρετὴ διασώζεσθαι.

25 Ἀμύχανον τὰ μεγάλα πρὸ τῶν μικρῶν παιδευθῆναι.

Κλήμεντος.— Ἐπεται τῇ γνώσει τὰ ἔργα, ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά.

Πλουτάρχου.— Ὀνειρῶ ἔοικεν ὁ τῶν ἀπαιδευτῶν βίος, κενὰς ἔχων φαντασίας.

30 Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνήν, οὔτε ἐν ἀπαιδευτοῖς ἀρετὴν δεῖ ζητεῖν.

ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φρόνημα. Νικᾶ μὲ τὴν ἡττᾶ του ἐκείνους ποὺ πιστεύουν ὅτι νικοῦν.

Ἐγὼ μία σοφία γνωρίζω μόνον, τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ λέγει, «Ἄρχὴ σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»²⁴, καὶ «Ὡς τελευταῖο λόγο ἄκουσε αὐτὸν ποὺ εἶναι τὸ πᾶν· νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τὶς ἐντολές του»²⁵.

Κάνετε τὴν παιδεία ὄπλο δικαιοσύνης καὶ ὄχι θανάτου.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὅπως ἡ γῆ ποὺ δὲν δέχεται βροχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βγάλει στάχνα ἀκόμα κι ἂν πέσουν σ' αὐτὴ μύρια σπέρματα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν φωτίστηκε ἀπὸ τὴ θεία Γραφὴ δὲν θὰ δείξει κανένα καρπὸ, ἔστω κι ἂν πεῖ μύριες λέξεις.

Τοῦ Διδύμου: Πρέπει νὰ μελετοῦμε τὶς θεῖες Γραφές. Γιατὶ ὅπως τὸ κρασί ποὺ πίνουμε καταπραΰνει τὴ λύπη μας καὶ μεταβάλλει τὴ διάθεσή μας σὲ χαρὰ, ἔτσι καὶ τὸ πνευματικὸ κρασί κάνει χαρούμενη τὴν ψυχὴ μας.

Τὸ ν' ἀναγνωρίζει κάποιος ὅτι ἀγνοεῖ, μαρτυρεῖ σοφία, ὅπως καὶ τὸ νὰ ἀναγνωρίζει ὅτι ἀδίκησε, μαρτυρεῖ δικαιοσύνη.

Τὸν γνωστικὸ ποτὲ ὁ πλοῦτος δὲν τὸν κάνει νὰ χαίρεται, οὔτε τὸν ταπεινώνει ἡ ἔλλειψη χρημάτων. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα καὶ τὸν κάνουν νὰ στέκεται πάνω ἀπὸ αὐτά.

Τοῦ Φίλωνα: Ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὴν ἀπειρία καὶ τὴν ἀδεξιότητα τοῦ ἡνιόχου τὰ ὑποζύγια βαδίζουν στὸν γκρεμὸ καὶ στὰ βάραθρα, ὅπως βέβαια μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν ἀρετὴ διασώζονται.

Εἶναι ἀδύνατο νὰ παιδευθεῖ κανεὶς στὰ μεγάλα πρὶν ἀπὸ τὰ μικρά.

Τοῦ Κλήμεντα: Τὰ ἔργα ἀκολουθοῦν τὴ γνώση, ὅπως ἡ σκιὰ τὸ σῶμα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ ζωὴ τῶν ἀπαιδευτῶν μοιάζει μὲ ὄνειρο γεμάτο ἀπὸ κούφια φαντάσματα.

Δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμε οὔτε στὰ ψάρια φωνή, οὔτε στοὺς ἀπαιδευτοὺς ἀρετὴ.

24. Ψαλμ. 110, 10. Σοφ. Σειρ. 1, 16.

25. Σοφ. Σειρ. 12, 13.

Οὔτε ὕδωρ θολερὸν, οὔτε ἀπαίδευτον ψυχὴν ταράσσειν δεῖ.
 Δυσάρεστοι ὄντες οἱ ἀπαίδευτοι, καθάπερ ἐξ οἰκιῶν, τῶν
 προαιρέσεων καθ' ἡμέραν μετοικίζονται.

Οἱ μὲν ἕξνοι ἐν ταῖς ὁδοῖς, οἱ δὲ ἀπαίδευτοι ἐν τοῖς πράγμα-
 5 σι διαπλανῶνται.

Πλάτωνος.— Πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ
 τῆς ἄλλης ἀρετῆς, πανουργία, ἀλλ' οὐ σοφία φαίνεται.

Ἴσοκράτους.— Ὡσπερ τὴν μέλιτταν ὁρῶμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν
 τὰ βλαστήματα καθιζάνουσαν, ἀφ' ἐκάστου δὲ τὰ χρήσιμα λαμ-
 10 βάνουσαν, οὕτω δεῖ καὶ τοὺς παιδεῖας ὀρεγομένους, μηδενὸς
 μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν.

Μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακα-
 ταθήκας.

Ἀριστοτέλους.— Νομίζομεν δὲ τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ ἐν τῷ
 15 πολλὰ κεκτηῆσθαι γίνεσθαι, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ τῇ ψυχῇ εὖ δια-
 κεῖσθαι. Καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐ τὸ λαμπρῶ ἐσθῆτι κεκοσμημένον
 φαίη τις ἂν εἶναι μακάριον, ἀλλὰ τὸ τὴν ὑγείαν ἔχον καὶ σπου-
 δαίως διακεείμενον, κἂν μηδὲν τῶν παρακειμένων αὐτῷ παρῆ.
 Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ψυχὴν, ἐὰν ἢ πεπαιδευμένη, τὴν τοι-
 20 αὐτὴν καὶ τὸν ἄνθρωπον εὐδαιμόνα προσαγορευτέον ἐστίν· οὐκ
 ἂν τις ἐκτὸς ἢ λαμπρῶς κεκοσμημένος, αὐτὸς δὲ μηδενὸς ἄξιος
 Οὔτε γὰρ ἵππον ἐὰν ψέλλια χρυσᾶ καὶ σκεύη ἔχει πολυτελεῆ,
 φαῦλος ὢν, τὸν τοιοῦτον ἄξιόν τινος νομίζομεν εἶναι, ἀλλ' ὃς
 διακεείμενος ἢ σπουδαίως, τοῦτον μᾶλλον ἐπαινοῦμεν. Ὡσπερ
 25 γὰρ εἴ τις τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ χείρων εἶη, καταγέλαστος ἂν γέ-
 νοιτο, τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷς πλείονος ἀξίαν τὴν κτήσιν εἶναι
 συμβέβηκεν τῆς ἰδίας φύσεως, ἀθλίους τούτους εἶναι δεῖ νομί-
 ζειν.

Δημοσθένους.— Οὗτος, τὴν μὲν ρίζαν τῆς παιδεῖας ἔφη εἶ-
 30 ναι πικράν, τοὺς δὲ καρποὺς γλυκεῖς.

Δημοκρίτου.— Ἡ παιδεία, εὐτυχουσι μὲν ἐστὶ κόσμος, ἀτυ-
 χουσι δὲ καταφύγιον.

Δέν πρέπει νά ταράζομε οὔτε τὸ θολὸ νερό, οὔτε τὴν ψυχὴ τοῦ ἀπαίδευτου.

Ἐπειδὴ οἱ ἀπαίδευτοι δέν ἱκανοποιοῦνται, σάν ἀπὸ σπίτια μετοικίζουν καθημερινὰ ἀπὸ τίς προτιμήσεις τους.

Οἱ ξένοι κάνουν λάθη στοὺς δρόμους, ἐνῶ οἱ ἀπαίδευτοι σὰ πράγματα.

Τοῦ Πλάτωνα: Κάθε ἐπιστήμη πού ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἄλλη ἀρετὴ ἀποδεικνύεται πανουργία, ὄχι σοφία.

Τοῦ Ἰσοκράτη: "Ὅπως βλέπομε τὴ μέλισσα νά πετᾷ βέβαια πάνω σ' ὅλα τὰ φυτά, ἀλλὰ νά παίρνει τὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὸ καθένα, ἔτσι πρέπει κι ὅσοι ἐπιθυμοῦν τὴν παιδεία νά μὴν εἶναι βέβαια ἄπειροι ἀπὸ τίποτα, ἀλλὰ νά συλλέγουν ἀπὸ παντοῦ τὰ χρήσιμα.

Νὰ φυλάγεις περισσότερο τίς παρακαταθῆκες τῶν λόγων, παρὰ τῶν χρημάτων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Νομίζομε ὅτι ἡ εὐδαιμονία δέν βρίσκεται στὴν ἀπόκτηση τῶν πολλῶν, ἀλλὰ μᾶλλον στὴν καλὴ ψυχικὴ διάθεση. Γιατὶ καὶ τὸ σῶμα δέν θὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι εἶναι καλότυχο ἐκεῖνο πού εἶναι στολισμένο μὲ λαμπρὸ φόρεμα, ἀλλὰ ὅποιο ἔχει ὑγεία καὶ εἶναι σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση, ἀκόμα κι ἂν δέν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ σχετικὰ μ' αὐτό. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο λοιπὸν καὶ μὰ ψυχὴ, πού εἶναι παιδευμένη, αὐτὴν πρέπει καὶ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ νά ποῦμε εὐδαίμονα, καὶ ὄχι ἐκεῖνον πού εἶναι ἐξωτερικὰ λαμπρὰ στολισμένος, ἐνῶ ὁ ἴδιος δέν ἀξίζει καθόλου. Γιατὶ οὔτε τὸ ἄλογο, ἐὰν φέρει στολίδια καὶ σέλλα πολυτελεῖ, ἐνῶ εἶναι ἀδύναμο, νομίζομε ὅτι ἔχει κάποια ἀξία, ἀλλ' ἐπαινοῦμε ἐκεῖνο πού βρίσκεται σὲ πολὺ καλὴ κατάσταση. "Ὅπως δηλαδὴ κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τοῦ ἂν εἶναι χειρότερος, θὰ γινόταν καταγέλαστος, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἐκείνους πού συμβαίνει νά θεωροῦν πιὸ ἀξιόλογη τὴν παρουσία ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, αὐτοὺς πρέπει νά τοὺς θεωροῦμε ἀξιολύπητους.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ Δημοσθένης εἶπε, ὅτι Ἡ ρίζα τῆς παιδείας εἶναι πικρὴ, ἀλλὰ οἱ καρποὶ τῆς γλυκεῖς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ παιδεία γιὰ ἐκείνους πού εὐτυχοῦν εἶναι στολισμός, ἐνῶ γιὰ ἐκείνους πού δυστυχοῦν καταφύγιο.

Τὰς μὲν πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν.

Σωκράτους.— Ἰδὼν πλούσιον ἀπαίδευτον, ἔφη, Ἴδου καὶ τὸ χρυσοῦν ἀνδράποδον.

5 Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί τῶν ζώων κάλλιστόν ἐστι, ἔφη· Ἄνθρωπος παιδεῖα κοσμούμενος.

Ὀνειδιζόμενος ὑπὸ τινος ὅτι βαρβαρίζει, ἔφη, Ἐγὼ μὲν τῷ λόγῳ, ὑμεῖς δὲ τῷ τρόπῳ.

10 Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί ἄριστόν ἐστι μάθημα, ἔφη· Τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά.

Δημόνακτος.— Οἱ ἀπαίδευτοι, καθάπερ οἱ ἀλιευόμενοι ἰχθύες, ἐλκόμενοι σιγῶσι.

Διογένους.— Ἐρωτηθεὶς, τί γῆ βαρύτερον βαστάζει, ἔφη· Ἄνθρωπον ἀπαίδευτον.

15 Ἐριστίππου.— Ἐρίστιππος, ὁ Κυρηναϊκὸς φιλόσοφος, παρεκελεύετο τοῖς νέοις τοιαῦτα ἐφόδια κτᾶσθαι, ἅτινα αὐτοῖς καὶ ναυαγήσασι συνεκκολυμθήσει.

Σόλωνος.— Ὀνειδιζόμενός ποτε, ὅτι δίκην ἔχων ἐμισθώσατο ρήτορα, Καὶ γάρ, ἔφη, ὅταν δεῖπνον ἔχω, μάγειρον μισθοῦμαι.

20 Κλεάνθους.— Κλεάνθης, τοὺς ἀπαιδεύτους, μόνη τῇ μορφῇ τῶν θηρίων διαφέρειν.

Γλύκωνος.— Γλύκων ὁ σοφὸς τὴν παιδείαν ἔλεγεν ἱερὸν ἄσυλον εἶναι.

25 Ἐμπεδοκλέους.— Ἐμπεδοκλῆς ὁ φυσικὸς πρὸς τὸν λέγοντα, ὅτι Οὐδένα σοφὸν δύναμαι εὐρεῖν κατὰ λόγον, εἶπε· Τὸν γὰρ ζητοῦντα σοφόν, αὐτὸν πρότερον εἶναι δεῖ σοφόν.

30 Ἰέρωνος.— Ἰέρων ὁ Σικελὸς τύραννος, Ξενοφάνους τοῦ Κολοφωνίου ποιητοῦ ψέγοντος Ὅμηρον, ἠρώτησεν αὐτόν, Πόσους οἰκέτας ἔχεις; Τοῦ δὲ εἰπόντος, Δύο, καὶ τούτους μόγις τρέφειν, Οὐκ αἰσχύνῃ, φησὶν, Ὅμηρον ψέγων, ὃς μετηλλαχῶς πλείονας ἢ μυρίους τρέφει;

Καπιόνου φιλοσόφου.— Φιλόσοφος ἔχων δύο μαθητάς, ἓνα

Τίς πόλεις πρέπει νὰ τίς κοσμοῦμε μὲ διάφορα ἀφιερῶματα, ἐνῶ τίς ψυχῆς μὲ μαθήματα.

Τοῦ Σωκράτη: "Ὅταν κάποτε εἶδε ἕναν ἀπαίδευτο πλούσιο εἶπε· Νὰ καὶ τὸ χρυσὸ ἀνδράποδο.

Ὁ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιὸ ἀπὸ τὰ ζῶα εἶναι τὸ καλύτερο, εἶπε· Ὁ ἄνθρωπος ὁ στολισμένος μὲ παιδεία.

Κατηγορούμενος ἀπὸ κάποιον, ὅτι μιλάει βαρβαρικά, εἶπε· Ἐγὼ στὸ λόγο, ἐνῶ ἐσεῖς στὸν τρόπο.

Ὁ ἴδιος πάλι ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὸ εἶναι τὸ καλύτερο μάθημα, εἶπε· Τὸ νὰ ἀπομάθεις τὰ κακά.

Τοῦ Δημοσθένη: Οἱ ἀπαίδευτοι, ὅπως τὰ ψάρια ποῦ πιάνονται ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς, ὅταν τοὺς τραβοῦν σωπαίνουν.

Τοῦ Διογένη: "Ὅταν τὸν ρώτησαν ποιὸ εἶναι τὸ βαρύτερο ποῦ σηκώνει ἡ γῆ, εἶπε· Ὁ ἀπαίδευτος ἄνθρωπος.

Τοῦ Ἀριστίππου: Ὁ Ἀριστίππος ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Κυρήνη παρακινοῦσε τοὺς νέους ν' ἀποκτοῦν τέτοια ἐφόδια, ποῦ καὶ ὅταν ἀκόμα ναυαγήσουν θὰ κολυμπήσουν μαζί τους.

Τοῦ Σόλωνα: Κατηγορούμενος κάποτε ὅτι ὅταν εἶχε δίκη προσέλαβε ρήτορα, εἶπε· Κι ὅταν ἔχω δεῖπνο παίρνω μάγειρα.

Τοῦ Κλεάνθη: Ὁ Κλεάνθης ἔλεγε, ὅτι οἱ ἀπαίδευτοι μόνο κατὰ τὴ μορφή διαφέρουν ἀπὸ τὰ θηρία.

Τοῦ Γλύκωνα: Ὁ σοφὸς Γλύκων ἔλεγε, ὅτι ἡ παιδεία εἶναι ἱερὸ ἄσυλο.

Τοῦ Ἐμπεδοκλῆ: Ὁ φυσικὸς φιλόσοφος Ἐμπεδοκλῆς σ' ἐκεῖνον ποῦ ἔλεγε, Δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κανένα πραγματικὸ σοφὸ, εἶπε· Γιατὶ ὁποῖος ἀναζητεῖ σοφὸ πρέπει πρῶτα νὰ εἶναι σοφὸς ὁ ἴδιος.

Τοῦ Ἰέρωνα: Ὁ Ἰέρων, ὁ τύραννος τῆς Σικελίας, ὅταν ὁ Ξενοφάνης, ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸν Κολοφῶνα, ἔψευγε τὸν Ὅμηρο, τὸν ἐρώτησε· Πόσους ὑπηρέτες ἔχεις; Δύο, τοῦ ἀπάντησε, κι αὐτοὺς μὲ δυσκολία τοὺς τρέφω. Καὶ τότε τοῦ εἶπε· Δὲν ντρέπεσαι νὰ κατηγορεῖς τὸν Ὅμηρο, ποῦ τοῦ ἔλαχε καὶ τρέφει περισσότερους ἀπὸ δέκα χιλιάδες;

Τοῦ φιλοσόφου Καπιόνου: "Ἐνας φιλόσοφος ποῦ εἶχε δύο

μὲν ἀφυῆ, φιλόπονον δέ, ἕτερον δὲ εὐφυῆ, ἀργὸν δέ, εἶπεν· Ἀμ-
φότεροι ἀπόλλυσθε, ὅτι σὺ μὲν θέλων, οὐ δυνήσῃ, σὺ δὲ δυνάμε-
νος, οὐ θέλεις.

Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, μεγάλους δεῖ λαμβάνειν μισθοὺς μαθητῶν
5 τοὺς διδασκάλους, παρὰ μὲν τῶν εὐφυῶν, ὅτι πολλὰ μανθά-
νουσι, παρὰ δὲ τῶν ἀφυῶν, ὅτι πολὺν κόπον παρέχουσιν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, τί αὐτῷ γέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη·
Τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἃ τινες διὰ τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον
ποιοῦσιν.

10 *Φιλισιώωνος:*

Μαθημάτων φρόντιζε μᾶλλον, ἢ χρημάτων.

Τὰ γὰρ μαθήματ' εὐπορεῖ τὰ χρήματα.

Ἐκ τοῦ παθεῖν γίνωσκε καὶ τὸ συμπαθεῖν.

Καὶ σοὶ γὰρ ἄλλος συμπαθήσεται παθῶν.

15 Τὰ σπουδαῖα μελέτα καὶ τὸν νόμον.

Ἐάν τι παρηγμακῶς μανθάνῃς, μὴ αἰσχύνου.

Βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ καλεῖσθαι ἢ ἀμαθῆ.

Θεοκρίτου.— Θεόκριτος ὁ Χῖος ἀφυοῦς ποιητοῦ ἀκρόασιν
ποιούμενος, ἐρωτῶμενος ὑπ' αὐτοῦ, Ποῖά ἐστι καλῶς εἰρημένα,
20 ἔφη· Ἄ παρέλιπες.

Τοῦ αὐτοῦ.— Ὁ μὲν γεωργὸς τὴν γῆν, ὁ δὲ φιλόσοφος τὴν
ψυχὴν ἐξημεροῖ.

Ἐκ τοῦ Δημοκράτους, Ἰσοκράτους καὶ Ἐπικτήτου.— Τῆς
παιδείας ὡσπερ χρυσοῦ τὸ καλὸν ἐν παντὶ τόπῳ τίμιον.

25 Σοφίαν ὁ ἀσκῶν, ἐπιστήμην τὴν περὶ Θεοῦ ἀσκεῖ

Τοῦ αὐτοῦ.— Οὐδὲν ἐν ζώοις κάλλιστόν ἐστιν, ὡς ἄνθρωπος
παιδεῖα κεκοσμημένος.

Ἀριστοτέλους.— Ταῖς μὲν πόλεσι τὰ τεῖχη, ταῖς δὲ ψυχαῖς ὁ
ἐκ παιδείας νοῦς κόσμον καὶ ἀσφάλειαν παρέχεται

30 Δημοκρίτου.— Νεανίσκου ἐν θεάτρῳ ἐναδρυνομένου καὶ λέ-

μαθητές, ἕναν ὄχι προικισμένο μὲ ἐξυπνάδα, ἀλλὰ ἐπιμελῆ, καὶ ἕνα ἄλλο εὐφυῆ βέβαια, ἀλλὰ ἀργό, εἶπε· Χαθήκατε καὶ οἱ δύο, ἐπειδὴ ἐσὺ θέλεις ἀλλὰ δὲν θὰ μπορέσεις, ἐνῶ ἐσὺ μπορεῖς, ἀλλὰ δὲν θέλεις.

Ἐκεῖνος ἔλεγε· Πρέπει νὰ παίρνουν μεγάλο μισθὸ οἱ δάσκαλοι ἀπὸ τοὺς μαθητές τους· ἀπὸ τοὺς εὐφυεῖς ἐπειδὴ μαθαίνουν πολλά, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀφυεῖς, ἐπειδὴ προκαλοῦν πολὺ κόπο.

Ἐκεῖνος πάλι ὅταν τὸν ρώτησαν, Τί κέρδισε ἀπὸ τῆ φιλοσοφία, εἶπε· Τὸ νὰ κάνω χωρὶς νὰ μὲ διατάξει κανεὶς αὐτὰ πού ἄλλοι τὰ κάνουν ἀπὸ φόβο τοῦ νόμου.

Τοῦ Φιλιστίωνα.

Νὰ φροντίζεις γιὰ τὰ μαθήματα μάλλον, παρὰ γιὰ τὰ χρήματα, γιὰτὶ τὰ μαθήματα παρέχουν τὰ χρήματα μὲ ἀφθονία.

Ἐκείνη τὴν ἰδέαν σου παθήματα νὰ μαθαίνεις καὶ τὴ συμπάθεια, καὶ σ' ἐσένα πάλι θὰ δείξει συμπάθεια ἄλλος παθαίνοντας.

Νὰ μελετᾷς τὰ σημαντικὰ ζητήματα καὶ τὸ νόμο.

Ἐάν μαθαίνεις κάτι σὲ περασμένη ἡλικία, μὴ ντρέπεσαι· γιὰτὶ εἶναι καλύτερο νὰ σὲ λένε ὀψιμαθῆ, παρὰ ἀμαθῆ.

Τοῦ Θεοκρίτου: Ὁ Θεόκριτος ἀπὸ τῆ Χίο ἄκουγε νὰ τοῦ διαβάξει ἕνας ἀτάλαντος ποιητῆς καὶ ὅταν τὸν ρώτησε ποιά ἦταν ὡραῖα εἰπωμένα, εἶπε· Αὐτὰ πού παρέλειψες.

Τοῦ ἰδίου: Ὁ γεωργὸς ἐξημερώνει τὴ γῆ, ἐνῶ ὁ φιλόσοφος τὴν ψυχὴ.

Ἐκείνη τὴν ἰδέαν τοῦ Δημοκρίτου, Ἴσοκράτη καὶ Ἐπικτήτου: Τὸ ἀγαθὸ τῆς παιδείας, ὅπως καὶ τὸν χρυσό, τὸ τιμοῦν σὲ κάθε τόπο.

Ἐκεῖνος ἄσκει τὴ σοφία, ἄσκει τὴν περὶ Θεοῦ ἐπιστήμη.

Τοῦ ἰδίου: Κανένα δὲν εἶναι τόσο πολὺ ὡραῖο μέσα στὰ ζωντανά, ὅπως ὁ ἄνθρωπος πού κοσμεῖται ἀπὸ τὴν παιδεία.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Στὶς πόλεις παρέχουν στολισμὸ καὶ ἀσφάλεια τὰ τείχη, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ὁ παιδευμένος νοῦς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἐνας νεαρὸς καυχιόταν στὸ θέατρο καὶ ἔλεγε πὼς εἶναι σοφός, ἐπειδὴ εἶχε συναντήσει πολλοὺς σοφοὺς· καὶ κά-

γοντος σοφὸν εἶναι, πολλοῖς ὁμιλήσας σοφοῖς, εἶπέ τις· Καγὼ πολλοῖς πλουσίοις, ἀλλὰ πλούσιος οὐκ εἰμί.

Ἄντὸς ἔφη, οὐ καλὸν πεπαιδευμένον ἐν ἀπαιδευτοῖς διαλέγεσθαι, ὥσπερ οὐδὲ νήφοντα μεθύουσιν.

10 Τοῦ αὐτοῦ.— Ἄντὸς ἔλεγεν, ὅτι ὁ παιδευόμενος τριῶν τούτων χρήζει, φύσεως, μελέτης, χρόνου.

Οἰνοπίδου.— Οἰνοπίδης ὄρων μειράκιον πολλὰ βιβλία κτῶμενον, ἔφη· Μὴ τῇ κιβωτῶ, ἀλλὰ τῶ στήθει.

Ἄντὸς ἔλεγε, τὰ βιβλία, τῶν μὲν μεμαθηκότων ὑπομνήματα
10 εἶναι, τῶν δὲ ἀμαθῶν μνήματα.

Ἄντὸς εἶπε τὸν νοῦν παραίτιον δαίμονα, τοῖς μὲν πεπαιδευμένοις ἀγαθῶν, τοῖς δὲ ἀπαιδευτοῖς κακῶν εἶναι.

Σωκράτους.— Σωκράτης ὁ φιλόσοφος ἐρωτηθεὶς, Τί ἡδιστον ἐν τῶ βίῳ; ἔφη· Παιδεία καὶ ἀρετὴ καὶ ἱστορία τῶν ἀγνο-
15 ουμένων.

Στίλπωνος.— Στίλπων ὁ Μεγαρικὸς φιλόσοφος, ἀλούσης αὐτοῦ τῆς πατρίδος ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τυράννου καὶ διαρπαγείσης, ἀναχθεὶς ἐπὶ τὸν βασιλέα καὶ ἐρωτώμενος, εἶ τι δὴ αὐτὸς ἀπώλεσε, Τῶν ἐμῶν μὲν οὐδέν, ἔφη· τὸν γὰρ λόγον καὶ
20 τὴν παιδείαν ἔχω· τὰ δὲ λοιπὰ, διατί μᾶλλον ἐμά, ἢ οὐχὶ τῶν πολιορκούντων;

Ἄντὸς ἐρωτηθεὶς τῆς πόλεως αὐτοῦ διαρπαζομένης ὑπὸ Δημητρίου, Μὴ καὶ τῶν σῶν, Στίλπων, τί ἀφαιρεῖται; εἶπεν· Οὐδέν.

20 Οὐ γὰρ πάποτ' ἐμᾶς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους ἄλλως τε δὲ οὐδένα στρατιωτῶν ἀρετὴν ἐπ' ὤμων ἐκφέροντα εἶδον.

Λάσου.— Λάσος ὁ Ἑρμηνεὺς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Τί εἶη σοφώτατον; Πείρα, ἔφη.

ποιος τοῦ εἶπε· Κι ἐγὼ συνάντησα πολλοὺς πλούσιους, ἀλλὰ πλούσιος δὲν εἶμαι.

‘Ο ἴδιος εἶπε· Δὲν εἶναι καλὸ νὰ μιλᾷ ὁ μορφωμένος ἀνάμεσα σὲ ἀμόρφωτους, ὅπως οὔτε μὲ τοὺς μεθυσμένους ὅποιος εἶναι στὰ καλά του.

Τοῦ ἰδίου: ‘Ο ἴδιος ἔλεγε, ὅτι ὅποιος ἐπιδιώκει τὴ μόρφωση ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία· ἐπιδεικτική φύση, μελέτη καὶ χρῶνο.

Τοῦ Οἰνοπίδη: Βλέποντας ὁ Οἰνοπίδης ἓνα παιδί πού μάζεψε πολλὰ βιβλία τοῦ εἶπε· Μὴ τὰ βάλεις στὸ σεντούκι, ἀλλὰ στὸ στηθος.

‘Ο ἴδιος ἔλεγε· Τὰ βιβλία εἶναι ὑπομνήματα γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν μάθει, καὶ μνήματα γιὰ τοὺς ἀμαθεῖς.

‘Ο ἴδιος εἶπε· ‘Ο νοῦς εἶναι ὁ ὑπαίτιος δαίμονας γιὰ τοὺς μορφωμένους τῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἀμόρφωτους τῶν κακῶν.

Τοῦ Σωκράτη: ‘Ο φιλόσοφος Σωκράτης ἐρωτηθεῖς, Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ εὐχάριστο στὴ ζωὴ; εἶπε· ‘Η παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση ἐκείνων πού δὲν ξέρομε.

Τοῦ Στίλωνα: ‘Ο Στίλων, ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὰ Μέγαρα, ὅταν ἡ πατρίδα του κυριεύθηκε ἀπὸ τὸν τύραννο Δημήτριον καὶ λεηλατήθηκε ὁδηγήθηκε στὸ βασιλιά, κι ὅταν αὐτὸς τὸν ρώτησε ἂν ἔχασε τίποτε ὁ ἴδιος, ἀπάντησε· ‘Απὸ τὰ δικά μου τίποτε, γιὰτι ἔχω καὶ τὸ λόγο καὶ τὴν παιδεία· τὰ ὑπόλοιπα γιὰτι νὰ ’ναι περισσότερο δικά μου κι ὄχι τῶν πολιορκητῶν;

‘Ο ἴδιος σὲ ἐρώτηση πού τοῦ ἔκαναν ὅταν ὁ Δημήτριος λεηλατοῦσε τὴν πόλη του, Μήπως, Στίλων, ἀφαιρεῖ καὶ κάτι δικό σου; εἶπε· Τίποτε.

Γιὰτι οὔτε τὰ βόδια μου ἀπήγαγαν οὔτε τὰ ἄλογά μου· ἐξάλλου δὲν εἶδα κανένα στρατιώτη νὰ μεταφέρει στοὺς ὤμους του τὴν ἀρετὴ.

Τοῦ Λάσου: ‘Ο Λάσος²⁶ ὁ Ἑρμηνευτής, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Ποιὸ εἶναι τὸ πιὸ σοφώτερο, ἀπάντησε· ‘Η πείρα.

26. Τὸ ὀρθότερο εἶναι “Λάσος Χαβρίνου, Ἑρμιονεύς, πολίτης τῆς Ἀχαΐας”.

‘Ο αὐτός, ἀφυοῦς ζωγράφου λέγοντος αὐτῷ, Κονιάσόν σου τὴν οἰκίαν, ἵνα αὐτὴν ζωγραφίσω, ἔφη· Οὔμενον, ἀλλὰ πρότερον αὐτὴν ζωγράφησον, ἵνα μετὰ ταῦτα ἐγὼ αὐτὴν κονιάσω.

Πρωταγόρου.— Πρωταγόρας ἔλεγε, μηδὲν εἶναι, μήτε τέσχην ἄνευ μελέτης, μήτε μελέτην ἄνευ τέχνης.

Ἐπικούρου.— Οὐ προσποιεῖσθαι δεῖ φιλοσοφεῖν, ἀλλ’ ὄντως φιλοσοφεῖν. Οὐ γὰρ προσδεόμεθα τοῦ δοκεῖν ὑγιαίνειν, ἀλλὰ τοῦ κατ’ ἀλήθειαν ὑγιαίνειν.

Δημόνακτος.— ‘Ο αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίς αὐτοῦ διδάσκαλος ἰογεγονῶς εἶη; Τὸ τῶν Ἀθηναίων, ἔφη, θῆμα, ἐμφαίνων ὅτι ἡ διὰ τῶν πραγμάτων ἐμπειρία, κρείττων πάσης σοφιστικῆς διδασκαλίας ἐστίν.

‘Ο ἴδιος, ὅταν ἕνας ἀτάλαντος ζωγράφος τοῦ ἔλεγε, Ἐσβέστωσε τὸ σπίτι σου, γιὰ νὰ τὸ ζωγραφίσω, εἶπε· Ὅχι βέβαια· πρῶτα ζωγράψέ το, κι ἔπειτα ἐγὼ θὰ τὸ ἀσβεστώσω.

Τοῦ Πρωταγόρα: Ὁ Πρωταγόρας ἔλεγε, ὅτι δὲν ἀξίζει τίποτε οὔτε ἡ τέχνη χωρὶς μελέτη, οὔτε μελέτη χωρὶς τέχνη.

Τοῦ Ἐπικούρου: Δὲν πρέπει νὰ ὑποκρίνεται κανεὶς ὅτι φιλοσοφεῖ, ἀλλὰ νὰ φιλοσοφεῖ πραγματικά. Γιατὶ δὲν ἔχομε ἀνάγκη νὰ φαινόμαστε ὑγιεῖς, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἀληθινὰ ὑγιεῖς.

Τοῦ Δημόνακτα: Ὁ Δημόνακτας ὅταν ρωτήθηκε, Ποιὸς ἦταν δάσκαλός του; εἶπε· Τὸ ἀθηναϊκὸ βῆμα, δείχνοντας μ’ αὐτό, ὅτι ἡ ἐμ-πειρία ἀπὸ τὰ πράγματα εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε διδασκαλία τῶν σοφιστῶν.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ.

Περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας.

Λουκᾶ 16, 25.— «Ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λαζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὁδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι».

Κορ. Α' 4, 11.— «Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινώμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσίν».

Σοφία Σειράχ 12, 9.— «Ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρός, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύπῃ, καὶ ἐν κακίᾳ αὐτοῦ καὶ ὁ φίλος διαχωρισθήσεται».

Σοφία Σειράχ 18, 25-26.— «Μνήσθητι καιρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ 10 πλησμονῆς, πτωχείαν καὶ ἔνδειαν ἐν ἡμέρᾳ πλούτου. Ἐκ πρῶν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει ὁ καιρός».

Σοφία Σειράχ 9, 11.— «Μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλῶν».

Ἐξ ἐπιγραφῆς:

10 Ὡς κε φέρει τὸ φέρων σε φέρειν, φέρου·
εἰ δ' ἀπειθήσεις, καὶ σταντὸν βλάβεις,
καὶ τὸ φέρον σε φέρειν.

Γρηγ. Θεολόγου.— Ὅταν εὐπλοεῖς, μάλιστα μέμνησο ζάλης
Τίς οἶδεν, εἰ ὁ μὲν διὰ κακίαν κολάζεται, ὁ δὲ ὡς ἐπαιρόμενος αἴρεται, ἀλλὰ μὴ τοῦναντίον, ὁ μὲν διὰ πονηρίαν ὑψοῦται,
15 ὁ δὲ δι' ἀρετὴν δοκιμάζεται;

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

Για τὴν εὐτυχία καὶ δυστυχία.

Λουκᾶ 16, 25: «Ἀπὴλαυσεσ ἐσὺ τὰ ἀγαθὰ σου στὴ ζωὴ σου καὶ ἐπίσης ὁ Λᾶζαρος τὴ δυστυχία. Τώρα λοιπὸν αὐτὸς παρηγορεῖται, ἐνῶ ἐσὺ ὑποφέρεις».

Κορ. Α' 4, 11: «Μέχρι αὐτὴ τὴν ὥρα καὶ τὴν πείνα δοκιμάζομε καὶ τὴ δίψα καὶ τὴ γύμνια καὶ τὰ χτυπήματα καὶ γυρίζομε ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, δουλεύοντας μὲ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια».

Σοφ. Σειρ. 12, 9: «Στὴν εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ οἱ ἐχθροὶ του λυπημένοι, ἐνῶ στὴ δυστυχία του θ' ἀπομακρυνθεῖ καὶ ὁ φίλος».

Σοφ. Σειρ. 18, 215-26: «Νὰ θυμᾶσαι στὸν καιρὸ τῆς ἀφθονίας τῶν ἀγαθῶν τὸν καιρὸ τῆς πείνας, ὅπως καὶ τὴ φτώχεια καὶ τὴν ἀνέχεια κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ πλουτισμοῦ σου. Γιατὶ ἀπὸ τὸ πρωὶ μέχρι τὸ βράδυ ἀλλάζει ὁ καιρὸς».

Σοφ. Σειρ. 9,11: «Μὴ ζηλέψεις τὴ δόξα τῶν ἀμαρτωλῶν».

Ἀπὸ Ἐπιγραφῆ.

Ὅπως σὲ πάει ἡ τύχη πηγαινε καὶ ὑπόφερε τὴν
ἂν ἀπειθήσεις καὶ τὸν ἑαυτὸ σου θὰ βλάψεις,
καὶ ἡ τύχη σου θὰ σὲ πηγαίνει²⁷.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Ὅταν ταξιδεύεις καλᾶ, τότε κυρίως νὰ θυμᾶσαι τὴν τρικυμία.

Ποιὸς ξέρει ἂν ὁ ἓνας τιμωρεῖται γιὰ τὴν κακία του, κι ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ ἐπαίρεται, ἐξυψώνεται, καὶ δὲν γίνεται τὸ ἀντίθετο, ὁ ἓνας ὑψώνεται γιὰ τὴν κακία του, καὶ ὁ ἄλλος δοκιμάζεται γιὰ τὴν ἀρετὴ του;

---

27. Ἀλλιῶς· Εἰ τὸ φέρον σε φέρει, φέρε καὶ φέρου.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ἐν μόνον πεισθῆναι χρή, ὅτι συμφερόντως ἡμῖν ἅπαντα οἰκονομεῖται παρὰ Θεοῦ. Τὸν δὲ τρόπον μηκέτι ζητεῖν, μήτε ἀγνοοῦντας ἀσχάλλειν ἢ ἀθυμεῖν. Οὔτε γὰρ δυνατόν ταῦτα εἰδέναι, οὔτε συμφέρον· τὸ μὲν διὰ τὸ θνητούς εἶναι, τὸ δὲ διὰ τὸ ταχέως εἰς ἀπόνοιαν αἵρεσθαι.

Νεῖλου.— Οὐ χρή ἐπὶ παντὶ πτώματι καὶ πάσῃ ἁμαρτία ἀνθρώπου ἐπαίρεσθαι, οὐδ' ἐπιχαίρειν ποτὲ τῷ ὑποσκελισθέντι, κἂν εἰ δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἐχθρὸς φόνιος εἶναι.

Θρῆνει τὸν ἁμαρτωλὸν εὐθηνοῦντα· τὸ ξίφος γὰρ αὐτῷ τῆς
10 δίκης ἐπιτείνεται.

Διατί δίκαιοι ἀσθενοῦσι καὶ πένονται, ἄδικοι δὲ αἵρονται καὶ πλουτοῦσι; Φημί, ἵνα οἱ μὲν στεφανωθῶσιν, οἱ δὲ αἰωνίως τιμωρηθῶσιν.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατενοδομένων, ἐκδέχου μεταβολήν· καὶ πάλιν ποτὲ ὑπὸ ἀπροσδοκῆτων συμφορῶν κυκλούμενος, φαντάξου τὰ χρηστὰ καὶ κρείττονα.

Φίλωνος— Χαίρειν ἐπὶ ταῖς ἐτέρων ἀτυχίαις, εἰ καὶ δίκαιόν ποτε, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπινον.

*Οὐ μὴ τὸ ἀλγεῖν ἀπαραμύθητον, εἰ μήτε τὸ εὖ πράττειν ἀ-
20 παιδαγωγῆτον.*

Μεγίστη γὰρ ἐπικουρία τοῖς ἀτυχοῦσι μεταβολῆς ἐλπίς, καὶ τὸ κρείττον ἐν ὀφθαλμοῖς κείμενον.

Πληγὴ τοῖς εὖ φρονοῦσι παιδεύμα γίνεται, καὶ κρείττων εὐημερίας· πολλάκις κακοπάθεια.

Μεγίστη συμφορὰ ἀνθρώπῳ δυσπραγοῦντι, καὶ ἡ ἐρημία τοῦ ἀνακτησομένου.

Μέγα τῷ ἀτυχοῦντι φάρμακον ἔλεος ἀπὸ ψυχῆς εἰσφερόμενος, καὶ τὸ συναλγεῖν γνησίως, πολὺ τι κουφίζει τῆς συμφορᾶς.

Εὐαγρίου.— Πᾶσα συμφορὰ κούφη ἐστὶν ἀνδρὶ μὴ κούφῳ.

Πλουτάρχου.— Οὔτε τὸν ἀρρωστοῦντα ἢ χρυσόπους ὠφελεῖ κλίνη, οὔτε τὸ ἀνόητον ἢ ἐπίσημος εὐτυχία.

Τοῖς μὲν νοσοῦσιν ἰατρούς, τοῖς δὲ ἀτυχοῦσι φίλους δεῖ παρεῖναι.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἐνα μόνο πρέπει νὰ πιστέψομε, ὅτι ὄλα ὁ Θεὸς τὰ οἰκονομεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας. Μὲ ποιὸν τρόπο τὸ κάνει αὐτὸ νὰ μὴν τὸ ζητοῦμε, οὔτε ὅταν τὸ ἀγνοοῦμε νὰ ἀγανακτοῦμε καὶ νὰ λυπούμαστε. Γιατὶ οὔτε εἶναι δυνατὸ αὐτὰ νὰ τὰ ξέρομε οὔτε μᾶς συμφέρει· ὁ ἕνας λόγος ἐπειδὴ εἴμαστε θνητοί, καὶ ὁ ἄλλος ἐπειδὴ εὐκόλα ὀδηγοῦμαστε στὴν ἀπόγνωση.

Τοῦ Νείλου: Δὲν πρέπει νὰ ἐπαιρόμαστε σὲ κάθε πτώση καὶ κάθε ἁμαρτία κάποιου, οὔτε νὰ χαιρόμαστε ἂν κάποιος ὑποσκελίσθηκε, ἀκόμα κι ἂν αὐτὸς φαίνεται πὼς εἶναι θανάσιμος ἐχθρός.

Νὰ θρηνεῖς γιὰ τὸν πλούσιο ἁμαρτωλό· γιατί γι' αὐτὸν ἀκονίζεται περισσότερο τὸ ξίφος τῆς δικαιοσύνης.

Γιατί οἱ δίκαιοι ἀσθενοῦν καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ φτώχεια, ἐνῶ οἱ ἄδικοι προοδεύουν καὶ πλουτοῦν; Ἀπαντῶ· Γιὰ νὰ στεφανωθοῦν οἱ πρῶτοι καὶ νὰ τιμωρηθοῦν αἰῶνια οἱ δεύτεροι.

Ὅταν πηγαίνουν ὄλα τὰ πράγματα σου καλὰ, νὰ περιμένεις μεταβολή· καὶ ἐπίσης, ἂν βρῖσκεσαι κάποτε στὴ μέση ἀπροσδόκητων συμφορῶν, νὰ φαντάζεσαι τὰ ἐλπιδοφόρα καὶ τὰ καλύτερα.

Τοῦ Φίλωνα: Τὸ νὰ χαιρέσαι στίς ἀτυχίες τῶν ἄλλων, ἀκόμα κι ἂν εἶναι κάποτε δίκαιες, δὲν εἶναι ἀνθρώπινο.

Δὲν εἶναι χωρὶς παρηγορία τὸ νὰ πονᾶμε, ὅπως οὔτε τὸ νὰ εὐτυχοῦμε εἶναι χωρὶς παιδαγωγικὸ σκοπὸ.

Εἶναι μέγιστη βοήθεια γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀτυχοῦν ἢ ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς καὶ τὸ καλύτερο ποὺ βλέπουν μπροστὰ στὰ μάτια τους.

Τὸ χτύπημα γίνεται γιὰ τοὺς φρόνιμους μάθημα καὶ συχνὰ ἢ κακοπάθεια εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὴν εὐτυχία.

Μέγιστη συμφορὰ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ δυστυχεῖ εἶναι ἢ ἀπουσία ἐκείνου ποὺ θὰ τὸν βγάλει ἀπὸ τὴν δυστυχία.

Σπουδαῖο φάρμακο γιὰ αὐτὸν ποὺ ἀτυχεῖ ἢ πρόθυμη εὐσπλαχνία, καὶ ἢ συμμετοχὴ στὸν πόνο ἀνακουφίζει πολὺ τὴν συμφορὰ.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι ἐλαφρῖὰ κάθε συμφορὰ γι' ἄνθρωπο ὃχι ἐλαφρῦ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸν ἄρρωστο ὠφελεῖ τὸ κρεβάτι μὲ χρυσὰ πόδια οὔτε τὸν ἀνόητο ἢ ἐπιδεκτικὴ εὐτυχία.

Στοὺς ἄρρωστους πρέπει νὰ τοὺς παραστέκουν γιατροί, ἐνῶ σὲ ὅσους ἀτυχοῦν οἱ φίλοι.

Ἐν μὲν ταῖς μέθαις παροινουῖσιν, ἐν δὲ ταῖς ἀτυχίαις πα-
ρανοουῖσιν οἱ πλεῖστοι.

Ἀρρωστοῦντι φορτίον ἐπιθεῖναι, ἢ ἀπαιδεύτω ψυχῇ εὐτυ-
χίαν, ταυτόν ἐστιν.

5 Αἱ ἐπιφανεῖς τύχαι, καθάπερ οἱ σφοδροὶ τῶν ἀνέμων, μεγά-
λα ποιοῦσι νανάγια.

Ὡσπερ οἱ ἐν εὐδία πλέοντες, καὶ τὰ πρὸς τὸν χειμῶνα ἔχου-
σιν ἔτοιμα, οὕτως οἱ ἐν εὐτυχίᾳ φρονουῦντες εὖ, καὶ τὰ πρὸς τὴν
ἀτυχίαν ἠτοιμάκασι βοηθήματα.

10 Νοσοῦντος δίαιτα, καὶ ἄφρονος εὐτυχία, τὸ δυσάρεστον.

Ἔοικεν ἡ τύχη φαύλῳ ἀγωνοθέτῃ· πολλάκις γὰρ τὸν μηδὲν
πράσσονται στεφανοῖ.

Ἡ τύχη καθάπερ τοξότης, ποτὲ μὲν ἐπιτυγχάνει βάλλουσα
ἐφ' ἡμᾶς, ὥσπερ ἐπὶ τινα σκοπόν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὰ σύνεγγυς πα-
15 ρακείμενα ἡμῖν.

Ἀτυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθρούς σου εὐφράνης

Ἰσοκράτους.— Μηδενὶ συμφορὰν ὄνειδίσῃς· κοινὴ γὰρ ἡ
τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

Νόμιζε μηδὲν εἶναι τῶν ἀνθρώπων βέβαιον. Οὕτω γὰρ οὔτε
20 εὐτυχῶν ἔση περιχαρής, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος.

Καὶ κυβερνήτης ἀγαθὸς ἐνίοτε ναυαγεῖ, καὶ ἀνὴρ σπου-
δαῖος ἀτυχεῖ.

Δημοκρίτου.— Γαμβρόν ὁ μὲν ἐπιτυχῶν, εὗρεν υἱόν, ὁ δὲ
ἀποτυχῶν, ἀπώλεσε καὶ θυγατέρα.

25 Σωκράτους.— Καλὸν μὲν ἐπὶ τῆς ἐστίας φαίνεσθαι τὸ πῦρ
λαμπρόν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀτυχίας τὸν νοῦν.

Σωκράτους.— Οἱ μὲν ἀκρατεῖς ἐν ταῖς ἀρρωστίαις, οἱ δὲ ἄ-
φρονες ἐν ταῖς εὐτυχίαις εἰσὶ δυσθεράπεντοι.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί λυπεῖ τοὺς ἀγαθοὺς; ἔφη· Εὐτυχία

Στις μέθες παραφέρονται, ἐνῶ στίς ἀτυχίες οἱ περισσότεροι παρανοοῦν²⁸.

Τὸ νὰ ἐπιθέσει κανεὶς φορτίο σ' ἓνα ἄρρωστο ἢ εὐτυχία σὲ ψυχὴ ἀπαίδευτη εἶναι τὸ ἴδιο.

Οἱ λαμπρὲς τύχες ὅπως καὶ οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι προκαλοῦν μεγάλα ναυάγια.

“Ὅπως ὅσοι ταξιδεύουν μὲ καλὸ καιρὸ ἔχουν ἐτοιμαστῆ καὶ γιὰ τὴν κακοκαιρία, ἔτσι καὶ ὅσοι στὴν κακοτυχία σκέφτονται ὀρθὰ ἔχουν ἔτοιμα καὶ τὰ βοηθήματα γιὰ τὴν ἀτυχία.

Δυσάρεστα πράγματα εἶναι ἢ δίαιτα γιὰ τὸν ἄρρωστο καὶ ἢ εὐτυχία γιὰ τὸν ἀνόητο.

Ἡ τύχη μοιάζει μὲ φαῦλο ἀγωνοθέτη· γιατί πολλές φορές στεφανώνει τὸν ἀνάξιο.

Ἡ τύχη σὰν ἓνας τοξότης, ἄλλοτε πετυχαίνει ρίχνοντας πρὸς ἐμᾶς, σὰν πρὸς κάποιον στόχο, καὶ ἄλλοτε πρὸς ἐκεῖνα ποῦ βρίσκονται κοντὰ μας.

Νὰ κρύβεις τὴν ἀτυχία σου, γιὰ μὴν δώσεις χαρὰ στοὺς ἐχθρούς σου.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴν εἰρωνευτεῖς κανένα γιὰ τὴ συμφορὰ τοῦ ἢ τύχη εἶναι κοινὴ, καὶ τὸ μέλλον ἀόρατο.

Νὰ πιστεύεις ὅτι τίποτε ἀνθρώπινο δὲν εἶναι σταθερὸ. “Ἐτσι οὔτε ὅταν εὐτυχεῖς θὰ εἶσαι ὅλος χαρὰ, οὔτε ὅταν δυστυχεῖς γεμάτος λύπη.

Κάποτε ναυαγεῖ καὶ ὁ καλὸς καπετάνιος, ὅπως ἀτυχεῖ καὶ ὁ ἐξαίρετος ἄνθρωπος.

Τοῦ Δημοκρίτου: “Ὅποιος πέτυχε καλὸ γαμπρὸ βρῆκε γιό, ἐνῶ ὅποιος δὲν ἐπέτυχε, ἔχασε καὶ τὴ θυγατέρα του.

Τοῦ Σωκράτη: Εἶναι καλὸ στὸ τζάκι νὰ εἶναι λαμπρὴ ἢ φωτιὰ καὶ στὴν ἀτυχία ὁ νοῦς.

Τοῦ ἰδίου: Στις ἀρρώστιες ἐκεῖνοι ποῦ δὲν εἶναι ἐγκρατεῖς θεραπεύονται δύσκολα, ἐνῶ στίς εὐτυχίες οἱ ἀνόητοι.

Ἐὸ ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, τί προκαλεῖ λύπη στοὺς καλοὺς,

28. Τὸ λογοπαίγνιο μὲ τὸ παροινῶ-παρανοῶ διατηρεῖται μόνο στὴν πρόθεση παρὰ.

πονηρῶν· φιλεῖ γὰρ εὐημερία παράλογος, ὕβρεος ἔργα προκαλεῖσθαι.

Ὅν ἡ τύχη προπηλακίζει, καὶ παρὰ τῶν πράων οὕτως μάστιγας εὐρίσκει.

5 Δημόνακτος.— Οὔτε οἱ ἄμουσοι τοῖς ὀργάνοις, οὔτε οἱ ἀπαίδευτοι ταῖς τύχαις δύνανται συναρμόσασθαι.

Δείκνυσιν ἡ μὲν τροπὴ τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἀνδρεῖον, ἡ δὲ ἀτυχία τὸν φρόνιμον.

Ἐκ τῶν Φαυωρίνου.— Εὐτυχῶν μὴ ἔσο ὑπερήφανος· ἀπορήσας, μὴ ταπεινοῦ· τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης γενναίως ἐπίστασο φέρειν.

Ἀλεξάνδρου.— Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἰδὼν Διογένην κοιμώμενον ἐν πίθῳ, ἔφη· ὦ πίθε μεστὲ φρενῶν. Ὁ δὲ φιλόσοφος ἀναστὰς ἔφη· ὦ βασιλεῦ μέγιστε.

15 Θέλω τύχης σταλαγμόν, ἢ φρενῶν πίθον.

Ἦς μὴ παρούσης, δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.

Πρὸς ὃν τις ἀντέφησε τῶν φιλοφρόνων.

Ρανὶς φρενῶν μοι μᾶλλον, ἢ βυθὸς τύχης,

Ἦς μὴ παρούσης δυστυχοῦσιν αἱ φρένες.

20 Ἐπικούρου.— Ἡ ταπεινὴ ψυχὴ τοῖς μὲν εὐημερήμασιν ἐχαννώθη, ταῖς δὲ συμφοραῖς καθηρέθη.

Δημοσθένους.— Τὸν μὴ δουλόμενον γενναίως φέρειν ἀτυχίαν, μὴδ' εὐτυχίαν, ἔφη, δύνασθαι.

Κυψέλου Κορινθίου.— Εὐτυχῶν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ
25 φρόνιμος

Ἐκ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους.— Οἱ πεπαιδευμένοι, καθάπερ οἱ ἐκ παλαιίστρας, κἂν πέσωσι, ταχέως καὶ ἐπιδεξίως ἐκ τῆς ἀτυχίας ἐξανίστανται.

Τὸν λογισμόν, ὥσπερ ἰατρὸν ἀγαθόν, ἐπικαλεῖσθαι δεῖ ἐν
30 ἀτυχίᾳ βοηθόν.

Εὐτυχίας ὥσπερ μέθης ἄφρων ἐπὶ πλεῖον ἀπολαύσας, ἀνοητότερος γίνεται.

Τῶν εὐτυχούντων ἀνταγωνιστῆς ὁ φθόνος.

εἶπε· Ἡ εὐτυχία τῶν κακῶν. Γιατί συνήθως ἡ παράλογη εὐτυχία ὀδηγεῖ σὲ πράξεις ἀλαζονείας.

Ἐκεῖνον ποὺ προπηλακίζει ἡ τύχη, αὐτὸς δέχεται μαστιγώματα καὶ ἀπὸ τοὺς πράους.

Τοῦ Δημόνακτα: Οὔτε οἱ ἄμουσοι μποροῦν νὰ συναρμονισθοῦν μὲ τὰ ὄργανα, οὔτε οἱ ἀπαίδευτοι μὲ τὶς τύχες.

Ὁ ἀληθινὰ ἀνδρεῖος φαίνεται κατὰ τὴν τροπὴν σὲ φυγῇ, ἐνῶ ὁ φρόνιμος στὴν ἀτυχία.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὅταν εὐτυχεῖς μὴν εἶσαι ὑπερήφανος· ὅταν συμβεῖ νὰ πτωχεύσεις μὴν ταπεινώνεσαι. Μάθε νὰ ὑπομένεις τὶς συμφορὰς μὲ γενναιοῦτητα.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου-Διογένη: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν εἶδε τὸν Διογένη νὰ κοιμᾶται στὸ πιθάρι εἶπε· Πιθάρι, γεμάτο μυαλό. Καὶ ὁ φιλόσοφος ἀφοῦ σηκώθηκε εἶπε· ὦ μέγιστε βασιλιά.

Μιὰ σταγόνα τύχη ἐπιθυμῶ, παρὰ ἓνα πιθάρι μυαλό,
ποῦ ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτή, τὸ μυαλό βουτάει στὴ δυστυχία.
Πρὸς αὐτὸν κάποιος φιλόσοφος πρόβαλε τὴν ἀντίρρηση·
Προτιμῶ μιὰ σταγόνα μυαλοῦ, παρὰ πέλαγος τύχης,
ποῦ ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτή, τὸ μυαλό βουτάει στὴ δυστυχία.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ἡ ἀνάξια ψυχὴ παραλύει ἀπὸ τὶς εὐτυχίες, ἐνῶ ἀπὸ τὶς ἀτυχίες συντριβεται.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅποιος δὲν θέλει νὰ ὑποφέρει μὲ γενναιοῦτητα τὴν ἀτυχία, δὲν μπορεῖ, εἶπε, νὰ ὑποφέρει οὔτε τὴν εὐτυχία.

Τοῦ Κυψέλη τοῦ Κορίνθιου: Στὴν εὐτυχία σου νὰ εἶσαι μετριόφρων, ἐνῶ στὴν ἀτυχία σου φρόνιμος.

Τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτη: Ὅσοι ἔχουν παιδεία, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ παλεύουν, ἀκόμα κι ἂν πέσουν, σηκώνονται γρήγορα καὶ ἐπιδέξια ἀπὸ τὴν ἀτυχία.

Στὴν ἀτυχία πρέπει νὰ ἐπικαλούμαστε ὡς βοηθὸ μας, σὰν γιατρό καλὸ, τὸ λογισμό.

Ὅταν ἀπολαύσει κάποιος τὴν εὐτυχία γιὰ πολὺ διάστημα, ὅπως ὁ ἀνόητος τὴ μέθη, γίνεται ἀκόμα πιὸ ἀνόητος.

Ὁ φθόνος εἶναι ὁ ἀνταγωνιστὴς ἐκείνων ποὺ εὐτυχοῦν.

Ὁ μεμνημένος τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐπ' οὐδενὶ τῶν συμβάντων δυσχερανεῖ.

Εἰς μὲν τὸ εὐπλοῆσαι κυβερνήτου καὶ πνεύματος, εἰς τὸ εὐδαιμονῆσαι, λογισμοῦ δεῖ καὶ τέχνης

5 Τῆς εὐτυχίας, ὡσπερ ὀπώρας παρούσης, ἀπολαύειν δεῖ
Ἀλόγιστός ἐστιν, ὃ ἐν τοῖς συμβαίνουσι κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην ἀχθόμενος

Βίαντος.— Ἀτυχῆ, ἔφη, εἶναι τὸ ἀτυχίαν μὴ φέροντα.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί δυσχερές; Τὴν ἐπὶ τὸ χειρόν, ἔφη,
10 μεταβολὴν εὐγενῶς ὑπενεγκεῖν.

Ζήνωνος.— Ζήνων ὁ Κιτιεὺς περιπεσὼν ναυαγίῳ καὶ τὰ ὄντα ἀπολέσας, οὐδὲν ἀγεννὲς ἐφθέγγετο, ἀλλ', Εὐγε, εἶπεν, ὡς τύχη, ὅτι συνέστειλας ἡμᾶς εἰς τὸ τριδώνιον τοῦτο.

Ἰέρωνος.— Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίς ὁ εὐδαίμων; ἔφη· Ὁ τὸ
15 μὲν σῶμα ὑγιής, τὴν δὲ ψυχὴν εὐπορος, τὴν δὲ φύσιν εὐπαίδευτος.

Θαλῆς.— Ὁ Θαλῆς ἐρωτηθεὶς, Πῶς ἂν τι ἀτυχίαν ἄριστα φέροι; ἔφη· Εἰ τοὺς ἐχθροὺς χειρόνα πράττοντας βλέποι.

Ρωμύλου.— Ραδίως μὴ μακαρίσης ἄνθρωπον σαλεύοντα ἐπὶ
20 φίλοις ἢ τέκνοις, ἢ τισι τῶν ἐφήμερον σωτηρίαν ἐχόντων.
Ἐπισφαλῆ γὰρ τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐπ' αὐτοῦ ὀχεῖσθαι τοῦ Θεοῦ μόνου βέβαιον.

Ὁ αὐτὸς ἔφη, τὰ παθήματα τοῖς ἀνθρώποις μαθήματα εἶναι περὶ τὸν θίον. Πολλοὶ γὰρ οὐ δυνάμενοι τὸ μέλλον προο-
25 ρᾶν τῷ λόγῳ, τῷ πάσχειν ἤσθοντο τὰ πράγματα.

Χαῖρε ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν ἀγαθῶν, καὶ λυποῦ μετρίως ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι τῶν κακῶν.

Φιλισιτίωνος:

Λύουσιν ἡμῶν συμφοραὶ τὰς συμφοράς,

30 Παρηγοροῦσι τὰ κακά, δι' ἐτέρων κακῶν.

“Οποῖος θυμᾶται ὅτι εἶναι ἄνθρωπος, δὲν θ' ἀγανακτῆσει γιὰ τίποτε ἀπὸ ὅσα τοῦ συμβαίνουν.

Γιὰ τὸ καλὸ ταξίδι χρειάζεται καλὸς κυβερνήτης καὶ οὐριὸς ἄνεμος, ἐνῶ γιὰ τὴν εὐτυχία λογισμὸς καὶ τύχη.

Τὴν εὐτυχία ὅταν τὴν ἔχομε πρέπει νὰ τὴν ἀπολαμβάνομε ὅπως ἓνα ὀπωρικό.

Εἶναι ἀπερίσκεπτος ὁποῖος ἀγανακτεῖ γιὰ ὅσα συμβαίνουν κατὰ φυσικὴ ἀνάγκη.

Τοῦ Βίαντα: “Ατυχοῦς εἶναι, εἶπε, ὁποῖος δὲν ἀντέχει τὴν ἀτυχία.

‘Ο ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Τί εἶναι δύσκολο, εἶπε· Νὰ ὑποφέρεις μ' εὐγένεια τὴ μεταβολὴ στὸ χειρότερο.

Τοῦ Ζήνωνα: ‘Ο Ζήνων ἀπὸ τὸ Κίτιο ὅταν ναυάγησε κι ἔχασε τὰ ὑπάρχοντά του δὲν εἶπε τίποτε τὰ ταπεινὸ, ἀλλὰ μόνο· Εὐγε, ὦ τύχη, ποῦ μὲ περιορίσες σ' αὐτὸ τὸ πανωφόρι.

Τοῦ Ἰέρωνα: ‘Ο ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὸς εἶναι ὁ εὐτυχῆς, εἶπε· “Οποῖος εἶναι ὑγιῆς στὸ σῶμα, στὴν ψυχὴ ἐφευρετικὸς, καὶ στὴ φύση καλὰ παιδευμένος.

Τοῦ Θαλῆ: “Ὅταν ρώτησαν τὸ Θαλῆ, πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ δεχθεῖ ἀριστα τὴν ἀτυχία, εἶπε· “Αν βλέπει τοὺς ἐχθροὺς του νὰ πράττουν χειρότερα.

Τοῦ Ρωμύλου: Μὴ μακαρίσεις εὐκόλα ἄνθρωπο ποῦ ἡ εὐτυχία του στηρίζεται στοὺς φίλους καὶ τὰ παιδιὰ του ἢ σὲ κάτι ἄλλο ἐφήμερο. Γιατί αὐτὰ εἶναι ἀδέβαια. Τὸ νὰ στηρίζεται κανεὶς στὸν Θεό, αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο βέβαιο.

‘Ο ἴδιος εἶπε: Τὰ παθήματα τῶν ἀνθρώπων γίνονται μαθήματα στὴ ζωὴ τους. Γιατί πολλοί, μὴ μπορώντας νὰ προβλέψουν τὸ μέλλον μὲ τὴ λογικὴ, ἀντιλήφθηκαν τὴν πορεία τῶν πραγμάτων μὲ τὰ παθήματα.

Νὰ χαίρεσαι γιὰ ὅ,τι καλὸ σοῦ συμβαίνει καὶ νὰ λυπᾶσαι μὲ μέτρο γιὰ ὅσα δυστυχῆματα σοῦ τυχαίνουν.

Τοῦ Φιλοτίωνα:

Οἱ συμφορὲς μας καταπολεμοῦνται ἀπὸ τὶς συμφορὲς, καὶ στὶς δυστυχίες μας βρίσκομε παρηγοριὰ σὲ ἄλλες.

Εὐριπίδου:

Ἐν τοῖς κακοῖς δεῖ τοὺς φίλους εὐεργετεῖν.

Ὅταν γὰρ ἡ τύχη διδῶ, τί χρὴ φίλου;

Ἄρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς αὐτὸς ὠφελεῖν θέλων.

5 *Ἰωσήπου.*— *Ὡσπερ ἀπειροκάλων τὸ λίαν ἐπαίρεσθαι ταῖς εὐπραγίαις, οὕτω ἀνάνδρων τὸ καταπτήσσειν ἐν τοῖς παίμασι· ὀξεῖα γὰρ ἀμφοτέροις ἢ μεταβολή.*

Τοῦ Εὐριπίδη:

Πρέπει νὰ εὐεργετῆς τοὺς φίλους στὶς συμφορὰς τους.
Γιατί, ὅταν σοῦ δίνει ἡ τύχη σου, τί τὸν θέλεις τὸ φίλο;
Φτάνει ὁ Θεὸς μόνο ὅταν θέλει νὰ βοηθήσει.

Τοῦ Ἰωσήπου: "Ὅπως τὸ νὰ ἐπαίρονται ὑπέρμετρα γιὰ τὶς κα-
λοτυχίες τους εἶναι γνῶρισμα τῶν ἀγροίκων ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ τὸ
νὰ τρομάζουν στὶς ἀποτυχίες εἶναι γνῶρισμα τῶν ἀνανδρων. Γιατὶ
ἡ μεταβολὴ καὶ στοὺς δύο εἶναι ἄμεση.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄.
Περὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ.

Ματθ. 5, 22.— «Πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει».

Ἐφ. 4, 26.— «Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ».

5 Ἐφ. 4, 31.— «Πᾶσα πικρία καὶ ὀργὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ».

Παροιμ. 27, 3.— «Βαρὺ λίθος καὶ δυσβάστακτον ἄμμος, ὀργὴ δὲ ἄφρονος βαρύτερα ἀμφοτέρων».

Παροιμ. 16, 32 — «Κρεῖσσον ἀνὴρ μακρόθυμος ἰσχυροῦ, ὁ δὲ
10 κρατῶν ὀργῆς, ὡς καταλαμβάνων πόλιν».

Παροιμ. 16, 14.— «Θυμὸς βασιλέως, ἄγγελος θανάτου, ἀνὴρ δὲ σοφὸς ἐξιλάσει αὐτόν».

Σοφία Σειράχ 30, 24.— «Ὁργὴ καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας».

15 Βασιλείου.— Ἀμυνόμενος δὲ καὶ εἰς ἴσον ἀντικαθιστάμενος τῷ λοιδόρῳ, τί καὶ ἀπολογία; Ὅτι παρώξυνε κατάρξας; Καὶ ποίας τοῦτο συγγνώμης ἄξιον; Οὐδὲ γὰρ ὁ πόρνος ἐπὶ τὴν ἐταίραν μετατιθεῖς τὴν αἰτίαν, ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν διερεθίσασαν, ἦττον τῆς κατακρίσεως ἀξιοῦται.

20 Τί ὀργῆς ἀφρονέστερον; Ἐὰν μείνης ἀόργητος, ἥσχυνας τὸν ὑβρίσαντα, ἔργω τὴν σωφροσύνην ἐπιδειξάμενος.

Θυμὸς ἐγείρει μάχην, μάχη δὲ γεννᾷ λοιδορίας, αἱ δὲ λοιδορίαὶ πληγὰς, πληγαὶ δὲ τραύματα, ἐκ δὲ τραυμάτων πολλάκις θάνατος.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄.

Γιὰ τὴν ὀργὴ καὶ τὸν θυμό.

Ματθ. 5, 22: «Ὁποῖος ὀργίζεται χωρὶς λόγῳ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶναι ἔνοχος μπροστὰ στὸ δικαστήριον».

Ἐφεσ. 4, 26: «Νὰ μὴ συνεχίζεται ὁ θυμός σας μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου, οὔτε νὰ δίνετε τόπο νὰ σταθεῖ ὁ διάβολος».

Ἐφεσ. 4, 31: «Νὰ λείψει ἀπὸ ἀνάμεσά σας κάθε ἔχθρα καὶ ὀργὴ μαζὶ καὶ κάθε ἄλλη κακία».

Παροιμ. 27, 3: «Ἡ πέτρα εἶναι βαριά καὶ ἡ ἄμμος δύσκολο νὰ κρατηθεῖ, ἡ ὀργὴ ὅμως τοῦ ἀνόητου εἶναι βαρύτερη καὶ ἀπὸ τὰ δύο.

Παροιμ. 16, 32: «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν δυνατὸ, ἐνῶ ὁποῖος νικᾷ τὸ θυμὸ του, εἶναι σὰ νὰ κυριεύει πόλη».

Παροιμ. 16, 14: «Ὁ θυμὸς τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ἀγγελιοφόρος τοῦ θανάτου, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος θὰ τὸν καταπραῖνει».

Σοφ. Σειρ. 30, 24: «Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μανία λιγοστεύουν τὶς μέρες τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅταν χτυπᾷς καὶ ἐσὺ τὸν κατήγορό σου καὶ τοῦ ἀνταποδίδεις τὰ ἴσα, τί θὰ ἔχεις νὰ δικαιολογηθεῖς; Ὅτι σὲ ἐξόργισε κάνοντας ἀρχή; Καὶ ποιᾷς συγγνώμης ἄξιο εἶναι αὐτό; Γιατὶ οὔτε ὁ πόρνος, μεταθέτοντας τὴν αἰτία στὴν πόρνη, ὅτι τὰχα τὸν ἐρέθισε νὰ ἀμαρτήσῃ, εἶναι λιγότερο ἄξιος νὰ καταδικασεῖ.

Τί ὑπάρχει πρὸ ἀνόητο ἀπὸ τὴν ὀργή; Ἄν κρατηθεῖς χωρὶς νὰ ὀργισθεῖς, ντρόπιασες τὸν ὑβριστὴ σου, δείχνοντας στὴν πράξη τὴ σωφροσύνη σου.

Ὁ θυμὸς δημιουργεῖ μάχη, ἡ μάχη γεννᾷ ὕβρεις, οἱ ὕβρεις χτυπήματα, τὰ χτυπήματα τραύματα, καὶ ἀπὸ τὰ τραύματα ἔρχεται συχνὰ ὁ θάνατος.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ούτε στέφανοι χωρὶς ἀνταγωνιστῶν, οὔτε πτώμα χωρὶς ἀντιπάλου.

Τυφλὸν ὁ θυμὸς καὶ ἐπίλυτον, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ δικαίως ἀγανακτεῖν παρῆ.

5 Ἰω. Χρυσόστομου.— Ὅταν σέ τις ὑβρίσῃ, ἐννόησον τὴν κόλασιν ἣν κολάζεται, καὶ οὐ μόνον οὐχ ἔξεις ὀργήν, ἀλλὰ καὶ δάκρυα ἀφήσεις. Οὐδὲ γὰρ πρὸς πυρέττοντά τις παροξύνεται, οὔτε πρὸς τὸν φλεγμαίνοντα, ἀλλ' ἐλεεῖ πάντως καὶ δακρύει. Εἰ δὲ καὶ ἀμύνασθαι θούλει, σίγησον, καὶ καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ τὴν
10 πληγὴν. Ἄν δὲ δηχθεὶς ὑβρίσῃς, ἀναγκάζεις ἀληθῆ νομίζεσθαι τὰ λεγόμενα. Διὰ τί γὰρ ὁ πλούσιος ἀκούων ὅτι πένης ἐστί, γελᾷ; Ὅτι μὴ σύννοιδεν ἑαυτῷ πενίαν. Εἰ τοίνυν μέλλομεν γελᾶν ἐπὶ ταῖς ὑβρεσι, μεγίστην ἀπόδειξιν παρεξόμεθα, τὸ μὴ συνειδέ-
ναι τοῖς λεγομένοις.

15 Οὐδὲν οὕτω καθαρότητα νοῦ καὶ τὸ διειδὲς θολοῖ τὸ τῶν φρενῶν, ὡς θυμὸς ἄτακτος καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ρύμης φερόμενος.

Εὐτονωτέρας ἐπὶ τῆς ὀργῆς χηρῶν τῆς σπουδῆς Τυραννικὸν γὰρ τὸ πάθος, καὶ πολλάκις παρασύρει τοὺς μὴ νήφοντας, καὶ πρὸς τὸ βάραθρον αὐτὸ κατάγει τῆς ἀπωλείας.

Ὁργίλος εἶ: Ἔσο κατὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων τῶν σαυτοῦ τοιοῦτος ἐπίπληττε τῇ ψυχῇ, μάστιζε τῇ συνειδήσει σου. Σφοδρὸς ἔσο κριτῆς καὶ πικρὸς δικαστῆς τοῖς οἰκείοις ἀμαρτήμασι. Τοῦτο τῆς ὀργῆς τὸ κέρδος ἐστί· διὰ τοῦτο ἡμῖν αὐτὴν ἐνέθηκεν
25 ὁ Θεός.

Εὐαγρίου.— Βρωμάτων ἢ πομάτων ἀπεχόμενος, θυμὸν δὲ ἀλόγως κινῶν, οὗτος ἔοικε ποντοπορούση νηὶ καὶ ἐχούση δαίμονα κυβερνήτην.

Κυρίλλου.— Ποῖον οὕτω θηρίον ἀμὸν καὶ ἀνήμερον, ὡς δύσ-
30 οργος ἀνὴρ καὶ ἀκράτῳ θυμῷ τυραννούμενος.

Ἐκ τῶν Πατέρων.— Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ὀργὴ ἐγγίνεται, τοῦ δοῦναι καὶ λαβεῖν, καὶ τοῦ ποιῆσαι τὸ ἴδιον θέλημα, καὶ τοῦ ἀγαπᾶν δίκας, καὶ τοῦ νομίζειν φρόνιμον εἶναι ἑαυτόν.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οὔτε στεφάνια δίνονται χωρὶς ἀνταγωνιστή, οὔτε πώση γίνεται χωρὶς ἀντίπαλο.

Εἶναι τυφλὸ πρᾶγμα ὁ θυμὸς καὶ προξενεῖ λύπη, καὶ μάλιστα ὅταν εἶναι δίκαια ἢ αἰτία τῆς ἀγανάκτησης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὅταν σὲ βρῖσει κάποιος σκέψου τὴν κόλαση ποὺ ὑπομένει, καὶ τότε ὄχι μόνον δὲν θὰ θυμώσεις, ἀλλὰ θὰ χύσεις καὶ δάκρυα. Γιατὶ δὲν ὀργίζεται κανεὶς μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πυρετὸ οὔτε μὲ ἐκεῖνον ποὺ πονᾷ, ἀλλὰ τὸν λυπᾶται ὅπως δὴ ποτε καὶ κλαίει." Ἄν ὅμως θέλεις ν' ἀνταποδώσεις, σώπασε, καὶ τοῦ ἔδωσες καίριο χτύπημα. "Ἄν ὅμως πειραχτεῖς καὶ βρῖσεις, ἀναγκάζεις τοὺς ἄλλους νὰ νομίσουν ἀληθινὲς τὶς ὕβρεις. Γιατὶ δηλαδή ὁ πλούσιος, ὅταν ἀκούσει πῶς εἶναι φτωχὸς, γελάει; Ἐπειδὴ δὲν νιώθει νὰ ἔχει φτώχεια." Ἄν λοιπὸν γελοῦμε στὶς ὕβρεις, θὰ δώσομε μεγάλη ἀπόδειξη, ὅτι δὲν καταλαβαίνομε τὶς ὕβρεις.

Τίποτε δὲν θολώνει τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ καὶ τῆ διαύγεια τοῦ μαυλοῦ τόσο, ὅσο ὁ ὑπερβολικὸς θυμὸς ποὺ ὀρμᾷ ἀσυγκράτητος.

Στὴν ὀργὴν χρειάζομαστε μεγαλύτερη προσοχή. Γιατὶ εἶναι πάθος τυραννικὸ καὶ παρασύρει πολλὰ φορὲς ἐκείνους ποὺ δὲν συγκρατοῦνται, καὶ τοὺς ὀδηγεῖ στὸ ἴδιο τὸ βάραθρο τῆς ἀπώλειας.

Εἶσαι ἄνθρωπος ποὺ θυμώνεις; Δεῖξε τὸ θυμὸ σου στὰ ἴδια σου τὰ ἁμαρτήματα. Ἐπίπληττε τὴν ψυχὴ σου, μαστίγωνέ την μὲ τὴ συνείδησή σου. Γίνε σφοδρὸς κριτὴς καὶ ἀμείλικτος δικαστὴς στὰ δικὰ σου ἁμαρτήματα. Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος ἀπὸ τὴν ὀργή, γι' αὐτὸ τὴν ἔβαλε μέσα μας ὁ Θεός.

Τοῦ Εὐαγρίου: Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέχει ἀπὸ φαγητὰ καὶ πιοτὰ, ἀλλ' ὑποδαυλίζει παράλογα τὸ θυμὸ σου, αὐτὸς μοιάζει μὲ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει στὸ πέλαγος καὶ ἔχει κυβερνήτη δαίμονα.

Τοῦ Κυρίλλου: Ποιὸ θηρίο εἶναι τόσο σκληρὸ καὶ ἀνήμερο, ὅσο ὁ θυμώδης ἄνθρωπος, ποὺ δυναστεύεται ἀπὸ ἀσυγκράτητο θυμὸ;

Ἄπὸ τοὺς Πατέρες: Ἡ ὀργὴ προκαλεῖται ἀπὸ τέσσερις αἰτίες: ἀπὸ τὸ νὰ δίνει καὶ νὰ παίρνει κανεὶς, ἀπὸ τὸ νὰ κάνει τὸ δικό του θέλημα, ἀπὸ τὸ ν' ἀγαπᾷ τὶς δίκες, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του δίκαιο.

Διονυσίου Ἀλικαρνασσεύς.— Τὸ ὀργίζεσθαι παρ' ἡμῖν ἄχρι τοῦ παύειν τὰ ἁμαρτήματα περιορισθήσεται. Ὅργιζεσθε» γάρ, φησί, «καὶ μὴ ἁμαρτάνετε».

Ἀπολλωνίου.— Τὸ τῆς ὀργῆς πάθος μὴ καθομιλούμενον μη-
5 δὲ θεραπευόμενον, φυσικὴ νόσος γίνεται.

Πλουτάρχου.— Οἱ θυμοί, καθάπερ οἱ κύνες, τυφλὰ τίκτου-
σιν ἐγκλήματα.

Οἱ μὲν τραχεῖς ἵπποι τοῖς χαλινοῖς, οἱ δὲ ὀξεῖς θυμοὶ μετά-
γονται τοῖς λογισμοῖς

10 Τὸ μὲν εὐκρατον ὕδωρ τὰς φλεγμονάς, ὁ δὲ ἐπιεικῆς λόγος
τὰς ὀρμὰς διαλύει.

Ὡς γὰρ ὁ καικίας τὰ νέφη, καὶ ὁ φαῦλος βίος ἐφ' ἑαυτὸν
ἔλκει λοιδορίας

Ἀριστοτέλους.— Ὡσπερ καπνὸς ἐπιδάκνων τὰς ὄψεις, οὐκ
15 ἔα προβλέπειν τὸ κείμενον ἐν τοῖς ποσίν, οὕτως ὁ θυμὸς ἐπερχό-
μενος, τῷ λογισμῷ ἐπισκοτεῖ, καὶ τὸ συμβησόμενον ἐξ αὐτοῦ
ἄτοπον οὐκ ἀφήσει τῇ διανοίᾳ προβλέπειν.

Οὐχ ὀρᾶς ὅτι τῶν ἐν ὀργῇ διαπραττομένων ἀπάντων ὁ
λογισμὸς ἀποδημεῖ, φεύγων τὸν θυμὸν ὡς πικρὸν τύραννον;

20 Ὁ θυμὸς ἐστὶ πάθος, θηριῶδες μὲν τῇ διαθέσει, συνεχὲς τῇ
θλίψει, σκληρὸν δὲ καὶ βίαιον τῇ δυνάμει, φόνου αἴτιον, συμ-
φορᾶς σύμμαχον, βλάβης συνεργὸν καὶ ἀτιμίας, καὶ χρημάτων
ἀπώλεια· ἔτι δὲ καὶ φθορᾶς ἀρχηγόν.

Εὐήνου:

25 Πολλάκις ἀνθρώπων ὀργὴ νόον ἐξεκάλυψε
Κρυπτόμενον, μανίας πολὺ χειρόν.

Φιλήμονος:

Μαινόμεθα πάντες ὅταν ὀργιζόμεθα

Τὸ γὰρ κατασχεῖν ἐπὶ τῆς ὀργῆς, πόνος μέγας.

30 Εὐριπίδου:

Αἰδῶς γὰρ ὀργῆς πλεῖον ὠφελεῖ βροτοῖς.

Ὡσπερ δὲ θνητὸν καὶ τὸ σῶμ' ἡμῶν ἔφω,

Τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεᾶ²⁹: Ἡ ὀργή σ' ἐμᾶς θὰ περιορίζεται στό σημεῖο νὰ σταματᾶ πρὶν ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ λέγει· «Νὰ ὀργίζεστε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»³⁰.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, πού δὲν ἐκδηλώνεται καὶ δὲν θεραπεύεται, γίνεται φυσικὴ νόσος.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οἱ θυμοὶ γεννοῦν τυφλὰ ἐγκλήματα, ὅπως τὰ σκυλιά.

Τὰ ἄγρια ἄλογα σταματοῦν μὲ τὰ χαλινάρια, καὶ οἱ δυνατοὶ θυμοὶ μὲ τοὺς λογισμούς.

Τὸ χλιαρὸ νερὸ διαλύει τοὺς φλεγμονές, καὶ ὁ ἐπεικῆς λόγος τὴν ἐπιθετικότητα.

Ὅπως ὁ βορειοανατολικὸς ἄνεμος μαζεύει τὰ σύννεφα, καὶ ἡ φαύλη ζωὴ ἐπισύρει κατηγορίες ἐναντίον τῆς.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅπως ὁ καπνὸς καίει τὰ μάτια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ δοῦμε κάτι πού εἶναι μπροστὰ στὰ πόδια μας, ἔτσι κι ὅταν ἐκδηλωθεῖ ὁ θυμὸς σκοτίζει τὸ λογισμὸ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴ διάνοια νὰ προβλέψει τὸ ἄτοπο πού θὰ προκληθεῖ ἀπὸ αὐτόν.

Δὲν βλέπεις ὅτι ἀπὸ ὅλα ὅσα εἶναι ἔργα τοῦ θυμοῦ ὁ λογισμὸς ἀπουσιάζει, ἀποφεύγοντας τὸ θυμὸ σὰν πικρὸ τύραννο;

Ὁ θυμὸς εἶναι πάθος, μὲ θηριώδη διάθεση, ἀδιάκοπη θλίψη, δύναμη σκληρὴ καὶ βίαιη, αἰτία φόνου, σύμμαχος τῆς συμφορᾶς, συνεργάτης βλάβης καὶ ἀτιμίας καὶ ἀπώλεια χρημάτων, κι ἀκόμα ἀρχὴ τῆς φθορᾶς.

Τοῦ Εὐήνου:

Ἡ ὀργὴ τῶν ἀνθρώπων συχνὰ ἀποκάλυψε τὴ διάθεση, πού κρύβεται, πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴ μανία.

Τοῦ Φιλήμονα:

Μᾶς πιάνει ὅλους τρέλλα ὅταν ὀργιζόμαστε.

Τὸ νὰ κυριαρχήσεις στὴν ὀργὴ σου εἶναι μέγας κόπος.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Περισσότερο ἀπὸ τὴν ὀργὴ ὠφελεῖ τοὺς θνητοὺς ἢ ντροπὴ· κι ὅπως τὸ σῶμα μας εἶναι θνητό.

29. Ἴσως Διονυσίου Ἀλεξανδρέα.

30. Ψαλμ. 4, 5. Ἐφεσ. 4, 26.

Οὕτω προσήκει μηδὲ τὴν ὀργὴν ἔχειν

Ἄθνατον, ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.

Ἡροδότου.— Ὡς ἐν τοῖς ὡσὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ αἰεὶ ὁ θυμός. Χρηστὰ μὲν γὰρ ἀκούσας, τέρψεως ἐμπιπλᾷ τὸ σῶμα· 5 ὑπεναντία δὲ τοῖς τουτέοισιν ἀκούσας, ἀνοιδαίνει.

Ἀρριανουῦ.— Μεγαλόθυμοι πράως εἰσὶ τινες, ἡσυχῇ καὶ οἶον ἀοργήτως πράττοντες, ὅσα καὶ οἱ σφόδρα τῷ θυμῷ φερόμενοι. Φυλακτέον οὖν καὶ τὸ τούτων ἀβλέπημα, ὡς πολὺ χειρὸν ὄν τοῦ διατεινόμενον ὀργίζεσθαι. Οὗτοι μὲν γὰρ ταχὺ κόρον τῆς 10 τιμωρίας λαμβάνουσιν, οἱ δὲ εἰς μακρὸν προτείνουσιν, ὡς οἱ λεπτῶς πυρέττοντες

Ἀπολωνίου Δημοκράτ.— Ὁ ὑπὲρ μικρῶν ἀμαρτημάτων ἀνυπερβλήτως ὀργιζόμενος, οὐκ ἔα διαγνῶναι τὸν ἀμαρτάνοντα, πότε ἔλαττον, πότε μεῖζον ἠδίκησεν.

15 Σωτίων ἐκ τοῦ Περί ὀργῆς— Τοῖς σοφοῖς ἀντὶ ὀργῆς, Ἡρακλείτῳ μὲν δάκρυα, Δημοκρίτῳ δὲ γέλωσ ἐπήει.

Ὡσπερ πλοῖα γενναῖα, οὐχ ὅσα ἐν εὐδία πλεῖ, ἀλλ' ὅσα πρὸς χειμῶνα ἀντέχει καὶ σώζεται, οὕτω καὶ ἄνθρωποι ὀργῇ καὶ κινήσει ἀντέχοντες, μεγάλοι καὶ ἀνδρεῖοι.

20 Δημοκρίτου.— Θυμῷ μάχεσθαι μὲν χαλεπὸν, ἀνδρὸς δὲ τὸ κρατέειν εὐλογίστου.

Πλάτωνος.— Ὀργιζόμενός ποτε τῷ οἰκέτῃ, ἐπιστάντος Ξενοκράτους, Λαβῶν τοῦτον, ἔφη, μαστίγωσον· ἐγὼ γὰρ ὀργίζομαι.

Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ ἐπανατεινόμενον τῷ παιδί βακτηρίαν, 25 ἐστάναι χρόνον πολὺν μετέωρον ταύτην ἔχοντα· καὶ τὴν αἰτίαν ἐρωτώμενον, φῆσαι κολάζειν τὸν ἐξ αὐτοῦ προορμήσαντα θυμόν.

Ναυκράτους.— Ναυκράτης ὁ σοφός, τοὺς ὀξυθύμους ἔφη παραπλήσιον τοῖς λύχνοις πάσχειν· καὶ γὰρ τούτους πλείονι 30 ἐλαίῳ ἐκκαίεσθαι

Δημώννακτος.— Κόλαξε κρίνων, ἀλλὰ μὴ θυμούμενος.

ἔτσι πρέπει καὶ τὴν ὀργὴν νὰ μὴν τὴν ἔχει
ἀθάνατη, ὅποιος ξέρει νὰ εἶναι φρόνιμος.

Τοῦ Ἡροδότου: Στ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων δὲν μένει μόνιμα ὁ
θυμός· ἂν ἀκούσεις εὐχάριστα γεμίζει τὸ σῶμα ἀπὸ χαρὰ, ἂν ἀντί-
θετα, φουντώνει.

Τοῦ Ἀρριανοῦ: Ὑπάρχουν ὀρισμένοι μεγαλόθυμοι μὲ πραότη-
τα, πὺν πράττουν ἡσυχὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο χωρὶς ὀργὴν ὅσα
πράττουν, κι ἐκεῖνοι πὺν ἐνεργοῦν μὲ ἀκράτητο θυμό. Πρέπει λοι-
πὸν νὰ φυλαγῶμαστε καὶ ἀπὸ αὐτῶν τῆ ζημία, πὺν εἶναι πολὺ χει-
ρότερη ἀπὸ ὅ,τι τοῦ ἰσχυρὰ θυμωμένου. Γιατὶ αὐτοὶ πολὺ γρήγορα
ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἐνῶ οἱ πρῶτοι τὴν παρατείνουν
γιὰ πολὺ χρόνον, ὅπως ἐκεῖνοι πὺν ὑποφέρουν ἀπὸ λίγο πυρετό.

Τοῦ Ἀπολλωνίου στὸ Δημοκράτη: "Ὅποιος ὀργίζεται ὑπερβο-
λικά γιὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, δὲν ἀφήνει ἐκεῖνον πὺν σφάλλει νὰ
καταλάβει πότε ἔσφαλε λίγο καὶ πότε πολὺ.

Τοῦ Σωτίωνα, ἀπὸ τὸ Περί ὀργῆς: Οἱ σοφοὶ ἀντὶ νὰ θυμώνουν,
ὁ Ἡράκλητος δάκρυζε καὶ ὁ Δημόκριτος γελοῦσε.

"Ὅπως ἀνθεκτικὰ πλοῖα δὲν εἶναι ἐκεῖνα πὺν ταξιδεύουν μὲ
καλὸ καιρό, ἀλλὰ ἐκεῖνα πὺν ἀντέχουν καὶ σώζονται στὴν τρικυ-
μία, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι πὺν ἀντέχουν στὴν ὀργὴ καὶ στὴν ταρα-
χὴ εἶναι μεγάλοι καὶ δυνατοί.

Τοῦ Δημοκρίτου: Εἶναι δύσκολο νὰ πολεμήσει κανεὶς τὸ θυμό·
ἢ νίκη ἀνήκει σ' ἐκεῖνον πὺν σκέπτεται ὀρθά.

Τοῦ Πλάτωνα: "Ὅταν εἶχε θυμώσει κάποτε μὲ τὸν ὑπηρέτη του
καὶ ἦρθε ξαφνικά ὁ Ξενοκράτης τοῦ εἶπε: Πάρτον αὐτὸν καὶ μα-
στίγασέ τον· γιατί ἐγὼ εἶμαι θυμωμένος.

Λένε ὅτι αὐτός, ἐνῶ εἶχε σηκώσει ἐναντίον τοῦ δούλου του τὸ
ραβδί του, στάθηκε πολλὴ ὥρα μὲ ὑψωμένο τὸ ραβδί. Κι ὅταν τὸν
ρώτησαν γιατί τὸ ἔκανε, εἶπε, γιὰ νὰ τιμωρήσει τὸ θυμὸ πὺν εἶχε
ξεσπάσει ἀπὸ αὐτόν.

Τοῦ Ναυκράτη: Ὁ σοφὸς Ναυκράτης εἶπε, ὅτι στοὺς ὀξύθυ-
μους συμβαίνει κάτι παρόμοιο μὲ τὰ λυχνάκια· γιατί ἀνάβουν κι
αὐτοὶ μὲ πὺν πολὺ λάδι.

Τοῦ Δημόνακτα: Νὰ κρίνεις καὶ νὰ τιμωρᾷς· ὄχι ὅμως μὲ θυμό.

Μενάνδρου:

Ἄνηρ κακοῦργος προῶν ὑπείσελθὼν σχῆμα,
Κεκρουμμένη πρόκειται παγὶς τοῖς πλησίον.

Οὐκ ἔστιν ὀργῆς, ὡς ἔοικε, φάρμακον,

5 Ἄλλ' ἢ λόγος σπουδαῖος ἀνθρώπου φίλου,

Εἰ καὶ σφόδρα ἀλγεῖς, μηδὲν ἠρεθισμένος

Πράξεις προπετῶς ὀργῆς καὶ ἀλογίστου κρατεῖν

Ἐν ταῖς ταραχαῖς μάλιστα τὸν φρονοῦντα δεῖ

Θεόγνιδος:

10 Οὐ δύναμαί σοι, θυμέ, παρέχειν ἄρμενα πάντα

Μὴ ἐπὶ μικροῖς αὐτὸς ἑαυτὸν ὀξύθυμον δείκνυε.

Ἀριστίππου.— Ἀριστίππος ὁ Κυρηναῖος φιλόσοφος, θεασάμενός τινα ὀργιζόμενον καὶ διὰ τῶν λόγων χαλεπαίνοντα, ἔφη· Μὴ τοὺς λόγους δι' ὀργῆς ἄγωμεν, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν διὰ
15 τῶν λόγων καταπαύωμεν.

Πυθαγόρου.— Τοὺς ἀδικήσαντας μὴ πράττε δίκας· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας ταπεινοῦσθαι κακίας.

Καλὸν ἔστιν συζῆν γυναικὶ θυμῶδει χάριν ἀσκήσεως. Καὶ γὰρ τοὺς ἵππεας ἐθίζεσθαι δεῖ τραχέσιν ἵπποις κεχρηθῆναι· τού-
20 των γὰρ κρατήσαντες, καὶ τῶν ἄλλων ραδίως κρατήσουσιν.

Τοῦ Μενάνδρου:

“Ένας κακοῦργος πῆρε τὸ σχῆμα τῆς πραότητος
καὶ εἶναι κρυμμένη παγίδα γιὰ τοὺς διπλανοὺς του.
Φάρμακο τῆς ὀργῆς δὲν ὑπάρχει, ὅπως φαίνεται,
παρὰ μόνον λόγος σπουδαῖος κάποιου μας φίλου.
” Ἄς πονᾷς ὑπερβολικά, τίποτε θυμωμένος
μὴ πράξεις ἐπιπόλαια: τὴν ὀργὴν καὶ τὴν παραφορὰ
πρέπει κυρίως νὰ συγκρατεῖ ὁ φρόνιμος στὶς ταραχές.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Δὲν μπορῶ, θυμέ μου, νὰ σοῦ τὰ δίνω ὅλα ὅπως τὰ θέλεις.
Μὴ δείχνεις ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸ σου ὀξύθυμο σὲ ἀσήμαντα.

Τοῦ Ἀριστίππου: Ὁ Ἀριστίππος, ὁ φιλόσοφος ἀπὸ τὴν Κυ-
ρήνη, ὅταν εἶδε κάποιον θυμωμένο καὶ νὰ ξεσπᾷ σὲ λόγους, εἶπε:
Νὰ μὴ κινουῦμε τοὺς λόγους μὲ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ νὰ καταπαύομε τὴν
ὀργὴν μὲ τοὺς λόγους.

Τοῦ Πυθαγόρα: Μὴ ζητᾷς ποινὴν γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀδίκησαν,
γιατὶ τοὺς φτάνει ἡ ταπείνωση ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν κακία.

Εἶναι καλὸ νὰ ζεῖς μὲ γυναῖκα ποὺ κυριεῦται ἀπὸ θυμὸν γιὰ
χάρη ἀσκήσεως. Καθόσον καὶ οἱ ἵππεῖς πρέπει νὰ ἐθίζονται νὰ ἱπ-
πεύουν ἄγρια ἄλογα. Γιατί, ὅταν δαμάσουν αὐτὰ, εὐκόλα θὰ δαμά-
σουν καὶ τὰ ἄλλα.

ΛΟΓΟΣ Κ΄.

Περὶ σιωπῆς καὶ ἀπορρητῶν.

Ματθ. 12, 36.— «Πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως».

Ίακ. 1, 19.— «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλήσαι».

5 Παροιμ. 21, 23.— «Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, διατηρεῖ ἐκ τῆς θλίψεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ».

Σοφία Σειράχ 20, 30.— «Σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;».

10 Παροιμ. 18, 18· 16, 17.— «Ἀντιλογίαν πραῦνει σιγηρός, ἀγαπῶν δὲ ζωὴν αὐτοῦ, φείδεται στόματος αὐτοῦ».

Βασιλείου.— Εἰδέναι ὀφείλομεν ἅ χρῆ λαλεῖν, καὶ ἅ χρῆ σιωπᾶν. Οὐ γὰρ πάντα ρητὰ τῆ γλώσση τὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὁ νοῦς καθάπερ ὀφθαλμὸς ὄλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέπειν, ἀπολέση καὶ ὃ ἔχει φῶς.

15 Γρηγορίου Θεολόγου.— Φθέγγου μὲν, εἴ τι κρεῖττον σιωπῆς ἔχεις, ἀγάπα δὲ ἡσυχίαν, ἔνθα κρεῖττον λόγου τὸ σιωπᾶν.

Λέγε σιγῆς τι κρεῖσσον, ἢ σιγὴν ἔχε.

Ίω. Χρυσοστόμου.— Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴν εἴπωσί τι τῶν ἀπορρητῶν, παρακαλοῦσι τὸν ἀκούοντα καὶ ὀρκοῦσι μηδενὶ λοιπὸν εἰπεῖν ἑτέρῳ, αὐτόθεν δηλοῦντες, ὅτι πρᾶγμα ἄξιον κατηγορίας ἐποίησαν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνον μηδενὶ εἰπεῖν ἑτέρῳ πα-ρακαλεῖς, πολλῶ μᾶλλον σὲ πρότερον τούτῳ ταῦτα εἰπεῖν οὐκ ἔχρην.

25 Ἐκ τῶν Γερόντων.— Ἀγάπα τὸ σιγαῖν ὑπὲρ τὸ λαλεῖν· ἢ σιωπῆ γὰρ θησαυρίζει, τὸ δὲ λαλεῖν διασκορπίζει.

ΛΟΓΟΣ Κ΄.

Γιὰ τὴ σιωπὴ καὶ τὰ ἀπόρητα.

Ματθ. 12, 36: «Γιὰ κάθε ἀνώφελο λόγο πού θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι θὰ δώσουν λόγο γι' αὐτὸν τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης».

Ίακ. 1, 19: «Κάθε ἄνθρωπος ἅς εἶναι γρήγορος στὸ ν' ἀκούσει καὶ ἀργὸς στὸ νὰ μιλήσει».

Παροιμ. 21, 23: «Ὅποιος φυλάει κλειστὸ τὸ στόμα του, προφυλάγει τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴ θλίψη».

Σοφ. Σειράχ 20, 30: «Ἄν ἡ σοφία εἶναι κρυμμένη κι ὁ θησαυρὸς δὲν φαίνεται, ποιά ἡ ὠφέλεια καὶ ἀπὸ τὰ δύο;».

Παροιμ. 18, 18· 16, 17: «Ὁ σιωπηλὸς καταπραΰνει τὴν ἀντιλογία, κι ὁποῖος ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ του, προσέχει τὸ στόμα του».

Τοῦ Βασιλείου: Πρέπει νὰ ξέρομε ἐκεῖνα πού πρέπει νὰ λέμε, καὶ ἐκεῖνα πού πρέπει νὰ σιωποῦμε. Γιατὶ τὰ τοῦ Θεοῦ δὲν λέγονται ὅλα μὲ τὴ γλῶσσα, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, θέλοντας ὁ νοῦς, σὰν μάτι, νὰ δεῖ ὀλόκληρο τὸν ἥλιο, χάσει καὶ τὸ φῶς πού ἔχει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Μίλα βέβαια, ἀλλ' ἂν ἔχεις νὰ πεῖς κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴ σιωπὴ· νὰ ἀγαπᾷς ὁμως τὴν ἡσυχία, ὅπου ἡ σιωπὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὸ λόγο.

Λέγε κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴ σιωπὴ ἢ κράτα τὴ σιωπὴ σου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Οἱ πρὸ πολλοὶ ἄνθρωποι, ὅταν ποῦνε κά-ποιο μυστικὸ παρακαλοῦν τὸ συνομιλητὴ τους καὶ τὸν ὀρκίζου νὰ μὴν τὸ ἀνακοινώσῃ σὲ κανέναν ἄλλο, δείχνοντας μ' αὐτὸ ὅτι ἔκαναν κάτι ἄξιο γιὰ κατηγορία. Γιατί, ἂν παρακαλεῖς ἐκεῖνον νὰ μὴν τὸ πεῖ σὲ ἄλλον, ἔπρεπε πολὺ περισσότερο νὰ μὴν τὸ πεῖς αὐτὸ πρωτύτερα ἐσὺ σ' ἐκεῖνον.

Ἄπὸ τοὺς Γέροντες. Ν' ἀγαπᾷς τὴ σιωπὴ περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ μιᾷς. Γιατί ἡ σιωπὴ μαζεύει θησαυρούς, ἐνῶ τὸ νὰ μιᾷς τοὺς σκορπίζει.

Πρὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν τὴν ἡσυχίαν ἐξελέξατο ὁ Θεός· γέγραπται γάρ, «Ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον;».

Ὁ θέλων σωθῆναι, διωξάτω τὴν ἀκτημοσύνην καὶ τὴν σιω-
5 πὴν.

Ἀπολλωνίου.— Πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι χρὴ περὶ τοῦ μὴ λέγειν ἅ μὴ δεῖ. Παντελῶς γὰρ ἀπαιδευτοῦ τινός ἐστι τὸ μὴ δύνασθαι σιωπᾶν, ἀλλ' ἐκλαλεῖν τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα.

Σοφὸς ἀνὴρ καὶ σιγῶν τὸν Θεὸν τιμᾷ, εἰδὼς καὶ διατί σιγᾷ.
10 Πλουτάρχου.— Ἄπερ ἂν σιωπᾶσθαι βούλει, μηδενὶ εἴπης· ἢ πῶς παρὰ τινος ἀπαιτεῖς τὸ πιστὸν τῆς σιωπῆς, ὃ μὴ παρέσχεσ σεαυτῷ;

Τὸ σιωπᾶν οὐ μόνον ἄδιψον, ὡς φησιν Ἴπποκράτης, ἀλλὰ καὶ ἄλυπον καὶ ἀνώδυνον.

15 Ζήνωνος.— Ὅτε ξένοι τινὲς ἐν συμποσίῳ παρόντες φιλοφρονούμενοι Ζήνωνα, προπιόντες αὐτῷ, ἤρουντο ἡσυχίαν ἄγοντα, Περὶ σοῦ δὲ τί χρὴ λέγειν, ὦ Ζήνων, τῷ βασιλεῖ; Κακεῖνος ἔφη· Ἄλλο μηδέν, ἢ ὅτι πρεσβύτης ἐστὶν ἐν Ἀθήναις παρὰ πότον σιωπᾶν δυνάμενος.

20 Ἀναχάρσιδος.— Οὗτος ἐστιαθεὶς παρὰ Σολωνι καὶ κοιμώμενος, ὤφθη τὴν μὲν ἀριστερὰν χεῖρα τοῖς μορίοις, τὴν δὲ δεξιὰν τῷ στόματι προσκειμένην ἔχων. Ἐγκρατεστέρου γὰρ ᾤετο χαλινοῦ δεῖσθαι τὴν γλῶτταν.

Ἀριστοτέλους.— Ὁ μὴ εἰδὼς σιωπᾶν, οὐκ οἶδε διαλέγεσθαι.
25 Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τί δυσκολώτατόν ἐστιν ἐν τῷ βίῳ, εἶπε· Τὸ σιωπᾶν ἅ μὴ δεῖ λαλεῖν.

Ἐρωτηθεὶς, Διὰ ποίαν αἰτίαν τοὺς ἄλλους διδάσκων λέγειν, αὐτὸς σιωπᾶς; ἔφη· Καὶ γὰρ ἡ ἀκόνη αὐτῇ μὲν οὐ τέμνει, τὰ δὲ ξίφη ὀξέα ποιεῖ.

Πρὶν ἀπὸ ὅλες τὶς ἐντολὰς ὁ Θεὸς ὄρισε τὴν ἡσυχία· γιατί ἔχει γραφεῖ· «Σὲ ποιὸν νὰ ρίξω τὸ βλέμμα μου, ἂν ὄχι στὸν ταπεινὸ καὶ ἡσυχό;»³¹.

“Ὅποιος θέλει νὰ σωθεῖ, ἄς ἐπιδιώξει τὴν ἀκτημοσύνη καὶ τὴν ἡσυχία.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Πρέπει νὰ προσέχεις πολὺ σχετικὰ μὲ τὸ νὰ μὴ μιᾶς γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Γιατί εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου τελείως ἀπαίδευτου τὸ νὰ μὴν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ σιωπὴ, ἀλλὰ νὰ διακηρύττει ἐκεῖνα ποὺ δὲν συμβαίνουν σωστά.

Ὁ σοφὸς καὶ σιωπηλὸς ἄνθρωπος τιμᾷ τὸν Θεό, γνωρίζοντας καὶ γιατί σιωπᾷ.

Τοῦ Πλουτάρχου: “Ὅποια θέλεις νὰ ἀποσιωπηθοῦν, μὴν τὰ πείσῃ σὲ κανένα. Καὶ πῶς ἀπαιτεῖς ἀπὸ κάποιον νὰ κρατήσῃ σιωπὴ, πράγμα ποὺ δὲν τὸ ζήτησες ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου;

Τὸ νὰ σωπαίνεις ὄχι μόνο διψα δὲν προκαλεῖ, ὅπως λέγει ὁ Ἴπποκράτης, ἀλλὰ οὔτε λύπη οὔτε πόνος.

Τοῦ Ζήνωνα: Κάποιοι ξένοι ποὺ κάθονταν σὲ συμπόσιο κάνοντας φιλοφρόνηση στὸ Ζήνωνα, ἀφοῦ ἤπιαν στὴν ὑγεία του, τὸν ρώτησαν ἐνῶ καθόταν ἡσυχός· Τί πρέπει νὰ ποῦμε γιὰ σένα στὸ βασιλιά; Κι ἐκεῖνος εἶπε· Τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ὑπάρχει ἓνας γέροντας στὴν Ἀθήνα ποὺ στὸ συμπόσιο μπορεῖ νὰ σωπαίνει.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Αὐτὸς φιλοξενήθηκε στὸ Σόλωνα καὶ τὸν εἶδαν νὰ κοιμᾶται ἔχοντας τὸ ἀριστερὸ χέρι του στὰ γεννητικά του μόρια καὶ τὸ δεξιὸ κοντὰ στὸ στομάχι. Γιατί νόμιζε ὅτι ἡ γώσσα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δυνατότερο χαλινάρι.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: “Ὅποιος δὲν ξέρε νὰ σωπαίνει, δὲν ξέρε νὰ μιᾷ.

Ὁ ἴδιος ὅταν ρωτήθηκε, Ποιὸ πράγμα εἶναι δυσκολώτερο στὴ ζωὴ; εἶπε· Τὸ νὰ κρατᾷς στὴ σιωπὴ ὅσα δὲν πρέπει νὰ πείσῃ.

Κι ὅταν ρωτήθηκε, Γιὰ ποιὸ λόγο, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς διδάσκεις νὰ μιλοῦν, ὁ ἴδιος σωπαίνεις; εἶπε· Γιατί καὶ ἡ ἀκόνη ἢ ἴδια δὲν κόβει, κάμνει ὅμως κοφτερὰ τὰ ἄλλα.

Ἴσοκράτους.— Δύο ποιῶν καιροῦς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἴσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, ἄμεινον σιγᾶν ἢ λέγειν.

5 Ἄλλο Ἀριστοτέλους.— Φαύλου ἀνδρός, καθάπερ κυνὸς σιγηροῦ δεῖ τὴν σιγὴν, ἢ τὴν φωνὴν εὐλαβεῖσθαι.

Θεοφράστου.— Θεόφραστος, ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος, ἐν συμποσίῳ νεανίσκον τινὰ θλέπων ἡσυχίαν ἔχοντα, εἶπεν· Εἰ μὲν ἀπαιδέυτος ὢν σιωπᾶς, πεπαιδευμένος ὑπάρχεις, εἰ δὲ πε-
10 παιδευμένος, ἀπαιδεύτως σιωπᾶς.

Χάρητος:

Γλώσσης μάλιστα πανταχοῦ πειρωῶ κρατεῖν,
Ὅ γὰρ γέροντι καὶ νέῳ τιμὴν φέρει,
Ἡ γλῶσσα, σιγὴν καιρίαν κεκτημένη.

15 Ἰέρωνος.— Τοὺς ἀπόρρητον λόγον ἐκφέροντας ἀδικεῖν ᾤετο καὶ πρὸς οὓς ἐκφέρουσιν. Μισοῦμεν γὰρ οὐ μόνον τοὺς ἐκλαλήσαντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκούσαντας ἅ μὴ βουλόμεθα.

Πιπτακοῦ.— Ὅ μέλλεις ποιεῖν, μὴ λέγε· ἀποτυχῶν γὰρ γελασθήσῃ.

20 Σοφοκλέους:

Κλέπτων δ' ὅταν τις ἐμφανῶς ἐφευρεθῇ,
Σιγᾶν ἀνάγκη, καὶν καλὸν φέρῃ στόμα.
Αἰδῶς γὰρ ἐν κακοῖσιν οὐδὲν ὠφελεῖ
Ἡ γὰρ σιωπὴ τῷ λαλοῦντι σύμμαχος.

25 Ξενοκράτους.— Ξενοκράτης διαιωῶν ἕκαστον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξιν τινα, καὶ τῇ σιωπῇ μέρος ἀπένευμεν.

Ἀλεξάνδρου:

Ὅστις λόγους παρακαταθήκην λαβῶν

Τοῦ Ἴσοκράτη: Δύο περιπτώσεις νὰ θεωρεῖς κατάλληλες νὰ μιλάς· ἢ ὅταν γνωρίζεις σαφῶς ἐκεῖνα πού θέλεις νὰ πεῖς, ἢ ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσεις. Ἐδῶ μόνο λοιπὸν ὁ λόγος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴ σιωπὴ, ἐνῶ στίς ἄλλες περιπτώσεις εἶναι καλύτερο νὰ σιωπᾷς παρὰ νὰ μιλάς.

Ἄλλο τοῦ Ἀριστοτέλη: Τοῦ φαύλου ἀνθρώπου, ὅπως τοῦ σκύλου πού δὲν γαυγίζει, πρέπει νὰ προσέχεις τὴ σιωπὴ μᾶλλον, παρὰ τὴ φωνή.

Τοῦ Θεοφράστου: Ὁ Περιπατητικὸς φιλόσοφος Θεόφραστος βλέποντας ἓνα νεαρὸ στὸ συμπόσιο πού καθόταν ἤσυχος, τοῦ εἶπε· Ἄν εἶσαι ἀμόρφωτος καὶ σιωπᾷς, εἶσαι μορφωμένος· ἂν ὅμως εἶσαι μορφωμένος, τότε σωπαίνεις σὰν ἀμόρφωτος.

Τοῦ Χάρητα:

Νὰ προσπαθεῖς παντοῦ νὰ συγκρατᾷς ἰδίως τὴ γλῶσσα σου· γιατί αὐτὸ πού δίνει τιμὴ στὸν γέροντα καὶ στὸν νέο εἶναι ἡ γλῶσσα πού διαθέτει κατάλληλη σιωπὴ.

Τοῦ Ἰέρωνα: Ὅσοι φανερώνουν κάποιον μυστικὸ πιστεύει ὅτι ἀδικοῦν καὶ ἐκείνους στοὺς ὁποίους τὸ φανερώνουν. Γιατὶ μισοῦμε ὄχι μόνο ἐκείνους πού τὸ φανέρωσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πού ἄκουσαν ἐκεῖνα πού δὲν θέλομε.

Τοῦ Πιπτακοῦ: Νὰ μὴ λές ἐκεῖνο πού πρόκειται νὰ κάνεις. Γιατὶ ἂν ἀποτύχεις, θὰ γελάσουν μαζί σου.

Τοῦ Σοφοκλῆ:

Ὅταν πιαστεῖ κάποιος νὰ κλέβει στὰ φανερά,
ἀναγκάζεται νὰ σιωπᾷ ἀκόμα καὶ ἂν ἔχει εὐγλωττο στόμα.
Ἡ ντροπὴ δὲν ὠφελεῖ καθόλου τοὺς κακοὺς.
Γιατὶ ἡ σιωπὴ εἶναι σύμμαχος ἐκείνου πού μιλά.

Τοῦ Ξενοκράτη: Ὁ Ξενοκράτης διαιρώντας τὴ μέρα σὲ τμήματα σύμφωνα μὲ μὴ πράξη, ἔδινε ἓνα τμήμα καὶ στὴ σιωπὴ.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου:

Ὅποιους δέχθηκε λόγους σὰν παρακαταθήκη

Ἐξεῖπεν, ἄδικός ἐστι, ἢ ἀκρατῆς ἄγαν·

Ὁ μὲν διὰ κέρδος, ἄδικος· ὁ δὲ τούτου δίχα,

Ἀκρατῆς ἴσως δὲ γ' εἰσὶν ἀμφοτέρω κακοί.

Λυκούργου.— Οὗτος πρὸς τὸν εἰπόντα, Διατί Λακεδαιμό-
5 νιοι τὴν βραχυλογίαν ἀσκοῦσιν; εἶπεν· Ὅτι ἐγγύς ἐστι τοῦ σι-
γᾶν.

Φιλονίδου.— Κρεῖττον σιωπᾶν ἐστίν, ἢ λαλεῖν μάτην.

Δημοκρίτου.— Θεασάμενός τινα, πολλὰ μὲν, ἀπαίδευτα δὲ
διαλεγόμενον, Οὗτος, ἔφη, οὐ λέγειν μοι δοκεῖ δυνατός, ἀλλὰ
10 σιωπᾶν ἀδύνατος.

Σόλωνος.— Σφραγίζου, τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲ σιγὴν
καιρῷ.

Σιμωνίδου.— Ἡ σιγὴν καίριον ἔχειν δεῖ, ἢ λόγον ὠφέλιμον.

Δημοσθένους.— Οὗτος μηδέποτε ἑαυτῷ ἔλεγε μεταμελῆσαι
15 σιγήσαντι, φθεγξαμένῳ δὲ πολλάκις.

Ὀνειδίζοντος αὐτῷ τινος, ὅτι τὸ στόμα δυσῶδες εἶχε, Πολ-
λὰ γάρ, εἶπεν, αὐτῷ τῶν ἀπορρητῶν ἐγκατεσάπη.

καὶ τοὺς φανέρωσε, εἶναι ἄδικος ἢ ὑπερβολικὰ ἀκρατής.
 Ἔδικος ὅποιος μίλησε γιὰ κέρδος· ἀκρατής, ὅποιος
 χωρὶς κέρδος· κι εἶναι ἐξίσου κακοὶ κι οἱ δύο.

Τοῦ Λυκούργου: Ὄταν τὸν ρώτησαν, Γιατί οἱ Λακεδαιμόνιοι
 ἐπιδιώκουν τὴ βραχυλογία; εἶπε· Ἐπειδὴ εἶναι κοντὰ στὴ σιωπὴ.

Τοῦ Φιλονίδη: Εἶναι καλύτερο νὰ σωπαίνεις, παρὰ νὰ ματαιο-
 λογεῖς.

Τοῦ Δημοκρίτου: Βλέποντας κάποιον νὰ μιλάει πολὺ, ἀλλὰ
 ἀφιλόκαλα, εἶπε· Αὐτὸς δὲν μοῦ φαίνεται δυνατὸς στὰ λόγια, ἀλλὰ
 ἀνίκανος νὰ σιωπᾷ.

Τοῦ Σόλωνα: Σφραῖγιζε τοὺς λόγους μὲ σιωπὴ, καὶ τὴ σιωπὴ μὲ
 τὸν κατάλληλο χρόνο.

Τοῦ Σιμωνίδη: Ἦ πρέπει νὰ σωπαίνει κανεὶς τὴ κατάλληλη
 ὥρα, ἢ νὰ λέγει λόγο ὠφέλιμο.

Τοῦ Δημοσθένη: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι ποτέ δὲν μετάνοιωσε πού
 σώπασε, πολλὰς φορὰς ὅμως πού μίλησε.

Ὄταν τὸν κατηγοροῦσε κάποιος ὅτι τὸ στόμα του μύριζε, εἶπε·
 Γιατὶ πολλὰ μυστικὰ σάπησαν μέσα σ' αὐτό.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄

Περὶ πολυπραγμοσύνης καὶ ἡσυχίας.

Λουκᾶ 10, 41-42.— «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά. Ἐνὸς δέ ἐστι χρεία· Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς».

Θεσσ Α' 4, 10-11.— «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς χερσὶν ὑμῶν».

Ἰώβ 11, 19.— «Ἡσυχάσεις, καὶ οὐκ ἔσται ὁ πολεμῶν σε».

Ἰώβ 39, 7.— Καταγελῶν πολυοχλίαν πόλεως, μέμψιν φορολόγου οὐκ ἀκούει».

10 Σοφία Σειράχ 11, 10.— «Τέκνον, μὴ περὶ πολλά ἔστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν γὰρ πληθύνῃς, οὐκ ἀθῶος ἔσῃ».

Βασιλείου.— Ὡσπερ γὰρ τὰ θηρία εὐκαταγωνιστὰ εἰσι καταψηχθέντα, οὕτως ἐπιθυμίαι καὶ ὄργαι καὶ φόβοι καὶ λύπαι, τὰ ἰόδοια τῆς ψυχῆς κακά, κατευνασθέντα διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ 15 μὴ ἐξαγριαινόμενα τῷ συνεχεῖ ἐρεθισμῷ, εὐκαταγωνιστότερα τῇ δυνάμει τοῦ λόγου γίνεται.

Ἡσυχία οὖν ἀρχὴ καθάρσεως τῆ ψυχῆ, μήτε γλώσσης λαλούσης τὰ τῶν ἀνθρώπων, μήτε ὀφθαλμῶν εὐχροίας σωμάτων καὶ συμμετρίας περισκοπούντων, μήτε ἀκοῆς τὸν τόνον τῆς ψυχῆς ἐκλυούσης ἐν ἀκροάσει μελῶν πρὸς ἡδονὴν πεποιημένων, 20 μήτε ῥήμασιν εὐτραπέλων καὶ γελοιαστῶν ἀνθρώπων, ὃ μάλιστα λύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον πέφυκεν.

Νοῦς μὲν γὰρ μὴ σκεδαννύμενος ἐπὶ τὰ ἔξω, μηδὲ ὑπὸ τῶν

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄.

Γιὰ τὴν πολυπραγμοσύνη καὶ τὴν ἡσυχία.

Λουκᾶ 10, 41-42: «Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ ἀσχολεῖσαι μὲ πολλὰ πράγματα, ἐνῶ χρειάζεται ἓνα μονάχα. Ἀντίθετα ἡ Μαρία διάλεξε τὴν ἀγαθὴν μερίδα, ποὺ δὲ θὰ τῆς ἀφαιρεθεῖ.

Θεσσ. Α' 4, 10-11: «Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί μου, νὰ τὸ κάμνετε αὐτὸ ἀκόμη περισσότερο, φιλοδοξώντας νὰ ἔχετε ἡσυχὴ ζωῆ, νὰ φροντίζετε γιὰ τὶς δικές σας ὑποθέσεις καὶ νὰ ἐργάζεσθε μὲ τὰ ἴδια σας τὰ χέρια».

Ἰωβ 11, 19: «Θὰ ἡσυχάσεις καὶ δὲν θὰ σὲ πολεμήσει κανένας».

Ἰωβ 39, 7: «Ὅποιος περιγελᾷ τὴν πολυκοσμία τῆς πόλης, δὲν ἀκούει τὴν κατηγορία τοῦ φοροεισπράκτορα».

Σοφ. Σειρ. 11, 10: «Παιδί μου, μὴν ἀσχολεῖσαι μὲ πολλές καὶ διάφορες πράξεις· γιατί, ἂν πολλαπλασιάζεις τὶς δραστηριότητές σου, δὲν θὰ μείνεις ἀθῶος.

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως τὰ θηρία καταβάλλονται εὐκόλα στὴν παγωνιά, ἔτσι καὶ οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ θυμοὶ καὶ οἱ φόβοι καὶ οἱ λύπες, τὰ φαρμακερὰ κακὰ τῆς ψυχῆς, ὅταν καταπραῦνθοῦν μὲ τὴν ἡσυχία καὶ δὲν ἐξαγριώνονται μὲ συνεχῆ ἐρεθισμό, κατανικῶνται εὐκολώτερα μὲ τὴ δύναμη τοῦ λόγου.

Ἡ ἡσυχία λοιπόν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κάθαρσης τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία οὔτε ἡ γλῶσσα μιλᾷ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τὰ μάτια ἀσχολοῦνται μὲ τὸ καλὸ χρῶμα καὶ τὴ συμμετρία τῶν σωμάτων, οὔτε ἡ ἀκοὴ κάνει τὸν τόνο τῆς ψυχῆς νὰ παραλύσει ἀκούοντας τραγούδια ποὺ ἔγιναν γιὰ ἡδονή, οὔτε λόγια κωμικῶν καὶ γελοίων ἀνθρώπων, πράγμα ποὺ ἀπονευρώνει ὅπως ἰδαιίτερα τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς.

Ὁ νοῦς ποὺ δὲν διασκορπίζεται στὰ ἔξω, οὔτε ἀπλώνεται ἀπὸ

αίσθητηρίων ἐπὶ τὸν κόσμον διαχεόμενος, ἐπάνεισι μὲν πρὸς ἑαυτόν, δι' ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἀναβαίνει, κάκείνῳ τῷ κάλλει περιλαμπόμενός τε καὶ ἐλλαμπόμενος, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως λήθην λαμβάνει, μήτε πρὸς τροφῆς φροντί-
 5 δα, μήτε πρὸς περιβολαίων μέριμναν τὴν ψυχὴν καθελκόμενος, ἀλλὰ σχολὴν ἀπὸ τῶν γηϊνῶν φροντίδων ἄγων, τὴν πᾶσαν ἑαυτοῦ σπουδὴν ἐπὶ τὴν κτῆσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν μετατίθῃσι, πῶς κατορθωθῆ αὐτῷ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀνδρεία, πῶς δὲ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρόνησις καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταί.

10 Ἐν τοῖς ἔλκουσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀσχολίας βιωτικὰς ἐμποιοῦσιν, περιγενέσθαι τῆς ἐπιπόνου μελέτης ἀμήχανον.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Χρή τι καὶ ἡσυχάζειν, ὥστε ἀθολώτως προσομιλεῖν τῷ Θεῷ, καὶ μικρόν τι συνάγειν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν πλανώντων.

15 Τηροῦμεν τὰς ἀλλήλων ἁμαρτίας, οὐχ ἵνα θρηνήσωμεν, ἀλλ' ἵν' ὄνειδίσωμεν· οὐδὲ ἵνα θεραπεύσωμεν, ἀλλ' ἵνα προσπλήξωμεν, καὶ ἀπολογίαν ἔχωμεν τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ τῶν πλησίον τραύματα.

Ἡ ἀπράγμων ἡσυχία, τῆς ἐν πράγμασι περιφανείας τιμω-
 20 τέρα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Κρεῖσσον γὰρ ψωμός ἐν ἅλατι μεθ' ἡσυχίας καὶ ἀμεριμνίας, ἢ παράθεσις ἐδεσμάτων πολυτελῶν ἐν περισπασμοῖς καὶ μερίμναις.

Οὐ γὰρ ἔστιν ἄνθρωπον τοὺς ἀλλοτρίους πολυπραγμο-
 25 νοῦντα δίους, τῆς οἰκείας ἐπιμεληθῆναί ποτε ζωῆς. Τῆς γὰρ σπουδῆς αὐτῷ πάσης εἰς τὴν τῶν ἐτέρων πολυπραγμοσύνην ἀναλισκομένης, ἀνάγκη τὰ αὐτοῦ ἀπλῶς κείσθαι καὶ ἡμελημένως.

Φίλωνος.— Ὁ σοφὸς ἡρεμίαν καὶ ἀπραγμοσύνην διώκει,
 30 ἵνα τοῖς θείοις θεωρήμασιν ἐν ἡσυχίᾳ ἐπιτύχῃ.

Σοφὸς μέτοικος καὶ μετανάστης ἐστὶν ἐκ τοῦ πεφυρμένου βίου, πρὸς τὴν εἰρηναίους πρέπουσαν καὶ μακαρίαν ζωὴν.

τὰ αἰσθητήρια στὸν κόσμον, ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτὸ του καὶ μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του ἀνεβαίνει στὴν ἔννοια περὶ Θεοῦ, καὶ καταλαμπόμενος μὲ τὸ κάλλος ἐκεῖνο καὶ καταφωτιζόμενος, λησμονεῖ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς νὰ παρασύρει τὴν ψυχὴ οὔτε στὴ φροντίδα τῆς τροφῆς, οὔτε στὴ μέριμνα γιὰ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἡσυχάζοντας ἀπὸ τὶς γήινες φροντίδες, μεταθέτει ὅλο τὸ ἐνδιφέρον του στὴν ἀπόκτηση τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, πῶς θὰ κατορθώσει τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἀνδρεία, πῶς τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴ φρόνηση καὶ τὶς ἄλλες ἀρετῆς.

Ἄνάμεσα στὰ πράγματα ποὺ παρασύρουν τὴν ψυχὴ καὶ τῆς δημιουργοῦν ἀσχολίες βιοτικές, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑποτάξει κανεὶς τὴν ἐπίπονη μελέτη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Χρειάζεται καὶ κάποια ἡσυχία, ὥστε μὲ καθαρὸ νοῦ νὰ πλησιάζει κανεὶς τὸν Θεὸ καὶ νὰ μαζεύει κάπως τὸ νοῦ του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τὸν παραπλανοῦν.

Παρατηροῦμε τὶς ἁμαρτίες τῶν συνανθρώπων μας ὄχι γιὰ νὰ θρηνήσομε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς ὄνειδίσομε· οὔτε γιὰ νὰ τοὺς θεραπεύσομε, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς πλήξομε καὶ νὰ ἔχομε σὰν δικαιολογία τῶν δικῶν μας κακῶν τὰ τραῦματα τῶν πλησίον μας.

Ἡ ἡσυχία ἢ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἀσχολίες εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ποὺ δίνουν οἱ ἀσχολίες.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καλύτερα ψωμὶ κι ἀλάτι μὲ ἡσυχία καὶ ἀμεριμνησία, παρὰ πολυτελῆ φαγητὰ ποὺ παραθέτονται μέσα σὲ περισπασμούς καὶ φροντίδες.

Δὲν εἶναι δυνατὸ ἓνας ἄνθρωπος, ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, νὰ φροντίσει ποτὲ γιὰ τὴ δική του ζωὴ. Ἐπειδὴ ὅλο του τὸ ἐνδιαφέρον καταναλώνεται στὴ λεπτομερῆ ἐξέταση τῶν ἄλλων, εἶναι ἐπὶ τοῦ δικῆ του νὰ μένουν ἔτσι στὴν τύχη καὶ ἀφρόνιστα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ σοφὸς ἐπιδιώκει ἡρεμία καὶ ἀπραξία, γιὰ νὰ κατορθώσει μὲ ἡσυχία τὰ θεῖα θεωρήματα.

Ὁ σοφὸς εἶναι μέτοικος καὶ μετανάστης ἀπὸ τὴν ἀνάκατη ζωὴ, πρὸς τὴ ζωὴ τὴ μακάρια καὶ ποὺ ἀρμόζει σ' ἀνθρώπους εἰρηνικούς.

Εὐαγρίου.— Ζᾶν ἄμεινον ἐπὶ στιβάδος κατακείμενον καὶ θαρρεῖν, ἢ ταράσσεσθαι χρυσῆ ἔχοντα κλίνην.

Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ ἔρημος γίνεται, τοῦ μὴ ἡσυχάσαι, καὶ διὰ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν περισπασμόν, καὶ τοῦ ἐπι-
5 ποθεῖν τὴν ὕλην, καὶ τοῦ κνιπεύεσθαι.

Νεΐλου.— Βίος ἡσύχιος, χρημάτων πολλῶν περιφανέστερος.

Ἐπίπυτος τοῖς νεωστὶ ἀποτασσομένοις ἡ ἡσυχία. Τότε γὰρ καιρὸν λαβοῦσα ἡ μνήμη, πᾶσαν ἀνακινεῖ τὴν ἐγκειμένην ἀκα-
θαρσίαν, οὐ σχολάζουσα πρότερον τοῦτο ποιεῖν διὰ τὸ πλῆθος
10 τῶν περισπώντων πραγμάτων.

Κυρίλλου.— Ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνιᾷ ἔχοντι κῶ, οὔτε ἔννοιά τις τῶν καλῶν, οὔτε Θεοῦ χάρις ἐγγίνεται.

Ἀθανασίου.— Βέλτιον ἀποροῦντες σιωπᾶν καὶ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν διὰ τὸ ἀπορεῖν.

15 Σωκράτους.— Ἐρωτηθεῖς, Τίνες ἀταράχως ζῶσιν; Οἱ μὴδὲν ἑαυτοῖς, εἶπεν, ἄτοπον συνειδότες

Μοσχίωνος.— Ἀπαλλαγεῖς ἔνεκα ὀχλήσεως, κέρδος ἡγεῖται ὁ ἄνθρωπος τὴν ζημίαν.

Ἀριστίππου.— Λέγοντος αὐτῷ τινος, Διὰ σὲ ἀπόλωλεν ὁ
20 ἀγρός, Οὐκοῦν, ἔφη, κάλλιον δι' ἐμὲ τὸν ἀγρόν, ἢ διὰ τὸν ἀγρόν ἐμέ.

Δημοσθένους.— Λέγοντος αὐτῷ τινος, ὅτι Τοῦ ἀγροῦ ἀμε-
λεῖς, ἑαυτῷ δὲ σχολάζεις, Τούτου γάρ, ἔφη, ἐπιμελοῦμαι, δι' ὃν
καὶ τὸν ἀγρόν ἐκτησάμην.

25 Σερίνου.— Θαλῆν εἰς τὸν οὐρανὸν ὄρῶντα καὶ ἐμπεσόντα εἰς βάραθρον ἢ θεράπεινα θεωροῦσα, δικαίως παθεῖν ἔφη· Ὡς γὰρ τὰ παρὰ ποσὶν ἀγνοῶν, τὰ ἐν οὐρανῷ ἐσκόπει

Ἀριστοτέλους.— Ἀριστοτέλης τοὺς τὰ ἐναργῆ πρόγματα πειρωμένους δεικνύναι, Ὅμοιον, ἔφη, ποιεῖν τοῖς λύχνῳ τὸν ἡ-
30 λιον φιλοτιμουμένοις δεικνύναι

Τοῦ Εὐαγγρίου: Εἶναι προτιμότερο νὰ ζεῖ κανεὶς καὶ νὰ κοιμᾶται πάνω σὲ ἄχυρένιο στρῶμα, ἀλλὰ χωρὶς φόβο, παρὰ νὰ ἔχει χρυσὴ κλίνη καὶ νὰ ταράσσεται.

Ἡ ψυχὴ ἐρημώνεται μὲ τέσσερα πράγματα· τὴν ἔλλειψη ἡσυχίας, τὴν ἀγάπη τοῦ περισπασμοῦ, τὸν ὑπερβολικὸ πόθο τῆς ὕλης, καὶ τὴ φιλαργυρία.

Τοῦ Νείλου: Ὁ ἡσυχος βίος εἶναι λαμπρότερος ἀπὸ πολλὰ χρήματα.

Ἡ ἡσυχία εἶναι ἐπίπονη γιὰ ἐκείνους ποὺ πρόσφατα ἀρνήθηκαν τὸν κόσμον. Γιατὶ τότε βρίσκει εὐκαιρία ἡ μνήμη καὶ ἀνακινεῖ ὅλη τὴν ἀκαθαρσία ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, μὴν ἔχοντας προηγουμένως τὸν καιρὸ νὰ τὸ κάνει, ἕξαιτίας τοῦ πλήθους τῶν πραγμάτων ποὺ τὴν περισποῦν.

Τοῦ Κυρίλλου: Στὸν ταραγμένον καὶ γεμάτον ἀγωνία νοῦ οὔτε κάποια ἔννοια τῶν καλῶν οὔτε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται.

Τοῦ Ἀθανασίου: Καλύτερα ὅταν ἀποροῦμε νὰ σωπαίνομε καὶ νὰ πιστεύομε, παρὰ ἕξαιτίας τῆς ἀπορίας μας ν' ἀπιστοῦμε.

Τοῦ Σωκράτη: Ἐρωτηθεὶς, Ποιοὶ ζοῦν ἀτάραχοι, εἶπε· Ἐκεῖνοι ποὺ ἡ συνείδησή τους δὲν τοὺς καταμαρτυρεῖ κανένα κακό.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐνόχληση, θεωρεῖ κέρδος τὴ ζημία.

Τοῦ Ἀριστίππου: Λέγοντάς του κάποιος, Ἐξαιτίας σου καταστράφηκε τὸ χωράφι, ἀπάντησε· Καλύτερα τὸ χωράφι ἕξαιτίας μου, παρὰ ἐγὼ ἕξαιτίας τοῦ χωραφιοῦ.

Τοῦ Δημοσθένη: Λέγοντάς του κάποιος, Ἀμελεῖς τὸ χωράφι, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶσαι ἀρχόσχυλος, εἶπε· Φροντίζω τὸν ἑαυτό μου, ἀφοῦ γι' αὐτὸν ἀπόχτησα καὶ τὸ χωράφι.

Τοῦ Σερίνου: Βλέποντας ἡ ὑπηρέτρια τὸν Θαλῆ ποὺ παρατηροῦσε τὸν οὐρανὸ καὶ ἔπεσε σὲ λάκκο, εἶπε ὅτι τὸ ἔπαθε δίκαια. Γιατὶ, ἐνῶ ἀγνοοῦσε ἐκεῖνα ποὺ ἦταν μπροστὰ στὰ πόδια του, ἐξέταζε τὸν οὐρανὸ.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ Ἀριστοτέλης γιὰ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ δείξουν τὰ φανερά πράγματα εἶπε, ὅτι ἐνεργοῦν ὅμοια μὲ ἐκείνους ποὺ φιλοδοξοῦν νὰ δείξουν τὸν ἥλιο μὲ τὸ λυχνάρι.

Εὐκλείδου. – Εὐκλείδης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Ὅποιοί τινές εἰσιν οἱ θεοί, καὶ τίνι χαίρουσι; Τὰ μὲν ἄλλα οὐκ οἶδα, εἶπεν· τοὺς μέντοι φιλοπράγμονας ὅτι μισοῦσιν, ἀσφαλῶς οἶδα.

5 *Δημόνακτος. – Ὑγιαίνων νοσεῖ πᾶς περίεργος, ὁ τὰ ἀλλότρια πολυπραγμονῶν.*

* Ἄλλων ἐξεταζόντων εἰ ὁ κόσμος ἔμψυχος, καὶ αὐθις εἰ σφαιροειδής, Ὑμεῖς, εἶπεν, περὶ μὲν τοῦ κόσμου πολυπραγμονεῖτε, περὶ δὲ τῆς αὐτῶν ἀκοσμίας οὐ φροντίζετε.

Τοῦ Εὐκλείδη: Ὁ Εὐκλείδης ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ἀπὸ κάποιον, Ποιοὶ τέλος πάντων εἶναι οἱ θεοὶ καὶ τί τοὺς προκαλεῖ εὐχαρίστησι; ἀπάντησε· Τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτοὺς δὲν τὰ γνωρίζω· γνωρίζω ὅμως μὲ βεβαιότητα, ὅτι μισοῦν τοὺς περίεργους.

Τοῦ Δημόνακτα: Κάθε περίεργος νοσεῖ ἐνῶ εἶναι ὑγιής, πολυεξετάζοντας τὶς ξένες ὑποθέσεις.

Ὅταν κάποιοι ἄλλοι προσπαθοῦσαν νὰ βροῦν, ἂν ὁ κόσμος εἶναι ἔμψυχος ἢ εἶναι σφαῖρα, εἶπε· Εἶστε περίεργοι βέβαια νὰ γνωρίσετε ποιά εἶναι ἡ τάξι τοῦ κόσμου, δὲν ἐνδιαφέρεστε ὅμως γιὰ τὴν ἀταξία τῆ δική σας.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄.
Περὶ πλεονεξίας.

Λουκᾶ 12, 15.— «Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτῷ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ».

Κορ. Α' 6, 7-8.— «Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; Διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; Ἄλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς· ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν;».

Ἐκκλ. 1, 8.— «Οὐκ ἐμπλησθήσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὄραν, καὶ οὐ πληρωθήσεται οὐς ἀπὸ ἀκροάσεως».

10 Σοφ. Σειρᾶχ 4, 31.— «Μὴ ἔστω ἡ χεὶρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη».

Σοφ. Σειρᾶχ 40, 13.— «Χρήματα ἀδίκων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσονται, καὶ ὡς βροντὶ μεγάλη ἐν ὑετῷ ἐξηγήσει».

15 Σοφ. Σειρᾶχ 5, 8.— «Μὴ ἐπίχαιρε (ἔπεχε) ἐπὶ χρήμασιν ἀδίκους οὐδὲν γὰρ ὠφελήσουσιν ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς».

Σοφ. Σειρᾶχ 14, 8.— Πλεονέκτου ὀφθαλμὸς οὐκ ἐμπιπλάται ἐν μερίδι».

20 Σοφ. Σειρᾶχ 21, 9.— «Ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν χρήμασιν ἀλλοτρίοις, ὡς ὁ συνάγων τοὺς λίθους αὐτοῦ εἰς τὸν χειμᾶρρον».

Βασιλείου.— Ὁ τῶν ἀλλοτρίων ἐρῶν, μετ' οὐ πολὺ θρηνήσει τῶν ἰδίων ἀποστερούμενος

Ἄσας βλέπει ὀφθαλμὸς, τσσαῦτα ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης Ὁ ἄδης οὐκ εἶπέ ποτε, Ἄρκει, οὐδὲ ὁ πλεονέκτης εἶπέ ποτε, Ἄρ-
25 κεῖ Πονηρὸς ἐν πόλει σύνοικος, πονηρὸς ἐν ἀγροῖς. Ἡ θάλασσα οἶδεν τὰ ὄρια αὐτῆς, ἢ νύξ οὐχ ὑπερβαίνει ὄροθεσίας ἀρχαί-

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄. Γιὰ τὴν πλεονεξία.

Λουκᾶ 12, 15: «Προσέχετε καὶ νὰ προφυλάγεσθε ἀπὸ τὴν πλεονεξία· γιατί ἡ ζωὴ τοῦ καθενὸς δὲν ἔγκειται στὴν περίσσεια τῶν ὑπαρχόντων του».

Κορ. Α' 6, 7-8: «Γιατί δὲν προτιμᾶτε ν' ἀδικεῖσθε; Γιατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερεῖσθε, ἀλλ' ἀδικεῖτε ἐσεῖς κι ἀποστερεῖτε ἄλλους καὶ μάλιστα ἀδελφούς σας; Ἡ δὲν γνωρίζετε, ὅτι οἱ ἄδικοι δὲν θὰ κληρονομήσουν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ;».

Ἐκκλ. 1, 8: «Τὸ μάτι δὲν θὰ χορτάσει νὰ βλέπει καὶ τὸ αὐτὶ δὲν θὰ γεμίσει ὅσα κι ἂν ἀκούσει».

Σοφ. Σειρ. 4, 31: «Μὴν ἔχεις τὸ χέρι σου ἀπλωμένο γιὰ νὰ παίρνεις καὶ μαζεμένο ὅταν εἶναι νὰ δώσεις».

Σοφ. Σειρ. 40, 13: «Τὰ χρήματα τῶν ἀδίκων θὰ ξεραθοῦν σὰν τὸ ποτάμι καὶ θ' ἀντηχήσουν σὰν μεγάλη βροντὴ σὲ ὦρα βροχῆς».

Σοφ. Σειρ. 5, 8: «Μὴ χαίρεσαι γιὰ ἀδίκὰ χρήματα· γιατί δὲν θὰ σὲ ὠφελήσουν σὲ τίποτε τὴν ἡμέρα τῆς ἐκδίκησης».

Σοφ. Σειρ. 14, 9: «Τὸ μάτι τοῦ πλεονέκτη δὲν χορταίνει μὲ ὅσα ἔχει».

Σοφ. Σειρ. 21, 8: «Ὅποιος χτίζει τὸ σπίτι του μὲ ξένα χρήματα μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ μαζεύει τὰ λιθάρια στὸ χεῖμαρρο».

Τοῦ Βασιλείου: «Ὅποιος ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα, σὲ λίγο θὰ θρηνήσει χάνοντας τὰ δικά του.

Ὅσα βλέπει τὸ μάτι, τόσα ἐπιθυμεῖ ὁ πλεονέκτης. Ὁ ἄδης δὲν εἶπε 'φτάνει', οὔτε ὁ πλεονέκτης εἶπε ποτὲ 'φτάνει'. Εἶναι πονηρὸς σύννοικος ὁ πλεονέκτης στὴν πόλη, πονηρὸς στοὺς ἀγρούς. Ἡ θάλασσα γνωρίζει τὰ ὄριά της, ἡ νύχτα δὲν ὑπερβαίνει τὰ παλαιὰ ὄροθέσια. Ὁ πλεονέκτης ὅμως δὲν σέβεται τὸ χρόνο, δὲν γνωρίζει

ας. Ὁ πλεονέκτης οὐκ αἰδεῖται χρόνον, οὐ γνωρίζει ὄρον, οὐ συγχωρεῖ ἀκολουθία διαδοχῆς, ἀλλὰ μιμεῖται τοῦ πυρός τὴν θίαν· πάντα ἐπιλαμβάνεται, πάντα ἐπινέμεται. Τί εἶναι μετὰ ταῦτα; Οὐχὶ τρεῖς σε πήχεις ἀναμένουσιν οἱ πάντες; οὐχὶ λίθων ὀλίγων βάρος ἀρκέσει πρὸς φυλακὴν δυστήνω σαρκί; Ὑπὲρ τίνος οὐν μοχθεῖς; ὑπὲρ τίνος παρανομεῖς;

Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρεῖαν παραμυθῆσασθαι, ἢ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις ὕστερον πάντων ὁμοῦ προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι.

10 Ὁ τὰ ἐταίρου λαμβάνων, καὶ ἑτέροις διδούς, οὐκ ἠλέησεν, ἀλλ' ἠδίκησεν ἀδικίαν τὴν ἐσχάτην. Εἰ μὲν γὰρ ἔλεεις ἐξ ὧν ἀδικεῖς, ἐλέησον οὓς ἀδικεῖς. Εὐσεβῆς γὰρ ἐκεῖνος, οὐχ ὁ πολλοὺς ἐλεῶν, ἀλλ' ὁ μηδένα ἀδικῶν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Μίσθωμα πόρνης ἀγνώως οὐ μερίζεται. Ἔστι γὰρ τῆς ἄκρας κακοδαιμονίας, μὴ ἐν τοῖς ἰδίοις ἰσχυροῖς τὸ ἀσφαλὲς ἔχειν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀλλοτρίων σαθροῖς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ γὰρ μὴ δεόμενος τῶν ἀλλοτρίων, ἀλλ' ἐν αὐταρκειᾷ νομίζων εἶναι, πάντων ἐστὶν εὐπορώτερος.

Ὁ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος στήσαι ἐπιθυμίαν, κὰν τὰ πάντων περιδέβληται, πῶς οὗτος ἔσται ἐν εὐπορίᾳ ποτέ;

Πλουτάρχου.— Οἱ ἀπὸ τῶν αἰσχροῶν κερδῶν εἰς τὰς καλὰς ἀναλίσκοντες λειτουργίας, ὁμοίον τι ποιοῦσι, τοῖς ἀπὸ τῆς ἱεροσυλίας θεοσεβοῦσιν.

Δημοκρίτου.— Πλοῦτος ἀπὸ κακῆς ἐργασίας ἐπιγινόμενος, 25 ἐπὶ φανερώτερον ὄνειδος κέκτηται.

Χρήματα πορίζειν μὲν οὐκ ἀχρεῖον, ἐξ ἀδικίας δέ, πάντων κάκιον.

Σωκράτους.— Τοὺς πλεονέκτας εἵκαζε ταῖς ὄρνισιν, ὧν ἡ μὲν καταπίνει ὅτι ἂν προστύχη, καὶ ἔστιν ὅταν πνίγεται, αἱ δ' ἄλλαι

ὄριο, δὲν παραδέχεται τὴ σειρὰ τῆς διαδοχῆς, ἀλλὰ μιμεῖται τὴν ὀρμητικότητα τῆς φωτιᾶς· ξαπλώνεται σ' ὅλα, ὅλα τὰ καταβροχθίζει. "Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὰ τί ἀκολουθεῖ; Δὲν σὲ περιμένουν τρεῖς ὅλοι κι ὅλοι πῆχεις; Δὲν θὰ σταθεῖ ἄρκετὸ τὸ βάρος λίγων λιθαρῶν γιὰ τὴ φύλαξη τῆς δύστυχης σάρκας; Γιὰ τί πράγμα λοιπὸν μοχθεῖς; Γιὰ ποιὸ παρανομεῖς;

Εἶναι καλύτερο νὰ ἱκανοποιεῖς τὴν ἀνάγκη σου μὲ μικρὲς ἐπινοήσεις, παρὰ, ἀφοῦ μεγάλωσες ξαφνικὰ μὲ τὰ ξένα, ν' ἀπογυμνωθεῖς ὕστερα ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ ἀποκτήματὰ σου.

"Ὅποιος παίρνει ὅσα ἀνήκουν σὲ ἄλλο καὶ δίνει σὲ ἄλλους, δὲν κάνει ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ διαπράττει τὴν ἔσχατη ἀδικία. "Ἄν δηλαδὴ κάνεις ἐλεημοσύνη ἀπὸ τίς ἀδικίες σου, νὰ ἐλεήσεις ἐκείνους ποὺ ἀδίκησες. Γιατὶ εὐσεβῆς εἶναι ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἐλεεῖ πολλούς, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀδικεῖ κανένα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀμοιβὴ τῆς πόρνης δὲν μοιράζεται ἀδοла. Γιατὶ εἶναι ἡ χειρότερη κακοδαιμονία νὰ μὴν τοποθετεῖς τὴν ἀσφάλειά σου στὶς δικές σου δυνάμεις, ἀλλὰ στὶς ἀδυναμίες τῶν ἄλλων.

Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὅποιος δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ξένα, ἀλλὰ πιστεύει πὼς ἔχει αὐτάρκεια, εἶναι ὁ πιὸ πλούσιος ἀπὸ ὅλους.

"Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει τὴν ἐπιθυμία του, ἀκόμα κι ἂν ἀποκτήσει τὰ κτήματα ὅλων, πὼς αὐτὸς θὰ νιώσει ποτὲ εὐπορία;

Τοῦ Πλουτάρχου: "Ὅποιοι ἀπὸ τὰ αἰσχροὶ κέρδη δαπανοῦν σὲ καλὲς λειτουργίες³², κάνουν κάτι ὅμοιο μὲ ἐκείνους ποὺ κάνουν εὐσεβεῖς πράξεις ἀπὸ ἱεροσυλία.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ὁ πλοῦτος ποὺ συγκεντρώνεται ἀπὸ κακὴ ἐργασία, φορτώνεται μὲ ἀκόμη μεγαλύτερη ντροπὴ.

Νὰ ἀποκτᾶ βέβαια κανεὶς χρήματα δὲν εἶναι ἀπαγορευμένο, ἂν ὅμως αὐτὸ γίνεται ἀπὸ ἀδικία, εἶναι τὸ χειρότερο ἀπὸ ὅλα.

Τοῦ Σωκράτη: Νὰ παρομοιάζεις τοὺς πλεονέκτες μὲ τὰ πουλιὰ, ἀπὸ τὰ ὅποια ἄλλο καταπίνει ὅ,τι τύχει καὶ κάποτε πνίγεται, ἐνῶ

32. Ὡς γνωστὸν οἱ λειτουργίες ποὺ προσέφεραν πολῖτες δυνάμενοι στὴν πολιτεία ἦταν τρεῖς· ἡ χορηγία, ἡ τριηραρχία καὶ ἡ ἐστίαση.

παρακολουθοῦσιν ἀφελεῖν αὐτὸ σπεύδουσαι, ἵνα παρὰ μέρος
πνιγῶσιν.

Διογένους.— Ἐρωτηθεῖς, ποῖα εἶη θηρία χαλεπώτερα, εἶ-
πεν· Ἐν μὲν τοῖς ὄρεσιν ἄρκοι καὶ λέοντες, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι τε-
5 λῶναι καὶ συκοφάνται.

Ἀντιφάνους.— Τὰ μὲν πονηρὰ κέρδη τὰς μὲν ἡδονὰς ἔχει
μικρὰς, τὰς δὲ λύπας μακρὰς.

Εὐριπίδου:

10 Ὅστις γὰρ ἐπὶ τὸ πλεῖον ἔχειν πέφυκ' ἀνὴρ,
Οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον οὐδὲ βούλεται.
Φίλοις τ' ἄμικτός ἐστι, καὶ πάσῃ πόλει.

Καταλαβὼν τίς τινα λίθους αὐτοῦ κλέπτοντα, κάκεινου λέ-
γοντος, ὅτι Οὐκ ἐγίνωσκον ὅτι σοί εἰσιν, ἔφη· Ἥδεις ὅτι
οὐδὲ σοί.

15 Μενάνδρου:

Πλεονεξία μέγιστον ἀνθρώποις κακόν.
Οἱ μὲν θέλοντες προσλαβεῖν τὰ τῶν πέλας,
Ἀποτυγχάνουσι πολλάκις νικώμενοι·
Τὰ δ' ἴδια προστιθέασι τοῖς ἀλλοτρίοις.

20 Πλάτωνος.— Κλοπὴ μὲν χρημάτων ἀνελεύθερον, ἀρπαγὴ δὲ
ἀναίσχυντον.

Φιλήμονος:

Ἐὰν οἷς ἔχωμεν, τούτοις μηδὲ χρώμεθα,
Ἄ δ' οὐκ ἔχομεν ταῦτα ζητοῦμεν,
25 Ὅν μὲν διὰ τύχην, ὧν δὲ δι' ἑαυτοὺς ἐσόμεθα ἐστερημένοι.

Εὐριπίδου:

Εἰ δ' εὐτυχῶν τις, καὶ δίον κεκτημένος,
Μηδὲν δ' ὄμως τι τῶν καλῶν πειράσεται·
Ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὐποτ' ὄλβιον καλῶ,
30 Φύλακα δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαίμονα.

τὰ ἄλλα παρακολουθοῦν καὶ τρέχουν νὰ τὸ ἀρπάξουν, γιὰ νὰ πνιγοῦν παράμερα.

Τοῦ Διογένη: "Ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιά εἶναι τὰ πιὸ ἄγρια θηρία, εἶπε· Στὰ βουνὰ οἱ ἀρκοῦδες καὶ τὰ λιοντάρια, ἐνῶ στὶς πόλεις οἱ τελῶνες καὶ οἱ συκοφάντες.

Τοῦ Ἀντιφάνη: Τὰ κακὰ κέρδη προκαλοῦν μικρὲς βέβαια ἡδονές, ἀλλὰ λύπες μεγάλες.

Τοῦ Εὐριπίδη:

"Ὅποιος εἶναι φτιαγμένος νὰ ἔχει περισσότερα,
τίποτε δίκαιο δὲν σκέπτεται οὔτε καὶ θέλει.

Εἶναι ἀποκομμένος ἀπ' τοὺς φίλους κι ὅλη τὴν πόλη.

Συνέλαβε κάποιος κάποιον νὰ τοῦ κλέβει τὶς πέτρες κι λέγοντάς του ἐκεῖνος, Δὲν ἤξερα ὅτι εἶναι δικές σου, εἶπε· "Ἦξερες ὅμως ὅτι δὲν ἦταν οὔτε δικές σου.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἡ πλεονεξία εἶναι τὸ μέγιστο κακὸ στοὺς ἀνθρώπους.

"Ὅποιοι θέλουν νὰ πάρουν καὶ τῶν διπλανῶν τους,
πολλὲς φορές ἀποτυγχάνουν καὶ βγαίνουν νικημένοι,
προσθέτοντας ἔτσι καὶ τὰ δικά τους στὰ ξένα.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἡ κλοπὴ χρημάτων εἶναι πράξη δουλική, ἐνῶ ἡ ἀρπαγὴ πράξη ἀδιάντροπη.

Τοῦ Φιλήμονα:

"Ἄν οὔτε κἀν χρησιμοποιοῦμε τὰ ὅσα ἔχομε,
ἀλλ' ὅμως ζητοῦμε ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχομε
θὰ στερηθοῦμε ἄλλα ἀπὸ τὴν τύχη κι ἄλλα ἐξαιτίας μας.

Τοῦ Εὐριπίδη:

"Ἄν ἓνας εὐτυχισμένος ἔχει ἀποχτήσῃ καὶ βιός,
δὲν ἔχει ὅμως ἐπιχειρήσῃ τίποτε καλό,
ἐγὼ αὐτὸν δὲν τὸν ἀποκαλῶ ποτὲ καλότυχο,
ἀλλὰ μᾶλλον φύλακα τυχερῶ χρημάτων.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ.

Περὶ τιμῆς γονέων καὶ φιλοτεκνίας.

Δευτ. 5, 16.— «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα», καὶ, «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν».

Κολ. 3, 20.— «Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ».

5 Σοφία Σειράχ 3, 12-14.— «Τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γήρα πατρός σου, καὶ ἂν ἀπολίπη σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε, καὶ μὴ ἀτιμίας αὐτὸν ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου. Ἐλεημοσύνη γὰρ πατρός, οὐκ ἐπιλησθήσεται, καὶ ὡς εὐδία ἐν παγετῷ, οὕτως ἀναλυθήσονται σου αἱ ἁμαρτίαι».

10 Σοφ. Σειρ. 7, 27-28.— «Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου δόξασον τὸν πατέρα σου, καὶ μητρὸς ὠδῖνας μὴ ἐπιλάβῃ. Μνήσθητι, ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης, καὶ τί ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, καθὼς αὐτοὶ σοί».

Βασιλείου.— Εὐγνώμονες παῖδες μεγάλα ποιοῦσι τὰ τῶν πατέρων ἐγκώμια.

15 Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἔργασαι τὸ καλόν, ὅτι καλὸν τῷ πατρὶ πείθεσθαι· καὶ εἴ σοι μηδὲν ἔσεσθαι μέλλοι, τοῦτο αὐτὸ μισθός, τῷ πατρὶ χαρίσασθαι.

Ὡς οἰκέτης δούλευσον τοῖς γεννήσασί σε· τί γὰρ ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, οἷα αὐτοὶ σοί· ἀντιγεννηῆσαι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἔνι.

20 Οἱ τῆς τῶν παιδῶν κοσμιότητός τε καὶ σωφροσύνης ἀμελοῦντες πατέρες, παιδοκτόνοι τυγχάνουσι, καὶ χαλεπώτερον, ἢ ἐκεῖνοι, ὅσω καὶ πρὸς ψυχὴν ἢ ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος.

Κυρίλλου.— Χριστιανῶν ἐνάρετος εὐσέβεια πρώτη, τὸ τιμᾶν

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄.

Γιὰ τὴν τιμὴ τῶν γονέων καὶ τὴν ἀγάπη τῶν παιδιῶν.

Δευτ. 5, 16: «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου», καὶ «Ἄγάπα τὸν πλησίον σου ὅπως τὸν ἑαυτό σου».

Κολ. 3, 20: «Τὰ παιδιά νὰ ὑπακούετε στοὺς γονεῖς σας σὲ ὅλα· Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ εὐάρεστο στὸν Θεό».

Σοφ. Σειρ. 3, 12-14: «Παιδί μου, βοήθησε τὸν πατέρα σου στὰ γηρατεία του, κι ἂν χάσει τὴ συναίσθησή του, δείξε κατανόηση, προσπαθώντας μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου νὰ μὴν τὸν προσβάλλεις. Γιατὶ ἢ εὐσπλαχνία πρὸς τὸν πατέρα δὲν θὰ λησμονηθεῖ καὶ ὅπως στὴ λιακάδα ὁ πάγος, ἔτσι θὰ διαλυθοῦν οἱ ἁμαρτίες σου».

Σοφ. Σειρ. 7, 27-28: «Τίμησε τὸν πατέρα σου μὲ ὅλη τὴν καρδιά σου καὶ μὴ ξεχάσεις τὶς ὠδίνες τῆς γέννας τῆς μητέρας σου. Νὰ θυμᾶσαι ὅτι αὐτοὶ σὲ γέννησαν καὶ τί θ' ἀνταποδώσεις σ' ἐκεῖνο ποὺ αὐτοὶ σοῦ ἔδωσαν;

Τοῦ Βασιλείου: Παιδιά μ' εὐγνωμοσύνη κάνουν μεγάλα ἐγκώμια στοὺς γονεῖς τους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. Κάνε τὸ καλό, γιατί εἶναι καλὸ νὰ ὑπακούς στὸν πατέρα σου. Κι ἂν πρόκειται νὰ μὴ κερδίσεις τίποτε, αὐτὸ ἄς εἶναι γιὰ σένα ἢ ἀμοιβή, ὅτι εὐχαρίστησες τὸν πατέρα σου.

Δούλεψε σὰν ὑπηρέτης στοὺς γονεῖς σου· γιατί τί θ' ἀντιχαρίσεις σ' αὐτούς γιὰ ὅ,τι σοῦ ἔδωσαν; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς γεννήσεις αὐτούς κι ἐσύ.

Οἱ πατέρες ποὺ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὴν κόσμια συμπεριφορὰ καὶ τὴ σωφροσύνη τῶν παιδιῶν τους εἶναι φονεῖς τῶν παιδιῶν τους κι ἀκόμα χειρότεροι ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ σ' αὐτούς ἢ ἀπώλεια καὶ ὁ θάνατος περιλαμβάνει καὶ τὴν ψυχὴ.

Τοῦ Κυρίλλου: Πρώτη ἀρετὴ τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἡ εὐσέ-

τούς γεννήσαντας, τὸ τούς πόνους ἀμείψασθαι τῶν φύντων, καὶ πάσῃ δυνάμει τὰ πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτοῖς ἐνεγκεῖν. Κἂν γὰρ τὰ πλεῖστα τούτοις ἀποδῶμεν, ἀλλ' ἀντιγεννήσαι τούτους οὐπω δυνησόμεθα.

5 Εἶκειν ἀναγκαῖον πατράσι τούς παῖδας· ἀλλ' ἔνθαπερ ἂν ὁ τῆς ἀληθείας ἐλαύνῃ λόγος, τιμάσθω Θεὸς καὶ νικάτω τὰ αὐτοῦ καὶ φιλοστοργίας δύναμιν φυσικὴν.

Φίλωνος.— Ἀξίως οὐδεὶς τὸν Θεὸν τιμᾷ, ἀλλὰ δικαίως μόνον, ὅποτε οὐδὲ τοῖς γονεῦσιν ἴσας ἀποδοῦναι χάριτας ἐνδέχεται· ἀντιγεννήσαι γὰρ οὐχ οἷόν τε τούτους.

Ἀριστοτέλους.— Χρὴ τὸν υἱὸν δοῦλον εἶναι τοῦ πατρὸς ἢ τὸν οἰκέτην· ὁ μὲν γὰρ φύσει τοῦ πατρὸς δοῦλός ἐστιν, ὁ δὲ νόμῳ.

Ἰσοκράτους.— Τοιοῦτος γίνου περὶ τούς γονεῖς, οἷους ἂν εὖ-
15 ξαι περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τούς σαντοῦ παῖδας

Ἀλεξάνδρου.— Ἀλέξανδρος ὁ βασιλεὺς ἐρωτηθεὶς, τίνα μᾶλλον ποθεῖ, τὸν πατέρα Φίλιππον, ἢ Ἀριστοτέλην τὸν διδάσκαλον, ἔφη· Ὁ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι, ὁ δὲ τοῦ καλῶς γενέσθαι αἴτιος.

20 Ὁ αὐτὸς βαρὺ τι ἐπιτατιούσης αὐτῷ τῆς μητρὸς Ὀλυμπιάδος, ἔφη· ὦ μῆτερ, πικρόν γε ἐνοίκιον τῆς ἐνναμηναίου με ἀπαιτεῖς.

Σωκράτους.— Μεμφομένης αὐτῷ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ οὐ προσίεται ἄχρηστον ὄντα, καὶ λεγούσης ὅτι
25 ἐξ αὐτοῦ εἶη, ἀποπτύσας, Καὶ γὰρ τοῦτο, εἶπεν, ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐ χρήσιμον.

Μελεσίου.— Οἷους ἂν ἐράνους ἐνέγκῃς τοῖς γονεῦσι, τοιούτους αὐτούς ἐν τῷ γήρῳ παρὰ τῶν τέκνων προσδέχου.

Εὐριπίδου:

30 Ὅστις δὲ τούς τεκόντας ἐν βίῳ σέβει,
Ὅδ' ἐστὶ καὶ ζῶν καὶ θανὼν Θεοῦ φίλος.

βεια, νὰ τιμᾶ κανεῖς τοὺς γονεῖς του, ν' ἀνταμείψει τοὺς πόνους τῶν γονιῶν του καὶ νὰ τοὺς προσφέρει μὲ ὅλη τὴ δύναμή του ἐκεῖ-
να ποὺ θὰ τοὺς ἀναπαύσουν. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη τοὺς ἀνταποδώσο-
με τὰ περισσότερα, ὅμως νὰ τοὺς γεννήσομε κι ἐμεῖς μὲ τὴ σειρά
μας δὲν θὰ μπορέσομε.

Εἶναι ἀπαραίτητο τὰ παιδιά νὰ ὑποχωροῦν στοὺς πατέρες
τους, ἀλλ' ὅπου μπαίνει στὴ μέση ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ἅς τιμᾶται
ὁ Θεὸς κι ἅς νικοῦν τὰ θεῖα καὶ τὴ φυσικὴ δύναμη τῆς φιλοστορ-
γίας.

Τοῦ Φίλωνα: Ἐπάξια κανένας δὲν τιμᾶ τὸν Θεό, ἀλλὰ μόνο δί-
καια, κι ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀνταποδώσει στοὺς γονεῖς
ἐξίσου τὴ χάρη· γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τοὺς γεννήσει κι αὐτὸς
μὲ τὴ σειρά του.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Πρέπει ὁ γιὸς νὰ εἶναι δοῦλος τοῦ πατέρα
καὶ ὄχι ὁ ὑπηρέτης. Γιατί ὁ ἕνας εἶναι φύσει δοῦλος τοῦ πατέρα,
ἐνῶ ὁ ἄλλος μὲ τὸ νόμο.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ γίνεις τέτοιος στοὺς γονεῖς σου, ὅπως θὰ
εὐχόσουν νὰ γίνουν σ' ἐσένα τὰ παιδιά σου.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἐρωτηθεὶς ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος, ποιὸν
ἀγαπᾶ περισσότερο, τὸν πατέρα του Φίλιππο, ἢ τὸν δάσκαλό του
Ἀριστοτέλη, εἶπε· Ὁ ἕνας εἶναι αἷτιος τῆς ζωῆς μου, ἐνῶ ὁ ἄλλος
τοῦ νὰ ζῶ καλῶς.

Ὁ ἴδιος, ὅταν τοῦ ἀπήτησε κάτι τὸ δύσκολο ἢ μητέρα του
Ὀλυμπιάδα, εἶπε· Μητέρα μου, πικρὸ ἐνοίκιο μοῦ ζητᾶς γιὰ τὴν
ἐννεάμηνη φιλοξενία.

Τοῦ Σωκράτη: Κατηγορούμενος ἀπὸ τὴ γυναῖκα του, ὅτι δὲν
δέχεται τὸ γιό του, γιατί εἶναι ἄχρηστος, καὶ λέγοντάς του, ὅτι εἶ-
ναι ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ ἔφτυσε εἶπε· Καὶ τὸ φτύμα εἶναι ἀπὸ ἐμένα,
ἀλλὰ εἶναι ἄχρηστο.

Τοῦ Μελετίου: Ὅποια πράγματα προσφέρεις στοὺς γονεῖς
σου, αὐτὰ περίμενε σὰ γηρατεία σου ἀπὸ τὰ παιδιά σου.

Τοῦ Εὐριπίδη.

Ὅποιος στὴ ζωὴ του σέβεται τοὺς γονεῖς του,
αὐτὸς κι ὅσο ζεῖ καὶ ὅταν πεθάνει εἶναι φίλος τοῦ Θεοῦ.

*Οὐκ ἔστι παισὶ τούτου κάλλιον γέρας,
Ἦ πατρὸς ἐσθλοῦ καὶ γαθοῦ πεφυκέναι,
Καὶ τοῖς τεκοῦσιν ἀξίαν τιμὴν νέμειν.*

Σόλωνος.— Σόλων ἐρωτηθεὶς, Διὰ τί κατὰ τῶν τυπτόντων
5 τοὺς πατέρας ἐπιτίμιον οὐχ ὤρισεν, εἶπεν, ὅτι Οὐχ ὑπέλαβον
τοιούτους τινὰς ἔσεσθαι.

Πλάτωνος.— Πλάτων θρασυνόμενον ἰδὼν τινα πρὸς τὸν ἑαυ-
τοῦ πατέρα, Οὐ παύση, μειράκιον, εἶπε, τούτου καταφρονεῖν, δι'
ὄν μέγα φρονεῖν ἀξιοῖς;

10 Ἐκ τῆς Αἰλιανοῦ ἱστορίας.— Πρῶτη καὶ ὀγδοηκοστῇ Ὀλυμ-
πιάδι φασὶ τὴν Αἴτην ρυῆναι, ὅτε καὶ Φιλόνομος καὶ Καλλίας
οἱ Καταναῖοι, τοὺς ἑαυτῶν πατέρας ἀράμενοι, διὰ μέσης τῆς
φλογὸς ἐκόμισαν τῶν ἄλλων κτημάτων καταφρονήσαντες, ἀνθ'
ῶν καὶ ἀμοιβῆς ἔτυχον τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τὸ γὰρ τοι πῦρ θεόν-
15 των αὐτῶν διέστη, καθ' ὃ μέρος ἐκεῖνοι παρεγένοντο.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου Ἐγχειριδίου καὶ Ἰσοκράτους.— Τοὺς
υἱοὺς σπούδαζε πεπαιδευμένους μᾶλλον, ἢ πλουσίους κατα-
λιπεῖν.

20 Θυγάτηρ ἀλλότριον κτῆμα ὑπάρχει τῷ πατρί.
Ὁ αὐτὸς τοῖς παισὶ συνεβούλευσεν αἰδῶ δεῖν καταλιπεῖν, ἢ
χρυσόν.

Πατρὸς ὕβρις, ἢ δὲ φάρμακον· πλεον γὰρ ἔχει τὸ ὠφελοῦν
τοῦ δάκνοντος.

Υἱῷ καὶ θυγατρὶ μὴ προσμειδιάσης, ἵνα μὴ ὕστερον δακρύ-
25 σης.

Δέν ὑπάρχει καλύτερο ἔπαθλο γιά τὰ παιδιά ἀπ' αὐτό,
ἀπό τό νά γεννηθοῦν ἀπό γενναῖο καί καλό πατέρα,
καί ν' ἀποδίδουν στοὺς γονεῖς ἐπάξια τιμή.

Τοῦ Σόλωνα: "Όταν ρώτησαν τὸ Σόλωνα, γιατί δέν ὄρισε ποι-
νή ἐναντίον ἐκείνων πού χτυποῦν τοὺς πατέρες τους; εἶπε: Δὲ σκέ-
φθηκα ὅτι θὰ ὑπάρχουν τέτοιοι.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ὅταν εἶδε κάποιον νὰ φέρεται μέ
θράσος στὸν πατέρα του, εἶπε: Δέν θὰ παῦσεις, παιδόπουλο, νὰ πε-
ριφρονεῖς αὐτόν, χάρη στὸν ὅποιο ἔχεις τὴν ἀξίωση νὰ μεγαλο-
φρονεῖς;

Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Αἴλιανου: Στὴν ὀγδοηκοστὴ πρώτη Ὀ-
λυμπιάδα λένε πὼς ἔγινε ἡ ἔκρηξη τῆς Αἴτνας, κατὰ τὴν ὅποια ὁ
Φιλόνομος καί ὁ Καλλίας ἀπὸ τὴν Κατάνη πῆραν στὸν ὦμο τοὺς
πατέρες τους καί διασχίζοντας τὶς φλόγες τοὺς μετέφεραν περι-
φρονώντας ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα, πράγμα γιά τὸ ὅποιο καί τοὺς
ἀντᾶμειψε ὁ Θεός. Ἡ φωτιά δηλαδή στὸ τρέξιμό τους ἀνοιγε
δρόμο ἀπὸ ὅπου περνοῦσαν.

Τοῦ Ἐπικτήτου (ἀπὸ τό Ἐγχειρίδιον) καί τοῦ Ἰσοκράτη: Νὰ
φροντίζεις ν' ἀφήσεις τοὺς γιούς σου μορφωμένους κι ὄχι πλούσι-
ους.

Ἡ κόρη εἶναι ξένο κτῆμα τοῦ πατέρα.

Ὁ ἴδιος συμβούλεψε τὰ παιδιά του, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσει
κληρονομία τὸ σεβασμὸ κι ὄχι χρυσό.

Γλυκὸ φάρμακο εἶναι οἱ ὕβρεις τοῦ πατέρα· γιατί περισσότερο
ὠφελοῦν, παρὰ πληγώνουν.

Στὸ γιό σου καί τὶς κόρες σου μὴ χαμογελάσεις, γιά νὰ μὴν
κλάψεις ὕστερα.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.

Περὶ φόβου.

Ματθ. 26, 41.— «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής».

Πράξ. 10, 34-35.— «Ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνω, ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἔστιν».

Παροιμ. 14, 26-27.— «Φόβος Κυρίου πηγὴ ζωῆς, ποιεῖ δὲ ἐκκλίνειν ἐκ παγίδος θανάτου».

Ἐκκλ. 12, 13.— «Τέλος λόγου, τὸ πᾶν ἄκουε, τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι τοῦτο πᾶς ἄνθρωπος».

Σοφ. Σειράχ 40, 26.— «Χρήματα καὶ ἰσχὺς ἀννυσοῦσι καρδίαν, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα φόβος Κυρίου».

Βασιλείου.— Ὡς γὰρ ὁ ἐμπεπηγότες ἔχων ἐν ἑαυτῷ τοὺς σωματικούς ἤλους ἀνερέργητός ἐστιν, ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν κατε-
15 χόμενος, οὕτως ὁ τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ κατειλημμένος, οὐκ ὀφθαλμῷ χρήσασθαι πρὸς ἃ μὴ δεῖ, οὐ χεῖρας κινήσαι πρὸς ἀπηγορευμένας πράξεις, οὐχ ὄλως μικρὸν ἢ μείζον ἐνεργῆσαι παρὰ τὸ καθῆκον δύναται, οἷον ὀδύνη τινὶ τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀπειληθέντων συμπεπαρμένος.

20 Γρηγορίου Θεολόγου.— Οὐκ ἀπὸ θεωρίας ἀρξαμένους, εἰς φόβον χρῆ καταλήγειν (θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν), ἀλλὰ φόβῳ στοιχειωμένους καὶ καθαιρομένους, καί, ἵνα οὕτως εἶπω, λεπτυνομένους, εἰς ὕψος αἴρεσθαι.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.

Γιὰ τὸν φόβο.

Ματθ. 26, 41: «Τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμο, ἀλλὰ ἡ σὰρκα ἀδύναμη».

Πράξ. 10, 34-35: «Ἀλήθεια, τώρα καταλαβαίνω, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν λαμβάνει ὑπόψη πρόσωπα, ἀλλὰ ὁ καθένας σὲ κέθε ἔθνος ποὺ τὸν φοβᾶται καὶ κάνει δίκαια ἔργα εἶναι δεκτὸς ἀπὸ αὐτόν».

Παροιμ. 14, 26-27: «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι πηγὴ ζωῆς, καὶ μᾶς κάνει νὰ διαφεύγομε ἀπὸ τὴν παγίδα τοῦ θανάτου».

Ἐκκλ. 12, 13: «Τελειώνοντας τὸ λόγο, ἀνακεφαλαιώνω· νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τὶς ἐντολές του· γιατί αὐτὸ εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος».

Σοφ. Σειρ. 40, 26: «Τὰ χρεῖματα καὶ ἡ δύναμη δημιουργοῦν αὐτοπεποίθηση, ἀνώτερα ὅμως κι ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως ὅποιος ἔχει μπηγμένα στὸν ἑαυτό του σωματικὰ καρφιά δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε, βασανιζόμενος ἀπὸ τοὺς πόνους, ἔτσι ὅποιος εἶναι κυριευμένος ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ οὔτε τὸ μάτι του νὰ στρέψει σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, οὔτε τὰ χέρια του νὰ κινήσει σὲ ἀπαγορευμένες πράξεις, οὔτε γενικὰ νὰ κάνει κάτι μικρὸ ἢ μεγάλο ἀντίθετα μὲ τὸ καθῆκον του, σὰ νὰ τὸν ἔχει διαπεράσει κάποια ὀδύνη μὲ τὴν προσδοκία τῶν δεινῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει ἀπειληθεῖ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Εἰς τὰ Φῶτα: Δὲν πρέπει ν' ἀρχίζομε ἀπὸ τὴ θεωρία καὶ νὰ καταλήγομε στὸ φόβο (γιατὶ θεωρία ἀχαλίνωτη θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ ὠθήσει καὶ στὸν γκρεμό), ἀλλὰ πλαισιούμενοι ἀπὸ τὸ φόβο καὶ καθαίροντας τὸν ἑαυτό μας, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, λεπτυνόμενοι, νὰ ἀναβαίνομε σὲ ὕψος.

Ἐν φοβηθῶμεν μόνον, τὸ φοβηθῆναι Θεοῦ τι πλέον.

Φύλλων λαγωῦς ἐκφοβοῦσιν οἱ κτύποι,

Ἄνδρας δ' ἀνάνδρους αἰσικαὶ τῶν πραγμάτων.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐ τοσοῦτον ἐργάσασθαι δυνήσεται λόγος, ὅσον ἐργάζεται φόβος. Ὁ γὰρ τῆς γεέννης φόβος τὸν τῆς βασιλείας ἡμῖν κομιεῖ στέφανον. Αἰτία ἡμῖν πολλῶν ἀγαθῶν, εἰ βουλοίμεθα, ὁ διάβολος δεδοικότες γὰρ αὐτοῦ τὰς ἐπιβουλάς, νήφομεν καὶ μεμνήμεθα τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ ἐφεστῶτα τὸν ἐχθρὸν ὄρῶν, τῷ δυναμένῳ προστρέχει βοηθεῖν.

10 Καθάπερ ἐν οἰκίᾳ στρατιώτου διηνεκῶς ὀπλισμένου, οὐ ληστής, οὐ τοιχωρῦχος, οὐκ ἄλλος τις τῶν τὰ τοιαῦτα κακουργούντων τολμήσει φανῆναι, οὕτω φόβου κατέχοντος ψυχάς, οὐδὲν τῶν ἀνελευθέρων παθῶν ἐπεισέρχεται ραδίως ἡμῖν.

Διδύμου.— Οὐ δυνατὸν τὸν ἀληθῶς φοβούμενον τὸν Θεὸν 15 δειλίαν ἔχειν, εἰρημένου τοῦ, Πλὴν αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.— Ὡσπερ ἄκτις ἡλίου δι' ὀπῆς εἰσελθοῦσα ἐν οἴκῳ πάντα φωτίζει, ὡς καὶ τὸ λεπτότατον ὄρᾶν, τὸν τε κονιορτὸν πετόμενον, οὕτω καὶ φόβος Θεοῦ μετὰ διακρίσεως ἐν καρδίᾳ γενόμενος, πάντα αὐτῇ τὰ ἁμαρτήματα ὑποδεί- 20 κνυσιν.

Σενηριανου.— Ἀρχὴ σωτηρίας ἀνθρώπων ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος, καὶ ρίζα πάντων ἐν ἡμῖν ἀγαθῶν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος. Οὔτε δὲ Θεοῦ νόμος ἄνευ φόβου, οὔτε φόβος ἄνευ νόμου. Ὁ μὲν γὰρ νόμος τῶν ἐπιτεταγμένων ὑπηρέτην ἔχει τὸν φόβον, ὁ δὲ φόβος 25 τῶν προστεταγμένων δικαστὴν ἔχει τὸν νόμον.

Βιάντος.— Βίας ἐρωτηθεὶς, τί ἂν εἶη τῶν κατὰ τὸν βίον ἄφοβον, εἶπεν, Ὁρθὴ συνείδησις.

Ἐπικούρου.— Οὐκ ἔστιν ἄφοβον εἶναι, φοβερὸν φαινόμενον.

Ἐνα φόβο νὰ ἔχομε μόνο, τὸ νὰ φοβηθοῦμε τὸν Θεὸ περισσότερο.

Τοὺς λαγούς τοὺς φοβίζει τὸ θρόισμα τῶν φύλλων,
ἐνῶ τοὺς ἀνανδρους ἄνδρες οἱ σκιές τῶν πραγμάτων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τέτοια ἀποτελέσματα ὁ λόγος, ὅσα ἔχει ὁ φόβος. Γιατὶ ὁ φόβος τῆς γέεννας θὰ μᾶς χαρίσει τὸ στεφάνι τῆς βασιλείας. Αἰτία πολλῶν ἀγαθῶν γιὰ μᾶς, ἂν θὰ θέλαμε, εἶναι ὁ διάβολος. Γιατί, φοβοῦμενοι τὶς ἐπιβουλές του, εἴμαστε προσεκτικοὶ καὶ θυμόμαστε τὸν Θεό. Καθόσον ὅποιος βλέπει νὰ στέκει ἀπὸ πάνω του ὁ ἐχθρός, τρέχει σ' ἐκεῖνον πού μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει.

Ὅπως σὲ σπίτι ἐνὸς στρατιώτη, πού εἶναι συνεχῶς ὀπλισμένος, οὔτε ληστής οὔτε διαρρηκτῆς οὔτε κανένας ἄλλος παρόμοιος κακοποιὸς δὲν θὰ τολμήσει νὰ ἐμφανισθεῖ, ἔτσι, ὅταν ὁ φόβος κατέχει τὶς ψυχές μας, κανένα ἀπὸ τὰ ἀτιμωτικά πάθη δὲν εἰσέρχεται εὐκολα σ' ἐμᾶς.

Τοῦ Διδύμου: Δὲν εἶναι δυνατόν, ὅποιος ἀληθινὰ φοβᾶται τὸν Θεό, νὰ ἔχει μέσα του δειλία, ἀφοῦ ἔχει λεχθεῖ: «Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν μὴ φοβᾶσαι ἄλλον»³³.

Τοῦ Ἰωάννου Κλίμακος: Ὅπως ἡ ἀκτίνα τοῦ ἡλίου περνώντας ἀπὸ μιὰ τρυπούλα μέσα στὸ σπίτι φωτίζει τὰ πάντα, ὥστε νὰ βλέπει κανεὶς καὶ τὸ πιὸ λεπτὸ πρᾶγμα, τὸν κόκκο σκόνης ποῦ αἰωρεῖται, ἔτσι κι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἰσέλθει στὴν καρδιά μας μὲ διάκριση, τῆς ὑποδεικνύει ὅλα τὰ ἁμαρτήματά της.

Τοῦ Σεβηριανοῦ: Ἀρχὴ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, καὶ ρίζα ὅλων τῶν ἀγαθῶν μέσα μας ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Οὔτε νόμος τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ ἰσχύσει χωρὶς φόβο, οὔτε φόβος χωρὶς νόμο. Γιατὶ ὁ νόμος ἔχει ὑπηρετῆ τῶν ἐντολῶν τὸ φόβο, ἐνῶ ὁ φόβος ἔχει δικαστῆ, γιὰ ὅσα ἔχουν προσταχθεῖ, τὸ νόμο.

Τοῦ Βιάντα: Ἐρωτηθεὶς ὁ Βιάντας, τί θὰ ὑπῆρχε στὴ ζωὴ χωρὶς φόβο, εἶπε: Ἡ καθαρὴ συνείδηση.

Τοῦ Ἐπικούρου: Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄφοβος, αὐτὸς πού φαίνεται φοβερός.

33. Παροιμ. 7, 1.

*Δημοκρίτου.— Οὐ διὰ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ δέον ἀπέχεσθαι
 χρεῶν ἀμαρτημάτων.*

Εὐριπίδου:

*Ἄσύνετος, ὅστις ἐν φόβῳ μὲν ἀσθενής,
 5 Λαβὼν δὲ μικρὸν τι ψυχῆς φρονεῖ μέγα.*

Μενάνδρου

*Εὐήθειά μοι φαίνεται δηλουμένη,
 Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάττεσθαι δ' ἃ δεῖ.*

Τοῦ Δημοκρίτου. Δέν πρέπει ἔξαιτίας τοῦ φόβου, ἀλλά γιά τὸ πρέπον νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Δέν ἔχει σύνεση ὅποιος στήν ὥρα τοῦ φόβο εἶναι ἀδύναμος, ὅταν ὅμως λάβει λίγο θάρρος κάνει τὸ σπουδαῖο.

Τοῦ Μενάνδρου:

Μοῦ φαίνεται ἡλιθιότητα φανερή,
νὰ νοεῖς ὅσα πρέπει, νὰ μὴ προφυλάγῃσαι ὅμως ὅπως πρέπει.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.

Περὶ τῶν ταχέως μεταβαλλομένων, καὶ περὶ μετανοίας.

Λουκᾶ 9, 62 – «Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ’ ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Πετ. Β' 2, 21-22. – «Κρεῖσσόν ἐστι μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνόντα ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς παραδόθειας αὐτῷ ἁγίας ἐντολῆς. Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παρομιίας, “Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον”, καί, “Ἦς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβοῦρου”».

Παροιμ. 17, 20. – «Ἀνὴρ εὐμετάβολος γλώσση ἐκπεσεῖται εἰς 10 κακά».

Παροιμ. 26, 11. – «Ὡσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἔμετον καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως ἄφρων τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ ἀναστρέψας ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν».

Σοφ. Σειράχ 34, 26. – «Ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ τὰ αὐτὰ ποιῶν, τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούεται; καὶ τί ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν;».

Βασιλείου. – Ὁ ἐν προκοπῇ γενόμενος ἀγαθῶν ἔργων, εἶτα παλινδρομήσας πρὸς τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, οὐ μόνον τὸν ἐπὶ 20 τοῖς πεπονημένοις μισθὸν ἐζημιώθη, ἀλλὰ καὶ βαρύτερας ἀξιούται τῆς κατακρίσεως.

Οἷς εὐκόλος πρὸς μεταβολὴν ἢ διάνοια, τούτοις οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ τὸν θίον εἶναι μὴ τεταγμένον.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.

Περὶ τῶν μεταβαλλομένων εὐκολα, καὶ περὶ μετανοίας.

Λουκᾶ 9, 62: «Κανένας, πὺν βάζει τὸ χέρι του στὸ ἀλέτρι καὶ κοιτάζει πρὸς τὰ πίσω, δὲν εἶναι ἀποδεκτὸς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Πέτρ. Β' 2, 21-22: «Εἶναι καλύτερο νὰ μὴν εἶχε γνωρίσει κανεὶς τὴν ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης, παρὰ νὰ τὴ γνωρίσει καὶ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἁγία ἐντολὴ πὺν τοῦ παραδόθηκε. Ἐπαληθεύθηκε σ' αὐτοὺς ἡ παροιμία: “Τὸ σκυλὶ γύρισε στὸν ἴδιο του τὸν ἐμετό”³⁴, καὶ “ὁ χοῖρος πὺν λούστηκε, κυλίστηκε στὸ βουρκο”».

Παροιμ. 17, 20: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ γλῶσσα πὺν μεταβάλλεται θὰ πέσει σὲ κακά».

Παροιμ. 26, 11: «Ὅπως τὸ σκυλὶ πὺν ἐπιστρέφει στὸν ἐμετό του γίνεται μισητό, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ ἀνόητος πὺν μέσα στὴν κακία του ἐπιστρέφει στὴν ἴδια του ἁμαρτία».

Σοφ. Σειρ. 34, 26: “Ἀνθρώπου πὺν νηστεύει γιὰ τὰ ἁμαρτήματά του καὶ πηγαίνει πάλι καὶ κάνει τὰ ἴδια, ποιὸς θὰ εἰσακούσει τὴν προσευχὴ του καὶ τί τὸν ὠφέλησε ἢ ταπεινώσῃ του;».

Τοῦ Βασιλείου: “Ὅποιος ἔχει προκόψει σὲ ἔργα ἀγαθὰ καὶ ἔπειτα παλινδρόμησε στὴν ἀρχαία συνήθεια, ὄχι μονάχα χάνει τὸ μισθὸ του γιὰ ὅσα κοπίασε, ἀλλ' εἶναι ἄξιος καὶ γιὰ βαρύτερη κατάκριση.

“Ὅποιων ἡ διάνοια εἶναι εὐκόλη πρὸς μεταβολή, σ' αὐτοὺς δὲν εἶναι παράδοξο νὰ εἶναι καὶ ἡ ζωὴ τους ἀσταθής.

Κανένας πὺν ζεῖ μέσα στὴν κακία, νὰ μὴν ἀπελπίζεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, γνωρίζοντας, ὅτι ἡ γεωργία μεταβάλλει τὶς ποιότητες

---

34. Παροιμ. 26, 11.

Μηδείς ἐν κακίᾳ διάγων, ἑαυτὸν ἀπογινωσκέτω, εἰδὼς ὅτι γεωργία μὲν τῶν φυτῶν τὰς ποιότητας μεταβάλλει, ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλεια δυνατὴ ἐστὶ παντοδαπῶν ἀρρωστημάτων ἐπικρατῆσαι.

5 Ἄνθρωποι ταῖς νεφέλαις εἰκόμασι, πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τοῦ ἀέρος ἐμφερομέναις. Οὐ χρόνου ποσότητι, διαθέσει δὲ ψυχῆς ἢ μετάνοια κρίνεται.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Δέον εὐμετακινήτους μὲν εἶναι
10 πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος, ἀκινήτους δὲ πρὸς τὸ χείρον ἀπὸ τοῦ βελτίονος.

Οὐχ ἡ μετάθεσις τοῦ κακοῦ τὸ αἰσχρὸν ἔχει, ἀλλ' ἡ τούτου τήρησις τὴν ἀπώλειαν.

Τὸ μὴ ἁμαρτάνειν ἀναισθήτως, ἀλλ' ἐπιγινώσκειν καὶ συν-
15 οραῖν τὸ πλημμεληθέν, οὐκ ἔστι μικρόν, ἀλλ' ὁδὸς τίς ἐστὶ καὶ ἀρχὴ πρὸς διόρθωσιν ἄγουσα, καὶ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν.

Κούφους καὶ ἀνοήτους τούτους ὑπολαμβάνομεν, τοὺς ραδῖως ἐπ' ἀμφοτέρω φερομένους, καὶ μεταρρέοντας, καθάπερ αὔρας μεταπιπτούσας, ἢ μεταβολὰς καὶ παλιρροίας Εὐρίπου, ἢ
20 θαλάσσης ἄστατα κύματα.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ μετανοήσας ἐφ' οἷς ἔπραξε δεινοῖς, κἂν μὴ τῶν ἁμαρτημάτων ἀξίαν ἀποδείξηται τὴν μετάνοιαν, καὶ αὐτῆς ταύτης ὁμῶς ἔξει τὴν ἀντίδοσιν.

Εὐαγρίου.— Φυτὸν μεταφερόμενον συνεχῶς, καρπὸν οὐ
25 ποιεῖ.

Σωκράτους.— Ἀνδριάς μὲν ἐπὶ θάσεως, σπουδαῖος δὲ ἀνὴρ ἐπὶ καλῆς προαιρέσεως ἐστὼς, ἀμετακίνητος ὀφείλει εἶναι.

τῶν φυτῶν, ἐνῶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς στήν ἀρετὴ ἔχει τὴ δύναμη νὰ νικήσει κάθε εἶδους ἀρρωστήματα.

Οἱ ἄνθρωποι μοιάζουν μὲ τὰ σύννεφα· ἀνάλογα μὲ τὶς μεταβολές τῶν ἀνέμων πηγαίνουν σὲ διαφορετικὴ κατεύθυνση κάθε φορὰ.

Δὲν κρίνεται ἡ μετάνοια ἀπὸ τὸ μακρὸς τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ διάθεση τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πρέπει νὰ μετακινούμαστε εὐκολὰ ἀπὸ τὸ χειρότερο στὸ καλύτερο, ἀλλὰ νὰ εἴμαστε ἀμετακίνητοι ἀπὸ τὸ καλύτερο στὸ χειρότερο.

Δὲν εἶναι αἰσχρὸ ἡ μετάθεση ἀπὸ τὸ κακό, ἀλλὰ ἡ σταθερότητα σ' αὐτὸ συνεπάγεται τὴν ἀπώλεια.

Τὸ νὰ μὴν ἁμαρτάνει κανεὶς ἀσυναίσθητα, ἀλλὰ νὰ ἔχει ἐπίγνωση καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται τὸ πλημμέλημά του δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα, ἀλλ' εἶναι ἓνας δρόμος καὶ μιὰ ἀρχὴ πού ὁδηγεῖ στὴ διόρθωση καὶ τὴ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο.

Ἐκείνους θεωροῦμε ἐλαφρεῖς κι ἀνόητους, ἐκείνους πού εὐκολὰ βαδίζουν καὶ μεταπίπτουν καὶ στὰ δύο, ὅπως οἱ καιροὶ πού μεταπίπτουν ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο, ἢ οἱ μεταβολές καὶ οἱ παλίρροιες τοῦ Εὐρίπου, ἢ τὰ ἄστατα κύματα τῆς θάλασσας.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος μετανόησε γιὰ τὰ κακὰ πού ἔπραξε, ἀκόμα κι ἂν δὲν δείξει μετάνοια ἀξία τῶν ἁμαρτημάτων του, ὅμως καὶ γι' αὐτὴν ἀκόμα θὰ ἔχει κάποια ἀνταμοιβή.

Τοῦ Εὐαγρίου: Φυτό πού μεταφυτεύεται διαρκῶς, δὲν κάμνει καρπὸ.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ ἀνδριάντας πάνω στὴ βάση του καὶ ὁ σπουδαῖος ἄνθρωπος στημένος στήν καλὴ προαίρεση, ὀφείλει νὰ εἶναι ἀμετακίνητος.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ.

Περὶ ἁμαρτίας καὶ ἐξαγορεύσεως.

Ἰω. 8, 34.— «Πᾶς ὁ ποιῶν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειράχ. 21, 2.— «Ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως, φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας· ἐὰν γὰρ προσέλθῃς, δήξεταιί σε. Ὀδόντες λέοντος οἱ ὀδόντες αὐτῆς, καὶ ἀναιροῦντες ψυχὰς ἀνθρώπων».

Ρωμ. 6, 12-13.— «Μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ, μήτε παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὄπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτία».

Σοφ. Σειράχ. 27, 10.— «Λέων θήρα ἐνεδρεύει, οὕτως ἁμαρτία τοὺς ἐργαζομένους ἄδικα».

Σοφ. Σειράχ. 39, 25.— «Ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἐκτίσθη ἀπ' ἀρχῆς, οὕτω καὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς κακά».

Βασιλείου — Ὡσπερ τῆς τομῆς ἢ τοῦ καντήρος οὐχ ὁ ἰατρός αἷτιος, ἀλλ' ἡ νόσος, οὕτω καὶ οἱ τῶν πόλεων ἀφανισμοὶ ἐκ τῆς ἀμετρίας τῶν ἁμαρτανομένων τὴν ἀρχὴν ἔχοντες, τὸν Θεὸν ἀπάσης μέμψεως ἀπολύουσιν.

15 Ἡ ἁμαρτία ὡς μὲν ὠδίνεταί, ἔχει τινὰ αἰσχύνην, ἐπειδὴν δὲ τελεσθῇ, τότε ἀναισχυντοτέρους ποιεῖ τοὺς ἐργαζομένους αὐτήν.

Ὡς γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει καὶ τὰς περιστερὰς δυσωδία, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἢ πολὺ-
20 δακρυς καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἁμαρτία.

Ὡσπερ ἡ σκιά τῷ σώματι, οὕτω ταῖς ψυχαῖς αἱ ἁμαρτίαι παρέπονται, ἐναργεῖς τὰς πράξεις εἰκονίζουσαι.

Φύσει πρόχειρον ἢ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χειρὸν ὁ δρόμος.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ'.

Γιὰ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐξαγόρευση.

Ἰω. 8, 34: «Ὁ καθένας ποὺ κάνει ἁμαρτίες εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειρ. 21, 2: «Νὰ φεύγεις ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ὅπως φεύγεις μπροστὰ στὸ φίδι· γιατί, ἂν πλησιάσεις, θὰ σὲ δαγκάσει. Τὰ δόντια τῆς εἶναι δόντια λεονταριοῦ, ποὺ θανατώνουν τὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων».

Ρωμ. 6, 12-13: «Ἄς μὴν κυριαρχεῖ λοιπὸν ἡ ἁμαρτία στὸ θνητόσας σῶμα μὲ τὸ νὰ ὑπακούει σὶς ἐπιθυμίες του, οὔτε νὰ καθιστᾶτε τὰ μέλη σας μὲ τὶς ἁμαρτίες ὅπλα ἀδικίας».

Σοφ. Σειρ. 27, 10: «Τὸ λεοντάρι κυνηγώντας στήνει ἐνέδρες· τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ ἁμαρτία στοὺς ἐργάτες τῆς ἁμαρτίας».

Σοφ. Σειρ. 39, 25: «Γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀγαθὰ, παρόμοια καὶ κακὰ γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως γιὰ τὸ νυστέρι ἢ τὸν καυτηριασμὸ δὲν εἶναι ὑπεύθυνος ὁ γιατρός, ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια, ἔτσι καὶ οἱ ἀφανισμοὶ τῶν πόλεων, ἔχοντας τὴν ἀρχὴ τους στὰ δίχως μέτρο ἁμαρτήματα, ἀπαλλάσσουν τὸν Θεὸ ἀπὸ κάθε μομφῆς.

Ὅσο κυφορεῖται ἡ ἁμαρτία ἔχει κάποια ντροπὴ· ὅταν ὅμως τελεστεῖ, τότε καθιστᾶ ἀκόμα πιὸ ἀδιάντροπους ἐκείνους ποὺ τὴ διαπράττουν.

Ὅπως τὶς μέλισσες τὶς φυγαδεύει ὁ καπνὸς καὶ ἡ δυσοσμία τὰ περιστέρια, ἔτσι ἀπομακρύνει καὶ τὸν ἄγγελο φύλακα τῆς ζωῆς μας ἡ πολυδάκρυτη καὶ δύσοσμη ἁμαρτία.

Ὅπως ἡ σκιά ἀκολουθεῖ τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ οἱ ἁμαρτίες ἀκολουθοῦν τὶς ψυχὲς, εἰκονίζοντας μὲ πολλὴ καθαρότητα τὶς πράξεις.

Ἡ κακία εἶναι εὐκόλη ἀπὸ τὴ φύση τῆς καὶ εἶναι μακρὺς ὁ δρόμος πρὸς τὸ χειρότερο.

Εὐζήλωτον μέντοι καὶ πρόχειρον προᾶγμα ἢ μοχθηρία, καὶ οὐδὲν οὕτω ράδιον, ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Μὴ ἀπαξιώσης. ἔξαγορευσαί σου τὴν ἁμαρτίαν, ἵνα τῇ ἐντεῦθεν αἰσχύνῃ τὴν ἐκεῖθεν φύγῃς (ἐπειδὴ μέρος καὶ τοῦτο 5 τῆς ἐκεῖσε κολάσεως) καὶ δείξῃς ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὑβρεως.

Περιβαλοῦ κόπρια, δάκρυα, στεναγμούς, τὴν δι' ἔξαγορευσεως καὶ ἀτιμοτέρας ἀγωγῆς ἐπανόρθωσιν.

10 Οὐκ ἔστι τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐν ἄδη ἔξομολόγησις καὶ διόρθωσις. Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεός, ἐνταῦθα μὲν βίον καὶ προᾶξιν, ἐκεῖ δὲ τὴν τῶν πεπραγμένων ἐξέτασιν.

Κακία σιωπηθεῖσα, νόσος ὑπουλός ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Θάπτον γὰρ ἂν τις ὀλίγης κακίας 15 μεταλάβοι πλουσίως, ἢ ἀρετῆς βαθείας κατὰ μικρόν. Ἐπεὶ καὶ μέλιτι μὲν μικρὸν ἀψίνθιον τάχιστα μεταδίδωσι τοῦ πικροῦ, μέλι δὲ οὐδὲ τὸ διπλάσιον ἀψινθίῳ τῆς ἑαυτοῦ γλυκύτητος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Τοιοῦτον ἢ ἁμαρτία· πρὶν ἢ μὲν ἀπαρτισθῆναι, μεθύειν ποιεῖ τὸν ἀλόντα, ἐπειδὴν δὲ πληρωθῇ καὶ ἀ- 20 παρτισθῇ, τότε τὰ μὲν τῆς ἡδονῆς ταύτης ὑπεξίσταται καὶ σβέννυται, γυμνός δὲ ἔστηκε λωπὸν ὁ κατήγορος, τοῦ συνειδότος δημίου τάξιν ἐπέχων καὶ καταξαίνων τὸν πλημμεληκότα, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπαιτῶν δίκην, καὶ μολίβδου παντὸς βαρύτερον ἐπι- κείμενος

25 Ἀπόστηθι τῆς πονηρίας, παῦσαι τῆς κακίας, ἐπιλαβοῦ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὑπόσχου μηκέτι αὐτὰ ποιεῖν, καὶ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀπολογίαν. Ἐγὼ διαμαρτύρομαι καὶ ἐγγυῶμαι, ὅτι τῶν ἁμαρτανομένων ὑμῶν ἕκαστος, ἂν ἀποστὰς τῶν προτέρων κακῶν ὑπόσχηται τῷ Θεῷ μετὰ ἀληθείας μηκέτι αὐτῶν ἄψασθαι, οὐδὲν 30 ἕτερον ὁ Θεός ζητεῖ πρὸς ἀπολογίαν μείζονα. Φιλάνθρωπος γὰρ ἐστι καὶ ἐλεήμων, καὶ καθάπερ ἢ ὠδίνουσα ἐπιθυμεῖ τεκεῖν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὸν ἔλεον ἐκχεῖν τὸν ἑαυτοῦ.

Ἡ μοχθηρία προσελκύει τὸ ζῆλο μας καὶ εἶναι εὐκόλο πράγμα, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τόσο εὐκόλο, ὅσο τὸ νὰ γίνει κανεὶς κακός.

Μὴ θεωρήσεις ἀνάξιο νὰ ἐξαγορευθεῖς τὴν ἁμαρτία, γιὰ ν' ἀποφύγεις μὲ τὴν ἐδῶ ντροπὴ τὴν ἐκεῖ (ἐπειδὴ κι αὐτὸ εἶναι ἓνα μέρος τῆς ἐκεῖ τιμωρίας) καὶ γιὰ νὰ δείξεις ὅτι πράγματι μίσησες τὴν ἁμαρτία, ἐκθέτοντάς την πρὸς παραδειγματισμὸ ὅπως στὸ θρίαμβο, ἐπειδὴ εἶναι ἄξια γιὰ ὕβρη.

Νὰ περιβληθεῖς κοπριά, δάκρυα, στεναγμούς, γιὰ τὴν ἐπανόρθωση μὲ ἐξαγόρευση καὶ τὴν ταπεινωτικὴ συμπεριφορὰ.

Δὲν ὑπάρχει σὲ ὅσους ἔφυγαν στὸν ἄδη ἐξομολόγηση καὶ διόρθωση. Ὁ Θεὸς συνέκλεισε ἐδῶ τὸ βίο καὶ τὴν πράξη, ἐνῶ ἐκεῖ φύλαξε τὴν ἐξέταση τῶν πράξεων.

Κακία ποὺ ἀποσιωπήθηκε, εἶναι ὑπουλη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γρηγορώτερα κανένας μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει πλούσια λίγη κακία ἢ λίγο-λίγο βαθιὰ ἀρετὴ. Ἐπειδὴ καὶ στὸ μέλι λίγη ποσότητα ἀψίνθιοῦ μεταδίδει ἀμέσως τὴν πίκρα του, ἐνῶ τὸ μέλι, κι ἂν ἀκόμα διπλασιαστεῖ, δὲν θὰ μεταδώσει τὴ γλυκύτητά του στὸ ἀψίνθιο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τέτοια εἶναι ἡ ἁμαρτία· προτοῦ ἀκόμη ὀλοκληρωθεῖ κάνει τὸν αἰχμάλωτό της νὰ μεθάει, ἐνῶ ὅταν ὀλοκληρωθεῖ καὶ συντελεστεῖ, τότε ἡ διάσταση τῆς ἡδονῆς διαφεύγει καὶ σβήνει καὶ στέκεται γυμνὸς ὁ κατήγορος, ἡ συνείδηση παίρνει τὴ θέση τοῦ δημίου καὶ ξεσχίζει ἐκεῖνον ποὺ πλημμέλησε καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἔσχατη ποινὴ, ἐπιθέτοντάς την πιὸ βαριὰ καὶ ἀπὸ τὸ μολύδι.

Στάσου μακριὰ ἀπὸ τὴν πονηρία, σταμάτησε τὴν κακία, ἐπίδωξε τὴν ἀρετὴ καὶ ὑποσχέσου ὅτι δὲν θὰ κένεις πιά τὰ ἴδια, καὶ εἶναι ἀρκετὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ἀπολογία σου. Ἐγὼ δίνω ἐπιβεβαίωση καὶ ἐγγύηση, ὅτι καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ποὺ ἁμαρτάνομε, ἂν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἁμαρτίες του καὶ ὑποσχεθεῖ ἀληθινὰ στὸν Θεό, ὅτι πιά δὲν θὰ τ' ἀγγίσει, ὁ Θεὸς δὲν ζητεῖ τίποτε γιὰ μεγαλύτερη ἀπολογία. Γιατὶ εἶναι φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων, καὶ ὅπως ἐκείνη ποὺ τὴν ἔπιασαν οἱ ὠδίνες ἐπιθυμεῖ νὰ γεννήσει, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκχύσει τὴν εὐσπλαχνία του.

“Ὡσπερ γὰρ σπινθήρ εἰάν φθάσῃ ἐπιλαβέσθαι τινός, πάντα λοιπὸν κατανέμεται, οὕτω τῆς ἁμαρτίας φύσις, ἐπειδὴ τῶν τῆς ψυχῆς λογισμῶν ἐπιλάβηται καὶ μηδεὶς ἢ ὁ σβέσων, χαλεπωτέρα λοιπὸν καὶ δυσχείρωτος γίνεται, τῇ τῶν δευτέρων προσθήκῃ 5 εἰς μείζονα καταφρόνησιν ἐπαιρομένη.

“Ὡσπερ γὰρ ὁ ἐν ἁμαρτήμασιν ὢν, ἐτέρων κατηγορῶν, ἑαυτοῦ πρὸς ἐκείνων κατηγορεῖ, οὕτω καὶ ὁ ἐν συμφορᾷ ὢν καὶ ὀνειδίζων ἐτέρου συμφοράς, ἑαυτὸν πρὸ ἐκείνου ὀνειδίζει.

Καθάπερ οἱ διὰ νυκτὸς ἀσελήνου βαδίζοντες τρέμουσι, καὶ 10 μηδεὶς ὁ φοβῶν παρῆ, οὕτω καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ἐργαζόμενοι, θαρρεῖν οὐκ ἔχουσι, καὶ μηδεὶς ὁ ἐλέγχων ἢ.

Ἐπὶ ἐνός. οὐ θέλομεν ἀσχημονῆσαι ἐνταῦθα, ἐπὶ δὲ μυριάδων ἐκεῖ τί ποιήσομεν;

Γρηγορίου Νύσσης.— Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χεῖρον ἢ φύσις.

Κυρίλλου.— Πολλὰ πταίομεν ἅπαντες. Νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ εἰς ἁμαρτίαν εὐκολον, διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς εἰσοικισαμένων τὸ πάθος.

Φίλωνος.— Τῷ μὲν ἀγνοία τοῦ κρείττονος διαμαρτάνοντι 20 συγγνώμη παρεισέρχεται, ὁ δὲ ἐξεπίτηδες ἀδικῶν, ἀπολογίαν οὐκ ἔχει.

Κλήμεντος.— Φοβηθῶμεν οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλ’ ἁμαρτήματα, δι’ ἃ ἡ νόσος καὶ νόσον ψυχῆς, οὐχὶ σώματος.

Θεοτίμου.— Ἐοικεν ἡ ἁμαρτία παραβλήματι κωλύοντι τὴν 25 εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν γενέσθαι.

Ἰωσήπου.— Οὐκ ἐκριζωτῆς τῶν παθῶν, ἀλλ’ ἀνταγωγιστής ἐστὶν ὁ λογισμός.

Οὔτε πῦρ ἱματίῳ περιστεῖλαι δυνατόν, οὔτε αἰσχρὸν ἁμάρτημα χρόνῳ.

30 Ἀριστοτέλους.— Οὐ πόρρω τοῦ ἀναμαρτήτου καθίστησιν ἑαυτὸν, ὁ τὸ ἁμαρτηθὲν ἐπιεικῶς ὁμολογήσας.

“Ὅπως λοιπὸν ἡ σπίθα, ἂν πέσει σὲ κάτι, κατατρώει στὴ συνέχεια τὰ πάντα, ἔτσι καὶ ἡ ἁμαρτία, ἂν αἰχμαλωτίσει τοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας νὰ τὴ σβήσῃ, γίνεται στὸ ἕξις πιὸ φοβερὴ καὶ πιὸ δύσκολη νὰ νικηθεῖ, ἐπειδὴ μεγαλώνει ἡ ἔπαρση καὶ ἡ περιφρόνησὴ τῆς μὲ τὴν προσθήκη τῶν δευτέρων.

“Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ μέσα στὶς ἁμαρτίες, κατηγορώντας ἄλλους, κατηγορεῖ πρὶν ἀπὸ ἐκείνους τὸν ἑαυτὸ του, ἔτσι καὶ ὁποῖος ἔχει πάθει κάποια συμφορὰ καὶ εἰρωνεύεται τὶς συμφορὲς ἄλλου, εἰρωνεύεται πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἑαυτὸ του.

“Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ βαδίζουν μέσα σὲ νύχτα χωρὶς φεγγάρι τρέμουν, κι ἂν ἀκόμη δὲν τοὺς φοβίζει κανένας, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διαπράττουν τὴν ἁμαρτία δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν θάρρος, κι ἂν ἀκόμη δὲν ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ τοὺς ἐλέγχει.

Μπροστὰ σὲ ἓνα μάρτυρα ἐδῶ δὲν θέλομε νὰ κάνομε μιὰ ἀσχῆμα, τί θὰ κάνομε ἐκεῖ μπροστὰ σὲ μυριάδες;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ εὐκολία γιὰ τὴν κακία εἶναι μεγάλη καὶ ἡ φύση μας εὐκόλα κλίνει πρὸς τὸ χειρότερο.

Τοῦ Κυρίλλου: “Ὅλοι κάνομε πολλὰ σφάλματα. Γιατὶ ἡ φύση μας ἔχει τὴ νόσο τῆς εὐκολίας στὴν ἁμαρτία, ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ ἐγκατέστησαν μέσα μας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ πάθος.

Τοῦ Φίλωνα: Σ’ ὅποιον ἁμαρτάνει ἀπο ἀγνοία τοῦ καλύτερου, παραχωρεῖται συγνώμη· ὅποιος ὅμως ἀδικεῖ ἐξεπίτηδες, δὲν ἔχει ἀπολογία.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἄς φοβηθοῦμε ὄχι τὴν ἐξωτερικὴ νόσο, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ἀπὸ τὰ ὅποια προέρχεται ἡ νόσος, καὶ μάλιστα τὴ νόσο τῆς ψυχῆς, ὄχι τοῦ σώματος.

Τοῦ Θεοτίμου: Μοιάζει ἡ ἁμαρτία μὲ παραπέτασμα ποὺ ἐμποδίζει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ νὰ φτάσῃ σ’ ἐμᾶς.

Τοῦ Ἰωσήπου: Δὲν εἶναι ὁ λογισμὸς ἐκριζωτῆς τῶν παθῶν, ἀλλὰ ἀνταγωνιστῆς τους.

Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ περιορίσῃ κανεὶς τὴ φωτιὰ μὲ ἓνα φόρεμα, οὔτε ἓνα αἰσchrὸ ἁμάρτημα μὲ τὸ χρόνο.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Δὲν βάζει τὸν ἑαυτὸ του μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀναμαρτησία ὅποιος ὁμολογήσῃ μὲ κοσμιότητα τὴν ἁμαρτία του.

Πυθαγόρου.— Τὰ ἁμαρτήματά σου πειρῶ, μὴ λόγοις ἐπικαλύπτειν, ἀλλὰ θεραπεύειν ἐλέγχους.

Δημοσθένους.— Ὡσπερ σωματικὸν πάθος οὐ κρυπτόμενον οὐδὲ ἐπαινούμενον ὑγιάζεται, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ κακῶς φρουρουμένη θεραπεύεται.

Μοσχίωνος.— Βέλτιον ὀλιγάκις ὁμολογοῦντα κατορθοῦν, σωφρονεῖν πολλάκις, ἢ ὀλιγάκις ἁμαρτάνειν λέγοντα, πλημμελεῖν πολλάκις.

Ζήνωνος.— Ζῆθι, ὦ ἄνθρωπε, μὴ μόνον ἵνα φάγῃς καὶ πῖῃς, 10 ἀλλ' ἵνα τῷ ζῆν πρὸς τὸ εὖ ζῆν καταχρήση.

Φανωρίνου.— Πάθος τί μου προσέπεσε τῇ ψυχῇ, καὶ τί μὲν ἐστὶν οὐκ οἶδα. Ἐρωτα δὲ αὐτὸ λέγουσιν οἱ μεμνημένοι. Βάσκανε δαῖμον καὶ ἀλόγιστε, ἀσθενεῖ προσελήλυθας σώματι, φέρειν σε μὴ δυναμένῳ. Ἐξίσταμαί σου, δαῖμον· παραχωρῶ σου 15 τῆς μάχης οὐκ εἰμί σου στρατιώτης.

Θεοφράστου.— Ἐρως ἐστὶν ἀλογίστου τινὸς ἐπιθυμίας ὑπερβολή, ταχεῖαν μὲν ἔχουσα τὴν πρόσσοδον, βραδεῖαν δὲ τὴν ἀπόλυσιν.

Τοῦ Πυθαγόρα: Μὴν προσπαθεῖς νὰ καλύψεις τὰ ἁμαρτήματά σου μὲ λόγια, ἀλλὰ νὰ τὰ θεραπεύεις μὲ τοὺς ἐλέγχους.

Τοῦ Δημοσθένη: "Ὅπως ἡ σωματικὴ ἀσθένεια δὲν θεραπεύεται ἂν ἀποκρύπτεται καὶ ἐπαινεῖται, ἔτσι οὔτε ἡ ψυχὴ θεραπεύεται πὺ φρουρεῖται κακῶς.

Τοῦ Μοσχίωνα: Εἶναι καλύτερα νὰ ὁμολογεῖς ὅτι λίγα πετυχαίνεις καὶ νὰ δείχνεσαι φρόνιμος, παρὰ νὰ ἰσχυρίζεσαι ὅτι σὲ λίγα ἀποτυχαίνεις καὶ νὰ σφάλλεις συχνά.

Τοῦ Ζήωνα: Ζήσε, ἄνθρωπε, ὄχι μονάχα γιὰ νὰ φᾶς καὶ νὰ πιεῖς, ἀλλὰ γιὰ νὰ χρησιμοποιεῖς τὴ ζωὴ σου γιὰ τὴ ζωὴ τῆς μακαριότητος.

Τοῦ Φαβωρίνου: Κάποιο πάθος προσέβαλε τὴν ψυχὴ μου καὶ δὲν γνωρίζω τί εἶναι. Οἱ γνῶστες τὸ λένε ἔρωτα. Φθονερὸ κι ἀλόγιστε δαίμονα, ἦρθες σὲ ἀσθενικὸ σῶμα πὺ δὲν μπορεῖ νὰ σὲ ἀντέξει. Ἀπομακρύνομαι ἀπὸ κοντά σου, δαίμονα, σοῦ παραχωρῶ τὶς μάχες· δὲν εἶμαι στρατιώτης σου.

Τοῦ Θεοφράστου: Ἐρωτας εἶναι ἡ ὑπερβολὴ μᾶς ἀπερίσκεπτης ἐπιθυμίας, πὺ ἔρχεται γρήγορα, ἀλλὰ φεύγει ἀργά.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄.

Περὶ ἀκρασίας καὶ γαστριμαργίας.

Λουκᾶ 6, 25.— «Οὐαὶ οἱ ἐμπεπλησμένοι, ὅτι πεινάσετε· οὐαὶ οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε».

Ἰακ. 5, 5.— «Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐτρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς».

5 Παροιμ. 24, 15.— «Μὴ ἀπατηθῆς ἐν χορτασίᾳ κοιλίας σου».

Παροιμ. 25, 16.— Μέλι εὐρών, τὸ ἱκανὸν φάγε, μὴ ποτε πλησθεὶς ἐξεμέσης».

Σοφ. Σειρ. 40, 29.— «Ἀνὴρ βλέπων εἰς τράπεζαν ἀλλοτρίαν, οὐκ ἔστιν ὁ θίος αὐτοῦ ἐν λογισμῶ ζωῆς».

10 Βασιλείου— Γαστήρ συναλλάκτης ἐστὶν ἀπιστότατος, ταμεῖον ἀφύλακτον· πολλῶν ἀποτεθέντων, τὴν μὲν βλάβην παρακατέχουσα, τὰ δὲ παραδοθέντα οὐ κατέχουσα.

Λίχνη γαστήρ, ἡ αἰεὶ ἀπαιτοῦσα καὶ μηδέποτε λήγουσα. Ἡ λαμβάνουσα σήμερον, καὶ αὔριον λανθανομένη. Ὅταν ἐμπλησθῆ, περὶ ἐγκρατείας φιλοσοφεῖ· ὅταν διαπνευσθῆ, ἐπιλανθάνεται τῶν δογμάτων.

Φοβήθητι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἐκεῖνον παρέδωκε τῷ πυρὶ ἢ διὰ θίου τρυφή. Οὐ γὰρ ἀδικίαν, ἀλλὰ τὸ ἀβροδίαιτον ἐγκληθεὶς, ἀπετηγανίζετο ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου.

20 Ἐκ γὰρ τῆς παχείας τροφῆς καὶ οἴνου, αἰθαλώδεις τινὲς ἀναθυμιάσεις ἀναπεμπόμεναι, νεφέλης δίκην πυκνῆς, τὰς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐλλάμπεις ἐπὶ τὸν νοῦν διακόπτουσι. Διὸ καὶ Μωϋσῆς πρὸς θεωρίαν Θεοῦ ἀναβαίνων διὰ τοῦ νοῦ, ἄσι-

ΛΟΓΟΣ ΚΖ'.

Γιὰ τὴν ἀκράτεια καὶ τὴ γαστριμαργία.

Λουκᾶ 6, 25: «Ἐλλοίμονό σας, οἱ χορτασμένοι, γιατί θά πεινάσετε· ἄλλοίμονο ὅσοι γελάτε, γιατί θά πενθήσετε καὶ θά κλάψετε».

Ἰάκ. 5, 5: «Ἀπολαύσατε στή γῆ καὶ σπαταλήσατε, θρέψατε τίς καρδιές σας ὅπως σέ μέρα σφαγῆς».

Παροιμ. 24, 15: «Μὴν ἔξαπατηθεῖς μέ τὸ χορτασμό τῆς κοιλιᾶς σου».

Παροιμ. 25, 16: «Ὅταν βρεῖς μέλι, φάγε ὅσο εἶναι ἀρκετό, μήπως παραχορτάσεις καὶ κάνεις ἔμετό».

Σοφ. Σειρ. 40, 29: «Ἄνθρωπος πού κοιτάζει σέ ξένο τραπέζι, τὸ βιός του δὲν μπαίνει σὸ λογαριασμό τῆς ζωῆς».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ κοιλιά σίς συναλλαγές εἶναι πάρα πολὺ ἀναξιόπιστη, ταμεῖο ἀφύλαχτο· ἀπὸ τὰ πολλὰ πού κατατίθενται σ' αὐτὴν κρατᾶει τὴ βλάβη, ἐνῶ ἐκεῖνα πού τῆς παραδίδονται δὲν τὰ κρατᾶει.

Εἶναι ἀχόρταγη ἡ κοιλιά, πού ἀπαιτεῖ συνέχεια καὶ δὲν σταματᾶ ποτέ. Σήμερα παίρνει, κι αὔριο τὸ ξεχνᾶ. Ὅταν χορτάσει, φιλοσοφεῖ γιὰ ἐγκράτεια, ὅταν ὅμως χωνέψει, ξεχνᾶ τίς φιλοσοφίες τῆς.

Νὰ φοβηθεῖς τὸ παράδειγμα τοῦ πλουσίου. Ἡ ὑλικὴ ἀπόλαυση σ' ὅλη τὴ ζωὴ του τὸν παρέδωσε ἐκεῖνον στή φωτιά. Γιατί δὲν κατηγορήθηκε γιὰ ἀδικία, ἀλλὰ γιὰ μαλθακὸ τρόπο ζωῆς, καὶ καταφλεγόταν στή φλόγα τοῦ καμινιοῦ.

Ἀπὸ τὰ λιπαρὰ φαγητὰ καὶ τὸ κρασί, ἀναδιδόμενες κάποιες ἀναθυμιάσεις γεμάτες μαύρους καπνοὺς, διακόπτουν τοὺς φωτισμοὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ κι ὁ Μωυσῆς, ἀνεβαίνοντας σὸ ὄρος γιὰ τὴ νοερὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἔμεινε χωρὶς

τος καὶ ἄποτος ἡμερῶν τεσσαράκοντα διετέλεσεν, ἀθόλωτον διαμένειν αὐτῷ τὸ ἡγεμονικὸν διοικούμενος.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἄϋπνός ἐστι καὶ ἀκοίμητος πρὸς τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν ἢ ἀνθρωπίνη φύσις.

5 Δὸς εἶπε γαστήρ. Ἦν λαβοῦσα σωφρονεῖς,
Δώσω προθύμως, ἦν δὲ τοῖς κάτω δίδως
Κόπρον λάβοις μὲν, ἀλλ' ὅμως μὴ πλουσίαν.
Εἰ δ' οὖν κατάσχοις, δώσωμεν καὶ πλουσίαν.

Ἄκρασία γὰρ ἐμοὶ πᾶν τὸ περιττὸν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν,
10 καὶ ταῦτα, πεινόντων ἄλλων καὶ δεομένων, τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ
πηλοῦ καὶ κράματος.

Οὐδὲν οὕτω ἐπίμαχόν τε καὶ φιλόνεικον, ὡς ἡ γαστήρ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθεῖς, πρό-
σεχε σεαυτῷ. Ἀπόκρημνος γὰρ ἐστὶν ὁ τόπος τῆς τρυφῆς.

15 Ἰωάννου τῆς Κλίμακος.— Θλιβομένης κοιλίας ταπεινοῦται
καρδία, θεραπευομένης δὲ γαυριᾶ λογισμός.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ὅψον σοι γενέσθω ἔνδεια, καὶ τὸ μὴ
ἐπιβάλλειν κόρον τῷ κόρῳ, μηδὲ ἀμβλύνειν τῇ κραιπάλῃ τὴν
ὄρεξιν.

20 Ρίζα τῶν περὶ τὸν βίον πλημμελημάτων ἐστὶν ἢ περὶ τὸν
λαμὸν ἀσχολία.

Μέχρι τῆς ὑπερώας ἢ τῶν ἡδυσμάτων αἴσθησις τὸν ὄρον
ἔχει, ἀπὸ δὲ ὑπερώας ἀδιάκριτος ἢ τῶν ἐμβαλλομένων διαφο-
ρά, ὁμοτίμως τὰ πάντα τῆς φύσεως πρὸς δυσωδίαν ἀλλοιούσης.

25 Φίλωνος.— Ἐγκρατείας μὲν ἴδιον ὑγίεια καὶ ἰσχύς, ἀκρα-
σίας δὲ ἀσθένεια καὶ νόσος γειτνιῶσα θανάτῳ.

Πλουτάρχου.— Ἡ τρυφή, καθάπερ στρατοπέδου, τῆς τῶν
ἀπαιδευτῶν ψυχῆς τὰ ἄριστα ἀφαιρεῖται.

Δημοκρίτου.— Ὑγίαν ἔχειν παρὰ Θεοῦ αἰτοῦνται οἱ ἄν-
30 θρωποι, τὴν δὲ ταύτης δύναμιν παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες, οὐκ ἴσα-
σιν. Ἄκρασία γὰρ τὰ ἐναντία πράσσοντες, αὐτοὶ προδότηι τῆς
ὑγείας γίνονται.

Ὡσπερ ἄλεμμα οὐ τὸ ἡδὺ καλόν, οὐδὲ τὸ μακρόν, ἀλλὰ τὸ

φαγητὸ καὶ ποτὸ γιὰ σαράντα ἡμέρες, μεριμνώντας νὰ μείνει ἀθόλωτο τὸ ἡγεμονικὸ τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἄυπνη καὶ ἀκοίμητη ὡς πρὸς τὴν ἐπιθυμία της γιὰ τὸ περισσότερο.

Δὸς μου, εἶπε ἡ κοιλιὰ. Ἐὰν λαβαίνοντας μείνεις φρόνιμη, θὰ σοῦ δώσω πρῶθυμα· ἀλλὰ τὴν κόπρο ποὺ πρὸς τὰ κάτω διοχετεύεις θὰ τὴ λάβεις βέβαια, ὄχι ὅμως πλούσια.

Ἐὰν ὅμως τὴ συγκρατήσεις, θὰ σοῦ δώσω καὶ πλούσια.

Ἡ ἀκράτεια γιὰ μένα εἶναι κάθε περιττὸ καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, καὶ μάλιστα τὴ στιγμή ποὺ ἄλλοι πεινοῦν κι ἔχουν ἀνάγκη, ἄλλοι ποὺ εἶναι ἀπὸ τὸν ἴδιο πηλὸ καὶ τὸ ἴδιο κρᾶμα.

Τίποτε δὲν εἶναι τόσο μαχητικὸ καὶ φιλόνεικο, ὅσο ἡ κοιλιὰ.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν φᾶς καὶ πιεῖς καὶ χορτάσεις, πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου. Γιατί ὁ τόπος τῆς ἀπόλαυσης εἶναι ἀπόκρημνος.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὅταν ἡ κοιλιὰ λυπᾶται, ἡ καρδιὰ ταπεινώνεται, ἐνῶ ὅταν αὐτὴ ἱκανοποιεῖται, ἐπαίρεται ὁ λογισμὸς.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Προσφάγι ἄς σοῦ γίνῃ ἡ φτώχεια καὶ τὸ νὰ μὴ προσθέτεις κόρο στὸν κόρο, οὔτε νὰ χαλᾶς τὴν ὄρεξή σου μὲ τὴν κραιπάλη.

Ρίζα τῶν σφαλμάτων στὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἀσχολία μὲ τὸ φάρυγγα.

Ἡ αἴσθησις τῶν φαγητῶν ἔχει τὸ ὄριό της μέχρι τὴν ὑπερώα· ἀπὸ τὴν ὑπερώα καὶ πέρα ἡ διαφορὰ τῶν ὄσων τρῶμε εἶναι ἀνύπαρκτη· ὅλα ἡ φύσις τ' ἀλλοιώνει ὁμότιμα πρὸς τὴ δυσωδία.

Τοῦ Φίλωνα: Γνώρισμα τῆς ἐγκράτειας εἶναι ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμη, ἐνῶ τῆς ἀκράτειας ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ νόσος ποὺ γειτονεύει μὲ τὸ θάνατο.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ τρυφὴ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ἀπαιδευτῶν, σὰν ἀπὸ στρατόπεδο, τὰ ἄριστα στοιχεῖα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ τοὺς δώσει ὑγεία, δὲν γνωρίζουν ὅμως ὅτι τὴ δύναμη τῆς ὑγείας τὴν ἔχουν μέσα τους. Γιατί μὲ τὴν ἀκράτειά τους, πράττοντας τὰ ἀντίθετα, γίνονται οἱ ἴδιοι προδότες τῆς ὑγείας.

Ὅπως δὲν εἶναι καλὸ τὸ εὐχάριστο ἄλειμμα οὔτε τὸ παρατετα-

ὑγιεινόν, οὕτω καὶ τροφή, οὐχ ἢ ἡδεῖα καλή, οὐδὲ ἢ πολλή, ἀλλ' ἢ ὑγιεινή.

Τάχος καὶ ἔπειξις ἀπέστω τοῦ ἐσθίειν· κυνῶδες γὰρ τοῦτο, καὶ θηρίῳ μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ πρέπον.

5 Κάτωνος.— Οὗτος τῆς πολυτελείας καθαπτόμενος, εἶπεν· Ὡς χαλεπὸν ἐστὶν λέγειν πρὸς γαστέρα, ὧτα μὴ ἔχουσιν.

Ἀντισθένης.— Ἀντισθένης ἐρωτηθεὶς, Τί ἐστὶν ἐορτή, εἶπε· Γαστρομαργίας ἀφορμή.

Ἐπικτήτου.— Φρόντιζε ὅπως σε μὴ τὰ ἐν τῇ γαστρὶ σιτία πι-
10 αίνει, ἀλλ' ἢ ἐν τῇ ψυχῇ εὐφρασία. Ἐπεὶ τὰ μὲν ἀποσκυβαλίζεται, καὶ συνεκρεῖ ὁ ἔπαινος· ἢ δὲ ψυχὴ χωρισθεῖσα, διαπαντὸς ἀκήρατος μένει.

Ἐν ταῖς ἐστιάσεσι, μέμνητο ὅτι δύο ὑποδέχονται· τό τε σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ ὅτι ἂν τῷ σώματι δῶς, τοῦτο εὐθὺ ἐξέχεας, ὅ
15 τι δ' ἂν τῇ ψυχῇ διαπαντὸς τηρεῖς.

Διογένους.— Τῶν οἰκιῶν ἔνθα πλείστη τροφή, πολλοὺς μῦς εἶναι καὶ γαλάς· καὶ σώματα δὲ τὰ πολλὴν τροφήν δεχόμενα, καὶ νόσους ἴσας ἐφέλκεσθαι.

Κράτητος.— Κράτης ἰδὼν χρυσοῦν εἰκόνα Φρύνης τῆς ἐταί-
20 ρας ἐν Δελφοῖς ἐστῶσαν, ἀνέκραγεν, ὅτι Τοῦτο τῆς Ἑλλήνων ἀκρασίας τρόπαιον ἔστηκεν.

Ὁ αὐτὸς νεανίσκον ἰδὼν ἀθλητικὸν οἴνω καὶ κρεοφαγία καὶ ἀσκήσει σάρκα πολλὴν ὑποτρέφοντα, εἶπεν· ὦ δαιμόνιε, παῦσαι καθ' ἑαυτοῦ ποιῶν τὸ δεσμωτήριον ἰσχυρόν.

25 Θεόγνιδος.

Πολλῶ τοῖς πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη

Ἄνδρας, ὅσοι μοίρης πλεῖον ἔχειν ἔθελον.

Σωκράτους.— Οὗτος τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἔλεγε ζῆν ἵνα ἐσθίωσιν, ἐγὼ δὲ ἐσθίω ἵνα ζῶ.

μένο, ἀλλὰ τὸ ὑγιεινόν, ἔτσι καὶ ἡ τροφή δὲν εἶναι καλὴ ἢ νόστιμη οὔτε ἡ πολλή, ἀλλὰ ἡ ὑγιεινή.

Νὰ μὴ συνοδεύουν τὸ φαγητό σου ἡ ταχύτητα καὶ ἡ βιασύνη. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τοῦ σκύλου, κι ἀρμῶζει σὲ θηρίο μάλλον, παρὰ σὲ ἄνθρωπο.

Τοῦ Κάτωνα: Αὐτὸς κατηγορώντας τὴν πολυτέλεια εἶπε· Πόσο φοβερό εἶναι νὰ μιᾶς στὴν κοιλιὰ σου πού δὲν ἔχει αὐτιά.

Τοῦ Ἀντισθένης: Ἐρωτηθεὶς ὁ Ἀντισθένης, Τί εἶναι ἐορτῆ, εἶπε· Ἀφορμὴ γαστριμαργίας.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Φρόντιζε νὰ μὴ σὲ παχαίνουν οἱ τροφές τῆς κοιλιᾶς, ἀλλὰ ἡ χαρὰ τῆς ψυχῆς. Γιατὶ οἱ τροφές διαλύονται καὶ μαζί τους διαλύεται καὶ τὸ ἐγκώμιό τους, ἐνῶ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ χωριστικὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, μένει γιὰ πάντα ἄφθαρτη.

Στὰ τραπέζια μὴν ξεχνᾶς ὅτι παρακάθονται δύο, τόσο τὸ σῶμα ὅσο καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ ὅ,τι δώσεις στὸ σῶμα, αὐτὸ ἀμέσως τὸ βγάζεις ἔξω, ἐνῶ ὅ,τι δώσεις στὴν ψυχὴ, τὸ φυλάγεις γιὰ πάντα.

Τοῦ Διογένης: Στὰ σπίτια πού ὑπάρχει ἄφθονη τροφή, κυκλοφοροῦν πολλὰ ποντίκια καὶ πολλές γάτες. Ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα πού δέχονται πολλὴ τροφή, ἐπισύρουν ἰσάριθμες ἀσθένειες.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης ὅταν εἶδε χρυσὴ εἰκόνα τῆς Φρύνης τῆς ἐταίρας στημένη στους Δελφούς, φώναξε· Αὐτὸ εἶναι τρόπαιο τῆς ἀκράτειας τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἴδιος, ὅταν εἶδε ἓνα νέο ἀθλητικὸ νὰ τρέφει πολλές σάρκες μὲ τὸ κρασί καὶ τὴν κρεοφαγία καὶ τὴν ἄσκηση, εἶπε· Δυστυχισμένε, παῦσε νὰ κάνεις ἰσχυρὴ τὴ φυλακὴ τοῦ ἑαυτοῦ σου.

Τοῦ Θεόγνιδος:

Πολὺ περισσότερους ἄνδρες κατέστρεψε ἤδη ὁ κόρος, παρὰ ὁ λιμός, ὅσοι ἠθελαν νὰ ἔχουν μεγαλύτερη μερίδα.

Τοῦ Σωκράτη: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ζοῦν γιὰ νὰ τρώ-νε, ἐνῶ ἐγὼ τρώγω γιὰ νὰ ζῶ.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ.
Περὶ λύπης καὶ ἀθυμίας.

Ματθ. 5, 5.— «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται».

Κορ. Β' 2, 2.— «Τίς ἐστὶν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ;».

5 Παροιμ. 25, 20.— «Ὡσπερ σῆς ἱματίῳ καὶ σκώληξ ξύλω, οὕτω λύπη ἀνδρὸς βλάβπει καρδίαν».

Σοφ. Σειράχ 38, 18.— «Ἀπὸ λύπης ἐκβαίνει θάνατος, καὶ λύπη καρδίας κάμψει ἰσχύν».

Βασιλείου.— Ὡσπερ οἱ σκώληκες τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν
10 ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λύπαι τοῖς μαλακωτέροις ἤθεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται.

Ὁ λέγων μὴ πρέπειν τῷ δικαίῳ τὴν θλιψίν, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ τὸν ἀνταγωνιστήν.

Γρηγορίου Θεολόγου— Φέρει παραμυθίαν ὀδυνομένῳ κοι-
15 νωνία τῶν στεναγμῶν.

Ἔστι ποτὲ ἡδονῆς λύπη τιμιωτέρα, καὶ κατήφεια πανηγύρεως καὶ γέλωτος οὐ καλοῦ, δάκρυον ἐπαινετόν.

Μέγα γὰρ τὸ παρὰ συναλούντων φάρμακον. Οἱ γὰρ τὸ ἴσον τοῦ πάθους ἔχοντες, πλέον εἰσὶν εἰς παραμυθίαν τοῖς πά-
20 σχουσιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Καιρὸς ἀθυμίας, οὐχ ὅταν πάσχωμεν κακῶς, ἀλλ' ὅταν δρωμεν κακῶς.

Πλουτάρχου.— Ὁδὸν μὲν τὴν λειοτάτην ἐκλέγεσθαι, βίον δὲ τὸν ἀλυπότατον.

25 Ἐπενδύεσθαι δεῖ, τῷ μὲν θώρακι χιτῶνα, τῇ δὲ λύπην νοῦν.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄.

Γιὰ τὴ λύπη καὶ τὴν ἀθυμία.

Ματθ. 5, 5: «Μακάριοι εἶναι ὅσοι πενθοῦν, γιὰτὶ αὐτοὶ θὰ παρηγορηθοῦν».

Κορ. Β' 2, 2: «Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ μ' εὐχαριστεῖ, ἂν ὄχι αὐτὸς ποῦ λυπῶ;».

Παροιμ. 25, 20: «Ὅπως ὁ σκόρος φθείρει τὸ ροῦχο καὶ τὸ σαράκι τὸ ξύλο, ἔτσι καὶ ἡ λύπη βλάπτει τὴν καρδιά».

Σοφ. Σειρ. 38, 18: «Ἀπὸ τὴ λύπη συμβαίνει θάνατος, καὶ ἡ λύπη τῆς καρδιᾶς θᾶ λυγίσει τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: «Ὅπως τὰ σκουλήκια γεννιοῦνται κυρίως στὰ πιὸ μαλακὰ ξύλα, ἔτσι κι οἱ λύπες φυτρώνουν στὰ πιὸ ἀπαλὰ ἤθη τῶν ἀνθρώπων.

«Ὅποιος λέγει ὅτι δὲν ταιριάζει ἡ θλίψη στὸν δίκαιο, δὲν λέγει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι δὲν ἀρμόζει στὸν ἀθλητὴ ὁ ἀνταγωνιστής.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Δίνει παρηγοριὰ στὸν θλιμμένο ἢ συμμετοχὴ στοὺς στεναγμούς του.

Κάποτε εἶναι πιὸ ἀκριβὴ ἡ λύπη ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ ἡ κατῆφεια ἀπὸ τὸ πανηγύρι, ὅπως καὶ τὸ ἐπαινετὸ δάκρυ ἀπὸ τὸ ἀπρεπὲς γέλιο.

Εἶναι μεγάλο τὸ φάρμακο ἀπὸ ὅσους πονοῦν μαζί μὲ κάποιον. Γιὰτὶ ὅσοι ἔχουν ἴσο πόνο, εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικοὶ ὡς πρὸς τὴν παρηγοριὰ ἐκείνων ποὺ πάσχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καιρὸς λύπης εἶναι ὄχι ὅταν ὑποφέρομε, ἀλλ' ὅταν ἐνεργοῦμε κακῶς.

Τοῦ Πλουτάρχου: Δρόμο νὰ ἐπιλέγετε τὸν πιὸ ὀμαλό, ἐνῶ ζωὴ τὴν δίχως καμμιά λύπη.

Πρέπει νὰ φορᾶτε στὸ θώρακα χιτῶνα καὶ στὴ λύπη σας νοῦ.

Σωκράτους – Ἐρωτηθεῖς, Τί λύπει τοὺς ἀγαθοὺς, εἶπεν·
Εὐτυχία πονηρῶν.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεῖς, Πῶς ἂν τις ἀλύπως διάγει; Τοῦτο ἀδύ-
νατον, εἶπεν· οὐ γάρ ἐστι πόλιν ἢ οἰκίαν οἰκοῦντα καὶ ἀνθρώ-
5 πους ὁμιλοῦντα μὴ λυπεῖσθαι.

Λευκίππου. – Τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν ὀφθαλμῶν, ἐν τοῖς μεγά-
λοις κακοῖς μὴ ἐκχέειν δάκρυον, ἐν δὲ ταῖς μετρίαις συμφοραῖς
ἀφθόνως τὰ δάκρυα καταρρεῖ.

Χαρακλείας – Πολλάκις γὰρ τὸ χαρᾶς ὑπερβάλλον εἰς ἀλ-
10 γεινὸν περιόσθησι, καὶ τῆς ἡδονῆς τὸ ἄμετρον ἐπίσπαστον λύ-
πην ἐγέννησε.

Μοσχίωνος. – Ἐπεσθαι τοῖς τερπνοῖς εἴωθε καὶ τὰ λυπηρά.

Δημώνακτος. – Δεῖ, ὥσπερ φορτίον τὴν λύπην ἀναθέμενον,
μὴ στένοντα φέρειν.

15 Χαρικλείας. – Οἱ ἄνθρωποι τάφους μὲν κατασκευάζουσι καὶ
ἐντάφια ὥσπερ μέλλοντες αὐτοῖς χρῆσθαι, ἀφοβίαν δὲ καὶ ἀλυ-
πίαν τὴν περὶ τοῦ θανάτου ἢ χρήσονται οὐ παρασκευάζονται.

Θεοπόμπου. – Εἴ τις πλεῖστα τῶν ἀγαθῶν κεκτημένος μετὰ
τοῦ λυπεῖσθαι διάγει τὸν βίον, ἀπάντων ἂν εἴη καὶ τῶν ὄντων
20 καὶ τῶν ἐσομένων ἀθλιώτερος.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου, Ἰσοκράτους, Δημοκρίτου. – Εἰ βούλει
ἀλυπον βίον ζῆν, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν ὡς ἤδη συμβεδηκότα
λογίζου.

Ἄλυπος ἴσθι, μὴ τὴν ἀπάθειαν, ὡς τὰ ἀλόγια τῶν ζώων,
25 μὴδὲ τὴν ἀλογίαν, ὡς οἱ ἄφρονες, ἀλλ' ὡς ἐνάρετος, τὸν λόγον
τῆς λύπης ἔχων παραμύθιον.

Εὐγνώμων ὁ μὴ λυπούμενος ἐν οἷς οὐκ ἔχει, ἀλλὰ χαίρων
ἐφ' οἷς ἔχει.

Ὅσοι τινὲς πρὸς τὰς συμφοράς, γνώμη μὲν ἠκιστα λυποῦν-
30 ται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσιν, οὗτοι καὶ τῶν πόλεων καὶ ἰδι-
ωτῶν κράτιστοί εἰσιν.

Τοῦ Σωκράτη: "Όταν τὸν ρώτησαν, Τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ θλίβει τοὺς καλοὺς, εἶπε· Ἡ εὐτυχία τῶν κακῶν.

Ἐὶς ἴδιος ὅταν τὸν ρώτησαν, Πῶς μπορεῖ κάποιος νὰ ζεῖ δίχως λύπη, εἶπε· Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατοικεῖ κανεὶς σὲ μιὰ πόλη ἢ νὰ μένει σ' ἓνα σπίτι καὶ συναναστρεφόμενος μὲ ἀνθρώπους νὰ μὴ λυπᾶται.

Τοῦ Λευκίππου: Αὐτὸ εἶναι βασικὴ ιδιότητα τῶν ματιῶν, στίς μεγάλες συμφορὲς νὰ μὴ χύνουν δάκρυα, ἐνῶ στίς μέτριες συμφορὲς νὰ χύνουν μὲ ἀφθονία τὰ δάκρυα.

Τῆς Χαρικλείας: Συχνὰ ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ μετατρέπεται σὲ κάτι τὸ ὀδυνηρὸ, καὶ ἡ ἄμετρη ἡδονὴ γεννᾷ τὴ λύπη.

Τοῦ Μοσχίωνα: Συνήθως στὰ εὐχάριστα ἀκολουθοῦν τὰ λυπηρὰ.

Τοῦ Δημόνακτα: Πρέπει κανεὶς, ἀναλαμβάνοντας τὴ λύπη σὰν φορτίο, νὰ τὴ σηκώνει χωρὶς νὰ στενάζει.

Τῆς Χαρικλείας: Οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν τάφους καὶ ἐντάφια σὰ νὰ πρόκειται νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν, δὲν ἐτοιμάζουν ὅμως τὴν ἀφοβία καὶ τὴν ἀλυπία τοῦ θανάτου ποῦ θὰ τοὺς χρειαστεῖ.

Τοῦ Θεοπόμπου: "Αν κάποιος, ἐνῶ ἔχει ἀποκτήσει πάρα πολλὰ ἀγαθὰ, περνᾷ τὴ ζωὴ του μὲ σύντροφο τὴ λύπη, αὐτὸς εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος ἀπὸ ὅλους, κι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν κι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ θὰ γεννηθοῦν.

Ἐπὶ τοὺς Ἐπίκτητο, Ἰσοκράτη, Δημόκριτο: "Αν θέλεις νὰ ζεῖς ζωὴ χωρὶς λύπη, αὐτὰ ποὺ μέλλουν νὰ συμβοῦν νὰ τὰ θεωρεῖς σὰ νὰ ἔχουν συμβεῖ.

Νὰ μὴ λυπᾶσαι, ὄχι ὅμως νὰ εἶσαι ἀναισθητος, ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα, οὔτε νὰ σὲ διακρίνει ἀλογία, ὅπως οἱ ἀνόητοι, ἀλλὰ ὡς ἐνάρετος ἔχοντας παρηγοριὰ τὴν αἰτία τῆς λύπης σου.

Εὐγνώμων εἶναι ὁποῖος δὲν λυπᾶται γιὰ ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχει, ἀλλὰ χαίρεται γι' αὐτὰ ποὺ ἔχει.

"Όσοι λυποῦνται πολὺ λίγο μέσα τους, ἀντέχουν ὅμως πάρα πολὺ στὴν πράξη, αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄριστοι καὶ στίς πόλεις καὶ στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους.

Ἐπικτήτου.— Ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν τις τὸν ἐχθρὸν λυπήσῃ, ἔφη· Ἐαυτὸν παρασκευάζων βέλτιστα πράττειν.

Τοὺς ἄφρονας ὁ χρόνος, τοὺς δὲ φρονίμους ὁ λόγος τῆς λύπης ἀπαλλάττει.

5 *Ποσειδίππου.*— Οὐδεὶς ἄλυπος τὸν βίον διήγαγεν, ἄνθρωπος ὢν, οὐδ' ἄχρι τοῦ τέλους ἔμεινεν εὐτυχῶν.

Εὐριπίδου.— Οὐκ ἔστιν εὐρεῖν βίον ἄλυπον ἐν οὐδενί.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὄταν τὸν ρώτησαν, Πῶς θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ προκαλέσει λύπη στὸν ἐχθρὸ του, εἶπε· Ἐὰν προετοιμάσει τὸν ἑαυτό του γιὰ ἄριστη ζωή.

Τοὺς ἀνόητους τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ λύπη ὁ χρόνος, ἐνῶ τοὺς φρόνιμους ὁ λόγος τῆς λύπης.

Τοῦ Ποσειδίππου: Κανένας, ὄντας ἄνθρωπος, δὲν πέρασε τὴ ζωὴ του χωρὶς λύπες, οὔτε ἔμεινε εὐτυχισμένος μέχρι τὸ τέλος.

Τοῦ Εὐριπίδη: Σὲ κανένα δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς ζωὴ χωρὶς λύπη.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.

Περὶ ὕπνου.

Ματθ. 26, 40. Μάρκ. 14, 40. Λουκᾶ 22, 45, 46.— «Ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς, εὔρε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι, καὶ λέγει αὐτοῖς· Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; Καὶ τὸν Ἰούδαν
5 θεάσασθε πῶς οὐ καθεύδει. Γρηγορεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε».

Θεσ Α' 5, 6-7.— «Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν· ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν».

10 Παροιμ. 23, 21.— «Ἐνδύεται διερρηγμένα καὶ ρακώδη πᾶς ὑπνώδης».

Σοφ. Σειράχ 31, 2.— «Μέριμνα ἀγρυπνίας ἀπαιτήσῃ νυσταγμόν».

Βασιλείου.— Εὐχαρίστει, ἄνθρωπε, τῷ ἀκουσίως ἡμᾶς διὰ
15 τοῦ ὕπνου τῆς συνεχείας τῶν πόνων λύοντι, καὶ ἐκ μικρᾶς ἀναπαύσεως πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς δυνάμεως ἐπανάγοντι.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἀνὴρ ὑπνώδης, εὐρετῆς ὄνειράτων· μύστης γὰρ ὕπνος φασμάτων, οὐ πραγμάτων.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὑπνος οὐδὲν ἐστίν, ἢ θάνατος πρόσ-
20 καιρος καὶ ἐφήμερος τελευτή.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ὡσπερ ἐπὶ τῆς καθύγρου γῆς, ἐπειδὴν θερμότεραις ἀκτίσιν ἐπιλάμπει ὁ ἥλιος, ἀτμοὶ τινες ὀμιχλώδεις ἀπὸ τοῦ βάθους ἀνέλκονται, ὁμοίον τι γίνεται καὶ ἐν τῇ

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.

Γιὰ τὸν ὕπνο.

Ματθ. 26, 40, 41. Μάρκ. 14, 40. Λουκᾶ 22, 45, 46: «Ὅταν πῆγε ὁ Ἰησοῦς κοντὰ στοὺς μαθητές του τοὺς βρῆκε νὰ κοιμοῦνται (γιατὶ ἦταν βαριά τὰ μάτια τους ἀπὸ τὸν ὕπνο), καὶ τοὺς λέγει· Τόσο πολὺ δὲν εἶχατε τὴ δύναμη νὰ κρατηθεῖτε ξύπνιοι μιᾶ ὥρα μαζί μου; Δεῖτε τουλάχιστο τὸν Ἰούδα, πῶς δὲν κοιμᾶται. Μείνετε ἀγρυπνοὶ λοιπὸν καὶ προσεύχεσθε».

Θεσσ. Α' 5, 6-7: «Ἔρα λοιπὸν ἅς μὴν κοιμόμαστε ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ ἅς εἴμαστε ξύπνιοι καὶ ἔτοιμοι. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ κοιμοῦνται, κοιμοῦνται τὴ νύχτα, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεθοῦνε, μεθοῦνε τὴ νύχτα· ἐμεῖς ὅμως, ποὺ εἴμαστε ἄνθρωποι τῆς ἡμέρας, ἅς εἴμαστε ἀγρυπνοὶ καὶ νηφάλιοι».

Παροιμ. 23, 21. «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν ὕπνο φορᾷ ροῦχα σκισμένα καὶ κουρελλιασμένα».

Σοφ. Σειρ. 31, 2. «Ἡ φροντίδα τῆς ἀγρυπνίας θὰ χρειασθεῖ τὸν ὕπνο».

Τοῦ Βασιλείου: Νὰ εὐχαριστεῖς, ἄνθρωπε, Ἐκεῖνον ποὺ, καὶ χωρὶς νὰ θέλομε, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴ συνέχιση τῶν κόπων καὶ μὲ μικρὴ ξεκούραση μᾶς ξαναδίνει πάλι τὴν πλήρη δύναμή μας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν ὕπνο, ἐφευρίσκει ὄνειρα· γιατὶ ὁ ὕπνος διδάσκει φαντασίες, ὄχι πραγματικὲς καταστάσεις.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὁ ὕπνος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ θάνατος πρόσκαιρος καὶ ἐφήμερη τελευτή.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως ἀπὸ τὴ βρεγμένη γῆ, ὅταν λάμψει ὁ ἥλιος μὲ θερμότερες ἀκτίνες, ἀνασύρονται ἀπὸ τὸ βάθος κάποιαι θολοὶ ἀτμοί, κάτι παρόμοιο γίνεται καὶ στὴ γῆ τὴ δική μας,

καθ' ἡμᾶς γῆ, τῆς τροφῆς ὑπὸ τῆς φυσικῆς θερμότητος ἀναξούσης· ἀνωφερεῖς δὲ ὄντες οἱ αἵμοι κατὰ φύσιν καὶ ἀερώδεις, καὶ πρὸς τὸ ὑπερκείμενον ἀναπνέοντες, ἐν τοῖς κατὰ τὴν κεφαλὴν γίνονται χώροις.

5 Φίλωνος.— Εἰκότως μελέτην θανάτου, σκιὰν δὲ καὶ ὑπογραμμὸν τῆς αὐθις ἐσομένης ἀναδιώσεως τὸν ὕπνον οἱ τάληθῆ πεφρονηκότες ἀπεφήναντο· ἑκατέρων γὰρ ἐναργεῖς φέρει τὰς εἰκόνας, καὶ μεθιστᾶ τὸν αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου.

Κλήμεντος — Ὅσα περὶ ὕπνου λέγουσι, τὰ αὐτὰ χρῆ καὶ 10 περὶ θανάτου ἐξακούειν. Ἐκάτερος γὰρ δηλοῖ τὴν ἀποστασίαν τῆς ψυχῆς· ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δὲ ἥττον.

Πᾶσι δέ, ὡς ἔπος εἶπεῖν, διαμαχητέον ὑμῖν πρὸς τὸν ὕπνον, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τὴν ἐγρήγορσιν μεταλαμβάνειν.

15 Ὁ γὰρ ὕπνος ὥσπερ τελώνης τὸν ἡμισυν ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαιρεῖται χρόνον.

Πολλοῦ γε δεῖ μεθ' ἡμέραν καθεύδειν, τοῖς καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον εἰς ἐγρήγορσιν ἀποτεμνομένοις.

20 Δημοκρίτου.— Ἄγρυπνος ἔσο κατὰ τὸν νοῦν· συγγενῆς γὰρ τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου ὁ περὶ τοῦτον ὕπνος.

Οἱ ἡμερήσιοι ὕπνοι σώματος ὄχλησιν, ἢ ψυχῆς ἀδημοσύνην, ἢ ἀργίην, ἢ ἀπαιδευσίαν σημαίνουσι.

Φιλοστράτου.— Οὐδὲ γὰρ οἱ σώφρονες καὶ σπουδαῖοι νυστάζουσι, κἂν πόρρω τῶν νυκτῶν σπουδάξουσιν. Οὐ γὰρ ἔξωθεν 25 αὐτοὺς ὁ ὕπνος ὥσπερ δεσπότης, ὑβρίσας εἰς τὸν αὐχένα δεδουλωμένων ὑπὸ τοῦ οἴνου, ἀλλ' ἐλεύθεροί τε καὶ ὀρθοὶ φαίνονται. Καταδαρθέντες δὲ καθαρᾶ τῇ ψυχῇ δέχονται τὸν ὕπνον, οὔτε ὑπὸ τῶν εὐπραγιῶν ἀνακουφιζόμενοι, οὔτε ὑπὸ κακοπραγίας τινὸς ἐκτρώσκοντες. Σύμμετρος γὰρ πρὸς ἄμφω ταῦτα ψυ- 30 χὴ νήφουσα, καὶ οὐδετέρου τῶν παθῶν ἥττων· ὅθεν καὶ καθεύδει ἡδίστα καὶ ἀλυπτότατα, μὴ ἐξισταμένη τοῦ ὕπνου.

καθὼς ἡ τροφή θερμαίνεται ἀπὸ τὴ φυσικὴ θερμότητα. Κι ἐπειδὴ οἱ ἀτμοὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἀνοδικοὶ καὶ ἀέρινοι καὶ κατευθύνονται στὸ πάνω ἀπὸ αὐτοὺς μέρος, ἀνεβαίνουν στοὺς χώρους τῆς κεφαλῆς.

Τοῦ Φίλωνα: Ὅρθά οἱ σοφοὶ μελετητὲς τῆς ἀλήθειας ὀνόμασαν τὸν ὕπνο μελέτη θανάτου καὶ σκιά καὶ παράδειγμα τῆς μελλοντικῆς ἀναβίωσης. Γιατὶ εἰκονίζει μὲ μεγάλη σαφήνεια καὶ τὰ δύο καὶ μετατοπίζει ὀλοκληρωτικῶς τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο.

Τοῦ Κλήμεντα: Ὅσα λέγονται γιὰ τὸν ὕπνο, τὰ ἴδια πρέπει νὰ ἐξυπακούονται καὶ γιὰ τὸ θάνατο. Γιατὶ κι ὁ ἓνας κι ὁ ἄλλος δηλώνουν τὸν ἀποχωρισμὸ τῆς ψυχῆς· ὁ ἓνας περισσότερο, ὁ ἄλλος λιγότερο.

Ὅλοι ἐμεῖς πρέπει νὰ βρισκόμαστε σὲ διαμάχη μὲ τὸν ὕπνο, ἐπειδὴ κερδίζομε περισσότερο χρόνο ζωῆς μὲ τὴν ἐγρήγορη.

Ὁ ὕπνος, σὰν φοροεισπράκτορας, μοιράζεται τὸν μισὸ χρόνο τῆς ζωῆς μας.

Πολὺ πηγαίνει μετὰ τὸ ξημέρωμα νὰ κοιμοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ κόβουν καὶ τῆς νύχτας τὸ περισσότερο μέρος καὶ τὸ δίνουν στὴν ἡμέρα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Νὰ εἶσαι ἄγρυπνος ὡς πρὸς τὸ νοῦ· γιατί ὁ ὕπνος τοῦ νοῦ εἶναι συγγενῆς τοῦ ἀληθινοῦ θανάτου.

Οἱ ἡμερήσιοι ὕπνοι σημαίνουν σωματικὴ ἐνόχληση ἢ στενοχώρια ψυχῆς ἢ ἀργία ἢ ἀπαιδευσία.

Τοῦ Φιλοστράτου: Οἱ φρόνιμοι καὶ σοβαροὶ ἄνθρωποι δὲν νυστάζουν, ἔστω κι ἂν μελετοῦν σὲ προχωρημένη νύχτα. Γιατὶ δὲν τοὺς ἀναγκάζει σὰν κύριός τους ὁ ὕπνος καθίζοντας προσβλητικὰ στὸν τράχηλό τους ὑποδουλωμένο στὸ κρασί, ἀλλὰ τοὺς βλέπεις ἐλεύθερους καὶ ὄρθιους. Κι ὅταν πλαγιάσουν δέχονται τὸν ὕπνο μὲ καθαρὴ ψυχὴ, οὔτε πετώντας ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὰ εὐτυχῆ συμβάντα, οὔτε καταθλιβόμενοι ἀπὸ κάποιο ἀτύχημα. Γιατὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν εἶναι νηφάλια, εἶναι ἰκανὴ ἐξίσου καὶ γιὰ τὰ δύο, καὶ δὲν νικεῖται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ παθήματα αὐτά. Γι' αὐτὸ καὶ κοιμᾶται πολὺ εὐχάριστα καὶ χωρὶς λύπη, χωρὶς νὰ διακόπτεται ὁ ὕπνος τῆς.

ΛΟΓΟΣ Α΄.

Περὶ μέθης.

Λουκᾶ 21, 34.— «Προσέχετε ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιοτικαῖς, καὶ αἰφνιδίως ὑμῖν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη».

Ρωμ. 13, 13.— «Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμαις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγίαις».

Ἐκκλ. 7, 2.— «Ἀγαθὸν πορευθῆναι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον πότου».

Παροιμ. 23, 20.— «Μὴ ἴσθι οἰνοπότης· πᾶς γὰρ μέθυσος πτωχεύσει».

10 Παροιμ. 12, 11α.— «Ὅς ἐστὶν ἡδὺς ἐν οἴνων διατριβαῖς, ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ὀχυρώμασι καταλείψει ἀτιμίαν».

Σοφ. Σειράχ 31, 31.— «Ἐν συμποσίῳ οἴνου μὴ ἔλεγχε τὸν πλησίον καὶ μὴ ἐξουδενώσης αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ».

Βασιλείου.— Ὡσπερ γὰρ ὕδωρ πολέμιόν ἐστι πυρὶ, οὕτως 15 ἀμετρία οἴνου λογισμὸν κατασθέννυσι σώφρονα.

Μέτρον ἄριστον τῆς τοῦ οἴνου χρήσεως, ἡ χρεια τοῦ σώματος.

Μέθη, Κύριον οὐχ ὑποδέχεται. Πνεῦμα ἅγιον ἀποδιώκει. Καπνὸς μὲν γὰρ φνυγαδεύει μελίσσας, χαρίσματα δὲ πνευματικᾶ 20 ἀποδιώκει κραιπάλῃ.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Καὶ οἱ μὲν πένητες οὕτως ἡμεῖς δὲ ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶς, ἐπὶ στιβάδος ὑψηλῆς τε καὶ μετεώρου, καὶ τῶν περιττῶν καὶ ἀψαύστων ἐπιβλημάτων. Καὶ τοῖς μὲν πολὺς κόρος καὶ ὕδατος, ἡμῖν δὲ καὶ μέχρι μέθης οἱ τοῦ 25 οἴνου κρατῆρες, μᾶλλον δὲ καὶ ὑπὲρ μέθην τοῖς ἀκολαστο-τέ-

ΛΟΓΟΣ Λ΄.

Για τή μέθη.

Λουκᾶ 21, 34: «Προσέχετε τὸν ἑαυτὸ σας, μήπως κάποτε οἱ καρδιές σας βαρύνουν ἀπὸ τὴν κραιπάλη καὶ τὴ μέθη καὶ τὶς βιοτικὲς μέριμνες, καὶ συμβεῖ νὰ φτάσει ξαφνικὰ ἐκείνη ἡ ἡμέρα».

Ρωμ. 13, 13. «Ἄς περπατήσομε μ' εὐπρέπεια, ὅπως τὴν ἡμέρα, ὄχι μὲ γλέντια καὶ μεθύσια, οὔτε μὲ ἀκολασίες καὶ ἀσέλγειες».

Ἐκκλ. 7, 2: «Καλύτερα νὰ πάει κανεὶς σὲ σπίτι πού πενθοῦν, παρὰ σὲ σπίτι πού διασκεδάζουν».

Παροιμ. 23, 20, 21: «Μὴν γίνεσαι οἰνοπότης· γιατί κάθε μέθυσος θὰ καταντήσει φτωχός».

Παροιμ. 12, 11α: «Ὅποιος εἶναι εὐχάριστος στὰ οἰνοπωλεῖα, θὰ ἀφήσει ἀτιμία στὸ μέρος τῶν ὀχυρωμάτων πού ἔχει ταχθεῖ».

Σοφ. Σειρ. 31, 31: «Πίνοντας κρασί στὰ συμπόσια μὴν ἐλέγχεις τὸ διπλανό σου καὶ μὴν τὸν ταπεινώσεις ἐπάνω στὴ χαρά του».

Τοῦ Βασιλείου: «Ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά, ἔτσι ἡ ἔλλειψη μέτρου στὸ κρασί σβήνει τὴ φλόγα τοῦ φρόνιμου λογισμοῦ».

Ἄριστο μέτρο γιὰ τὴ χρήση τοῦ κρασιοῦ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὸ σῶμα.

Ἡ μέθη δὲν ὑποδέχεται τὸν Κύριο καὶ διώχνει τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ καπνὸς φυγαδεύει τὶς μέλισσες, ἐνῶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τὰ διώχνει ἡ κραιπάλη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Αὐτὸ γίνεται λοιπὸν μὲ τοὺς φτωχοὺς. Ἐμεῖς ὅμως, ὄντας λαμπροί, ἄς γείρομε λαμπρὰ σὲ κλίνη ψηλοκρεμαστὴ μὲ περισσὰ καὶ ἀνέγγιχτα σκεπάσματα. Καὶ οἱ φτωχοὶ βέβαια ἔχουν πολὺ νερὸ μέχρι κορεσμοῦ, ἐνῶ ἐμεῖς ποτήρια γεμάτα κρασί πού ὀδηγοῦν στὴ μέθη, καὶ μᾶλλον γιὰ τοὺς πιὸ ἀκράτητους καὶ πέρα ἀπὸ τὴ μέθη· καὶ τὸ ἕνα κρασί θὰ τὸ περιφρονήσομε, τὸ

ροις· καὶ τὸν μὲν ἀποπεμψόμεθα τῶν οἴνων, τὸν δὲν ἐκκρινοῦμεν ὡς ἀνθοσμίαν, περὶ δὲ τοῦ φιλοσοφήσομεν· ζημία δέ, εἰ μὴ προσέσται τῷ ἐγχωρίῳ, καὶ τῶν ὀνομαζομένων ξένων τις, ὥσπερ τύραννος. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀδρούς καὶ τῆς χρείας περιττοτέρους εἶναι· ὥσπερ αἰσχνομένους, εἰ μὴ κακοὶ νομιζόμεθα καὶ δοῦλοι γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα.

Ἴω. Χρυσοστόμου.— Τοῖς ἐν μέθῃ καὶ ἀκολασία βιοῦσιν, ἡ ἡμέρα πρὸς τὸ τῆς νυκτὸς μεταστρέφεται σκότος· οὐ τοῦ ἡλίου σβεννυμένου, ἀλλὰ τῆς ἐκείνων διανοίας σκοτιζομένης τῇ μέθῃ.

10 Εὐαγρίου.— Ρώννυσι μὲν οἴνος σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν λόγος Θεοῦ.

Πλουτάρχου.— Φθείρεται μὲν κόσμος πυρὶ καὶ ὕδατι, ὁ δὲ τῶν ἀκολάστων πλοῦτος ἔρωτι καὶ μέθῃ.

Διογένους.— Ἐν συμποσίῳ τινί, πολλοῦ αὐτῷ οἴνου διδομένου, τοῦτον ἐξέχεεν· ἐπεὶ δὲ τινες αὐτὸν ἐμέμφοντο, Ἐὰν γὰρ αὐτόν, ἔφη, ἐκπία, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπόλλυται, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ προσ-
15 ἀπόλλυσιν.

Μενάδρου.— Ὑβρις καὶ οἴνος ἀποκαλύπτειν εἰώθασιν φίλοις τὰ ἥθη τῶν φίλων.

20 Ὁ πολὺς ἄκρατος ὀλίγ᾽ ἀναγκάζει φρονεῖν.

Οὐ γὰρ τὸ πλῆθος, ἂν σκοπῇ τις, τοῦ πότου

Ποιεῖ παροινεῖν, τοῦ πiónτος δ' ἡ φύσις.

Χαλεπὸν ὅταν τις ὦν πίνη πλέον λαλῇ,

Μηδὲν κατιδῶν, ἀλλὰ προσποιούμενος.

25 Πυθαγόρου.— Οὗτος ἔλεγε, Τὴν μέθην, μανίας εἶναι μελέτην.

Κλεοστράτου.— Κλεόστρατος πρὸς τὸν εἰπόντα αὐτῷ, Οὐκ αἰσχύνῃ μεθύων, ἔφη· Σὺ δὲ οὐκ αἰσχύνῃ μεθύοντα νουθετῶν;

Ἐπικτήτου.— Οἱ τέττιγες μουσικοί, οἱ δὲ κοχλῖαι ἄφωνοι·
χαίρουσι δέ, οἱ μὲν ὑγρανόμενοι, οἱ δὲ ἀλεινώμενοι. Ἐπειτα
30 προκαλεῖται τοὺς μὲν ἢ δρόσος καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκδύνουσι, τοὺς

ἄλλο, τὸ μοσχάτο, θὰ τὸ προτιμήσομε, ἐνῶ γιὰ τὸ τρίτο θὰ φιλοσοφήσομε, καὶ θεωρεῖται ἀπώλεια ἂν μαζί μὲ τὸ ἐγχώριο κρασί δὲν ὑπάρχει καὶ κανένα ὄνοματὸ ξένο γιὰ νὰ λάβει θέση τυράννου. Γιατὶ πρέπει νὰ εἴμαστε ἐκλεπτυσμένοι καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε πολλὰ περιττά, σὰ νὰ ντρεπόμαστε ἂν δὲν μᾶς θεωροῦν κακοὺς καὶ δούλους τῆς σάρκας καὶ τοῦ ὑπογαστρίου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γιὰ ὅσους ζοῦνε μὲ μεθύσια καὶ ἀκολασίες τὸ φῶς τῆς ἡμέρας μεταβάλλεται σὲ σκότος τῆς νύχτας, χωρὶς βέβαια νὰ σβήνει ὁ ἥλιος, ἀλλὰ σκοτίζεται ἡ διάνοια ἐκείνων ἀπὸ τὴ μέθη.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ κρασί βέβαια δυναμώνει τὸ σῶμα, ἐνῶ τὴν ψυχὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὁ κόσμος καταστρέφεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ νερό, ἐνῶ ὁ πλοῦτος τῶν ἀκολάστων ἀπὸ τοὺς ἔρωτες καὶ τὴ μέθη.

Τοῦ Διογένη: Σὲ κάποιο συμπόσιο τοῦ ἔδιναν πολὺ κρασί καὶ αὐτὸς τὸ ἔχυνε. Κι ἐπειδὴ μερικοὶ τὸν κατηγοροῦσαν, εἶπε· Ἄν πιῶ τὸ κρασί δὲν θὰ ἐξαφανιστεῖ αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ μαζί θὰ ἐξαφανίσει καὶ ἐμένα.

Τοῦ Μενάνδρου:

Τὸ πολὺ ἀνέρωτο κρασί ἀναγκάζει σὲ λίγη σκέψη.

Ἄν προσέξει κανεὶς, δὲν εἶναι ἡ ποσότητα τοῦ ποτοῦ ποὺ προκαλεῖ τὴ μέθη, ἀλλὰ ἡ φύση τοῦ πότη.

Εἶναι ἀσχημο ὅταν κάποιος μιᾶ περισσότερο ἀπ' ὅ, τι πίνει, μὴν ἔχοντας συναίσθηση, ἀλλὰ προσποιούμενος.

Τοῦ Πυθαγόρα: Αὐτὸς ἔλεγε, ὅτι ἡ μέθη εἶναι ἄσκησις στὴ μανία.

Τοῦ Κλεοστράτη: Ὁ Κλεόστρατος πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν παρατήρησε, Δὲν ντρέπεσαι νὰ μεθᾶς, εἶπε· Καὶ σὺ δὲν ντρέπεσαι νὰ μὲ συμβουλευεῖς ἐνῶ εἶμαι μεθυσμένος;

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὰ τζιτζίκια εἶναι μουσικά, ἐνῶ τὰ σαλιγκάρια ἄφωνα· καὶ χαίρονται αὐτὰ στὴν ὑγρασία, ἐνῶ τὰ τζιτζίκια θερμαινόμενα. Ἐπειτα τὰ σαλιγκάρια τὰ προκαλεῖ ἡ δροσιὰ καὶ

δ' αὐ̄ διεγείρει ἀκμάζων ὁ ἥλιος, καὶ ἐν αὐτῷ ἄδουσι.
 Τοιγαροῦν, εἰ θούλει μουσικός καὶ εὐάρμοστος ὑπάρχειν ἀνὴρ,
 ἡνίκα μὲν ἐν τοῖς πότοις ὑπὸ τοῦ οἴνου δροσισθῆ ἢ ψυχῆ, τότε
 αὐτὴν μὴ ἔα προϊούσαν μολύνεσθαι, ἀλλ' ἡνίκα ἐν τοῖς συνεδρί-
 5 οῖς ὑπὸ τοῦ λόγου διαπυρωθῆ, τότε θεσπίζειν καὶ ἄδειν τὰ τῆς
 δικαιοσύνης κέλευε λόγια.

Αἰσχίνους – Κάτοπτρον εἶδους χαλκός ἐστ', οἴνος δὲ νοῦ.

Ἀναχάρσιδος. – Κιρναμένου κρατήρος ἐφεστίου, τὸν μὲν
 πρῶτον ὑγείας, τὸν δὲ δεύτερον ἡδονῆς, τὸν δὲ τρίτον ὑδρεως,
 10 τὸν δὲ τελευταῖον μανίας.

Πλάτωνος. – Μεθύων κυβερνήτης, καὶ πᾶς παντὸς ἄρχων,
 ἀνατρέπει πάντα, εἴτε πλοῖον, εἴτε ἄρμα, εἴτε στρατόπεδον, εἴτε
 ὃ τίποτε εἴη τὸ κυβερνώμενον ὑπ' αὐτοῦ.

Σοφοκλέους. – Σοφοκλῆς ἐμέμφετο Αἰσχύλῳ, ὅτι μεθύων
 15 ἔγραφε. Καὶ γάρ, εἰ τὰ δέοντα ποιεῖ, φησὶν, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε.

Ἐπικτήτου. – Ἡ ἄμπελος τρεῖς βότρυας φέρει, τὸν μὲν
 πρῶτον ἡδονῆς, τὸν δεύτερον μέθης, τὸν τρίτον ὑδρεως.

Ἐν οἴνω μὴ πολυλόγει, ἐπιδεικνύμενος παιδείαν· χολερά
 γὰρ ἀποφθέγγη.

20 Μέθυσός ἐστιν ὁ τριῶν πίνων πλεόν,
 Κἂν μὴ μεθύση, ὑπερέβη τὸ μέτρον.

τότε θγαίνουν, ἐνῶ τὰ ἄλλα τὰ ἐρεθίζει ὁ ἥλιος στὰ ὕψη του καὶ τότε τραγουδοῦν. Ἐάν λοιπὸν θέλεις νὰ εἶσαι μουσικὸς καὶ εὐπρεπής, ὅταν στὸ συμπόσιο δροοιστεῖ ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸ κρασί, τότε μὴν τὴν ἀφήνεις προχωρώντας περισσότερο νὰ μολυνθεῖ, ἀλλὰ ὅταν στίς συγκεντρώσεις θερμανθεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, τότε πρόσταξέ την νὰ θεσπίζει καὶ νὰ τραγουδᾷ τὰ λόγια τῆς δικαιοσύνης.

Τοῦ Αἰσχύνῃ: Κάτοπτρο τοῦ προσώπου εἶναι ὁ χαλκός, ἐνῶ τοῦ νοῦ τὸ κρασί.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Γεμίζοντας τὸ ποτήρι τῆς φιλοξενίας ἔπινε τὸ πρῶτο γιὰ τὴν ὑγεία, τὸ δεῦτερο γιὰ τὴν ἡδονή, τὸ τρίτο γιὰ τὴν ὕβρη, καὶ τὸ τελευταῖο γιὰ τὴ μανία.

Τοῦ Πλάτωνα: Μεθυσμένος πλοίαρχος καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ἐπικεφαλῆς ἀνατρέπει τὰ πάντα, εἴτε πλοῖο εἴτε ἄρμα εἴτε στρατόπεδο εἴτε ὀτιδήποτε ἄλλο εἶναι αὐτὸ ποῦ κυβερνᾷ.

Τοῦ Σοφοκλῆ: Ὁ Σοφοκλῆς κατηγοροῦσε τὸν Αἰσχύλο, ὅτι ἔγραφε μεθυσμένος, καὶ ἔλεγε· Μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὸ ποῦ πρέπει, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐπίγνωση.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τὸ κλῆμα βγάζει τριῶν εἰδῶν τσαμπιά· τὸ πρῶτο εἶναι τῆς ἡδονῆς, τὸ δεῦτερο τῆς μέθης, τὸ τρίτο τῆς ὕβρης.

Μὴ λές πολλὰ πίνοντας κρασί, ἐπιδεικνύοντας μόρφωση· γιατί θὰ πεῖς λόγια ὀργισμένα.

Μέθυσος εἶναι ὁποῖος πίνει περισσότερα ἀπὸ τρία ποτήρια.

Κι ἂν δὲν μεθήσει, ὅπωςδήποτε ὅμως ξεπέρασε τὸ μέτρο.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.

Περὶ παρησίας καὶ τοῦ ἐλέγχου.

Ἰω. 7, 4.— «Οὐδεὶς ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρησίᾳ εἶναι».

Ἰω. Α' 3, 20-22 — «Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκει ἡμῶν, παρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ μὲν αἰτοῦμεν, 5 λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν».

Παροιμ. 17, 14.— «Ἐξουσίαν δίδωσι λόγοις ἀρχὴ δικαιοσύνης».

Σοφ. Σειράχ 8, 10.— «Μὴ ἐκκαίης ἄνθρακας ἀμαρτωλοῦς 10 ἐλέγχων, μὴ ἐμπροσθῆς ἐν φλογὶ πυρὸς ἀμαρτιῶν αὐτῶν».

Βασιλείου.— Ἔοικεν ὁ μὲν ἔλεγχος τέλος ἔχειν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἀμαρτάνοντος, ὁ δὲ ὀνειδισμὸς ἐπὶ ἀσχημοσύνη τοῦ ἐπταικότος γίνεται.

Ὁ ἐφησυχάζων καὶ μὴ ἐλέγχων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ ἀδελφοῦ, 15 ἄσπλαγχνός ἐστιν, ὥσπερ ὁ τὸν ἰὸν ἐναφείς τῷ δηχθέντι ὑπὸ τοῦ ἰοδόλου.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Πολλῷ βέλτιον βραχέα λυπήσαντα μέγιστα ὠφελῆσαι, ἢ τὸ πρὸς ἡδονὴν διώκοντα ζημιῶσαι τῷ κεφαλαίῳ.

20 Μεῖζον γὰρ ἀγαθὸν τὸ ἐλεχθῆναι, τοῦ ἐλέγξαι νομίζω, ὅσῳ μεῖζόν ἐστι τὸ αὐτὸν ἀπαλλαγῆναι κακοῦ, τοῦ ἄλλον ἀπαλλάξαι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Τὸ μὲν ἀπλῶς παρησιάζεσθαι καὶ τῶν τυχόντων πολλάκις, τὸ δὲ εἰς τὸ δέον καὶ καιρῷ τῷ προσήκοντι 25 καὶ μετὰ τῆς ἀρμοττοῦσης συμμετρίας καὶ συνέσεως τῷ πράγματι χρήσασθαι, μεγάλης λῖαν καὶ θαυμαστῆς δεῖται ψυχῆς.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.

Γιὰ τὴν παρησιὰ καὶ τὸν ἔλεγχον.

Ἰω. 7, 4: «Κανένας δὲν ἐνεργεῖ στὰ κρυφά, ἂν θέλει νὰ τὸν μάθει ὁ κόσμος».

Ἰω. Α' 3, 20ε: «Ἐάν ἡ συνείδησή μας δὲν μᾶς καταδικάζει, ἔχομε παρησιὰ πρὸς τὸν Θεό, καὶ ὅ,τι ζητοῦμε, τὸ παίρνομε ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ τηροῦμε τὶς ἐντολές του καὶ κάνομε τ' ἀρεστὰ σ' αὐτόν».

Παροιμ. 17, 14: «Ἡ ἀρχὴ τῆς δικαιοσύνης δίνει ἐξουσία στοὺς λόγους».

Σοφ. Σειρ. 8, 10: «Μὴν ἀνάβεις κάρβουνα ἐλέγχοντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς, μήπως καεῖς στὴ φλόγα τῆς φωτιᾶς τῶν ἁμαρτιῶν τους».

Τοῦ Βασιλείου: Μοιάζει ὁ ἔλεγχος ὅτι ἔχει τέλος τὴ διόρθωση τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐνῶ ἡ εἰρωνεῖα γίνεται γιὰ νὰ προσβληθεῖ ἐκεῖνος πὺ ἔσφαλε.

Ὅποιος ἐφησυχάζει καὶ δὲν ἐλέγχει τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀδελφοῦ του, εἶναι ἄσπλαγχνος, ὅπως ἐκεῖνος πὺ ἄφησε τὸ δηλητήριο σ' αὐτόν πὺ δάγκασε τὸ φίδι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι πολὺ καλύτερα νὰ προκαλέσει κανεῖς μικρὴ λύπη καὶ νὰ ὠφελήσει πάρα πολὺ, παρὰ ἐπιδιώκοντας τὸ εὐχάριστο νὰ προκαλέσει συνολικὴ ζημιά.

Εἶναι μεγαλύτερο καλὸ, νομίζω, νὰ ἐλεγχθεῖ κανεῖς ἀπὸ τὸ νὰ ἐλέγξει, ὅσο μεγαλύτερο καλὸ εἶναι ν' ἀπαλλαγεῖ ὁ ἴδιος ἀπὸ κάποιον κακὸ ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλάξει ἄλλον.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Τὸ νὰ ἔχει κάποιος θάρρος, συχνὰ συμβαίνει καὶ στοὺς τυχόντες, τὸ νὰ χειριστεῖ ὅμως ἓνα πράγμα ὅπως πρέπει καὶ στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ μὲ τὴν πρέπουσα συμμετρία καὶ σύνεση, χρειάζεται πολὺ μεγάλῃ καὶ θαυμαστῇ ψυχῇ.

*Εννομος ζωή, παρρησίας δημιουργός.

Μεγίστη παρρησία, τὸ μὴ νομίζειν ἔχειν παρρησίαν· ὡσπερ οὖν αἰσχύνῃ μεγίστη, τὸ δικαιοῦν ἑαυτὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ μάρτυς τῶν λεγομένων ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης.

5 Φωκίωνος.— Φωκίωνος ποτὲ τοῦ Ἀθηναίου δημηγοροῦντος οὐ τὰ πρὸς χάριν, ἀλλὰ τὰ πρὸς ὠφέλειαν τοῖς Ἀθηναίοις, Δημάδου δὲ τοῦ ρήτορος εἰρηκότος αὐτῷ, Ἀποκτενοῦσί σε, ὦ Φωκίων, ὁ δῆμος, ἦν μανῶσι, Σὲ δέ, εἶπεν, ἂν σωφρονῶσιν.

Πλουτάρχου.— Οὔτε ἐκ τοῦ κόσμου τὸν ἥλιον, οὔτε ἐκ τῆς
10 ὀμιλίας τὴν παρρησίαν.

Ξενόχαρις.— Ξενόχαρις ὁ φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος περὶ τινῶν αἰσchrῶν, καὶ μὴ ἀποκρινόμενος, ἐκείνου δὲ εἰπόντος, Τί σιωπᾶς; Περὶ τοιούτων, ἔφη, σοὶ μὲν ἐρωτᾶν, ἐμοὶ δὲ μὴ ἀποκρίνασθαι πρέπει.

15 Ἰσοκράτους.— Δίδου παρρησίαν τοῖς εὖ φρονοῦσιν, ἵνα περὶ ὧν ἀμφιγνοίης, ἔχῃς τοὺς συνδοκιμάσσοντας.

Δημοκρίτου. Δημοκρίτου πρεσβεύοντός ποτε ὑπὲρ Ἀθηναίων πρὸς Φίλιππον καὶ παρρησία διαλεγομένου, ὁ Φίλιππος, Οὐ φοβοῦ μὴ τὴν κεφαλὴν σου, ἔφη, προστάξω ἀφαιρεθῆναι;
20 Οὐ, φησὶν· εἴαν γὰρ σύ μου ταύτην ἀφέλῃς, ἢ πατρίς μοι αὐτὴν ἀθάνατον ἀναθήσει.

Πυθαγόρου.— Φήσαντός τινος, Λίαν μοι ἐπισκώπτεις, ἔφη· Καὶ γὰρ τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν ὀρμαῖα καὶ πικρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκαῖα βλαβερά.

25 Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου. καὶ Ἰσοκράτους.— Οὔτε μάχαιραν ἀμβλείαν, οὔτε παρρησίαν ἄτακτον ἔχειν δεῖ.

Ἐκ τῶν Ἀριστοτύμου. Ὡσπερ τὸ μέλι τὰ ἠλκωμένα δάκνει, τοῖς δὲ κατὰ φύσιν ἠδύ ἐστίν, οὕτω καὶ οἱ ἐκ φιλοσοφίας λόγοι.

Ὅμοιον ἀψινθίου ὀρμύ, καὶ λόγου τὴν παρρησίαν ἐκκό-
30 ψαι ὅμοιον.

Ἐρμουῦ καὶ Ἰσιδώρου.— Ἐλεγχος ἐπιγνωσθεῖς, ὦ μέγιστε

Ἡ σύμφωνη μὲ τὸ νόμο ζωὴ εἶναι δημιουργὸς παρρησίας.

Μέγιστη παρρησία εἶναι νὰ μὴν νομίζεις πὼς ἔχεις παρρησία, ὅπως βέβαια μεγάλη ντροπὴ εἶναι νὰ δικαιολογεῖς τὸν ἑαυτό σου μπροστὰ στὸν Κύριο, καὶ μάρτυρας αὐτοῦ πού λέγω εἶναι ὁ Φαρισαῖος καὶ ὁ Τελώνης.

Τοῦ Φωκίωνα: Μιλοῦσε κάποτε ὁ Φωκίων ὁ Ἀθηναῖος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου καὶ ἔλεγε ὅχι ὅσα εὐχαριστοῦσαν, ἀλλὰ τὰ ὠφέλιμα στοὺς Ἀθηναίους. Κι ὅταν ὁ ρήτορας Δημάδης τοῦ εἶπε, Ἄν τοὺς πιάσει μανία, Φωκίων, θὰ σὲ σκοτώσουν, ὁ Φωκίων εἶπε: Ἐσένα θὰ σκοτώσουν ἂν σκεφθοῦν φρόνιμα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸν ἥλιο ν' ἀφαιρέσομε ἀπὸ τὸν κόσμο, οὔτε ἀπὸ τὴν ὁμιλία τὴν παρρησία.

Τοῦ Ξενόχαρη: Ὁ φιλόσοφος Ξενόχαρης, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε γιὰ κάποια αἰσχρά κι αὐτὸς σιωποῦσε, ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: Γιατί σωπαίνεις; Τότε αὐτὸς εἶπε: Γι' αὐτὰ ἐσὺ βέβαια νὰ ρωτᾷς, ἐγὼ ὅμως πρέπει νὰ μὴν ἀπαντῶ.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Δίνε θάρρος στοὺς φρόνιμους, ὥστε γι' αὐτὰ πού ἀμφιβάλλεις ἐσύ, ν' ἔχεις αὐτοὺς πού θὰ ἐρευνήσουν μαζί σου.

Τοῦ Δημοκρίτου: Κάποτε ὁ Δημόκριτος πῆγε πρεσβευτὴς τῶν Ἀθηναίων στὸ Φίλιππο καὶ μιλοῦσε μὲ παρρησία. Ὁ Φίλιππος τότε τοῦ εἶπε: Δὲν φοβᾶσαι μήπως διατάξω νὰ σοῦ πάρουν τὸ κεφάλι; Ὁχι, ἀπάντησε: ἂν ἐσὺ μοῦ κόψεις τὸ κεφάλι, ἡ πατρίδα μου θὰ τὸ κάνει ἀθάνατο ἀφιέρωμα.

Τοῦ Πυθαγόρα: Λέγοντάς του κάποιος, Πολὺ μὲ εἰρωνεύεσαι, εἶπε: Ναί, γιατί στοὺς ὑποχονδριακοὺς εἶναι ὠφέλιμα τὰ καυστικά καὶ πικρά, ἐνῶ τὰ γλυκὰ εἶναι βλαβερά.

Ἀπὸ τὸν Ἐπίκτητο καὶ Ἰσοκράτη: Δὲν πρέπει νὰ ἔχει κάποιος οὔτε μαχαίρι πού δὲν κόβει, οὔτε παρρησία ἄτακτη.

Τοῦ Ἀριστονύμου: Ὅπως τὸ μέλι τσοῦζει βέβαια στὶς πληγές, ὅχι ὅμως ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχει πληγὴ, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς λόγους τῆς φιλοσοφίας.

Εἶναι ὅμοιο πράγμα νὰ περικόψει κανεὶς τὴ δριμύτητα τοῦ ἄψιnthίου καὶ τὴν παρρησία τοῦ λόγου.

Τοῦ Ἐρμού καὶ τοῦ Ἰσιδώρου: Ὁ ἔλεγχος πού ἀναγνωρίστη-

Βασιλεῦ, εἰς ἐπιθυμίαν φέρει τὸν ἐλεγχθέντα, ὧν πρότερον οὐκ ἦδει

Σωκράτους.- Τῆς παρησίας ὥσπερ ὀπώρας ἐν καιρῷ ἢ χάρις ἡδεῖα.

5 Εὐσεβίου.- Ἐχθρὸς τὰ ἀληθῆ εἰπὼν, τοῦ προσποιουμένου φίλου πρὸς χάριν ἐστὶ πάντως αἰρετώτερος.

κε, μέγιστε βασιλιά, κάνει εκείνον πού ἐλέγχθηκε νά ἐπιθυμήσει πράγματα πού δέν τά γνώριζε προηγουμένως.

Τοῦ Σωκράτη: Ἡ χάρη τῆς παρησιίας, ὅπως καί τοῦ ὀπωρικοῦ, εἶναι εὐχάριστη στόν καιρό της.

Τοῦ Εὐσεβίου: Ἐχθρός πού εἶπε τήν ἀλήθεια, εἶναι ὀπωσδήποτε προτιμότερος ἀπό τὸ φίλο πού προσποιεῖται γιά νά εὐχαριστήσῃ.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄.
Περὶ φιλοπονίας.

Ἰω. 5, 17.— «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι».

Πράξ. 20, 34-35.— «Αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. Πάντα ὑπε-
5 δειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων».

Σοφ. Σολ. 3, 15.— «Ἀγαθῶν πόνων, καρπὸς εὐκλεῆς».

Σοφ. Σειράχ 51, 30.— «Ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ἡμῶν πρὸ καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ».

10 Βασιλείου.— Τὸ γὰρ πόνῳ κτηθὲν περιχαρῶς ὑπεδέχθη καὶ φιλοπόνως διεφυλάχθη. Ὡν μέντοι πρόχειρος ὁ πορισμός, τούτων ἢ κτήσις εὐκαταφρόνητος.

Τί τῶν ἀγαθῶν εὐκολον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησε; Τίς τρυφῶν καὶ καταυλούμενος τοῖς τῆς εὐσεβείας στεφάνοις
15 κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμῶν ἀνείλετο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι προξενοῦσι στεφάνους.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Γενναιότερον ἐκ τοῦ παθεῖν τὸ φιλόσοφον, ὥσπερ ψυχρῷ σίδηρος, οὕτω τοῖς κινδύνοις στομούμενον.

20 Ἰω. Χρυσοστόμου.— Πανταχοῦ διὰ δυσκολίας καὶ πόνων τοῖς ἀνθρώποις πέφυκε τὰ χρήσιμα παραγίνεσθαι.

Φίλωνος.— Ὁ μὲν τὸν πόνον φεύγων φεύγει τὰ ἀγαθὰ, ὁ δὲ τλητικῶς καὶ ἀνδρείως ὑπομένων τὰ δυσκαρτέρητα, σπεύδει πρὸς μακαριότητα.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄. Γιά τή φιλοπονία.

Ίω. 5, 17: «Ὁ πατέρας μου ἐργάζεται μέχρι τώρα, κι ἐγώ ἐργάζομαι».

Πράξ. 20, 34-35: «Γνωρίζετε σεις οἱ ἴδιοι, ὅτι τῖς δικές μου ἀνάγκες καί αὐτῶν πού εἶναι μαζί μου τῖς ἐξυπηρέτησαν αὐτά τὰ χέρια. Σᾶς ἔδειξα μὲ κάθε τρόπο, ὅτι ἔτσι κοπιάζοντας πρέπει νὰ ὑπηρετεῖτε ἐκείνους πού εἶναι ἀσθενεῖς».

Σοφ. Σολ. 3, 15: «Τῶν καλῶν κόπων ὁ καρπὸς εἶναι ἀξιόπαινος».

Σοφ. Σειράχ 51, 30: «Νὰ κάμνετε τὴν ἐργασία σας ἐγκαίρως, καί θὰ σᾶς δώσει τὴν ἀμοιβή σας στὴν ὥρα του».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅ,τι ἀποκτήθηκε μὲ κόπο, ἔγινε δεκτὸ μὲ μεγάλη χαρὰ καί φυλάχθηκε μ' ἐπιμέλεια. Ἐνῶ ὅποια ποριζόμεστε μὲ εὐκολία, ὑποβαθμίζομε τὴν κατοχή τους.

Ποιὸ εἶναι εὐκολο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ; Ποιὸς κοιμόταν κι ἔστησε τρόπαιο; Ποιὸς ζώντας μὲ ἀπολαύσεις καί τραγουδώντας στεφάνωθηκε μὲ τὰ στεφάνια τῆς εὐσέβειας; Κανένας δὲν ἔλαβε βραβεῖο χωρὶς νὰ ἔχει τρέξει. Οἱ πόνοι γεννοῦν δόξα, οἱ κόποι προξενοῦν στεφάνια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι σημαντικότερη ἢ εὐσέβεια πού προέρχεται ἀπὸ τὰ παθήματα, καί ὅπως ὁ σίδηρος ἀπὸ τὸ κρύο νερό, ἔτσι κι αὐτὴ σκληραίνει μὲ τὸν κίνδυνο.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Παντοῦ μὲ δυσκολία καί κόπους ἀποκτᾶ συνήθως ὁ ἄνθρωπος ὅσα τοῦ εἶναι χρήσιμα.

Τοῦ Φίλωνα: Ὅποιος ἀποφεύγει τὸν κόπο, ἀποφεύγει τὰ ἀγαθὰ, ὅποιος ὅμως ὑπομένει μὲ ἐπιμονὴ καί γενναιότητα ὅσα δοκιμάζουν τὴν καρτερικότητα, αὐτὸς σπεύδει πρὸς τὴ μακαριότητα.

Ἴσοκράτους.— Γύμναζε σαυτὸν πόνοις ἔκουσίοις, ἵνα δόξης καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.

Καρκίνου:

Οὐδείς ἔπαινον ἡδοναῖς ἐκτήσατο·

5 Οὐδείς ράθυμος εὐκλεῆς ἀνήρ·

Ἄλλ' οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν εὐανδρίαν.

Φιλίσκου.— Οὐκ ἔστιν, ὧ μάταιε, σὺν ραθυμῖα τὰ τῶν πονούντων μὴ πονήσαντα λαβεῖν.

Εὐαγρίου.— Ἄτοπὸν ἔστιν διώκοντα τὰς τιμὰς, φεύγειν τοὺς
10 πόνους, δι' ὧν αἱ τιμαί.

Πλουτάρχου.— Ὡσπερ ὄργανον ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν λαμβάνον ἡδὺ γίνεται, οὕτω καὶ βίος.

Νικίου. Οὗτος οὕτω φιλόπρονος ἦν, ὥστε πολλάκις ἐρωτᾶν τοὺς οἰκέτας εἰ λέλονται ἢ εἰ ἠρίστηκεν.

15 Ἀρχιμήδου.— Ἀρχιμήδην τῇ σανίδι προσκειμένον ἀποσπῶντες διὰ οἱ θεράποντες εἴλειπον, ὃ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀληψιμένον διέγραφε τὰ σχήματα.

Δημοσθένους.— Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Πῶς τῆς ρητορικῆς περιεγένετο, ἔφη· Πλέον ἔλαιον οἴνου δαπανήσας.

20 Ἐκ τῶν Δημοκρίτου καὶ Ἴσοκράτους.— Γύμναζε τοῖς μὲν πόνοις τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν γενναίως ὑπομένειν τοὺς κινδύνους.

Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, Τίνι οἱ φιλόπρονος τῶν ραθυμῶν διαφέρουσιν, εἶπεν· Ὡς οἱ εὐσεβεῖς τῶν ἀσεβῶν, ἐλπίσιν
25 ἀγαθαῖς.

Ὁ αὐτὸς ἰδὼν νεανίαν φιλοπρονούντα, ἔφη· Κάλλιστον ὄψον τῷ γήρατι ἀρτύεις.

Δημοκρίτου. Οἱ ἐκούσιοι πόνοι τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέραν παρασκευάζουσιν.

Τοῦ Ἴσοκράτη: Γύμναζε τὸν ἑαυτό σου μ' ἐκούσιους κόπους, γιὰ νὰ φανεῖς ὅτι ὑπομένεις καὶ τοὺς ἀκούσιους.

Καρκίνου:

Κανέννας δὲν ἔλαβε ἔπαινο ζώντας μὲ ἡδονές, κανέννας ράθυμος ἄνθρωπος δὲν δοξάζεται, ἀλλὰ οἱ κόποι γεννοῦν τὴν ἀνδρεία.

Τοῦ Φιλίσκου: Δὲν εἶναι δυνατόν, ἀνόητε ἄνθρωπε, ν' ἀποκτήσεις μὲ τὴ ραθυμία σου τὰ ἀγαθὰ ἐκείνων ποὺ κοπιᾶζουν χωρὶς νὰ κοπιᾶσεις.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι παράλογο, ἐνῶ ἐπιδιώκεις τὶς τιμές, ν' ἀποφεύγεις τοὺς κόπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀποκτῶνται τὶς τιμές.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ὅπως τὸ ὄργανο μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν τόνων, ἄλλοτε χαμηλώνοντας καὶ ἄλλοτε ψηλώνοντας γίνεται εὐχάριστο, ἔτσι εἶναι καὶ ἡ ζωὴ.

Τοῦ Νικίας: Ὁ Νικίας ἦταν τόσο ἐργατικός, ὥστε πολλὲς φορὲς ρωτοῦσε τοὺς δούλους του ἂν λούσθηκε ἢ ἂν ἔφαγε.

Τοῦ Ἀρχιμήδη: Τὸν Ἀρχιμήδη, ποὺ ἦταν προσκολλημένος στὸν πίνακα, οἱ ὑπηρέτες του τὸν ἀποσποῦσαν μὲ τὴ βία γιὰ νὰ τὸν ἀλείψουν. Αὐτὸς ὅμως καὶ μὲ ἀλειμμένο τὸ σῶμα του ἔκανε τὰ σχήματά του.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον, πῶς κατέκτησε τὴ ρήτορική, εἶπε· Ἀφοῦ ξόδεψα περισσότερο λάδι (γιὰ τὸ λυχνάρι), παρὰ κρασί.

Ἀπὸ τὸν Δημόκριτο καὶ Ἴσοκράτη: Νὰ γυμνάζεις τὸ σῶμα μὲ τοὺς κόπους καὶ τὴν ψυχὴ νὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα τοὺς κινδύνους.

Ὁ ἴδιος, ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Σὲ τί διαφέρουν οἱ ἐργατικοὶ ἀπὸ τοὺς ράθυμους, εἶπε· Ὅπως οἱ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, σὺς ἀγαθὲς ἐλπίδες.

Ὁ ἴδιος, ὅταν εἶδε ἓνα νεαρὸ νὰ ἐργάζεται φιλόπονα, εἶπε· Πάρα πολὺ καλὸ προσφάγι ἐτοιμάζεις γιὰ τὰ γηρατειά σου.

Τοῦ Δημοκρίτου: Οἱ ἐκούσιοι κόποι μᾶς προετοιμάζουν νὰ ὑπομένομε ἐλαφρότερα τοὺς ἀκούσιους.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ.

Περὶ ὄρκου.

Ματθ. 5, 34-35.— «Λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὄλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ».

Ἰακ. 5, 12.— «Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον· ἔστω δὲ ὑμῶν τό, Ναί, ναί, καὶ τό, Οὐ, οὐ».

Σοφ. Σολ. 14, 30.— «Ἀδίκως ὤμοσαν ἐν δόλῳ καταφρονήσαντες ὁσιότητος. Οὐ γὰρ ἡ τῶν ὀμνυομένων δύνამις, ἀλλ' ἡ τῶν ἀμαρτανόντων δίκη ἐπεξέρχεται αἰεὶ τὴν τῶν ἀδίκων πα-
10 ράδασιν».

Σοφ. Σειράχ 23, 10.— «Ὡσπερ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ μάλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται, οὕτω ὁ ὀμνύων καὶ ὀνομάζων Θεὸν διαπαντός ἄνθρωπος ἀπὸ ἀμαρτίας οὐ καθαρισθήσεται».

15 Σοφ. Σειράχ 23, 11.— «Ἄνθρωπος πολυὸρκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ».

Πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν ὄρκων, κακὸν ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορκίαν προσκτᾶται

Βασιλείου.— Αἰσχρὸν γὰρ παντελῶς καὶ ἀνόητον ἑαυτοῦ
20 κατηγορεῖν ὡς ἀναξίου πίστεως, καὶ τὴν τῶν ὄρκων ἀσφάλειαν ἐπιφέρεισθαι

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ὁ μὲν γὰρ εὐορκῶν, τυχὸν ἂν ποτε καὶ παρασφαλεῖ, ὁ δὲ μὴ ὀμνύων, τὸν τῆς ἐπιορκίας κίνδυνον διαπέφυγε.

25 Ὁ νόμος φησὶν, «Οὐκ ἐπιορκήσεις», σὺ δὲ Οὐδὲ ὀμῆ τὴν

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄.

Γιὰ τὸν ὄρκο.

Ματθ. 5, 34-35: «Σᾶς λέγω νὰ μὴν ὀρκιστεῖτε καθόλου, οὔτε στὸν οὐρανό, γιὰτὶ εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ, οὔτε στὴ γῆ, ἐπειδὴ εἶναι τὸ ὑποπόδιον τῶν ποδιῶν του».

Ἰακ. 5, 12: «Πάνω ἀπὸ ὅλα, ἀδελφοί μου, μὴν ὀρκίζεσθε, οὔτε στὸν οὐρανό οὔτε στὴ γῆ, οὔτε νὰ κάνετε κανένα ἄλλον ὄρκο. Ἐάν εἶναι τὸ ναὶ γιὰ σᾶς ναὶ καὶ τὸ ὄχι ἄς εἶναι ὄχι».

Σοφ. Σολ. 14, 30: «Ὁρκίστηκαν ἄδικα μὲ δόλο καὶ περιφρόνησαν τὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ὄρκου, ἀλλ' ἡ τιμωρία ἐκείνων ποὺ ἀμαρτάνουν, ποὺ ἀντιμετωπίζει πάντοτε τὴν παράβαση τῶν ἀδικῶν».

Σοφ. Σειράχ 23, 10: «Ὅπως ὁ δοῦλος ποὺ ἐξετάζεται λεπτομερῶς δὲν θὰ δεχθεῖ λιγότερα χτυπήματα, ἔτσι καὶ ὁποῖος ἄνθρωπος ὀρκίζεται καὶ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ σὲ κάθε περίπτωση δὲν θὰ καθαριστεῖ ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες του».

Σοφ. Σειράχ 23, 11: «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κάνει πολλοὺς ὄρκους, θὰ γεμίσει ἀπὸ ἀμαρτίες καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι του δὲν θὰ λείψει ἡ μάστιγα τῆς τιμωρίας».

«Βεβαιώνοντας τὸ ψεῦδος μὲ ὄρκους, ἀποκτᾶ ἐπιπλέον τὴν ἐπιπορκία κακὸ ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπιᾶς».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι τελείως αἰσχρὸ καὶ ἀνόητο νὰ κατηγορεῖ κάποιος τὸν ἑαυτό του, ὅτι τάχα εἶναι ἀνάξιος ἐμπιστοσύνης, καὶ νὰ προσκομίζει τὴν ἀσφάλεια ποὺ παρέχουν οἱ ὄρκοι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁποῖος ὀρκίζεται ἀληθινά, ἴσως κάποτε νὰ κάνει καὶ λάθος, ἐνῶ ὁποῖος δὲν ὀρκίζεται καθόλου, ξεφεύγει τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιπορκίας.

Ὁ νόμος λέγει, Δὲ θὰ ἐπιπορκήσεις ἐσὺ ὅμως κατ' ἀρχὴν οὔτε

ἀρχὴν, οὐ μικρὸν οὐ μείζον, ὡς τοῦ ὄρκου τὴν ἐπισημίαν τίκτον-
τος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οἱ συκοφάνται τὸ ψεῦδος πιπράσκου-
σιν· ἀλλήλους ψευδόμενοι τοὺς ὄρκους ἀνήλωσαν, εἰς τὸ ὀμνύ-
5 ειν καὶ μόνον τὸν Θεὸν ἐπιστάμενοι.

Σωκράτους.— Δεῖ γὰρ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τρόπον ὄρκου
πιστότερον φαίνεσθαι παρεχομένους.

Ἦ ὄρκον ἐπαχτὸν προσδέχου διὰ δύο προφάσεις· ἢ σεαυτὸν
αἰτίας ἀπολύων, ἢ φίλους ἐκ μεγάλων κινδύνων διασώζων.

10 Ἦ ἔνεκεν χρημάτων μηδαμιῶς Θεὸν ὀμώσης, μηδ' ἂν εὐορ-
κεῖν μέλλεις· δόξεις γὰρ τοῖς μὲν ἐπισημεῖν, τοῖς δὲ φιλοχρημά-
τως ἔχειν.

Ἀμφίδος:

Ἦ ὅστις γὰρ ὀμνύοντι μηδὲν πείθεται,
15 Αὐτὸς ἐπισημεῖν ραδίως ἐπίσταται.

Οἱ πολλοὶ τοῖς ἀνθρώποις τὸ εὐόρκους εἶναι παραινοῦσιν,
ἐγὼ δὲ καὶ τὴν ἀρχὴν μηδ' εὐπετῶς ὀμνῦναι ὄσιον ἀποφαίνο-
μαι

Εὐσεβίου.— Τρόπου καλοκαγαθίαν, ὄρκου δεῖ πιστοτέραν
20 ἔχειν.

θά ὀρκισθεῖς οὔτε γιά μικρό οὔτε γιά μεγάλο· γιάτι ὁ ὄρκος γεννᾶ τήν ἐπιορκία.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Οἱ συκοφάντες πουλοῦν τὸ ψεῦδος· δαπανοῦν τοὺς ὄρκους ἀπατώντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ τὸν Θεὸ τὸν θυμοῦνται μόνο στὸν ὄρκο.

Τοῦ Σωκράτη: Πρέπει οἱ σωστοὶ ἄνθρωποι νὰ φαίνονται ὅτι παρουσιάζουν τρόπο συμπεριφορᾶς πιὸ ἀξιόπιστο ἀπὸ τὸν ὄρκο.

Νὰ δέχεσαι νὰ δώσεις ὄρκο γιά δύο αἰτίες· ἢ γιά ν' ἀπαλλάξεις τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ μιὰ κατηγορία, ἢ γιά νὰ σώσεις φίλους ἀπὸ μεγάλους κινδύνους.

Γιά χάρη χρημάτων νὰ μὴν ὀρκισθεῖς ποτὲ στὸν Θεό, οὔτε κι ἂν ὁ ὄρκος σου προῖκεται νὰ εἶναι ἀληθινός· γιάτι θὰ νομίσουν ἄλλοι ὅτι ἐπιορκεῖς, καὶ ἄλλοι ὅτι τὸ κάνεις ἀπὸ φιλοχρηματία.

Τῆς Ἀμφίδος:

“Ὅποιος δὲν ἐμπιστεύεται ἐκεῖνον πού ὀρκίζεται,
Αὐτὸς γνωρίζει εὐκόλα νὰ ἐπιορκεῖ.

Οἱ πιὸ πολλοὶ προτρέπουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὀρκίζονται ἀληθινά· ἐγὼ ὅμως ἔχω τὴ γνώμη, ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι ὅσο νὰ ὀρκίζεται κανεὶς εὐκόλα.

Τοῦ Εὐσεβίου: Πιὸ ἀξιόπιστη ἀπὸ τὸν ὄρκο πρέπει νὰ ἔχει κανένας τὴν ὀρθὴ συμπεριφορὰ.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.
Περὶ κενοδοξίας.

Ἰω. 5, 44.— «Δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες. τὴν δόξαν τὴν παρὰ μόνου Θεοῦ οὐ ζητεῖτε».

Γαλ. 5, 26.— «Μὴ γενώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες».

5 Παροιμ. 12, 9.— «Κρείσσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμίᾳ δουλεύων ἑαυτῷ, ἢ ὁ τιμὴν ἑαυτῷ περιθίς καὶ προσδεόμενος ἄρτου».

Σοφία Σειράχ 1, 30.— «Μὴ ἐξύψου ἑαυτόν, ἵνα μὴ πέσης. καὶ ἐπάγης τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν».

10 Σοφία Σειράχ 10, 7.— «Μισητὴ ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων ἡ κενοδοξία».

Κενόδοξοὶ εἰσιν οἱ πλουτίζοντες ἑαυτούς, μηδὲν ἔχοντες.

Βασιλείου.— Κενόδοξός ἐστιν, ὁ ψιλῆς ἕνεκεν τῆς ἐν κόσμῳ δόξης ποιῶν τι ἢ λέγων.

15 Τῷ ὄντι θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἦθη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα πέφυκε γίνεσθαι.

Ὅμοίως γὰρ ἐστὶ χαλεπὸν ἐν τε δυσκολίαις πραγμάτων ἀταπείνωτον τὴν ψυχὴν διασώσασθαι, καὶ ἐν ταῖς ὑπερηφανείαις μὴ ἐπαρθῆναι.

20 Γρηγορίου Θεολόγου.— Μέγα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κενοδοξία πρὸς ἀρετὴν ἐμπόδιον.

Τὸ οἶεσθαι, τοῦ εἶναι τὸ πλεῖστον ἀφαιρεῖται.

Ῥᾶστον ἑαυτόν ἀπατᾶν καὶ οἶεσθαι εἶναί τι, οὐδὲν ὄντα, ὑπὸ τῆς κενῆς δόξης φυσώμενον.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄. Για την κενοδοξία.

Ίω. 5, 44: «Δέχεστε δόξα ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ δὲν ζητᾶτε τὴ δόξα μονάχα ἀπὸ τὸν Θεό».

Γαλ. 5, 26: «Ἄς μὴ γινόμεστε ματαιόδοξοι, προκαλώντας καὶ φθονώντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο».

Παροιμ. 12, 9: «Εἶναι καλύτερο νὰ εἶναι κάποιος δοῦλος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ στήν ἀφάνεια, παρὰ νὰ περιβάλλει κανεὶς στὸν ἑαυτό του τιμὲς καὶ νὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ψωμί».

Σοφία Σειράχ 1, 30: «Μὴν ἐξυψώνεις τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ μὴν πέσεις καὶ προσθέσεις στήν ψυχὴ σου ἀτιμία».

Σοφία Σειράχ 10, 7: «Τὴ ματαιοδοξία καὶ ὁ Κύριος τὴ μισεῖ καὶ οἱ ἄνθρωποι».

Ματαιόδοξοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποδίδουν πλούτη στὸν ἑαυτό τους ἐνῶ δὲν ἔχουν τίποτε.

Τοῦ Βασιλείου: Ματαιόδοξος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κάνει ἢ λέγει κάτι γιὰ τὴν κούφια δόξα τοῦ κόσμου.

Πραγματικὰ ὁ ὑπερήφανος χαρακτήρας ὅταν θεραπεύεται ξεπερνᾶ σὲ ὑπεροψία τὸν ἑαυτό του.

Εἶναι τὸ ἴδιο δύσκολο νὰ διατηρήσει κανεὶς ἀταπείνωτη τὴν ψυχὴ του στὶς ἀντιξοότητες καὶ νὰ μὴ νιώσει ἔπαρση στὶς ἐπιτυχίες.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ κενοδοξία εἶναι γιὰ τοὺς ἄνθρώπους μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴν ἀρετὴ.

Τὸ νὰ φαντάζεται κανεὶς πὼς εἶναι κάτι ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερο μέρος κι αὐτοῦ ποὺ εἶναι στήν πραγματικότητα.

Εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ἐξαπατᾶ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ νομίζει ὅτι εἶναι κάτι, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτε, φουσκώνοντας ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

Αἰσχροὺν μικρῶν κρατοῦντα, φυσᾶσθαι μέγα
 Μὴ φρόνει τῶν κακῶν φαίνεσθαι κρείττων·
 Λυποῦ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἠττώμενος.

Ἰω. Χρυσοστόμου. — Εἰκότως ἄρα εἴρηται παρὰ τῶν πα-
 5 λαιῶν κενοδοξία. Διάκενος γάρ ἐστιν, ἔνδον οὐδὲν ἔχουσα τι
 χρήσιμον, ἀλλ' ὥσπερ τὰ προσωπεῖα, δοκεῖ μὲν εἶναι λαμπρὰ
 καὶ ἐπέραστα, κενὰ δὲ ἔνδοθεν ἐστι· διὸ καὶ τῶν σωματικῶν
 ὄψεων εὐπρεπέστερα ὄντα, οὐδένα οὐδέποτε πρὸς τὸν ἔρωτα
 ἰδεῖν ἔπεισε τὸν ἑαυτῶν· οὕτω, μᾶλλον δὲ ἀθλιώτερον, καὶ ἦ
 10 παρὰ τῶν πολλῶν δόξα.

Γρηγορίου Νύσσης. — Τὸ ἐπὶ πλούτῳ κομπάζειν, ἢ γενέσει
 σεμνύνεσθαι, ἢ πρὸς δόξαν ὄραν, ἢ δοκεῖν ὑπὲρ τὸν πέλας εἶ-
 ναι, δι' ὧν αἱ ἀνθρώπινα πληροῦνται τιμαί, ταῦτα πάντα κα-
 θαίρεσις τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς καὶ ὄνειδος γίνεται.

15 Φίλωνος. — Τῶν πολιτικῶν, εἰάν τας ὕλας ἀφέλης, κενὸν τυ-
 φον εὐρήσεις νοῦν οὐκ ἔχοντα.

Εὐαγρίου. — Χαλεπὸν διαφυγεῖν τὸν τῆς κενοδοξίας δαίμο-
 να· ὃ γὰρ ποιήσης καθαιρήσων αὐτήν, τοῦτο ἀρχὴ σοι κενοδο-
 ξίας γενήσεται.

20 Ἰωάννου τῆς Κλίμακος. — Βδελύττεται ἥλιον κλέπτῃς, ὑπε-
 ρήφανος δὲ πρᾶεῖς ἐξουθενώσῃ.

Σωκράτους. — Τοὺς μὲν κενούς ἀσκούς τὸ πνεῦμα διύστησι,
 τοὺς δὲ ἀνοήτους ἀνθρώπους τὸ οἶμα.

Διογένους. — Ὁ τυφός, ὥσπερ ποιμῆν, οὐ θέλει τοὺς πολ-
 25 λούς ἄγει.

Ἀλεξάνδρου. — Ἀλέξανδρος νοσήσας μακρὰν νόσον, ὡς
 ἀνέρρωσεν, Οὐδέν, ἔφη, διατιθέναι χειρόν· ὑπέμνησε γὰρ ἡμᾶς
 ἢ νόσος, μὴ μέγα φρονεῖν, θνητοὺς ὄντας.

Φιλισιώνος:

30 Ἐὰν ἴδῃς πονηρὸν εἰς ὕψος αἰρόμενον,
 Λαμπρῶ τε πλούτῳ καὶ τύχῃ γαυρούμενον,

Εἶναι αἰσχροῦ, ἐνῶ διαθέτεις λίγα, νὰ ἐπαίρῃσαι πολύ.

Μὴ μεγαλοφρονεῖς πού φαίνεσαι καλύτερος ἀπ' τοὺς κακοὺς.

Νὰ λυπᾶσαι πού εἶσαι πολύ κατώτερος ἀπὸ τοὺς καλοὺς.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Σωστά ὀνομάσθηκε ἀπὸ τοὺς παλαι-
οὺς κενοδοξία. Γιατὶ εἶναι τελείως κενή, χωρὶς νὰ ἔχει μέσα της τί-
ποτε τὸ χρήσιμο, ἀλλ' ὅπως τὰ προσωπεῖα, πού φαίνονται λαμπρὰ
καὶ χαριτωμένα, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι κενά, γι' αὐτὸ, καὶ ἐνῶ εἶναι
πιὸ ὠραῖα ἀπὸ τὰ πραγματικὰ πρόσωπα, δὲν ἔπρῃσαν ποτὲ κανένα
ν' ἀποβλέπει στὸν ἔρωτα πρὸς αὐτὰ· ἔτσι, ἢ καλύτερα ἀκόμα πιὸ
ἄθλια εἶναι καὶ ἡ δόξα ἐκ μέρους τῶν πολλῶν.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὸ νὰ κομπάζεις γιὰ τὰ πλούτη σου ἢ
νὰ περηφανεύεσαι γιὰ τὸ γένος σου ἢ νὰ ἀποβλέπεις στὴ δόξα ἢ
νὰ νομίζεις πὼς εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν διπλανό σου, μὲ τὰ ὅποια
συμπληρώνονται οἱ ἀνθρώπινες τιμές, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν καθαι-
ρεση τῆς ἀνθρώπινης τιμῆς καὶ μομφή.

Τοῦ Φίλωνα: Στά πολιτικὰ πράγματα, ἂν ἀφαιρέσεις ἀπ' αὐτὰ
τις διάφορες ἐκδηλώσεις, θὰ διαπιστώσεις ὅτι εἶναι μὰ ἀνόητη κε-
νοδοξία.

Τοῦ Εὐαγρίου: Εἶναι δύσκολο ν' ἀποφύγει κανεὶς τὸν δαίμονα
τῆς κενοδοξίας· γιατί αὐτὸ πού θὰ κάνεις γιὰ νὰ τὴν καθαιρέσεις,
θὰ σοῦ γίνῃ ἀρχὴ κενοδοξίας.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὁ κλέφτης ἀπεχθάνεται τὸν ἥλιο,
ἐνῶ ὁ ὑπερήφανος θὰ ταπεινώσει τοὺς πρᾶους.

Τοῦ Σωκράτη: Τὰ ἄδεια ἀσκιά τὰ φουσκώνει ὁ ἀέρας, ἐνῶ
τοὺς ἀνόητους ἀνθρώπους ἡ οἴηση.

Τοῦ Διογένη: Ὁ ἐγωισμὸς, σὰν βοσκὸς, ὀδηγεῖ τοὺς πολλοὺς
ὅπου θέλει.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπειτα ἀπὸ μὰ πολὺήμερη
ἀσθένεια, μόλις ἀνάρρωσε εἶπε· Δὲν νιώθω καθόλου χειρότερα·
γιατὶ μοῦ ὑπενθύμισε ἡ ἀρρώστια νὰ μὴ μεγαλοφρονῶ, ἀφοῦ εἶμαι
θητός.

Τοῦ Φιλιπίωνα.

* Ἄν δεῖς τὸν πονηρὸ νὰ περπατᾷ στὰ ὕψη

καὶ νὰ καμαρώνει γιὰ τὸν λαμπρό του πλοῦτο καὶ τὴν τύχη,

Ὁφρῦν τε μείζω τῆς τύχης καθηρότα,
 Τούτου τάχιον μεταβολὴν προσδόκα
 Ἐπαίρεται γὰρ μείζον, ἵνα καὶ μείζον πέση.

Μενάνδρου.— ὦ τρισάθλιοι ἅπαντες οἱ φυσῶντες ἐφ' ἑαυ-
 5 τούς μεγάλα· αὐτοὶ γὰρ οὐκ ἴσασιν ἀνθρώπου φύσιν.

Ἀριστοτέλους.— Ἀριστοτέλης θεασάμενος νεανίσκον κατω-
 φρουμένον, Νεανίσκε, ἔφη, οἷος μὲν δοκεῖς αὐτὸς εἶναι, ἐγὼ
 γενοίμην, οἷος δὲ τῇ ἀληθείᾳ ὑπάρχεις, τοιοῦτοί μου οἱ ἐχθροὶ
 γένοιντο.

10 Ὁ αὐτὸς κατανοήσας μειράκιον ἐπὶ πολυτελείᾳ τῆς γλαμύ-
 δος σεμννόμενον, Οὐ παύση, ἔφη, μειράκιον, ἐπὶ προβάτου
 σεμννόμενος ἀρετῇ;

Ἡρακλείτου.— Ἡράκλειτος ὁ φυσικός, οἷσιν ἔλεγεν ἐγκο-
 πὴν προκοπῆς.

καὶ νὰ σηκώνει φρύδι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν τύχη,
αὐτουνοῦ περιμένε γρήγορη μεταβολή.

Γιατὶ ἐπαίρεται πολὺ, γιὰ νὰ πέσει καὶ πολὺ.

Τοῦ Μενάνδρου: Πόσο τρισάθλιοι εἶναι ὅσοι φρονοῦν γιὰ τὸν
ἑαυτό τους μεγάλα πράγματα· γιατί αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀν-
θρώπινη φύση.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ Ἀριστοτέλης ὅταν εἶδε ἓνα νεαρὸ συνο-
φρουμένο τοῦ εἶπε· Νεαρέ μου, μακάρι νὰ γινόμεουν ἐγὼ πραγμα-
τικά ἔτσι ὅπως νομίζεις πὼς εἶσαι σύ, ὅπως ὅμως εἶσαι στ' ἀλήθεια,
τέτοιοι εἶθε νὰ γίνουν οἱ ἐχθροὶ μου.

Ὁ ἴδιος, βλέποντας ἓνα παιδί νὰ περηφανεύεται γιὰ τὸ ἀκριβὸ
πανωφόρι του, εἶπε· Δὲν θὰ παύσεις, παιδί μου, νὰ καμαρώνεις γιὰ
τὴν ἀρετὴ τοῦ προβάτου;

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ Ἡράκλειτος, ὁ φυσικὸς φιλόσοφος, ἔλεγε
ὅτι ἡ οἴηση εἶναι διακοπὴ τῆς προκοπῆς.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄

Περὶ ἀληθείας καὶ ψεύδους.

Ἰω. 3, 21– «Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἐν Θεῷ εἰσιν εἰργασμένα».

Ἐφ. 4, 25.– Ἀποθέμενοι ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη».

5 Παροιμ. 9, 12.– «Ὅς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμανεῖ ἀνέμους· ὁ δὲ αὐτὸς διώξεται ὄρνεα πτερωτά».

Σοφία Σειράχ 27, 9.– «Πτερινὰ πρὸς τὰ ὅμοια αὐτοῖς καταλύει, καὶ ἀλήθεια εἰς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὴν ἐπανήξει».

10 Σοφία Σειράχ 34, 4.– «Ἀπὸ ἀκαθάρτου τί καθαρθήσεται; καὶ ἀπὸ ψεύδους τί ἀληθεύσει;»

Βασιλείου – Οὔτε ἐν δικαστηρίοις, οὔτε ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπιτήδειον τὸ ψεῦδος τοῖς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ἀληθῆ προελομένοις τοῦ θίου.

15 Γρηγορίου Θεολόγου.– Τὸ μὲν ἀληθές ἐν, τὸ δὲ ψεῦδος πολυσχιδές

Ἰω. Χρυσόστομου.– Οὐδεμιᾶς δεῖται βοηθείας ἢ τῆς ἀληθείας ἰσχὺς, ἀλλὰ, καὶ μύριους ἔχη τοὺς σβεννύντας αὐτήν, οὐ μόνον οὐκ ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐπιρεάζειν ἐπιχειρούντων φαιδρύτερα καὶ ὑψηλοτέρα ἂν εἴη, τῶν εἰκῆ κοπτόντων ἑαυτοὺς καταγελάσασα.

Εὐαγγρίου.– Τὸ σιγαῖν τὴν ἀλήθειαν, χρυσόν ἐστι θάπτειν.

Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου.– Τὸ ψευδές ἐν πρώτοις λεχθὲν πλείονα πίστιν ἔχει παρὰ τὴν ἐν δευτέρῳ λόγῳ δεικνυμένην ἀλήθειαν.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄.

Για τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ ψεῦδος.

Ἰω. 3, 21: «Ὅποιος ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴν ἀλήθεια πηγαίνει πρὸς τὸ φῶς, γιὰ νὰ φανοῦν οἱ πράξεις του ὅτι ἔχουν γίνει σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ».

Ἐφ. 4, 25: «Παρατῆστε τὸ ψεῦδος καὶ λέτε τὴν ἀλήθεια καθένας στὸν πλησίον του, ἐπειδὴ εἴμαστε μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου».

Παροιμ. 9, 12: «Ὅποιος στηρίζεται πάνω στὶς ψευτιές, αὐτὸς θὰ βοσκήσει ἀνέμους καὶ θὰ κυνηγήσει ὁ ἴδιος τὰ φτερωτὰ ὄρνια».

Σοφία Σειράχ 27, 9: «Τὰ πουλιὰ βρίσκουν κατάλυμα στὰ ὁμοιά τους, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐπιστρέφει σ' ἐκείνους πὺν πράττουν σύμφωνα μ' αὐτήν».

Σοφία Σειράχ 34, 4: «Τί θὰ καθαριστεῖ ἀπὸ ἀκάθαρτο καὶ ἀπὸ τὸ ψεῦδος τί ἀληθινὸ θὰ προκύψει;».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε σὰ δικαστήρια οὔτε σέ καμμιὰ ἄλλη περίπτωση εἶναι κατάλληλο τὸ ψεῦδος γιὰ ἐκείνους πὺν προτίμησαν στή ζωὴ τους τὸν ὀρθὸ καὶ ἀληθινὸ δρόμο.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία, ἐνῶ τὸ ψεῦδος πολύμορφο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Καμμιὰ βοήθεια δὲν θέλει ἡ δύναμη τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα εἶναι μύριοι πὺν ἀπειλοῦν νὰ τὴ σβήσουν, ὄχι μονάχα αὐτὴ δὲν ἀφανίζεται, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν πὺν ἐπιχειροῦν νὰ τὴ βλάψουν θὰ γίνει λαμπρότερη καὶ ψηλότερη, περιγελώντας ἐκείνους πὺν κοπιᾶζουν μάταια.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ ν' ἀποσιωπᾶς τὴν ἀλήθεια, εἶναι σὰ νὰ θάβεις στὸ χῶμα χρυσάφι.

Τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη: Τὸ ψέμα πὺν λέγεται πρώτη φορὰ εἶναι πιὸ πιστευτὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια πὺν ἀποδεικνύεται μὲ δεύτερο λόγο.

Σευηριανού.— Τὸ ψεῦδος ὅταν θέλῃ πιστευθῆναι, εἴαν μὴ πῆξῃ θεμέλιον δοκούσης ἀληθείας, οὐ πιστεύεται.

Θαλῆς.— Θαλῆς ὁ Μελήσιος ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Πόσον ἀπέχει τὸ ψεῦδος τοῦ ἀληθοῦς; Ὁσον, ἔφη, ὀφθαλμοὶ τῶν ὤστων.

Πλουτάρχου.— Τὸν μὲν ἴσον ζυγῶ, τὸ δὲ ἀληθές, τῷ ἐκ φιλοσοφίας λόγῳ κρίνεται.

Ὀδοῦ καὶ ἀληθείας χαλεπὸν ἀποπλανηθῆναι.

Χαρικλείας.— Καλὸν γάρ ποτε καὶ τὸ ψεῦδος, ὅταν ὠφελοῦν 10 τοὺς λέγοντας, μηδὲν καταβλάπτει τοὺς ἀκούοντας

Γηρίνου.— Καθάπερ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς οὐκ ἔστι θεάσασθαι ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνατῶ τῇ ὄψει, οὕτω, καὶ ἔτι μᾶλλον, τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀσθενεῖ καὶ ἀδυνατῶ τῇ διανοίᾳ.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου - Ἰσοκράτους.— Μηδὲν τῆς ἀληθείας 15 τιμιώτερον ἔστω, μηδὲ φιλίας ἐκλογὴ ἐκτὸς παθῶν διακειμένη, οἷς τὸ δίκαιον συγχέεται καὶ σκοτίζεται.

Αἰσώπου.— Αἰσώπος ἐρωτηθεὶς, Τί ὄφελος τοῖς ψευδομένοις ἐκ ταῦ ψεύδους; ἔφη· Τὸ κἂν ἀληθῆ λέγουσι, μὴ πιστεύεσθαι.

20 Πλάτωνος.— Πλάτων μὲν ἡδιστον εἶναι τῶν ἀκουσμάτων τὴν ἀλήθειαν ἔλεγε, Πολέμων δὲ πολὺ ἡδιον τοῦ ἀκούειν τὸ λέγειν εἶναι τ' ἀληθῆ.

Μενάνδρου.— Κρεῖττον ἐλέσθαι ψεῦδος, ἢ ἀληθὲς κακόν.

Τοῦ Σεβηριανοῦ: Τὸ ψεῦδος ποὺ θέλει νὰ γίνῃ πιστευτό, ἂν δὲ βάλῃ ὡς θεμέλιο φαινομενικὴ ἀλήθεια, δὲν γίνεταί πιστευτό.

Τοῦ Θαλῆ: Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Πόσο ἀπέχει τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, εἶπε· Ὅσο τὰ μάτια ἀπὸ τ' αὐτιά.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὸ ἴσο ποσὸ κρίνεταί μετὰ τὴν ζυγαριὰ, ἐνῶ ἡ ἀλήθεια μετὰ τὸν λόγον τῆς φιλοσοφίας.

Εἶναι πολὺ φοβερὸ νὰ χάσεις τὸ δρόμον καὶ τὴν ἀλήθειαν.

Τῆς Χαρικλείας: Εἶναι καλὸ κάποτε καὶ τὸ ψέμα, ὅταν ὠφελεῖ ἐκείνους ποὺ τὸ λένε, χωρὶς νὰ βλάπτῃ καθόλου ἐκείνους ποὺ τὸ ἀκοῦν.

Τοῦ Γηρίνου: Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου μετὰ ἀσθενικὴ καὶ ἀδύνατη ὄραση, ἔτσι καὶ ἀκόμα περισσότερο δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ τὴν ἀλήθειαν μετὰ ἀσθενικὴ καὶ ἀδύνατη διάνοια.

Τοῦ Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτη: Τίποτε νὰ μὴν θεωρεῖται τιμιότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Οὔτε ἡ ἐκλογή τῆς φιλίας εἶναι ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὰ πάθη, ποὺ συγγέουν τὸ δίκαιον καὶ τὸ σκοτίζουν.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἰσώπος ἐρωτηθεὶς, Τί ὠφελοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ ψεύδονται ἀπὸ τὰ ψεύδη τους, εἶπε· Τὸ νὰ μὴ γίνονται πιστευτοὶ καὶ ὅταν λένε τὴν ἀλήθειαν.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ἔλεγε, ὅτι τὸ πιὸ εὐχάριστον ἄκουσμα εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἐνῶ ὁ Πολέμων ὅτι πολὺ πιὸ γλυκὺ ἀπὸ τὸ ν' ἀκούει κανεὶς εἶναι νὰ τὸ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν.

Τοῦ Μενάνδρου: Προτιμότερον τὸ ψεῦδος, παρὰ τὸ ἀληθινὸ κακό.

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ.

Περὶ θανάτου.

Ἰω. 11, 25.— «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐκ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

Θεσσ. Α' 4, 12.— «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπεῖσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα».

Σοφία Σολ. 4, 13-14.— «Τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ, ἐπλήρωσε χρόνους μακροῦς· ἀρεστὴ γὰρ ἐν Κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας».

10 Σοφία Σειράχ 30, 17.— «Κρείσσων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικράν, ἢ ἀρρώστημα ἔμμονον».

Σοφία Σειράχ 38, 16-18.— «Τέκνον, ἐπὶ νεκρῶ κατάγαγε δάκρυα, καὶ ποιήσον πένθος κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἡμέρας μίαν καὶ δύο, χάριν διαβολῆς, καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα. Γνώθι 15 γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν ἐπάνοδος, καὶ τοῦτον γὰρ οὐκ ὠφελήσεις, καὶ σαυτὸν κακώσεις· Ἀπὸ γὰρ λύπης ἐκβαίνει θάνατος».

Βασιλείου.— Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἄγονται, κἂν αὐτοὶ μὴ αἰσθάνονται, ἀλλ' ὁ δρόμος αὐτοῦς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει, οὕτω καὶ 20 ὑμεῖς τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ἡμῶν παραρρέοντος, οἴονεϊ τινι κινήσει συνεχεῖ καὶ ἀπαύστῳ, πρὸς τὸ οἰκεῖον ἕκαστος πέρας τῶ λανθάνοντι δρόμῳ τῆς ζωῆς ἡμῶν κατεπειγόμεθα.

Ὁ μὲν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνων, οὕτω μακαριστὸς διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως, ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα καὶ ἀναντιρρήτῳ τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἤδη ἀσφαλῶς 25 μακαρίζεται.

ΛΟΓΟΣ ΛΣΤ΄.

Γιὰ τὸν θάνατο.

Ἰω. 11, 25: «Ὅποιος πιστεύει σ' ἐμένα, κι ἂν ἀκόμη πεθάνει, θὰ ζήσῃ· καὶ ὅποιος ζεῖ καὶ πιστεύει σέ μένα, δὲν θὰ πεθάνει στὸν αἰῶνα».

Θεσσ. Α' 4, 12: «Δὲν θέλω, ἀδελφοί μου, νὰ ἔχετε ἄγνοια γιὰ ἐκείνους πὺ κοιμήθηκαν, γιὰ νὰ μὴ λυπᾶστε, ὅπως οἱ ἄλλοι πὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα».

Σοφ. Σολ. 4, 13-14: «Τελειοποιήθηκε μέσα σέ μικρὸ διάστημα, ἀλλὰ συμπλήρωσε χρόνια πολλὰ. Γιατὶ εἶναι ἀρεστὴ ἡ ψυχὴ τοῦ στὸν Κύριο, γι' αὐτὸ ἔσπευσε νὰ φύγει μέσα ἀπὸ τὴν κακία».

Σοφία Σειράχ 30, 17: «Καλύτερος ὁ θάνατος ἀπὸ ζωὴ βασανισμένη, παρὰ ἀρρώστια μακροχρόνια».

Σοφία Σειράχ 38, 16-18: «Παιδί μου, τὸν νεκρὸ σου νὰ τὸν κλάψεις καὶ κράτησε τὸ πένθος πὺ ἀπαιτεῖ ἡ τάξη τοῦ μία καὶ δύο ἡμέρες, γιὰ νὰ μὴ συκοφαντηθεῖς καὶ γιὰ νὰ παρηγορηθεῖς ἀπὸ τὴ λύπη σου. Κατάλαβε ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐπιστροφή· κι αὐτὸν δὲν θὰ τὸν ὠφελήσεις καὶ στὸν ἑαυτὸ σου θὰ κάνεις κακό. Γιατὶ ἀπὸ τὴ λύπη προέρχεται θάνατος».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως ἐκείνους πὺ κοιμοῦνται στὰ πλοῖα τοὺς πηγαίνουν αὐτόματα οἱ ἄνεμοι, ἔστω κι ἂν δὲν τὸ νιώθουν, κι αὐτοὺς ὁ δρόμος τοὺς ὀδηγεῖ βιαστικὰ στὸ τέλος, ἔτσι κι ἐμεῖς, καθὼς ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας κυλάει μαζί μας μὲ μιὰ κίνηση συνεχῆ κι ἀσταμάτητη, πηγαίνομε βιαστικὰ πρὸς τὸ δικό του καθένας τέλος μὲ τὸν κρυφὸ δρόμο τῆς ζωῆς μας.

Ὅποιος βρῖσκεται στὴ ζωὴ, δὲν εἶναι ἀκόμα νὰ τὸν μακαρίζομε, γιὰτὶ εἶναι ἄγνωστο τὸ τέλος του, ἐνῶ ὅποιος συμπλήρωσε ὅσα τὸν ἀφοροῦσαν καὶ ἔκλεισε τὴ ζωὴ του μὲ βέβαιο τέλος, αὐτὸς ἤδη μακαρίζεται μὲ ἀσφάλεια.

Οὐδείς μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν πανήγυριν πραγματεύεται, οὐδὲ μετὰ τοὺς ἀγῶνας παρελθὼν στεφανοῦται, οὐδὲ μετὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθεῖ.

Γρηγορίου Θεολόγου:

5 Παντὶ βροτῶ θνήσκοντι πᾶσα γῆ τάφος
Πᾶν γὰρ τὸ ἐκ γῆς γῆ τε καὶ εἰς γῆν πάλιν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Εἰ πόλιν ἐκ πόλεως ἀμείβοντες τοῦ χειραγωγοῦντος δεόμεθα, πολλῶ μᾶλλον ἢ ψυχῇ, τῆς σαρκὸς ἀπάρασα καὶ πρὸς τὴν μέλλουσαν μεθισταμένη ζωὴν, τῶν ὁδη-
10 γησόντων δεήσεται.

Καθάπερ σῶμα ψυχορραγοῦν καὶ ἐγγὺς ὢν τελευτῆς, μυρίας ἐπισπᾶται κακώσεις, καὶ οἰκίας μελλούσης καταπίπτειν πολλὰ προπίπτειν εἴωθεν, καὶ ἀπὸ τῆς ὀροφῆς καὶ ἀπὸ τῶν τοί-
15 τέλεια, καὶ διὰ τοῦτο τὰ μυρία διέσπαρται πανταχοῦ κακά.

Ἀριστοτέλους.— Ἐκ τοῦ δίου κράτιστόν ἐστιν ὑπεξελθεῖν ὡς ἐκ συμποσίου, μῆτε διψῶντα, μῆτε μεθύοντα.

Ὁ ἐν νόσῳ διαθήκας γράφων, παραπλήσια πάσχει, τοῖς χεμιῶνι θαλαττίῳ εὐτρεπίζειν ἀρχομένοις τὰ τῆς νηὸς ὄπλα.

20 Σωκράτους.— Αἴρου καλῶς τεθνάναι μᾶλλον, ἢ ζῆν αἰσχροῦς.

Κλειτάρχου.— Κρεῖττον ἀποθανεῖν, ἢ δι' ἀκρασίας ψυχὴν ἀμαυρῶσαι.

Μοσχίωνος.— Ταῖς νόσοις ὁ θάνατος ἀλλήλαις ἐπικαταλαμ-
25 βανούσαις, οὐδ' αὐτὸς παρεῖναι ἀναβάλλεται.

Ἐκ τῶν Φαβωρίνου.— Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ἐρωτηθεὶς, Πόσον ἐστὶ χρόνον ἄνθρωπον καλὸν ζῆν, ἔφη· Ἐως ἂν ὑπολάβῃ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν κρεῖττον εἶναι.

Ἄμασις — Ἄμασις ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεύς, φίλῳ ἀποβα-

Κανένας δὲν συναλλάσσεται ὅταν διαλυθεῖ τὸ πανηγύρι, οὔτε στεφανώνονται ἀφοῦ περάσουν οἱ ἀγῶνες, οὔτε ἀνδραγαθεῖ κανεῖς μετὰ τοὺς πολέμους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου.

Γιὰ κάθε θνητὸ ποῦ πεθαίνει κάθε γῆ εἶναι τὰφος.

Γιατὶ κάθετι τὸ ἀπὸ τῆ γῆ, εἶναι γῆ καὶ στὴ γῆ ἐπιστρέφει.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἐάν μεταβαίνοντας ἀπὸ πόλη σὲ πόλη ἔχο-με ἀνάγκη ἀπὸ ὁδηγό, πολὺ περισσότερο ἢ ψυχὴ, ἀναχωρῶ-ντας ἀπὸ τῆ σὰρκα καὶ μεταβαίνοντας στὴ μέλλουσα ζωὴ, θὰ χρει-αστεῖ ἐκείνους ποὺ θὰ τὴν ὁδηγήσουν.

Ὅπως τὸ σῶμα ποῦ ψυχορραγεῖ καὶ βρίσκεται κοντὰ στὸ τέ-λος παθαίνει ἄπειρες βλάβες, καὶ ὅπως ὅταν εἶναι νὰ πέσει ἓνα σπίτι, πέφτουν συνήθως πρωτύτερα πολλὰ κι ἀπὸ τὴν ὀροφὴ κι ἀπὸ τοὺς τοίχους, ἔτσι καὶ τῆς οἰκουμένης ἢ συντέλεια εἶναι κοντὰ καὶ μπροστὰ στὴν πόρτα, καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν διασπαρεῖ παντοῦ τὰ μῦρια κακὰ.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ἀπὸ τῆ ζωὴ τὸ ἄριστο εἶναι νὰ ἀποχωρήσει κανεῖς ὅπως ἀπὸ ἓνα συμπόσιο, χωρὶς οὔτε νὰ διψᾷ οὔτε νὰ εἶναι μεθυσμένος.

Ὅποιος συντάσσει τὴ διαθήκη του ὅταν εἶναι ἄρρωστος πάσχει παρόμοια μὲ ἐκείνους ποὺ στὴν τρικυμία τῆς θάλασσας ἀρχίζουν νὰ ἐτοιμάζουν τὸν ὄπλισμό τοῦ караβιουῦ.

Τοῦ Σωκράτη: Προτίμησε νὰ πεθάνεις τιμημένος μάλλον, πα-ρὰ νὰ ζεῖς ντροπιασμένα.

Τοῦ Κλητάρχου: Καλύτερα νὰ πεθάνει κανεῖς, παρὰ ν' ἀμαυ-ρώσει τὴν ψυχὴ του μὲ τὴν ἀκρόταιά του.

Τοῦ Μοσχίωνα: Στὶς ἀρρώστιες, ποὺ ἢ μιὰ διαδέχεται τὴν ἄλλη, οὔτε ὁ θάνατος ἀναβάλλει νὰ παρουσιαστεῖ.

Τοῦ Φαβωρίνου: Ὁ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος, ἐρωτηθεῖς, Πόσο χρόνο εἶναι καλὸ νὰ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος, εἶπε· Μέχρι ποὺ ν' ἀντιληφθεῖ ὅτι ὁ θάνατος εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Τοῦ Ἀμάσιος: Ὁ Ἄμασης, ὁ βασιλιὰς τῶν Αἰγυπτίων, γράφο-ντας μιὰ παρηγορητικὴ ἐπιστολὴ σὲ φίλο ποὺ ἔχασε τὸ γιὸ του

λόντι υἰόν, γράφων παραμυθητικόν, εἶπεν· Εἰ ὅτε οὐδέπω ἦν οὐκ ἐλύπου, μηδὲ νῦν ὅτι οὐκ ἔτι ἔσται λυπηθῆς.

Διογένους.— Διογένης ὁ Κυνικός, ὀδυρομένου τινὸς ἐπειδὴ ἐπὶ ξένης ἡμελλε τελευτᾶν, εἶπε· Τί ὀδύρη, ὦ μάταιε; πανταχό-
5 θεν γὰρ ὁδὸς ἢ αὐτὴ εἰς ἄδου.

Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους, τὸν φῦντα θρηνεῖν εἰς ὃς ἔρχεται κακά, τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένων, χαίροντας, εὐφημοῦντας, ἐκπέμπειν δόμων.

Ἐπικούρου.— Πρὸς μὲν τ' ἄλλα δυνατὸν ἀσφάλειαν πορίσα-
10 σθαι, χάριν δὲ θανάτου πάντες ἄνθρωποι πόλιν ἀτείχιστον οἰκοῦμεν.

Μουσωνίου.— Οὐκ ἔστι τὴν ἐνεστηκυῖαν ἡμέραν καλῶς διῶναι, μὴ προθέμενον αὐτὴν ὡς ἐσχάτην διῶσαι.

Πολυαίνου.— Ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι μὴ λυποῦ· ἀναγκαῖον
15 γάρ· ἀλλ' ἐπὶ τοῖς αἰσχροῦς τελευτῶσιν.

Δημοκρίτου.— Οὗτος νοσήσας καὶ ληθάργῳ περιπεσών, ὡς ἀνένηψεν, Οὐδέν με, ἔφη, ἐξαπατήσει ἢ φιλοζωΐα· καὶ ἐξήγα-
γεν ἑαυτὸν τοῦ δίου.

Μενάνδρου.

20 Τρισάθλιόν γε καὶ ταλαίπωρον φύσει.

Πολλῶν τε μεστόν ἐστι τὸ ζῆν φροντίδων.

Ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι. Τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν, τὸ τεθνάναι κρεῖσσον.

Σοφοκλέους·

25 Τύμβῳ γὰρ οὐδεὶς πιστὸς ἀνθρώπων φίλος.

Φεῦ τοῦ θανόντος, ὡς ταχεῖα τοῖς βροτοῖς

Χάρις διαρρεῖ καὶ προδοῦσ' ἀλίσκεται.

Βίαντος.— Βίας ἐπικαλουμένου τινὸς τὸν θάνατον ἐπὶ τέ-
κνων ἀπωλείᾳ, ἔφη· Τί αὐτὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ ἂν μὴ κα-
30 λέσης ἤξει;

εἶπε· Ἄν δὲν λυπόσουν τότε πού δὲν τὸν εἶχες ἀκόμα, οὔτε τώρα πού πιά δὲν τὸν ἔχεις μὴ λυπηθεῖς.

Τοῦ Διογένη: Ὁ Διογένης ὁ Κυνικός σὲ κάποιον πού θρηνοῦσε ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ πεθάνει στὴν ξενιτεία, εἶπε· Τί θρηνεῖς, κακομοίρη; Ἀπὸ παντοῦ ὁ δρόμος πρὸς τὸν ἄδη εἶναι ὁ ἴδιος.

Ἐπρεπε κάνοντας μιὰ συγκέντρωση νὰ θρηνοῦμε αὐτὸν πού γεννήθηκε σὲ πόσα δεινὰ ἔρχεται, ἐνῶ ἐκεῖνον πού πέθανε κι ἀναπαύθηκε ἀπὸ τοὺς πόνους νὰ κάνουμε τὴν ἐκφορὰ του ἀπὸ τὸ σπίτι χαροῦμενοι κι ἐπαινώντας τον.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μποροῦμε νὰ βροῦμε κάποιο τρόπο ἀσφάλειας, ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ θάνατο ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦμε σὲ πόλη χωρὶς τείχη.

Τοῦ Μουσωνίου: Δὲν μπορεῖς νὰ ζήσεις καλὰ τὴν παροῦσα ἡμέρα, ἂν δὲν ἔχεις τὴν πρόθεση νὰ τὴ ζήσεις σὰν τελευταία.

Τοῦ Πολυαίνου: Μὴ λυπᾶσαι γιὰ ἐκείνους πού πεθαίνουν· γιατί εἶναι ἀναγκαῖο· ἀλλὰ νὰ λυπᾶσαι γι' αὐτοὺς πού πεθαίνουν ἀτιμωτικά.

Τοῦ Δημοκρίτου: Αὐτὸς ὅταν ἀρρώστησε κι ἔπεσε σὲ κῶμα, μόλις συνῆλθε εἶπε· Δὲν θὰ μὲ ἐξαπατήσει καθόλου ἡ φιλοζωία· καὶ αὐτόχειρας βγῆκε ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Τοῦ Μενάνδρου:

Τρισάθλια καὶ ταλαίπωρη ἀπὸ τὴ φύση της
καὶ γεμάτη ἀπὸ φροντίδες πολλές εἶναι ἡ ζωὴ.

Εἶναι μεγαλύτερη ἀνάγκη νὰ θεραπεύομε τὴν ψυχὴ, παρὰ τὸ σῶμα. Γιατί ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς ἄσχημα, εἶναι καλύτερα νὰ πεθάνει.

Τοῦ Σοφοκλῆ:

Κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι φίλος πιστὸς στὸ μνήμα.

Ἄλλοίμονο στὸν νεκρὸ, πόσο γρήγορα τῶν θνητῶν
διαβαίνει ἡ χάρη καὶ βρίσκεται νὰ τοὺς ἐγκαταλείπει.

Τοῦ Βίαντα: Ὁ Βίας σὲ κάποιον πού καλοῦσε τὸ θάνατο ἐπειδὴ ἔχασε τὰ παιδιά του, εἶπε· Τί τὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; Μήπως δὲν θὰ ρθεῖ ἂν δὲν τὸν καλέσεις;

Οὗτος θεασάμενος μάχαιραν ἐρριμμένην, ἔφη· Τίς σε ἀπώ-
λεσεν, ἢ τίνα σύ;

Ἄλλος ἐρωτηθεὶς, Ποῖος τῶν θανάτων κακός, ἔφη· Ὁ
ἀπὸ τῶν νόμων ἐπαγόμενος

5 Σωκράτους.— Σωκράτης καταδικασθεὶς ὑπὸ Ἀθηναίων
κατακριμνησθῆναι, τῆς γυναικὸς Ξανθίπτης κλαιούσης καὶ λε-
γούσης, ὦ Σώκρατες, ὡς ἀδίκως ἀποθνήσκεις, εἶπε· Σὺ οὖν
ἐβούλου με δικαίως ἀποθανεῖν;

Ἄλλος εἰπόντος αὐτῷ τινος, Οἱ Ἀθηναῖοί σου θάνατον
10 ἐψηφίσαντο, ἔφη· Πρὸ αὐτῶν δὲ ἡ φύσις

Ἄλλος ἐρωτηθεὶς, Τίνα ἐστὶν ἐν ἄδου; εἶπεν· Οὔτε ἐγὼ
πεπόρευμαι, οὔτε τῶν ἐκεῖσέ τιμι συντετύχηκα.

Σέξτου.— Οἰκείων, ζώντων μὲν, ποιουῖ ἐπιμέλειαν, ἀπογενο-
μένων δέ, δεῖ τὰ σώματα τῇ γῆ συμμεμίχθαι· τοῦτο γὰρ καὶ ὄ-
15 σιον· οὐ γὰρ συνθάπτεται ψυχὴ τῷ σώματι. Μάτην οὖν ὁ πολὺς
πόνος περὶ τὰς ταφάς

Ἀναξαγόρου.— Δύο διδασκαλίας εἶναι οἶμαι θανάτου, τόν
τε πρὸ τοῦ γενέσθαι χρόνον, καὶ τὸν ὕπνον.

Ἐκ τῶν Φιλιστίωνος γνωμῶν.— Κανσιανοὶ τοὺς μὲν γεννω-
20 μένους θρηνοῦσι, τοὺς δὲ τελευτήσαντας μακαρίζουσι.

“Όταν εἶδε ἓνα μαχαίρι πεταμένο εἶπε· Ποιὸς σ’ ἔχασε ἢ ἐσὺ ποιόν;

‘Ο ἴδιος πὺν τὸν ρώτησαν, Ποιὸς θάνατος ἀπὸ ὅλους εἶναι κακός; εἶπε· ‘Ο θάνατος πὺν ἐπιβάλλουν οἱ νόμοι.

Τοῦ Σωκράτη: ‘Ο Σωκράτης πὺν καταδικάστηκε ἀπὸ τοὺς Ἄθηναίους νὰ κατακρημνισθεῖ κι ἡ γυναῖκα του ἔκλαιγε κι ἔλεγε, Ἄχ Σωκράτη, πόσο ἄδικα πεθαίνεις, εἶπε· Σὺ λοιπὸν ἤθελες νὰ πεθάνω δίκαια;

‘Ο ἴδιος, ὅταν τοῦ εἶπε κάποιος, Οἱ Ἄθηναῖοι σὲ καταδίκασαν σὲ θάνατο, εἶπε· Πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ἡ φύση.

‘Ο ἴδιος στὴν ἐρώτηση, Τί ὑπάρχει στὸν Ἄδη; εἶπε· Οὔτε ἐγὼ ἔχω πάει οὔτε ἔχω συναντήσει κανέναν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ.

Τοῦ Σέξτου: Τοὺς δικούς σου ὅσο ζοῦν φρόντιζέ τους, ὅταν ὅμως πεθάνουν πρέπει τὰ σώματά τους ν’ ἀποδοθοῦν στὴ γῆ· αὐτὸ βέβαια εἶναι καὶ ὅσιο· γιατί ἡ ψυχὴ δὲν θάβεται μαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Εἶναι μάταιος λοιπὸν ὁ πολὺς κόπος σχετικὰ μὲ τὴν ταφή.

Τοῦ Ἀναξαγόρα: Τοῦ θανάτου ὑπάρχουν δύο δάσκαλοι, ὁ χρόνος πρὶν γεννηθοῦμε καὶ ὁ ὕπνος.

Ἄπὸ τὶς γνώμες τοῦ Φιλιστίωνα: Οἱ Καυσιανοὶ θρηνοῦν αὐτοὺς πὺν γεννιοῦνται, ἐνῶ ἐκείνους πὺν πεθαίνουν τοὺς μακαρίζουν.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ΄.

Περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου.

Λουκᾶ 10, 5-6.— «Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκείαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε, Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ· καὶ ἐὰν ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπιναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν».

Κορ. Β' 13, 11.— «Εἰρηνεύετε, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἔσται μεθ' ἡμῶν».

Παροιμ. 17, 1.— «Κρεῖσσον ψωμὸς μεθ' ἡδονῆς ἐν εἰρήνῃ, ἡ οἶκος πολλῶν ἀγαθῶν μετὰ μάχης».

Σοφία Σειράχ 25, 1.— «Ἐν τρισὶν ὥραισθην καὶ ἀνέστην ὥραία ἐναντίον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ὁμόνοια ἀδελφῶν, καὶ εἰρήνη τοῦ πλησίον, καὶ γυνὴ καὶ ἀνὴρ ἑαυτοῖς συμπεριφερόμενοι».

Βασιλείου.— Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθόν, τί χρὴ λέγειν πρὸς ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης; Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἴδιον Χριστιανοῦ, ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διότι καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Κρεῖσσων ἐπαινετὸς πόλεμος, εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ ἐπευξάμενος εἰρήνην ἅπασι, τὸν πόλεμον τῶν παθῶν ἐξέβαλε καὶ λυμένος εὐδιωτέραν τὴν ψυχὴν κατεσκεύασεν.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ὡσπερ γὰρ ὑγείας ἐπιλαβούσης νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ φωτὸς φανέντος οὐχ ὑπολείπεται σκότος, οὕτω καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιφανείσης, λύεται πάντα τὰ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνιστάμενα πάθη.

25 Δημοσθένους.— Δεῖ τοὺς ὀρθῶς πολέμῳ χρωμένους, οὐκ ἀκολουθεῖν τοῖς πράγμασι, ἀλλ' αὐτοὺς ἔμπροσθεν εἶναι τῶν πραγμάτων.

ΛΟΓΟΣ ΛΖ'.

Για τὴν εἰρήνη καὶ τὸν πόλεμο.

Λουκᾶ 10, 5-6: «Σ' ὅποιο σπίτι μπεῖτε, νὰ λέτε πρῶτα· Εἰρήνη σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Κι ἂν ὑπάρχει ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, θὰ ἀναπαυθεῖ ἐπάνω του ἢ εἰρήνη σας».

Κορ. Β' 13, 11: «Νὰ ζεῖτε μὲ εἰρήνη, ἀδελφοί, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης θὰ εἶναι μαζί σας».

Παροιμ. 17, 1: «Καλύτερα λίγο ψωμὶ εὐχάριστο μὲ εἰρήνη, παρὰ σπίτι γεμάτο μὲ ἀγαθὰ καὶ φιλονεικία».

Σοφία Σειράχ 25, 1: «Μὲ τρία πράγματα ἔγιναν ὠραία καὶ ὠραία στάθηκαν μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ στοὺς ἀνθρώπους· μὲ ὁμόνοια ἀδελφῶν, μὲ εἰρήνη τοῦ πλησίον, καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα ποὺ συμφωνοῦν μεταξύ τους».

Τοῦ Βασιλείου: Πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰρήνης τί χρειάζεται νὰ τὸ πῶ σὲ ἀνθρώπους τέκνα τῆς εἰρήνης; Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο γνώρισμα τόσο χαρακτηριστικὸ τοῦ Χριστιανοῦ, ὅσο τὸ νὰ ζεῖ μὲ εἰρήνη. Ἐπειδὴ καὶ τὴν ἀμοιβὴ γι' αὐτὸ μᾶς τὴν ὑποσχέθηκε ὁ Κύριος πολὺ μεγάλη.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλύτερος ἓνας πόλεμος ἐνδοξος ἀπὸ μὰ εἰρήνη ποὺ χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος εὐχήθηκε εἰρήνη σὲ ὅλους, ἔδιωξε τὸν πόλεμο τῶν παθῶν καὶ ἔκανε τὴν ψυχὴ πιὸ γαλήνια ἀπὸ λιμάνι.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὅπως ὅταν ἐπανέλθει ἡ ὑγεία ἢ νόσος ἐξαφανίζεται, καὶ ὅταν λάμψει τὸ φῶς τὸ σκότος φεύγει, ἔτσι καὶ ὅταν ἐμφανιστεῖ ἡ εἰρήνη καταλύονται ὅλα τὰ πάθη ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν ἀντίπαλό μας.

Τοῦ Δημοσθένη. Αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦν ὀρθὰ τὸν πόλεμο δὲν πρέπει ν' ἀκολουθοῦν τίς ἐξελίξεις, ἀλλὰ αὐτοὶ νὰ βρίσκονται μπροστὰ ἀπὸ τίς ἐξελίξεις.

Πόλεμος ἔνδοξος, εἰρήνης αἰσχρᾶς αἰρετώτερος.

Ἡροδότου. – Οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρέεται.

Μενάνδρου:

5 *Εἰρήνη γεωργὸν κᾶν πέτραις τρέφει καλῶς.
Πόλεμος δέ, εἰ κᾶν πεδίῳ, κακῶς ἔφυ.*

Ἀριστοφάνους:

*Εἰρήνη βαθύπλουτε καὶ ζευγάριον βοϊκόν!
Εἰ γὰρ ἐμοὶ παυσαμένῳ τοῦ πολέμου γένοιτο.
10 Σκάψαντ' ἀποκλᾶσαι, καὶ λουσαμένῳ διελκύσαι
Τῆς τρυγός, ἄρτον λιπαρὸν καὶ ράφανον φέροντι.*

Εὐριπίδου:

*Σοφὸν γὰρ εὐβούλευμα τὰς πολλὰς χέρας
Νικᾷ γὰρ· σὺν ὄγλῳ δ' ἀμαθία πλέον κακόν.*

Πόλεμος ἔνδοξος προτιμότερος ἀπὸ εἰρήνη γεμάτη αἴσχος.
 Τοῦ Ἡροδότου: Κανένας πραγματικὰ δὲν εἶναι τόσο ἀνόητος,
 ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμο ἀντὶ τὴν εἰρήνη.

Τοῦ Μενάνδρου:

Ἡ εἰρήνη τρέφει καλὰ τὸ γεωργὸ ἀκόμα καὶ στὶς πέτρες.
 Ἐνῶ ὁ πόλεμος κι ἂν γίνεται στὴν πεδιάδα εἶναι κακό.

Τοῦ Ἀριστοφάνη:

Εἰρήνη βαθύπλουτη, ἀλέτρι μὲ δύο βόδια!
 Μακάρι νὰ μοῦ συμβεῖ νὰ σταματήσω τὸν πόλεμο,
 καὶ διπλωμένος ἀπὸ τὸ σκάψιμο καὶ λουσμένος νὰ κατεβᾶσω
 τὸ σῶμα, φέρνοντας ψωμὶ σιταρένιο καὶ ραπάνι.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Σοφὴ ἢ ὀρθὴ σκέψη, γιατίι τὰ πολλὰ χέρια νικᾷ,
 ἐνῶ στὸν ὄχλο ἢ ἀμάθεια γίνεται πιὸ μεγάλο κακό.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄.

Περὶ ἐλπίδος.

Ματθ. 6, 26.— «Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά».

Ρωμ 8, 24-25.— «Ἐλπίς βλεπομένη, οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τις, οὐκ ἐλπίζει. Εἰ δὲ ὁ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα».

Σοφία Σολ. 16, 29.— «Ἀχαρίστου ἐλπίς, ὡς χειμέριος πάχνη τακῆσεται, καὶ ρυήσεται ὡς ὕδωρ ἄχρηστον».

Σοφία Σολ. 5, 14.— «Ἐλπίς ἀσεβοῦς, ὡς φερόμενος χνοῦς ὑπὸ ἀνέμου, καὶ ὡς καπνὸς ὑπὸ ἀνέμου διαλυθείς, καὶ ὡς μνεῖα καταλύτου μονοήμερου διωδεύθη».

Σοφία Σειράχ 2, 10.— «Ἐμβλέψατε εἰς τὰς ἀρχαίας γενεάς, καὶ ἴδετε, τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον καὶ κατησχύνθη, ἢ τίς ἐνέμεινεν ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν;».

15 Βασιλείου.— Ὁ ἐπ' ἄνθρωπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οὐ δύναται εἶπεῖν, «Ἐπὶ σέ, Κύριε, ἤλπισα». Παράγγελμα γὰρ ἐστὶ μὴ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας.

Ἐπαινώ τὸν εἰπόντα, τὰς ἐλπίδας εἶναι γρηγορούντων ἐνύπνια.

20 Γρηγορίου Θεολόγου.— Ὅταν μεγάλα ἐλπίσαντες ἀθρώως τοῖς ἐλπισθεῖσιν ἐντύχωμεν, ἐλάττω τῆς δόξης ὁράται τὰ φαινόμενα.

ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄.

Για τήν ἐλπίδα.

Ματθ. 6, 26: «Κοιτάξετε τὰ πουλιά στὸν οὐρανό· δὲν σπέρνουν οὔτε θερίζουν, οὔτε συγκεντρώνουν σὲ ἀποθήκες, κι ὅμως ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος τὰ τρέφει».

Ρωμ. 8, 24-25: «Ἡ ἐλπίδα πού βλέπεται δὲν εἶναι ἐλπίδα· γιατί ὅ,τι βλέπει κανεῖς δὲν τό ἐλπίζει. Ἄν λοιπὸν κάτι πού δὲν τό βλέπομε τό ἐλπίζομε, τότε τό περιμένομε μὲ ὑπομονή».

Σοφία Σολ. 16, 29: «Ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀχάριστου θὰ λειώσει σὰν πάχνη χειμερινή καὶ θὰ κυλήσει σὰν ἄχρηστο νερό».

Σοφία Σολ. 5, 14: «Ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀσεβοῦς πέρασε σὰν σκόνη ποῦ μετακινεῖ ὁ ἄνεμος καὶ σὰν καπνὸς πού διαλύει ὁ ἄνεμος καὶ σὰν ἀνάμνηση πελάτη πού φιλοξενήθηκε μιὰ μέρα».

Σοφία Σειράχ 2, 10: «Στρέψτε τό βλέμμα σας στίς παλαιῆς γενεῆς καὶ δεῖτε, ποιὸς ἔλπισε στὸν Κύριο καὶ ἀπογοητεύθηκε, ἢ ποιὸς παρέμεινε κολλημένος στὸ φόβο τοῦ Κυρίου καὶ περιφρονήθηκε ἀπὸ αὐτόν;

Τοῦ Βασιλείου: Ὁποῖος ἐλπίζει σὲ ἄνθρωπο, ἢ παραπλανᾶται πιστεύοντας σὲ κάτι ἄλλο τῆς ζωῆς, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ, «Σ’ ἐσένα, Κύριε, ἔλπισα»³⁵. Γιατί ἡ παραγγελία του εἶναι, νὰ μὴν ἐλπίζομε σὲ ἄρχοντες³⁶.

Ἐπαινώ ἐκεῖνον πού εἶπε, ὅτι οἱ ἐλπίδες εἶναι ὄνειρα ἐκείνων πού δὲν κοιμοῦνται.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅταν ἐλπίζομε μεγάλα πράγματα καὶ ξαφνικὰ ἐπιτύχομε ὅσα ἐλπίσαμε, τότε τὰ βλέπομε κατώτερα ἀπὸ ὅ,τι τὰ νομίζαμε.

35. Ψαλμ. 30, 2.

36. Ψαλμ. 145, 3.

Μὴ σφόδρα θαρρεῖν, μηδ' ἀπελπίζειν ἄγαν.

Τὸ μὲν γὰρ ἐκλύει, τὸ δὲ ἀνατρέπει.

Ἄ γάρ τις ὡς πεισόμενος δέδοικε, ταῦτα πέπονθε κὰν μὴ πάθη.

5 Πολλοῖς πρὸς ὄρμοις εὐπλοοῦν ἔδν σκάφος.
Πολλοὶ προσωρμίσθησαν ἐκ τρικυμίας.

Μήτε ἀθυμῶν ἀπελπίσης εὐημερίαν, μήτε καλῶς πράττων ἀθυμίαν.

Ἐν ἔστιν ἐν τοῖς οὐσι τὸ μόνιμον, ἢ πρὸς Θεὸν ἐλπίς· τὰ δὲ
10 ἄλλα πάντα, οὐχί ἐστι τῇ φύσει, ἀλλὰ νομίζεται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ἀμήχανον τοῦ τέλους ἐκπεσεῖν, τὸν ὄλη διανοία ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐλπίζοντα, καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα εἰσφέροντα.

Γρηγορίου Νύσσης.— Τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν ἡ θλίψις ἄνθος ἐστί. Διὰ οὖν τὸν καρπὸν, καὶ τὸ ἄνθος δρεψώμεθα.

15 Νείλου.— Τὸ ἀπροσδόκητον κακὸν θορυβεῖ πάντως ἐπελθόν, τὸ δὲ προδοκηθέν, εὐτρεπῆ πρὸς τὴν πείραν εὐρὸν τὸν λογισμὸν, κουφότερον ποιεῖ τὸ δεινόν.

Προκοπίου σοφιστοῦ.— Τὸ ἐλπισθὲν ἀγαθὸν εἰς τοῦναντίον περιπεσόν, ἀπαραμύθητον ἔχει τὸ πάθος.

20 Πλουτάρχου.— Οὔτε ναῦν ἐξ ἑνὸς ἀγκυρίου, οὔτε βίον ἐκ μιᾶς ἐλπίδος ὀρμιστέον.

Στάσιμοί εἰσιν αἱ τῶν πεπαιδευμένων ἐλπίδες, ὡς ἐν λιμένι τῷ λογισμῷ ὀρμουῖσαι.

Αἱ μὲν τῆς ἀρετῆς ἐλπίδες ἰδιαί εἰσι τῆς ψυχῆς, αἱ δὲ τῆς
25 κακίας νόθοι.

Ταυτὸν ἔστιν ἐξ ἀσθενοῦς ἀγκυρίου σκάφος ὀρμεῖν, καὶ ἐκ φαύλης γνώμης ἐλπίδα.

Σωκράτους.— Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες, ὥσπερ οἱ κακοὶ ὀδηγοί, ἐπὶ ἁμαρτήματα ἄγουσιν.

30 Οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, οὔτε ἐλπίς ἀγαθὴ χωρὶς πόνου γεννᾷ τι χρήσιμον.

Ούτε ὑπερβολικὸ θάρρος νὰ ἔχεις οὔτε ν' ἀπελπίζεσαι πολὺ.

Γιατὶ τὸ ἓνα σὲ παραλύει, ἐνῶ τὸ ἄλλο σὲ ἀνατρέπει.

Αὐτὰ ποὺ φοβᾶται κανεὶς ὅτι θὰ πάθει, αὐτὰ τὰ ἔπαθε ἤδη ἀκόμα κι ἂν δὲν τὰ πάθει.

Βούλιαξε καλοτάξιδο τὸ σκάφος σὲ πολλὰ λιμάνια δένοντας.

Ἐνῶ πολλοὶ προσάραξαν σὲ λιμάνι μετὰ ἀπὸ τρικυμία.

Οὔτε στήν λύπη σου νὰ χάσεις τὴν ἐλπίδα σου γιὰ εὐτυχία, οὔτε στήν εὐτυχία σου νὰ μὴ περιμένεις κάποια λύπη.

Μέσα στὰ ὄντα ἓνα πράγμα εἶναι μόνιμο, ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό· ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα δὲν ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ φύση τους, ἀλλὰ νομίζομε ὅτι ὑπάρχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Εἶναι ἀδύνατο ν' ἀπατηθεῖ ὡς πρὸς τὸ τέλος, ὁποῖος μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ του ἐλπίζει στὸν Θεὸ καὶ τοῦ προσφέρει ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτόν.

Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ θλίψη εἶναι τὸ ἄνθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ προσδοκοῦμε. Γιὰ χάρη τοῦ καρποῦ λοιπὸν ἄς κόψομε καὶ τὸ ἄνθος.

Τοῦ Νείλου: Τὸ ἀπροσδόκητο κακὸ μᾶς θορυβεῖ ὅπωςδὴποτε ὅταν ἔρθει, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ περιμέναμε, βρίσκοντας τὸ νοῦ μας προετοιμασμένο νὰ τὸ ἀντιμετωπίσει, κάνει τὴ συμφορὰ ἐλαφρότερη.

Τοῦ σοφιστῆ Προκοπίου: Ὅταν τὸ ἀγαθὸ ποὺ ἐλπίσαμε μεταπέσει στὸ ἀντίθετο, γίνεται πάθημα χωρὶς παρηγοριά.

Τοῦ Πλουτάρχου: Οὔτε τὸ πλοῖο νὰ τὸ στηρίζομε σὲ μιὰ ἄγκυρα, οὔτε τὴ ζωὴ μας σὲ μιὰ ἐλπίδα.

Οἱ ἐλπίδες τῶν παιδευμένων εἶναι σταθερές, ἐπειδὴ εἶναι προσορμισμένες, σὰν σὲ λιμάνι, στὸ λογισμό.

Οἱ ἐλπίδες τῆς ἀρετῆς εἶναι γεννήματα φυσικὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τῆς κακίας εἶναι νόθες.

Εἶναι τὸ ἴδιο ν' ἄγκυροβολεῖ τὸ σκάφος μὲ ἀσθενῆ ἄγκυρα, καὶ ἡ ἐλπίδα μὲ φαύλη γνώμη.

Τοῦ Σωκράτη: Οἱ πονηρὲς ἐλπίδες, ὅπως ἀκριβῶς οἱ κακοὶ ὁδηγοί, ὁδηγοῦν σὲ ἁμαρτίες.

Οὔτε γυναίκα χωρὶς ἄνδρα, οὔτε ἡ ἀγαθὴ ἐλπίδα γεννᾷ κάτι χρήσιμο χωρὶς πόνο.

Λευκίπτου.— Τὰ γὰρ ἡδέα, κὰν μὴ παρῆ, τέρπει ταῖς ἐλπίσιν.

Τὸ γὰρ ἀπελπισθὲν ἅπαξ ἐξήρηται τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ μηδαμόθεν ἔτι προσδοκώμενον, ἀπαλλαγὴν παρασκευάζει τοῖς κάμνουσιν.

Χαρικλείας.— Ἡ γὰρ εἰς τὸ μήπω λεχθὲν ἔπειξίς τοῦ λόγου, τὸ ὀλόκληρον τῶν ἤδη λεχθέντων παραιρεῖται.

Λευκίπτου.— Ὁ μὲν γὰρ τοῦ κινδύνου φόβος ἐθορύβει τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας, ἡ δὲ ἐλπίς τοῦ τυχεῖν, ἐκάλυπτεν ἡδονῆ τὸν φόβον· οὕτω καὶ ἐλπίζον ἐφοβεῖτο, καὶ ἔχαιρε τὸ λυπούμενον.

Τοῦ Λευκίππου: Τὰ εὐχάριστα ἀκόμα κι ἂν δὲν τὰ ἔχομε μᾶς τέρπουν μὲ τὴν ἐλπίδα.

Γιὰ ὅ,τι χάσαμε τὴν ἐλπίδα, μιὰ γιὰ πάντα ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὴν ψυχὴ· κι ἐκεῖνο ποὺ δὲν τὸ περιμένομε πιά ἀπὸ πουθενά, ἐλευθερώνει αὐτοὺς ποὺ ὑποφέρουν περιμένοντάς το.

Τῆς Χαρικλείας: Ἡ σπουδὴ τοῦ λόγου γιὰ κάτι ποὺ δὲν εἰπώθηκε, καταστρέφει τὴν πληρότητα ὅσων εἰπώθηκαν ἤδη.

Τοῦ Λευκίππου: Ὁ φόβος τοῦ κινδύνου θορυβοῦσε τὶς ἐλπίδες τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας κάλυπτε τὸ φόβο μὲ ἡδονή. Ἔτσι καὶ γι' αὐτὸ ποὺ ἔλπιζε φοβόταν, καὶ χαιρόταν γι' αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο φοβόταν.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄.

Περὶ γυναικῶν.

Ἰω. 4, 26-27.— «Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ εἶμι ὁ λαλῶν σοι. Καὶ ἐπὶ τοῦτο ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει».

Τιμ. Α' 2, 11-12 — «Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ· γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρός».

Παροιμ. 5, 3.— «Μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνῃς, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σοι φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις».

10 Παροιμ. 25, 20.— «Ὡσπερ σκώληξ ἐν ξύλῳ, οὕτως ἄνδρα ἀπόλλυσι γυνὴ κακοποιός».

Παροιμ. 21, 19.— «Κρεῖσσον οἰκεῖν ἐν ἐρήμῳ, ἢ μετὰ γυναικὸς μαχίμου καὶ γλωσσώδους καὶ ὀργίλου».

15 Σοφία Σειραῶν 25, 16.— «Συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐδόκησαι, ἢ συνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς».

Βασιλείου.— Αἱ πονηραὶ τῶν γυναικῶν διαθέσεις τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς τῶν συνοικούντων καταβαπτίζουν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Αἱ τῶν γυναικῶν ἀφρονέσταται, ἀποροῦσαι κάλλους οἰκείου, πρὸς τὰ χρώματα φεύγουσι, καὶ εἰσὶν, ὡς ἂν εἶπομι, κοσμίως θεατριζόμεναι, δι' εὐσχημοσύνην ἀσχήμονες, καὶ δι' αἴσχος αἰσχροτέροι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ ἔχων γυναῖκα πονηράν, γινωσκέτω ὅτι ἤδη τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ ἔκομίσατο.

25 Δεινὸν πενιχροτέραν λαβεῖν γυναῖκα, δεινὸν εὐπορωτέραν. Τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν ἔβλαψε, τὸ δὲ εἰς αὐθεντίαν καὶ ἐλευθερίαν τὸν ἄνδρα.

ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄.

Για τις γυναίκες.

Ίω. 4, 26-27: «Τῆς λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ ποὺ σοῦ μιλῶ εἶμαι. Καὶ ἐνῶ συνέβαινε αὐτὸ ἦρθαν οἱ μαθητὲς του καὶ θαύμασαν ποὺ μιλοῦσε μὲ γυναίκα».

Τιμ. Α' 2, 11-12: «Ἡ γυναίκα κατὰ τὴ σύναξη πρέπει ν' ἀκούει σιωπηλὴ καὶ μὲ πλήρη ὑποταγή. Στὴ γυναίκα δὲν ἐπιτρέπω νὰ διδάσκει οὔτε νὰ εἶναι ἢ ἀφέντρα τοῦ ἀνδρα».

Παροιμ. 5, 3: «Μὴν προσέχεις τὴ φαύλη γυναίκα· γιατί σταλάζει μέλι ἀπὸ χεῖλη τῆς πόρνης, ποὺ πρόσκαιρα γλυκαίνει τὸ λαρυγγί σου, ἀργότερα ὅμως θὰ τὸ βρεῖς πιὸ πικρὸ ἀπὸ τὴ χολή».

Παροιμ. 25, 20: « Ὅπως ἀκριβῶς ἐνεργεῖ τὸ σκουλήκι στὸ ξύλο, ἔτσι ἐνεργώντας καταστρέφει τὸν ἀνδρα γυναίκα κακὴ».

Παροιμ. 21, 19: «Καλύτερα νὰ κατοικεῖς στὴν ἔρημο, παρὰ μὲ μιὰ γυναίκα ἐριστικὴ καὶ γλωσσοῦ καὶ γεμάτη ὀργή».

Σοφία Σειράχ 25, 16: «Νὰ δεχθεῖς νὰ κατοικήσεις καλύτερα μαζὶ μὲ λεοντάρη καὶ δράκοντα, παρὰ μὲ πονηρὴ γυναίκα».

Τοῦ Βασιλείου: Οἱ πονηρὲς διαθέσεις τῶν γυναικῶν ὀδηγοῦν στὸ βυθὸ τὶς ἀσθενεῖς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ κατοικοῦν μαζὶ τους.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οἱ πιὸ ἀνόητες γυναῖκες ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ὁμορφιά δική τους καταφεύγουν στὰ χρώματα. Καὶ ἔτσι, θὰ μποροῦσα νὰ πῶ, μὲ τὸ κόσμιο τὰχα πρόσωπο καταντοῦν θεατρίνες, καὶ γίνονται γιὰ χάρη τῆς ὁμορφιάς ἄσχημες καὶ γιὰ τὴν ἀσχήμια τους ἀσχημότερες.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος ἔχει γυναίκα πονηρὴ, νὰ γνωρίζει ὅτι ἤδη ἔχει λάβει τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνομιῶν του.

Εἶναι φοβερὸ νὰ πάρεις γυναίκα φτωχότερή σου, φοβερὸ ὅμως καὶ πλουσιότερή σου. Γιατὶ τὸ ἓνα βλάπτει τὸν ἀνδρα στὴν περιουσία, ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴν κυριότητα καὶ τὴν ἐλευθερία.

Κλήμεντος.— Ἀνύποπτον εἰς διαβολὴν δείκνυσι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι, μηδὲ μὴν κοσμεῖσθαι παρὰ τοῦ πρόποντος.

Σέξτου.— Ἐπὶ γυναικὶ πονηρᾶ καλὸν σφραγίς.

5 *Δημοκρίτου.*— Ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἂν εἴη ἔσχατα.

Σόλωνος.— Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, *Εἰ γήμη,* ἔφη· Ἐὰν μὲν αἰσχρὰν γήμησ, ἔξεις ποιήν, εἰ δ' ὤραϊαν, ἔξεις κοινήν.

Διογένους.— Κοινολογουμένας γυναῖκας θεασάμενος, ἔφη·
10 Ἀσπίς παρ' ἐχίδνης φάρμακον δανείζεται.

Πουλχερίας.— Αὕτη ἐρωτηθεῖσα ὑπό τινος ἐν συνόδῳ πλειόνων γυναικῶν, *Διατί μόνη τῶν ἄλλων γυναικῶν οὐ φορεῖ κόσμον,* ἔφη· Αὐτάρκης κόσμος ἐστὶ γυναικὶ ἢ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή.

Πυθαγόρου.— Τὸ εἰς πῦρ καὶ εἰς γυναῖκα ἐμπεσεῖν, ἴσον
15 ὑπάρχει.

Σεκούνδου.— Σεκούνδος ὁ σοφὸς ἐρωτηθεὶς, *Τί ἐστὶ γυνή;* εἶπεν· Ἀνδρὸς ναυάγιον, οἴκου ζάλη, ἀμεριμνίας ἐμπόδιον, βίου ἄλωσις, καθημερινὴ ζημία, αὐθαίρετος μάχη, πολυτελὴς πόλεμος, συνεσθιόμενον θηρίον, συγκαθημένη μέριμνα, συμπλεκόμενή ἰλάινα, κεκοσμημένη σκύλλα, ζῶον πονηρόν, ἀναγκαῖον κακόν.

Ὁ αὐτὸς ἔφη· Τριῶν κακῶν τέτευγμα· γραμματικῆς, πενήνης, καὶ οὐλομένης γυναικὸς ἐκφυγεῖν οὐκ ἴσχυσα.

Φιλοξένου.— Φιλόξενος ὁ ποιητής, εἰπόντος τινός, *Διατί*
25 *Σοφοκλῆς χρηστάς παρεισάγει τὰς γυναῖκας,* αὐτὸς δὲ φαύλας; εἶπεν· Ὅτι Σοφοκλῆς μὲν οἷας δεῖ εἶναι τὰς γυναῖκας λέγει, ἐγὼ δὲ οἷαί εἰσιν.

Τοῦ Κλήμεντα: Δείχνει γυναίκα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ὑποψία γιὰ διαβολή τὸ νὰ μὴν καλλωπίζεται οὔτε νὰ φορᾷ κοσμήματα πέρα ἀπὸ τὸ πρέπον.

Τοῦ Σέξτου: Γιὰ πονηρὴ γυναίκα εἶναι καλὸ ἢ σφραγίδα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὸ νὰ ἐξουσιάζεται κανεὶς ἀπὸ γυναίκα θὰ ἦταν ἢ χειρότερη ὕβρη.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὅταν ἐρωτήθηκε ἀπὸ κάποιον ἂν θὰ παντρευτεῖ, εἶπε: Ἐάν πάρεις ἄσχημη, θὰ ἔχεις ποινὴ, ἂν πάρεις ὡραία, θὰ εἶναι κοινή.

Τοῦ Διογένη: Βλέποντας γυναῖκες νὰ συνομιλοῦν εἶπε: Ἡ ἀσπίδα δανείζεται ἀπὸ τὴν ἔχιδνα δηλητήριο.

Τῆς Πουλχερίας: Ὅταν τὴ ρώτησε κάποιος σὲ συγκέντρωση πολλῶν γυναικῶν, Γιατί μόνη αὐτὴ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες δὲν φορᾷ κοσμήματα, εἶπε: Ἐπαρκὴς στολισμὸς γιὰ μιά γυναίκα εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ ἀνδρα τῆς.

Τοῦ Πυθαγόρα: Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ πέσεις στὴ φωτιὰ καὶ στὴ γυναίκα.

Τοῦ Σεκοῦνδου: Ἐρωτώμενος ὁ Σεκοῦνδος ὁ σοφὸς, τί εἶναι γυναίκα, εἶπε: Ναυάγιο τοῦ ἀνδρα, ἀνακατωσιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἐμπόδιο τῆς ἀμεριμνησίας, ἄλωση τῆς ζωῆς, καθημερινὴ ζημιὰ, ἐκούσια μάχη, πολυέξοδος πόλεμος, θηρίο ποὺ τρώγει μαζί σου, φροντίδα ποὺ κάθεται δίπλα σου, λέαινα ποὺ συμπλέκεται μαζί σου, στολισμένη σκύλλα, ζῶο πονηρό, ἀναγκαῖο κακό.

Ὁ ἴδιος εἶπε: Μοῦ ἔτυχαν τρία κακά: ἡ γραμματικὴ, ἡ φτώχεια καὶ δὲν μπόρεσα νὰ ξεφύγω κι ἀπὸ ὀλέθρια γυναίκα.

Τοῦ Φιλοξένου: Ὁ Φιλόξενος ὁ ποιητῆς, ὅταν κάποιος τοῦ εἶπε, Γιατί ὁ Σοφοκλῆς παρουσιάζει στὰ δράματά του τὶς γυναῖκες καλές, ἐνῶ αὐτὸς κακές, εἶπε: Ὁ Σοφοκλῆς παρουσιάζει τὶς γυναῖκες ὅπως πρέπει νὰ εἶναι, ἐνῶ ἐγὼ ὅπως εἶναι.

ΛΟΓΟΣ Μ'.

Περὶ ἀντιλογίας καὶ θρασύτητος καὶ ἔριδος.

Ματθ. 5, 38-39.— «Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος; Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν· Μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σε ραπίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην».

5 Ρωμ. 9, 20-21.— «^τ Ω ἄνθρωπε, μενοῦν γε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας οὕτως; Ἡ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι, ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν;».

10 Παροιμ. 27, 17.— «Σίδηρος σίδηρον ὀξύνει, ἀνὴρ δὲ παραξύνει πρόσωπον ἐταίρου».

Παροιμ. 25, 23.— «^τ Ἄνεμος Βορρᾶς ἐξεγείρει νέφη, πρόσωπον δὲ ἀναιδὲς γλώσσαν ἐρεθίζει».

Σοφία Σειράχ 4, 29.— «Μὴ γίνου θρασύς ἐν τῇ γλώσση σου, 15 καὶ νωθρὸς καὶ παρεμμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου».

Σοφία Σειράχ 22, 24.— «Πρὸ πυρὸς ἀτμὶς καμίνου καὶ καπνός· οὕτω πρὸ αἱμάτων λοιδορίαί».

Σοφία Σειράχ 23, 15.— «^τ Ἄνθρωπος συνθετιζόμενος λόγοις ὄνειδισμοῦ, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ μὴ παιδευθῆ».

20 Σοφία Σειράχ 28, 11.— «^τ Ἐρις κατασπενδομένη ἐκκαίει πῦρ, καὶ μάχη κατασπεύδουσα ἐκχέει αἷμα».

Βασιλείου.— Ἡ ἀντιλογία τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ ἀνυπότακτον δείκνυσι, κὰν ἐν σχήματι ταπεινώσεως γίνηται.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Φιλεῖ γὰρ τὰ γενναῖα φρονήματα 25 πρὸς τὸ οὐκ ἀκρατοῦν ἀνθαδίζεσθαι, καὶ καθάπερ φλόξ ὑπ' ἀνέ-

ΛΟΓΟΣ Μ'.

Γιὰ τὴν ἀντιλογία, τὴ θρασύτητα καὶ τὴν ἔριδα.

Ματθ. 5, 38-39: «Ἀκούσατε ὅτι ἔχει λαχθεῖ, Νὰ βγάξεις μάτι ἔναντι ματιοῦ καὶ δόντι ἔναντι δοντιοῦ. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω νὰ μὴν ἀντιστέκεσθε στὸν κακὸ ἄνθρωπο, ἀλλ' ἂν κάποιος σὲ χτυπήσει στὸ δεξιὸ μάγουλο, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο».

Ρωμ. 9, 20-21: «Λοιπὸν, ἄνθρωπέ μου, ἐσὺ ποιὸς εἶσαι ποὺ ἀντιστέκεσαι στὸν Θεό; Μήπως θὰ πεῖ τὸ πλάσμα στὸν πλάστη του, Γιατί μ' ἔκανες ἔτσι; Ἡ μήπως δὲν ἔχει ἐξουσία ὁ κεραμοπλάστης ἀπὸ τὴν ἴδια μάζα τοῦ πηλοῦ νὰ πλάσει ἓνα σκεῦος γιὰ πολύτιμη χρῆση κι ἓνα ἄλλο γιὰ ταπεινὴ χρῆση;».

Παροιμ. 27, 17: «Τὸ σίδηρο ἀκονίζει τὸ σίδηρο, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ἐρεθίζει τὸ πρόσωπο τοῦ φίλου του».

Παροιμ. 25, 23: «Ὁ ἀνεμος βοριάς σηκώνει τὰ σύννεφα, ἐνῶ ὄψη ἀναιδῆς ἐρεθίζει τὴ γλῶσσα».

Σοφία Σειράχ 4, 29: «Μὴν παρουσιάζεσαι θρασύς στὰ λόγια, καὶ νωθρός καὶ ἄπρονος στὰ ἔργα σου».

Σοφία Σειράχ 22, 24: «Πρὶν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ καμίνι βγάξει ἀτμὸ καὶ καπνό· ἔτσι καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ χύνεται ἀκούγονται βρῖσιξ».

Σοφία Σειράχ 23, 15: «Ἄνθρωπος ποὺ συνήθισε σὲ λόγια χλευαστικά, δὲν θὰ παι-δευτεῖ σὲ ὅλες τὶς ἡμέρες του».

Σοφία Σειράχ 28, 11: «Φιλονεικία ποὺ προχωρεῖ μὲ διασύνη ἀνάβει φωτιὰ, καὶ διαμάχη ποὺ προχωρεῖ διαστικὰ χύνει αἷμα».

Τοῦ Βασιλείου: Ἡ ἀντιλογία δείχνει χαρακτήρα ἐγωιστικὸ καὶ ἀνυπότακτο, ἔστω κι ἂν ἐκδηλώνεται μὲ συμπεριφορὰ ταπείνωσης.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὸ γενναῖο φρόνημα ἀγαπᾷ νὰ δείχνει αὐθάδεια σὲ ἐκείνους ποὺ κυβερνᾷ μὲ τὴ βία, καὶ ὅπως ἡ

μου ριπιζομένη, τοσούτω μᾶλλον ἀνάπτεσθαι, ὅσωπερ ἂν σφοδρότερον καταπνέηται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Μὴ πρὸς τοὺς παραινούντας σιγᾶν ἀντίτεινε, λέγων, Οὐκ ἀνέξομαι ἵνα μου καταγελάσας ὁ δεῖνα ἀπέλθῃ. Οὐ γὰρ δὴ τότε σου καταγελά, ἀλλ' ὅταν ἐπεξέλθῃς. Εἰ δὲ καὶ τότε γελάσεται, ὡς ἀνόητος καὶ τοῦτο πείσεται. Σὺ δὲ μὴ ζήτει νικῶν τὴν παρὰ τῶν ἀνοήτων μαρτυρίαν, ἀλλ' ἀποχρώσας νόμιζε τὴν παρὰ τῶν συνετῶν. Μᾶλλον δὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἀνάβλεψον, κάκεινός σε ἐπαινέσει· τὸν δὲ παρ' ἐκείνου θαυμάζομενον, οὐ δεῖ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμὴν ὅλως ἐπιζητεῖν.

Γρηγορίου Νύσσης.— Τὰ μὲν γὰρ λοιπὰ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ χρόνου καὶ πραγμάτων καὶ τῶν ἔξωθεν συνεργίας πρὸς τὸ γενέσθαι δέονται, ἢ δὲ τοῦ λόγου φύσις κατ' ἐξουσίαν ἔχει τὸ πλημμελεῖν.

15 Φίλωνος.— Ἀναισχυντία μὲν ἴδιον φαύλου, αἰδῶς δὲ σπουδαίου, τὸ δὲ μῆτε αἰσχύνεσθαι μῆτε ἀναισχυντεῖν, τοῦ ἀκαταλήπτως ἔχοντος καὶ ἀσυγκαθέτως.

Ἀναιδὲς βλέμμα καὶ μετέωρος αὐχὴν, καὶ συνεχῆς κίνησις ὀφρῶν, καὶ θάδισμα σεσοθημένον, καὶ τὸ ἐπὶ μηδενὶ τῶν φαύλων ἐρυθριᾶν, σημεῖα ψυχῆς ἐστὶν αἰσχίστης, τοὺς ἀφανεῖς τῶν οἰκείων ὄνειδῶν τύπους ἐγγραφούσης τῷ φανερῷ σώματι.

Φιλισιάνου:

Ἔστις γὰρ αὐτὸς αὐτὸν οὐκ αἰσχύνεται,
Συνειδῶς αὐτῷ φαῦλα διαπεπραγμένῳ,
25 Πῶς τὸν γε μηδὲν εἰδὸτ' αἰσχυνθήσεται;

Ἀριστοτέλους.— Τὸ μὴ αἰσχύνεσθαι κακὸν ὄντα, κακίας ὑπερβολή.

Σωκράτους— Γλώσση θρασεῖα μὴ χρῆσθαι· πολλάκις γὰρ τὸ θράσος καὶ αὐτὴν διώλεσε τὴν κεφαλὴν.

30 Εὐριπίδου.— Θράσει μὲν οὐδεὶς οὐδέπω, πόνῳ δὲ καὶ γενναιότητι καὶ ἐπιεικείᾳ ἀρετὴν ἐπεκτήσατο.

φλόγα πού τήν αναρριπίζει ὁ ἄνεμος, τόσο περισσότερο ἀνάθει, ὅσο πῖο πολὺ φυσάει τὸ φυσερό.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Μὴν ἀντιτείνεις σ' ἐκείνους πού σέ προτρέπουν νὰ σιωπήσεις, λέγοντας, Δὲν θ' ἀνεχθῶ νὰ φύγει ὁ τὰ-δε ἀφοῦ μὲ περιγελάσει. Γιατὶ βέβαια δὲν σέ περιγελά τότε, ἀλλ' ὅταν ἐπιτεθεῖς ἐναντίον του. "Ἄν ὅμως σέ περιγελάσει καὶ τότε, ὡς ἀνόητος θὰ τὸ πάθει κι αὐτό. Ἐσὺ ὅταν νικᾷς μὴ ζητᾷς τὴ μαρτυρία τῶν ἀνόητων, ἀλλὰ νὰ πιστεύεις ὅτι ἀρκεῖ ἡ μαρτυρία τῶν συνετῶν. "Ἡ καλύτερα κοίταξε πρὸς τὸν Θεὸ κι ἐκεῖνος θὰ σέ ἐπαινέσει. Κι ὅποιος κερδίζει τὸ θαυμασμὸ τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει καθόλου νὰ ἐπιζητεῖ τὴν τιμὴ τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὰ ἄλλα ἀμαρτήματα ἔχουν ἀνάγκη κι ἀπὸ τὸ χρόνο κι ἀπὸ τὰ πράγματα κι ἀπὸ τὴ συνεργασία τῶν ἐξωτερικῶν γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν, ἐνῶ ἡ φύση τοῦ λόγου ἔχει ὡς ἀποκλειστικὴ ἐξουσία τὸ νὰ σφάλει.

Τοῦ Φίλωνα: Ἡ ἀδιαντροπία εἶναι ἰδιότητα τοῦ φαύλου, ἡ ντροπὴ τοῦ σπουδαίου, ἐνῶ τὸ νὰ μὴν ντρέπεται οὔτε νὰ φέρεται ἀδιάντροπα εἶναι ἰδιότητα ἐκείνου πού δὲν καταλαβαίνει καὶ δὲν συνεννοεῖται.

Βλέμμα γεμάτο ἀναίδεια καὶ λαιμὸς ὑψωμένος καὶ ἀσταμάτη-
τη κίνηση τῶν φριδιῶν καὶ βιάδισμα ἀγέρωχο καὶ τὸ νὰ μὴν κοκκι-
νίζει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ φαῦλα πού πράττει εἶναι σημάδια τῆς πῖο
αἰσχροῦς ψυχῆς, πού ἀποτυπώνει φανερὰ στὸ σῶμα τ' ἀφανῆ στίγ-
ματα τῶν ἀσχημῶν της.

Τοῦ Φιλιστίωνα:

"Ὅποιος δὲν ντρέπεται ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του,

ἐνῶ ἔχει συνείδηση ὅτι ἔπραξε φαῦλα,

πῶς θὰ ντραπεῖ ἐκεῖνον πού δὲν γνωρίζει τὰ φαῦλα του;

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Τὸ νὰ μὴν ντρέπεται κάποιος ἐνῶ εἶναι κα-
κός, αὐτὸ εἶναι ὑπερβολὴ κακίας.

Τοῦ Σωκράτη: Μὴ χρησιμοποιεῖς γλώσσα θρασῆ, γιατί πολλές
φορὲς τὸ θράσος καταστρέφει καὶ τὸ ἴδιο τὸ κεφάλι.

Τοῦ Εὐριπίδη: Κανένας ποτὲ δὲν ἀπόκτησε τὴν ἀρετὴ μὲ θρά-
σος, ἀλλὰ μὲ πόνο καὶ γενναιότητα καὶ μετριοπάθεια.

Μενάνδρου.— Οὐκ ἔστιν ἀνοίας οὐδέν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τολμηρότερον.

Μουσωνίου.— Αἰδοῦς παρά πᾶσιν ἄξιος ἔση, εἴαν πρῶτον ἄρξη σαυτὸν αἰδεῖσθαι.

5 *Θεοφράστου.*— Αἰδοῦ σαυτόν, καὶ ἄλλον οὐκ αἰσχυνηθήση.

Κάτωνος.— Ὁ αὐτὸς ἰδὼν μειράκιον ἐρυθριάσαν, ἔφη· Θάρρει τοιοῦτον γὰρ ἔχει ἢ ἀρετὴ τὸ χρῶμα.

Μάλιστα νόμιζε δεῖν ἕκαστον αἰδεῖσθαι ἑαυτόν· μηδένα γὰρ ἑαυτοῦ μηδέποτε χωρὶς εἶναι.

Τοῦ Μενάνδρου: Δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὴ γνώμη μου, τίποτε πιὸ
τολμηρὸ ἀπὸ τὴν ἀνοησία.

Τοῦ Μουσωνίου: Θὰ σέ σέβονται ὅλοι ἂν πρώτος ἀρχίσεις νὰ
σέβεσαι τὸν ἑαυτό σου.

Τοῦ Θεοφράστου: Νὰ σέβεσαι τὸν ἑαυτό σου καὶ δὲν θὰ ντρα-
πεῖς κανένα ἄλλον.

Τοῦ Κάτωνα: Αὐτὸς βλέποντας ἓνα παιδὶ ποὺ κοκκίνησε, εἶπε·
Μπράβο, γιατί αὐτὸ τὸ χρῶμα ἔχει ἡ ἀρετή.

Νὰ πιστεύεις μὲ βεβαιότητα, ὅτι πρέπει ὁ καθένας νὰ σέβεται
τὸν ἑαυτό του· γιατί ποτὲ κανεὶς δὲν εἶναι χωρὶς τὸν ἑαυτό του.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄.

Περὶ γήρωσ καὶ νεότητος.

Ἰω. 21, 18.— «Ὅτε ἦς νεώτερος, ἐξώννυες ἑαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες, ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλεις».

Ἑβρ. 12, 12-13.— «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ παρελελυμένα γόνατα ἀναρθώσατε, καὶ τροχιάς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν».

Σοφία Σειράχ 16, 17.— «Μῆκος βίου, ὁδοὶ δικαιοσύνης».

Σοφία Σειράχ 6, 34.— «Ἐν πλήθει πρεσβυτέρων στηῆθι, καὶ εἴ τις σοφός, προσκολλήθητι αὐτῷ».

10 Σοφία Σειράχ 8, 6.— «Μὴ ἀτιμάσῃς ἄνδρα ἐν γήρει αὐτοῦ· καὶ γὰρ καὶ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσιν».

Σοφία Σειράχ 25, 4.— «Ὡς ὠραῖον πολιαῖς κρίσις, καὶ πρεσβυτέροις ἐπιγνῶναι βουλήν».

15 Σοφία Σειράχ 25, 5.— «Ὡς ὠραία γερόντων σοφία, καὶ δεδοξασμένοις διανοήματα βουλήσ».

Σοφία Σειράχ 25, 2.— «Ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ μου γέροντα μοιχόν, ἐλαττούμενον συνέσει».

Βασιλείου.— Πλέον τῶ ὄντι τῆς ἐν θριξὶ λευκότητος εἰς πρεσβυτέρου σύστασιν, τὸ ἐν φρονήσει πρεσβυτερικόν.

20 Διαφέρει τοῦ νηπίου καθ' ἡλικίαν οὐδέν, ὃ ἐν ταῖς φρεσὶ νηπιάζων.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Αἰσχρὸν τὴν μὲν ἡλικίαν παρακμάσαι, μὴ παρακμάσαι δὲ τὴν ἀσέλγειαν.

30 Παιδεύεταιί τι καὶ πολιά, καὶ οὐ πάντη τὸ γῆρας, ὡς ἔοικεν, εἰς σύνεσιν ἀξιόπιστον.

ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄.

Γιὰ τὰ γηρατειὰ καὶ τὴ νεότητα.

Ἰω. 21, 18: «Ὅταν ἦσουν νεώτερος ἔδενες στὴ μέση τὴ ζώνη σου καὶ πῆγαινες ὄπου ἤθελες, ὅταν ὅμως γεράσεις θ' ἀπλώσεις τὰ χέρια σου καὶ θὰ σὲ ζώσει ἄλλος καὶ θὰ σὲ πᾶει ἐκεῖ ὄπου ἐσὺ δὲν θέλεις».

Ἐβρ. 12, 12-13: «Γι' αὐτὸ λοιπὸν σηκῶστε τὰ κουρασμένα χέρια σας καὶ στηλῶστε τὰ παράλυτα γόνατά σας, καὶ χαράξετε ἴσια πορεία γιὰ τὰ πόδια σας».

Σοφία Σειράχ 16, 17: «Τὸ μάκρος τῆς ζωῆς βαδίζει τοὺς δρόμους τῆς δικαιοσύνης».

Σοφ. Σειράχ 6, 34: «Στάσου ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν γερόντων καὶ προσκολλήσου σ' ὅποιον εἶναι σοφός».

Σοφία Σειράχ 8, 6: «Μὴν περιφρονήσεις ἄνθρωπο στὰ γηρατειά του, γιὰτὶ γεράζουν κι ἀπὸ ἐμᾶς».

Σοφία Σειράχ 25, 4: «Πολὺ ὠραῖο πράγμα στ' ἄσπρα μαλλιά εἶναι ἡ κρίση, καὶ οἱ γέροντες νὰ ξέρουν νὰ σκέπτονται».

Σοφία Σειράχ 25, 5: Εἶναι πολὺ ὠραία ἡ σοφία τῶν γερόντων καὶ σ' ἀνθρώπους πού δοξάστηκαν ἡ καρποὶ τῆς σκέψης τους».

Σοφία Σειράχ 25, 2: «Μίσησε ἡ ψυχὴ μου γέροντα μοιχό, πού τοῦ λείπει ἡ σύνεση».

Τοῦ Βασιλείου: Πραγματικά, περισσότερο ἀπὸ τὰ λευκά μαλλιά γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς γέροντα εἶναι ἡ γεροντικὴ σύνεση.

Ὅποιος ἔχει νηπιακὴ φρόνηση δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ νήπιο στὴν ἡλικία.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι ντροπὴ νὰ παρακμάσει κανεὶς στὴν ἡλικία, ἀλλὰ νὰ μὴν παρακμάσει στὴν ἀσέλγεια.

Διδάσκονται κάτι καὶ τ' ἄσπρα μαλλιά καί, ὅπως φαίνεται, τὰ γηρατειὰ δὲν ἔχουν πάντοτε ἀξιόπιστη γνώση.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Πολιὰ οὐ τρίχες λευκαί, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρεταί.

Μὴ τὸν νέον διάβαλλε, μηδὲ τὸν γεγηρακότα ἐπαίνει· οὔτε γὰρ ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς ἡλικίας ἀρετὴ καὶ κακία, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς γνώμης.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ἐπὶ παντός ὡς ἐπὶ πολὺν πράγματος ἐπισφαλῆς σύμβουλος ἡ νεότης, καὶ οὐκ ἂν τις ραδίως κατώρθωσέ τι τῶν σπουδῆς ἀξίων, ὧ μὴ καὶ πολιὰ συμπαρελήφθη πρὸς κοινωνίαν τοῦ σκέμματος.

10 *Φίλωνος.*— Ὁ ἀληθεία πρεσβύτερος οὐκ ἐν μήκει χρόνου, ἀλλ' ἐπαινετῶ καὶ τελείῳ δὶώ θεωρεῖται.

Εὐαγρίου.— Τὸ ἔντιμον ἐν γῆρα εἶναι, ἀπόδειξις τοῦ φιλόπονου πρὸς γῆρας γεγονέναι· τὸ δὲ σπουδαῖον ἐν νέῳ, ἐχέγγυον τοῦ ἔντιμον ἐν γῆρα ἔσσεσθαι.

15 *Ἀνθεῖ* πρὸς ἐπιστήμην ψυχῆ, ὅποτε αἱ τοῦ σώματος ἀκμαὶ χρόνου μήκει περαίνονται.

Νεΐλου.— Θριξ̄ λελευκαμένη, τὴν ἐντεῦθεν τῆς ψυχῆς ἀποδημίαν βοᾷ καὶ διαμαρτύρεται.

Πλουτάρχου.— Ὁ μὲν χειμῶν σκέπης, τὸ δὲ γῆρας ἀλυπίας 20 δεῖται.

Πλουτάρχου.— Ἡδύ ἐστιν φίλῳ σπουδαίῳ οὔτω καὶ λόγῳ καλῶ συγγηράσκειν.

Παρεκελεύετο τοῖς νέοις τρία ταῦτα ἔχειν, ἐπὶ μὲν τῆς γνώμης σωφροσύνην, ἐπὶ δὲ τῆς γλώττης σιγὴν, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου αἰδῶ.

Ἐκ τῶν Φανωρίνου.— Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος τῆς ἡλικίας ἔφη, τὸ μὲν ἀκμάζον ἔαρ εἶναι, θέρος δὲ καὶ μετόπωρον τὸ μετὰ τὴν ἀκμὴν, χειμῶνα δὲ τὸ γῆρας.

Σόλωνος.— Γῆρας, ἔλεγεν, ὄρμον εἶναι κακόν· εἰς αὐτὸ γὰρ 30 πάντα καταφεύγει.

Διογένους.— Ἐρομένου τινὸς αὐτόν, Τί νομίζεις τὸ γῆρας; ἀπεκρίνατο· Τοῦ ζῆν χειμῶνα.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Αὐτὸ πού λέμε πολιά δὲν εἶναι τ' ἄσπρα μαλλιά, ἀλλὰ οἱ ἀρετὲς τῆς ψυχῆς.

Μὴν κατηγορεῖς τὸ νέο οὔτε νὰ ἐπαινεῖς ἐκεῖνον πού γέρασε· γιατί ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία δὲν βρίσκονται στὴ διαφορὰ ἡλικίας, ἀλλὰ στὴ διαφορὰ τῆς γνώμης.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Σὲ κάθε περίπτωση τὶς περισσότερες φορὲς ἡ νεότητα εἶναι σφαλερὴ σύμβουλος, καὶ κανένας δὲν κατόρθωσε τίποτε ἀπὸ τὰ ἄξια τῶν ἐπιδιώξεών μας, ἂν δὲν συμπαρέλαβε καὶ τὰ ἄσπρα μαλλιά κοινωνὸ τῆς σκέψης του.

Τοῦ Φίλωνα: Ἀληθινὰ ἡλικιωμένο δὲν θεωροῦμε ἐκεῖνον πού τὸν συνοδεῦει μᾶκρος τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐκεῖνον πού διακρίνεται γιὰ ἐπαινετὸ καὶ τέλειο βίο.

Τοῦ Εὐαγρίου: Τὸ νὰ εἶναι κάποιος ἔντιμος στὰ γηρατεῖά του, εἶναι ἀπόδειξη ὅτι ὑπῆρξε φιλόπρονος πρὶν ἀπὸ τὰ γηρατεῖά του· ἐνῶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σπουδαῖος ὅταν εἶναι νέος, εἶναι ἡ ἐγγύηση ὅτι θὰ γίνεῖ ἔντιμος στὰ γηρατεῖά.

Ἀνθεὶ ἡ ψυχὴ γιὰ ἐπιστήμη ὅταν σταματοῦν οἱ ὀρμὲς τοῦ σώματος ἀπὸ τὸ μᾶκρος τοῦ καιροῦ.

Τοῦ Νείλου: Τὰ μαλλιά πού ἔγιναν λευκὰ φωνάζουν καὶ μαρτυροῦν γιὰ τὴν ἀποδημία τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἐδῶ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὸ κρῦο καὶ ἡ βροχὴ χρειάζονται σκέπη, ἐνῶ τὰ γηρατεῖα νὰ μὴ ὑπάρχει λύπη.

Τοῦ Πλουτάρχου (ἢ τοῦ Σωκράτη): Εἶναι πολὺ εὐχάριστο νὰ γερνᾷς μαζί, ὅπως μ' ἓνα ἐξαιρετο φίλο, ἔτσι καὶ μὲ λόγο καλὸ καὶ παιδεῖα.

Συμβούλευε τοὺς νέους νὰ ἔχουν τὰ τρία αὐτὰ· στὴ γνώμη φρόνηση, στὴ γλώσσα τους σιγὴ, καὶ στὸ πρόσωπο ντροπὴ.

Ἀπὸ τὰ τοῦ Φαβωρίνου: Ὁ Ἐρατοσθένης ἀπὸ τὴν Κυρῆνη εἶπε· Ἡ ἀκμὴ τῆς ἡλικίας εἶναι ἀνοιξη· τὸ μετὰ τὴν ἀκμὴ διάστημα εἶναι θέρος καὶ φθινόπωρο, ἐνῶ τὰ γηρατεῖα εἶναι χειμῶνας.

Τοῦ Σόλωνα: Τὰ γηρατεῖα, ἔλεγε, εἶναι λιμᾶνι κακό· γιατί σ' αὐτὸ καταφεύγουν ὅλα.

Τοῦ Διογένη (ἢ Σόλωνα): Ὅταν τὸ ρώτησε κάποιος, Τί θεωρεῖς τὰ γηρατεῖα; εἶπε· Τὸ νὰ ζεῖ κανεὶς τὸ χειμῶνα.

Διογένους.— Ἰδῶν δὲ γραῦν καλλωπιζομένην, εἶπεν· Εἰ μὲν πρὸς τοὺς ζῶντας, πεπλάνησαι, εἰ δὲ πρὸς τοὺς νέκρους, μὴ βράδυνε.

Ἀλεξάνδρου.— Ἀλέξανδρος ἰδῶν τινα τῶν γερόντων βαπτόμενον τὰς τρίχας, εἶπε· Μὴ τὰς τρίχας βάπτου, ἀλλὰ τὰ γόνατα.

[Γ] Οργίας ἐρωτηθεῖς, ποία διαίτη χρώμενος εἰς μακρὸν γῆρας ἦλθες; Οὐδὲν οὐδέποτε, ἔφη, πρὸς ἡδονὴν οὔτε φαγῶν, οὔτε δράσας.

10 Προκοπίου.— Βίου μῆκος προσδοκηθὲν μὲν, πολὺ, παραδραμὸν δέ, πέφυκεν ὀνείρου καὶ σκιάς ἀμυδρότερον εἶναι.

Φιλήμονος:

Σύρα, Σύρα, τί ἐστὶ; πῶς ἡμῖν ἔχεις;

Μηδέποτ' ἐρώτα τοῦτ' ἐπὶ γέροντ' ἴδης,

15 Ἡ γραῦν τινα· ἴσθι δ' εὐθύς ὅτι κακῶς ἔχει.

Ἡρώδου:

Ἐπὴν τὸν ἐξηκοστὸν ἡλιον κάμψης,

ᾧ Γρύλλε, Γρύλλε, θνήσκε, τέφρα γίνου.

ᾧς τυφλὸς ὁ ὑπὲρ ἐκείνου τοῦ βίου καμπτήρ.

20 Φιλήμονος.— Ἔστι που σύνεσις νέων καὶ γερόντων ἀσυνεσία· χρόνος γὰρ οὐ διδάσκει φρόνησιν, ἀλλὰ φύσις ὀρθὴ καὶ δίαίτα.

Δημοκρίτου.— Γῆρας καὶ πενία, δύο τραύματα δυσθεράπευτα.

25 Παλαιὸς αἶνος, ἔργα μὲν νεωτέρων,

Βουλαὶ δ' ἔχουσι τῶν γεραιτέρων κράτος.

Γῆρας λεόντων κρείσσον ἀχιμάτων νεβρῶν.

Ἴσχυς καὶ εὐμορφίη νεότητος ἀγαθόν, γῆρας δὲ σωφροσύνης ἄνθος.

Τοῦ Διογένη: Ὄταν εἶδε μιὰ γριὰ νὰ καλλωπίζεται εἶπε: Ἄν τὸ κάνεις γιὰ τοὺς ζωντανοὺς γελιῆσαι· ἂν ὅμως γιὰ τοὺς νεκροὺς μὴν ἀργεῖς.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν εἶδε ἓνα γέροντα νὰ βάφει τὰ μαλλιά του, τοῦ εἶπε: Μὴ βάφεις τὰ μαλλιά σου, ἀλλὰ τὰ γόνατά σου.

Ὁ (Γ)οργίας ὅταν τὸν ρώτησαν, ποιὰ δίαιτα ἀκολούθησε κι ἔφτασε σὲ τόσο μακρὰ γηρατειά, εἶπε: Οὔτε ἔφαγα οὔτε ἔκανα ποτὲ κάτι γιὰ τὴν ἡδονή.

Τοῦ Προκοπίου: Τὸ μάκρος τῆς ζωῆς ὅταν τὸ περιμένεις εἶναι μεγάλο, ὅταν ὅμως συμπληρωθεῖ εἶναι πιὸ ἀμυδρὸ καὶ ἀπὸ ὄνειρο καὶ σκιά.

Τοῦ Φιλήμονα:

Σῦρα, Σῦρα, τί γίνεται; Πῶς εἶσαι;

Ποτὲ νὰ μὴν τὸ ρωτᾷς αὐτὸ ὅταν δεῖς γέροντα

ἢ κάποια γερόντισσα· νὰ ξέρεις εὐθύς ὅτι εἶναι ἄσχημα.

Τοῦ Ἡρώδη:

Ὄταν περάσεις τὸν Ἑξηκοστὸ ἡλίο,

Γρύλλε μου, Γρύλλε, πέθανε, γίνε τέφρα.

Γιατὶ πέρα ἀπὸ αὐτὸν τὰ ὄρια τῆς στροφῆς εἶναι τυφλά.

Τοῦ Φιλήμονα: Ὑπάρχει κάποτε σύνεση νέων καὶ ἀνοησία τῶν γερόντων· γιατί ὁ χρόνος δὲν διδάσκει φρόνηση, ἀλλὰ ἡ ὀρθὴ φύση καὶ ζωή.

Τοῦ Δημοκρίτου: Τὰ γηρατειὰ καὶ ἡ φτώχεια εἶναι δυὸ δυσκο-
λοθεράπευτα τραύματα.

Παλιὸς ἔπαινος, ἡ δράση ἀνήκει στοὺς νέους,

ἀλλὰ τὰ γηρατειὰ νικοῦν στὴ σκέψη.

Τὰ γηρατειὰ λεονταριοῦ εἶναι πιὸ δυνατὰ ἀπὸ νέα ἐλάφια.

Ἡ δύναμη καὶ ἡ ὁμορφιά εἶναι ἀγαθὸ τῆς νεότητος, ἐνῶ τὰ γηρατειὰ ἀνθος τῆς σωφροσύνης.

ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄.

Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας.

Λουκᾶ 21, 19.— «Ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ἡμῶν».

Ἰακ. 5, 10-11.— «Ἀδελφοί, ὑπόδειγμα λάβετε τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὄνοματι Κυρίου. Ἴδου μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας τὴν ὑπομονὴν Ἰωβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου ἴδετε».

Παροιμ. 15, 18.— Μακρόθυμος ἀνὴρ κατασβέσει κρίσεις, ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγείρει μᾶλλον».

Σοφία Σειράχ 2, 4-5 — «Πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι, δέξαι, καὶ ἐν
10 ἀλλάγματι ταπεινώσεώς σου μακροθύμησον, ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως».

Σοφία Σειράχ 22, 23.— «Ὑπόμεινον ἐν καιρῷ θλίψεως, καὶ διάμενε ἐπὶ τὸν πλησίον, ἵνα ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ συγκληρονομήσης».

15 Βασιλείου.— Ἔστω σοι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ σύνοικος, οἷόν τι φῶς καὶ διαύγεια πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν ἀδιαλείπτως παρεχομένη, ἣτις πόρρωθεν τὴν τῆς ψυχῆς σου ἐπιστάσιαν προκατασχούσα, καὶ τὰς ἀληθεῖς περὶ ἐκάστου δόξας προευντρεπίζουσα, ὑπ' οὐδενὸς ἐάσει σε τῶν προσπιπτόντων ἀλ-
20 λοιωθῆναι, ἀλλὰ προευντρεπισμένον τῇ διανοίᾳ, ὥσπερ τινὰ σκόπελον θαλάσσης γείτονα, ἀσφαλῶς καὶ ἀσειστώς τῶν τε διαίων πνευμάτων καὶ τῶν κυμάτων τὰς προσβολὰς ὑπομένειν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Βέλτιον τοῦ τάχους ἢ μακροθυμία, καὶ τῆς ἀνθαδείας ἢ συγκατάβασις.

25 Ἀγαθὸν χρησιότητι νικᾶν θρασύτητα, καὶ βελτίους ποιεῖν

ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄.

Γιὰ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴ μακροθυμία.

Λουκᾶ 21, 19: «Κερδίστε τὶς ψυχῆς σας μὲ τὴν ὑπομονὴ σας».

Ἰακ 5, 10-11: «Ἀδελφοί, ὑπόδειγμα ταλαιπωρίας καὶ μακροθυμίας λάβετε τοὺς προφῆτες, πού μίλησαν στ' ὄνομα τοῦ Κυρίου. Νᾶ, μακαρίζομε ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑπομονή. Ἀκούσατε τὴν ὑπομονὴ τοῦ Ἰώβ, καὶ γνωρίζετε τὴν ἔκβαση ποὺ ἔδωσε ὁ Κύριος».

Παροιμ. 15, 18: «Ὁ μακρόθυμος ἄνθρωπος θὰ καταπραΰνει τὶς φιλονεικίες, ἐνῶ ὁ ἀσεβῆς τὶς διεγείρει περισσότερο».

Σοφία Σειράχ 2, 4-5: «Ὅ,τι σὲ βρεῖ, νὰ τὸ δεχθεῖς, καὶ ταπεινοφρονώντας δεῖξε μακροθυμία, γιὰτὶ ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται στὴ φωτιά καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἀποδεκτοὶ στὸ καμίνι τῆς ταπεινώσης».

Σοφία Σειράχ 22, 23: «Στὸν καιρὸ τῆς θλίψης δεῖξε ὑπομονὴ καὶ μείνε κοντὰ στὸν πλησίον σου, γιὰ νὰ γίνεις συγκληρονόμος τῆς κληρονομίας του».

Τοῦ Βασιλείου: Ἄς σοῦ γίνει σύνοικος ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, παρέχοντάς σου ἀδιάκοπα κάποιο φῶς καὶ διαύγεια γιὰ τὴ διάκριση τῶν πραγμάτων, ἡ ὁποία ἀπὸ μακριὰ προκαταλαμβάνοντας τὴν ἐπιστάσια τῆς ψυχῆς σου καὶ προετοιμάζοντας τὴν ἀληθινὴ ἀντίληψη γιὰ κάθε πράγμα, δὲν θὰ ἐπιτρέψει νὰ σ' ἐπηρεάσει τίποτα ἀπὸ ὅσα θὰ σὲ βροῦν, ἀλλὰ προετοιμασμένος πνευματικά, σὰν κάποιος σκόπελος ποὺ βρέχεται ἀπὸ τὴ θάλασσα, θὰ ὑπομένεις τὶς ἐπιθέσεις τῶν σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων μὲ ἀσφάλεια καὶ ἀκλόνητος.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καλύτερη ἀπὸ τὴν ταχύτητα εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ συγκατάβαση ἀπὸ τὴν αὐθάδεια.

Εἶναι καλὸ νὰ νικᾶμε τὴ θρασύτητα μὲ τὴν καλωσύνη καὶ

τούς ἀδικοῦντας, οἷς καρτεροῦμεν πάσχοντες.

Ἄλγοῦσιν καὶ οἱ τῷ κόσμῳ προστετηκότες καὶ πολλῶ πλέον τῷ Θεῷ δουλευόντων, ἀλλὰ μισθὸς αὐτοῖς τὸ ἀλγεῖν, ἡμῖν δὲ καὶ τὸ πάσχειν ἔμισθον, ὅταν διὰ τὸν Θεὸν καρτερῶμεν.

5 Μὴ γενώμεθα δοῦλοι κακοί, ἀγαθύνοντι μὲν ἔξομολογούμενοι τῷ Δεσπότη, παιδευόμενοι δὲ μὴ προστιθέμενοι, καίτοι ποτὲ κρεῖσσον ὑγείας πόνος, καὶ ὑπομονὴ ἀνέσεως, καὶ ἐπίσκεψις ἀμελείας.

Ἰω. Χρυσσοστόμου. – Οὐδὲν οὕτως αἰδεσίμους ποιεῖ, ὡς τοὺς
10 ὑβριζομένους φέρειν.

Καθάπερ τοῖς μετανοοῦσιν ἢ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ὠφέλιμος, οὕτω τοῖς ἀνευδότοις καὶ σκληροῖς μειζόνων γίνεται κολάσεων πρόφασις.

Ὄταν τις ἐπηρεάξῃ, μὴ πρὸς αὐτὸν ἴδῃς, ἀλλὰ πρὸς τὸν κινούντα δαίμονα, καὶ τὴν ὀργὴν ἅπασαν κατ' ἐκείνου κένωσον, αὐτὸν δὲ καὶ ἐλέει τὸν ὑπ' ἐκείνου κινούμενον.

Οὐδὲν γὰρ οὕτω λαμπροὺς ποιεῖ καὶ ζηλωτοὺς καὶ μυριῶν ἐμπίπλησι ἀγαθῶν, ὡς πειρασμῶν πλήθος καὶ κίνδυνοι καὶ πόνοι καὶ ἀθυμίαι, καὶ τὸ διηνεκῶς ἐπιβουλεύεσθαι, καὶ παρ' ὧν
20 οὐδαμῶς ἐχρῆν, καὶ πάντα πράως φέρειν.

Ὅπερ γὰρ ἂν πάθωμεν ἀδίκως παρ' ὀτουοῦν, ἢ εἰς ἁμαρτημάτων διάλυσιν ὁ Θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδικίαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθοῦ ἀντίδοσιν.

Νείλου. – Τὸ ὀλιγωρεῖν καὶ μὴ θέλειν ὑπομένειν συμφοράς,
25 μεγάλης καὶ ποικίλης ἀφροσύνης ἴδιον.

Γλύκωνος. – Γνώσις Θεοῦ διὰ μακροθυμίας καὶ πραότητος εἰς ἄνδρα γνωρίζεται

Γρηγορίου Νύσσης. – Ἡ τοῦ λοιδορεῖσθαι καὶ ὑβρίζειν ἀκολουθία διὰ μακροθυμίας ἴσταται τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω φορᾶς
30 ὡς, εἴ γέ τις ὑβρεῖ τὴν ὑβριν καὶ λοιδορίᾳ τὴν λοιδορίαν ἀμύνοιτο, πλεονάσει πάντως, τρέφων διὰ τῶν ὁμοίων τὸ ἄτοπον.

κάνομε καλύτερους τούς ἀδικούς μὲ τὸ νὰ ὑπομένομε μὲ καρτερία τὰ δεινὰ.

Δοκιμάζουν πόνο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ταλαιπωροῦνται μέσα στὸν κόσμο καὶ μάλιστα πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἀμοιβὴ αὐτῶν εἶναι ὁ πόνος, ἐνῶ σ' ἐμᾶς καὶ τὸ νὰ ὑποφέρομε ἔχει μισθό, ὅταν ὑπομένομε γιὰ τὸν Θεό.

Ἄς μὴ γινόμεσθε δοῦλοι κακοί, εὐχαριστώντας τὸν Θεὸ ὅταν μᾶς εὐεργετεῖ καὶ μὴ κἀμνοντας τὸ ἴδιο ὅταν μᾶς παιδεύει, ἂν καὶ βέβαια κάποτε εἶναι καλύτερος ὁ πόνος ἀπὸ τὴν ὑγεία καὶ ἡ ὑπομονὴ ἀπὸ τὴν ἀνεση καὶ ἡ φροντίδα ἀπὸ τὴν ἀμέλεια.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν μᾶς κάνει τόσο σεβαστοῦς, ὅσο τὸ νὰ ὑποφέρομε τὶς προσβολές.

Ὅπως εἶναι ὠφέλιμη ἡ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ σὲ ἐκείνους ποὺ μετανοοῦν, ἔτσι στοὺς ἀνυποχώρητους καὶ τοὺς σκληροὺς γίνεται ἀφορμὴ γιὰ μεγαλύτερες τιμωρίες.

Ὅταν σὲ βλάπτει κάποιος, μὴν κοιτᾶξεις αὐτόν, ἀλλὰ τὸ δαίμονα ποὺ τὸν ὠθεῖ., καὶ ἄδειασε τὴν ὀργή σου σ' αὐτόν, νὰ δείχνεις ὅμως εὐσπλαχνία σ' αὐτόν ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὸν δαίμονα.

Τίποτε πραγματικᾶ δὲν μᾶς κάνει τόσο λαμπροὺς καὶ ζηλευτοὺς καὶ δὲν μᾶς γεμίζει ἀπὸ μύρια ἀγαθὰ, ὅσο τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν, οἱ κίνδυνοι, οἱ πόνοι καὶ οἱ θλίψεις, καθὼς καὶ τὸν νὰ μᾶς ἐπιβουλεύονται συνεχῶς καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔπρεπε καθόλου, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὑποφέρεις μὲ πραότητα.

Ὅ,τιδήποτε πάθουμε ἀδίκᾳ ἀπὸ κάποιον ὁ Θεὸς ὑπολογίζει τὴν ἀδικία αὐτὴ εἴτε πρὸς διάλυση τῶν ἁμαρτημάτων μας ἢ πρὸς ἀπόδοση ἀμοιβῆς.

Τοῦ Νείλου: Τὸ ν' ἀμελεῖς καὶ νὰ μὴ θέλεις νὰ ὑπομένεις συμφορές εἶναι γνώρισμα μεγάλης καὶ πολλαπλῆς ἀνοησίας.

Τοῦ Γλύκωνα: Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ διαπιστώνεται στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν μακροθυμία καὶ τὴν πραότητα.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Τὸ νὰ σὲ βρίζουν συνέχεια καὶ νὰ βρίζεις μόνο μὲ τὴ μακροθυμία μπορεῖ νὰ σταματήσει ἡ πορεία της. Γιατί, ἂν κάποιος ἀποκρούσει τὴν βρῖσιὰ μὲ βρῖσιὰ καὶ τὴν κατηγορία μὲ τὴν κατηγορία, θὰ ξεπεράσει ὅπωςδήποτε τὸ μέτρο, τροφοδοτώντας μὲ τὰ ὅμοια τὸ ἄτοπο.

Τὸ πιστὸν καὶ ἀναμφίδολον τῆς ἐλπιζομένης χάριτος, ἀπό-
 λαυσις. τοῖς δὲ ὑπομονῆς ἀπεκδεχομένοις γίνεται.

Δημοκρίτου.— Εἰ μὲν ἦν μαθεῖν ἃ δεῖ παθεῖν, καὶ μὴ παθεῖν,
 καλὸν τὸ μαθεῖν· εἰ δὲ παθεῖν, τί δεῖ μαθεῖν; παθεῖν γὰρ χρή.

5 Σόλωνος.— Σόλων, προσπτύσαντος αὐτῷ τινος, ἠνέσχετο
 μεμψαμένου δὲ αὐτῷ ἑτέρου ἐπὶ τούτῳ, Εἶτα οἱ μὲν ἄλιεῖς, εἶπεν,
 ὑπομένουσι ραίνεσθαι τῇ θαλάσῃ, ἵνα κωδίον θηράσωσιν, ἐγὼ
 δὲ μὴ ἀνάσχωμαι τὸ αὐτὸ παθεῖν ἵνα ἄνθρωπον ἀλιεύσω;

Μητροδώρου.— Μὴ ζήτηί γίνεσθαι τὰ γινόμενα ὡς θέλεις,
 10 ἀλλὰ θέλε ὡς ἂν τὰ γινόμενα γίνηται.

Ἡ σίγουρη καὶ ἀνδιαφισθήτη χάρις ποὺ ἐλπίζουμε γίνεται ἀπόλαυση γιὰ ἐκείνους ποὺ τὴν περιμένουν μὲ ὑπομονή.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἐάν ἦταν νὰ μάθουμε αὐτὰ ποὺ πρέπει νὰ πάθουμε καὶ νὰ μὴ τὰ πάθουμε, εἶναι καλὸ νὰ τὰ μάθουμε. Ἐάν ὅμως θὰ τὰ πάθουμε, τί χρειάζεται νὰ τὰ μάθουμε; Ἐφοῦ πρέπει νὰ τὰ πάθουμε.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὅταν κάποιος τὸν ἔφτυσε, ἔδειξε ἀνοχή, ὅταν ὅμως τὸν μέμφθηκε κάποιος ἄλλος γιὰ τὴν στάση του αὐτή, εἶπε: Οἱ ψαράδες δηλαδὴ ὑπομένουν νὰ τοὺς ραντίζει ἡ θάλασσα γιὰ νὰ ψαρέψουν ἓνα κολιό, καὶ ἔγωγ νὰ μὴν ἀνεχθῶ τὸ ἴδιο πράγμα προκειμένου νὰ ψαρέψω ἓναν ἄνθρωπο;

Τοῦ Μυτροδώρου: Μὴ ζητᾶς νὰ γίνονται ὅσα γίνονται ὅπως θέλεις, ἀλλὰ νὰ θέλεις ὅπως γίνονται ὅσα γίνονται.

ΛΟΓΟΣ ΜΓ.

Περὶ ἐπαίνου.

Λουκᾶ 6, 26.— «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσιν οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοὺς ψευδοπροφήτας οἱ πατέρες αὐτῶν».

Ἰακ. 3, 10.— «Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ 5 κατάρρα. Οὐ κρίη, ἀδελφοί μου, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. Μή τι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρῦει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν;».

Παροιμ. 27, 21.— «Δοκίμιον ἀργυρίου καὶ χρυσίου πύρωσις, ἀνὴρ δὲ δοκιμάζεται διὰ στόματος ἐγκωμιαζόντων αὐτόν».

Σοφία Σειράχ 27, 7.— «Πρὸ λογιμοῦ μὴ ἐπαινέσης ἄνδρα· 10 οὗτος γὰρ πειρασμὸς ἀνθρώπων».

Βασιλείου. Μὴ πρὸς ἐπαίνους χαυνωθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀλήθειαν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Αἱ τῶν τιμῶν ὑπερβολαὶ παρασκευάζουσί τινας καὶ τοῦ δέοντος καταφρονῆσαι· ὧν γὰρ τοὺς 15 ἐπαίνους οἶδα, τούτων σαφῶς καὶ τὰς ἐπιδόσεις.

Μήτε τὸ ἀλλότριον ἐπαινείσθω πᾶν ὃ μὴ δίκαιον, μήτε ἀτιμαξέσθω τὸ οἰκεῖον εἰ τίμιον, ἵνα μὴ τῷ μὲν κέρδος ἢ ἀλλοτριότης ἦ, τῷ δ' εἰς ζημίαν περιστῆ τὸ τῆς οἰκειότητος. Ἀμφοτέρως γὰρ ἂν ὁ τοῦ δικαίου βλάβητο λόγος, κάκεινων ἐπαινουμένων, καὶ τούτων σιωπωμένων. 20

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ γὰρ ἐπαινῶν πονηρίαν, τῆς ἐκ τοῦ μετανοῆσαι θεραπείας αὐτὴν ἀπεστέρησε.

Οὐχ οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τούτους

ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄.

Γιὰ τὸν ἔπαινο.

Λουκᾶ 6, 26: «Ἀλλοίμονό σας, ὅταν σᾶς ἐπαινέσουν οἱ ἄνθρωποι· κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ἐνεργοῦσαν οἱ πατέρες τους στοὺς ψευδοπροφῆτες».

Ἰακ. 3, 10: «Ἀπὸ τὸ ἴδιο στόμα βγαίνει εὐλογία καὶ κατᾶρα. Δὲν πρέπει, ἀδελφοί μου, νὰ γίνονται αὐτὰ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Μήπως ἡ πηγὴ ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο ἀναβλύζει τὸ γλυκὸ καὶ τὸ πικρὸ;».

Παροιμ. 27, 21: «Ὁ ἄργυρος καὶ ὁ χρυσὸς δοκιμάζονται στὴ φωτιά, ἐνῶ ὁ ἄνδρας δοκιμάζεται μὲ τὸ στόμα ἐκείνων πού τὸν ἐγκωμιάζουν».

Σοφία Σειράχ 27, 7: «Πρὶν σκεφθεῖς καλὰ μὴν ἐπαινέσεις κάποιον· γιατί αὐτὸ εἶναι ὁ πειρασμὸς τῶν ἀνθρώπων».

Τοῦ Βασιλείου: Ἄς μὴ ἀποχαυνωθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους πού ξεπερνοῦν τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Οἱ ὑπερβολές στὶς τιμές, κάνουν μερικοὺς νὰ περιφρονηθοῦν καὶ τίς κανονικὲς καὶ πρέπουσες. Γιατί ἐκείνων πού γνωρίζω τοὺς ἐπαίνους, γνωρίζω καὶ τίς ἀποδόσεις τους.

Οὔτε τὸ ξένο γενικᾶ νὰ ἐπαινεῖται, ἂν δὲν εἶναι δίκαιο, οὔτε τὸ οἰκεῖο νὰ περιφρονεῖται ἂν εἶναι ἄξιο, γιὰ νὰ μὴν εἶναι γιὰ τὸ ἕνα κέρδος τὸ ὅτι εἶναι ξένο, ἐνῶ στὸ ἄλλο καταλήξει ζημία ἢ οἰκειότητα. Γιατί καὶ μὲ τοὺς δύο τρόπους, καὶ ὅταν ἐκεῖνοι ἐπαινοῦνται, κι αὐτοὶ ἀποσιωποῦνται, παραβιάζεται τὸ δίκαιο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅποιος ἐπαινεῖ τὴν κακία, τὴν ἀποστερεῖ ἀπὸ τὴν θεραπεία της μὲ τὴν μετάνοια.

Δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖνοι πού πράττουν τὰ φαῦλα, ἀλλὰ καὶ ὅσοι

ἐγκωμιάζοντες, τῆς αὐτῆς ἢ καὶ χαλεπωτέρας ἐκείνοις κοινωνήσουσι κολᾶσεως.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου.— Κἂν ἐρρωμένος ὦ τὰ κατὰ Θεόν, πλέον με δεῖ φοβεῖσθαι καὶ προσέχειν τοῖς εἰκῆ φυσιοῦσί με. Ἐπαισνοῦντες γάρ με μαστιγοῦσιν.

Κλήμεντος.— Θηρεύουσι τοῖς μὲν κυσὶ τοὺς λαγῶους οἱ κνηγοί, τοῖς δὲ ἐπαίνοις τοὺς ἀνοήτους οἱ πολλοί.

Τὸν μὲν λιβανωτὸν τοῖς θεοῖς, τὸν δὲ ἔπαινον τοῖς ἀγαθοῖς ἀπονέμειν χρή.

10 Ἰσοκράτους.— Πιστοὺς ἡγοῦ, μὴ τοὺς πᾶν ὅτι ἂν ποιῆς καὶ λέγῃς ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπιτιμῶντας.

Μοσχίωνος.— Εἰ θέλεις καλῶς ἀκούειν, μάνθανε καλῶς λέγειν. Πειρῶ καλῶς πράττειν, καὶ οὕτω καρπώσῃ τὸ καλῶς ἀκούειν.

15 Πολυαίνου.— Παρόντα μῆτε ψέγε, μῆτ' ἐπαίνει· τὸ μὲν γὰρ ἔχθραν φέρει, τὸ δὲ κολακείαν.

Κυψέλλου.— Ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανῶν δὲ μακαρίζου.

Ἄνταγένου.— Οὗτος εἶπεν, "Ὅταν ἐπαινώσῃ με πολλοί, τότε νομίζω μηδενὸς ἄξιος εἶναι, ὅταν δὲ ὀλίγοι, σπουδαῖον ἄνθρω-
20 πον.

τοὺς ἐγκωμιάζουν, καὶ αὐτοὶ θὰ δοκιμάσουν τὴν ἴδια ἢ κι ἀκόμη βαρύτερη ἀπὸ ἐκείνους τιμωρία.

Τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου: Ἀκόμα κι ἂν εἶμαι δυνατὸς στὴν κατὰ Θεὸν ζωὴ, πρέπει νὰ φοβᾶμαι καὶ νὰ προσέχω περισσότερο ἐκείνους πού μὲ ὠθοῦν στὸ νὰ καυχιέμαι. Γιατὶ μὲ τοὺς ἐπαίνους τους μὲ μαστιγώνουν.

Τοῦ Κλήμαντα: Οἱ κυνηγοὶ θηρεύουν τοὺς λαγούς μὲ τὰ σκυλιά, ἐνῶ οἱ πολλοὶ τοὺς ἀνόητους μὲ τοὺς ἐπαίνους.

Τὸ λιβανωτὸ πρέπει νὰ τὸν προσφέρομε στὸν Θεό, ἐνῶ τὸν ἔπαινο στοὺς καλοὺς.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴ θεωρεῖς πιστοὺς φίλους ἐκείνους πού ἐπαινοῦν κάθε τι πού κάνεις καὶ λές, ἀλλὰ ἐκείνους πού σὲ ἐπιτιμοῦν γιὰ τὰ σφάλματά σου.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ἄν θέλεις νὰ σὲ ἐπαινοῦν, μάθε νὰ ἐπαινεῖς. Νὰ προσπαθεῖς νὰ ἐνεργεῖς ὀρθά, κι ἔτσι θὰ καρπωθεῖς τὸν ἔπαινο.

Τοῦ Πολυαίνου: Τὸν παρόντα οὔτε νὰ τὸν ψέγεις οὔτε νὰ τὸν ἐπαινεῖς· γιατί τὸ πρῶτο προκαλεῖ ἔχθρα, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι κολακεία.

Τοῦ Κυψέλλου: Ὅσο ζεῖς νὰ σὲ ἐπαινοῦν, ἐνῶ ὅταν πεθάνεις νὰ σὲ μακαρίζουν.

Τοῦ Ἀνταγένη: Αὐτὸς εἶπε: Ὅταν μὲ ἐπαινοῦν πολλοί, τότε νομίζω πὼς δὲν ἀξίζω τίποτε· ἐνῶ ὅταν μ' ἐπαινοῦν λίγοι, νομίζω ὅτι εἶμαι σπουδαῖος.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄.

Περὶ κάλλους.

Ματθ. 6, 28-29.— «Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει. Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων».

Τιμ. Α΄ 2, 8-9.— «Βούλομαι τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς· μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῶ ἢ μαργαρίταις ἢ ἱματισμῶ πολυτελεῖ».

Παροιμ. 6, 25.— «Μὴ σε νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς».

Σοφία Σειράχ 11, 2 — «Μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα ἐν κάλλει αὐτοῦ».

10 Σοφία Σειράχ 26, 17.— «Κάλλος προσώπου ἐπὶ ἡλικίᾳ στασίμη».

Βασιλείου.— Ὁ σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι κατασεσαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὐχροίαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος καὶ ἀνυπόστατος
15 τὴν ὀρμὴν, αὔριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἔλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαραινθεῖς, ἢ νόσῳ διαλυθεῖς

Γρηγορίου Θεολόγου.— Χρυσὸς καὶ λίθοι καὶ τὰ τέχνης καὶ χειρὸς ὠραῖσματα, τὴν μὲν αἰσχρὰν ἐλέγχει τῇ παραθέσει, τῇ καλῇ δ' οὐ προσθήκη, κάλλους ἠττώμενα

20 Κάλλος νόμιζε τὴν φρενῶν εὐκοσμίαν.

Οὔτε φλόξ μένει τῆς ὑλῆς δαπανηθείσης, ἀλλὰ τῷ ἀνάπτῳ συναπέρχεται· οὔτε λογισμὸς ἐμπαθῆς ὑφίσταται μαραινόμενου τοῦ ὑπεκκαύματος.

ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄. Γιὰ τὴν ὁμορφιά.

Ματθ. 6, 28-29: «Διδαχθεῖτε ἀπὸ τὰ ἄγρια κρίνα πῶς μεγαλώνουν· δὲν κοπιάζουν καθόλου οὔτε γνέθουν. Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι οὔτε ὁ Σολομών ντυνόταν σὰν ἓνα ἀπὸ αὐτὰ σὲ ὅλη τὴ δόξα του».

Τιμ. Α' 2, 8-9: «Θέλω οἱ γυναῖκες νὰ ντύνονται μὲ σεμνότητα, νὰ στολίζονται μὲ αἰδῶ καὶ σωφροσύνη, ὄχι μὲ περίτεχνα πλεγμένα μαλλιά, οὔτε νὰ φοροῦν χρυσαφικά καὶ μαργιτάρια καὶ ροῦχα πολὺ ἀκριβά».

Παροιμ. 6, 25: «Μὴ σὲ νικήσει ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁμορφιάς, οὔτε ν' ἀφήσεις νὰ γίνεις αἰχμάλωτος τῶν ματιῶν σου».

Σοφία Σειράχ 11, 2: «Μὴν ἐπαινέσεις κάποιον γιὰ τὴν ὁμορφιά του».

Σοφία Σειράχ 26, 17. Ἡ ὁμορφιά τοῦ ἀνθρώπου διαπιστώνεται στὴ στάσιμη ἡλικία».

Τοῦ Βασιλείου: Αὐτὸς ποῦ σήμερα εἶναι θαλερὸς στὸ σῶμα, μὲ σάρκα γεμάτη ἀπὸ τὴν τρυφή καὶ μὲ ὠραῖο χρῶμα στὴν ὄψη, σφριγηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ ἀκράτητος στὴν ὁρμή του χάρη στὴν ἡλικία καὶ τὴν ἀκμή του, αὔριο αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ εἶναι ἀξιολύπητος· ἢ ὁ χρόνος θὰ τὸν ἔχει μαράνει, ἢ θὰ τὸν διαλύσει κάποια ἀσθένεια.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ χρυσὸς καὶ τὰ πετράδια καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ στολίδια τοῦ χεριοῦ, μὲ τὴ σύγκριση ἐλέγχουν τὴν ἀσχημη, ἐνῶ στὴν ὠραία δὲν προσθέτουν τίποτε, νικημένα ἀπὸ τὴν ὁμορφιά της.

Νὰ θεωρεῖς ὁμορφιά τὴν καλὴ τάξη τῶν λογισμῶν σου.

Οὔτε φλόγα ἀπομένει ὅταν δαπανηθεῖ ἡ καύσιμη ὕλη, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται μαζὶ μ' αὐτὸ ποῦ τὴν προκαλεῖ, οὔτε λογισμὸς ἐμπαθῆς ὑπάρχει ὅταν μαραίνεται ἐκεῖνο ποῦ τὸν ὑποδαυλίζει.

Μὴ σε νικησάτω κάλλους ἐπιθυμία, μηδὲ συναρπασθῆς
σοῖς βλεφάροις, εἰ δυνατόν, μέχρι καὶ παροράματος

Ἴω. Χρυσοστόμου.— Τίς ἀρετὴ ὀφθαλμῶν; ἄρα τὸ ὑγροῦς
εἶναι καὶ εὐτρόφους καὶ τρογγύλους καὶ κνανούς, ἢ τὸ ὄξεις
καὶ διορατικούς; Καὶ τίς ἀρετὴ λύχνου; τὸ λαμπρῶς φαίνειν καὶ
πᾶσαν καταναγάζειν τὴν οἰκείαν, ἢ τὸ καλῶς πεπλάσθαι καὶ
τρογγύλον εἶναι; Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς διαπλάσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῶν
τρόπων καὶ τῆς κοσμιότητος τὸ κάλλος χαρακτηρίζεται.

Πλουτάρχου.— Εἰς κάτοπτρον κύψας, θεώρει· καὶ εἰ μὲν
καλὸς φαίνει, ἄξιον τούτου πράττει· εἰ δὲ αἰσχρὸς, τὸ τῆς ὄψεως
ἐλλιπὲς ὠραίιζε καλοκαγαθία

Λευκίππου.— Ὁφθαλμὸς γὰρ φιλίας πρόξενος, καὶ τὸ σύνη-
θες τῆς κοινωνίας εἰς χάριν αἰδεσιμώτερον.

Ὁφθαλμοὶ γὰρ ἀλλήλοις ἀντανακλώμενοι, ἀπομάττουσιν
ὡς ἐν κατόπτρῳ τῶν σωμάτων τὰ εἶδωλα

Διογένους.— Τοὺς εὐειδεῖς καὶ ἀπαιδεύτους, ὁμοίους ἔφη
εἶναι ἀλαβάστροις ἔχουσιν ὄξος.

Ἐτεοκλέους.— Σεμνυνομένου τινὸς ἐπὶ τῷ κάλλει, Οὐκ αἰ-
σχύνῃ, ἔφησεν, ἐπὶ τῇ ὥρᾳ μέγα φρονῶν, ἣν παρακαταθήκην
τοῦ μακροῦ χρόνου ἔχεις;

Αἰσώπου.— Αἰσώπος πρὸς τὸν κάλλει κακῶς κεχρημένον,
εἶπεν· Ὅποιῳ ἱματίῳ ἠμφιεσμένος, κακῶς αὐτὸ ἀποδύῃ;

Ὁ αὐτὸς ὄνειδιζόμενος ὅτι χαλεπὴν ἔχει τὴν ὄψιν, ἔφη· Μὴ
μου τὸ εἶδος, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν πρόσσεχε.

Θεασάμενος νεανίσκον καλλωπιζόμενον, Εἰ μὲν πρὸς ἄν-
δρας, ἔφη, ἀτυχεῖς, εἰ δὲ πρὸς γυναῖκας, ἀδικεῖς.

Ὁ αὐτὸς θεασάμενος μειράκιον εὐμορφον, καὶ διὰ τοῦτο
φιλούμενον, ἔφη· ὦ μειράκιον, σπούδασον τοὺς τοῦ σώματος
ἐραστὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν μεταγαγεῖν.

Νὰ μὴ σὲ νικήσει ἡ ἐπιθυμία τῆς ὁμορφιάς, οὔτε νὰ σὲ συναρπάσουν τὰ ἴδια σου τὰ μάτια, ἂν εἶναι δυνατό, ὡς τὸ βαθμὸ τῆς παραίσθησης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ποιᾶ εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν ματιῶν; Ἄραγε νὰ εἶναι ὑγρὰ καὶ εὐστροφὰ καὶ στρογγυλὰ καὶ γαλανὰ, ἢ νὰ βλέπουν μὲ ὀξύτητα καὶ διορατικὰ; Καὶ ποιᾶ εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ λύχνου; Νὰ λάμπει καὶ νὰ φωτίζει καθαρὰ καὶ νὰ καταλαμπρύνει τὸ σπίτι, ἢ νὰ εἶναι καλοδουλεμένος καὶ στρογγυλός; Γιατὶ ἡ ὁμορφιά χαρακτηρίζεται ἀπὸ τοὺς τρόπους καὶ τὴν ἐμφάνιση, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ διάπλαση.

Τοῦ Πλουτάρχου: Σκύψε στὸν καθρέφτη καὶ κοίταξε· κι ἂν βέβαια φαίνεσαι ὡραῖος, πράξε ἄξια τῆς ὁμορφιάς σου· ἂν πάλι φαίνεσαι ἄσχημος, ὁμόρφαινε τὴ ἔλλειψη τῆς ὄψης μὲ τὴν καλοκαγαθία.

Τοῦ Λευκίππου: Τὰ μάτια προξενοῦν τὴ φιλία, καὶ ἡ συνήθεια τῆς συναναστροφῆς παρέχει μεγαλύτερο σέβας ὥστε νὰ σὲ εὐχαριστοῦν.

Τὰ μάτια ἀντανακλώμενα μεταξὺ τους ἀποτυπώνουν, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη, τὰ εἶδωλα τῶν σωμάτων.

Τοῦ Διογένη: Οἱ ὡραῖοι κι ἀπαίδευτοί, εἶπε, εἶναι ὅμοιοι μὲ ἀλαβάστρινα δοχεῖα πού περιέχουν ξίδι.

Τοῦ Ἐτεοκλή: Καμάρωνε κάποιος γιὰ τὴν ὁμορφιά του καὶ τοῦ εἶπε· Δὲν ντρέπεσαι νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴν ὡραιότητά σου πού εἶναι μιὰ ὀλιγοχρόνια παρακαταθήκη;

Τοῦ Αἰσώπου: Ὁ Αἰσώπος σὲ κάποιον πού χρησιμοποίησε ἄσχημα τὴν ὁμορφιά του εἶπε· Μὲ τί ὡραῖο φόρεμα εἶσαι ντυμένος καὶ τὸ ἀποβάλλεις ἔτσι ἄσχημα;

Ὁ ἴδιος πού τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι ἔχει ὄψη ἀπαίσια, εἶπε· Μὴ βλέπεις τὸ πρόσωπό μου, ἀλλὰ πρόσεξε τὸ νοῦ μου.

Βλέποντας ἓνα νέο νὰ καλλωπίζεται, εἶπε· Ἄν καλλωπίζεσαι γιὰ τοὺς ἄνδρες εἶσαι ἔνοχος, ἂν πάλι γιὰ τὶς γυναῖκες, διαπράττεις ἀδικία.

Ὁ ἴδιος βλέποντας ἓνα παιδί ὁμορφο, εἶπε· Παιδί μου, προσπάθησε τοὺς ἐραστὲς τοῦ σώματος νὰ τοὺς μεταφέρεις στὴν ψυχὴ.

Μενάνδρου:

*Ὄταν φύσει τὸ κάλλος ἐπικοσμεῖ τρόπος
Χρηστός, διπλασίως ὁ προσιῶν ἀλίσκεται.*

*Σωκράτους.— Τὰ καλά τε καὶ ἀγαθὰ, ἔφην ἐγώ, οὐ διὰ τὰς
5 ὠραιότητας τῶν ὄψεων, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἀρετὰς τοῖς ἀν-
θρώποις ἐπαύξεσθαι.*

*Τὰ τῶν καλῶν φιλήματα φυλάττεσθαι δεῖ, ὡς τὰ τῶν ἰοβό-
λων δῆγματα.*

Τοῦ Μενάνδρου:

“Όταν τὴν ὁμορφιὰ τὴν στολίζει φύσει καὶ τρόπος καλός, ὅποιος πλησιάζει αἰχμαλωτίζεται διπλά.

Τοῦ Σωκράτη: Τὰ ὠραῖα καὶ ἀγαθὰ, εἶπα ἐγώ, δὲν ἐπαυξάνονται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῆς ὁμορφιᾶς τῶν προσώπων, ἀλλὰ χάρη στίς ἀρετὲς μέσα στὴ ζωή.

Ἄπο τὰ φιλήματα τῶν ὠραίων νὰ προφυλάγεσαι ὅπως ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν φιδιῶν.

ΛΟΓΟΣ ΜΕ.

Περὶ μελλούσης κρίσεως.

Ματθ. 16, 27.— «Μέλλει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ».

Κορ. Α' 3, 13.— «Ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει».

Ἐκκλ. 12, 14.— «Σύμπαν τὸ ποίημα ἄξει ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν, ἐν παντὶ παρεωραμένῳ, ἐὰν ἀγαθόν, ἐὰν πονηρόν».

Σοφία Σειραχ 17, 23.— «Ἐξαναστήσεται Κύριος καὶ ἀνταποδώσει πᾶσι, καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀνταποδώσεις».

Βασιλείου.— Μὴ με νομίσης, ὥσπερ μητέρα τινὰ τροφόν, ψευδῆ σοι μορμολύκεια ἐπισείειν, ὥσπερ ἐκεῖναι ποιεῖν περὶ τοὺς νηπίους τῶν παίδων εἰώθασιν, ὅταν θρηνηῶσιν ἄτακτα καὶ ἀπέραντα, δι' ἐπιπλάσεως τῶν διηγημάτων κατασιγάξουσι. Ταῦτα γὰρ οὐ μῦθος, ἀλλὰ λόγος ἀψευδῆς προκεκηρυγμένος φωνεῖ. Καὶ ἴσθι ἀκριβῶς ὅτι γενήσεται τῶν βεβιωμένων ἔλεγχος ἀκριβῆς.

Κατὰ γὰρ τὸν Ὁσηέ, «Κυκλώσει ἕκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ». Ὁψόμεθα γὰρ ἅμα πάντα οἶονεὶ παρεσιῶτα ἡμῖν τὰ ἔργα καὶ φαινόμενα ἀντιπρόσωπα τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, κατὰ τῶν ἰδίων τύπων, ὡς ἕκαστον πέπραχται ἢ ὡς λέλεκται. Οὐ μὴν χρό-

ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄. Για τή μέλλουσα κρίση.

Ματθ. 16, 27: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θὰ ἔρθει μὲ ὅλη τή λαμπρότητα τοῦ Πατέρα του μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους του καὶ τότε θ' ἀνταμείψει τὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὶς πράξεις του».

Κορ. Α' 3, 13: «Τοῦ καθενὸς τὸ ἔργο θὰ φανερωθεῖ. Γιατὶ ἡ ἡμέρα (τῆς κρίσης) θὰ τὸ δηλώσει, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀποκαλύπτεται μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς, καὶ τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς, ὅποιο κι ἂν εἶναι, θὰ δοκιμαστεῖ στὴ φωτιᾷ».

Ἐκκλ. 12, 14: «Ὁλόκληρη τὴ δημιουργία του ὁ Θεὸς θὰ τὴν ὀδηγήσει στὴν κρίση, γιὰ κᾶθετι ποὺ παραμελήθηκε, εἴτε αὐτὸ εἶναι ἀγαθὸ εἴτε κακό».

Σοφία Σειράχ 17, 23: «Θ' ἀναστηθεῖ ὁ Κύριος καὶ θ' ἀνταποδώσει σὲ ὅλους, καὶ τὴν ἀνταπόδοσή τους θὰ τὴν ἀνταποδώσεις ἐνετίον τῆς κεφαλῆς τους».

Τοῦ Βασιλείου: Μὴ μὲ νομίσεις σὰν μητέρα ποὺ σὲ ταῖζει καὶ σὲ φοβερίζει μὲ ψεύτικα φόβητρα, ὅπως αὐτὲς συνηθίζουν νὰ κάνουν σὰ νήπια, ὅταν αὐτὰ θρηνοῦν ἄτακτα καὶ δὲν σταματοῦν, κατασιγάζοντάς τα μὲ πλαστὲς ἱστορίες. Γιατὶ αὐτὰ³⁷ δὲν εἶναι παραμύθι, ἀλλὰ λόγος ἀληθινὸς ποὺ ἔχει κηρυχθεῖ πρὸ πολλοῦ καὶ φωνάζει. Καὶ νὰ ξέρεις πολὺ καλά, ὅτι θὰ γίνεи λεπτομεροῦς ἔλεγχος τῆς ζωῆς μας.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν Ὡσηέ, «Θὰ περικυκλώσουν τὸν καθένα οἱ σκέψεις του»³⁸. Γιατὶ θὰ δοῦμε ὅλα μαζί τὰ ἔργα μας νὰ στέκουν κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ μας καὶ νὰ εἶναι ἀντίθετα κατὰ

37. Δηλαδή τὰ σχετικά μὲ τὴ μέλλουσα κρίση.

38. Ὡσηέ 7, 2.

νους γε προσήκει νομίζειν καταναλωθήσεσθαι, εἰς τὸ ἕκαστον ἰδεῖν ἑαυτὸν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ τὸν Κριτὴν καὶ τὰ ἀκόλουθα τῷ θείῳ δικαστηρίῳ, ἀφάτῳ δὲ δυνάμει ἐν ροπῇ καιροῦ φαντασιουμένου τοῦ νοῦ, καὶ πάντα ἀναζωγραφοῦντος 5 ἑαυτῷ, καὶ οἶονεῖ ἐν κατόπτρῳ, τῷ ἡγεμονικῷ, ἐνορῶντος τοὺς τύπους τῶν πεπραγμένων.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ὡ βέλτιον εἶναι νῦν παιδευθῆναι καὶ καθαρθῆναι, ἢ τῇ ἐκεῖθεν βασάνῳ παραπεμφθῆναι, ἡνίκα κρίσεως καιρός, οὐ καθάρσεως

10 Ἰω. Χρυσοστόμου.— Καθάπερ ἡμεῖς τοῖς οἰκέταις τοῖς ἡμετέροις, οὐχὶ τῆς ἐξόδου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσόδου ποιούμεν τὸν λόγον, ἐξετάζοντες πόθεν ὑπεδέξαντο τάδε καὶ τάδε, παρὰ τίνων καὶ πότε καὶ πῶς καὶ ποῖα καὶ πόσα· οὕτω καὶ ὁ Θεός, οὐχὶ τῆς δαπάνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς κτήσεως ἀπαιτεῖ τὰς 15 εὐθύνas.

Οὐδὲν ὄλων τῶν ἀγαθῶν, κἂν μικρὸν εἴη, παροφθήσεται ἐκεῖ παρὰ τοῦ Κριτοῦ. Εἰ γὰρ ἁμαρτημάτων καὶ ρημάτων καὶ ἐνθυμημάτων τινύειν μέλλομεν τιμωρίας, πολλῶ μᾶλλον τιμωρίας, πολλῶ μᾶλλον τὰ κατορθώματα, κἂν μεγάλα ἢ κἂν μικρά, 20 λογισθήσεται.

Οἱ τὰ πολλὰ πταίοντες καὶ μὴ κολαζόμενοι, φοβεῖσθαι καὶ δεδοικέναι ὀφείλουσιν. Αὕξεται γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς τιμωρίας διὰ τῆς ἀτιμωρησίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ.

Εἰ γὰρ οἱ τὸ φῶς τὸ ἡλιακὸν μὴ θεώμενοι, παντὸς θανάτου 25 πικροτέραν ὑπομένουσι ζωὴν, τί παθεῖν εἰκὸς τοὺς τοῦ φωτὸς ἀποστερηθέντας ἐκείνου;

Γρηγορίου Νύσσης.— Ἄξιόν σοι τῆς σποράς τὸ θέρος. Πικρίαν ἔσπειρας; Δρέπου τὰ δράγματα; Τὸ ἀνηλεές ἐτίμησας; Ἐχε ὄπερ ἠγάπησας. Ἐφυγες τὸν ἔλεον; Φεύξεταιί σε ὁ ἔλεος. 30 Ἐδδελύξω πτωχόν; Βδελύξεταιί σε ὁ δι' ἡμᾶς πτωχεύσας.

πρόσωπο στή διάνοιά μας μέ τις δικές τους μορφές, ὅπως ἔχει καθένα πραχθεῖ ἢ λεχθεῖ. Καί δέν πρέπει νά νομίζεις ὅτι θά χρειαστεῖ χρόνος στο νά δεῖ καθέννας τόν ἑαυτό του μέ τις πράξεις του καί τόν Κριτή καί ὅ,τι θά ἐπακολληθήσει στο θεῖο δικαστήριο. Ἄλλά μέ μιὰ ἄρρητη δύναμη μέσα σέ μιὰ στιγμή ὁ νοῦς θά τά φανταστεῖ καί θά τά ξαναζωγραφίσει ὅλα γιά τόν ἑαυτό του, καί σάν μέσα σέ κάτοπτρο, στο ἡγεμονικό τῆς ψυχῆς, καί θά δεῖ τις μορφές ἐκείνων πού ἔχει πράξει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Γιά τόν ὁποῖο εἶναι καλύτερο νά παιδευτεῖ καί νά καθαρθεῖ τώρα, παρά νά παραπεμφθεῖ στο ἐκεῖ βασανιστήριο, ὁπότε εἶναι καιρός κρίσης, ὄχι κάθαρσης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοτόμου: "Ὅπως ἐμεῖς ζητοῦμε ἀπό τοὺς ὑπηρέτες μας τὸ λόγο ὄχι μόνο τῆς ἐξόδου τους, ἀλλὰ καί τῆς εἰσόδου, ἐξετάζοντας ἀπό ποῦ δέχθηκαν αὐτὰ κι ἐκεῖνα, ἀπό ποιούς καί πότε καί πῶς καί ποιὰ καί πόσα, ἔτσι καί ὁ Θεός, ἀπαιτεῖ τὴν εὐθύνη ὄχι τῆς δαπάνης μονάχα, ἀλλὰ καί τῆς ἀπόκτησης.

Κανένα γενικά ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, ἔστω κι ἂν εἶναι μικρό, δέν θά περιφρονηθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ τόν Κριτή. Ἄν πρόκειται νά πληρώσουμε κάποια τιμωρία γιά τὰ ἁμαρτήματα καί τοὺς λόγους καί τὰ ἐνθυμήματά μας, πολὺ περισσότερο θά δεχθοῦμε τιμωρίες, πολὺ περισσότερο θά ἀμειφθοῦν τὰ κατορθώματά μας, εἴτε αὐτὰ εἶναι μεγάλα εἴτε μικρά.

"Ὅσοι ἔχουν διαπράξει πολλὰ πταίσματα καί δέν τιμωροῦνται, πρέπει νά φοβοῦνται καί νά τρέμουν. Γιατὶ αὐξάνει γι' αὐτοὺς ἡ τιμωρία μέ τὸ νά μὴ τιμωροῦνται καί λόγω τῆς μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ.

"Ἄν δηλαδή ὅσοι δέν βλέπουν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὑπομένουν ζωὴ περισσότερο πικρὴ ἀπὸ ὅποιονδήποτε θάνατο, τί εἶναι φυσικὸ νά πάθουν ὅσοι ἔχουν ἀποστερηθεῖ ἐκεῖνο τὸ φῶς;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ὁ θερισμὸς εἶναι ἀντάξιός τῆς σπορᾶς. Ἐσπειρες πίκρα; Θέρισε τὰ στάχια τῆς. Ἀγάπησες τὴ σκληρότητα; Πάρε αὐτὸ πὺν ἀγάπησες. Ἀλέφυγες τὴν εὐσπλαγχνία; Θὰ σὲ ἀποφύγει κι αὐτὴ. Σιχάθηκες τὸ φτωχό; Θὰ σὲ σιχαθεῖ Ἐκεῖνος πὺν ἔγινε φτωχὸς γιά μᾶς.

Φίλωνος.— Οὐκ ἔστι παρὰ Θεοῦ, οὔτε πονηρὸν ὄντα ἀπολέσαι τὸν ἀγαθὸν μισθὸν περὶ ἐνὸς ἀγαθοῦ, μετ' οὐ πλειόνων ἀγαθῶν πεπραγμένου· οὔτε πάλιν ἀγαθὸν ὄντα ἀπολέσαι τὴν κόλασιν καὶ μὴ λαβεῖν αὐτήν, καὶ κατὰ πλειόνων ἀγαθῶν, εἴαν τι γένηται πονηρὸν. Ἀνάγκη γὰρ ζυγῶ καὶ σταθμῶ πάντα ἀποδιδόναι τὸν Θεόν.

Οὐ τὸ κολάζεσθαι ἐνταῦθα κακόν, ἀλλὰ τὸ ἄξιον τῆς ἐκεῖσε γενέσθαι κολάσεως.

Ζαλεύκου.— Ὡδ' ἡμῖν παρηγγέλθω πᾶσι τοῖς τοιούτοις 10 πολίταις καὶ πολίταισι καὶ συνοίκιοις· μεμνηῆσθαι Θεὸν ὡς ὄντα, καὶ δίκας ἐπιπέμπτοντα τοῖς ἀδίκοις, καὶ τίθεσθαι πρὸ ὀμμάτων τὸν καιρὸν τοῦτον, ἐν ᾧ γίνεται τὸ τέλος ἐκάστου τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ζῆν. Πᾶσι γὰρ ἐμπίπτει μεταμέλεια τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, μεμνημένοις ὧν ἠδίκηκασι, καὶ ὄρμη τοῦ βουλεσθαι πάντα 15 πεπράχθαι δικαίως αὐτοῖς.

Ἀπολλωνίου.— Εἰ δ' ἔστιν αἴσθησις ἐν ἄδου καὶ ἐπιμέλεια τῶν οἰχομένων παρὰ τοῦ δαιμονίου, ὥσπερ ὑπολαμβάνομεν, εἴη τοὺς ταῖς τιμαῖς τῶν θεῶν καταλυομέναις βοηθήσαντας, πλείστης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ δαιμονίου τυγχάνειν.

20 Πλουτάρχου.— Ἄδου τινὸς ἀνοίγονται πύλαι βαθεῖαι, καὶ ποταμοὶ πυρὸς καὶ στυγρὸς ἀπορροῶγες ἀνακεράννυνται καὶ σκότος ἐμπίπλαται πολυφαντάστων εἰδώλων, χαλεπᾶς μὲν ὄψεις, οἰκτρὰς δὲ φωνὰς ἐπιφερόντων. Δικασταὶ δὲ καὶ κολασταὶ καὶ χάσματα καὶ μυχοὶ μυρίων κακῶν γέμοντες.

Τοῦ Φίλωνα: Δέν πρόκειται οὔτε ἂν κάποιος εἶναι κακὸς νὰ χάσει τὸν καλὸ μισθὸ του γιὰ μιὰ καλὴ πράξη ποὺ δέν εἶναι ἐνταγμένη μέσα σὲ περισσότερες ἄλλες, οὔτε πάλι, ἂν εἶναι καλός, νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν κόλαση καὶ νὰ μὴ βρεθεῖ σ' αὐτὴν ἂν γίνει κάτι κακὸ, ἔστω κι ἂν ἔχει περισσότερες ἀγαθὲς πράξεις. Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη ὅλα νὰ τὰ ἀποδώσει ὁ Θεὸς ζυγίζοντας καὶ σταθμίζοντάς τα.

Δέν εἶναι κακὸ νὰ τιμωρεῖται κανεὶς ἐδῶ, ἀλλὰ τὸ νὰ γίνει ἄξιος γιὰ τὴν ἐκεῖ κόλαση.

Τοῦ Ζαλεῦκου: Αὐτὰ ἄς παραγγελθοῦν σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολίτες καὶ τὶς πολίτιδες καὶ τοὺς σύνοικους. Νὰ θυμοῦνται τὸν Θεὸ ὅτι ὑπάρχει καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους, καὶ νὰ βάζουν μπροστὰ στὰ μάτια τους τὴ στιγμή ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία γίνεται τὸ τέλος καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὴ ζωὴ. Γιατὶ ὅλοι ὅσοι μέλλουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ ζωὴ νιώθουν μεταμέλεια, ὅταν θυμηθοῦν τὶς ἀδικίες τους, καὶ ἐπιθυμία νὰ τὰ εἶχαν ὅλα πράξει μὲ δικαιοσύνη.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Ἐὰν ὑπάρχει αἴσθησις στὸν ἄδη καὶ ὁ Θεὸς φροντίζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐκδημήσει, ὅπως νομίζομε, τότε ἀσφαλῶς ὅσοι βοήθησαν τὸ σεβασμὸ τῶν θεῶν ὅταν καταλυόταν θὰ λάβουν πολὺ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν Θεό.

Τοῦ Πλουτάρχου: Πύλες πλατιῆς τοῦ ἄδη ἀνοίγουν καὶ ποταμοὶ τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς στυγρῆς ἀνταμώνουν, καὶ τὸ σκοτάδι γεμίζει ἀπὸ πλῆθος φανταστικῶν εἰδώλων, ποὺ δείχνουν ὄψεις φοβερὲς καὶ θγάζουν ἀρνητικὲς κραυγές. Παρόντες εἶναι καὶ δικαστὲς καὶ τιμωροὶ καὶ βάραιθρα καὶ μυχοὶ τῆς θάλασσας γεμάτοι μύρια φοβερά.

ΛΟΓΟΣ ΜΣΤ.

Περὶ δόξης.

Ματθ. 6, 32.— «Ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν».

Ρωμ. 8, 18.— «Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς».

5 Παροιμ. 3, 35.— Δόξαν σοφοὶ κληρονομήσουσι, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ὑψώσουσιν ἀτιμίαν.

Παροιμ. 21, 21.— «Ὁδὸς δικαιοσύνης καὶ ἐλεημοσύνης εὐρήσει ζωὴν καὶ δόξαν».

10 Παροιμ. 22, 4.— «Γενεᾶ σοφῆ φόβος Κυρίου, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ζωή».

Σοφία Σειράχ 33, 23· 11, 4.— «Μὴ δῶς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου».

Σοφία Σειράχ 7, 4.— «Μὴ ζῆτει παρὰ Κυρίου ἡγεμονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης».

15 Σοφία Σειράχ 11, 6.— «Πολλοὶ δυνάσται ἠτιμάσθησαν σφόδρα, καὶ ἐνδοξοὶ παρεδόθησαν εἰς χεῖρας ἐτέρων».

Σοφία Σειράχ 9, 11.— «Μὴ ζηλώσης δόξαν ἀμαρτωλῶν».

Σοφία Σειράχ 4, 7.— «Μεγιστᾶνι ταπεινὸν τὴν κεφαλὴν σου».

20 Σοφία Σειράχ 8, 1.— «Μὴ διαμάχου μετ' ἀνθρώπου δυνάστου, μήποτε ἐμπέσης εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ».

Σοφία Σειράχ 13, 9.— «Προσκαλουμένου σε δυνάστου, ὑποχωρῶν γίνου, καὶ τότε μάλιστα προσκαλέσεται».

Σοφία Σειράχ 32, 9.— «Ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου».

25 Σοφία Σειράχ 42, 24-25.— «Οὐκ ἐποίησεν οὐδὲν ἐλλεῖπον· ἐν τοῦ ἐνός ἐστερέωσε τὰ ἀγαθὰ· καὶ τίς πλησθήσεται ὄρων δόξαν αὐτοῦ;».

ΛΟΓΟΣ ΜΣΤ.

Για τη δόξα.

Ματθ. 6, 32: «Νὰ ζητᾶτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δόξα του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ὡς ἐπιπρόσθετα».

Ρωμ. 8, 18: «Δὲν εἶναι τίποτε τὰ παθήματα αὐτοῦ τοῦ καιροῦ σὲ σχέση μετὰ τὴ δόξα ποὺ πρόκειται ν' ἀποκαλυφθεῖ σὲ μᾶς».

Παροιμ. 3, 35: «Τὴ δόξα θὰ τὴ κληρονομήσουν οἱ σοφοί, ἐνῶ οἱ ἄσεβεῖς θὰ ἐξυψώσουν τὴν ἀτιμία».

Παροιμ. 21, 21: «Ὁ δρόμος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλεημοσύνης θὰ συναντήσουν τὴ ζωὴ καὶ τὴ δόξα».

Παροιμ. 22, 4: «Ἡ σοφὴ γενεὰ ἔχει φόβο Κυρίου καὶ πλοῦτη καὶ δόξα καὶ ζωὴ».

Σοφία Σειράχ 33, 23· 11,4: «Μὴ δώσεις ἀφορμὴ γιὰ νὰ σὲ ψέξουν στὴ δόξα σου καὶ τὴ μέρα τῆς δόξας σου μὴν ἐπαίρεσαι».

Σοφία Σειράχ 7,4: «Μὴ ζητᾶς ἀπὸ τὸν Κύριο θέση ἡγεμόνα, οὔτε ἀπὸ τὸ βασιλιὰ θέση τιμητικὴ».

Σοφία Σειράχ 11, 6: «Πολλοὶ δυνάστες ἀτιμάσθηκαν πάρα πολὺ καὶ ἐπίσημοι παραδόθηκαν στὰ χέρια ἄλλων».

Σοφία Σειράχ 9, 11: «Μὴ ζηλέψεις δόξα ἀμαρτωλῶν».

Σοφία Σειράχ 4, 7: « Στὸ μεγασιτάνα σκύψε τὸ κεφάλι σου».

Σοφία Σειράχ 8, 1: «Μὴν μπεῖς σὲ διαμάχες μετὰ ἄνθρωπο δυνάστη, μήπως κάποτε πέσεις στὰ χέρια του».

Σοφία Σειράχ 13, 9: «Ὅταν σὲ προσκαλεῖ κάποιος δυνάστης, νὰ ἴσαι ὑποχωρητικὸς, καὶ τότε θὰ σὲ προσκαλέσει περισσότερο».

Σοφία Σειράχ 32, 9: «Ἀνάμεσα σὲ μεγασιτάνες μὴν ἐξισώνεσαι μαζί τους».

Σοφ. Σειρ. 42, 24-25: «Τίποτε δὲν ἔκανε ἐλλιπὲς τὸ ἕνα βεβαίωσε τὰ καλὰ τοῦ ἑνός· καὶ ποιὸς θὰ χορτάσει βλέποντας τὴ δόξα του;

Βασιλείου.— Εἰ δόξης ἐπιθυμεῖς, καὶ βούλει τῶν πολλῶν ὑπερβαίνεσθαι, καὶ εὐδόκιμος ἐν τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι γίνεσθαι, ἔσο δίκαιος, σώφρων, φρόνιμος, ἀνδρείος, ὑπομονητικὸς ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας παθήμασιν. Οὕτω γὰρ καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ ἐπὶ μείζοσιν ἀγαθοῖς μείζονα ἔξεις τὴν περιφάνειαν.

Τὸν προεσιῶτα μὴ ἐπαιρέτω τὸ ἀξίωμα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ μακαρισμοῦ τῆς ταπεινοφροσύνης.

Ὁφείλεν ἄνθρωπον ἐν τῇ παρὰ Θεῶ δόξῃ μεμενηκέναι, καὶ εἶχεν ἂν ὕψος οὐκ ἐπίπλαστον, ἀλλ' ἀληθινόν, δυνάμει Θεοῦ μελογαλυνόμενος. Ἐπειδὴ δὲ τὴν τῆς θείας δόξης ἐπιθυμίαν μετέθηκε καὶ μείζονα προσδοκῆσας, σπεύσας ὅπερ οὐκ ἠδύνατο λαβεῖν, ἀπώλεσεν ὅπερ ἔχειν ἠδύνατο.

Βούλομαί σοι σφοδρότερον τῆς κτίσεως ἐνιδρυνθῆναι τὸ θαῦμα. Πρῶτον μὲν οὖν, ὅτα ἴδης βοτάνην χόρτου καὶ ἄνθος, εἰς ἔννοιαν ἔρχου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μεμνημένος τῆς εἰκόνης τοῦ σοφοῦ Ἡσαίου, «Ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώποις ὡς ἄνθος χόρτου». Τὸ γὰρ ὀλιγοχρόνιον τῆς ζωῆς, καὶ τὸ ἐν ὀλίγῳ περιχαρὲς καὶ ἰλαρὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐημερίας, καιριωτάτης παρὰ τοῦ προφήτου τετύχηκε τῆς εἰκό-
 15 νος. Σήμερον εὐθαλῆς τῷ σώματι κατασαρκωμένος ὑπὸ τρυφῆς, ἐπανθοῦσαν ἔχων τὴν εὐχροίαν, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀκιμῆς σφριγῶν καὶ σύντονος καὶ ἀνυπόστατος τὴν ὁρμήν, αὐριον ὁ αὐτὸς οὗτος ἔλεεινός, ἢ τῷ χρόνῳ μαρανθεῖς, ἢ νόσῳ διαλυθεῖς. Ὁ δεῖνα περίβλεπτος ἐπὶ χρημάτων περιουσία, καὶ
 25 πλῆθος περὶ αὐτὸν κολάκων, δορυφορία φίλων προσποιητῶν, τὴν ἐπ' αὐτοῦ χάριν θεραπευόντων· πλῆθος συγγενείας, καὶ ταύτης κατεσηματισμένης ἔσμός τῶν ἐφεπομένων μυρίος, τῶν τε ἐπισιτιῶν καὶ τῶν κατὰ τὰς ἄλλας χρείας αὐτῷ προσεδρευόντων, οὓς καὶ προῖών, καὶ πάλιν ἐπανιῶν ἐπισυρόμενος, ἐπίφθο-
 30 νός ἐστιν τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Πρὸς δὲ τῷ πλούτῳ εὐροῖς καὶ πολιτικὴν τινα δύναμιν, ἢ καὶ τὰς ἐκ τῶν βασιλέων τιμὰς, ἐθνῶν

Τοῦ Βασιλείου: " Ἄν ἐπιθυμεῖς δόξα καὶ θέλεις νὰ ξεπεράσεις τοὺς πολλοὺς καὶ νὰ σὲ ἀναγνωρίζουν σὰ κοσμικὰ πράγματα, νὰ εἶσαι δίκαιος, σώφρων καὶ φρόνιμος, γενναῖος, ὑπομονητικὸς σὰ παθήματα γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας. Γιατὶ ἔτσι καὶ ἐσὺ θὰ σωθεῖς, καὶ σὲ μεγαλύτερα ἀγαθὰ θὰ ἀποκτήσεις μεγαλύτερη λαμπρότητα.

Τὸν προῖσταμένο νὰ μὴν τὸν κάνει τὸ ἀξίωμα του νὰ ἐπαίρεται, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸν μακαρισμὸ τῆς ταπεινοφροσύνης.

" Ὅφειλε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχει μείνει στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν θὰ εἶχε ὕψος πλαστὸ ἀλλὰ ἀληθινὸ, ἀποκτώντας μεγαλεῖο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας δόξας τὴ μετέθεσε σὲ ἄλλα καὶ περίμενε μεγαλύτερα, προσπαθώντας νὰ λάβει ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦσε, ἔχασε κι αὐτὸ ποὺ μποροῦσε νὰ ἔχει.

Ἐπιθυμῶ νὰ στερεωθεῖ μέσα σου ἰσχυρότερα τὸ θαῦμα τῆς κτίσης. Πρῶτον λοιπὸν ὅταν δεῖς ἓνα χόρτο μὲ λουλούδι, νὰ σκεφτεῖς τὴν ἀνθρώπινη φύση, φέρνοντας στὴ μνήμη σου τὴν εἰκόνα τοῦ σοφοῦ Ἡσαΐα, ὅτι «κάθε ἄνθρωπος εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν ἄνθος φυτοῦ»³⁹. Γιατὶ τὸ σύντομο τῆς ζωῆς καὶ ἡ λιγοστὴ χαρὰ κι εὐχαρίστηση τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας πέτυχε ἀπὸ τὸν προφήτη μὰ πάρα πολὺ καίρια εἰκόνα. Σήμερα τὸν βλέπεις θαλερὸ στὸ σῶμα μὲ σάρκες ἄφθονες ἀπὸ τὴν τροφή, μὲ τὸ ὠραῖο κόκκινο χρῶμα στὸ πρόσωπο, μὲ τὸ σφρίγος καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀκμῆς τῆς νιότης καὶ μὲ ὀρμὴ ἀσυγκράτητη, καὶ αὐριο αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἐλεεινός, ἢ ἀπὸ τὸ χρόνο μαραμμένος ἢ διαλυμένος ἀπὸ τὴ νόσο. Ὁ τὰδε δακτυλοδεικτούμενος γιὰ τὴ μεγάλη περιουσία καὶ γιὰ τὸ πλῆθος τῶν γύρω του κολάκων, φίλων προσποιητῶν ποὺ εἶναι δορυφόροι του καὶ ὑπηρετοῦν γιὰ χάρη του, τὸ πλῆθος τῶν συγγενῶν ποὺ κι αὐτοὶ ἦταν κατασκευασμένοι, τὸ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἀκολούθων του ποὺ τὸν συνοδεύουν μόνιμα στὸ τραπεζὶ καὶ στὶς ἄλλες δουλειές του, ποὺ τοὺς κουβαλάει μαζί του κι ὅταν φεύγει κι ὅταν ἔρχεται, προκαλώντας τὸ φθόνον σ' ὅσους τὸν συναντοῦν. Κοντὰ στὸν πλοῦτο μπορεῖς νὰ βρεῖς καὶ κάποια πολιτική δύναμη ἢ καὶ τιμὲς ἀπὸ μέρους τοῦ βασιλιᾶ, διοίκηση περιο-

ἐπιμέλειαν, ἢ καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίαν, καὶ τὸν κήρυκα
 μέγα βοῶντα προϊόντα πρὸ αὐτοῦ· τοὺς ραβδοφόρους ἔνθεν
 καὶ ἔνθεν βαρυτάτην κατάπληξιν τοῖς ἀρχομένοις ἐμβάλλον-
 τας, τὰς πληγὰς, τὰς δεσμεύσεις, ἐπαγωγὰς, τὰ δεσμοτήρια, ἐξ
 5 ὧν ἀφόρητος ὁ παρὰ τῶν ὑποχειρίων συναθροίζεται φόβος.
 Καὶ τί μετὰ τοῦτο; Μία νύξ, ἢ πυρετὸς ἢ πλευριτίς ἢ περιπνευ-
 μονία ἀνάρπαστον ἐξ ἀνθρώπων ἀπάγουσα τὸν ἄνθρωπον
 οἴχεται, πᾶσαν τὴν κατ' αὐτὸν σκηνὴν ἐξαπίνης ἀπογυμνώσα-
 σα, καὶ ἡ δόξα ἐκείνη ὥσπερ ἐνύπνιον ἀπηνέχθη. Ὡστε ἐπι-
 10 τετευχθαι τῷ προφήτῃ ἢ πρὸς τὸ ἀδρανέστατον ἄνθος ὁμοίωσις
 τῆς ἀνθρωπίνης δόξης.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Δόξης αἰεὶ φρόντιζε τῆς αἰωνίου.

Ἡ γὰρ παροῦσα ψεύδεται καθ' ἡμέραν.

15 Δόξαν δίωκε, μήτε πᾶσαν, μήτ' ἄγαν.

Κρεῖσσον γὰρ εἶναι τοῦ δοκεῖν. Εἰ δ' ἄμετρος εἶ,

Μὴ τὴν κενὴν θήρευε, μηδὲ τὴν νέαν.

Ἰω. Χρυσσοστόμου.— Εἰ γὰρ ὑπὲρ ἀξιώματός τις βιωτικοῦ
 ὄλην πόλλάκις τὴν οὐσίαν ἐπέδωκεν, ὑπὲρ τῆς μελλούσης
 20 δόξης καὶ ἀναφαιρέτου τί γένοιτ' ἂν ἡμῶν ἀθλιώτερον μηδὲ
 ὀλίγον προἰεμένων;

Ἡ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξα τῶν δοξαζόντων
 μμιεῖται τὴν εὐτέλειαν, ὅθεν καὶ μεταπίπτει ραδίως. Ἡ δὲ τοῦ
 Θεοῦ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀκίνητος μένει διηνεκῶς. Καὶ ταῦτ' ἀμ-
 25 φότερα δηλῶν ὁ προφήτης, κἀκείνης τὸ εὐμετάπτωτον, καὶ
 ταύτης τὸ μόνιμον, οὕτως ἔλεγεν, «Πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶ-
 σα δόξα ἀνθρώπου ὡς δόξα χόρτου». Ἀπασαν τὴν ἀνθρωπί-
 νην εὐημερίαν οὐδὲ πρὸς χόρτον, ἀλλ' ἑτέραν ὄλην εὐτελεστέ-
 ραν ὁ προφήτης παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας χόρτου.
 30 Οὐδὲν γὰρ μέρος αὐτῶν προέθηκεν, οἷον πλοῦτον, ἢ τρυφήν, ἢ

χῶν ἢ καὶ ἠγεσία στρατιωτικῶν τμημάτων, καὶ τὸν κήρυκα νὰ φωνάζει δυνατὰ προχωρώντας μπροστά του, τοὺς ραβδοφόρους ἀπὸ τῆ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη νὰ προκαλοῦν μεγάλο φόβο στοὺς πολίτες, τὶς μαστιγώσεις, τὴν παράδοση στὰ δεσμὰ, τὴν προσαγωγή στὸ δικαστήριον, τὶς φυλακές, ἀπὸ τὰ ὅποια γίνεται ἀνυπόφορος ὁ φόβος τῶν ὑπηκόων. Καὶ τί ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ; Μιὰ νύχτα ἢ ἓνας πυρετός ἢ μιὰ πλευρίτιδα ἢ μιὰ περιπνευμονία τὸν κάνει ἀνάρπαστο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ φεύγει καὶ χάνεται, ἀφήνοντας ξαφνικὰ γυμνὴ ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνοθεσία, καὶ ἡ λαμπρότητα ἐκείνη ἐξαφανίσθηκε σὰν ἓνα ὄνειρο, ὥστε νὰ ἐπαληθευθεῖ ἡ παρομοίωση ἀπὸ τὸν προφήτη τῆς ἀνθρώπινης δόξας μὲ τὸ ἀσήμαντο λουλούδι.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Πάντοτε νὰ φροντίζεις γιὰ τὴ δόξα τὴν αἰώνια.

Ἡ δόξα τοῦ κόσμου λέει ψέματα κάθε μέρα.

Νὰ ἐπιδιώξεις τὴ δόξα, ὄχι ὅλη κι οὔτε ὑπερβολικά.

Εἶναι καλύτερη ἢ πραγματικὴ κι ὄχι ἡ φαινομενικὴ.

Μὴν κυνηγᾶς τὴν κούφια οὔτε τὴν πρόσφατη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἐὰν λοιπὸν κάποιος γιὰ χάρι κάποιου ἀξιώματος κοσμικοῦ πολλές φορές ξόδεψε ὅλη τὴν περιουσία του, τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ ἄθλιο ἀπὸ ἐμᾶς ἂν δὲν ξοδέψομε ἔστω καὶ λίγα γιὰ τὴ μελλοντικὴ κι ἀναφαίρετη δόξα;

Ἡ δόξα ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων εἰκονίζει τὴν εὐτέλεια ἐκείνων ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται ἡ δόξα, γι' αὐτὸ καὶ μεταβάλλεται εὐκόλα. Δὲν εἶναι τέτοια ὅμως ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μένει σταθερὴ γιὰ πάντα. Καὶ αὐτὰ τὰ δύο δηλώνοντας ὁ προφήτης, καὶ τὴν εὐκόλη μεταβολὴ τῆς μιᾶς, καὶ τὴ μονιμότητα τῆς ἄλλης, ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Κάθε ἄνθρωπος εἶναι χόρτο καὶ κάθε δόξα ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὴ δόξα τοῦ χόρτου»⁴⁰. Ὅλη τὴν ἀνθρώπινη εὐημερία οὔτε κἀν μὲ χόρτο τὴν παρέβαλε, ἀλλὰ τὴν παρομοίωσε μὲ κάποια ἄλλη πολὺ εὐτελέστερη, ὀνομάζοντάς τὴν «ἄνθος χόρτου». Γιατὶ κανένα μέρος αὐτῶν δὲν πρόταξε, ὅπως πλοῦτο ἢ τρυφή ἢ ἐξουσία

40. Ἦσ. 40, 6.

δυναστείαν, ἢ τιμὴν, ἢ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐν ἀνθρώποις λαμπρά, μιᾷ προσηγορίᾳ τῆ τῆς δόξης περιβαλὼν, οὕτως ἐπήγαγεν τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, εἰπὼν, «πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου· ἐξηράνθη χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν».

5 Κυρίλλου.— Φύσει μὲν γὰρ χόρτου, φησὶν, ἔοικε τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος, ἄνθη δὲ χόρτου ἢ ἐπιγενομένη δόξα καὶ δυναστεία. Καὶ καθάπερ τοῦ χόρτου ξηρανομένου τὸ ἄνθος ἐκπίπτει, οὕτω τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις ἐπιόντος ἢ δυναστεία καὶ ἡ ὑπερηφάνεια σβέννυται.

10 Πλουτάρχου.— Τὰ μὲν φυτὰ ἀπὸ τῆς ρίζης, ἢ δὲ δόξα ἀπὸ τῆς πρώτης λήψεως αὔξει.

Οὐδεὶς φροντίζων δόξης ἀγαθῆς γένοιτ' ἀνὴρ φαῦλος· καλὸν δέ, ἀντὶ βραχείας ἀπολαύσεως, ἀλλάξεσθαι δόξαν αἰώνιον.

Ἀριστοτέλους.— Ἀξίωμα μέγιστόν ἐστιν, οὐ τὸ κεχρηῆσθαι
15 τιμαῖς, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτὸν εἶναι νομίζεσθαι.

Ἰσοκράτους.— Ὡν τὰς δόξας ζηλοῖς, τούτων καὶ τὰ ἀγαθὰ πράξεως.

Ἰνδὸς τοξευτῆς.— Τὸν Ἰνδὸν τὸν μέγιστα δοκοῦντα καὶ λεγόμενον διὰ δακτυλίου τὸν οἰστὸν ἀφιέναι, ἐκέλευσεν ἐπιδεί-
20 ξασθαι, καὶ μὴ βουλόμενον, ὀργισθεὶς ἀνελεῖν προσέταξεν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγόμενος ὁ ἀνθρώπος ἔλεγε πρὸς τοὺς ἄγοντας, ὅτι Πολὺς χρόνος ἐστὶν ἀφ' οὗ ἐπὶ χειρᾶς τόξον οὐκ ἔλαβον, καὶ τὸ ἀποτυχεῖν ἐφοβήθη, ἀκούσας ταῦτα Ἀλέξανδρος, ἐθαύμασε καὶ ἀπέλυσε μετὰ δώρων αὐτόν, ὅτι μᾶλλον ἀποθανεῖν ὑπέμει-
25 νεν, ἢ τῆς δόξης ἀνάξιος φανῆναι.

Θεοφράστου.— Οὐ γὰρ ἐξ ὀμιλίας δεῖ καὶ χάριτος τὰς τιμὰς, ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων λαμβάνειν.

Ἡρακλείτου.— Συντομωτάτην ὁδὸν ὁ αὐτὸς ἔλεγεν εἰς εὐδοξίαν, τὸ γενέσθαι ἀγαθόν.

ἢ τιμὴ ἢ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ ὅλα τὰ λαμπρὰ τῶν ἀνθρώπων περιλαμβάνοντάς τα σὲ μιὰ ὀνομασία, στὴν τῆς δόξας, ἔτσι παρουσίασε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρτου, λέγοντας· «Κάθε δόξα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ λουλούδι ποὺ βγάζει τὸ χόρτο. Ξεράθηκε τὸ χόρτο καὶ ἔπεσε τὸ λουλούδι»⁴¹.

Τοῦ Κυρίλλου: Μὲ τὴ φύση τοῦ χόρτου μοιάζει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ μὲ ἄνθη τοῦ χόρτου ἢ δόξα καὶ ἢ ἐξουσία ποὺ ἀποκτοῦν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ξεραθεῖ τὸ χόρτο πέφτει τὸ λουλούδι, ἔτσι κι ὅταν ἔρθει ὁ θάνατος στοὺς ἀνθρώπους ἔξαφανίζεται ἢ ἐξουσία καὶ ἢ λαμπρότητα.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τὰ φυτὰ μεγαλώνουν ἀπὸ τὴ ρίζα, ἐνῶ ἡ δόξα ἀπὸ τὴν πρώτη φορὰ.

Κανένας ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν καλὴ δόξα δὲν μπορεῖ νὰ γίνε φραῦλος. Καὶ εἶναι καλὸ ν' ἀνταλλάξει κανεὶς τὴν αἰώνια δόξα μὲ τὴ σύντομη ἀπόλαυση.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Τὸ μέγιστο ἀξίωμα δὲν εἶναι ν' ἀπολαμβάνεις τιμές, ἀλλὰ νὰ πιστεύουν ὅτι εἶσαι ἄξιος γι' αὐτές.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Ὅποιον τὴ δόξα ζηλεῖς, αὐτῶν καὶ τὶς ἀγαθὲς πράξεις νὰ πράξεις.

Ἰνδὸς τοξότης: Τὸν Ἰνδὸ ποὺ φημίζεται πέρα πολὺ καὶ λέγεται πὼς περνᾷ τὸ βέλος μέσα ἀπὸ δαχτυλίδι, τὸν διέταξε νὰ τὸ ἀποδείξει, κι ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἤθελε, θυμωσε καὶ πρόσταξε νὰ τὸν σκοτώσουν. Καθὼς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ὀδηγοῦνταν στὸν τόπο ἐκτέλεσης καὶ ἔλεγε σ' ἐκείνους ποὺ τὸν πηγαιναν, Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ ἔχω νὰ πιάσω τόξο στὰ χέρια μου καὶ φοβήθηκα μήπως ἀποτύχω, ὅταν τὸ ἔμαθε ὁ Ἀλέξανδρος, θαύμασε καὶ τὸν ἐλευθέρωσε δίνοντάς του δῶρα, γιατί προτίμησε νὰ πεθάνει, παρὰ νὰ φανεῖ ἀνάξιος τῆς ὑπόληψης ποὺ τοῦ εἶχαν.

Τοῦ Θεοφράστου: Δὲν πρέπει νὰ παίρνει κάποιος τὶς τιμές ἀπὸ τὸ τί λέγει καὶ ἀπὸ χάρη, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς πράξεις του.

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ συντομώτερος δρόμος πρὸς τὴ δόξα, ἔλεγε αὐτός, εἶναι νὰ γίνεις καλός.

41. Ἦσ. 40, 6-7.

Φίλωνος.— Ὁ μαθὼν ἄρχεσθαι, καὶ ἄρχειν εὐθύς μανθάνει. Οὐδὲ γάρ, εἰ πάσης γῆς καὶ θαλάσσης τὸ κράττος ἀνάψαιτό τις, ἄρχων ἂν εἶη πρὸς ἀλήθειαν, εἰ μὴ μάθη καὶ προπαιδευθεῖ τὸ ἄρχεσθαι.

5 Ἰωσήπου (Ἀρχαιολογία).— Πάντες οἱ ἄρχεσθαι καλῶς μεμαθηκότες, καὶ ἄρχειν εἴσονται παρελθόντες εἰς ἐξουσίαν.

Τοῦ Φίλωνα: "Ὁποῖος ἔμαθε νὰ τὸν κυβερνοῦν, μαθαίνει ἀμέσως καὶ νὰ κυβερνᾷ. Γιατὶ ἀκόμα κι ἂν ἀντιμετωπίσει κανένας ὅλη τὴ δύναμη τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἄρχοντας ἀληθινός, ἂν δὲν μάθει καὶ δὲν προπαιδευθεῖ νὰ τὸν κυβερνοῦν.

Τοῦ Ἰωσήπου (Ἀρχαιολογία): "Ὅλοι ὅσοι ἔμαθαν νὰ κυβερνῶνται σωστά, θὰ μάθουν νὰ εἶναι καὶ καλοὶ ἄρχοντες ὅταν ἔρθουν στὴν ἐξουσία.

ΛΟΓΟΣ ΜΖ΄.

Περὶ γλωσσαλγίας.

Ματθ. 12, 36-37.— «Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα, ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ».

5 Ἰάκ. 1, 19.— «Ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, καὶ βραδὺς εἰς τὸ λαλήσαι».

Σοφία Σειράχ 8, 3.— «Γλωσσώδει ἀνθρώπῳ μὴ διαμάχου, μηδὲ ἐπιστοιίδαζε ἐπὶ τὸ πῦρ αὐτοῦ ξύλα».

10 Παροιμ. 13, 3.— «Ὅς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν».

Παροιμ. 6, 2.— «Παγὶς ἀνδρὶ ἰσχυρὰ τὰ ἴδια χεῖλη, ἀλίσκεται δὲ ῥήμασιν ἰδίου στόματος».

Παροιμ. 10, 8.— «Ὁ ἄστεγος χεῖλεσιν, σκολιάζων ὑποσκελίσθησεται».

15 Παροιμ. 22, 14.— «Βόθρος βαθὺς στόμα παρανόμου, ὃ δὲ μισηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν».

Παροιμ. 26, 20.— «Ἐν πολλοῖς ξύλοις θάλλει πῦρ, στόμα δὲ ἄστεγον ποιεῖ ἀκαταστασίαν».

20 Σοφία Σειράχ 22, 27.— «Τίς δώσει ἐπὶ τοῦ στόματός μου φυλακὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγίδα, ἵνα μὴ ἐμπέσω ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπολέσῃ με;».

Σοφία Σειράχ 30, 18.— «Ἀγαθὰ κεχυμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισμένων».

25 Βασιλείου.— Μὴ πάντα θάρρει τῇ γλώσσει, ἵνα μὴ πάθῃς ἀκαίρως, καθάπερ ὀφθαλμὸς ὄλον τὸν ἥλιον θέλων ἀποβλέψαι, ἀπόλλει καὶ ὃ ἔχει φῶς

ΛΟΓΟΣ ΜΖ΄.

Γιά τήν άσυγκράτητη γλωσσολαλιά.

Ματθ. 12, 36-37: «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι γιά κάθε λόγο πού θά ποῦν οἱ ἄνθρωποι θά δώσουν λόγο γι' αὐτόν. Γιατί ἀπό τὰ λόγια σου θά δικαιωθεῖς κι ἀπό τὰ λόγια σου θά κατακριθεῖς».

Ίακ. 1, 19: «Κάθε ἄνθρωπος πρέπει νά εἶναι πρόθυμος ν' ἀκούει καί νά μὴ διάζεται νά μιλάει».

Σοφία Σειράχ 8, 3: «Μέ ἄνθρωπο γλωσσᾶ μὴν τὰ βάζεις, οὔτε νά ρίχνεις ξύλα στή φωτιά του».

Παροιμ. 13, 3: «Ὅποιος φυλάει τὸ στόμα του, φυλάει τὴν ψυχὴ του».

Παροιμ. 6, 2: «Δυνατὴ παγίδα γιά τὸν ἄνθρωπο εἶναι τὰ ἴδια του τὰ χεῖλη, καὶ αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ λόγια πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του».

Παροιμ. 10, 8: «Ὅποιος δὲν κλείνει τὸ στόμα του, βαδίζει στραβά καὶ θά περιφρονηθεῖ».

Παροιμ. 22, 14: «Τὸ στόμα τοῦ παράνομου ἀνθρώπου εἶναι λάκκος βαθύς, κι ὅποιον μίσησε ὁ Θεὸς θά πέσει μέσα σ' αὐτόν».

Παροιμ. 26, 20: «Μέ πολλά ξύλα φουντώνει ἡ φωτιά, ἐνῶ τὸ στόμα πού δὲν κρατιέται προκαλεῖ ἀκαταστασία».

Σοφία Σειράχ 22, 27: «Ποιὸς θά μοῦ δώσει φύλακες γιά τὸ στόμα μου καὶ θά σφραγίσει τὰ χεῖλη μου, γιά νά μὴν ξεφύγω ἀπὸ αὐτούς καὶ ἡ γλώσσα μου μὲ καταστρέψει;».

Σοφία Σειράχ 30, 18: «Ἀγαθὰ ὑπάρχουν χυμένα σὲ κλεισμένο στόμα».

Τοῦ Βασιλείου: Μὴν ἐμπιστεύεσαι τὰ πάντα στή γλώσσα σου, γιά νά μὴν πάθεις κάτι ἀπρόσμενο· ὅπως τὸ μάτι, πού θέλει νά ἀντικρύσει ὅλο τὸν ἥλιο, χάνει καὶ τὸ φῶς πού ἔχει.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ὁλισθος ἀνθρώποις, γλῶσσα λόγῳ μὴ κυβερνωμένη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Λόγος ἀπλῶς προενεχθείς, ὀλοκλήρους ἀνέτρεψεν οἰκίας, καὶ ψυχὰς ἀνέτρεψε καὶ κατέδυσε· καὶ τῶν μὲν χρημάτων τὴν ζημίαν διορθοῦσθαι πάλιν εἶη, λόγον δὲ ἐκπηδήσαντα ἅπαξ, ἀνακτῆσαι πάλιν οὐκ εἶη.

Κυρίλλου.— Μὴ χελιδόνας οἰκίαις δέχεσθαι· τουτέστι λάλους ἀνθρώπους καὶ περὶ γλῶσσαν ἀκρατεῖς ὁμοροφίους μὴ ποιεῖσθαι.

10 Εὐαγρίου.— Λάλει ἃ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ περὶ ὧν δεῖ, καὶ οὐκ ἀκούσεις ἃ μὴ δεῖ.

Νείλου.— Εἰ κρατεῖς γαστρός, κράτει καὶ γλώσσης, ἵνα μὴ τῆς μὲν ὑπάρχεις δοῦλος, τῆς δὲ τυγχάνης ἀνοήτως ἐλεύθερος.

Ἰσοκράτους.— Πᾶν ὃ τι ἂν μέλλεις ἐρεῖν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ· πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶσσα προτρέχει τῆς διανοίας.

Ἰσοκράτης ὁ ρήτωρ, Καρεῶνος ὄντος λάλου καὶ σχολάζειν παρ' αὐτῷ βουλομένου, διττοὺς ἤτησε μισθοὺς. Τοῦ δὲ τὴν αἰτίαν πυθομένου, Ἔνα μὲν, ἔφη, ἵνα λαλεῖν μάθης, τὸν δὲ ἕτερον, ἵνα σιγᾶν.

20 Κλειτάρχου.— Ὁ μὴ θέλης ἀκούειν, μηδὲ εἵπης ὃ μὴ θέλης λέγειν, μηδὲ ἄκουε ὧτων καὶ γλώττης μέγας ὁ κίνδυνος.

Σωκράτους.— Κρεῖττον εἶναι τῷ ποδὶ ὀλισθαίνειν, ἢ τῇ γλώσσει.

Δημόνακτος.— Τοῖς ὧσι πλέον, ἢ τῇ γλώττει χρᾶ.

35 Δημοσθένους.— Ἐν συμποσίῳ πρὸς τὸν πολλὰ λαλοῦντα, Εἰ τοσαῦτα, ἔφη, ἐφρόνεις, οὐκ ἂν τοσαῦτα ἐλάλεις.

Ἐρωτηθεὶς δέ, Διατί μίαν γλῶσσαν ἔχομεν, ὧτα δὲ δύο; εἶπεν Ὅτι διπλάσιον δεῖ ἀκούειν τοῦ λέγειν.

Πλάτωνος.— Πλάτων, Ἀντισθένης ἐν τῇ διατριβῇ ποτε μα-

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καταστροφή γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι γλῶσσα ποὺ δὲν τὴν κυβερνᾷ ὁ λόγος.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Λόγος ποὺ εἰπώθηκε ἀπερίσκεπτα, ἀνέτρεψε ὀλόκληρα σπίτια, ἀλλὰ καὶ ψυχὲς ἀνέτρεψε καὶ τὶς καταβύθισε. Καὶ τὴ ζημιὰ βέβαια τῶν πραγμάτων μπορεῖ νὰ τὴ διορθώσει πάλι κανεῖς, τὸ λόγο ὅμως ποὺ ξέφυγε μιὰ φορὰ, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ξαναφέρει πίσω πάλι.

Τοῦ Κυρίλλου: Νὰ μὴ δέχεται κανεῖς στὸ σπίτι χελιδόνια· δηλαδή νὰ μὴν κάνει συγκάτοικους τοῦ ἀνθρώπου φλύαρους ποὺ ἔχουν ἀκράτεια στὴ γλῶσσα.

Τοῦ Εὐαγρίου: Λέγε ὅσα πρέπει καὶ ὅταν πρέπει καὶ γι' αὐτὰ ποὺ πρέπει, καὶ δὲν θ' ἀκούσεις αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει.

Τοῦ Νείλου: Ἄν συγκρατεῖς τὴν κοιλιὰ σου, νὰ συγκρατεῖς καὶ τὴ γλῶσσα σου, γιὰ νὰ μὴν εἶσαι δοῦλος τῆς μιᾶς, καὶ τῆς ἄλλης ἐλεύθερος ἀνόητα.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Κάθε τι ποὺ θέλεις νὰ πεῖς, ἐξέταξέ το πρῶτα μὲ τὸ νοῦ σου· γιὰτὶ σὲ πολλοὺς ἡ γλῶσσα τρέχει πρὶν ἀπὸ τὸ νοῦ.

Ὁ Ἰσοκράτης, ὁ ρήτορας, ἀπὸ τὸν Καρεῶνα, ποὺ ἦταν φλύαρος καὶ ἤθελε νὰ γίνεи μαθητὴς του, τοῦ ζήτησε διπλὰ δίδακτρα. Κι ὅταν αὐτὸς τὸν ρώτησε γιὰ ποιὸ λόγο, τοῦ εἶπε· Τὰ πρῶτα γιὰ νὰ μάθεις νὰ μιᾶς, καὶ τὰ δεύτερα, γιὰ νὰ σιωπᾶς.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὅ,τι δὲ θέλεις ν' ἀκοῦς, οὔτε νὰ τὸ πεῖς· ὅ,τι δὲν θέλεις νὰ τὸ λές, οὔτε νὰ τὸ ἀκοῦς· εἶναι μεγάλος ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὰ αὐτιά καὶ τὴ γλῶσσα.

Τοῦ Σωκράτη: Καλύτερα νὰ γλιστρᾷ τὸ πόδι σου, παρὰ ἡ γλῶσσα σου.

Τοῦ Δημόνακτα: Νὰ χρησιμοποιοεῖς τ' αὐτιά σου πιὸ πολὺ, παρὰ τὴ γλῶσσα σου.

Τοῦ Δημοσθένη: Σ' ἓνα συμπόσιο σὲ κάποιον ποὺ ἔλεγε πολλὰ εἶπε· Ἄν τόσο πολὺ σκεφτόσουν, δὲν θὰ μιλοῦσες τόσο πολὺ.

Κι ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιατί ἔχομε μία γλῶσσα, ἐνῶ αὐτιά δύο, εἶπε· Γιατὶ πρέπει ν' ἀκοῦμε δυὸ φορές περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι νὰ μιλοῦμε.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων, ὅταν ὁ Ἀντισθένης στὴ συζήτηση

κρολογήσαντος, Ἄγνοεῖς, εἶπεν, ὅτι τοῦ λόγου μέτρον ἐστίν, οὐχ ὁ λέγων, ἀλλ' ὁ ἀκούων;

Νικοστράτου.— Εἰ ἐπὶ τῷ συνεχῶς καὶ πολλὰ καὶ ταχέως λαλεῖν ἦν τοῦ φρονεῖν παράσημον, αἱ χελιδόνες ἐλέγοντ' ἂν ἡ-
5 μῶν φρονιμώτεραι.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου καὶ Ἰσοκράτους.— Γλῶσσαν μίαν τοῖς ἀνθρώποις ἢ φύσις δέδωκεν, δύο δὲ ὦτα, ἵνα διπλασίονα, ὧν λέγομεν, παρ' ἑτέρων ἀκούωμεν.

Πυθαγόρου.— Ζεῖφους πληγὴν κουφοτέρα γλώσσης· τὸ μὲν
10 γὰρ σῶμα, ἢ δὲ ψυχὴν τιτρώσκει.

Αἰσώπου.— Οὗτος ἐρωτηθεὶς, Τί ἐστὶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθόν τε καὶ φαῦλον, ἔφη· Γλῶσσα.

Δημοκρίτου.— Πλεονεξίη τὰ πάντα λέγειν, καὶ μηδὲν ἐθέ-
λειν ἀκούειν.

15 Ἀπολλωνίου.— Πολυλογία πολλὰ σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν, ἀσφαλές.

Ὁ αὐτὸς τοὺς ρήτορας ἔφη ὁμοίους εἶναι τοῖς βατράχοις· τοὺς μὲν γὰρ ἐν ὕδασι κελαδεῖν, τοὺς δὲ πρὸς κλεψύδραν.

Λύκωνος.— Καθάπερ αἱ χελιδόνες τῇ συνεχεῖ τῆς λαλιᾶς τὴν
20 ἡδονὴν τῆς ὁμιλίας ἀποβάλλουσιν, οὕτως οἱ ἀδολέσχαι ὀχλή-
σεις συνεχεῖς ποιούμενοι, ἀηδεῖς ἀποφαίνονται τοῖς ἀκρωμέ-
νοις.

Νομικῶ φλυάρῳ ἔφη τις, Οὐ δεῖ ἐν πολλοῖς λέγειν ὀλίγα, ἀλλ' ἐν ὀλίγοις πολλά.

παρέτεινε τὸ λόγο του, τοῦ εἶπε· Δὲν ξέρεις ὅτι μέτρο τοῦ λόγου δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ μιλά, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀκούει;

Τοῦ Νικοστράτου: Ἐάν γιὰ τὴν ἀδιάκοπη καὶ γρήγορη πολυλογία ὑπῆρχε σημεῖο τῆς φρονημάδας, τὰ χελιδόνια θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν πιὸ φρόνιμα ἀπὸ μᾶς.

Ἀπὸ τὶς γνώμες τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τοῦ Ἰσοκράτη: Ἡ φύση ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους μία γλῶσσα, ἀλλὰ αὐτιὰ δύο, γιὰ νὰ ἀκούμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ διπλά ἀπὸ ὅσα λέμε.

Τοῦ Πυθαγόρα: Ἡ πληγὴ ἀπὸ ξίφος εἶναι ἐλαφρότερη ἀπὸ τὴν πληγὴ ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Γιατὶ τὸ ξίφος πληγώνει τὸ σῶμα, ἐνῶ ἡ γλῶσσα τὴν ψυχὴ.

Τοῦ Αἰσώπου: Ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιὸ εἶναι στοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀγαθὸ μαζὶ καὶ φαῦλο; ἀπάντησε· Ἡ γλῶσσα.

Τοῦ Δημοκρίτου: Εἶναι πλεονεξία νὰ λὲς τὰ πάντα καὶ νὰ μὴ θέλεις ν' ἀκούς τίποτε.

Τοῦ Ἀπολλωνίου: Ἡ πολυλογία κάνει πολλὰ σφάλματα, ἐνῶ ἡ σιωπὴ εἶναι ἀσφαλῆς.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι οἱ ρήτορες εἶναι ὅμοιοι μὲ τὰ βατράχια· γιατί τὰ βατράχια κοάζουν στὸ νερὸ τῶν ποταμῶν, ἐνῶ οἱ ρήτορες μὲ τὸ νερὸ τῆς κλεψύδρας.

Τοῦ Λύκωνα: Ὅπως τὰ χελιδόνια μὲ τὸ ἀδιάκοπο λάλημά τους ἀποβάλλουν τὴν εὐχαρίστηση τῆς ὁμιλίας, ἔτσι κι οἱ φλύαροι, ἐνοχλώντας συνεχῶς, ἀποδεικνύονται δυσάρεστοι γιὰ τοὺς ἀκροατές τους.

Σ' ἓνα φλύαρο νομικὸ εἶπε κάποιος· Δὲν πρέπει νὰ λὲς λίγα μὲ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ λίγα νὰ λὲς πολλά.

ΛΟΓΟΣ ΜΗ΄

Περὶ προνοίας.

Ματθ. 10, 29-30.— «Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρίου πωλεῖται; Καὶ ἐν ἑξ' αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν. Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶν».

5 Ρωμ. 11, 33.— «Ὡ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ».

Σοφ. Σολ. 12, 18.— «Σὺ δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς».

10 Σοφία Σειραχ 16, 17-21.— «Μὴ εἴπῃς Ἐποκρυθήσομαι, καὶ ἐξ ὕψους τίς μου μνησθήσεται; Ἴδου ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἄβυσσος καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσεται. Τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; καταγίς ἦν οὐκ ὄψεται ἄνθρωπος, καὶ τὰ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ
15 ἐν ἀποκρύφοις».

Βασιλείου.— Πᾶν ὅπερ εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσῃ, τῆς πάντα ἐνεργούσης χάριτος ἐνέργειαν εἶναί φαμεν.

Οὐδὲν ἀπρονόητον οὐδὲ ἡμελημένον παρὰ τῷ Θεῷ. Πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς πᾶσι πάρεστι, πορίζων ἐκά-
20 στω τὴν σωτηρίαν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Πολλάκις παραδόξους σωτηρίας οἶδε τὸ Θεῖον καινοτομεῖν, νεῦνον πρὸς τὸ φιλόανθρωπον τῇ ἑαυτοῦ προνοίᾳ.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐδεὶς οὕτως ἑαυτοῦ φείδεται, ὡς

ΛΟΓΟΣ ΜΗ΄. Γιὰ τὴν πρόνοια.

Ματθ. 10, 29-30: «Δύο στρουθία δὲν τὰ πουλοῦν μὰ δεκάρα; Κι ὅμως, οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ πέσει στὴ γῆ χωρὶς νὰ θέλει ὁ Πατέρας σας. Ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς εἶναι μετρημένες καὶ ὅλες οἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας».

Ρωμ. 11, 33: «Πῶ, πῶ! πόσο μεγάλο εἶναι τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ. Πράγματι εἶναι ἀνεξερεῦνῆτες οἱ κρίσεις του καὶ ἀνεξιχνίαστοι οἱ δρόμοι τῆς σκέψης του».

Σοφ. Σολ. 12, 18: «Ἐσύ, ὁ Κύριος τῆς δύναμης, κρίνεις μὲ ἐπιείκεια καὶ μᾶς διοικεῖς μὲ πολλὴ συμπάθεια».

Σοφία Σειράχ 16, 17-21: «Μὴν πεῖς, Θᾶ κρυφτῶ καὶ ποιὸς θὰ μὲ θυμηθεῖ ἀπὸ τὰ ὕψη; Νά, ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ· ἡ ἄβυσσος καὶ ἡ γῆ καὶ ὅσα περικλείονται σ' αὐτὰ μὲ τὸ βλέμμα του θὰ σαλευθοῦν. Ποιὸς θὰ σκεφθεῖ τοὺς δρόμους τῆς σκέψης του; Εἶναι καταιγίδα πού ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ τὴ δεῖ, καὶ τὰ πιὸ πολλὰ ἔργα του γίνονται στὰ κρυφά».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅποιοδῆποτε ἀγαθὸ ἀπὸ τὴ θεία δύναμη φτᾶσει σ' ἐμᾶς, λέμε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ χάρη πού ἐνεργεῖ τὰ πάντα».

Τίποτε δὲν ὑπάρχει ἀπρονόητο οὔτε παραμελημένο ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅλα τὰ βλέπει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς, σ' ὅλα εἶναι παρών, παρέχοντας στὸ καθένα τὴ σωτηρία του.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πολλὲς φορὲς ἡ θεότητα ἐφαρμόζει νέους καὶ παράδοξους τρόπους σωτηρίας, κλίνοντας πρὸς τὴ φιλανθρωπία μὲ τὴν πρόνοιά του.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Κανένας δὲν φροντίζει τόσο τὸν ἑαυτό

πάντων ἡμῶν ὁ Θεός· πολλῶ γὰρ ἡμῶν αὐτὸς βούλεται μᾶλλον, μηδὲν ἡμᾶς πάσχειν κακόν.

Οὐκ οἶδας σὺ τὰ συμφέροντα, ἄνθρωπε. Πολλάκις αἰτεῖς ἐπιβλαβῆ καὶ σφαλερά· ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ μᾶλλον κηδόμενός σου τῆς σωτηρίας, οὐ τῆ αἰτήσῃ σου προσέχει, ἀλλὰ πρὸ τῆς αἰτήσεως τὸ συμφέρον σου πανταχοῦ προνοεῖται. Εἰ γὰρ οἱ πατέρες οἱ σαρκικοὶ οὐ πάντα αἰτοῦσι τοῖς παισὶ διδόασιν, οὐκ ἐπειδὴ καταφρονοῦσι τῶν αἰτούντων, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτῶν μᾶλλον κηδονται, πολλῶ μᾶλλον ὁ Θεός, ὁ καὶ μᾶλλον φιλῶν καὶ πλεόν 10 ἀπάντων εἰδώς, τὸ συμφέρον ἡμῖν ποιεῖ.

Διδύμου.— Πάντων τῶν λογικῶν ἐπιστάμενος τὸ κρυπτὸν ὁ Δημιουργός, προνοεῖται τῶν ὄλων, οὐ μόνον ἐξ ὧν διάκεινται καὶ πράττουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν προγινώσκει ἄγων τὴν βελτίωσιν.

15 Τοῦ μακαρίου Ἐφραΐμ.— Τὸν κόσμον ὁ Θεός ἀνεξικακία ἐπισκοπεῖ, τὸ μέλλον αἰνιττόμενος, καὶ τὸ παρὸν κακόν ὄροις στοιχίζων· ἐκ μὲν τῆς ἀποφάσεως χαλινῶν τὴν πονηρίαν, διὰ δὲ τῆς συνειδήσεως τὰς ἐναγεῖς καὶ πονηρὰς διανοίας τιμωρούμενος.

20 Ἐπικούρου.— Χάρις τῇ μακαρίᾳ φύσει, ὅτι τὰ ἀναγκαῖα ἐποίησεν εὐπόριστα, τὰ δὲ δυσπόριστα οὐκ ἀναγκαῖα.

Σωκράτους:

Εἰ τὸ μέλειν δύναται τι, μερίμνα καὶ μελέτω σοι.

Εἰ δὲ μέλει περὶ σοῦ δαίμονι, σοὶ τί μέλει;

25 Πλάτωνος.— Ὅταν βούληται Θεὸς εὖ πράξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐποίησεν· ὅταν δὲ μέλλῃ κακῶς πράξειν πόλις, ἐξεῖλε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ ταύτης τῆς πόλεως. Οὕτως ἔοικεν οὔτε διδακτὸν εἶναι, οὔτε φύσει ἀρετῆ, ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγίνεται κτωμένοις.

30 Ὁ Θεὸς πάντα, καὶ μετὰ Θεοῦ τύχη καὶ καιρός, τὰ ἀνθρώπινα διακυβερνώσι σύμπαντα.

του, ὅσο ὁ Θεὸς φροντίζει ὅλους ἡμᾶς. Γιατὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ἡμᾶς θέλει ἐκεῖνος νὰ μὴ ὑπομένομε κανένα κακὸ.

Δὲν ξέρεις ἐσύ, ἄνθρωπέ μου, τί σοῦ συμφέρει. Ζητᾶς πολλές φορές ἐπιζήμια πράγματα καὶ λανθασμένα. Ἀλλὰ ἐκεῖνος, πού φροντίζει περισσότερο ἀπὸ ἐσένα γιὰ τὴ σωτηρία σου, δὲν δίνει προσοχὴ στὴν αἴτησή σου, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αἴτησή σου προνοεῖ παντοῦ τὸ συμφέρον σου. Γιατί, ἂν οἱ σαρκικοὶ πατέρες δὲν δίνουν στὰ παιδιά τους ὅλα ὅσα τοὺς ζητοῦν, ὄχι ἐπειδὴ περιφρονοῦν τὰ παιδιά, ἀλλ' ἐπειδὴ φροντίζουν περισσότερο γι' αὐτὰ, πολὺ περισσότερο ὁ Θεός, πού καὶ περισσότερο μᾶς ἀγαπᾷ καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους γνωρίζει, κάνει ἐκεῖνο πού μᾶς συμφέρει.

Τοῦ Διδύμου: Γιὰ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα, γνωρίζοντας ὁ Θεὸς τὰ μυστικὰ τους, προνοεῖ γιὰ ὅλα, βελτιώνοντας αὐτὰ ὄχι μονάχα ἀπὸ ὅσα ἔχουν σχέση μὲ τὴν τωρινὴ κατάσταση καὶ τίς πράξεις τους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πού προγνωρίζει γι' αὐτὰ.

Τοῦ μακάριου Ἐφραίμ: Ὁ Θεὸς ἐπιβλέπει τὸν κόσμον μὲ ἀνεξικακία, ὑποδηλώνοντας τὸ μέλλον καὶ θέτοντας σὲ ὅρια τὸ παρὸν κακὸ. Βάζει χαλινὸ στὴν πονηρία μὲ τὴν ἀπόφασή του καὶ τιμωρεῖ μὲ τὴ συνείδηση τίς ἁμαρτωλὲς καὶ πονηρὲς σκέψεις.

Τοῦ Ἐπικούρου: Εὐχαριστίες στὴ μακάρια φύση, πού εὐκόλυνε τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων, ἐνῶ ὅποια δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ τὰ ἀποκτήσομε τὰ ἔκανε ὄχι ἀναγκαῖα.

Τοῦ Σωκράτη:

Ἄν ἡ φροντίδα πετυχαίνει κάτι, μερίμνα καὶ φρόντιζε.

Ἄν ὅμως φροντίζει γιὰ σένα κάποιος θεός, τί σὲ μέλει;

Τοῦ Πλάτωνα: Ὅταν ὁ Θεὸς θέλει νὰ εὐτυχήσει μιὰ πόλη, τῆς δίνει καλοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὅταν ἡ πόλη προῖκεται νὰ δυστυχήσει, ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πόλη αὐτὴ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι φαίνεται ὅτι ἡ ἀρετὴ οὔτε διδακτὴ εἶναι, οὔτε ἐκ φύσεως, ἀλλὰ μὲ θεία μοῖρα ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους πού τὴν ἀποκτοῦν.

Ὁ Θεὸς κυβερνᾷ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα καὶ μαζὶ μὲ τὸν Θεὸ ἡ τύχη καὶ ὁ καιρὸς.

ΛΟΓΟΣ ΜΘ΄.
Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Λουκᾶ 14, 11.— «Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται».

Ρωμ. 12, 16.— «Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι».

5 Παροιμ. 29, 23.— «Τοὺς ταπεινοφρονοῦντας ἐγερεῖ δόξη Κυρίου».

Σοφία Σειράχ 3, 18-20.— «Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεινωσον σαυτὸν, καὶ ἔναντι Κυρίου εὐρήσεις χάριν, ὅτι μεγάλη ἡ δύναμις Κυρίου, καὶ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξασθήσεται».

10 Βασιλείου.— Ἀμήχανον τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδεῆς καὶ ἔσχατον, δυναθῆναι ποτε ἢ λοιδορούμενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἢ θλιδόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν.

15 Γυμνάσιον ταπεινοφροσύνης ἐστὶν ἢ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι διατριβή, τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεύουσα.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Κρεῖσσον ὄντα σοφὸν ὑφίεσθαι δι' ἐπιείκειαν, ἢ ἀμαθῶς ἔχοντα διὰ θράσος ὑπερεκτείνεσθαι.

Μὴ ἐν ἐσθῆτι τὸ ταπεινὸν ἔχωμεν μόνον, ἀλλὰ ἐν ψυχῆς καταστάματι μηδὲ θρύψις αὐχένος ἢ φωνῆς ὕφεις ἢ προσώπου νεῦσις ἢ δάθος ὑπῆνης ἢ βαδίσματος ἦθος τὸ ταπεινὸν ὑποκρίνοιτο, τὰ πρὸς ὀλίγον τυπούμενα καὶ τάχιιστα ἐλεγχόμενα. Πᾶν γὰρ ὁ προσποιητόν, οὐδὲ μόνιμον ἀλλ' ὤμεν ὑψηλοὶ μὲν τῷ βίῳ, ταπεινοὶ δὲ τῷ φρονήματι· καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀ-

ΛΟΓΟΣ ΜΘ΄.

Γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη.

Λουκᾶ 14, 11: «Καθένας πού ὑψώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ταπεινωθεῖ, ἐνῶ ὅποιος ταπεινώνει τὸν ἑαυτό του θὰ ὑψωθεῖ».

Ρωμ. 12, 16: «Μὴν ἔχετε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό σας, ἀλλὰ νὰ συναναστρέψετε τοὺς ἄπλους ἀνθρώπους».

Παροιμ. 29, 23: «Ὅσοι εἶναι ταπεινόφρονες, θὰ τοὺς δοξάσει ὁ Κύριος».

Σοφία Σειράχ 3, 18. 20: «Ὅσο μεγάλος εἶσαι, τόσο περισσότερο ταπεινώσει τὸν ἑαυτό σου καὶ θὰ βρεῖς χάρη μπροστὰ στὸν Κύριο. Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ θὰ τὸν δοξάσουν οἱ ταπεινοί».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι ἀδύνατο ὅποιος δὲν δέχεται νὰ εἶναι κατώτερος καὶ τελευταῖος ὄλων, νὰ μπορέσει κάποτε ἢ ὅταν ὑβρίζεται νὰ κρατήσῃ τὸ θυμὸ του, ἢ ὅταν ἀντιμετωπίζει θλίψεις νὰ νικήσῃ μὲ μακροθυμία τοὺς πειρασμούς.

Εἶναι γυμνάσιο ταπεινοφροσύνης ἢ ἐνασχόλησή μας μὲ τὰ εὐτελέστερα πράγματα, πού θεραπεύει τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλύτερο νὰ εἶσαι σοφὸς καὶ νὰ ὑποχωρεῖς ἀπὸ μετριοπάθεια, παρὰ νὰ εἶσαι ἀμαθὴς καὶ νὰ ἀλαζονεύεσαι ἀπὸ θρασύτητα.

Νὰ μὴν περιορίζομε τὴν ταπεινότητά μας στὴν ἀμφίεση μόνο, ἀλλὰ στὴ διάθεση τῆς ψυχῆς μας. Οὔτε νὰ ὑποκρινόμαστε ταπεινώσει μὲ τὸ λύγισμα τοῦ αὐχένα, τὸ χαμήλωμα τῆς φωνῆς, τὸ σκύψιμο τοῦ κεφαλιοῦ, τὴ μεγάλη γενειάδα ἢ τὸν τρόπο τοῦ βαδίσματος, πράγματα πού γιὰ λίγο ἐκδηλώνονται καὶ πολὺ γρήγορα ἀποκαλύπτονται. Γιατὶ κάθε προσποιητὸ δὲν εἶναι καὶ μόνιμο. Ἀλλὰ ἅς εἶναι ὑψηλὴ ἡ ζωὴ μας καὶ ταπεινὸ τὸ φρόνημά μας, ὄντας ἀ-

πρόσιτοι, τὴν συνουσίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόσοδοι. Πολιτικῶν μὲν γὰρ ἔργον εἶναι πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν, ἐξ ὧν εὐδοκίμησει παρὰ τῶν ἔξωθεν, τοῦ πνευματικῶν δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς, πρὸς ἓν μόνον βλέπειν, τὴν σωτηρίαν, ἣν τε ἀπλότης καὶ τὸ τοῦ ἡθους ἄδολόν τε καὶ ἀμνησίκακον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐδὲν οὕτω τῷ Θεῷ φίλον, ὡς μετὰ τῶν ἐσχάτων ἑαυτὸν ἀριθμῆσαι.

Μηδεὶς ἄπονον οἰέσθω καὶ μετὰ ραστώνης ἐκποριζόμενον τὸ τῆς ταπεινοφροσύνης κατόρθωμα. Ἐμπέφυκε γὰρ τὸ κατὰ τὴν ἔπαρσιν πάθος παντὶ σχεδὸν τῷ κοινωνοῦντι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διὸ πάντων τῶν κατ' ἀρετὴν ἐπιτηδευμένων τοῦτό ἐστιν ἐπιπονώτερον.

Κλήμεντος.— Τοσοῦτόν τις μᾶλλον ὀφείλει ταπεινοφρονεῖν, ὅσον δοκεῖ μᾶλλον εἶναι· καλὸν γὰρ αἰεὶ τῷ κρείττονι τὸ χειρὸν ἀκολουθεῖν διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα.

Νεΐλου.— Μακάριος ὁ τὸν βίον ὑψηλὸν ἔχων, ταπεινὸν δὲ τὸ φρόνημα.

Ἐκ τῶν Πατέρων.— Συναναστρέφον τοῖς ἔχουσι ταπεινώσιν, καὶ μαθήσει τοὺς τρόπους αὐτῶν. Εἰ γὰρ ἡ θεωρία τῶν εἰρημένων ὠφέλιμος, πόσω μᾶλλον ἡ διδασκαλία τοῦ στόματος αὐτῶν;

Ἰσοκράτους.— Νόμῳ καὶ ἄρχοντι καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἴκειν κόσμιον.

Σωκράτους.— Ἐν μὲν τῷ πλεῖν πείθεσθαι δεῖ τῷ κυβερνήτῃ, ἐν δὲ τῷ ζῆν τῷ λογίζεσθαι δυναμένῳ βέλτιον.

πλησίαστοι στήν ἀρετή, στήν συντροφιά ὅμως πάρα πολύ καταδεκτικοί. Γιατί ἔργο τοῦ κοσμικοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ κάνει καὶ νὰ λέγει ὅσα θὰ τὸν κάνουν νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἔξω, ἐνῶ τοῦ πνευματικοῦ καὶ σύμφωνα μ' ἐμᾶς ἀνθρώπου ν' ἀποβλέπει σ' ἓνα καὶ μόνο, τὴ σωτηρία, καὶ νὰ ἔχει ἡ ἀπλότητα καὶ ἄδολο ἦθος καὶ ἀμνησίκακο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς περισσότερο, ὅσο τὸ νὰ συγκαταλέξει κανεὶς τὸν ἑαυτό σου μὲ τοὺς ἔσχατους.

Κανένας νὰ μὴ νομίζει ὅτι τὸ κατόρθωμα τῆς ταπεινοφροσύνης ἀποκτᾶται χωρὶς κόπο, ἀλλὰ μ' εὐκολία. Γιατί τὸ πάθος τῆς ἔπαρσης εἶναι ἔμφυτο στὸν καθένα πὺ φέρει τὴν ἀνθρώπινη φύση, γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ κάθε ἄσκηση τῆς ἀρετῆς αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἐπίπονη.

Τοῦ Κλήμεντα: Τόσο πολὺ ὀφείλει κανεὶς νὰ ἔχει ταπεινὸ φρόνημα, ὅσο περισσότερο ὑψηλοφρονεῖ. Γιατί εἶναι καλὸ στὸ καλύτερο ν' ἀκολουθεῖ τὸ χειρότερο μὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ βελτίωση.

Τοῦ Νείλου: Εἶναι μακάριος ὁποῖος ἔχει ὑψηλὴ ζωὴ καὶ ταπεινὸ φρόνημα.

Ἄπὸ τοὺς Πατέρες: Νὰ συναναστρέφουσαι ὁποῖους ἔχουν ταπείνωση καὶ θὰ μάθεις τὴ συμπεριφορὰ τους. Γιατί, ἂν εἶναι ὠφέλιμα τὰ θεωρητικὰ πὺ εἶπαμε γι' αὐτὴν, πόσο περισσότερο θὰ εἶναι ἡ διδασκαλία ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ στόμα;

Τοῦ Ἰσοκράτη: Στὸ νόμο, στὸν ἄρχοντα καὶ στὸν πιὸ σοφὸ εἶναι κόσμος νὰ ὑποχωρεῖ κανεὶς.

Τοῦ Σωκράτη: Στὸ ταξίδι πρέπει ν' ἀκούει κανεὶς τὸν κυβερνήτη, ἐνῶ στὴ ζωὴ ἐκεῖνον πὺ μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ καλύτερα.

ΛΟΓΟΣ Ν΄.

Περὶ ἰατρῶν.

Ματθ. 9, 12.— «Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες».

Ἑβρ. 12, 13.— «Τροχιάς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῆ, ἰαθῆ δὲ μᾶλλον».

5 Σοφία Σειράχ 38, 3.— «Ἐπιστήμη ἰατροῦ ἀννψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔναντι μεγιστάνων θαυμαστωθήσεται».

Παροιμ. 14, 30.— «Πραῦθυμος ἀνὴρ, καρδίας ἰατρός».

Βασιλείου.— Οὔτε φευκτέον πάντη τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον, ἀλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν
10 τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τῷ Θεῷ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι, οὕτω καὶ τὸν ἰατρὸν εἰσάγοντες, τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα.

Ἄνεπιστῆμων ἰατρός πρὸς κάμνοντας εἰσιών, ἀντὶ τοῦ εἰς
15 ὑγείαν αὐτοὺς ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸ μικρὸν λείψανον τῆς δυνάμεως ἀφαιρεῖται.

Θεολόγου.— Τὴν καθ' ἡμᾶς ἰατρικὴν τῆς περὶ τὰ σώματα ἐργωδεστέραν τίθεμαι μακρῶ, καὶ διὰ τοῦτο τιμιωτέραν, καὶ ὅτι ἐκείνους ὀλίγα τῶν ἐν τῷ βάθει κατοπτεύουσι, περὶ τὸ φαινόμε-
20 νον ἢ πλεῖον τῆς πραγματείας, ἡμῖν δὲ περὶ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον ἢ πᾶσα θεραπεία τε καὶ σπουδή.

Χρηῖζων παθέεσθ' ἀχορέστως, ἦν κακὰ κεύθη,
οὔποτε σηπεδόνα φεύξεται ἀργαλέην.

ΛΟΓΟΣ Ν΄. Γιὰ τοὺς γιατρούς.

Ματθ. 9, 12: «Δὲν ἔχουν ἀνάγκη γιατροῦ οἱ ὑγιεῖς, ἀλλὰ οἱ ἄρρωστοι».

Ἐβρ. 12, 13: «Κάνετε ὀρθὸ τὸ περπάτημά σας, γιὰ νὰ μὴν παραπατήσει ὁ κουτσός, ἀλλὰ νὰ θεραπευθεῖ μᾶλλον».

Σοφία Σειράχ 38, 3: «Ἡ ἐπιστήμη τοῦ γιατροῦ θὰ τὸν κάνει νὰ ὑψώσει τὸ κεφάλι του καὶ θὰ γίνῃ θαυμαστός μπροστὰ στοὺς μεγαιστάνες».

Παροιμ. 14, 30: «Ἄνθρωπος μὲ πραότητα, εἶναι γιατρὸς τῆς καρδιᾶς».

Τοῦ Βασιλείου. Οὔτε ν' ἀποφεύγομε τὴν ἰατρικὴ οὔτε εἶναι λογικὸ νὰ στηρίζομε ὅλες μας τὶς ἐλπίδες σ' αὐτήν, ἀλλ' ὅπως ἀσκοῦμε βέβαια τὴ γεωργία, ζητοῦμε ὅμως τοὺς καρπούς ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὅπως δίνομε τὸ πηδάλιο στὸν πλοίαρχο, προσευχόμεσθε ὅμως στὸν Θεὸ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸ πέλαγος, ἔτσι βάζοντας στὸ σπίτι μας τὸ γιατρὸ, δὲν ἐγκαταλείπομε τὴν ἐλπίδα μας πρὸς τὸν Θεό.

Ἕνας γιατρὸς ἀδαῆς μπαίνοντας σὲ σπίτι ἀρρώστων, ἀντὶ νὰ τοὺς ξαναδώσει τὴν ὑγεία τους, ἀφαιρεῖ καὶ τὸ παραμικρὸ ὑπόλοιπο δύναμης.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τὴν ἰατρικὴ τῶν σωμάτων σχετικὰ μὲ ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς τὴ θεωρῶ πολὺ πιὸ δύσκολη καὶ γι' αὐτὸ ἄξια πιὸ μεγάλης τιμῆς. Καὶ ὅτι ἐκεῖνοι παρατηροῦν λίγα ἀπὸ ὅσα εἶναι στὸ βάθος καὶ ἀσχολοῦνται περισσότερο μὲ τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα, ἐνῶ σ' ἡμᾶς ὅλη ἡ θεραπεία καὶ ἡ φροντίδα γίνεται στὸν ἄνθρωπο πού κρύβεται μέσα μας.

Ἐχοντας ἀνάγκη ἀπὸ ἀκόρεστα πάθη, ἂν κρύβει κακὰ, δὲν θὰ ξεφύγει ποτὲ τὴν ὀδυνηρὴ σήψη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οἶμαι τοὺς ἀρχαίους τῶν ἰατρῶν οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀλόγως νομοθετῆσαι δημοσιεύεσθαι τὴν τῶν ποικίλων ἐργαλείων ἐπίδειξιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ὑγιαίνοντας ἀσφαλίζωνται, προδεικνύντες αὐτοῖς ὅπως ἀτακτοῦντες δεήσονται.

5 Γρηγορίου Νύσσης — Ὅσον κρεῖσσον ψυχὴ τοῦ σώματος, τοσοῦτ' ἰσχυρότερος τῶν τὰ σώματα θεραπευόντων, ὁ τὰς ψυχὰς ἐξιώμενος.

Διδύμου.— Τέλειον ἰατρὸν λέγομεν, οὐ τὸν θεραπεύοντα πάντα, ἀλλὰ τὸν μηδὲν τῶν εἰς ὠφέλειαν ἠκόντων καὶ θεραπεί-
10 αν παραλείποντα.

Τροφίλου.— Τρόφιλος ἰατρὸς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, Τίς ἂν γένοιτο τέλειος ἰατρός, Ὁ τὰ δυνατὰ, ἔφη, καὶ τὰ μὴ δυνατὰ δυνάμενος διαγινώσκειν.

Νικοκλέους.— Νικοκλῆς κακοῦ τινος ἰατροῦ λέγοντος, ὅτι
15 μεγάλην ἔχει δύναμιν, ἔφη· Πῶς γὰρ οὐ μέλλεις λέγειν, ὅς τοσοῦτους ἀνηρηκῶς ἀνεύθυνος γέγονας;

Ὁ αὐτὸς τοὺς ἰατροὺς εὐτυχεῖς ἔλεγεν, ὅτι τὰς μὲν ἐπιτυχίας αὐτῶν ὁ ἥλιος ὁρᾷ, τὰς δὲ ἀποτυχίας ἡ γῆ καλύπτει.

Στρατονίκου.— Στρατόνικος ἰατρὸν κολακεύων, ἔλεγεν· Ἐ-
20 παινώ σου τὴν ἐμπειρίαν, ὅτι οὐκ ἔᾶς τοὺς ἀρρώστους κατασαπῆναι, τάχιον αὐτοὺς τοῦ ζῆν ἀπαλάσσω.

Δημόνακτος.— Τοῖς Ἀσκληπιάδαις μείζων ὀφείλεται χάρις, ἐπερχομένην ἀναστέλλουσι νόσον, ἢ παραπεσοῦσαν ἰασαμένοις τοῦ γὰρ ἀπηλλάχθαι κακοῦ, τὸ μὴ πάσχειν αἰρετώτερον.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Νομίζω ὅτι οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοῦς ἰατροῦς δὲν νομοθέτησαν ἀπλὰ καὶ χωρὶς λόγου νὰ κάνουν δημόσια ἐπίδειξη τῶν διαφόρων ἐργαλείων τῆς δουλειᾶς τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ προφυλάσσονται οἱ ὑγιεῖς, δείχνοντάς τους πόσα πράγματα θὰ χρειαστοῦν ἂν ζοῦν ἄτακτα.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: "Ὅσο περισσότερο ἀνώτερη εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, τόσο πιὸ ἄξιος τιμῆς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ θεραπεύουν τὸ σῶμα εἶναι ὁ γιατρὸς τῶν ψυχῶν.

Τοῦ Διδύμου: Τέλειο γιατρὸ λέμε ὄχι ἐκεῖνον ποὺ θεραπεύει ὅλους τοῦς ἀρρώστους, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ δὲν παραλείπει τίποτε ἀπὸ ὅσα συντελοῦν στὴν ὠφέλεια καὶ τῇ θεραπείᾳ.

Τοῦ Τροφίλου: "Ὅταν ρώτησαν τὸ γιατρὸ Τρόφιλο, Ποιὸς μπορεῖ νὰ γίνεῖ τέλειος γιατρός; εἶπε· Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ διακρίνει ποιὸ εἶναι δυνατὸ καὶ πιὸ ἀδύνατο.

Τοῦ Νικοκλῆ: Ὁ Νικοκλῆς, ὅταν κάποιος γιατρὸς ἔλεγε πὼς ἔχει μεγάλη δύναμη, εἶπε· Πὼς δὲν ἀποφεύγεις νὰ τὸ πεῖς, ἐσὺ ποὺ ἔχεις σκοτώσει τόσους, μένοντας ἀτιμώρητος;

Ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι οἱ γιατροὶ εἶναι εὐτυχεῖς, ἐπειδὴ τὶς ἐπιτυχίες τους τὶς βλέπει ὁ ἥλιος, ἐνῶ τὶς ἀποτυχίες τους τὶς σκεπάζει ἡ γῆ.

Τοῦ Στρατόνικου. Ὁ Στρατόνικος κολακεύοντας ἓνα γιατρὸ τοῦ ἔλεγε· Ἐπαινῶ τὴν ἰατρικὴ ἐμπειρία σου, γιατί δὲν ἀφήνεις τοῦς ἀρρώστους σου νὰ σαπίσουν ὀλόκληροι, ἀπαλλάσσοντάς τους πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὴ ζωὴ.

Τοῦ Δημόνακτα: Στὶς Ἀσκληπιάδες ὀφείλεται μεγαλύτερη χάρη, ποὺ ἀναστέλλουν τὴ νόσο ποὺ ἔρχεται, παρὰ τὴν θεραπεύουν ὅταν ἔρθει. Γιατί ἀπὸ τὸ ν' ἀπαλλαγεῖς ἓνα κακό, εἶναι προτιμότερο νὰ μὴν τὸ πάθεις.

ΛΟΓΟΣ ΝΑ΄.

Περὶ πίστεως.

Ματθ. 17, 20-21.— «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταθήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν».

Ἐφ. 2, 8-9.— «Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν Θεοῦ τὸ δῶρον, οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχῆσθαι».

Ἐβρ. 11, 1.— «Πίστις ἐστὶν ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων».

Παροιμ. 14, 19.— «Ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγελεῖ δίκαιος».

Σοφία Σειράχ 11, 21.— «Πίστευε τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔμμενε τῷ πόνῳ σου· ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα».

Σοφία Σειράχ 11-17· 2, 6.— «Δόσις Κυρίου παραμενεῖ εὐσεβέσι· πιστευσον αὐτῷ, καὶ ἀντιλήψεταιί σου».

Βασιλείου.— Πίστις ἡγείσθω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων. Πίστις, καὶ μὴ ἀπόδειξις Πίστις ἢ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθοδεῖας τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἔλκουσα· πίστις οὐχ ἢ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλὰ ταῖς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείαις ἐγγινομένη.

20 Πίστις ἐστὶ συγκατάθεσις ἀδιάκριτος τῶν ἀκουσθέντων ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀληθείας τῶν κηρυχθέντων, Θεοῦ χάριτι, ἣν τινα ἐπεδείξατο Ἀβραάμ, μαρτυρηθεὶς, ὅτι «οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δούς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ

ΛΟΓΟΣ ΝΑ΄.

Για τήν πίστη.

Ματθ. 17, 20-21: «Σᾶς βεβαιώνω, ἄν ἔχετε πίστη ὅσο ἕνας κόκκος σιναπιοῦ, θά πεῖτε στό βουνό τοῦτο, Μετακινήσου ἀπό ἐδῶ πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ θά μετακινηθεῖ, καὶ τίποτε δὲν θά εἶναι ἀδύνατο γιὰ σᾶς».

Ἐφεσ. 2, 8-9: «Μὲ τὴ χάρη ἔχετε σωθεῖ μέσω τῆς πίστεως κι αὐτὸ δὲν εἶναι δικό σας κατόρθωμα. Εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἔγινε ἕξαιτίας τῶν ἔργων σας, γιὰ νὰ μὴν μπορέσει νὰ καυχηθεῖ κανένας».

Ἐβρ. 11, 1: «Πίστη εἶναι ἡ πραγματικὴ ὑπαρξὴ ὧσων ἐλπίζομε, ἡ βεβαιότητα γιὰ πράγματα ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε».

Παροιμ. 12, 17: «Ὁ δίκαιος θά ἀνακηρύξει πίστη ποὺ ἀποδεικνύεται».

Σοφία Σειράχ 11, 21: «Νὰ πιστεύεις στὸν Κύριο καὶ νὰ ἐπιμένεις στὸν κόπο σου. Γιατὶ εἶναι εὐκόλο γιὰ τὸν Κύριο νὰ κάνει ξαφνικὰ πλούσιο τὸν φτωχό».

Σοφία Σειράχ 11, 17· 2, 6: «Τὸ δῶρο τοῦ Κυρίου θά παραμείνει στοὺς εὐσεβεῖς. Πίστεψε σ' αὐτὸν καὶ θά σὲ βοηθήσει».

Τοῦ Βασιλείου: Ἐὰς προηγεῖται ἡ πίστη ἀπὸ τὴ διδασκαλία γιὰ τὸν Θεό· ἡ πίστη καὶ ὄχι ἡ ἀπόδειξη. Ἡ πίστη χωρὶς τὶς μεθοδεύσεις τῆς λογικῆς ἔλκει τὴν ψυχὴ σὲ συγκατάθεση. Ὁχι πίστη ποὺ ὑπακούει στὶς γεωμετρικὲς συνέπειες, ἀλλὰ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος.

Πίστη εἶναι ἡ ἀνεπιφύλακτη συγκατάθεση σὲ ὅσα ἀκούσαμε, ποὺ κηρύχθηκαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μὲ πλήρη βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀλήθεια. Αὐτὴν ἔδειξε ὁ Ἀβραάμ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ μαρτυρία ὅτι· Δὲν ἐπιφυλάχθηκε ἀπὸ ἀπιστία, ἀλλὰ πῆρε δύναμη

πληροφορηθεῖς ὅτι ὁ ἐπήγγελται Θεός, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι».

Γρηγορίου Θεολόγου.— Τὸ γὰρ οὐκ ἐφικτόν, οὐδὲ πιστόν πως διὰ τὸν φθόνον. Ψυχαῖς γὰρ βεβήλοις οὐδὲν τῶν καλῶν
5 ἀξιόπιστον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Τοῦτο μάλιστα πίστεως, μὴ ζητεῖν εὐθύνας τῶν πραττομένων, ἀλλὰ πείθεσθαι τοῖς ἐπιταττομένοις.

Τὸν εὐσεβῆ καὶ πιστόν ἄνδρα οὕτω βεβαίως διακεῖσθαι χρὴ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ, ὥστε, κὰν ἐναντία αὐτοῖς φαίνε-
10 ται τὰ γινόμενα, μηδὲ οὕτως ταράττεσθαι, μηδὲ ἀπογινώσκειν τὴν ἔκδασιν. Ὅρα γοῦν ὁ πιστὸς Ἀβραάμ τίνα μὲν ὑπόσχεσιν ἐδέξατο, τίνα δὲ πράττειν ἠναγκάζετο.

Πίστις μήτηρ καὶ στεφάνη καὶ συμπεραίωσις τῶν ἀρετῶν ὑπάρχει.

15 Καθάπερ γὰρ ρίζης μὴ πεφυτευμένης, οὐκ ἂν βλαστήσειε καρπός, οὕτω πίστεως μὴ προκαταβεβλημένης, οὐκ ἂν προέλθοι διδασκαλίας λόγος.

Γρηγορίου Νύσσης.— Πίστις μόνη κρατεῖ τὸν ἀκράτητον· πίστις μόνη κατανοεῖ τὸν ἀθέατον· πίστις μόνη προσπελάζει τῷ
20 ἀπροσπελάστῳ, ὅσον ἐγχωρεῖ καὶ ὅσον ἐνδέχεται.

Κυρίλλου.— Τὸ πιστεῖ παραδεκτόν, ἀπολυπραγμόνητον εἶναι χρὴ. Τὸ γὰρ βασανιζόμενον πῶς ἔτι πεπίστευται;

Ἀριστοτέλους.— Ὡσπερ φασὶν ἐν ἰατρικῇ, τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων ὁπόσω ἂν θρέψης, μᾶλλον βλάβεις ὕλην ὑπο-
25 βαλῶν τῇ κακοχυμίᾳ· οὕτω καὶ ψυχὴν μοχθηροῖς δόγμασι προκατειλημμένην, ὁπόσω ἂν διδάξης, μᾶλλον βλάβεις, μείζονας ἀρχὰς αὐτῇ τῆς ψευδοδοξίας παρέχων.

ἀπὸ τὴν πίστη, δοξάζοντας τὸν Θεό, καὶ ὄντας βέβαιος, ὅτι ἐκεῖνο πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός, ἔχει τὴ δύναμη καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσει»⁴².

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: «Ἐκεῖνοι πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνει, οὔτε ἀξιόπιστο κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀπὸ φθόνον. Γιατὶ στὶς βέβηλες ψυχὲς κανένα καλὸ δὲν εἶναι ἀξιόπιστο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: «Αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο γνῶρισμα τῆς πίστεως, νὰ μὴ ζητεῖ κανεὶς τὸ λόγο αὐτῶν πού πράττονται, ἀλλὰ νὰ πείθεται σὲ ὅσα ἐπιτάσσονται.

Ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστὸς ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀντιμετωπίζει τὶς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ μὲ τέτοια βεβαιότητα, ὥστε ἀκόμα κι ἂν φαίνονται ὅσα γίνονται ἀντίθετα πρὸς αὐτές, οὔτε ἔτσι νὰ ταράζεται, οὔτε ν' ἀπελπίζεται γιὰ τὴν ἔκβασή τους. Πρόσεχε ὁ πιστὸς Ἀβραάμ τί ὑπόσχεση ἔλαβε καὶ πῶς ἀναγκαζόταν νὰ πράξει.

Ἡ πίστη εἶναι ἡ μητέρα καὶ τὸ στεφάνωμα καὶ ἡ συγκεφαλαίωση τῶν ἀρετῶν.

Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ μὰ ρίζα πού δὲν ἔχει φυτευθεῖ δὲν θὰ βλαστήσει καρπός, ἔτσι ἂν δὲν προσηγηθεῖ ἡ πίστη, δὲν θὰ προκύψει λόγος διδασκαλίας.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Μόνον ἡ πίστη συγκρατεῖ τὸν ἀσυγκράτητο· ἡ πίστη μόνον κατανοεῖ τὸν ἀόρατο· ἡ πίστη μόνον πλησιάζει τὸν ἀπλησίαστο, ὅσο γίνεται καὶ ὅσο εἶναι δυνατό.

Τοῦ Κυρίλλου: Ἐκεῖνο πού παραδεχόμεστε μὲ πίστη, δὲν πρέπει νὰ τὸ πολυεξετάζομε. Γιατὶ ἐκεῖνο πού περνάει ἀπὸ βασανιστικὸ ἔλεγχον, πῶς θὰ ἐξακολουθήσει νὰ εἶναι πιστευτό;

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὅπως λένε στὴν ἰατρική, τὰ σώματα πού δὲν εἶναι καθαρὰ, ὅσο κι ἂν τὰ θρέψεις, θὰ τὰ βλάψεις μᾶλλον δίνοντας τροφή στὴν κακὴ χειμκὰ λειτουργία τους. Ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ πού εἶναι προκατειλημμένη ἀπὸ μοχθηρὲς διδασκαλίες, ὅσο κι ἂν τὴ διδάξεις, θὰ τὴ βλάψεις μᾶλλον, παρέχοντας σ' αὐτὴν μεγαλύτερες ἀφορμὲς γιὰ ψευδεῖς ἀντιλήψεις.

42. Ρωμ. 4, 20.

ΛΟΓΟΣ ΝΒ΄.

Περὶ μνήμης.

Λουκᾶ 22, 19.— «Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν».

Τιμ. Β' 10, 7.— «Μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερόμενον ἐκ νεκρῶν».

5 Παροιμ. 10, 7.— «Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων, ὄνομα δὲ ἀσεβῶν σβέννυται».

Σοφία Σειράχ 7, 36.— «Ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου μιμήσκει τὰ ἔσχατά σου, καὶ οὐχ ἁμαρτήσεις».

Βασιλείου.— Ἀμήχανον ἐκτραπήναι τῆς δικαίας ὁδοῦ, μὴ
10 λήθην Θεοῦ ταῖς ψυχαῖς νοσήσαντας.

Μνήμη ἐστὶν ἢ τοῦ γνωσθέντος τήρησις, ἀνάμνησις ἢ τοῦ ἀπελθόντος ἀνάληψις.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον, ἢ ἀναπνευστέον.

15 Τὸν Θεὸν ἔργοις μὲν σέβου, λόγοις δὲ ὕμνει, ἐννοία δὲ τίμα.
Κλήμεντος — Μνήμη θανάτου ἐναργῆς περιέκοψε βρώματα, βρωμάτων δὲ ἐν ταπεινώσει κοπέντων, συνεξεκόπησαν πάθη.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Εὐσεβείας σημεῖον, τὸ συνεχῆ μνήμην ποιεῖσθαι τῶν θειοτέρων, καὶ τὸ πυκναῖς ἐντεύξεσιν ἐξίλεου-
20 σθαι τὸν Θεόν.

Εἰ εἰκόνα τις ἄψυχον ἀναθείς, παιδὸς ἢ φίλου ἢ συγγενοῦς, νομίζει παρεῖναι ἐκεῖνον τὸν ἀπελθόντα, καὶ διὰ τῆς εἰκόνης αὐτὸν φαντάζεται τῆς ἀψύχου, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς διὰ τῶν

ΛΟΓΟΣ ΝΒ΄.

Γιὰ τὴ μνήμη.

Λουκᾶ 22, 19: «Αὐτὸ εἶναι τὸ σῶμα μου ποὺ παραδίδεται στὸ θάνατο γιὰ χάρη σας· αὐτὸ νὰ τὸ κάνετε γιὰ τὴν ἀνάμνησή μου».

Τιμ. Β' 10, 7: «Νὰ θυμᾶσαι τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ποὺ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς».

Παροιμ. 10, 7: «Ἡ ἀνάμνηση τοῦ δικαίου γίνεται μ' ἐγκώμια, ἐνῶ τὸ στόμα τῶν ἀσεβῶν σβήνει».

Σοφία Σειράχ 7, 36: «Σὲ ὅλα τὰ ἔργα σου νὰ ἔχεις στὴ μνήμη σου τὰ τελευταῖα σου, καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἁμαρτήσεις».

Τοῦ Βασιλείου: Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐκτραποῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν ὀρθὸ δρόμο, ἂν δὲν νοσήσει ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ τὴ λήθη τοῦ Θεοῦ.

Μνήμη εἶναι ἡ διατήρηση μιᾶς γνώσης, ἐνῶ ἀνάμνηση ἡ ἐπιναφορὰ ἐκείνου ποὺ ἔχει περάσει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Πρέπει πολὺ περισσότερο νὰ μνημονεύομε τὸν Θεό, παρὰ ν' ἀναπνέομε.

Τὸν Θεὸ μὲ τὰ ἔργα σου νὰ τὸν σέβουσαι, μὲ τὰ λόγια σου νὰ τὸν ὑμνεῖς, καὶ μὲ τὴ σκέψη σου νὰ τὸν τιμᾶς.

Τοῦ Κλήμεντα: Καθαρὴ καὶ ζωντανὴ μνήμη τοῦ θανάτου περικόπτει τὶς τροφές· κι ἂν περικοποῦν οἱ τροφές μὲ ταπείνωση, περικόπτονται μαζὶ καὶ τὰ πάθη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἀπόδειξη εὐσέβειας εἶναι νὰ ἔχει κανεὶς συνεχῆ μνήμη τῶν θείων πραγμάτων καὶ μὲ συχνές προσευχές νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξευμενίσει τὸν Θεό.

Ἄν κάποιος, κρεμώντας κάπου μιὰ ἄψυχη εἰκόνα τοῦ παιδιοῦ του ἢ τοῦ φίλου του ἢ ἑνὸς συγγενοῦς του, νομίζει ὅτι εἶναι παρὼν ἐκεῖνος ποὺ ἔφυγε καὶ τὸν φαντάζεται μὲ τὴν ἄψυχή εἰκόνα, πολὺ

θείων Γραφῶν, τῆς τῶν ἀγίων παρουσίας ἀπολαύομεν, οὐχὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τὰς εἰκόνας ἔχοντες. Τὰ γὰρ παρ' αὐτῶν εἰρημένα τῶν ψυχῶν αὐτῶν εἰκόνες εἰσὶν.

Πλάτωνος.— Πλάτων ἔλεγε, τοὺς μὲν νέους σφόδρα καὶ τοὺς γέροντας ἀμνήμονας εἶναι· ὑπορρεῖν γὰρ τῶν μὲν διὰ τὴν αὐξήσιν, τῶν δὲ διὰ τὴν φθίσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς λίαν ταχεῖς ἢ βραδεῖς· τοὺς γὰρ ὑγροτέρους εἶναι τοῦ δέοντος, τοὺς δὲ σκληροτέρους· καὶ τοῖς μὲν οὐ μένειν ἐν τῇ ψυχῇ τὰ φαντάσματα, τῶν δὲ οὐχ ἄπτεσθαι τὸ παράπαν.

10 Πλάτωνος ἐν Κρατύλῳ.— Μνήμη πάντη που μνηύει, ὅτι μονή ἐστὶ ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλ' οὐ φορὰ.

Τὴν κατοχὴν τῶν φαντασμάτων μνήμη ὀνομάζεσθαι, τὴν δὲ ἀναπόληψιν τούτων ἀνάμνησιν· καὶ ὡς ἐπὶ πολὺ, μνημονευτέρους μὲν ὑπάρχειν τοὺς βραδεῖς, ἀναμνηστικωτέρους δὲ τοὺς
15 ταχεῖς καὶ εὐμαθεῖς

Χαρικλείας — Μέγα γὰρ εἰς λήθην κακῶν ἢ δι' ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς ὑπόμνησις ἀμαυρουμένη.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου.— Ἀνανεούσθω ὁ περὶ Θεοῦ λόγος καθ' ἡμέραν μᾶλλον, ἢ τὰ σιτία

20 Συνεχέστερον νόει τὸν Θεόν, ἢ ἀνάπνει.

Ἐὰν αἰεὶ μνημονεύῃς, ὅτι ᾧ ἐργάζῃ κατὰ ψυχὴν ἢ σῶμα Θεὸς παρέστηκεν ἔφορος, ἐν πάσαις σου ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς πράξεσιν οὐ μὴ ἀμάρτης, ἕξεις δὲ τὸν Θεὸν σύννοικον.

Ὡς ἡδὺ τὴν θάλασσαν ἀπὸ γῆς ὄρα, οὕτως ἡδὺ τῷ σωθέντι
25 μεμνησθαι τῶν πόνων.

περισσότερο ἔμεῖς μέσω τῶν θείων Γραφῶν ἀπολαμβάνομε τὴν παρουσία τῶν ἁγίων, ἔχοντας ὄχι τὶς εἰκόνες τῶν σωμάτων τους, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν τους. Γιατὶ ὅσα ἔχουν πεῖ αὐτοὶ ἀποτελοῦν εἰκόνες τῶν ψυχῶν τους.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ Πλάτων ἔλεγε, ὅτι οἱ νέοι καὶ οἱ γέροντες εἶναι τελείως χωρὶς μνήμη. Γιατὶ αὐτὴ διαφεύγει ἀπὸ τοὺς νέους ἕξαιτίας τῆς αὔξεσης, καὶ ἀπὸ τοὺς γέροντες ἕξαιτίας τῆς παρακμῆς. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς πολὺ γρήγορους ἢ βραδεῖς. Ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι εἶναι πιὸ ὑγροὶ ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ οἱ ἄλλοι πιὸ σκληροί. Καὶ σ' αὐτοὺς δὲν μένουν οἱ εἰκόνες στὴν ψυχὴ τους, ἐνῶ τὴν ψυχὴ τῶν ἄλλων οὔτε κὰν τὴν ἀγγίζουν.

Τοῦ Πλάτωνα (ἀπὸ τὸν Κρατύλο): Ἡ λέξη μνήμη δηλώνει ὀπωσδήποτε ὅτι μένει μέσα στὴν ψυχὴ, καὶ ὅτι δὲν φέρεται ἔξω ἀπὸ αὐτήν.

Τὴ διατήρηση τῶν φαντασιῶν τὴν ὀνομάζουν μνήμη, τὴν ἀναπόληση αὐτῶν ἀνάμνηση, καὶ ὅτι μνήμη ἔχουν περισσότερο οἱ βραδεῖς, ἐνῶ ἀνάμνηση περισσότερο οἱ γρήγοροι καὶ εὐμαθεῖς.

Τῆς Χαρικλείας: Πολὺ συντελεῖ στὴ λήθη τῶν κακῶν ἡ ὑπόμνηση τῆς ψυχῆς ποὺ ἀμαυρῶνεται μέσω τῶν ματιῶν.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνανεώνεται κάθε μέρα περισσότερο ἀπὸ τὶς τροφές.

Πολὺ πιὸ συχνὰ πρέπει νὰ σκέφτεσαι τὸν Θεὸ μᾶλλον, παρὰ ν' ἀναπνέεις.

Ἄν μνημονεύεις πάντοτε, ὅτι σὲ ὅ,τιδήποτε κάνεις μὲ τὴν ψυχὴ ἢ τὸ σῶμα παραστέκει καὶ παρακολουθεῖ ὁ Θεός, σὲ ὅλες τὶς προσευχές σου καὶ τὶς πράξεις, δὲν θὰ ἀμαρτήσεις καὶ θὰ ἔχεις σύννοκό σου τὸν Θεό.

Ὅπως εἶναι εὐχάριστο νὰ βλέπεις τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴ γῆ, ἔτσι εἶναι εὐχάριστο αὐτὸς ποὺ σώθηκε νὰ θυμᾶται τὸν ἀγῶνα του.

ΛΟΓΟΣ ΝΓ.

Περὶ ψυχῆς.

Ματθ. 10, 39.— «Ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας αὐτήν ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν».

Κορ. Β' 4, 16.— «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα».

5 Σοφία Σειράχ 37, 27-28.— «Τέκνον, ἐν προαύτητι δόξασον τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῶς αὐτῇ. Οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει, καὶ οὐ πᾶσα ψυχὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ».

Παροιμ. 1, 18-19. — «Ἡ καταστροφή τῶν παρανόμων κακῆ· τῇ γὰρ ἀσεβείᾳ τὴν αὐτῶν ψυχὴν ἀφαιροῦνται».

10 Παροιμ. 11, 25.— «Ψυχὴ εὐλογημένη, πᾶσα ἀπλῆ».

Βασιλείου.— Ψυχῆς θησαύρισμα, σώματος ἔνδεια. Τούτου γὰρ πλουτοῦντος, ἐκείνη πένεται.

Φύσει καλὸν ἡγεῖσθαι χρὴ τὸ τῆς ψυχῆς ἀγαθόν.

Οὐδεὶς περιορᾷ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μέλλον καταλίπτειν εἰς
15 βόθυνον, ἢ ἐμπεσὸν ἐναφήσει τῷ πτώματι· πόσω δὲ δεινότερον
ψυχὴν εἰς δάθος κακῶν ἐμπίπτουσαν ἐναφεῖναι τῇ ἀπωλείᾳ;

Γρηγορίου Θεολόγου.— Τί σοι θέλεις γενέσθαι; ψυχὴν ἐμὴν ἐρωτῶ. Τί σοι μέγα ἢ τί μικρὸν τῶν τιμίων βροτοῖσι; Ζήτει μόνον προθύμως τι λαμπρόν, καὶ δώσω σοι.

20 Ψυχῇ θύε τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ εὐχῆς τροπῶ.

Πείθομαι σοφῶν λόγοις, ὅτι ψυχὴ πᾶσα καλὴ τε καὶ θεοφι-

ΛΟΓΟΣ ΝΓ΄. Γιὰ τὴν ψυχὴ.

Ματθ. 10, 39: «Ὅποιος βρεῖ τὴν ζωὴν του, αὐτὸς θὰ τὴ χάσει· κι ὅποιος τὴ χάσει γιὰ χάρη μου, θὰ τὴ βρεῖ».

Κορ. Β' 4, 16: «Ἄν καὶ βέβαια ὁ ἔξωτερικὸς ἄνθρωπος καταστρέφεται, ὅμως ὁ μέσα μας ἄνθρωπος ἀνανεώνεται μέρα με τὴ μέρα».

Σοφία Σειράχ 37, 27-28: «Μὲ πραότητα, παιδί μου, δοκίμασε τὴν ψυχὴ σου καὶ κοίταξε ποιὸ εἶναι τὸ κακὸ γι' αὐτὴν καὶ μὴν τῆς τὸ δώσεις. Γιατὶ δὲν συμφέρουν ὅλα σὲ ὅλους, καὶ δὲν εὐχαριστεῖται κάθε ψυχὴ με ὅλα».

Παροιμ. 1, 18-19: «Ἡ καταστροφή ὅσων παρανομοῦν ἔχει κακὸ τέλος· γιατί με τὴν ἀσέβειά τους χάνουν τὴν ψυχὴ τους».

Παροιμ. 11, 25: «Κάθε ἀπλὴ ψυχὴ εἶναι εὐλογημένη».

Τοῦ Βασιλείου: Τὸ θησαύρισμα τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἔνδεια τοῦ σώματος. Κι ὅταν αὐτὸ πλουτεῖ ἐκείνη πένεται.

Φύσει καλὸ πρέπει νὰ θεωροῦμε τὸ ἀγαθὸ τῆς ψυχῆς.

Κανένας δὲν ἀδιαφορεῖ γιὰ τὸ παιδί του ποὺ κινδυνεύει νὰ πέσει σὲ λάκκο, ἢ ἐὰν πέσει τὸ ἀφήνει πεσμένο ἐκεῖ. Πόσο πιὸ φοβερὸ εἶναι ψυχὴ ποὺ ἔπεσε στὸ βάθος τῶν κακῶν νὰ τὴν ἀφήσει κανεὶς νὰ χαθεῖ;

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλεις ν' ἀποχτήσεις; ρωτῶ συχνὰ τὴν ψυχὴ μου. Τί μεγάλο ἢ τί μικρὸ ἀπὸ τὰ πολύτιμα τοῦ κόσμου; Ζήτα μόνο πρόθυμα κάτι τὸ λαμπρὸ, καὶ θὰ σοῦ τὸ δώσω.

Θυσίαζε στὸν Θεὸ με τὴν ψυχὴ μᾶλλον, παρὰ με τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς.

Πιστεύω τὰ λόγια τῶν σοφῶν, ὅτι κάθε ψυχὴ εἶναι καλὴ καὶ

λής, ἐπειδὴν τοῦ συνδεδεμένου λυθεῖσα σώματος ἐνθένδε ἀπαλλαγῆ, εὐθύς μὲν ἐν συναισθήσει ἐν θεωρίᾳ τοῦ μέλλοντος αὐτῇ καλοῦ γενομένη, ἅτε τοῦ ἐπισκοτουῦντος ἀνακαθαρθέντος, ἢ ἀποτεθέντος, ἢ οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ λέγειν χρή, θαυμασίαν τινὰ ἡδονὴν ἠδεύεται καὶ ἀγάλλεται, καὶ ἴλεως χωρεῖ πρὸς τὸν ἑαυτῆς Δεσπότην, ὥσπερ τι δεσμωτῆριον χαλεπὸν τὸν ἐντεῦθεν βίον ἀποφυγοῦσα καὶ τὰς περικειμένας ἀποσεισαμένη πέδας, ὑφ' ὧν τὸ τῆς διανοίας πτερόν καθείλκετο, καὶ οἷον ἤδη τῇ φαντασίᾳ καρποῦται τὴν ἀποκειμένην μακαριότητα.

10 Ἰω. Χρυσόστομος.— Πάντα διπλᾶ δέδωκεν ἡμῶν ὁ Θεὸς τῇ φύσει, δύο ὀφθαλμούς, δύο ὦτα, δύο χεῖρας, δύο πόδας· ἐὰν ὀπότερον τούτων βλαθῆ, διὰ τοῦ ἑτέρου τὴν χρεῖαν παραμυθούμεθα· ψυχὴν δὲ μίαν δέδωκεν ἡμῖν· ἂν ταύτην ἀπολέσωμεν, μετὰ τίνος ἐμβιοτεύσωμεν;

15 Ψυχὴ ἐστὶν οὐσία τις ἀσώματος καὶ ἀθάνατος
Ψυχὴ ἐστὶν οὐσία γεννητὴ, οὐσία ζῶσα νοερά.

Κλήμεντος.— Πάντων ἀναπνέουσαι αἱ ψυχαί, τὸ ζῆν ἔχουσι, καὶ χωρισθῶσι τοῦ σώματος, καὶ τὸν εἰς αὐτὸ εὐρεθῶσι πόθον ἔχουσαι, εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ κόλπον φέρονται ἀθάνατοι, ὡς ἐν
20 χειμῶνος ὥρα οἱ ἀτμοὶ τῆς γῆς ὑπὸ τῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων ἐφελκόμενοι φέρονται πρὸς αὐτόν.

Ἀθάνατοι πᾶσαι αἱ ψυχαί, καὶ τῶν ἀσεβῶν, αἷς ἄμεινον ἦν μὴ ἀφθάρτους εἶναι. Κολαζόμεναι γὰρ ὑπὸ τοῦ ἀσθέστου πυρὸς ἀπεράντῳ τιμωρία καὶ μὴ θνήσκουσαι, ἐπὶ κακῶ τῶ ἑαυτῶν
25 τέλος λαβεῖν οὐκ ἔχουσιν.

Μοσχίωνος.— Αἰροῦ πάντα τὰ θνητὰ καὶ γήινα ἀπολέσας, ἓνα ἀθάνατον καὶ οὐράνιον κτήσασθαι.

Δημοκρίτου.— Ἀνθρώπους ἀρμόδιον ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματος λόγον ποιεῖσθαι. Ψυχὴ μὲν γὰρ τελειοτάτη σκῆνεος μο-
30 χθηρίην ὀρθοῖ, σκῆνεος δὲ ἰσχύς ἄνευ λογισμοῦ ψυχὴν οὐδέν τι ἀμείνω τίθησιν.

Κλειτάρχου.— Τῆς ψυχῆς ὡς ἠγεμόνος ἐπιμελοῦ, τοῦ δὲ σώματος ὡς στρατιώτου προνόει.

εὐσεβής, ὅταν ἐλεύθερη ἀπὸ τὸ δεμένο μαζί της σῶμα ἀναχωρήσει ἀπὸ ἐδῶ, συναισθανόμενη ἀμέσως κατὰ θεωρία τὸ καλὸ ποῦ προδίδεται νὰ τῆς συμβεῖ, ἀφοῦ ἐκεῖνο ποῦ τῆς δημιουργοῦσε σκότος καθάρθηκε ἢ ἀποτέθηκε, ἢ δὲν ξέρω πῶς ἀλλιῶς πρέπει νὰ τὸ πῶ, καὶ τότε δοκιμάζει καὶ χαίρεται μιᾶ θαυμάσια ἡδονὴ καὶ προχωρεῖ ἰλαρὴ πρὸς τὸν Κύριό της, ξεφεύγοντας σὰν ἀπὸ κάποιον δεσμοτήριον ἀπαίσιον ἀπὸ τὸν ἐδῶ βίον καὶ ἀποτινάζοντας τὰ δεσμὰ ποῦ τὴν ἔδεσαν καὶ τραβοῦσαν πρὸς τὰ κάτω τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ της, καὶ ἀπὸ τῆ στιγμῆ αὐτῆ πὰ ἀπολαμβάνει μὲ τὴ φατνασία τὴ μακαριότητα ποῦ τὴν περιμένει.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὅλα διπλὰ τὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὴ φύση μας, δυὸ μάτια, δυὸ αὐτιά, δυὸ χέρια, δυὸ πόδια, ὥστε, ἂν ὅποιο-δήποτε ἀπὸ αὐτὰ πάθει βλάβη, νὰ μπορούμε νὰ ἐξυπηρετήσουμε τὴν ἀνάγκη μας μὲ τὸ ἄλλο. Ψυχὴ ὅμως μᾶς ἔδωσε μία. "Ἄν τὴ χάσουμε αὐτὴ, μὲ τί ἄλλο θὰ ζήσουμε τὴ ζωὴ μας;

Ἡ ψυχὴ εἶναι μιὰ οὐσία ἀσώματη καὶ ἀθάνατη.

Ἡ ψυχὴ εἶναι οὐσία ποῦ γεννιέται, οὐσία ζωντανὴ νοερή.

Τοῦ Κλήμεντα: Ἀναπαύομενες ἀπὸ ὅλα οἱ ψυχὲς διατηροῦν τὴ ζωὴ· καὶ ἂν χωρισθοῦν ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ βρεθοῦν νὰ διατηροῦν τὸν πόθον τους πρὸς αὐτό, καὶ πάλι πηγαίνουν ἀθάνατες στὸν κόλπον τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς σὲ καιρὸ χειμῶνα οἱ ἀτμοὶ τῆς γῆς, καθὼς τὶς ἔλκουν οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, κατευθύνονται πρὸς αὐτόν.

Εἶναι ἀθάνατες ὅλες οἱ ψυχὲς ἀκόμα καὶ τῶν ἀσεβῶν, ποῦ καλύτερα γι' αὐτὲς θὰ ἦταν νὰ μὴν εἶναι ἀφθαρτες. Γιατί, βασανιζόμενες ἀπὸ ἀσθηστὴ φωτιά μὲ ἀτελείωτη τιμωρία καὶ χωρὶς αὐτὲς νὰ πεθαίνουν, πρὸς δυστυχία τους δὲν μπορούν νὰ βροῦν τέλος.

Τοῦ Μοσχίωνα: Νὰ προτιμᾶς νὰ χάσεις ὅλα τὰ θνητὰ καὶ γήινα καὶ νὰ κερδίσεις ἓνα ἀθάνατο καὶ οὐράνιο.

Τοῦ Δημοκρίτου: Πιὸ πρέπον στοὺς ἀνθρώπους εἶναι νὰ ὑπολογίζουν τὴν ψυχὴ περισσότερο, παρὰ τὸ σῶμα. Γιατί ἡ ψυχὴ ποῦ ἔφτασε σὲ τελειότητα ἐπανορθώνει τὴν ἀναπηρία τοῦ σώματος, ἐνῶ ἡ δύναμη τοῦ σώματος χωρὶς τὸ λογισμὸ δὲν κάνει καθόλου καλύτερη τὴν ψυχὴ.

Τοῦ Κλητάρχου. Τὴν ψυχὴ σου φροντίζε τὴν σὰν ἡγεμόνα, ἐνῶ τὸ σῶμα σου νὰ τὸ προνοεῖς σὰν στρατιώτη.

Φιλιιστίωνος.— Ψυχή σοφοῦ ἀρμόζεται πρὸς Θεόν. Ψυχήν θάνατος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ κακὸς βίος

Ζαλεύκου.— Ἐκαστον οὖν ἔχειν καὶ παρασκευάζειν δεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν πάντων καθαρὰν τῶν κακῶν. Ὡς γὰρ οὐ τιμᾶται ὁ Θεὸς ὑπ' ἀνθρώπου φαύλου, οὐδὲ θεραπεύεται δαπάναις, οὐδὲ τραγωδίαις τῶν ἀλισκομένων, ἀλλ' ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων.

Ἐπικτήτου.— Ψυχήν σώματος ἀναγκαιότερον ἰᾶσθαι· τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν, τὸ τεθνᾶναι κρεῖσσον.

Τοῦ Φιλιστίωνα: Ἡ ψυχὴ τοῦ σοφοῦ ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό. Τὴν ψυχὴ δὲν τὴν καταστρέφει ὁ θάνατος, ἀλλὰ ὁ κακὸς βίος.

Τοῦ Ζαλεύκου: Ὁ καθένας λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχει καὶ νὰ προετοιμάζει τὴν ψυχὴν του νὰ γίνῃ καθαρὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ. Ὅπως δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν τιμᾶται ἀπὸ ἄνθρωπο φαῦλο, ἔτσι δὲν λατρεύεται οὔτε μὲ προσφορὰς δώρων οὔτε μὲ θρήνους τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν καλῶν καὶ δίκαιων ἔργων.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Εἶναι μεγαλύτερη ἀνάγκη νὰ θεραπεύεται ἡ ψυχὴ παρὰ τὸ σῶμα· γιατί, ἀπὸ τὸ νὰ ζεῖς ἁμαρτωλὰ, εἶναι καλύτερα νὰ πεθάνεις.

ΛΟΓΟΣ ΝΔ΄.

Περὶ φθόνου.

Ματθ. 20, 10— «Ἐλθόντες δὲ καὶ οἱ πρῶτοι, ἐνόμισαν ὅτι πλείονα λήψονται, καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνά δηνάριον. Λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον», κ.τ.έ.

Ἰακ. 3, 16.— «Ὅπου ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πράγμα».

Παροιμ. 23, 6.— «Μὴ συνδειπνεῖ ἀνδρὶ βασκάνῳ, μηδὲ ἐπιθυμῆσης τῶν ἐδεσμάτων αὐτοῦ».

«Φθόνος οὐκ οἶδε προτιμᾶν τὸ συμφέρον».

Σοφία Σειράχ 37, 10.— «Μὴ συμβουλεύου μετὰ ὑποβλεπομένου σου· ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν σου».

Βασιλείου.— Οὐχ ὄρας ἡλίκον ἐστὶν ἢ ὑπόκρισις; Καὶ αὕτη καρπὸς ἐστὶ τοῦ φθόνου. Τὸ γὰρ διπλοῦν τοῦ ἥθους, ἐκ φθόνου μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις γίνεται.

Τί στενάξεις, φθονερέ; τὸ ἴδιον κακόν, ἢ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν;

Φθόνου γὰρ πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐμφύεται.

Ὡσπερ γὰρ ἰὸς τὸν σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναλίσκει.

Οἱ κύνες τρεφόμενοι ἡμεροῦνται, καὶ οἱ λέοντες χειροήθεις θεραπευόμενοι γίνονται, οἱ δὲ δάσκανοι ταῖς θεραπείαις πλέον ἐξαγριαίνονται.

Ἔθος τῆ Γραφῆ πολλοῦ μετὰ τοῦ φθόνου τάσσειν τὸν φθόνον.

Ὡσπερ ἡ ἐρυσίδη ἰδιὸν ἐστὶ τοῦ σίτου νόσημα, οὕτως ὁ φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀρρώστημα.

ΛΟΓΟΣ ΝΔ΄.

Γιὰ τὸν φθόνο.

Ματθ. 20, 10: «Καὶ ἦρθαν καὶ οἱ πρῶτοι νομίζοντας ὅτι θὰ λάβουν περισσότερα καὶ πῆραν κι αὐτοὶ ἀπὸ ἓνα δηνάριο. Καὶ ἀφοῦ τὸ πῆραν, γόγγυζαν» κ.τ.λ.

Ἰακ. 3, 16: «Ὅπου ὑπάρχει ζήλεια καὶ φιλονεικία, ἐκεῖ ὑπάρχει ἀκαταστασία καὶ κάθε φαυλότητα».

Παροιμ. 23, 6: «Μὴν τρῶς μαζί μὲ ἄνθρωπο φθονερό, οὔτε νὰ ἐπιθυμήσεις τὰ φαγητά του».

Ὁ φθόνος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ προτιμήσει τὸ συμφέρον του.

Σοφία Σειράχ 37, 10: «Μὴν ἀνταλλάσσεις συμβουλές μὲ ἐκείνον ποὺ σὲ ὑποβλέπει. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σὲ ζηλεύουν κρύψε τὴ σκέψη σου».

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν βλέπεις πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι ἡ ὑποκρισία; Καὶ αὕτη εἶναι καρπὸς τοῦ φθόνου. Γιατὶ ἡ διπλοπροσωπία ἐκδηλώνεται στοὺς ἀνθρώπους κυρίως ἀπὸ τὸ φθόνο.

Γιατί, φθονερέ, στενάξεις; Γιὰ τὸ δικό σου κακὸ ἢ γιὰ τὸ ξένο καλό;

Ἀπὸ τοῦ φθόνου τὸ πάθος τίποτε πιὸ ὀλέθριο δὲν φυτρώνει στὶς ψυχές τῶν ἀνθρώπων.

Ὅπως ἡ σκουριά τρώει τὸ σίδηρο, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος ἀφανίζει τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ἔχει.

Τὰ σκυλιὰ δεχόμενα τροφή ἐξημερώνονται, καὶ τὰ λιοντάρια περιποιούμενα ἀπὸ μᾶς τὰ ὀδηγοῦμε μὲ τὸ χέρι μας, οἱ φθονεροὶ ὅμως μὲ τίς περιποιήσεις μας ἐξαγριώνονται περισσότερο.

Ἡ Γραφή σὲ πολλὰ μέρη συνηθίζει νὰ τάσσει τὸ φθόνο μαζί μὲ τὸ φόνου.

Ὅπως ἡ ἐρυσίδη (ὁ λύκος) εἶναι ἀρρώστια τοῦ σιταριοῦ, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος εἶναι νόσημα τῆς φιλίας.

Οἱ μισόκαλοι δαίμονες, ἐπειδὴν οἰκείας ἑαυτοῖς εὖρωσι προαιρέσεις. παντοίως αὐταῖς ἀποκέχρηται πρὸς τὸ ἴδιον βούλημα, ὥστε καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν βασκάνων εἰς ὑπηρεσίαν χρήσασθαι τοῦ ἰδίου θελήματος.

5 Ὡσπερ ἔπεται τῷ ἀγαθῷ ἢ ἀφθονία, οὕτως ἀκολουθεῖ τῷ διαβόλῳ ἢ βασκανία.

Ὡσπερ δὲ αἱ γῦπες πρὸς τὰ δυσώδη φέρονται, πολλοὺς μὲν λεμῶνας, πολλοὺς δὲ ἡδεῖς καὶ εὐώδεις τόπους ὑπεριπτάμενοι καὶ αἱ μυῖαι, τὸ μὲν ὑγιαίνον παρατρέχουσι, πρὸς δὲ τὸ ἔλκος
10 ἐπείγονται, οὕτως οἱ θάσκανοι, τὰς μὲν τοῦ βίου λαμπρότητας καὶ τὰ μεγέθη τῶν κατορθουμένων οὐδὲ προσβλέπουσι, τοῖς δὲ σαθροῖς ἐπιτίθενται.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Μὴ φθονήσει τῷ κατορθοῦντι ὡς φθονηθεῖς, καὶ φθονεῖσθαι πεισθεῖς, καὶ διὰ τοῦτο κατενεχθεῖς.

15 Ὡς ἀπόλοιτο ἐξ ἀνθρώπων ὁ φθόνος, ἢ δαπάνη τῶν ἐχόντων, ὁ τῶν πασχόντων ἴος, τὸ μόνον τῶν παθῶν ἀδικώτατόν τε ἅμα καὶ δικαιοτάτον· τὸ μὲν, ὅτι πᾶσι διοχλεῖ καλοῖς, τὸ δέ, ὅτι ἀδικεῖ τοὺς ἔχοντας.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὡ φθόνε ρίζα θανάτου, ἢ πολύπλοκος νόσος, καρδίας ὀξύτατε ἦλε! Ποῖος γὰρ ἦλος ὀξύτατος οὕτω
20 κεντᾶ, ὡς ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν καρδίαν τιτρώσκει;

Ὁ δαίμων φθονεῖ μὲν, ἀνθρώποις δέ· δαίμονι δὲ οὐδενί. Σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, ἀνθρώποις φθονεῖς καὶ ποίας τεύξῃ σιγνῶμης;

25 Γρηγορίου Νύσσης.— Φθόνῳ ἀτύχημα μὲν ἐστὶν οὐ τὸ ἴδιον κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀλλότριον ἀγαθόν· κατόρθωμα δὲ πάλιν οὐ τὸ οἰκεῖον καλόν, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέλας κακόν.

Φθειρεσθαι τοὺς νεκροδόρους γῦπας τῷ μύρῳ λέγουσι. Πρὸς γὰρ τὸ δυσῶδες καὶ διεφθορὸς αὐτῶν ἢ φύσις ᾤκειώται.
30 Καὶ ὁ τῆ νόσῳ ταύτῃ κρατούμενος, τῆ μὲν εὐημερία τῶν φίλων,

Οἱ δαίμονες πού μισοῦν τὸ καλό, ὅταν συναντήσουν προαιρέσεις σύμφωνα μὲ τὶς δικές τους, μὲ χίλιους τρόπους τὶς χρησιμοποιοῦν σύμφωνα μὲ τὸ δικό τους θέλημα, ὥστε καὶ τὰ μάτια τῶν φθονερῶν νὰ χρησιμοποιοῦν στὴν ὑπηρεσία τοῦ δικοῦ τους θελήματος.

“Ὅπως τὸν ἀγαθὸ τὸν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπουσία φθόνου, ἔτσι τὸν διάβολο τὸν ἀκολουθεῖ ὁ φθόνος.

“Ὅπως οἱ γύπες κινοῦνται πρὸς τὰ δύσοσμα πετώντας πάνω ἀπὸ πολλὰ λιβάδια καὶ πολλοὺς ὁμορφους καὶ μοσχοβολημένους τόπους, καὶ ὅπως οἱ μύγες προσπερνοῦν τὸ ὑγιὲς μέρος τοῦ σώματος καὶ ὁρμοῦν πάνω στὴν πληγὴ, ἔτσι κι οἱ φθονεροὶ στὰ λαμπρὰ σημεῖα τῆς ζωῆς καὶ στὸ ὕψος τῶν κατορθωμάτων δὲν ρίχνουν οὔτε ἓνα βλέμμα, ἐπιτίθενται ὅμως στὰ ἀδύνατα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Μὴ φθονήσεις ἐκεῖνον πού ἔχει ἐπιτυχίες ἐπειδὴ σὲ φθόνησε κι ἐπειδὴ πείσθηκες ὅτι φθονεῖσαι, καὶ γι' αὐτὸ καταφερθεῖς ἐναντίον του.

Μακάρι νὰ χανόταν ὁ φθόνος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ καταστροφὴ ἐκείνων πού τὸν ἔχουν καὶ τὸ δηλητήριο ἐκείνων πού πάσχουν ἀπὸ αὐτόν, τὸ μόνο ἀπὸ τὰ πάθη ἀδικότατο καὶ μαζὶ δικαιοτάτο. Τὸ πρῶτο, γιατί ἐνοχλεῖ ὅλους τοὺς καλοὺς, καὶ τὸ δεύτερο, ἐπειδὴ ἀδικεῖ ἐκείνους πού τὸ ἔχουν.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: “Ὁ φθόνε, ρίζα τοῦ θανάτου, ἀρρώστια πολὺπλοκη, τὸ μυτερὸ καρφὶ τῆς καρδιᾶς. Πράγματι, ποιὸ καρφὶ τόσο ἀκονισμένο καὶ μυτερὸ κεντὰ ἔτσι, ὅπως πληγώνει ὁ φθόνος τὴν καρδιά πού τὸν ἔχει;

‘Ὁ δαίμονας φθονεῖ βέβαια, ἀλλὰ φθονεῖ τοὺς ἀνθρώπους, κατένενα ὅμως δαίμονα. Ἐσὺ ὅμως πού εἶσαι ἀνθρώπος φθονεῖς τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ποιὰ συγχώρηση θὰ ἔχεις;

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἄτύχημα τοῦ φθόνου δὲν εἶναι τὸ δικό του κακό, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸ τοῦ ἄλλου, καὶ κατόρθωμα πάλι ὄχι τὸ δικό του καλό, ἀλλὰ τὸ κακὸ τοῦ πλησίον του.

Λένε ὅτι οἱ γύπες πού τρώνε τοὺς νεκροὺς μὲ τὸ μύρο πεθαίνουν, γιατί ἡ φύση τους εἶναι ἐξοικειωμένη μὲ τὸ βρόμικο καὶ σάπιο. Κι ὁποῖος ὑποφέρει ἀπὸ τὴ νόσο αὐτὴ μὲ τὴν εὐημερία τῶν φί-

οἷόν τινος μύρου προσβολῇ καταφθείρεται. Εἰ δέ τι πάθος ἐκ συμφορῶν ἴδοι, πρὸς τοῦτο καθίπτεται, καὶ τὸ ἄγκυλον ἐπάγει στόμα, τὰ κεκρυμμένα ἐξέλκων τοῦ δυστυχήματος.

Φίλωνος.— Τὰ καλά, κἂν φθόνῳ πρὸς ὀλίγον ἐπισκιασθῇ 5 χρόνον, ἐπὶ καιρῷ λυθέντα, αὐθις ἀναλάμπει.

Πλουτάρχου.— Τοῖς μὲν διὰ τοῦ ἡλίου πορευομένοις ἔπεται κατ' ἀνάγκην σκιά, τοῖς δὲ διὰ τῆς δόξης βαδίζουσιν ἀκολουθεῖ φθόνος.

Τὸ τῆς δόξης κάλλος ὥσπερ ὑπὸ νόσου τοῦ φθόνου ταχὺ 10 καταφθείρεται.

Ἀναχάρσιδος.— Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης ἐρωτηθεὶς, Διὰ τίνα αἰτίαν ἄνθρωποι λυποῦνται πάντοτε; ἔφη· Ὅτι οὐ μόνον αὐτοῦς τὰ ἴδια κακὰ λυπεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀλλότρια ἀγαθὰ.

Ἀριστοτέλους.— Φθόνος, φησὶν, ἀνταγωνιστῆς ἐστὶ τῶν εὐ- 15 τυχόντων.

Δημοκρίτου.— Ἡ τῶν ἀγαθῶν ἕρις ὠφελεῖ τὸν ζηλοῦντα, μὴ βλάβουσα τὸν ζηλούμενον.

Οὐκ ἂν ἐκώλυον οἱ νόμοι ζῆν ἕκαστον κατ' ἰδίαν ἐξουσίαν, εἰ μὴ ἕτερος ἕτερον ἐλυμαίνετο. Φθόνος γὰρ στάσιος ἀρχὴν 20 ἀπεργάζεται.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον εἶπεν ἔλκος εἶναι τῆς ἀληθείας.

Κλειτάρχου.— Ὡσπερ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ τὸν σίδηρον, οὕτω τοὺς φθονεροὺς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἠθους κατεσθίεσθαι.

Σωκράτους.— Πολλοὶ θανόντας ἀμείβουσι τοῖς τάφοις, οὓς 25 τῷ φθόνῳ πρότερον ἠλγυναν ζῶντας.

Ὁ αὐτὸς τὸν φθόνον ἔφη τῆς ψυχῆς εἶναι πρίονα.

Λευκίππου.— Ζηλοτυπία γὰρ ἅπαξ ἐμπεσοῦσα ψυχῇ, δυσέ- κλειπτὸν ἐστὶ.

Κλεοβούλου.— Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, 30 Τίνα δεῖ μάλιστα φιλάττεσθαι; εἶπεν· Τῶν μὲν φίλων τὸν φθόνον, τῶν δὲ ἐχθρῶν τὴν ἐπιβουλήν.

λων καταστρέφεται σάν ἀπὸ τὴν εὐωδιὰ κάποιου μύρου. Κι ἂν δεῖ κάποιο πάθημα ἀπὸ διάφορες περιστάσεις, πετᾶει πρὸς αὐτὸ καὶ καρφώνει τὸ γαμψὸ ράφος του, τραβώντας ἔξω ὅσα ἀπὸ τὸ δυστύχημα εἶναι κρυμμένα.

Τοῦ Φίλωνα: Τὰ καλά, κι ἂν ἀκόμα τὰ ἐπισκιάσει ὁ φθόνος γιὰ λίγο, ἀφοῦ σὲ κάποια στιγμή ἀπαλλαγοῦν, ξαναλάμπουν ἀμέσως.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἐκεῖνοι ποὺ περπατοῦν μέσα στὸν ἥλιο τοὺς ἀκολουθεῖ ὑποχωρευτικὰ ἢ σκιά, ἐνῶ ὅποιοι βαδίζουν μέσα στὴ δόξα τοὺς ἀκολουθεῖ ὁ φθόνος.

Ἡ ὁμορφιά τῆς δόξας, σάν ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, τὸ φθόνο, καταστρέφεται γρήγορα.

Τοῦ Ἀναχάρσιδος: Ὁ Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης, ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιὰ ποιὸ λόγο οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντοτε λυπημένοι, εἶπε: Γιατὶ δὲν τοὺς προξενοῦν λύπη μόνο οἱ συμφορές τους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῶν ἄλλων.

Τοῦ Ἀριστοτέλη: Ὁ φθόνος, λέγει, εἶναι ἀνταγωνιστὴς ἐκείνων ποὺ εὐτυχοῦν.

Τοῦ Δημοκρίτου: Ἡ ἄμλλα τῶν ἀγαθῶν ὠφελεῖ ἐκεῖνον ποὺ ζηλεύει, χωρὶς νὰ βλάπτει αὐτὸν ποὺ τὸν ζηλεύουν.

Οἱ νόμοι δὲν θὰ ἐμπόδιζαν νὰ ζεῖ ὁ καθένας ἔτσι ὅπως θὰ ἤθελε, ἂν δὲν προξενοῦσε κακὸ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Γιατὶ ὁ φθόνος γίνεται ἀρχὴ τῆς στάσης.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι ὁ φθόνος εἶναι ἔλκος τῆς ἀλήθειας.

Τοῦ Κλειτάρχου: Ὅπως τὸ σίδηρο ἀπὸ τὴ σκουριά, ἔτσι καὶ οἱ φθόνεροὶ κατατρώνονται ἀπὸ τὸ ἴδιο τους τὸ πάθος.

Τοῦ Σωκράτη: Πολλοὶ τοὺς πεθαμένους τοὺς ἀμείβουν μὲ τάφους, αὐτοὺς ποὺ προηγουμένως ζωντανοὺς τοὺς ἔκαναν νὰ πονέσουν.

Ὁ ἴδιος εἶπε ὅτι ὁ φθόνος εἶναι πριόνι τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Λευκίππου: Ἡ ζηλοφθονία, ἂν μὰ φορὰ ἐκδηλωθεῖ στὴν ψυχὴ, εἶναι δύσκολο νὰ ἐξαφανιστεῖ.

Τοῦ Κλεοβούλου: Ὁ Κλεόβουλος ἀπὸ τὴ Λίνδο, ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε, Ἀπὸ ποιὸν πρέπει κυρίως νὰ φυλάγεται κανεῖς; εἶπε: Ἀπὸ τὸ φθόνο τῶν φίλων καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τῶν ἐθχρῶν.

Βίωνος.— Βίων ὁ σοφιστής, ἰδὼν τινα φθονερὸν σφόδρα κεκυφότα, εἶπεν· Ἡ τούτῳ μέγα κακὸν συμβέβηκεν, ἢ ἄλλῳ μέγα ἀγαθόν.

Ἀγάθωνος:

5 *Οὐκ ἦν ἂν ἀνθρώποισιν ἐν βίῳ φθόνος,
Εἰ πάντες ἦμεν ἐξ ἴσου πεφυκότες.*

Θεοφράστου.— Θεόφραστος εἶπε, τοὺς μοχθηροὺς τῶν ἀνθρώπων οὐχ οὕτως ἤδεσθαι ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις ἀγαθοῖς, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις κακοῖς.

10 *Πλάτωνος.*— Ἀγαθὸς ἦν· ἀγαθῷ ὡσπερ φαῦλος δημαγωγός, ταῖς καλαῖς ἀντιπολευτεύεται πράξεσιν.

Θουκιδίδου.— Φθόνος τοῖς ζῶσι πρὸς τὸ ἀντίπαλον· τὸ δὲ μὴ ἐμποδῶν, ἀνανταγωνίστῳ εὐνοία τετίμηται.

15 *Ἀναξιμένους.*— Ὅσοι γὰρ τὰ καλῶς ρηθέντα ἢ πραχθέντα διὰ φθόνον οὐκ ἐπαινοῦσι, πῶς οὗτοι ἂν τοῖς ἔργοις ὠφελήσειαν;

Κάτωνος.— Ἡκιστα φθονεῖσθαι ἔλεγε τοὺς τῇ τύχῃ χρωμένους ἐπεικῶς καὶ μετρίως. Οὐ γὰρ ἡμῖν, ἀλλὰ τοῖς περὶ ἡμᾶς φθονοῦσιν.

20 *Ἀνωνύμου.*— Οὐδενὶ φθονητέον· ἀγαθοὶ μὲν γὰρ ἄξιοι, κακοὶ δ' ἂν εὐτυχῶσιν, κακῶς ζῶσιν.

Θεμιστοκλῆς μειράκιον ὦν, οὐδὲν ἔφη πράττειν λαμπρόν· οὐπω γὰρ φθονεῖσθαι. Καθάπερ γὰρ αἱ κανθαρίδες ἐμφύονται μάλιστα τῷ ἀκμάζοντι σίτῳ καὶ τοῖς εὐθαλέσι ρόδοις, οὕτω ὁ
25 *φθόνος ἄπτεται μάλιστα τῶν χρηστῶν καὶ αὐξανομένων πρὸς ἀρετὴν, καὶ δόξαν ἠθῶν καὶ προσώπων κεκτημένων.*

Τοῦ Βίωνα: Ὁ Βίων ὁ σοφιστής, βλέποντας ἓνα φθονερό νὰ σκύβει ὑπερβολικά, εἶπε· Ἦ σ' αὐτὸν συνέβηκε μεγάλο κακό, ἢ σὲ κάποιον ἄλλον μεγάλο καλό.

Τοῦ Ἀγάθωνα:

Δὲν θὰ ὑπῆρχε φθόνος στὸ βίο,
ἂν εἶχαμε γεννηθεῖ ὅλοι ἴσοι μεταξύ μας.

Τοῦ Θεοφράστου: Ὁ Θεόφραστος εἶπε· Οἱ μοχθηροὶ ἄνθρωποι δὲν χαίρονται τόσο γιὰ τὰ δικά τους καλά, ὅσο γιὰ τὶς συμφορὲς τῶν ἄλλων.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἦταν καλός. Καὶ ὁ καλὸς ποτὲ δὲ φθονεῖ κανέναν.

Τοῦ Ἀριστωνύμου: Ὁ φθόνος, σὰν τὸ φαῦλο δημαγωγό, ἀντιπολιτεύεται στίς καλὲς πράξεις.

Τοῦ Θουκυδίδη⁴³: Οἱ ζῶντες φθονοῦν τοὺς ἀντιπάλους τους, ἐνῶ ὁποῖον δὲν τοὺς ἐμποδίζει τὸν τιμοῦν μὲ ἀκαταγώνιστη φιλία.

Τοῦ Ἀναξιμένη: Ὅσοι δὲν ἐπαινοῦν ἀπὸ φθόνου ὅσα εἰπώθηκαν ἢ πράχθηκαν καλά, πῶς αὐτοὶ θὰ μπορούσαν νὰ ὠφελήσουν μὲ τὰ ἔργα;

Τοῦ Κάτωνα: Ἐλάχιστα, ἔλεγε, φθονοῦνται ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὴν τύχη τους μὲ ἐπιείκεια καὶ μετριοπάθεια. Γιατί δὲν φθονοῦν ἐμᾶς, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἔχομε ἐμεῖς.

Ἄνωνύμου: Νὰ μὴ φθονεῖς κανένα. Οἱ καλοὶ εἶναι ἄξιοι (νὰ εὐτυχοῦν), ἐνῶ οἱ κακοὶ ἂν εὐτυχοῦν, ζοῦνε μὲ τρόπο κακό.

Τοῦ Θεμιστοκλῆ: Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅταν ἦταν παιδί εἶπε ὅτι δὲν κάμνει τίποτε τὸ ἔνδοξο, ἀφοῦ δὲν τὸν φθονοῦν ἀκόμα. Γιατί, ὅπως τὰ ἔντομα διεισδύουν κυρίως στὸ ἀκμαῖο σιτάρι καὶ στὰ θαλερὰ ρόδα, ἔτσι καὶ ὁ φθόνος προσβάλλει κυρίως τοὺς ἠθικοὺς πού προχωροῦν στὴν ἀρετὴ καὶ ἔχουν ἀποκτήσει δόξα γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τους.

43. Ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Περικλέους.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ΄.

Περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου.

Λουκᾶ 12, 47.— «Ἐκεῖνος ὁ δούλος, ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς· ὁ δὲ μὴ γνοὺς, δαρήσεται ὀλίγας».

Κορ. Α' 9, 16-17.— «Οὐαὶ δὲ μοί ἐστιν, εἴ μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράττω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.

Ἐκκλ. 10, 5.— «Ἀκούσιον ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου ἐξουσιάζοντος».

Παροιμ. 24(Μασ. 30, 33).— «Ἄμελγε γάλα, καὶ ἔσται θούτιον. Ἐὰν δὲ ἐκπιέξης μυκτηῆρας, ἐξελεύσεται αἷμα».

Σοφ. Σειρ. 18, 30-31.— «Ὅπισω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου. Ἐὰν γὰρ χορηγήσης τῇ ψυχῇ σου εὐδοκίαν ἐπιθυμίας, ποιήσεις ἐπίχαρμα ἐχθρῶν».

Βασιλείου.— Τὰ ἐν ἄδου κακὰ οὐ Θεὸν ἔχει τὸν αἴτιον, ἀλλ' 15 ἡμᾶς αὐτούς. Ἀρχὴ γὰρ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον.

Ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς, οὐ τοὺς ὑπότινος ἀνάγκης εἰς τοῦτο ἤκοντας. Ὅπου γὰρ προαίρεσις ἐτοιμη, τὸ κωλύον οὐδέν.

20 Βία γὰρ ἢ φόβος ἀρετῆς οὐκ ἂν ποτε γένοιτο δημιουργός. Ἐθελούσια γὰρ καὶ οὐκ ἀνάγκης τὰ καλά.

Τὸ ἐκούσιον λυπηρόν, τοῦ ἀκουσίου τερπνοῦ τιμιώτερον.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Τὸ μὲν γὰρ ἐκούσιον μονιμώτερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον· καὶ τὸ μὲν τοῦ διασαμένου, τὸ δὲ ἡμέ- 25 τερον· καὶ τὸ μὲν ἐπιεικείας Θεοῦ, τὸ δὲ τυραννικῶς ἐξουσίας.

ΛΟΓΟΣ ΝΕ΄.

Γιὰ τὸ ἔκούσιο καὶ τὸ ἀκούσιο.

Λουκᾶ 12, 47: «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος, ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του καὶ δὲν τὸ ἔκανε, θὰ τιμωρηθεῖ πολὺ, ἐνῶ ὅποιος δὲν τὸ γνώρισε, θὰ τιμωρηθεῖ λίγο».

Κορ. Α' 9, 16-17: «Ἀλλοίμονό μου, ἂν δὲν κηρύττω τὸ Εὐαγγέλιο. Κι ἂν αὐτὸ τὸ κάνω θέλοντας, θὰ ἔχω μισθό, ἂν μὴ θέλοντας, μοῦ ἔχει ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεὸς μὰ οἰκονομία».

Ἐκκλ. 10, 5: «Εἶναι ἀκούσιο αὐτὸ ποὺ βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἐξουσιαστῆ».

Παροιμ. 24 (Μασ. 30, 33): «Ἐρμεγε τὸ γάλα καὶ θὰ γίνει βούτυρο, ἂν ὅμως πιέξεις τὴ μύτη θὰ τρέξει αἷμα».

Σοφία Σειράχ 18, 30-31: «Μὴν τρέχεις πίσω ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες σου καὶ ἀπὸ τὶς ὀρέξεις σου νὰ κρατηθεῖς μακριά. Γιατί, ἂν ἐπιτρέψεις στὴν ψυχὴ σου ν' ἀποδεχτεῖ τὴν ἐπιθυμία, θὰ κάνεις τοὺς ἐχθροὺς σου νὰ χαροῦν».

Τοῦ Βασιλείου: Τὰ βάσανα στὸν ἄδη δὲν ἔχουν αἰτιό τους τὸν Θεό, ἀλλὰ ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Γιατὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα τῆς ἁμαρτίας εἶναι τὸ δικαίωμά μας καὶ τὸ αὐτεξούσιο.

Ἐπαινοῦμε ἐκείνους ποὺ εἶναι καλοὶ ἀπὸ προαίρεση, καὶ ὄχι ἐκείνους ποὺ φτάνουν στὸ καλὸ ἀπὸ κάποια ἀνάγκη. Γιατί, ὅπου ὑπάρχει πρόθυμη προαίρεση, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο.

Ἡ βία ἢ ὁ φόβος ποτὲ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν δημιουργοὶ ἀρετῆς. Γιατὶ τὰ καλὰ εἶναι ἐθελούσια, ὄχι καρποὶ ἀνάγκης.

Ἡ ἔκούσια λύπη εἶναι πιὸ ἀξιόλογη ἀπὸ τὴν ἀκούσια χαρά.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὅ,τι εἶναι ἔκούσιο εἶναι πιὸ μόνιμο καὶ πιὸ ἀσφαλές (ἀπὸ τὸ ἀκούσιο). Τὸ ἀκούσιο εἶναι ἐκείνου ποὺ ἐξαναγκάζει, ἐνῶ τὸ ἔκούσιο δικό μας. Καὶ αὐτὸ εἶναι δεῖγμα τῆς ἐπιείκειας τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐξουσίας τυραννικῆς.

Φιλεῖ τὸ βία κρατούμενον ἐλευθεριάζειν καιροῦ λαβόμενον.

Ποιμὴν ἀμέλγει, εἰ θέλει, καὶ τοὺς τράγους,
Ἄλλ' ἀντὶ γάλακτος, αἱμάτων πηγὰς οἶσει.

5 Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέσει στεφανοῖ ὁ Θεός

Οὐκ ἀνάγκη καὶ βία, ἀλλὰ βουλήσει καὶ γνώμη προσάγεται ἡμᾶς ὁ Θεός.

Οὐδεὶς καρπὸς ἀνάγκης, ἀλλὰ πᾶς μισθὸς προαιρέσεως.
10 Οὐ γὰρ λογίζεται ὁ Θεὸς τὰ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ τὰ ἐκ προαιρέσεως κατορθούμενα.

Ὡσπερ τῷ στρουθῷ τῶν πτερῶν ὄφελος οὐδέν, ὑπὸ τῆς παγίδος ἀλόντι, ἀλλ' εἰκῆ καὶ μάτην πτερύσσεται· οὕτω καὶ σοὶ τῶν λογισμῶν οὐδέν ὄφελος, ἐὰν κατακράτος ὑπὸ τῆς πονηρᾶς
15 ἐπιθυμίας ἀλῶς.

Διονυσίου.— Οὐκ ἠναγκασμένην ζωὴν ἔχομεν οἱ ἄνθρωποι. Οὔτε γὰρ διὰ τὴν τῶν προνοουμένων ἀντεξουσιότητα τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἐλλάμπσεως ἀπαμβλύνεται.

Διδύμου.— Τὰ μὲν ἀκούσια ἁμαρτήματα καὶ νόμος συγχωρεῖ, καὶ Θεὸς παρορᾷ φιλόανθρωπος ὢν, καὶ οὐκ ἀπηνῆς καὶ τῶν ἐκουσίων.

Φίλωνος.— Οὐχ ὡς τὸ ἐκουσίως ἁμαρτάνειν ἐστὶν ἄδικον, οὕτω καὶ ἀκουσίως καὶ κατὰ ἄγνοιαν, εὐθύς δίκαιον· ἀλλὰ τάχα που μεθόριον ἀμφοῖν, δικαίου καὶ ἀδίκου, τὸ ὑπὸ τινῶν κα-
25 λούμενον ἀδιάφορον. Ἄμαρτημα γὰρ οὐδέν ἔργον δικαιοσύνης.

Κλήμεντος.— Μάλιστα πάντων Χριστιανοῖς οὐκ ἐφίεται τὸ πρὸς βίαν ἐπανορθοῦν τὰ τῶν ἁμαρτημάτων πταίσματα. Οὐ γὰρ τοὺς ἀνάγκη τῆς κακίας ἀπεχομένους, ἀλλὰ τοὺς προαιρέ-
30 σει στεφανοῖ ὁ Θεός.

Οὐ δυνατόν τινα ἀγαθὸν εἶναι βεβαίως, εἰ μὴ κατὰ προαίρεσιν οἰκείαν. Ὁ γὰρ ὑφ' ἐτέρου ἀνάγκης ἀγαθὸς γινόμενος,

“Ὅτι ἔξουσιάζεται μετὰ τὴν βίαν, ὅταν βρεῖ εὐκαιρία συνήθως ἐλευθερώνεται.

“Ἄν θέλει ὁ βοσκὸς ἀρμέγει καὶ τοὺς τράγους,
ἀλλ’ ἀντὶ γὰρ γάλα, θ’ ἀνοίξει πηγὰς αἱμάτων.

Τοῦ Χρυσοστόμου: Ὁ Θεὸς δὲν στεφανώνει ἐκείνους ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κακία ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγαθὴ προαίρεση.

Ὁ Θεὸς δὲν μᾶς προσελκύει μετὰ τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν βίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν θέληση καὶ τὴν γνώμη.

Κανένας καρπὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἀλλὰ κάθεμισθὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν προαίρεση. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ὑπολογίζει ὅσα πράττομε ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλὰ ὅσα κατορθώνονται ἀπὸ προαίρεση.

“Ὅπως τὸ σπουργίτι δὲν ἔχει κανένα ὄφελος ἀπὸ τὰ φτερά του ὅταν πιαστεῖ στὴν παγίδα, ἀλλὰ φτεροκοπᾷ ἄσκοπα καὶ μάταια, ἔτσι κι ἐσύ δὲν ἔχεις κανένα ὄφελος ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς σου, ἂν κυριευθεῖς κατὰ κράτος ἀπὸ τὴν πονηρὴ ἐπιθυμία.

Τοῦ Διονυσίου: Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχομε ζωὴ ποὺ στηρίζεται στὸν ἐξαναγκασμό. Οὔτε βέβαια μειώνονται τὰ θεῖα φῶτα τῆς προνοητικῆς ἔλλαμψης ἐπειδὴ εἶναι αὐτεξούσιοι ἐκεῖνοι ποὺ δέχονται τὴν πρόνοια.

Τοῦ Διδύμου: Τὰ ἀκούσια ἁμαρτήματα καὶ ὁ νόμος τὰ συγχωρεῖ καὶ ὁ Θεὸς τὰ παραβλέπει, ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος· καὶ δὲν εἶναι σκληρὸς οὔτε καὶ γιὰ τὰ ἐκούσια.

Τοῦ Φίλωνα: Δὲν εἶναι, ὅπως τὸ ἐκούσιο ἁμάρτημα εἶναι ἄδικο, ἔτσι εἶναι ἀμέσως δίκαιο καὶ τὸ ἀκούσιο καὶ ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ ὑπάρχει κάτι ἐνδιάμεσο ἴσως στὰ δύο, τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο, ποὺ μερικοὶ τὸ λένε ἀδιάφορο (οὐδέτερο). Γιατὶ κανένα ἁμάρτημα δὲν εἶναι ἔργο δικαιοσύνης.

Τοῦ Κλήμεντα: Στους Χριστιανούς περισσότερο ἀπὸ ὅλους δὲν μπορεῖ τὸ ἐπιβαλλόμενο μετὰ βίαν νὰ ἐπανορθώνει τὰ λάθη καὶ τὰ ἁμαρτήματα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν στεφανώνει ἐκείνους ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν κακία, ἀλλὰ ἀπὸ προαίρεση.

Δὲν μπορεῖ κανένας νὰ εἶναι σίγουρα καλός, παρὰ μόνο ἀπὸ δική του προαίρεση. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ γίνεται καλὸς ἀναγκαζόμε-

οὐκ ἀγαθός ὅτι μὴ ἰδίᾳ προαιρέσει ἔστιν ὃ ἔστιν. Τὸ γὰρ ἐκά-
 στου ἐλεύθερον, ἀποτελεῖ τὸ ὄντως ἀγαθόν, καὶ δεικνύει τὸ ὄν-
 τως κακόν. "Ὅθεν διὰ τῶν ὑποθέσεων τούτων ἐμηχανήσατο ὁ
 Θεὸς φανερωῶσαι τὴν ἐκάστου διάθεσιν.

5 Χορικίου.— Τὸ ἐκ φύσεως καλὸν ἀδόκιμον, τὸ δὲ ἐκ προαι-
 ρέσεως ἐπαινετόν.

Ἐπικτήτου.— Εἰ βούλει ἀταράχως καὶ εὐαρέστως ζῆν, πει-
 ρῶ τοὺς συνοικοῦντάς σοι σύμπαντας ἀγαθοὺς ἔχειν. "Ἐξεις δὲ
 ἀγαθοὺς, εἰ τοὺς μὲν ἐκόντας παιδεύεις, τοὺς δὲ ἄκοντας [ἔπει-
 10 τα κεχειρωμένους] ἀπολύεις. Συμφεύξεται γὰρ τοῖς φεύγουσιν
 ἢ μοχθηρία ἅμα καὶ ἢ δουλεία· συναπολειφθήσεται δὲ τοῖς συμ-
 βαίνουσί σοι ἢ χρηστότης καὶ ἢ ἐλευθερία.

Σωκράτους.— Ὁ μὲν ἐκουσίως ταλαιπωρῶν, ἐπ' ἀγαθῇ ἐλπί-
 δι πονῶν εὐφραίνεται· αἱ δὲ ραδιουργίαι καὶ ἐκ τοῦ παραχρημα-
 15 ἡδοναί, οὔτε σώματος εὐεξίαν ἵκαναί εἰσιν ἐργάζεσθαι, οὔτε ψυ-
 χῆς ἐπιστήμην ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν.

Θεαγοῦς Πυθαγορείου.— Τὸ μὲν ἀκούσιον οὐκ ἄνευ λύπης
 καὶ φόβου, τὸ δὲ ἐκούσιον, οὐκ ἄνευ ἡδονῆς καὶ φιλοφροσύνης.

Ἐκ τῶν Νικολάου ἐθῶν.— Ἐθνοὶ τοὺς ναυαγοὺς φιλανθρώ-
 20 πως δεχόμενοι φίλους ποιοῦνται· τῶν δὲ ξένων, τοὺς μὲν ἐκου-
 σίως ἐλθόντας σφόδρα τιμῶσι, τοὺς δὲ ἀκουσίως κολάζουσιν.

νος ἀπὸ ἄλλον, δὲν εἶναι καλός· γιατί δὲν εἶναι ἀπὸ δική του προαίρεση ὅ,τι εἶναι. Καθόσον ἡ ἐλευθερία τοῦ καθενὸς ἀποτελεῖ τὸ πραγματικὰ ἀγαθὸ καὶ δείχνει τὸ πραγματικὰ κακό. Γι' αὐτὸ μὲ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις βρῆκε τρόπο ὁ Θεὸς νὰ φανερώσει τὴ διάθεση τοῦ καθενός.

Τοῦ Χορικίου: Τὸ φύσει καλὸ δὲν ἐπιδοκιμάζεται, ἀλλὰ ἐπαινεῖται ὅ,τι προέρχεται ἀπὸ τὴν προαίρεση.

Τοῦ Ἐπικτήτου: " Ἄν θέλεις νὰ ζεῖς χωρὶς ταραχές καὶ ἄρεστὰ στοὺς ἄλλους, προσπάθησε νὰ εἶναι ὅλοι οἱ σύνοικοί σου καλοί. Καὶ θὰ εἶναι καλοί, ἂν ἐκείνους πὺ θέλουν τοὺς παιδεύεις, καὶ ἐκείνους πὺ δὲν θέλουν τοὺς ἀπολύεις. Γιατί θὰ φύγει μαζί μ' αὐτοὺς καὶ ἡ μοχθηρία μαζί καὶ ἡ δουλεία, καὶ θὰ σοῦ ἀπομείνουν μαζί μ' αὐτοὺς πὺ συμφωνοῦν μαζί σου ἡ χρηστότητα καὶ ἡ ἐλευθερία.

Τοῦ Σωκράτη: " Ὅποιος ταλαιπωρεῖται θέλοντας, εὐφραίνεται κοπιᾶζοντας γιὰ μιὰ καλὴ ἐλπίδα. Ἐνῶ οἱ εὐκολίες καὶ οἱ ἡδονὲς τῆς στιγμῆς οὔτε τὴν καλὴν κατάστασιν τοῦ σώματος μποροῦν νὰ οἰκοδομήσουν, οὔτε δημιουργοῦν μέσα μας κάποια ἀξιόλογη ἐπίστημη τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Θεαγοῦς τοῦ Πυθαγορείου: Τὸ ἀκούσιο δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ λύπη καὶ φόβο, ἐνῶ τὸ ἐκούσιο τὸ ἀκολουθεῖ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ φιλικὴ διάθεση.

Τοῦ Νικολάου (ἀπὸ τὰ " Ἡθη): Οἱ Θυνοί⁴⁴, δεχόμενοι μὲ φιλικότητα τοὺς ναυαγισμένους, τοὺς κάνουν φίλους, καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ἐκείνους πὺ ἦρθαν ἐκούσια τοὺς τιμοῦν ὑπερβολικά, ἐνῶ ὅποιοι ἦρθαν ἀκούσια τοὺς τιμωροῦν.

---

44. Θυνοί: Ἀρχαῖο θρακικὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖο κατοικοῦσε ἀρχικὰ στὰ παράλια τοῦ Πόντου στὴ Θράκη, ἐνῶ ἀργότερα μετοίκησαν στὴ Θυνιάδα τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ὄνομα τὸ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Φινέως Θυνοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Βυθινοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔλαβαν τὸ ὄνομα οἱ Βυθινοί.

ΛΟΓΟΣ ΝΣΤ.
Περὶ τοῦ, «Γνωθὶ σαυτόν».

Λουκᾶ 6, 41.— «Τί βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;».

Ρωμ. 14, 4 — «Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς ὅς στήσαι αὐτόν».

Ἐκκλ. 11, 9.— «Περιπάτει ἐν ὁδοῖς καρδίας σου ἄμωμος, καὶ γνωθὶ σαυτόν· ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις ἄξει σε ὁ Θεὸς εἰς κρίσιν».

Παροιμ. 13, 10.— Οἱ ἑαυτῶν ἐπιγνώμονες, σοφοί.

Σοφία Σειράχ 13, 13.— «Συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς, ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς».

Βασιλείου.— Ἡ ἀκριβοῦς σαυτοῦ κατανόησις αὐτάρκη σοι παρέχει χειραγωγίαν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ.

Μεμνημένος τῆς φύσεως, οὐκ ἐπαρθήσῃ ποτέ· μεμνήσῃ δὲ ἑαυτοῦ, ἐὰν προσέχησιν σαυτόν.

15 Ἐπαθες, ἄνθρωπε, ὃ ἐγκαλεῖς καὶ τὸ μὲν ἀλλότριον κακὸν ἐπιμελῶς βλέπεις, τὸ δὲ σαυτοῦ αἰσχρὸν οὐδαμοῦ τιθεῖς

Τῷ ὄντι γὰρ ἔοικε πάντων εἶναι χαλεπώτατον ἑαυτόν ἐπιγῶναι. Οὐ γὰρ μόνος ὀφθαλμὸς τὰ ἔξω βλέπων ἐφ' ἑαυτόν οὐ κέχρηται τῷ ὄραϊν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ νοῦς, ὀξέως τὸ ἀλλό-

ΛΟΓΟΣ ΝΣΤ΄. Για τὸ ἔγνωθι σαυτὸν΄.

Λουκᾶ 6, 41: «Γιατί βλέπεις τὸ καρφὶ πού ὑπάρχει στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν νιώθεις τὴ δοκὸ πού ὑπάρχει στὸ δικό σου μάτι;».

Ρωμ. 14, 4: «Ἐσὺ ποιὸς εἶσαι πού κρίνεις τὸν δοῦλο τοῦ ἄλλου; Μόνο μπροστὰ στὸν Κύριό του στέκεται ἢ πέφτει. Καὶ βέβαια θὰ σταθεῖ. Γιατί ὁ Θεὸς ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸν κρατήσῃ ὄρθιο».

Ἐκκλ. 11, 9: «Βάδιζε τοὺς δρόμους σου μὲ καρδιὰ ἄμωμη καὶ ἔχε γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατί γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ σὲ ὀδηγήσῃ ὁ Θεὸς σὲ κρίση».

Παροιμ. 13, 10: «Ὅποιοι ἔχουν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους εἶναι σοφοί».

Σοφία Σειράχ 13, 13: «Κοίταξε καλὰ καὶ φυλάξου προσεκτικά, γιατί περπατᾷς φέροντας μαζί σου τὴν πτώση σου (τὸ θάνατό σου δηλαδή)».

Τοῦ Βασιλείου: «Ἡ ἀκριβὴς κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ σου σοῦ παρέχει αὐτάρκη χειραγώγηση πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν ἔχεις στὸ νοῦ σου τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν θὰ ἐπαρθεῖς ποτέ· καὶ θὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὸν ἑαυτὸ σου, ἂν προσέχεις τὸν ἑαυτὸ σου.

Ἐπαθες, ἄνθρωπε, αὐτὸ πού κατηγορεῖς παρατηρεῖς βέβαια μὲ προσοχὴ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, τὸ δικό σου ὅμως ἐλάττωμα δὲν τὸ σκέπτεσαι καθόλου.

Πραγματικὰ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο ἀπὸ ὅλα, νὰ ἔχεις ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατί δὲν εἶναι μόνο τὸ μάτι πού

τριον ἀμάρτημα καταβλέπων, βραδύς ἐστι πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἐλαττωμάτων ἐπίγνωσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Ἐρεῦνα σαυτὸν πλεῖον, ἢ τὰ τῶν πέλας.

5 Τῷ μὲν γὰρ αὐτὸς κερδανεῖς, τῷ δ' οἱ πέλας.

Γνωῖθι σεαυτὸν, ἄριστε, πόθεν καὶ ὅστις ἐτύχθης.

Ρεῖά κεν ὧδε τύχης κάλλεος ἀρχετύπου.

Διδύμου.—Τὸ εἰδέναι τινὰ ὅτι ἀγνοεῖ, σοφίας ἐστίν· ὡς καὶ τὸ εἰδέναι ὅτι ἠδίκησε, δικαιοσύνης.

10 Ἰω. Χρυσοστόμου.—Οὗτος μάλιστα ἐστίν ὁ ἑαυτὸν εἰδῶς, ὁ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι νομίζων.

Κλήμεντος:

Εἰ βούλει γνωῖναι Θεόν, προλαβὼν γνωῖθι σαυτὸν.

Ἀντιφάνους:

15 Εἰ θνητὸς εἶ, βέλτιστε, θνητὰ καὶ φρόνει.

Δημοσθένους—Οἶμαι τὸ μέλλον ἅπασιν ἀνθρώποις ἄδηλον· καὶ μικροὶ καιροί, μεγάλων πραγμάτων αἴτιοι γίνονται. Διὸ δεῖ μετριάζειν ἐν ταῖς εὐπραξίαις, καὶ προορωμένους τὸ μέλλον φαίνεσθαι.

20 Ἡρακλείτου.—Ἡράκλειτος, νέος ὢν, πάντων γέγονε σοφώτερος, ὅτι ἤδει ἑαυτὸν μηδὲν ὄντα.

Σωκράτους.—Σωκράτης ᾤετο μηδὲν εἰδέναι, πλὴν αὐτὸ τοῦτο, ὅτι μηδὲν οἶδεν· τοὺς δὲ λοιπούς, μηδὲ τοῦτο εἰδέναι.

Οἱ μὲν σφοδρῶς πυρέττοντες τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ρώμην, οἱ 25 δ' ἐν τοῖς βασιλείοις παροικοῦντες, τὸν νοῦν καὶ τὰ ἥθη πεφύκασιν διαφθείρεσθαι, εἰ μὴ τό, «Γνωῖθι αὐτόν», συχνῶς ἑαυτοῖς ἐπιλέγουσιν.

βλέπει πρὸς τὰ ἔξω ἀλλὰ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν ὄραση γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς μας, ἐνῶ βλέπει εὐκρινέστατα τὸ ξένο ἀμάρτημα, εἶναι βραδυκίνητος πρὸς τὴν ἐπίγνωση τῶν δικῶν του ἑλαττωμάτων.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τὸν ἑαυτό σου ἐξέταζε πιὸ πολὺ, ὄχι τὸ γείτονά σου.
Μὲ τὸ ἓνα θὰ κερδίσεις ἐσύ, μὲ τ' ἄλλο ὁ γείτονάς σου.
Μάθε τὸν ἑαυτό σου, ἄριστε, ἀπὸ ποῦ ἔγινες καὶ ποιὸς εἶσαι.
Κι εὐκόλα ἔτσι θὰ πετύχεις τὸ ἀρχέτυπο κάλλος.

Τοῦ Διδύμου: Τὸ νὰ γνωρίζει κάποιος ὅτι γνωρίζει, εἶναι γνώρισμα σοφίας, ὅπως καὶ τὸ νὰ γνωρίζει ὅτι ἀδίκησε, εἶναι γνώρισμα δικαιοσύνης.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Αὐτὸς πρὸ πάντων εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι δὲν εἶναι τίποτε.

Τοῦ Κλήμεντα: " Ἄν θέλεις νὰ γνωρίσεις τὸν Θεό, γνώρισε προηγουμένως τὸν ἑαυτό σου.

Τοῦ Ἀντιφάνη:

Ἄφου εἶσαι, φίλτατε, θνητός, καὶ σὰν θνητὸς νὰ σκέφτεσαι.

Τοῦ Δημοσθένη: Εἶναι, νομίζω, τὸ μέλλον ἄγνωστο γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μικρὲς χρονικὲς στιγμὲς γίνονται αἰτίες γιὰ μεγάλα πράγματα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ δείχνομε μετριοπάθεια ὅταν μᾶς συμβαίνουν εὐτυχῆ γεγονότα, καὶ νὰ φαινόμεστε ὅτι προβλέπομε τὸ μέλλον.

Τοῦ Ἡρακλείτου: Ὁ Ἡράκλειτος ὅταν ἦταν νέος ἔγινε σοφώτερος ἀπὸ ὅλους, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι δὲν ἦταν τίποτε.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης νόμιζε ὅτι δὲν ἤξερε τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ μόνο, ὅτι δὲν ἤξερε τίποτε. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι δὲν τὸ ξέρουν οὔτε αὐτό.

Ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ σφοδρὸ πυρεττὸ χάνουν τὴν ὀρεξη καὶ τὴ δύναμή τους, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν στὰ βασιλικά ἀνάκτορα συνήθως διαφθείρονται ὡς πρὸ τὸ νοῦ καὶ τὴ συμπερι-

Φιλήμονος:

Εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας, ὡς θνητὸς ἄκουσον.

Ἄν μακρὰ πτύης, φλεγματίῳ κρατῆ περισσῶ.

Ἄν εὐϊματῆς, ταῦτα πρὸ σοῦ προβάτιον εἶχεν.

5 Ἄν χρυσοφορῆς, τοῦτο τύχης ἐστὶν ἔπαρμα.

Ἄν πλούσιος ἦς, τοῦτο χρόνων ἄδηλος ἰσχύς.

Ἄν ἀλαζονεύῃ, τοῦτο ἀνοίας ἐστὶ φρύαγμα.

Ἄν δὲ σωφρονῆς, τοῦτο Θεοῦ δῶρον ὑπάρχει.

Ἡ δὲ σωφροσύνη πάρεστιν, ἐὰν μετρηῆς σεαυτόν.

10 *Θαλῆ.*— Χαλεπὸν δὲ ἑαυτὸν γνῶναι, ἀλλὰ μακάριον· ζῆν γὰρ κατὰ φύσιν.

Πλάτωνος.— Οἱ οὐκ εἰδότες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδέν, οἰόμεθα τὰ πάντα εἰδέναι· οὐκ ἐπιτρέποντες δὲ ἀλλήλοις, ἃ μὴ ἐπιστάμεθα πράττειν, ἀναγκαζόμεθα ἁμαρτάνειν αὐτοὶ πράττοντες.

15 *Μενάδρου:*

Κατὰ πολλῶν ἐστὶν οὐ καλῶν εἰρημένων.

Τό, Γνῶθι σεαυτὸν χρησιμώτερον γὰρ ἦν,

Τό, Γνῶθι τοὺς ἄλλους.

Ξενοφῶντος.— Οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τὰ ἐπιτήδεια ἐ-
20 αυτοῖς ἴσασι, καὶ διαγινώσκουσιν ἃ τε δύνανται, καὶ ἃ μὴ. Καὶ
ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες, πορίζονται τε ὧν δέονται καὶ εὖ
πράττουσιν· ὡς δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι, ἀναμάρτητοι γί-
νονται καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν.

Οὗτος ἔμοιγε δοκεῖ, ὃ μὴ εἰδῶς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν, ἀγνο-
25 εῖν ἑαυτόν. Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερόν, ἔφη, ὅτι μὲν διὰ τὸ εἰδέναι
ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ ἰσχύουσιν ἄνθρωποι· διὰ δὲ τὸ ἐψεῦ-
σθαι ἑαυτῶν, πλεῖστα κακά;

φορᾶ τους, ἔαν δὲν ὑπενθυμίζουν συνέχεια στὸν ἑαυτό τους τὸ «γνῶθι σαυτόν».

Τοῦ Φιλήμονα.

ῥΟντας ἄνθρωπος, αὐτὸ νὰ ξέρεις, καὶ θὰ μείνεις γιὰ πάντα.

Τοῦ Σωτᾶτου:

ῥΑν κι εἶσαι βασιλιάς, ἄκουσε σὰν θνητός·

ῥΑν φτύνεις μακριά, νικᾷς μ' ἓνα μικρὸ φτύμα.

ῥΑν φορᾷς ὠραῖα ρουῖχα, αὐτὰ πρὶν ἀπὸ σένα πρόβατο τὰ εἶχε.

ῥΑν φορᾷς χρυσά, αὐτὸ εἶναι τῆς τύχης ἔπαρση.

ῥΑν εἶσαι πλούσιος, αὐτὸ ἄδηλο πόσα χρόνια θὰ κρατήσῃ.

ῥΑν ἀλαζονεύεσαι, αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀνόητη ἔπαρση.

ῥΑν εἶσαι φρόνιμος, αὐτὸ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Κι ἡ σωφροσύνη μένει, ἂν βάζεις μέτρο στὸν ἑαυτό του.

Τοῦ Θαλῆ: Δύσκολο νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου, ἀλλ' εἶναι μακάριο. Γιατί ζεῖς σύμφωνα μὲ τὴ φύση.

Τοῦ Πλάτωνα: ῥΕμεῖς πού δὲν γνωρίζομε τίποτε, ὅπως λέγει ὁ λόγος, νομίζομε ὅτι γνωρίζομε τὰ πάντα. Κι ἐπειδὴ δὲν ἐπιτρέπομε ὁ ἓνας στὸν ἄλλον νὰ πράττομε ὅσα δὲν ξέρομε, ἀναγκαζόμαστε νὰ κάνομε τὸ σφάλμα νὰ τὰ πράττομε οἱ ἴδιοι.

Τοῦ Μενάνδρου:

Γιὰ πολλοὺς δὲν εἶναι καλὰ εἰπωμένο,

τὸ ῥγνώρισε τὸν ἑαυτό σου· χρησιμότερο θὰ ἦταν

τὸ ῥγνώρισε τοὺς ἄλλους·

Τοῦ Ξενοφάντα: ῥΟσοι ἔχουν γνώση τοῦ ἑαυτοῦ τους, ξέρουν τί εἶναι κατάλληλο γι' αὐτούς, καὶ γνωρίζουν τί μποροῦν νὰ κάνουν καὶ τί ὄχι. Καὶ πράττοντας ὅσα γνωρίζουν, προσπορίζονται ὅσα χρειάζονται καὶ εἶναι εὐτυχεῖς. Καὶ ἀπέχοντας ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν γνωρίζουν, δὲν κάνουν λάθη καὶ διαφεύγουν τὸ νὰ δυστυχοῦν.

Αὐτός, νομίζω, ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του, αὐτός πού δὲν γνωρίζει τὴ δύναμή του. Δὲν εἶναι λοιπὸν φανερό, εἶπε, ὅτι, μὲ τὸ νὰ γνωρίζουν τὸν ἑαυτό τους οἱ ἄνθρωποι ἐπιτυγχάνουν πλεῖστα ὅσα ἄ-

*Ἐπὶ μηδενὶ ἐπαρθῆς ἀλλοτρίῳ προτερήματι. Εἰ δ' ἵππος ἔλε-
γεν ἐπαιρόμενος, ὅτι Καλός εἰμι, ἀνεκτὸν ἦν· σὺ δὲ ὅταν λέγεις,
ὅτι Ἴππον καλὸν ἔχω, ἴσθι ὅτι ἐφ' ἵππῳ ἀγαθῷ μέγα φρονεῖς. Τί
οὖν ἔστι σόν; Χρησις φαντασιῶν, ἣν ὅταν κατὰ φύσιν ἔχῃς, τότε
ἐπάρθητι· τότε γὰρ ἐπὶ τῷ σῷ πλεονεκτήματι ἐπαρθήσῃ.*

*Χείλωνος.— Χείλων ἐρωτηθεὶς, Τί τὸ χαλεπώτατον, Τὸ γινώ-
σκειν ἑαυτόν, ἔφη. Χρήσιμον γὰρ εἰς νουθεσίαν καὶ ἀλαζόνων,
οἳ ὑπὲρ τὴν ἑαυτῶν δύναμιν φλυαροῦσιν.*

γαθά, ἐνῶ κἀνοντας λάθος γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἐπισωρεύουν πλούσια κακά;

Νὰ μὴ νιώσεις ἔπαρση γιὰ κανένα προτέρημα ξένο. Ἐὰν βέβαια τὸ ἄλογο ἔλεγε μὲ περηφάνεια, Εἶμαι ὠραῖο, θὰ ἦταν ἀνεκτὸ. Ἐσὺ ὅμως ὅταν λές, "Ἐχω ὠραῖο ἄλογο, νὰ ξέρεις ὅτι ὑπερηφανεύεσαι γιὰ ἓνα καλὸ ἄλογο. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἐδῶ τὸ δικό σου; Χρησιμοποιεῖς φαντασίες, πὺ ὅταν τὶς ἔχεις ἐσὺ κατὰ φύση, τότε νὰ καυχιέσαι. Γιατί τότε θὰ νιώσεις ἔπαρση γιὰ δικό σου πλεονέκτημα.

Τοῦ Χείλωνα: "Ὅταν ρώτησαν τὸν Χείλωνα, Ποιὸ εἶναι τὸ δυσκολώτερο πράγμα, εἶπε· Τὸ νὰ ἔχεις γνώση τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατί εἶναι χρήσιμο πρὸς νοθεσία ἐκείνων πὺ ἀλοζονεύονται, οἱ ὁποῖοι φλυαροῦν γιὰ πράγματα πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους.

ΛΟΓΟΣ ΝΖ.
Περὶ χρηστότητος.

Λουκᾶ 6, 35.— «Ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανεῖζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες, καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ Ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς».

5 Ἐφ. 4, 32.— «Γίνεσθε εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ καὶ εὐσπλαγχοὶ, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχάρισατο ὑμῖν».

Κολ. 3, 12.— «Ἐνδύσασθε σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα».

10 Παροιμ. 2, 21.— «Χρηστοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ».

Χριστὸς χρηστός ὢν, καὶ ἰδὼν τὸ πλάσμα αὐτοῦ, οὔτε ἀνῆκεν αὐτούς, οὔτε κατέλιπε φειδόμενος αὐτῶν.

Βασιλείου.— Τὸ «κατ' εἰκόνα» ἔχω ἐν τῷ λογικὸς εἶναι, τὸ δὲ
15 «καθ' ὁμοίωσιν» γίνομαι ἐν τῷ χρηστός γενέσθαι.

Τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν, ἀνδρείου τε καὶ ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς τοῖς δὲ ὑποπεπτωκόσι χρηστόν εἶναι καὶ προῶν, μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι διαφέροντος.

20 Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.— Τὸ κατὰ πάντα τρόπον τοῦ ἀγαθοῦ ἔστερημένον, οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὔτε ἦν, οὔτε ἔστιν, οὔτε ἔσται, οὔτε εἶναι δύναται.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ἀγαθὸν χρηστότητι νικᾶν θρασύτητα καὶ βελτίους ποιεῖν τοὺς ἀδικοῦντας, οἷς καρτεροῦμεν πά-
25 σχοντες.

ΛΟΓΟΣ ΝΖ΄. Γιὰ τὴν καλωσύνη.

Λουκᾶ 6, 35: «Κάνετε τὸ καλὸ καὶ δανεῖζετε χωρὶς νὰ ἐλπίζετε τίποτε, καὶ θὰ εἶναι ὁ μισθὸς σας πολὺς καὶ θὰ εἶστε παιδιὰ τοῦ Ὑψίστου, γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι καλὸς γιὰ τοὺς ἀχάριστους καὶ τοὺς κακοὺς».

Ἐφ. 4, 32: «Νὰ γίνεστε καλοὶ ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο καὶ σπλαχνικοί, κάνοντας χάρη στὸν ἑαυτὸ σας, καθὼς καὶ ὁ Θεὸς σᾶς ἔκανε χάρη στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ».

Κολ. 3, 12: «Ἀποχτῆστε καρδιὰ σπλαχνική, καλωσύνη, ταπεινοφροσύνη, μακροθυμία, πραότητα».

Παροιμ. 2, 21: «Οἱ γεμάτοι καλωσύνη θὰ γίνουν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς καὶ θὰ ἀπομείνουν σ' αὐτὴ ὅσοι δὲν ἔχουν κακία».

Ὁ Χριστὸς, ὄντας γεμάτος καλωσύνη καὶ βλέποντας τὰ δημιουργήματά του νὰ εἶναι σὲ τέτοια κατάσταση, οὔτε ἀδιαφόρησε οὔτε τὰ ἐγκατέλειψε ἀπὸ λύπη γι' αὐτά.

Τοῦ Βασιλείου: Τὸ «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ τὸ ἔχω μὲ τὸ νὰ εἶμαι λογικὸς, ἐνῶ γίνομαι «ὅμοιος μ' αὐτόν», μὲ τὸ νὰ γίνω καλός.

Τὸ νὰ κάνει κάποιος ὑποχείριους ἐκείνους ποὺ τοῦ ἀντιτάσσονται, εἶναι γνώρισμα πραγματικὰ γενναίου καὶ ἄρχοντα. Τὸ νὰ εἶναι ὅμως στοὺς ὑποχείριούς του καλὸς καὶ ἐπιεικής, εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ διαφέρει ἀπὸ ὄλους ὡς πρὸς τὴ μεγαλοφροσύνη καὶ τὴν ἡμερότητα.

Τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη: Ἐκεῖνο ποὺ στερεῖται ἀπὸ κάθε ἄποψη τὸ ἀγαθὸ, πουθενὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο οὔτε ὑπῆρχε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει, οὔτε μπορεῖ νὰ ὑπάρξει.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι καλὸ νὰ νικᾶ κανεὶς τὴ θρασύτητα μὲ τὴν καλωσύνη καὶ νὰ κάνει καλύτερους ἐκείνους ποὺ ἀδικοῦν, πρὸς τοὺς ὁποίους δείχνουμε ὑπομονὴ νὰ μᾶς κακοποιοῦν.

Πᾶσι μὲν ἴσθι χρηστός, πλέον δὲ τοῖς ἔγγιστα
Ζήτει Θεοῦ σοι χρησιότητα, χρηστός ὢν.

Τί χρησιότητος δόγμα συντομώτερον;
Τοιοῦτος ἴσθι τοῖς φίλοις καὶ τοῖς πέλας,

5 Οἴους σεαυτῷ τούσδε τυγχάνειν θέλεις.

Ἰω. Χρυσοστόμου. – Οὐκ εὐεργετῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ κολά-
ζων ἀγαθός ἐστι καὶ φιλόανθρωπος ὁ Θεός. Καὶ γὰρ αἱ κολάσεις
αὐτοῦ καὶ αἱ τιμωρίαι μέγιστον εὐεργεσίας μέρος εἰσὶν· ἐπεὶ καὶ
ιατρός, οὐχ ὅταν εἰς παραδείσους καὶ λειμῶνας ἐξάγῃ τὸν κά-
10 μνοντα μόνον, οὐδ' ὅταν εἰς θαλανεῖα καὶ κολυμβήθρας ὑδά-
των, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἄσιτον κελεύῃ διαμεῖναι, ὅταν τέμνῃ, ὅταν
πικρὰ προσάγει φάρμακα, τότε καὶ ἱατρός ἐστὶν ὁμοίως, καὶ τὴν
αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσιν πλέον.

Γρηγορίου Νύσσης. – Ὁ τῇ φύσει ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν πάν-
15 των παρεκτικός.

Ἰδιον πάντως ἀγαθοῦ, τὸ ὠφελεῖν.

Δημοσθένους. – Οὐ τοσοῦτον ὁ λόγος, ὅσον χρηστός τρόπος
πείθειν δύναται.

Ποσιδίππου:

20 Οἷσιν ὁ τρόπος ἐστὶν εὐτακτος,

Τουτέοισι καὶ θίος συντέκταται.

Τέχνη μὲν γνωρίμου ἐκτησάμην πολλούς·

Διὰ τὸν τρόπον δὲ τοὺς πλείστους φίλους.

Θεμιστοκλέους – Θεμιστοκλῆς χωρίον πωλῶν, ἐκέλευσε
25 κηρύττειν, ὅτι καὶ γείτονα χρηστὸν ἔχει

Μενάνδρου:

Σὺ μὲν παραινεῖς ταῦτα ὅσα σοι πρόπει,

Ἐμὲ δὲ ποιεῖν τὸ καθήκον οὐχ ὁ σὸς λόγος,

Εὐ ἴσθι ἀκριβῶς ὁ δ' ἴδιος πείθει τρόπος

30 Οὐδεὶς πονηρὸν πράγμα χρηστός ὢν ποιεῖ

Οὐ παντελῶς δεῖ τοῖς πονηροῖς ἐπιτρέπειν.

Ἄλλ' ἀντιτάττεσθαι· εἰ δὲ μή, τ' ἄνω κάτω

Ἡμῶν ὁ θίος λήσει μεταστραφεῖς ὄλος.

Σὲ ὅλους νὰ εἶσαι καλὸς καὶ πιὸ πολὺ στοὺς πιὸ κοντινοὺς.
 Νὰ ζητεῖς τὴν καλωσύνη τοῦ Θεοῦ γιὰ σένα ὄντας καλὸς.
 Ποιὸ δίδαγμα εἶναι πιὸ σύντομο ἀπὸ τὴν καλωσύνη;
 Τέτοιος νὰ εἶσαι στοὺς φίλους καὶ στοὺς διπλανοὺς σου,
 ὅποιοι θέλεις νὰ εἶναι σ' ἐσένα ἐκεῖνοι.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δὲν εἶναι ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς εὐεργετώντας μόνο, ἀλλὰ καὶ τιμωρώντας. Καθόσον οἱ κολασμοὶ καὶ οἱ τιμωρίες του εἶναι μεγάλο μέρος τῆς εὐεργεσίας του. Γιατὶ καὶ γιατρὸς δὲν εἶναι κανεὶς μόνο ὅταν βγάζει τὸν ἄρρωστο σὲ κήπους καὶ λιβάδια ἢ καὶ λουτρὰ καὶ δεξαμενὲς νερῶν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δίνει ἐντολὴ νὰ μείνει χωρὶς φαγητὸ, ὅταν ἐγχειρίζεται καὶ δίνει πικρὰ φάρμακα εἶναι καὶ τότε ὅμοια γιατρὸς καὶ δείχνει περισσότερο τὴν ἀγάπη του στὸν ἄνθρωπο.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: "Οποῖος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀγαθοῦ, παρέχει καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ.

Γνώρισμα ὅπωςδήποτε τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ νὰ εὐεργετεῖ.

Τοῦ Δημοσθένη: Δὲν εἶναι τόσο ὁ λόγος, ὅσο ὁ καλὸς τρόπος πού μπορεῖ νὰ πείθει.

Τοῦ Ποσιδίπου:

"Οποῖων ὁ τρόπος ἔχει τάξη,
 αὐτῶν ἔχει τάξη καὶ ἡ ζωὴ.

Μὲ τὴν τέχνη ἀπόκτησα γνώριμους πολλοὺς·
 μὲ τὸν τρόπο μου ὅμως τοὺς πιὸ πολλοὺς φίλους.

Τοῦ Θεμιστοκλῆ: Ὁ Θεμιστοκλῆς πουλώντας ἓνα χωράφι εἶπε στὸν κήρυκα νὰ λέγει, ὅτι ἔχει καὶ καλὸ γείτονα.

Τοῦ Μενάνδρου.

Ἐσὺ μὲ συμβουλεύεις ὅσα ἀρμόζουν σ' ἐσένα,
 τὸ νὰ κάνω ὅμως ἐγὼ τὸ καθῆκον μου, δὲν εἶναι ὁ λόγος σου,
 νὰ τὸ ξέρεις καλά, πού μὲ πείθει, ἀλλὰ ὁ τρόπος σου.

Κανένας πού εἶναι καλὸς δὲν κάνει κανένα κακό.

Δὲν πρέπει νὰ παραδινοῦμαστε χωρὶς ὄρους στοὺς κακοὺς,
 ἀλλὰ ν' ἀντιτασσόμαστε ἄλλιῶς ἢ ζωὴ μας,
 χωρὶς νὰ νιώσουμε, θ' ἀναποδογυριστεῖ ὀλόκληρη.

Λευκίπτου.— Χρησιότης τυγχάνουσα μὲν χάριτος, ἔτι μᾶλλον αὖξεται, προπηλακισθεῖσα δέ, εἰς ὀργὴν ἐρεθίζεται.

Περίθου:

Πολλῶν χρημάτων, τὸ χρηστὸν εἶναι λυσιτελέστερόν ἐστι.

5 *Τρόπος ἐστὶ χρηστὸς ἀσφαλέστερος νόμου.*

Τὸν μὲν γὰρ οὐδεὶς ἂν διαστρέψαι ποτέ

Ρήτωρ δύναιτο· τὸν δ' ἄνω τε καὶ κάτω

Λόγος ταράσσωσιν πολλάκις λυμαίνεται.

Τοῦ Λευκίππου: Ἡ καλωσύνη, ὅταν δέχεται τὸ εὐχαριστῶ, μεγαλώνει ἀκόμη περισσότερο, ἐνῶ ὅταν προσβληθεῖ, ἐρεθίζεται καὶ θυμώνει.

Τοῦ Περίθου.

Ἐκ πολλῶν ἄλλων ἢ καλωσύνη εἶναι τὸ ὠφελιμότερον.
Ὁ καλὸς τρόπος εἶναι πρὸ ἀσφαλῆς ἀπὸ τοῦ νόμου,
γιατί, ἐνῶ αὐτὸν κανένας ποτὲ νὰ τὸν διαστρέψει
δὲν μπορεῖ ρήτορας, ὅμως τὸ νόμον ἀνω κάτω
φέροντάς τὸν ὁ λόγος πολλὰς φορές τὸν καταστρέφει.

ΛΟΓΟΣ ΝΗ΄.

Περὶ νόμου.

Ἰω. 8, 16-17.— «Ἡ κρίσις ἣ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι ὁ μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με. Καὶ ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, "Ὅτι δύο ἀνθρώπων μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν».

Ρωμ. 2, 12.— "Ὅσοι ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀποσλοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται».

Παροιμ. 9, 10.— «Τὸ νόμον γνῶναι, διανοίας ἐστίν ἀγαθῆς».

Σοφία Σειραχ 21, 11.— «Ὁ φυλάσσων νόμον Κυρίου, κρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ».

Βασιλείου.— Εἰ τὰ ἄλογα ἐπινοητικὰ καὶ φυλακτικὰ τῆς
10 αὐτῶν σωτηρίας εἰσὶ, καὶ οἶδε τὸ αἵρετόν αὐτοῦ καὶ τὸ φευκτὸν ἰχθύς, τί ἐροῦμεν ἡμεῖς οἱ λόγοις τετμημένοι, καὶ νόμοις πεπαυδευμένοι, ἐπαγγελίαις προτραπέντες, Πνεύματι σοφισθέντες, εἶτα τῶν ἀλόγων ἰχθύων ἀλογώτερον τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατιθέμενοι, μὴ πειθόμενοι τῷ νόμῳ ὑπείκειν;

15 Οὐ δυνατὸν σωθῆναι μὴ ποιῶντα τὰ κατ' ἐντολήν τοῦ Θεοῦ ἔργα, οὔτε τὸ παριδεῖν τι τῶν προστεταγμένων ἀκίνδυνον. Δεινὴ γὰρ ἡ ἔπαρσις, κριτὰς ἡμᾶς τοῦ νομοθέτου καθέξεσθαι, καὶ τοὺς μὲν ἐγκρίνειν τῶν νόμων, τοὺς δὲ παραπέμπεσθαι. Εἰ γὰρ δεῖ τέλειον εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον, ἀνάγκη πᾶσα
20 διὰ πάσης ἐντολῆς καταρτισθῆναι, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πλη-

ΛΟΓΟΣ ΝΗ΄.

Περὶ νόμου.

Ἰω. 8, 16-17: «Ἡ κρίση μου εἶναι δίκαιη, γιατί δὲν εἶμαι μόνος, ἀλλὰ ἐγὼ καὶ αὐτὸς ποὺ μ' ἔστειλε. Καὶ στὸ νόμο σας ἔχει γραφεῖ, "Ὅτι ἡ μαρτυρία δύο ἀνθρώπων εἶναι ἀληθινή».

Ρωμ. 2, 12: «Ὅσοι ἀμάρτησαν χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὸ νόμο, θ' ὀδηγηθοῦν στὴν ἀπώλεια χωρὶς νὰ κριθοῦν μὲ τὸ νόμο. Κι' ὅσοι πάλι ἀμάρτησαν γνωρίζοντας τὸ νόμο, θὰ κριθοῦν μὲ κρητήριο τὸ νόμο».

Παροιμ. 9, 10: «Ἡ γνώση τοῦ νόμου μαρτυρεῖ ἀγαθὴ διάνοια».

Σοφία Σειράχ 21, 11: «Ὅποιος φυλάσσει τὸ νόμο τοῦ Κυρίου, κρατεῖ τὰ νοήματα αὐτοῦ».

Τοῦ Βασιλείου: Ἄν τ' ἄλογα ζῶα ἐπινοοῦν τρόπους γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὴ σωτηρία τους καὶ γνωρίζει, γιὰ παράδειγμα, τὸ ψάρι τί πρέπει νὰ προτιμήσει καὶ τί ν' ἀποφύγει, τί θὰ ποῦμε ἐμεῖς ποὺ ἔχουμε τιμηθεῖ μὲ λόγους καὶ ἔχομε παιδευθεῖ μὲ νόμους, ποὺ ἔχομε προτραπεῖ μὲ τὶς ἐπαγγελίες καὶ ἔχομε λάβει σοφία ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ρυθμίζομε ὅσα μᾶς ἀφοροῦν πρὸ παράλογα ἀπὸ τὰ ἄλογα ψάρια καὶ δὲν θέλομε νὰ ὑπακούσουμε στὸ νόμο;

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σωθεῖ κάποιος ἂν δὲν ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, οὔτε εἶναι ἀκίνδυνο νὰ παραβλέπει κάτι ἀπὸ ὅσα ἔχουν προσταχθεῖ. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ πρᾶγμα ἡ ἔπαρση, νὰ γινόμαστε ἐμεῖς κριτὲς τοῦ νομοθέτη, κι ἄλλους ἀπὸ τοὺς νόμους του νὰ τοὺς ἐγκρίνομε, ἄλλους νὰ τοὺς παραβαίνομε. Γιατί, ἂν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι τέλειος, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταρτιστεῖ μὲ ὅλες τὶς ἐντολές, καὶ νὰ γίνῃ τέλειος στὸ μέτρο ποὺ δίνει ὁ Χριστός⁴⁵.

ρώματος τοῦ Χριστοῦ· ἐπεὶ, κατὰ τὸν θεῖον νόμον, καὶ καθαρὸν ἢ τὸν τελούμενον, ἂν μὴ τέλειον καὶ ὀλόκληρον, ἀπρόσδεκτον εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Εἰ μὲν οὖν ἐμείναμεν ὅπερ ἤμεν καὶ 5 τὴν ἐντολὴν ἐφυλάξαμεν, ἐγενόμεθα ὅπερ οὐκ ἤμεν.

Ὡς ἡδιόν τι μανθάνειν, ἢ διδάσκειν περὶ Θεοῦ.

Λόγῳ μὲν εὐσεβοῦντες ὀλίγα, ἔργῳ δὲ πλείονα· καὶ τῇ τηρήσει τῶν νόμων μάλλον, ἢ τῷ θαυμάζειν τὸν νομοθέτην, τὸ περὶ αὐτὸν φίλτρον ἐπιδεικνύμενοι.

10 Νόμοις ὑπόκεισαι καὶ κανόσι Δεσποτικοῖς, καθ' οὓς σὲ προσήκει ζῆν. Καὶ τοῦτο ἀπὸ σαυτοῦ πρώτον κατανόησον, ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ σου πανταχόθεν τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑπόκειται παραγέλμασιν. Ἐλαβες καὶ σῶμα παρὰ τοῦ Κτίσαντος, πέντε αἰσθήσεων εἰς τὰς τῆς ζωῆς χρείας οἰκονομούμενον. Εἰσὶ δὲ οὐδὲ 15 αὐταὶ ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι, ἀλλ' ἐκάστη δούλη νόμων ἐστί. Καὶ πρώτος ἀκούει ὁ ὀφθαλμὸς Βλέπε, φησὶν, καὶ θεώρει ἃ βλέπειν καλόν· καί, βέλτιον ἐκκόπτειν αὐτόν, ὅταν ἄτακτα βλέπη καὶ ἐπιζήμια. Ἐχει καὶ ἡ ἀκοὴ παράγγελμα, καὶ ἡ γλῶσσα καὶ αἱ λοιπαὶ ὁμοίως

20 Οὔτε πλέοντας παρὰ τόπον ὀρμεῖν ἀσφαλές, οὔτε ζῶντας παρὰ νόμον διοῦν ἀκίνδυνον.

Νόμους φυλάττων, τοὺς φόβους ἔξω βαλεῖς·

Φόβου γὰρ ἔξω πᾶς ὁ τοῦ νόμου φύλαξ.

Δύο μὲν τὰ διάγοντα ἡμᾶς ἐστί· φύσις καὶ νόμος· κρατεῖ δὲ 25 τοῦ νόμου ἢ φύσις.

Ἰω. Χρυσσοστόμου.— Ἰσασι καὶ οἱ νόμοι τὰ ἐξ ἀνάγκης συγγινώσκειν ἁμαρτήματα.

Εἶδη τῶν νόμων τρία· νόμος ὁ τῆς φύσεως, νόμος ὁ τοῦ γράμματος ὁ τῷ Μωϋσεῖ δοθείς, νόμος ὁ τῆς χάριτος.

30 Ζαλεύκου.— Ζάλευκος ὁ τῶν Λοκρῶν νομοθέτης, τοὺς νόμους τοῖς ἀραχνίοις εἶπεν ὁμοίους εἶναι. Καὶ γὰρ εἰς ἐκεῖνα ἐὰν

Καθόσον, σύμφωνα με τὸν θεῖο νόμο, κι ἂν ἀκόμα αὐτὸ ποῦ γίνε-
ται εἶναι καθαρὸ, ἂν δὲν εἶναι τέλειο καὶ ὀλοκληρωμένο, δὲν εἶναι
δεκτὸ σὲ θυσία ἀπὸ τὸν Θεό⁴⁶.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου. " Ἄν εἶχαμε μείνει σ' αὐτὸ ποῦ εἴμα-
σταν καὶ εἶχαμε φυλάξει τὴν ἐντολή, θὰ εἶχαμε γίνεи αὐτὸ ποῦ δὲν
ἤμαστε.

Πόσο εὐχάριστο εἶναι νὰ μαθαίνεις κάτι γιὰ τὸν Θεὸ ἢ νὰ
διδάσκεις!

Νὰ λέμε λίγα λόγια γιὰ εὐσεβεία καὶ νὰ διδάσκομε αὐτὴν πε-
ρισσότερο μὲ εὐσεβῆ ἔργα· καὶ ἐπίσης μὲ τὴν τήρηση μᾶλλον τῶν
νόμων, παρὰ μὲ τὸ θαυμασμὸ πρὸς τὸ νομοθέτη, νὰ δείχνουμε τὴν
ἀγάπη μας πρὸς αὐτόν.

Σὲ νόμους εἶσαι ὑποκείμενος καὶ κανόνες Δεσποτικούς, σύμ-
φωνα μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ζεῖς. Κι αὐτὸ κατανόησέ το πρῶ-
τα ἀπὸ ἑσένα τὸν ἴδιο, ἀφοῦ καὶ ἡ ψυχὴ σου ὑπόκειται ἀπὸ παντοῦ
στὰ παραγγέλματα τῆς ἀρετῆς. " Ἐλαβες ἀπὸ τὸ Δημιουργό σου
καὶ σῶμα, ποῦ ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ πέντε αἰσθήσεις στὶς ἀνάγκες
τῆς ζωῆς. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε αὐτές ἐλεύθερες κι αὐτόνομες, ἀλλὰ
κάθε μιὰ εἶναι δούλη τῶν νόμων. Καὶ πρῶτα ἀκούει τὸ μάτι· Νὰ
βλέπεις, λέγει, καὶ νὰ παρατηρεῖς ὅ,τι εἶναι καλὸ νὰ βλέπεις. Καὶ
ἐπίσης, καλύτερα εἶναι νὰ τὸ θγάξεις ὅταν βλέπει ἄτακτα καὶ ἐπι-
ζήμα⁴⁷. " Ὑπάρχει παραγγελημα καὶ γιὰ τὴν ἀκοή, καὶ τὴ γλώσσα,
καὶ ὅμοια καὶ γιὰ τὶς ἄλλες αἰσθήσεις.

Οὔτε ταξιδεύοντας εἶσαι ἀσφαλισμένος νὰ ἀγκυροβολεῖς ἔξω
ἀπὸ τὸ λιμάνι, οὔτε ζώντας ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο εἶναι ἀκίνδυνο.

Τοὺς νόμους φυλάγοντας θ' ἀπομακρύνεις τοὺς φόβους.

Γιατὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ φόβο ὁ φύλακας τοῦ νόμου.

Δύο εἶναι αὐτὰ ποῦ μᾶς κυβερνοῦν, ἡ φύση καὶ ὁ νόμος· ἡ φύ-
ση ὁμως ἐπικρατεῖ τοῦ νόμου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γνωρίζουν καὶ οἱ νόμοι νὰ συγχωροῦν
τὰ κατ' ἀνάγκη ἁμαρτήματα.

Τρία εἶναι τὰ εἶδη τῶν νόμων· ὁ νόμος τῆς φύσης, ὁ νόμος τοῦ
γράμματος ποῦ δόθηκε στὸν Μωϋσῆ, καὶ ὁ νόμος τῆς χάριτος.

Τοῦ Ζαλεύκου: " Ὁ Ζάλευκος, ὁ νομοθέτης τῶν Λοκρῶν, εἶπε

ἐμπέση μυῖα ἢ κώνωψ κατέχεται· ἐὰν δὲ σφήξ ἢ μέλισσα, διαρρήξασα ἀφίσταται. Ἐν τοῖς νόμοις ἐὰν ἐμπέση πένης συνέχεται, ἐὰν δὲ πλούσιος ἢ δυνατὸς λέγειν, διαρρήξας ἀποτρέχει.

Σόλωνος.— Σόλων ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος, πῶς ἄριστα αἱ πόλεις οἰκοῦνται, ἔφη· Ἐὰν μὲν οἱ πολῖται τοῖς ἄρχουσι πείθονται, οἱ δὲ ἄρχοντες τοῖς νόμοις.

Δημάδους.— Τοῖς μὲν δούλοις ἡ ἀνάγκη νόμος, τοῖς δὲ ἐλευθέροις ὁ νόμος ἀνάγκη.

Ἐπικτήτου.— Νόμος βούλεται μὲν εὐεργετεῖν βίον ἀνθρώπων, οὐ δύναται δὲ ὅταν αὐτοὶ βούλωνται πάσχειν. Ἐν γὰρ τοῖς πειθομένοις ἐνδείκνυται τὴν ἰδίαν ἀρετήν.

Ὡσπερ τοῖς νοσοῦσιν ἰατροὶ σωτῆρες, οὕτω καὶ τοῖς ἀδικουμένοις οἱ νόμοι.

Νόμοι ἀληθέστατοι οἱ δικαιοτάτοι.

15 Νόμῳ καὶ ἄρχοντι καὶ τῷ σοφωτέρῳ εἴκειν κόσμιον.

Τὰ παρὰ νόμον γινόμενα, ἀντὶ μὴ γινομένων εἰσὶν.

Δημοσθένους.— Δημοσθένης ὁ ρήτωρ ἔφη, πόλεως εἶναι τὴν ψυχὴν τοὺς νόμους. Ὡσπερ γὰρ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει, οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται.

20 Κύρου.— Ὁ αὐτὸς ἐρωτηθεὶς, Τίνας ἀδίκους νομίζεις εἶναι; Τοὺς μὴ χρωμένους, εἶπε, τῷ νόμῳ.

Θεοφράστου.— Ὀλίγων οἱ ἀγαθοὶ νόμων δέονται· οὐ γὰρ τὰ πράγματα πρὸς τοὺς νόμους, ἀλλ' οἱ νόμοι πρὸς τὰ πράγματα τίθενται.

25 Ἀνωνύμου.— Κρατίστην εἶναι δημοκρατίαν, ἐν ἧ ὁἱ πάντες ὡς τύραννον φοβοῦνται τὸν νόμον.

Ἀρχεσιλάου.— Ἀρχεσίλαος ἔλεγεν· Ὡσπερ ὅπου φάρμακα πολλὰ καὶ ἰατροὶ πολλοὶ ἐνταῦθα νόσοι πλεῖστοι, οὕτω δὴ καὶ ὅπου νόμοι πλεῖστοι, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἀδικίαν μεγίστην.

ὅτι οἱ νόμοι εἶναι ὅμοιοι μὲ ἰστούς ἀράχνης. Ἐὰν δηλαδὴ πέσει σ' αὐτούς μιᾷ μύγα ἢ ἓνα κουνούπι αἰχμαλωτίζεται, ἂν ὅμως πέσει σφήκα ἢ μέλισσα τὸν διασπᾶ καὶ φεύγει. Καὶ στοὺς νόμους, ἂν πέσει ὁ φτωχὸς πιάνεται, ἂν ὅμως πλούσιος καὶ δυνατὸς σὰ λόγια, τοὺς διασπᾶ καὶ φεύγει.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλωνας ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Πῶς διοικοῦνται οἱ πόλεις ἀριστα, εἶπε· Ἐὰν οἱ πολῖτες ὑπακούουν στοὺς ἀρχόντες καὶ οἱ ἀρχόντες στοὺς νόμους.

Τοῦ Δημάδη: Στοὺς δούλους νόμος εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἐνῶ στοὺς ἐλεύθερους ὁ νόμος εἶναι ἀνάγκη.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὁ νόμος θέλει βέβαια νὰ ἀνακουφίσει τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, δὲν μπορεῖ ὅμως ὅταν αὐτοὶ θέλουν νὰ ὑποφέρουν. Γιατὶ φανερώνει τὴν ἀρετὴ του σ' ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν σ' αὐτόν.

Ὅπως στοὺς ἀρρωστούς σωτῆρες τοὺς εἶναι οἱ γιατροί, ἔτσι καὶ σὲ ὅσους ἀδικοῦνται εἶναι οἱ νόμοι.

Οἱ πιὸ σωστοὶ νόμοι εἶναι οἱ πιὸ δίκαιοι.

Στὸ νόμο, στὸν ἀρχοντα καὶ στὸν πιὸ σοφὸ πρέπον εἶναι νὰ ὑποχωρεῖ κανεὶς.

Ὅσα γίνονται παρὰ τὸ νόμο, εἶναι σὰ νὰ μὴν ἔγιναν.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὁ ρήτορας Δημοσθένης εἶπε ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς πόλης εἶναι οἱ νόμοι. Γιατὶ, ὅπως ἓνα σῶμα πέφτει ὅταν χάσει τὴν ψυχὴ του, ἔτσι καὶ ἡ πόλη καταλύεται ἂν δὲν ὑπάρχουν νόμοι.

Τοῦ Κύρου: Ὁ Κύρος ὅταν τὸν ρώτησαν, Ποιοὶ νομίζεις πῶς εἶναι ἀδικοί, εἶπε· Ὅσοι δὲν ζοῦνε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους.

Τοῦ Θεοφράστου: Οἱ καλοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ λίγους νόμους. Γιατὶ δὲν ὑπάρχουν τὰ πράγματα γιὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ οἱ νόμοι νομοθετοῦνται γιὰ τὰ πράγματα.

Ἄνωνύμου: Ἡ καλύτερη δημοκρατία εἶναι ἐκείνη στὴν ὁποία ὅλοι φοβοῦνται τὸ νόμο σὰν βασιλιά.

Τοῦ Ἀρκεσιλάου: Ὁ Ἀρκεσίλαος ἔλεγε· Ὅπως ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ φάρμακα καὶ πολλοὶ γιατροί, ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ πολλές ἀσθένειες, ἔτσι ἀκριβῶς καὶ ὅπου ὑπάρχουν πολλοὶ νόμοι, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πιὸ μεγαλύτερη ἀδικία.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ΄.

Περὶ λογικοῦ καὶ λογισμοῦ.

Λουκᾶ 6, 45.— «Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά».

Κορ. Β' 10, 4-5.— «Τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.

Παροιμ. 15, 24· 12, 14.— «Ὀδοὶ ζωῆς διανοήματα συνετοῦ· ἀπὸ τῶν διανοημάτων αὐτοῦ πλησθήσεται ἀνὴρ ἀγαθῶν».

Παροιμ. 12, 5.— Λογισμοὶ δικαίων κρίματα.

Παροιμ. 19, 21.— Πολλοὶ λογισμοὶ ἐν καρδίᾳ ἀνδρός, ἡ δὲ βουλή τοῦ Θεοῦ κρατήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα».

Σοφία Σειραχ 27, 4 — «Ἐν σεισμάτι κοσκίνου διαμείνει 15 κοπρία· οὕτως σκύβαλα ἀνθρώπου ἐν λογισμῷ αὐτοῦ

Βασιλείου.— Ἐκ λογικοῦ γὰρ καὶ ἀλόγου, κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν πρὸς φυσιολογίαν πλάσμα, ὥσπερ τινὰ κένταυρον, συνθεῖς ὁ Δημιουργὸς ὄλον τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀνθρωπομόρφῳ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως στέρνων ἄνωθεν μέρει, τὸ ἀπὸ ὀμφαλοῦ ἕως ὀσφύος καθάπερ ἵππου, φύσιν (πρὸς τε τὰς γαστροὺς ἡδονὰς κτηνῶδες ὑπάρχον καὶ πρὸς τὰς μίξεις ἀλόγως κινούμενον) 20 κάτωθεν φέρον προσήρμοσεν· οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τὸ λογικὸν ἐξαρπάζεσθαι βουληθεῖς, ἀλλὰ τῷ λογικῷ ὑποβεβλημένον ἔχοντι τὸ ἄλογον μέρος, ἠνιοχεῖσθαι πρὸς τὰς τῆς φύσεως 25 ἀνάγκας, πανσόφως ἐνθεῖς

Ἰδίου.— Ὁ τὴν θείαν ἀπάθειαν κατορθῶσαι σπουδάξων, ἀδούλωτον παντὶ πάθει ὀφείλει φυλάξαι τὸν ἑαυτοῦ λογισμόν.

ΛΟΓΟΣ ΝΘ΄

Γιὰ τὸ λογικὸ καὶ τὸν λογισμό.

Λουκᾶ 6, 45: «Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν θησαυρὸν τῆς καρδιᾶς του βγάζει ἀγαθὰ, ἐνῶ ὁ πονηρὸς ἀπὸ τὸν πονηρὸν θησαυρὸν του βγάζει πονηρά».

Κορ. Β' 10, 4-5: «Τὰ ὄπλα τῆς δικῆς μας μάχης δὲν εἶναι σαρκικά, ἀλλὰ ἀντλοῦν δύναμη ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ γκρεμίσουν ὄχυρά. Μ' αὐτὰ ἀνατρέπουμε συλλογισμοὺς ψεύτικους καὶ κάθε ἀλαζονεία καὶ ἔπαρση κατὰ τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ, κι αἰχμαλωτίζομε κάθε ἔννοια, κάνοντάς την νὰ ὑπακούει στὸν Χριστὸ».

Παροιμ. 15, 24· 12, 14: «Οἱ λογισμοὶ τοῦ συνετοῦ εἶναι δρόμοι ζωῆς. Ἀπὸ τίς σκέψεις του ὁ ἀγαθὸς θὰ πλημμυρίσει ἀπὸ ἀγαθὰ».

Παροιμ. 12, 5: «Οἱ λογισμοὶ τῶν δικαίων εἶναι σωστὲς κρίσεις».

Παροιμ. 19, 21: «Πολλοὶ λογισμοὶ γεννιοῦνται στὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σκέψη ὅμως μόνο τοῦ Θεοῦ θὰ μείνει στὸν αἰῶνα».

Σοφία Σειράχ 27, 4: «Στὸ κοσκίνισμα μένουν τὰ σκουπίδια· παρόμοια καὶ τὰ σκύβαλα μένουν στὸ λογισμὸ τοῦ ἀνθρώπου».

Τοῦ Βασιλείου: Ἀπὸ λογικὸ μέρος καὶ ἄλογο, σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ φύση τοῦ πράγματος, σὰν κάποιον κένταυρο, συνθέτοντας ὁ Δημιουργὸς ὅλον τὸν ἄνθρωπο, στὸ ἄνω ἀνθρωπόμορφο μέρος, ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ στέρνα, ἔφερε καὶ ἔνωσε μαζί του τὸ σύμφωνο μὲ τὴ φύση τοῦ ἵππου κάτω μέρος ἀπὸ τὸν ὀμφαλὸ ὡς τὴ μέση, ποῦ εἶναι ὅπως τοῦ ζώου ὡς πρὸς τὶς ἡδονὲς τῆς κοιλιᾶς, καὶ κινεῖται σὰν κτῆνος πρὸς τὶς συννευρέσεις. Δὲν ἤθελε νὰ ὑποδουλώνεται τὸ λογικὸ ἀπὸ τὸ ἄλογο μέρος, ἀλλὰ παρεχώρησε πάνσοφα νὰ ἔχει ὑποταγμένο στὸ λογικὸ τὸ ἄλογο μέρος καὶ νὰ ἡνιοχεῖται πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς φύσης.

Τοῦ ἰδίου: Ὅποιος φροντίζει νὰ κατορθώσει τὴ θεία ἀπάθεια ὀφείλει νὰ φυλάξει τὸ λογισμὸ του ἀδούλωτο σὲ κάθε πάθος.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Κρείσσων λογισμὸς πράξεων ἢ χρημάτων· τὰ μὲν γὰρ τῆς φθορᾶς ἐστίν, ὁ δὲ ἴσταται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Διὰ τοῦτο περὰ τοῖς στρουθίοις, ἵνα φύγη παγίδα· καὶ διὰ τοῦτο λογισμὸς τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα
5 ἐκφύγωσιν ἁμαρτήματα.

Οὐ παύεται λογισμοὺς ἢ διάνοια τίκτουσα· σὺ δὲ τοὺς μὲν φαύλους ἔκτελλε, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς γεώργει.

Κλήμεντος.— Οὐχ ἡ τῶν πράξεων ἀποχὴ δικαιοῖ τὸν πιστόν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐννοιῶν ἀγνεία καὶ εἰλικρίνεια.

10 Πλουτάρχου.— Ἐπισκοπεῖ τῷ μὲν ἡλίῳ πολλάκις τὰ νέφη, τῷ δὲ λογισμῷ τὰ πάθη.

Ἐκ μὲν τοῦ ποδὸς τὴν ἄκανθαν, ἐκ δὲ τῆς ἀλόγου ψυχῆς τὴν ἄγνοιαν ὑπεξελέσθαι δεῖ.

Φιλήμονος.— Ὁ τῷ λογισμῷ πάντα παρ' ἑαυτῷ σκοπῶν, τὸ
15 κακὸν ἀφαιρεῖ, τὰγαθὸν δὲ λαμβάνει.

Ἰσοκράτους.— Ἄ ἂν σοι λογιζομένῳ βέλτιστα, ταῦτα τοῖς ἔργοις ἐπιτέλει.

Δεῖ ὥσπερ ἐξ εὐνομουμένης πόλεως φυγαδεύειν στασιασ-
στὴν ἄνθρωπον, οὕτως ἐκ τῆς ψυχῆς τὸν πρὸς τὰ φαῦλα κεκλι-
20 κότα λογισμόν.

Τῷ γὰρ πάθει τοῦ σώματος καὶ τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς συνο-
μολογεῖν ἀνέχεται.

Ἐπικτήτου.— Ἄ μὴ δεῖ ποιεῖν, μὴδὲ ὑπονοοῦ ποιεῖν.

Πυθαγόρου.— Αἰσχρὸν τοῖς τῶν μελιττῶν δωρήμασι γλυκά-
25 ζοντα τὴν κατάποσιν, τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον πικράζειν, τὸν λόγον,
τῇ κακίᾳ.

Θεάγους.— Τὸ γὰρ ἀντέχειν μὴ δύνασθαι τοῖς πόνοις, ἐπι-
κρατεῖν δὲ τὴν ἡδονήν, οἰκειὸν ἐστὶ τῷ ἀλόγῳ μέρει τῆς ψυχῆς
ἃ δὲ προαίρεσις ἐν ἀφμοτέροις αὐτοῖς γίνεται, καὶ τῷ λόγον
30 ἔχοντι μέρει τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ ἀλόγῳ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Ὁ λογισμὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ πράξεις ἢ πράγματα. Γιατὶ αὐτὰ ὀδηγοῦνται στὴ φθορὰ, ἐνῶ ὁ λογισμὸς μένει.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Γι' αὐτὸ τὰ σπουργίτια ἔχουν φτερὰ, γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὶς παγίδες· καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχει ὁ λογισμὸς στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ ν' ἀποφεύγουν τὰ ἁμαρτήματα.

Δὲν παύει ὁ νοῦς νὰ γεννᾷ λογισμοὺς· ἐσὺ ὅμως νὰ ξερριζῶνεις τοὺς φαύλους, ἐνῶ τοὺς καλοὺς νὰ τοὺς καλλιεργεῖς.

Τοῦ Κλήμεντα: Δὲν δικαιώνει τὸν πιστὸ ἢ ἀποχὴ ἀπὸ πράξεις, ἀλλὰ ἡ ἀγνότητα τῶν ἐννοιῶν καὶ ἡ εἰλικρίνεια.

Τοῦ Πλουτάρχου: Πολλὲς φορὲς σκοτεινιάζουν τὸν ἥλιο τὰ σύννεφα, ἐνῶ τὸ λογισμὸ τὰ πάθη.

Πρέπει ἀπὸ τὸ πόδι νὰ ἀφαιροῦμε τὸ ἀγκάθι καὶ ἀπὸ τὴν ἄλογη ψυχὴ τὴν ἄγνοια.

Τοῦ Φιλήμονα: Ὅποιος ἐξετάζει ὅλο τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ λογισμὸ ἀφαιρεῖ τὸ κακὸ καὶ παίρνει τὸ καλὸ.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Ὅσα φαίνονται ἄριστα στὴ σκέψη σου, αὐτὰ νὰ κάμνεις στὴν πράξη.

Ὅπως ἀπὸ μιὰ εὐνομούμενη πόλη πρέπει νὰ διώχνομε τὸν στασιαστικὸ ἀνθρώπο, ἔτσι κι ἀπὸ τὴν ψυχὴ νὰ ἐξαλείφομε τὸ λογισμὸ ποὺ κλίνει πρὸς τὰ φαῦλα.

Μὲ τὸ πάθος τοῦ σώματος δέχεται νὰ συγκατίθεται καὶ τὸ νοερὸ τῆς ψυχῆς.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὰ κάνεις, οὔτε νὰ σκέφτεσαι νὰ τὰ κάνεις.

Τοῦ Πυθαγόρα: Εἶναι αἰσχρὸ γιὰ ἐκείνους ποὺ γλυκαίνουν τὴν κατάποσή τους μὲ τὸ δῶρο τῶν μελισσῶν, νὰ πικραίνουν τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, τὸ λόγο, μὲ τὴν κακία τους.

Τοῦ Θεάγη: Τὸ νὰ μὴν μπορεῖ κάποιος ν' ἀντέξει στοὺς πόνους, ἀλλὰ νὰ ἐπικρατεῖ ἢ ἡδονή, εἶναι οἰκεῖο στὸ ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως καὶ στὰ δύο αὐτὰ μεσολαβεῖ ἡ προαίρεση γίνεται οἰκεῖο καὶ στὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ στὸ ἄλογο.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Περὶ ἀφροσύνης, ἄφρονος καὶ ἀνοήτου,
καὶ ἀπαιδεύτου καὶ μωροῦ.

Ματθ. 7, 26.— «Πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους καὶ μὴ ποι-
ῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωροῦ».

Κορ. Α' 14, 20.— «Μὴ παιδιά γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ
κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε».

5 Παροιμ. 17, 21.— «Καρδία ἄφρονος, ὀδύνη τῷ κτησαμένῳ
αὐτήν».

Ἐκκλ. 10, 12-13.— «Χεὶλῆ ἄφρονος καταποντιοῦσιν αὐτόν.
Ἄρχῃ λόγων στόματος αὐτοῦ ἀφροσύνη, καὶ ἔσχάτη στόματος
αὐτοῦ περιφέρεια πονηρά».

10 Παροιμ. 16, 27.— «Ἄνῆρ ἄφρων ὀρύσει ἑαυτῷ κακά, ἐπὶ δὲ
τῶν ἑαυτοῦ χειλέων θησαυρίζει πῦρ».

Παροιμ. 18, 2.— «Οὐ χρεῖαν ἔχει σοφίας ἐνδεὴς φρενῶν·
μᾶλλον γὰρ ἄγεται ἀφροσύνη».

Σοφία Σειράχ 22, 13.— «Μετὰ ἄφρονος μὴ πληθύνῃς λό-
15 γους, καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πορεύου».

Σοφία Σειράχ 22, 11.— «Ἐπὶ νεκρῷ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ
φῶς καὶ ἐπὶ μωροῦ κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ σύνεσις».

Σοφία Σειράχ 22, 15.— «Ἄμμον καὶ ἄλας καὶ βῶλον σιδη-
ροῦν ἀκοπώτερον ὑπενεγκεῖν, ἢ ἄνθρωπον ἄφρονα».

20 Σοφία Σειράχ 4, 27.— «Μὴ ὑποστρώσης ἀνθρώπῳ μωροῦ
σεαυτόν.

Σοφία Σειράχ 8, 17.— «Μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλεύου».

Σοφία Σειράχ 22, 7.— «Συγκολλῶν ὄστρακον, ὁ διδάσκων
μωρόν».

25 Αἴσχος νόμιζε τὴν φρενῶν ἀκοσμίαν.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Γιά τήν ἀφροσύνη, τόν ἄφρονα καί ἀνόητο,
καί ἀπαίδευτο καί μωρό.

Ματθ. 7, 26: «Καθένας πού ἀκοῦει τὰ λόγια μου καί δέν τὰ ἐφαρμόζει, μοιάζει μέ ἄνθρωπο μωρό».

Κορ. Α' 14, 20: «Νά μὴ γίνεστε παιδιὰ στό νοῦ, ἀλλά νήπια στήν κακία, ἐνῶ στὰ μυαλά νά γίνεστε τέλειοι».

Παροιμ. 17, 21: «Ἡ καρδιά τοῦ ἀνόητου εἶναι πόνος γιά ἐκεῖνον πού τήν ἔχει».

Ἐκκλ. 10, 12-13: «Τὸ στόμα τοῦ ἀνόητου θά τόν βουλιάξει. Ἡ ἀφροσύνη ἀποτελεῖ ἀρχή τῶν λόγων τοῦ στόματός του καί τέλος τοῦ στόματός του ἀπαίσια πλάνη».

Παροιμ. 16, 27: «Ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος σκάβει γιά τόν ἑαυτό του συμφορές καί πάνω στὰ χεῖλη του θησαυρίζει φωτιά».

Παροιμ. 18, 2: «Δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ σοφία ὁ φτωχὸς στό νοῦ, ἀλλά μάλλον τὸν κυβερνᾷ ἡ ἀνοησία».

Σοφία Σειράχ 22, 13: «Μὴ μιᾶς πολὺ μέ ἀνόητο καί μὴ συναναστρέφεις τὸν ἀνόητο».

Σοφία Σειράχ 22, 11: «Κλάψε γιά νεκρό, γιατί χάθηκε τὸ φῶς του. Κλάψε ὅμως καί γιά τὸν ἀνόητο, γιατί χάθηκε ἡ σύνεσή του».

Σοφία Σειράχ 22, 15: «Εἶναι πιὸ εὔκολο νά σηκώσεις ἄμμο καί ἀλάτι καί ἓνα βῶλο σίδηρο, παρὰ νά ὑποφέρεις ἓναν ἀνόητο».

Σοφία Σειράχ 4, 27. Μὴ βάλεις στρῶμα τὸν ἑαυτό σου σὲ ἄνθρωπο ἀνόητο».

Σοφία Σειράχ 8, 17: «Μὴν σκέφτεσαι μαζί μέ τὸν ἀνόητο».

Σοφία Σειράχ 22, 7: «Ὁποῖος διδάσκει ἀνόητο, εἶναι σὰ νά προσπαθεῖ νά κολλήσει ὄστρακο».

Ντροπή νά θεωρεῖς τὴν ἔλλειψη κοσμιότητος τοῦ νοῦ.

Βασιλείου.— Ὡσπερ οἱ ἀσθενοῦντες χρήξουσιν ἰατρικῆς, οὕτω σοφίας ἄφρονες ἐπιδέονται.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Αἰσchrῶν νέον γέροντος ἀσθενέστερον
 5 Εἶναι, γέροντα δ' ἀφρονέστερον νέου.
 Ἦχοι θαλάσσης ἀνδρὸς ἄφρονος λόγοι,
 Θλίβοντες ἀκτάς, οὐ πιαίνουσι χλόαν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐδέν οὕτω ποιεῖ μωρούς, ὡς πονηρία.
 Ὅταν γάρ ὑπουλος ἦ, ὅταν ἀχάριστος, ὅταν οὐδέν ἠδικημένος
 10 λυπῆ, πῶς οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας ἐξοίσοι δεῖγμα;

Φίλωνος— Πέφυκεν ἄφρων ἐπὶ μηδενὸς αἰσθάνεσθαι πρά-
 γματος ἢ ἐστάναι καὶ ἔστιν αὐτῶν ζωὴ πᾶσα κρεμαμένη, βάσιν
 ἀκράδαντον οὐκ ἔχουσα.

Μεῖζον ἀνθρώπῳ κακὸν ἀφροσύνης οὐδέν ἐστι, τῷ ἴδιον
 15 τοῦ λογιστικοῦ γένους τὸν νοῦν ζημιωθέντι.

Πέφυκεν ὁ ἄφρων αἰεὶ ἐπὶ τὸν ἀρθὸν (ἀργὸν) λόγον κινού-
 μενος, ἠρεμία καὶ ἀναπαύσει δυσμενῆς εἶναι.

Οὔτε ἀρώστου πληγὴν, οὔτε ἀνοήτου ἀπειλὴν δεῖ εὐλα-
 βεῖσθαι.

20 Πλουτάρχου.— Ὁδηγὸν τυφλὸν λαβεῖν καὶ σύμβουλον ἀνό-
 ητον ἴσον ἐστίν.

Οὐχ οὕτω τοῖς ὀρφανοῖς παισίν, ὡς τοῖς ἀνοήτοις ἀνδράσιν
 ἐπιτρόπους δεῖ παρεῖναι.

Οἱ ἐλαφροὶ τῶν ἀνθρώπων ὥσπερ τὰ κενὰ τῶν ἀγγείων εὐ-
 25 βάστακτοι τοῖς ὠτίοις εἰσίν.

Κακόσιτός ἐστι πρὸς τὸν συμφέροντα λόγον ἢ τῶν ἀνοήτων
 ψυχῆ, οὐ παραδεχομένη τὸν σώζοντα νοῦν ὥσπερ φάρμακον.

Κράτητος.— Κράτης ἀπείκαζε τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώ-
 πων τοῖς τρυπάνοις ἄνευ γὰρ δεσμοῦ καὶ ἀνάγκης μηδὲν ἐθέ-
 30 λειν τῶν δεόντων ποιεῖν.

Σέξτου.— Οὔτε ἐν ἰχθύσι φωνὴν, οὔτε ἐν ἀπαιδεύτοις ἀρετὴν
 δεῖ ἐπιζητεῖν.

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως οἱ ἄρρωστοὶ χρειάζονται τὴν ἰατρικήν, ἔτσι καὶ οἱ ἀνόητοὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σοφία.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Ντροπὴ νὰ εἶναι ὁ νέος πρὸ ἀδύναμος ἀπὸ γέροντα
καὶ ὁ γέροντας πρὸ ἀνόητος ἀπὸ νέο.

Τὰ λόγια τοῦ ἀνόητου εἶναι σὰν τοὺς ἤχους τῆς θάλασσας,
ποὺ σκάζουν στὶς ἀκτές, ἀλλὰ δὲν τρέφουν τὸ χόρτο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν κάνει τόσο ἀνόητους τοὺς
ἀνθρώπους, ὅσο ἡ κακία. Γιατί, ὅταν εἶσαι ὑπουργός, ὅταν ἀχάρι-
στος, ὅταν προξενεῖς λύπη χωρὶς νὰ ἔχεις ἀδικηθεῖ, πῶς δὲν δίνεις
δειγμὰ τῆς πρὸ χειρότερης ἀνοησίας;

Τοῦ Φίλωνα: Ὁ ἀνόητος ἀπὸ τὴ φύση του σὲ κανένα πράγμα
δὲν αἰσθάνεται οὔτε στέκεται σ' αὐτό, καὶ ἡ ζωὴ τους ὅλη εἶναι
μετέωρη, χωρὶς νὰ ἔχει σταθερὴ βάση.

Μεγαλύτερο κακὸ ἀπὸ τὴν ἀφροσύνη δὲν ὑπάρχει κανένα γιὰ
τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχασε τὸ νοῦ, τὸ γνῶρισμα τοῦ λογιστικοῦ ὄντος.

Ὁ ἀνόητος ἀπὸ τὴ φύση του κινεῖται πάντα πρὸς τὸν μάταιο
λόγο, καὶ εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἡρεμίας καὶ τῆς ἀνάπαυσης.

Νὰ μὴ λαμβάνεις σοβαρὰ ὑπόψει οὔτε τὸ χτύπημα τοῦ ἀρρώ-
στου, οὔτε τὴν ἀπειλὴ τοῦ ἀνόητου.

Τοῦ Πλουτάρχου: Εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ λάβεις ὡς ὁδηγὸ ἓνα
τυφλὸ καὶ ὡς σύμβολο ἓναν ἀνόητο.

Δὲν χρειάζονται τόσο τὸ ὀρφανὰ παιδιὰ ἐπίτροπο, ὅσο οἱ
ἀνόητοὶ ἄνδρες.

Οἱ ἑλαφροὶ ἄνθρωποι, ὅπως τ' ἀδεια ἀγγεῖα, βαστάζονται εὐ-
κολὰ ἀπὸ τὰ αὐτιά τους.

Εἶναι δύστροπη ἡ ψυχὴ τῶν ἀνόητων γιὰ τὸ λόγο ποὺ συμφέ-
ρει, καὶ δὲν παραδέχεται σὰν φάρμακο τὸ νοῦ ποὺ σώζει.

Τοῦ Κράτητα: Ὁ Κράτης παρομοίαζε τοὺς ἀνόητους μὲ τὰ
τρυπάνια· γιατί, ἂν δὲν τοὺς δέσεις καὶ δὲν τοὺς ἐξαναγκάσεις, δὲν
θέλουν νὰ κάνουν τίποτε ἀπὸ ὅσα πρέπει.

Τοῦ Σέξτου: Δὲν πρέπει νὰ ψάχνει κανεὶς νὰ βρεῖ οὔτε σὰ
ψάρια φωνή, οὔτε ἀρετὴ στοὺς ἀπαιδέυτους.

Ζήνωνος – Τῶν τις ἐν ἀκαδημία νεανίσκων περὶ ἐπιτηδεύματων διελέγετο ἀφρονῶν, ὁ δὲ Ζήνων, Ἐὰν μὴ τὴν γλῶσσαν, ἔφη, εἰς νοῦν ἀποβρέξας διαλέγῃς, πολὺ πλείω ἔτι καὶ ἐν τοῖς λόγοις πλημμελήσεις.

5 *Δημάδους. – Δημάδης τοὺς Ἀθηναίους εἵκαζεν αὐλοῖς, ὧν, εἴ τις ἀφέλοι τὴν γλῶτταν, τὸ λοιπὸν οὐδὲν ἔστιν.*

Τοῦ Ζήνωνα: "Ένας νεαρός στήν ἀκαδημία μιλοῦσε ἀνόητα γιά τίς ἀσχολίες, καί ὁ Ζήνων τοῦ εἶπε: "Αν δέν μιλάς ἔχοντας μουσκέψει τή γλώσσα σου στό νοῦ, πολὺ περισσότερο ἀκόμα σὰ λόγια θά κάνεις λάθος.

Τοῦ Δημάδη: Ὁ Δημάδης παρομοίαζε τοὺς Ἀθηναίους μέ αὐλοῦς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ἂν κάποιος ἀφαιροῦσε τή γλώσσα τους, δέν ἀξίζουν τίποτε.

ΛΟΓΟΣ ΕΑ΄.

Περὶ ἀσωτίας.

Λουκᾶ 15, 13.— «Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως».

Ἐφ. 5, 18.— «Μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ ἐστὶν ἀσωτία».

5 Παροιμ. 29, 21.— «Ὅς κατασπαταλᾷ ἐκ παιδὸς ἀσώτως, οὐκέτης ἔσται, ἔσχατον δὲ ὀδυνηθήσεται ἐφ' ἑαυτῷ».

Σοφία Σειραχ 6, 3.— «Τὰ φύλλα σου καταφάγεται ἀσώτως, καὶ τοὺς καρπούς σου ἀπολέσεις, καὶ ἀφήσεις σεαυτῷ ὡς φύλλον ξηρόν».

10 Βασιλείου.— Οὐδὲ γὰρ φειδόμενα καθάπαξ πλούτου, ἐρριμένους χαμαὶ παρατρέχομεν ἀδελφούς, οὐδὲ τοῖς παισὶν ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις τὴν εὐπορίαν φυλάττοντες, ἀποκλείομεν τοῖς δεομένοις τὰς ἀκοάς, ἀλλὰ τὴν δαπάνην μετατιθέντες ἐπὶ τοῖς χεῖρουσι, καὶ τὸ φιλότιμον ἀκόνην πονηρίας ποιούμενοι τοῖς
15 ταύτην ἐπιτηδεύουσι. Πόσαι γὰρ ἢ πόσοι τῶν ἐνίων περιεστήκασιν τράπεζαν; Οἱ μὲν αἰσχυρῶς ρήμασι τὸν ἐστιάτορα θέλγοντες, οἱ δὲ ἀτόποις βλέμμασί τε καὶ σχήμασι τὸ τῆς ἀκρασίας ἐκκαίουσι πῦρ, οἱ δὲ τοῖς εἰς ἀλλήλους σκώμμασι γέλωτα τῷ κεκληκότι κατασκευάζειν ἐθέλοντες καὶ οὗτοι δὲ οὐ τὸ ἐστια-
20 θῆναι λαμπρῶς μόνον κερδαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας πεπληρωμένας πολυτελῶν δώρων κατάγουσιν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Τῆς αὐτῆς δυσχερείας ἐστὶ καὶ κτήσασθαι τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι.

ΛΟΓΟΣ ΕΑ΄. Γιά τήν άσωτία.

Λουκᾶ 15, 13: «Καί σέ λίγες μέρες ὁ μικρότερος γιός, ἀφοῦ μάζεψε τὰ ὑπάρχοντά του, ἀνεχώρησε γιά κάποια μακρινή χώρα, κι ἐκεῖ τὰ διεσκόρπισε ζώντας ἄσωτη ζωή».

Ἐφ. 5, 18: «Μήν πίνετε κρασί καί μεθᾶτε· αὐτό εἶναι ἄσωτία».

Παροιμ. 29, 21: «Ὅποιος κατασπαταλᾶ σέ ἄσωτίες ἀπό παιδί, θά καταντήσει δοῦλος καί στό τέλος θά νιώσει ὀδύνη γιά τόν ἑαυτό του».

Σοφία Σειράχ 6, 3: «Θά καταφάγεις τὰ φύλλα σου μέ τις ἄσωτίες σου καί θά χάσεις τοὺς καρπούς σου, καί ὅ,τι θ' ἀφήσεις στὸν ἑαυτό σου θά εἶναι φύλλο ξερό».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε ἐπειδὴ εἴμαστε κυριευμένοι τελείως ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιά τὸν πλοῦτο μας νὰ παραβλέπομε τοὺς πεσμένους στὴ γῆ ἀδελφούς μας, οὔτε, φυλάγοντας γιά τὰ παιδιά καί τοὺς ἄλλους συγγενεῖς τὴν εὐπορία, νὰ κλείνομε τὴν ἀκοή μας σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καί νὰ μεταφέρομε τὴ δαπάνη σὲ χειρότερα πράγματα καί νὰ κάνομε τὴ φιλοδοξία μας ἀκόνη τῆς πονηρίας γιά ἀνθρώπους πονηροῦς. Πόσες καί πόσοι τριγυρίζουν τὸ τραπέζι σου; Ἄλλοι πειράζουν τὸ μάγειρο μέ αἰσχρὰ λόγια, ἄλλοι μέ ἀγενῆ βλέμματα καί σχήματα ὑποδαυλίζουν τὴ φωτιὰ τῆς ἀκράτειας, καί ἄλλοι μέ πειράγματα μεταξύ τους θέλουν νὰ προκαλέσουν τὸ γέλιο ἐκείνου πού τοὺς ἔχει προσκαλέσει, καί αὐτοὶ ὅλοι δὲν κερδίζουν μόνο μὰ λαμπρὴ ἐστίαση, ἀλλὰ φεύγουν καί μέ τὰ χέρια γεμάτα πλούσια δῶρα.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι ἐξίσου δύσκολο καί ν' ἀποκτήσει κανεὶς ἕνα ἀγαθὸ πού δὲν τὸ ἔχει, κι ἀφοῦ τὸ ἀποκτήσει νὰ τὸ διατηρήσει.

Τοῦ μὲν γὰρ δαπανᾶν ἢ φιλοδοξία τοῖς πολλοῖς παρέχει τὸ πρόθυμον, οὗ δὲ ἀφανῆς ἢ ἐπίδοσις, καὶ τὸ παρέχειν ἀμβλύτερον.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Εἰ παιδὸς ἐπετρόπενες καὶ λαβῶν τὰ αὐτοῦ περιεώρας αὐτὸν ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντα, μυρίους ἂν εἶχες κατηγόρους καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην· τὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ λαβῶν καὶ οὕτω μάτην ἀναλίσκων, οὐχ ἡγῆ δῶσειν εὐθύνας;

Δίωνος.— Μηδέποτε μάτην χρήματα σπούδαζε ἀναλίσκειν, 10 ἐξ οὗ οὐδεμία προσγίνεται εὐκλεια. Πλοῦτος γὰρ ἀκριβοῦς οὐχ οὕτως ἐκ τοῦ πολλά λαμβάνειν, ὡς ἐκ τοῦ μὴ πολλά ἀναλίσκειν ἀθροίζεται.

Μενάνδρου:

Τοὺς τὸν ἴδιον διαπανῶντες ἀλογίστως βίον,
15 Τὸ καλῶς ἀκούειν, ταχὺ ποιεῖ πᾶσι κακῶς

Χίλωνος.— Δαπανώμενος ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, ὀλίγος ἔσῃ ἐφ' ἃ δεῖ.

Τὸ μὴ κεκτηῆσθαι πλοῦτον, βλάβην οὐ κομίζει τοσαύτην· τὸ δὲ τοῖς οὗσι κακῶς κεχρηῆσθαι, ἀπόλλυσι τὸν οὕτως, φασὶ κε-
χρημένου βίον.

20 Πλουτάρχου.— Ὁ τῶν ἀσώτων βίος, ὥσπερ καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων ἐκφέρεται.

Πλούσιον δὲ ἄσωτον θεασάμεος ἐλαίας ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, ἔφη· Εἰ οὕτως ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

Κυψέλλου.— Φειδόμενον κρεῖττον ἀποθανεῖν, ἢ ζῶντα ἐν-
25 δεῖσθαι.

Πλάτωνος.— Πλάτων ὁ σοφός, ἰδὼν μειράκιον εὐγενὲς ἀσώ-
τως τὴν γονικὴν οὐσίαν ἀναλώσαντα καὶ ἐπὶ θύραις πανδοχεί-
ου ἄρτον ἐσθίοντα καὶ ὕδωρ πίνοντα, πρὸς αὐτὸν ἔφη· Εἰ οὕ-
τως κατὰ γνώμην ἠρίστας, οὐκ ἂν οὕτως ἐδείπνεις.

30 Διογένους.— Ὁ αὐτὸς προσελθὼν τινι μειρακίῳ, καταβε-
βρωκότι τὰ πατρῶα, ἤτει αὐτὸν δέκα δραχμᾶς. Τοῦ δὲ τὴν αἰ-

Ἡ φιλοδοξία παρέχει στους πολλούς τὴν προθυμία τῆς δαπάνης, ἐνῶ ὅποιος δὲν φαίνεται πὺ δίνει, ἔχει καὶ τὴ διάθεση γιὰ παροχὴ ἀμβλύτερη.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἐὰν ἀναλάβανες τὴν ἐπιτροπεία ἐνὸς παιδιοῦ καὶ παίρνοντας τὴν περιουσία του ἀδιαφοροῦσες γιὰ τὸ ἴδιο πὺ βρίσκεται σὲ ἄθλια κατάσταση, θὰ εἶχες μύριους κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ θὰ εἶχες καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τὴν προβλεπόμενη τιμωρία. Τώρα πὺ ἔλαβες τὰ δῶρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ σπαταλᾶς ἔτσι μάταια, νομίζεις πὺς δὲν θὰ δώσεις λόγο;

Τοῦ Δίωνα: Ποτὲ νὰ μὴ φροντίζεις νὰ ξοδεύεις χρήματα ἄσκοπα, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν προέρχεται καμμιά δόξα. Γιατὶ πλοῦτος σωστὸς δὲν συγκεντρώνεται τόσο πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ παίρνει κανεὶς πολλὰ, ὅσο ἀπὸ τὸ νὰ μὴ ξοδεύει πολλὰ.

Τοῦ Μενάνδρου:

“Ὅποιους ἀσυλλόγιστα δαπανοῦν τὸ βίος τους, οἱ ἔπαινοι γρήγορα τοὺς ὀδηγοῦν ὅλους στὴν καταστροφή.

Τοῦ Χίλωνα: Ὅταν ξοδεύεις σὲ ἐκεῖνα πὺ δὲν πρέπει, θὰ σοῦ μείνουν λίγα γι' αὐτὰ πὺ πρέπει.

Τὸ νὰ μὴν ἔχεις πλοῦτο, δὲν προκαλεῖ καὶ τόση βλάβη, τὸ νὰ χρησιμοποιεῖς ὅμως κακῶς ὅσα ἔχεις, καταστρέφει, λένε, ἐκεῖνον πὺ χρησιμοποιεῖ ἔτσι τὸ βίος του.

Τοῦ Πλουτάρχου: Ἡ ζωὴ τῶν ἀσώτων σὰ νὰ πεθαίνει καθημερινὰ κηδεύεται.

“Ὅταν εἶδε ἕνα ἀσωτο πλούσιο νὰ τρώει ἐλιές καὶ νὰ πίνει νερὸ εἶπε: Ἐὰν ἔτρωγες τέτοιο πρωινό, δὲν θὰ δειπνοῦσες ἔτσι.

Τοῦ Κυψέλλου: Ὁ τσιγγούνης καλύτερα νὰ πεθάνει, παρὰ νὰ ἔναι ζωντανὸς φτωχός.

Τοῦ Πλάτωνα: Ὁ σοφὸς Πλάτων, βλέποντας ἕνα εὐγενῆ νεαρό, πὺ εἶχε ξοδέψει τὴν περιουσία τῶν γονιῶν του σὲ ἀσωτίες, νὰ τρώγει στὶς πόρτες ἐνὸς πανδοχείου ψωμὶ μόνο καὶ νὰ πίνει νερό, εἶπε: Ἐὰν ἤθελες νὰ τρῶς τέτοιο πρωινό, δὲν θὰ δειπνοῦσες ἔτσι.

Τοῦ Διογένη: Πηγαίνοντας σ' ἕνα νεαρό πὺ εἶχε κατασπαταλήσει τὴν πατρικὴ περιουσία, τοῦ ζητοῦσε δέκα δραχμές. Ὅταν

τίαν ἐρομένου, δι' ἣν παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ὀβολὸν λαμβάνει, παρὰ δὲ αὐτοῦ δραχμὰς δέκα αἰτεῖ, εἶπεν, ὅτι Παρὰ μὲν τῶν ἄλλων ἐλπίζω λήψεσθαι πολλάκις, παρὰ σοῦ δὲ οὐκέτι.

Ξενοφῶντος.— Οὐ γὰρ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπόν, ὥς τὸ λαβόντα στερηθῆναι.

Διφίλου:

*Εργον συναγαγεῖν σωρὸν ἐν πολλῷ χρόνῳ,

*Ἐν ἡμέρᾳ δὲ διαφορῆσαι ράδιον.

Ζήνωνος.— Ζήνων πρὸς τοὺς ἀπολογουμένους ὑπὲρ τῆς αὐ-
10 τῶν ἀσωτίας, καὶ λέγοντας ἐκ πολλοῦ περιόντος ἀναλίσκειν, ἔ-
λεγεν· Εἴ που καὶ τοῖς μαγείροις συγνώσεσθε, εἰ ἂν ἄλμυρὰ λέγω-
οι πεποιηκῆναι τὰ ὄψα, ὅτι πλῆθος ἄλῶν αὐτοῖς ὑπάρχει.

ἐκεῖνος τὸν ρώτησε τὸ λόγο, γιατί ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίρνει ὄβολο
κι ἀπὸ αὐτὸν ζητᾷ δέκα δραχμές, εἶπε· Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐλπίζω
νὰ ξαναπάρω πολλές φορές, ἐνῶ ἀπὸ σένα πλέον ὄχι.

Τοῦ Ξενοφώντα: Δὲν εἶναι τόσο φοβερὸ νὰ μὴ ἀποκτήσεις
ἀγαθὰ, ὅσο τὸ ν' ἀποκτήσεις καὶ νὰ τὰ στερηθεῖς.

Τοῦ Διφίλου:

Χρειάζεται κόπος σὲ χρόνο πολὺ νὰ συγκεντρώσεις πολλὰ,
νὰ τὰ ξοδέψεις ὅμως εἶναι εὐκόλο σὲ μιὰ μέρα.

Τοῦ Ζήνωνα: Ὁ Ζήνων σὲ ἐκείνους ποὺ δικαιολογοῦνταν γιὰ
τὴν ἀσωτία τους καὶ ἔλεγαν ὅτι ἔχουν πολλὰ καὶ ξοδεύουν, ἔλεγε·
Ἴσως θὰ συγχωρήσετε καὶ τοὺς μαγείρους, ἂν προβάλουν ὡς δι-
καιολογία, ὅτι ἔκαναν τὰ φαγητὰ ἀλμυρὰ ἐπειδὴ ἔχουν ἀφθονο
ἀλάτι.

ΛΟΓΟΣ ΕΒ΄.
Περὶ συνηθείας καὶ ἔθους.

Ρωμ. 7, 22-23.— «Συνήδομαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου».

5 Σοφ. Σολ. 14, 16.— «Χρόνῳ κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος, ὡς νόμος διεφυλάχθη».

Σοφία Σειράχ 23, 15.— «Ἄνθρωπος συνεθιζόμενος λόγοις ὄνειδισμοῦ, εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ παιδευθῆ».

Βασιλείου.— Οὔτε ἐν κηρῷ γράψαι δυνατόν, μὴ προκαταλε-
10 ἄναντα τοὺς ἐναποκειμένους χαρακτῆρας, οὔτε ψυχῇ θεῖα παραθέσθαι, μὴ τὰς ἐκ τοῦ ἔθους προλήψεις ἐξελόντα.

Οὐδὲν οὕτως ἐπιθυμητόν, ὡς μὴ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἀπολαύσεως εὐκαταφρόνητον γίνεσθαι· ὧν δὲ σπανία ἢ κτῆσις, περισπούδαστος ἢ ἀπόλαυσις.

15 Παλαιωθὲν γὰρ τραῦμα ψυχῆς καὶ τοῦ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθεῖσα, δυσίατός ἐστιν, ἢ καὶ παντελῶς ἀνίατος, ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἕξεως εἰς φύσιν μεθισταμένης

Ἔθους χωρισμὸς καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐστὶ δυσφορώτατος. Καί ποτε εἶδον ἐγὼ βοῦν ἐπὶ φάτνης δακρύνοντα, τοῦ συνόμου αὐ-
20 τοῦ καὶ ὁμοζύγου τελευτήσαντος.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Ρᾶον γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακία καὶ προσιοῦσαν διαφυγεῖν, ἢ προβαίνουσιν ἀνακόψαι καὶ φανῆναι ταύτης ἀνώτερος.

ΛΟΓΟΣ ΕΒ΄.

Γιὰ τὴ συνήθεια καὶ τὸ ἔθος.

Ρωμ. 7, 22-23: «Χαίρομαι μέσα μου μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, βλέπω ὅμως μέσα στὰ μέλη μου ἓνα ἄλλο νόμο ν' ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μου καὶ νὰ μὲ αἰχμαλωτίζει στὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, πού ὑπάρχει μέσα στὰ μέλη μου».

Σοφ. Σολ. 14, 16: «Ἡ ἄσεβῆς συνήθεια, δυναμωμένη ἀπὸ τὸ χρόνο, διαφυλάχθηκε ὅμοια μὲ νόμο.

Σοφία Σειράχ 23, 15: «Ὁ ἄνθρωπος πού συνήθισε σὲ λόγια χλευαστικά, δὲν θὰ διορθωθεῖ στὸν αἰῶνα».

Τοῦ Βασιλείου: Οὔτε στὴν κηρωμένη πλάκα εἶναι δυνατὸ νὰ γράψει κανεὶς, ἂν προηγουμένως λειαινόντας δὲν σθῆσει τὰ γράμματα πού εἶχαν μείνει, οὔτε στὴν ψυχὴ νὰ προσφέρει τὰ θεῖα διδάγματα, ἂν δὲν ἐξαλείψει τὶς προηγούμενες ἐπιδράσεις τοῦ ἔθους.

Τίποτε δὲν ὑπάρχει τόσο ἐπιθυμητὸ πού νὰ μὴν τὸ περιφρονήσομε μὲ τὴ συνεχῆ ἀπόλαυσή του· ὅσα ὅμως σπάνια ἀποχτοῦμε, ἢ ἀπόλαυσή τους εἶναι ἀχόρταγη.

Τραῦμα τῆς ψυχῆς πού πάλιωσε καὶ ἡ μελέτη τοῦ κακοῦ πού σταθροποιήθηκε μὲ τὸν καιρὸ εἶναι δυσκολοθεράπευτα ἢ καὶ τελείως ἀθεράπευτα, ἐπειδὴ συνήθως ἡ ἔξη μεταβάλλεται σὲ φύση.

Τὴ διακοπὴ μιᾶς συνήθειας εἶναι δύσκολο νὰ τὴν ὑποφέρουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα. Κάποτε μάλιστα εἶδα ἐγὼ ἓνα βόδι νὰ δακρῦζει στὴ φάτνη, ὅταν πέθανε ἐκεῖνο πού ἦταν μαζί του στὴ βοσκή καὶ στὸ ζυγὸ.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Εἶναι εὐκολώτερο νὰ μὴν ἐνδώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν κακία καὶ νὰ τὴν ἀποφύγεις ὅταν σὲ πλησιάζει, παρὰ νὰ τὴν ἀνακόψεις ὅταν προοδεύει καὶ νὰ φανεῖς ἀνώτερός της.

Δικτύω κομίζειν ὕδωρ καὶ πλίνθον πλύνειν εὐπετές, ἢ κακίαν φυτευθεῖσαν χρόνω πολλῷ ἐν ἀνθρώπου ψυχῇ ἐξελεῖν δυνατόν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν παρὰ ἀνθρώ-
5 ποις, ὡς συνηθείας παλαιᾶς τυραννίς

Τινὲς τῶν ἔξωθεν δευτέραν φύσιν τὴν συνήθειαν ἐκάλεσαν.

Δεινὸν ἢ συνήθεια κατασχεῖν πρὸς ἑαυτὴν καὶ μὴ συγχω-
ρῆσαι πάλιν διαναστῆναι ἐπὶ τὴν πρώτην ἕξιν τῆς ἀρετῆς

Ψυχὴ ἅπαξ ἁμαρτία σπείσαμένη καὶ ἀναλγήτως διατεθεῖ-
10 σα, πολλὴν παρέχει τῷ νοσήματι τὴν προσθήκην.

Πολλάκις τὴν φλόγα περὶ τὴν ἀρχὴν μὴ σβεννύντες, εἰς μέ-
γα νανάγιον κατήντησαν. Μὴ ἔχουσα γὰρ ἁμαρτία τὸν εἰς πρό-
σω προβῆναι κωλύοντα, ἵππῳ ἔοικε τὸν χαλινὸν ἀπορρίψαντι
καὶ τὸν ἀναβάτην κρημνίζοντι.

15 Κλήμεντος Ρώμης.— Ὁ γὰρ μισεῖ τις διὰ τὴν ἐπιούσαν τῇ
ἡλικίᾳ σύνεσιν, τοῦτο διὰ τὴν πολυχρόνιον τῶν κακῶν συνήθει-
αν πράττειν συναναγκάζεται, δεινὴν σύνοικον τὴν ἁμαρτίαν
παρειληφώς.

Βοιωτῶν ἔνιοι τοὺς χρεώστας οὐκ ἀποδιδόντας, εἰς ἀγορὰν
20 ἄγοντες, καθῆσαι κελεύουσιν· εἶτα κόφιον ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ·
ὃς δ' ἂν κοφινωθῇ, ἄτμος γίνεται. Δοκεῖ δὲ τοῦτο πεπονθέναι
καὶ ὁ Εὐριπίδου πατήρ, Βοιωτὸς ὢν τὸ γένος

Πέρσαις ὃ μὴ ποιεῖν ἔξεστιν, οὐδὲ λέγουσιν. Ἐὰν δέ τις πα-
τέρα κτείνῃ, λιτὸν αὐτὸν οἶονται· ἐὰν δέ τινα προστάξῃ βασι-
25 λεὺς μαστιγῶσαι, εὐχαριστεῖ ὡς ἀγαθοῦ τυχών, ὅτι αὐτοῦ ἐμνή-
σθη ὁ βασιλεύς. Ἄθλα δὲ λαμβάνουσι παρὰ βασιλέως πολυ-
τεκνίας, οἱ δὲ παῖδες παρ' αὐτοῖς ὥσπερ μαθήματα τὸ ἀληθεύ-
ειν διδάσκονται.

Φίλωνος.— Ἐγχερονίζον ἦθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι·
30 καὶ μικρὰ μὴ κωλυόμενα ἁμαρτήματα, φύεται καὶ ἐπιδίδοται
πρὸς μέγεθος συναυξάνοντα.

Μηδαμῶς τὴν φύσιν αἰτιώμεθα· πάντα γὰρ βίον ἠδὺν ἢ
ἀηδῆ ἢ συνήθεια ποιεῖ

Εἶναι εὐκόλο νὰ πέρνεις νερὸ σὲ δίχτυ καὶ νὰ πλύνεις τὸ πλιθάρι, παρὰ νὰ ξερριζώσεις τὴν κακία ποὺ ρίζωσε πολὺ καιρὸ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρὸ στοὺς ἀνθρώπους, ὅσο ἡ τυραννία παλιᾶς συνήθειας.

Μερικοὶ μὴ Χριστιανοὶ κάλεσαν τὴ συνήθεια δεύτερη φύση.

Εἶναι φοβερὴ ἡ συνήθεια στὸ νὰ σὲ κρατήσῃ κοντὰ της καὶ στὸ νὰ μὴ σὲ ἀφήσῃ νὰ σηκωθεῖς πάλι στὴν προηγούμενη ἔξι τῆς ἀρετῆς.

Ψυχὴ ποὺ ἔκανε μιὰ φορὰ συνθηκολόγησιν μὲ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπέκτησε ἀναισθησία, παρέχει στὸ νόσημα πολλὴ προσθήκη.

Πολλὲς φορές, ἐπειδὴ δὲν ἔσβησαν τὴ φλόγα στὴν ἀρχή, κατάντησαν σὲ μεγάλο ναυάγιο. Γιατί, ἂν δὲν ἔχει ἡ ἁμαρτία αὐτὸν ποὺ θὰ τὴν ἐμποδίσῃ νὰ προχωρήσῃ, μοιάζει μὲ τὸ ἄλογο ποὺ πέταξε τὸ χαλινάρι καὶ κρήμνισε τὸν καβαλλᾶρη.

Τοῦ Κλήμεντα Ρώμης: Ὅ,τι μισεῖ κανεὶς χάρι στὴ σύνεση ποὺ ἀπέκτησε μὲ τὴν ἡλικία, ἐξαιτίας τῆς πολύχρονης συνήθειας τῶν κακῶν ἀναγκάζεται νὰ τὸ πράξῃ καὶ αὐτὸ μαζί μ' αὐτά, ἀφοῦ ἔχει πάρει φοβερὴ σύννοικον τὴν ἁμαρτία.

Μερικοὶ Βοιωτοί, ὅταν οἱ χρεῶστες δὲν ἀποδίδουν τὴν ὀφειλή τους, ἀφοῦ τοὺς ὀδηγήσουν στὴν ἀγορὰ, τοὺς προστάζουν νὰ καθήσουν καὶ ἔπειτα τοὺς περνοῦν ἓνα κοφίνι στὸ κεφάλι, καὶ ὅποιος κοφινωθεῖ, γίνεται ἄτιμος. Ὑπάρχει φήμη ὅτι τὸ κοφίνωμα αὐτὸ τὸ ἔπαθε καὶ ὁ πατέρας τοῦ Εὐριπίδη, ποὺ ἦταν Βοιωτὸς στὸ γένος.

Στοὺς Πέρσες ὅ,τι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κάνουν, οὔτε τὸ λένε. Ἄν κάποιος σκοτώσῃ τὸν πατέρα του τὸν θεωροῦν ὄχι γνήσιον καὶ ἂν ὁ βασιλιάς προστάξῃ νὰ μαστιγωθεῖ κάποιος, εὐχαριστεῖσά νὰ δέχθηκε εὐεργεσία ποὺ τὸν θυμήθηκε ὁ βασιλιάς. Ἀπὸ τὸ βασιλιά παύρουν καὶ βραβεῖα πολυτεκνίας, ἐνῶ τὰ παιδιὰ τῶν Περσῶν σὰν μάθημα διδάσκονται νὰ λένε τὴν ἀλήθεια.

Τοῦ Φίλωνα: Συνήθεια ποὺ χρονίζει εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴ φύση· καὶ μικρὰ ἁμαρτήματα ποὺ δὲν ἐμποδίζονται, ριζώνουν καὶ ἀποκοτοῦν μέγεθος συναυξανόμενα.

Ἄς μὴ κατηγοροῦμε καθόλου τὴ φύση· γιατί κάθε ζωὴ τὴν κάνει εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη ἢ συνήθεια.

Χαρικλείας.— Πάθος γὰρ ἅπαν, τὸ μὲν ὀξέως γινωσκόμενον εὐδοήθητον, τὸ δὲ χρόνῳ παραπεμπόμενον ἐγγὺς ἀνιάτου.

Χορικίου.— Λαβομένη ἅπαξ ἡδυπαθείας ἢ φύσις, μόλις ἐθέλει πρὸς πόνους χωρεῖν.

5 *Σωκράτους.*— Οὐδὲν ὄντως ἦδὺ ἢ ἀηδὲς τῇ φύσει ὑφέστηκεν, πάντα δὲ τῇ συνηθείᾳ γίνεται.

Βίον αἰροῦ τὸν ἄριστον· τοῦτον γὰρ ἡδὺν ἢ συνηθία ποιήσει.

Μεάνδρου:

10 ..... Ἄμῆχανον.

Μακρὰν συνηθειαν ἐν βραχεῖ λύσαι χρόνῳ.

Τὸ γὰρ σύνηθες οὐδαμοῦ παροπτέον.

Πολυαίνου.— Ἔθος ἄρχεται μὲν ἀπὸ μικρῶν, ἀμελούμενον δέ, τὴν ἰσχὺν μείζονα λαμβάνει.

15 *Θεοκρίτου.*— Ἐπίβουλον ἦθος καὶ κακομηχανώτατον διαπαντός ἔχειν καὶ κατὰ πάντων, οὐχὶ τῇ τοῦ ἀγχινόου, ὡς τινες οἴονται, τῇ δὲ τοῦ πονηροτάτου μερίδι προστίθημι.

Ράδιον μὲν ἐπαινεῖν, ἃ μὴ χρῆ, καὶ ψέγειν· ἐκάτερον δὲ πονηροῦ τινος ἦθους.

20 *Ἐκ τῶν Σερίνου.*— Οἱ Περσῶν βασιλεῖς πρὸ μὲν τῶν θυσιῶν περὶ εὐσεβείας διαλέγονται, πρὸ δὲ τοῦ πίνειν περὶ σωφροσύνης, πολεμεῖν δὲ μέλλοντες περὶ ἀνδρείας.

Ἡροδότου.— Ἀγάθουρσοι, ἀβρότατοι ἄνδρες εἰσὶ καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα. Ἐπίκοινον δὲ γυναικῶν τὴν μίξιν ποιοῦνται, ἵνα κασίγνητοί τε ἀλλήλων ἐῶσι, καὶ οἰκεῖοι ἐόντες, μήτε
25 φθόνῳ, μήτε ἔχθει χρέωνται ἐς ἀλλήλους.

Τῆς Χαρικλείας: Κάθε πάθος ὅταν ἔχομε ἀμέσως διάγνωσή του μπορεῖ εὐκόλα νὰ βοηθηθεῖ, τὸ πάθος ὅμως ποὺ ἀναβάλλεται γιὰ ἀργότερα, εἶναι σχεδὸν ἀθεράπευτο.

Τοῦ Χορικίου: "Ὅταν μιὰ φορὰ δοκιμάσει ἡ φύση τὴν ἡδονή, δύσκολα πιά ἀποφασίζει νὰ ἀναλάβει ἀγῶνες.

Τοῦ Σωκράτη: Τίποτε δὲν εἶναι στὴ φύση πραγματικὰ εὐχάριστο ἢ δυσάρεστο· ὅλα γίνονται τέτοια ἢ ἀλλιώτικα ἀπὸ τὴ συνήθεια.

Διὰλεξε τὴν ἄριστη ζωὴ· γιὰτὶ αὐτὸν ἡ συνήθεια θὰ σοῦ τὸν κάνει εὐχάριστο.

Τοῦ Μενάνδρου:

..... εἶναι ἀδύνατον

νὰ διαλύσεις μακρὰ συνήθεια σὲ λίγο χρόνο.

Γιὰτὶ ἡ συνήθεια δὲν πρέπει νὰ ἀμελεῖται ποτέ.

Τοῦ Πολυαίνου: Ἡ συνήθεια ἀρχίζει ἀπὸ μικρὰ· ὅταν ὅμως ἀμελεῖται, ἀποκτὰ μεγαλύτερη δύναμη.

Τοῦ Θεοκρίτου: Τὸ νὰ ἔχει κανεὶς πάντα κι ἐναντίον ὅλων ἡθος ἐπίβουλο καὶ ἐπινοητικὸ γιὰ τὸ κακό, τὸ τοποθετῶ ὄχι, ὅπως νομίζουν ὀρισμένοι, στὴν πλευρὰ τοῦ ἰκανότατου, ἀλλὰ τοῦ πολὺ φαύλου.

Εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπαινεῖς ἢ νὰ ψέγεις ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει· καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο χαρακτηρίζουν ἡθος πονηρό.

Ἐπὶ τὶς γνῶμες τοῦ Σερίνου: Οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν πρὶν ἀπὸ τὶς θυσίες μιλοῦσαν γιὰ εὐσέβεια, πρὶν ἀπὸ τὸ πιεσθῆναι γιὰ σωφροσύνη, κι ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πολεμήσουν μιλοῦσαν γιὰ ἀνδρεία.

Τοῦ Ἡροδότου: Οἱ Ἀγάθουροι εἶναι ἄνδρες μαλθακοὶ καὶ γεμάτοι χρυσαφικά. Τὶς γυναῖκες τὶς ἔχουν ἀπὸ κοινοῦ ὅλοι, γιὰ νὰ εἶναι ἀδέλφια μεταξὺ τους καὶ ὄντας συγγενεῖς, οὔτε νὰ φθονοῦν οὔτε νὰ ἐχθρεύονται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.

ΛΟΓΟΣ ΕΓ.

Περὶ εὐγενείας καὶ δυσγενείας.

Ἰω. 3, 6.— «Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν».

Ρωμ. 9-8.— «Οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός ταῦτα τέκνα Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς σπέρμα».

5 Σοφ. Σολ. 3, 19.— «Γενεᾶς ἀδίκου, χαλεπὰ τὰ τέλη».

Τέκνα ἐν καταφρονήσει καὶ ἀπαιδευσία γαυριώμενα, συγγενείας ἑαυτῶν μολύνουσι τὴν εὐγένειαν.

Τέκνα ἐν ἀγαθῇ ζωῇ τὴν ἀναστροφὴν ἔχοντα, τῶν ἰδίων γεννητόρων κρύψουσι δυσγένειαν.

10 Βασιλείου.— Οὐκ ἔχομεν πατέρας λέγειν καὶ προγόνους περιφανεῖς. Ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας νόμος ἴδια ἐκάστου ἀπαιτεῖ τὰ ἐγκώμια. Οὐδὲ γὰρ ἵππον ταχὺν ποιεῖ τὸ ἐκ ταχυτάτων φῦναι. Ἀλλ' ὥσπερ τῶν ἄλλων ζώων ἡ ἀρετὴ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται ἐκάστου, οὕτω καὶ ἀνδρὸς ἔπαινος, ὃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ
15 κατορθωμάτων ἐκμαρτυρούμενος.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Κακὸς δ' ἀκούων αἰσχύνου, μὴ δυσγενής.

Γένος γὰρ εἶσιν, οἱ πάλαι σεσηπότες.

Γένους προάρχειν, ἢ λύειν γένος θέλε,

20 Ὡς καλὸν εἶναι σ', ἢ καλῶν πεφυκέναι.

Γρηγορίου Νύσσης.— Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ σεμνότης τοῦ ὑπερηφάνου τὸ συγγενὲς πρὸς τὴν πλίνθον ἔχει.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Λαμπρόν καὶ ἐπίσημον, οὐ περιφάνεια προγόνων, ἀλλὰ ψυχῆς ἀρετὴ ποιεῖν εἴωθε.

ΛΟΓΟΣ ΕΓ΄.

Γιὰ τὴν εὐγενῆ καὶ ἡ ταπεινὴ καταγωγὴ.

Ἰω. 3, 6: «Ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τῆ σὰρκα εἶναι σὰρκα, καὶ ὅ,τι γεννιέται ἀπὸ τὸ πνεῦμα εἶναι πνεῦμα».

Ρωμ. 9, 8: «Δὲν εἶναι τὰ τέκνα τῆς σὰρκας τέκνα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὑπολογίζει ὡς ἀληθινούς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ τὰ παιδιὰ ποῦ ἔχει ὑποσχεθεῖ».

Σοφ. Σολ. 3, 19: «Τῆς ἄδικης γενιᾶς εἶναι οἰκτρὰ τὰ τέλη».

Τὰ παιδιὰ ποῦ ἐπαίρονται μολύνουν τὴν εὐγενῆ καταγωγὴ τῆς γενιᾶς τους γιὰ τὴν περιφρόνηση καὶ τὴν ἀπαιδευσία τους.

Παιδιὰ ποῦ διάγουν ἔντιμη ζωὴ, κρῦβουν τὴν ταπεινὴ καταγωγὴ τῶν γονιῶν τους.

Τοῦ Βασιλείου: Δὲν ἔχομε νὰ ἀναφέρομε πατέρες καὶ προγόνους ἐπιφανεῖς. Γιατὶ ὁ νόμος τῆς ἀλήθειας ἀπαιτεῖ χωριστὰ γιὰ τὸν καθένα τὰ ἐγκώμια. Οὔτε τὸ ἄλογο βέβαια δὲν τὸ κάνει γρήγορο ἢ καταγωγὴ του ἀπὸ ταχύτατα ζῶα. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἱκανότητα τῶν ἄλλων ζώων θεωρεῖται χωριστὰ γιὰ τὸ καθένα, ἔτσι καὶ ὁ ἔπαινος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀπὸ ὅσα μαρτυροῦν τὰ κατορθώματα ποῦ πραγματοποίησε.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Νὰ ντρέπεσαι ὅταν σὲ λένε κακό, ὄχι ταπεινῆς γενιᾶς.

Γιατὶ γενιὰ εἶναι ὅσοι ἔχουν λειώσει στὸ χῶμα ἀπὸ παλιὰ.

Νὰ θέλεις νὰ προηγείσαι τῆς γενιᾶς σου, ὄχι νὰ ἴσα τελευταῖος, γιὰ νὰ εἶσαι καλός, παρὰ νὰ προέρχεσαι ἀπὸ καλούς.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ ὑπερήφανου ἔχουν συγγένεια μὲ τὴν πλίνθο.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Τὴ λαμπρότητα καὶ τὴν ἐπισημότητα δὲν τὴν κάνει ἡ δόξα τῶν προγόνων, ἀλλὰ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς.

Εὐριπίδου:

Οὐδὲν ἢ εὐγένεια πρὸς τὰ χρήματα
 Τὸν γὰρ κάκιστον πλοῦτος εἰς πρώτους ἄγει.
 Ὅταν δὲ κρηπίς μὴ καταβληθῆ γένους
 5 Ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐγκόνοους.
 Φεῦ, φεῦ, παλαιὸς αἴνος οὐ καλῶς ἔχει,
 Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

Θεοπόμπου.— Εὐγενεῖς εἶναι νόμιζε μὴ τοὺς ἐκ τῶν καλῶν
 καὶ ἀγαθῶν γεγενημένους, ἀλλὰ τοὺς καλὰ καὶ ἀγαθὰ προαι-
 10 ρουμένους

Θεσπίδου.— Ἐπὶ προγόνων εὐγενεῖα μηδεὶς ἐγκαυχάσθω·
 πηλὸν γὰρ ἔχουσι πάντες τοῦ γένους προπάτορα, καὶ οἱ ἐν πορ-
 φύρα καὶ δύσσω τρεφόμενοι, καὶ οἱ ἐν πενία ἀδύσσω δαπανώ-
 μενοι.

15 Σκληρίου:
 Πολλοῖς θνητῶν ἢ μὲν ὄψις εὐγενής,
 Ὁ νοῦς δ' ἐν αὐτῇ δυσγενής εὐρίσκεται.

Σωστράτου.— Σώστρατος ὁ ἀύλητῆς ὄνειδιζόμενος ὑπό τι-
 νος ἐπὶ τῶ γονέων ἀσήμων εἶναι, εἶπεν· Καὶ μὴ διὰ τοῦτο μάλ-
 20 λον ὄφειλον θαυμάζεσθαι, ὅτι ἀπ' ἐμοῦ γένος ἄρχεται;

Φαλάριδος.— Σεμνύνεσθαι μὲν ὥσπερ ἄλλω τινὶ τῶν καλῶν
 ἐπ' εὐγενεῖα, οὐκ ἀπεικός ἐστιν. Ἐγὼ δὲ μίαν ἀρετὴν οἶδα, τὰ δ'
 ἄλλα πάντα τύχην. Καὶ γένοιτ' ἂν, ὁ μὲν ἐκ φαύλων ἀγαθός, καὶ
 βασιλέων καὶ πάντων εὐγενέστατος, ὁ δὲ ἐξ ἀγαθῶν φαῦλος,
 25 αὐτὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ταπεινοτάτων δυσγενέστατος. Ὡστε ψυ-
 χῆς ἔπαινον αὔχει, μὴ προγόνων τεθηκυῖαν εἰς ἀδοξοτέρους
 εὐγένειαν.

Ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθείς, ἐκεῖνος εὐγενής εἰκονίζεται.

Δημοσθένους.— Οὔτε σῖτον ἄριστον ἐκ τοῦ καλλίστου πεδί-
 30 ου κρίνομεν, ἀλλὰ τὸν εὐθετον πρὸς τροφήν· οὔτε ἄνδρα σπου-

Τοῦ Εὐριπίδη:

Καμμιά σχέση τῆς εὐγένειας μὲ τὰ χρήματα.

Τὸν χειρότερο ὁ πλοῦτος τὸν βάζει ἀνάμεσα στοὺς πρώτους.

Κι ὅταν δὲν τοποθετηθεῖ τὸ θεμέλιο τῆς γενιᾶς σωστὰ, κατ' ἀνάγκη οἱ ἀπόγονοι θὰ δυστυχοῦν.

Ἄλλοίμονο, δὲν εἶναι καλὸς ὁ παλιὸς ἔπαινος.

Δὲν μπορεῖ νὰ γίνεи κανεὶς καλὸς ἀπὸ κακὸ πατέρα.

Τοῦ Θεοπόμπου: Εὐγενεῖς νὰ θεωρεῖς ὄχι ἐκείνους ποὺ κατάγονται ἀπὸ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ προτιμοῦν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ.

Τοῦ Θεσπίδου: Κανεὶς νὰ μὴν καυχιέται γιὰ τὴν εὐγένεια τῶν προγόνων του· γιὰτὶ ὅλοι πρόγονοὶ τοὺς ἔχουν τὸν πηλὸ καὶ ὅσοι ζοῦνε μὲ τὴν πορφύρα καὶ τὸν δύσσο, καὶ ὅσοι λειώνουν μέσα στὴν ἄδυσσο τῆς φτώχειας.

Τοῦ Σκληρίου:

Πολλοὶ θνητοὶ ἔχουν ὄψη εὐγενῆ,

ἢ ψυχὴ ὅμως ποὺ κρύβεται σ' αὐτὴν εἶναι ταπεινή.

Τοῦ Σωσιράτου: Ὁ Σώστρατος ὁ αὐλητής, ὅταν κάποιος τὸν εἰρωνευόταν, ἐπειδὴ καταγόταν ἀπὸ ἄσημους γονεῖς, εἶπε: Καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ θαυμάζομαι πιὸ πολὺ, ἐπειδὴ ἡ γενιά μου ἀρχίζει ἀπὸ ἔμένα;

Τοῦ Φαλήριδος: Τὸ νὰ καυχιέται, ὅπως γιὰ κάτι ἄλλο, γιὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγή, δὲν εἶναι κάτι ποὺ πρέπει. Ἐγὼ ὅμως ἀναγνωρίζω μὰ ἀρετὴ, κι ὅλα τὰ ἄλλα τὰ θεωρῶ τύχη. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ προέλθει ἀπὸ κακοὺς ἀγαθὸς καὶ πιὸ καλὸς στὴ γενιά κι ἀπὸ βασιλιάδες καὶ ἀπὸ ὄλους, ἐνῶ ὁ φαῦλος ἀπὸ καλοὺς αὐτὸς εἶναι κι ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κι ἀπὸ τοὺς πιὸ ταπεινοὺς χειρότερος στὴ γεννιά. Ὡστε νὰ καυχιέσαι γιὰ τὸν ἔπαινο τῆς ψυχῆς, ὄχι τὴν εὐγένεια τῶν προγόνων ποὺ πέθανε σὲ ἀπογόνους κατώτερους.

Ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ ἀρετὴ, αὐτὸς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.

Τοῦ Δημοσθένη: Οὔτε τὸ πρώτης ποιότητος σιτάρι τὸ κρίνομε ἀπὸ τὴν εὐφορώτερη πεδιάδα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι κατάλληλο

δαῖον ἢ φίλον εὖνουν, τὸν ἐξ ἐπιφανοῦς ὄντα γένους, ἀλλὰ τὸν ὑπάρχοντα τῷ τρόπῳ κρείττονα.

Τοῖς εὐγενέσι καὶ καλοῖς μάλιστα κατεπείγει, κάλλος μὲν ἐπὶ τῆς ὄψεως, σωφροσύνην δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀδρεῖαν δὲ ἐπὶ 5 ἀμφοτέρων τούτων, χάριν δὲ ἐπὶ τῶν λόγων διατελεῖν ἔχουσι.

Διογένους.— Πυνθανομένου τινός, Τίνες τῶν ἀνθρώπων εὐγενέστατοι; Οἱ καταφρονοῦντες, εἶπε, πλούτου, δόξης, ἡδονῆς, ζωῆς· τῶν δὲ ἐναντίων ὑπεράνω ὄντες, πενίας, ἀδοξίας, πόνου, θανάτου.

10 Ζήνωνος.— Ὁ αὐτὸς ἔφη, μὴ δεῖν ζητεῖν τοὺς ἀνθρώπους, εἴ τινες ἐκ μεγάλων πόλεων εἰσιν, ἀλλ' εἴ μεγάλων πόλεων ἄξιοι.

Ἐπιχάρμου:

Πνίγομ' ὅταν εὐγένειαν οὐδὲν ὦν κακῶς

Λέγει τις, αὐτὸς δυσγενῆς ὦν τῷ τρόπῳ.

15 Τίς γὰρ κατόπτρῳ καὶ τυφλῷ κοινωνία;

Χαρικλείας.— Εὐγενείας γὰρ ἔμφασις καὶ κάλλους καὶ ὄψις ληστρικὸν ἦθος οὐδὲν ὑποτάττειν καὶ κρατεῖν καὶ τῶν ἀύχμηροτάτων δύναται.

Σωκράτους.— Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, θεασάμενός τινα τῶν 20 μαθητῶν, τοῦ μὲν ἀγροῦ ἐπιμελούμενον, τῆς δὲ πράξεως ἀμελοῦντα, Ὁρα, ὦ οὗτος, ἔφη, μὴ τὸν ἀγρὸν ἐξημερῶσαι βουλόμενος, τὴν ψυχὴν ἀγριώσῃ.

Πλουτάρχου.— Τί γὰρ ἄλλο νομίζομεν εἶναι τὴν εὐγένειαν, εἴ μὴ παλαιὸν πλοῦτον, ἢ παλαιὰν δόξαν; Οὐδέτερον ἐφ' ἡμῖν 25 ὄν, ἀλλὰ τὰ μὲν τύχης ἀδήλου, τὰ δὲ ἀκρασίας χάριν ἀνθρωπίνης. Ὡστε ἐκ δυοῖν ἀλλοτριῶν κρέματα τὸ πεφυσσωμένον ὄνομα, ἢ εὐγένεια. Καὶ ὁ πλοῦτος μὲν οὐχ ὁμοίους αὐτῷ τοὺς γεννηθέντας ποιεῖ, ἀλλ' ὁ ἐξ ἀρετῆς γεννηθείς, ἐκεῖνος εὐγενῆς εἰκονίζεται.

για τροφή, οὔτε σπουδαῖο ἄνδρα καὶ ἀγαπητὸ φίλο θεωροῦμε ἐκεῖνον ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἔνδοξο γένος, ἀλλὰ αὐτὸν ποῦ μὲ τὸν τρόπο του εἶναι καλύτερος.

Στοὺς εὐγενεῖς καὶ καλοὺς εἶναι κύριο γνώρισμα καὶ ἀπαραίτητο νὰ ἔχουν πάντοτε ὁμορφιὰ στὸ πρόσωπο, σωφροσύνη στὴν ψυχὴ, καὶ στὰ δύο αὐτὰ ἀνδρεία, καὶ χάρη στοὺς λόγους τους.

Τοῦ Διογένη: "Ὅταν τὸν ρώτησε κάποιος, Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι οἱ πιὸ εὐγενεῖς, εἶπε: "Ὅσοι καταφρονοῦν τὸν πλοῦτο, τὴ δόξα, τὴν ἡδονή, τὴ ζωὴ, καὶ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴν πενία, τὴν ἀφάνεια, τὸν πόνο, τὸ θάνατο.

Τοῦ Ζήνωνα: Ὁ Ζήνων εἶπε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἂν κάποιος εἶναι ἀπὸ μεγάλες πόλεις, ἀλλὰ ἂν εἶναι ἄξιοι γιὰ μεγάλες πόλεις.

Τοῦ Ἐπιχάρμου:

Πᾶω νὰ σκάσω ὅταν κανεῖς, ἐνῶ δὲν εἶναι τίποτε, κακῶς τὴν εὐγένεια προβάλλει, ἐνῶ εἶναι τιποτένιος στοὺς τρόπους. Τί σχέση δηλαδὴ ἔχουν ὁ τυφλὸς καὶ τὸ κάτοπτρο;

Τῆς Χαρικλείας: Εὐγένεια ἐπιφανειακὴ καὶ ἐπίδειξη κάλλους συνιστοῦν ἦθος ληστρικό· τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ ὑποτάξει καὶ νὰ κρατήσῃ καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ λυπηρά.

Τοῦ Σωκράτη: Ὁ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος, ὅταν εἶδε ἓνα μαθητὴ του νὰ φροντίζει γιὰ τὸ χωράφι του ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὴ συμπεριφορὰ του, εἶπε: "Ε, σύ, νὰ προσέχεις μήπως, θέλοντας νὰ ἐξημερώσεις τὸ χωράφι, κάνεις τὴν ψυχὴ σου ν' ἀγριέψῃ.

Τοῦ Πλουτάρχου: Τί ἄλλο νομίζομε πὼς εἶναι ἡ εὐγένεια, παρὰ παλαιὸς πλοῦτος ἢ δόξα παλαιά; Καὶ κανένα τους δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ τὸ ἓνα εἶναι προῖον ἄδηλης τύχης, καὶ τὸ ἄλλο συμβαίνει χάρη στὴν ἀνθρώπινη ἀπληστία. "Ὡστε ἀπὸ δύο ξένα στοιχεῖα ἐξαρτᾶται ἡ γεμάτη ἐπαρση λέξη, ἡ εὐγένεια. Καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ἄλλων βέβαια δὲν κάνει ὅμοια τὰ παιδιὰ μὲ ἐκείνους, ἀλλ' ὅποιος γεννήθηκε ἀπὸ ἀρετῆ, αὐτὸς ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς.

ΛΟΓΟΣ ΕΔ΄.

Περὶ γέλωτος.

Λουκᾶ 6, 25.— «Οὐαὶ ὑμῖν, οἱ γελῶντες, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε».

Ἐφ. 5, 4.— «Αἰσχρότης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία καὶ τὰ οὐκ ἀνήκοντα, μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐ-
5 χαριστία».

Ἐκκλ. 7, 6.— «Ὡσπερ φωνὴ ἀκανθῶν ὑπὸ τὸν λέβητα, οὕτως ὁ γέλωσ τῶν ἀφρόνων».

Σοφία Σειράχ 21, 20.— «Ὁ μωρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις ἤσυχῃ μειδιάσει».

10 Σοφία Σειράχ 27, 13.— «Διήγησις μωρῶν προσόχθισμα, καὶ ὁ γέλωσ αὐτῶν ἐν σπατάλῃ ἁμαρτίας».

Βασιλείου.— Ἄχρι μὲν γὰρ μειδιάματος παιδροῦ τὴν διάθε-
σιν τῆς ψυχῆς ὑποφαίνειν, οὐκ ἀπρεπές, ὅσον δεῖξαι μόνον τὸ
γεγραμμένον, «Καρδίας εὐφραينوμένης, πρόσωπον θάλλει».
15 Ἐκκαχλάζειν δὲ τῇ φωνῇ καὶ ἀναθράσσεσθαι τὸ σῶμα, οὐ τοῦ
κατεσταλμένου τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τοῦ περικρατῶς ἔχοντος ἑαυ-
τοῦ. Βεβαιοῖ γὰρ τὸν λόγον ὁ σοφώτατος Σολομών, ὅτι «Ὁ μω-
ρὸς ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ σοφὸς μόλις ἤσυ-
χῃ μειδιάζει».

20

Γρηγορίου Θεολόγου:

Γέλωσ γέλωτος εὐφρονοῦσιν ἄξιος,

Μάλιστα μὲν πᾶς, τὸ πλεον δ' ὁ πορνικός.

Γέλωσ ἄτακτος, συλλέγει καὶ δάκρυον.

ΛΟΓΟΣ ΕΔ΄

Γιά τὸ γέλιο.

Λουκᾶ 6, 25: «Ἀλλοίμονο σ' ἐσᾶς ποὺ γελάτε, γιατί θὰ πενθήσετε καὶ θὰ κλάψετε».

Ἐφ. 5, 4: «Ἡ αἰσχροτήτα καὶ ἡ μωρολογία καὶ οἱ ἀστειότητες καὶ ὅσα δὲ σᾶς ταιριάζουν οὔτε νὰ λέγονται μεταξύ σας, ἀλλὰ πιὸ πολὺ νὰ εὐχαριστεῖτε».

Ἐκκλ. 7, 6: «Ὅπως ὁ θόρυβος τῶν ἀγκαθιῶν στὴ φωτιὰ κάτω ἀπὸ τὸν λέβητα, ἔτσι εἶναι τὸ γέλιο τῶν ἀνόητων».

Σοφία Σειράχ 21, 20: «Ὁ ἀνόητος δυναμώνει τὴ φωνή του ὅταν γελά, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος μόλις ποὺ θὰ χαμογελάσει ἤσυχα».

Σοφία Σειράχ 27, 13: «Ἡ διήγησις τῶν ἀνόητων εἶναι μισητὴ καὶ τὸ γέλιο τους προκαλεῖ πλῆθος ἁμαρτιῶν».

Τοῦ Βασιλείου: Ἐκδήλωνε τὴ διάθεσις τῆς ψυχῆς σου μέχρι ἓνα χαρωπὸ χαμόγελο, ὄχι ἀπρεπές, ἀλλὰ ὅσο νὰ δείξεις μόνο αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ: «Τῆς καρδιᾶς ποὺ εὐφραίνεται τὸ πρόσωπο εἶναι ἀνθηρό»⁴⁸. Ἡ ὑπὸ μορφὴ παφλασμοῦ φωνὴ καὶ τὸ τράνταγμα τοῦ σώματος δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου μὲ μετρημένη ψυχὴ καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ συγκρατεῖ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ βεβαιώνει τὸ λόγο μου ὁ σοφώτατος Σολομών ποὺ λέγει, ὅτι «Ὁ ἀνόητος ὑψώνει ὅταν γελά τὴ φωνὴ του, ἐνῶ ὁ σοφὸς ἄνθρωπος μόλις ποὺ θὰ χαμογελάσει ἤσυχα»⁴⁹.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Τὸ γέλιο γιὰ τοὺς φρόνιμους εἶναι ἀξιο γιὰ γέλια,

Κάθε γέλιο βέβαια καὶ περισσότερο τὸ πορνικό.

Τὸ ἀσυνάρτητο γέλιο μαζεύει καὶ δάκρυα.

48. Παροιμ. 15, 13.

49. Σοφ. Σειράχ 21, 20.

Γέλωτος θυμὸς ἔμφρων προτιμώτερος· ἀύστηρᾶ γὰρ διαθέσει προσώπου κατορθοῦται ψυχή.

Αἱ μὲν τοίνυν τῶν σοφῶν ψυχαὶ σκυθρωπάζουσι καὶ συστέλλονται, αἱ δὲ τῶν ἀφρόνων ἐπαιρόμεναι διαχέονται.

5 Ἰω. Χρυσσοστόμου.— Εἰ βούλει δεῖξαι σαφῶς ἡμῖν, ὅτι οὐ χαίρεις αἰσχρὰ φθεγγόμενος, μηδὲ ἀκούειν ἀνέχου. Νῦν δὲ πότε δυνήσῃ τοὺς ὑπὲρ τῆς σωφροσύνης ιδρωῶτας ἐνεγκεῖν, κατὰ μικρὸν ὑπορρέων ὑπὸ τοῦ γέλωτος, καὶ τῶν αἰσχρῶν τούτων ρημάτων; Καὶ ἀγαπητὸν ἀπάντων τούτων καθαρεύουσαν ψυχὴν
10 δυνηθῆναι γενέσθαι σεμνὴν καὶ σώφρονα.

Οὐ δεῖ φιλογέλωτα εἶναι. Σχεδὸν γὰρ ὅταν τις ἐφηδυνθείη τῷ πολλῷ γέλωτι, ἰσχυρὰν καὶ μεταβολὴν τὸν τοιοῦτον.

Ἐκ τῶν Ἐπικτήτου.— Τὰ πολλὰ δὲ τὸ γελᾶν ἀπέστω καὶ τὸ γέλωτα κινεῖν. Ὀλισθηρὸς γὰρ ὁ τόπος εἰς ἰδιωτισμόν.

15 Ὁ γέλως μὴ πολὺς ἔστω, μηδὲ ἐπὶ πολλοῖς Δείπνοις τοῖς ἔξω καὶ ἰδωτικοῖς τὸ πολὺν ἀπόταξαι· ἂν δὲ γένηται καιρὸς, φυλάσσου. Ἴσθι γὰρ ὅτι ἂν ἕτερος ἢ μεμολυσμένος, καὶ τὸν ἕτερον ἐμπλησθῆναι ἀνάγκη.

Ἰσοκράτους.— Μὴ παρὰ γέλοια σπούδαζε, μηδὲ παρὰ τὰ
20 σπουδαῖα τοῖς γελοίοις χαῖρε. Τὸ γὰρ ἄκαιρον, πανταχοῦ λυπηρόν.

Μοσχίωνος.— Γελᾶν ὁ θέλων μετὰ μεираκίου, αἰσχρὰς ὕβρεις κερδήσει καὶ μέμψιν.

Κάτωνος.— Οἱ σπουδάζοντες ἐν τοῖς γελοίοις, ἐν τοῖς σπου-
25 δαίοις γίνονται καταγέλαστοι.

Στρατονίκου.— Στρατόνικος ὁ κιθαριστὴς θεασάμενός τινα ἀφυῶς τοξεύοντα, ἀπελθὼν ἔστη παρὰ τὸν σκοπὸν. Πυνθανομένου δὲ τινος τὴν αἰτίαν, Ὅπως, ἔφη, μὴ πληγῶ.

Ὁ φρόνιμος θυμὸς εἶναι προτιμότερος ἀπὸ τὸ γέλιο· γιατί ἡ ψυχὴ δυναμώνει μὲ τὴν αὐστηρὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου.

Οἱ ψυχὲς τῶν σοφῶν εἶναι σκυθρωπὲς καὶ συνεσταλμένες, ἐνῶ τῶν ἀνόητων εἶναι ἐπηρμένες καὶ διασκορπίζονται.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἄν θέλεις νὰ μᾶς δείξεις μὲ σαφήνεια ὅτι δὲν χαίρεσαι λέγοντας λόγια αἰσχροῦ, νὰ μὴν ἀνέχεσαι οὔτε νὰ τ' ἀκοῦς. Ἐνῶ τώρα πῶς θὰ μπορέσεις νὰ ὑποφέρεις τοὺς ἰδρώτες γιὰ χάρη τῆς σωφροσύνης, ὅταν ὑποκῦπτεις λίγο λίγο στὸ γέλιο καὶ σ' αὐτὰ τὰ αἰσχροῦ λόγια; Καὶ θὰ εἶναι ὠραῖο, καθαρὴ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ, νὰ μπορέσει νὰ γίνῃ σεμνὴ καὶ φρόνιμη.

Δὲν πρέπει ν' ἀγαπᾶς τὸ γέλιο. Γιατί ὅταν κάποιος εὐχαριστηθεῖ μὲ τὸ πολὺ γέλιο, κοντεῦει νὰ πάθῃ καὶ ἰσχυρὴ μεταβολή.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Τίς πῶς πολλές φορές ἄς λείπει τὸ πολὺ γέλιο καὶ ὅ,τι προκαλεῖ τὸ γέλιο. Γιατί τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι ὀλισθηρὸ πρὸς τὴν ἀνοησία.

Τὸ γέλιο νὰ μὴ εἶναι πολὺ οὔτε γιὰ πολλὰ. Ἀρνήσου κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἔξω καὶ τὰ ἰδιωτικὰ τραπέζια. Ἄν συμβεῖ κάποτε νὰ δεχθεῖς, νὰ φυλάγῃς. Γιατί πρέπει νὰ ξέρεις, πῶς ἂν ὁ ἕνας εἶναι μολυσμένος, εἶναι ἀνάγκη νὰ γεμίσει κι ὁ ἄλλος.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Μὴ δείχνεις ἐνδιαφέρον γιὰ γελοῖα πράγματα, οὔτε νὰ ἀφήνεις τὰ σοβαρὰ καὶ νὰ χαίρεσαι μὲ τὰ γελοῖα. Ὅ,τι δὲν εἶναι στὴν ὥρα του, εἶναι σὲ κάθε περίπτωση λυπηρό.

Τοῦ Μοσχίωνα: Ὅποιος θέλει νὰ γελᾷ μὲ ἕνα παιδί, θὰ κερδίσει αἰσχροὺς ὕβρεις καὶ κατηγορίες.

Τοῦ Κάτωνα: Ὅποιοι ἀσχολοῦνται σοβαρὰ μὲ τὰ γελοῖα, γίνονται καταγέλαστοι στὰ σοβαρὰ.

Τοῦ Στρατονίκου: Ὁ κιθαριστὴς Στρατόνικος βλέποντας κάποιον νὰ ρίχνει ἀδέξια τὸ τόξο, πῆγε καὶ στάθηκε κοντὰ στὸ στόχο, κι ὅταν κάποιος τὸν ρώτησε τὸ λόγο, εἶπε: Γιὰ νὰ μὴν πληγωθῶ.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ΄.

Περὶ ἐνυπνίων.

Ματθ. 27, 19.— «Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν».

Πράξ. 9, 10-12.— «Ἦν δέ τις μαθητῆς ἐν Δαμασκῶ, ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ Κύριος ἐν ὄραματι· Ἀνανία. 5 Ὁ δὲ εἶπεν· Ἴδου ἐγώ, Κύριε. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτόν· Ἀναστάς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ρύμην τὴν καλουμένην Εὐθειαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα, Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα. Ἴδου γὰρ προσεύχεται, καὶ εἶδεν ἐν ὄραματι ἄνδρα ὀνόματι Ἀνανίαν εἰσελθόντα, καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ τὰς χεῖρας ὥπως ἀναβλέψη».

10 Ἐκκλ. 5, 2.— «Παραγίνεται ἐνύπνιον ἐν πλήθει πειρασμοῦ».

Σοφία Σειράχ 34, 2.— «Ὡς ὁ δρασσόμενος σκιᾶς καὶ διώκων ἀνέμους, οὕτως ὁ προσέχων ἐνυπνίοις».

Βασιλείου.— Ὡς γὰρ ἐπὶ πολύ, τὰ καθ' ὕπνον φαντάσματα τῶν μεθημερινῶν ἐννοιῶν εἰσιν ἀπηχήματα.

15 Πεφύκασι γὰρ πως αἱ καθ' ὕπνον φαντασίαι, ὡς τὰ πολλά, ἀπηχήματα εἶναι τῶν μεθημερινῶν φροντίδων. Ὅποια γὰρ ἂν ἦ τὰ κατὰ τὸν θίον ἡμῶν ἐπιτηδεύματα, τοιαῦτα ἀνάγκη εἶναι καὶ τὰ ἐνύπνια.

Αἱ νύκτες τὰς μεθημερινὰς φροντίδας παραλαβοῦσαι, ἐν 20 ταῖς αὐτῶν φαντασίαις ἐξαπατῶσι τὸν νοῦν.

Τὸ κατ' ὄναρ ἰδεῖν τὰ ποθούμενα, φέρει τοῖς ἀγαπῶσι παραμυθίαν.

Οἱ μέθη καὶ ἀδηφαγία δεδουλωμένοι, οὔτε ὕπνον αἰροῦνται γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, οὔτε ὄνειράτων ἀπαλλάττονται φο- 25 βερῶν.

ΛΟΓΟΣ ΞΕ΄. Γιὰ τὰ ἐνύπνια.

Ματθ. 27, 19: «Μὴ κάνεις τίποτε σ' ἐκεῖνον τὸν δίκαιο· γιατί πολλά ἔπαθα σὸ ὄνειρό μου σήμερα ἕξαιτίας του».

Πράξ. 9, 10-12: «Ἦταν κάποιος μαθητῆς στῆ Δαμασκó, πὸν λεγόταν Ἀνανίας, καὶ σὸ ὄνειρο τοῦ εἶπε ὁ Κύριος· Ἀνανία. Κι αὐτὸς εἶπε· Ναί, Κύριε. Καὶ τοῦ εἶπε ὁ Κύριος· Σήκω καὶ πήγαινε στὴν ὁδὸ πὸν λέγεται Εὐθεῖα καὶ ζήτησε σὸν σπίτι τοῦ Ἰούδα κάποιον Σαῦλο ἀπὸ τὴν Ταρσό, ὁ ὁποῖος τὴν ὥρα αὐτὴ προσεύχεται. Καὶ εἶδε σὸ ὄραμα νὰ μπαίνει ἕνας ἄνδρας, λεγόμενος Ἀνανίας, καὶ νὰ βάζει σ' αὐτὸν τὰ χέρια του γιὰ νὰ ξαναβρεῖ τὸ φῶς του.

Ἐκκλ. 5, 2: «Τὸ ἐνύπνιο παρουσιάζεται στὴν ἀκμὴ τοῦ πειρασμοῦ».

Σοφία Σειράχ 34, 2: «Ὅποιος προσέχει στὰ ὄνειρα εἶναι σὰν ἐκεῖνον πὸν προσπαθεῖ νὰ πιᾶσει ἴσκιους καὶ κυνηγᾷ τοὺς ἀνέμους».

Τοῦ Βασιλείου: Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἐνύπνιες φαντασίες εἶναι ἀπηχῆματα ἐκείνων πὸν μᾶς ἀπασχολοῦν τὴν ἡμέρα.

Οἱ ἐνύπνιες φαντασίες εἶναι συνήθως ἀπηχῆματα τῶν καθημερινῶν φροντίδων. Ὅποιες δηλαδὴ εἶναι οἱ ἀσχολίες μας στὴ ζωὴ μας, τέτοια κατ' ἀνάγκη θὰ εἶναι καὶ τὰ ὄνειρά μας.

Οἱ νύχτες παίρνουν τὶς φροντίδες καὶ μὲ τὴ φαντασία τους ἔξαπατοῦν τὸ νοῦ μας.

Τὸ νὰ δοῦν στὰ ὄνειρά τους ὅσα ποθοῦν καὶ ἀγαποῦν, δίνει παρηγορία στοὺς ἀνθρώπους.

Ὅποιοι εἶναι ὑποδουλωμένοι στὴ μέθη καὶ στὴν πολυφαγία, οὔτε ὕπνο γνήσιο καὶ ἀληθινὸ ἔχουν, οὔτε ἀπαλλάσσονται ἀπὸ φοβερὰ ὄνειρα.

Γρηγορίου Θεολόγου:

Μὴ σφόδρ' ἔπεσθαι παιγνίοις ἐνυπνίων,

Μηδ' εὐπτόητον εἰς ἅπαντ' ἔχειν φρένα,

Μηδὲ πτεροῦ μοι δεξιοῖς φαντάσμασι·

5 *Λόγος τὰδ' ἐστὶ πολλάκις τοῦ δυσμενοῦς*

Πλουτοῦσι μωροὶ τοῖς ὀνειράσι πλέον,

Ἦ χρημάτων ἄβυσσον οἱ κεκτημένοι.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὁ τοῖς ὀνειροῖς προσέχων, εἰς ἅπαν ἀδόκιμος.

10 *Ἰωάννου τῆς Κλίμακος— Φιλεῖ γὰρ τὸ δαιμόνιον πολλάκις ἀνθρώποις τὸ μέλλον νύκτωρ λαλεῖν, οὐχ ἵνα φυλάξωνται μὴ παθεῖν (οὐ γὰρ εἰμαρμένης δύνανται κρατεῖν), ἀλλ' ἵνα κουφότερον πάσχοντες φέρωσιν.*

15 *Νεΐλου.— Ὁ τοῖς ὀνειροῖς προσέχων, ἔοικε τῷ τὴν σκιὰν αὐτοῦ καταδιώκοντι.*

Ὅποταν ἐν τοῖς ὕπνοις τοῖς δαίμοσι πείθεσθαι ἀρξώμεθα, τότε λοιπὸν καὶ ἐγρηγορότας ἐμπαίζουσιν.

Αἰσχίνους.— Τὸ πέρα καθεύδειν τοῦ πρέποντος, τοῖς τεθηκόσι μᾶλλον ἢ περ τοῖς ζῶσιν ἀρμόδιον.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου:

Μὴν παίρνεις πολὺ στὰ σοβαρὰ τὰ παιγνίδια τῶν ὄνειρων,
οὔτε ὁ νοῦς σου νὰ τρομάζει εὐκόλα μὲ ὅλα,
οὔτε νὰ παίρνεις φτερὰ μὲ τὰ δεξιὰ ὄνειρα,
γιατὶ εἶναι συχνὰ παγίδα τοῦ ἐχθροῦ,
Γίνονται στὰ ὄνειρὰ τους οἱ ἀνόητοι πρὸ πλούσιοι
ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἄβυσσο χρημάτων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὁποῖος προσέχει στὰ ὄνειρα, εἶναι σ' ὅλα ἀνάξιος.

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Ὁ Θεὸς συνηθίζει πολλές φορές νὰ λέγει τῇ νύχτα στοὺς ἀνθρώπους τὸ μέλλον τους, ὄχι γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν νὰ μὴ πάθουν (γιατὶ πῶς μποροῦν νὰ ὑπερισχύσουν στὴν εἰμαρμένη), ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑποφέρουν ἐλαφρότερα ὅταν πάσχουν.

Τοῦ Νείλου: "Ὁποῖος προσέχει στὰ ὄνειρα μοιάζει μὲ ἐκεῖνον ποὺ καταδιώκει τὸν ἴσκιό του.

"Ὅταν ἀρχίσουμε στὸν ὕπνο μας νὰ πειθόμαστε στοὺς δαίμονες, τότε μᾶς ἐξαπατοῦν καὶ ξυπνητοῦς.

Τοῦ Αἰσχίνη: Τὸ νὰ κοιμᾶσαι πέρα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει, ταιριάζει πρὸ πολὺ στοὺς πεθαμένους, παρὰ στοὺς ζωντανούς.

ΛΟΓΟΣ ΕΣΤ.

Περὶ ἀκακίας καὶ μνησικακίας.

Ματθ. 18, 3.— Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

Ματθ. 5, 23-24.— «Ἐὰν προσενέγκῃς τὸ δῶρόν σου εἰς τὸ θυσιαστήριον, κακεῖ μνησθῆς, ὅτι ἔχει τι ὁ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ, ἄφες τὸ δῶρόν σου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου.

Θεσσ Α' 5, 15.— «Ὁραῖτε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδῶ τινι, ἀλλὰ πάντοτε τὸ δίκαιον διώκετε».

10 Ἐφ. 4, 26.— «Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν».

Γαλ. 5, 15.— «Εἰ ἀλλήλους δέκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε».

15 Παροιμ. 24, 17.— «Ἐὰν πέσῃ ὁ ἐχθρός σου, μὴ ἐπιχαρῆς αὐτῷ· ἐν δὲ τῷ ὑποσκελίσματι αὐτοῦ, μὴ ἐπαίρου, ὅτι ὄψεται Κύριος, καὶ οὐκ ἀρέσει αὐτῷ, καὶ ἀποστρέψει τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ.

Παροιμ. 12, 28.— «Ὁδοὶ μνησικακῶν εἰς θάνατον».

Παροιμ. 21, 24.— «Ὁ μνησικακῶν, παράνομος».

20 Παροιμ. 14, 15.— «Ὁ ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ».

Παροιμ. 1, 22.— «Ὅσον χρόνον ἔχονται ἄκακοι τῆς δικαιοσύνης, οὐκ αἰσχυνθήσονται».

Σοφία Σειραχ 28, 2.— «Ἄφες ἀδίκημα τῷ πλησίον σου, καὶ τότε δεηθέντος σου αἱ ἁμαρτίαι σου λυθήσονται».

ΛΟΓΟΣ ΕΣΤ'.

Γιὰ τὴν ἀκακία καὶ τὴ μνησικακία.

Ματθ. 18, 3: «Σᾶς βεβαιώνω, ἂν δὲ ἀλλάξετε καὶ δὲν γίνετε σὰν τὰ παιδιά, δὲν θὰ εἰσέλθετε στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν».

Ματθ. 5, 23-24: «Ἐάν προσφέρεις τὸ δῶρο σου στὸ θυσιαστήριον καὶ θυμηθεῖς ἐκεῖ ὅτι ἔχει κάτι ἐναντίον σου ὁ ἀδελφός σου, ἄφησε τὸ δῶρο καὶ πήγαινε πρῶτα νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφὸ σου, καὶ τότε νὰ προσφέρεις τὸ δῶρο σου».

Θεσσ. Α' 5, 15: «Προσέχετε νὰ μὴν ἀποδώσει κάποιος σὲ ἄλλον κακὸ γιὰ ἓνα κακὸ, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἐπιδιώκετε τὸ δίκαιο».

Ἐφ. 4, 26: «Νὰ μὴ δύει ὁ ἥλιος καὶ νὰ μένετε σεῖς στὸ θυμό σας».

Γαλ. 5, 15: «Ἐάν δαγκώνεσθε μεταξύ σας καὶ κατασπαράζετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, νὰ προσέχετε μήπως καταφαγωθεῖτε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο».

Παροιμ. 24, 17: «Ἐάν πέσει ὁ ἐχθρὸς σου νὰ μὴ χαρεῖς, καὶ στὸ πέσιμό του νὰ μὴν ἐπαίρεσαι· γιὰτὶ θὰ σὲ δεῖ ὁ Κύριος καὶ δὲν θὰ τοῦ ἀρέσει καὶ θὰ πάρει τὸ θυμὸ του ἀπὸ αὐτόν».

Παροιμ. 12, 28: «Ὁ δρόμος ποὺ βαδίζουν οἱ μνησικακοὶ ὁδηγεῖ στὸ θάνατο».

Παροιμ. 21, 24: «Ὁποῖος μνησικακεῖ, παραβαίνει τὸ νόμο».

Παροιμ. 14, 15: «Ὁποῖος δὲν ἔχει κακία πιστεύει ὅ,τι τοῦ ποῦνε».

Παροιμ. 1, 22: «Ὅσον καιρὸ οἱ ἄκακοὶ φυλάγουν τὴ δικαιοσύνη, δὲν θὰ ντραποῦν».

Σοφία Σειράχ 28, 2: «Συγχώρεσε τὴν ἀδικία σ' ἑσένα τοῦ πλησίον σου καὶ τότε ἂν παρακαλέσεις τὸν Θεό, θὰ σβηστοῦν οἱ ἁμαρτίες σου».

Βασιλείου.— Οὐ δεῖ ἐπὶ παροργισμῶ ἀδελφοῦ δύναι τὸν ἥλιον, μήποτε ἢ νύξ μεταστήσῃ μεταξὺ ἀμφοτέρων, καὶ καταλίπη ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἔγκλημα ἀπαραίτητον.

Ἕκιστα κακίαν οὐχ ὑφορᾶται, τὸ κακίας ἐλεύθερον.

5 Γρηγορίου Θεολόγου.— Ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίῃ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ραδίως. Τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἔτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές.

Οὐδεὶς κακῶ ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῶ τὸ κακόν.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Ὅταν ἐννοήσωμεν ἅπερ ἐπάθομεν
10 παρὰ τῶν συνδούλων, λογισώμεθα καὶ ἅπερ ἐποιήσαμεν εἰς τὸν Δεσπότην, καὶ τῶ φόβῳ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων τὸν θυμὸν τὸν ἐπὶ τοῖς ἀλλοτρίοις πλημμελήμασι ταχέως ἀπώσασθαι δυνασόμεθα.

Εἰ γὰρ δεῖ μεμνησθαι ἀμαρτημάτων, τῶν οἰκείων δεῖ μεμνησθαι μόνον. Ἄν τῶν οἰκείων μνημονεύσωμεν, οὐδέποτε τὰ ἀλλότρια λογιούμεθα.

«Ἄν ἀφῆτε τοῖς ἐχθροῖς ὑμῶν, ἀφεθήσεται ὑμῖν». Ἄφες δουρικὰ ἀμαρτήματα, ἵνα λάβῃς συγχώρησιν δεσποτικὴν ἀμαρτημάτων. Εἰ δὲ μεγάλα ἠδίκησεν, ὅσῳπερ ἂν μείζονα ἀφῆς,
20 τοσοῦτῳ μείζονα λήψῃ τὴν συγχώρησιν. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐδιδάχθημεν λέγειν, «Ἄφες ἡμῖν καθὼς ἀφίεμεν», ἵνα μάθωμεν, ὅτι τὸ μέτρον τῆς ἀφέσεως παρ' ἡμῶν πρῶτον λαμβάνει τὴν ἀρχήν. Ὡστε, ὅσῳπερ ἂν ὁ ἐχθρὸς ἐργάζεται, καὶ τοσοῦτῳ μείζονως εὐεργετεῖ. Σπεύδωμεν τοίνυν καὶ ἐπειγώμεθα καταλλάττεσθαι
25 πρὸς τοὺς λελυπηκότας, ἂν τε δικαίως ἂν τε ἀδίκως ὀργίζωνται. Ἄν μὲν γὰρ ἐνταῦθα καταλλαγῆς, ἀπηλλάγῃς τῆς ἐκεῖ κρίσεως ἂν δὲ μεταξὺ μενούσης τῆς ἔχθρας θάνατος ἐπιστάς ἀπάγῃ, τὴν ἀπέχθειαν μεσολαβήσας, εἰς τὸ δικαστήριον λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν εἰσαχθῆναι τὴν δίκην ἀνάγκη, καὶ τὴν ἐσχάτην δώσεις

Τοῦ Βασιλείου: Δέν πρέπει κατὰ τὴν ὀργή σου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου νὰ δύσει ὁ ἥλιος, μήπως ἢ νύχτα περᾶσει ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν καθένα σας καὶ ἀφήσει γιὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης ἔγκλημα ἀσυγχώρητο.

Ἐλάχιστα ὑποψιάζεται κάποια κακία ὅποιος δέν ἔχει κακία.

Τοῦ Γρηγ. Θεολόγου: Ὁ κακὸς θὰ καταδικάσει γρήγορα καὶ τὸ καλό, ἐνῶ ὁ καλὸς οὔτε τὸ κακὸ εὔκολα. Γιατί, ὅποιος δέν εἶναι πρόθυμος στὴν κακία, δέν παρασύρεται εὔκολα οὔτε στὴν ὑποψία.

Κανένας δέν θεραπεύει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακό, ἀλλὰ τὸ κακὸ μὲ τὸ καλό.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ὅταν σκεφτοῦμε ἐκεῖνα ποῦ πάθαμε ἀπὸ τοὺς ὁμοδοῦλους μας, ἅς σκεφθοῦμε καὶ ἐκεῖνα ποῦ κάναμε ἐμεῖς στὸν Κύριο, καὶ ἀπὸ τὸ φόβο τῶν δικῶν μας ἁμαρτημάτων θὰ μπορέσομε ν' ἀποβάλομε γρήγορα τὸ θυμὸ γιὰ τὰ λάθη τῶν ἄλλων.

Ἄν πράγματι πρέπει νὰ θυμόμαστε ἁμαρτήματα, πρέπει νὰ θυμόμαστε μόνο τὰ δικὰ μας. Ἄν ἔχομε στὴ μνήμη μας τὰ δικὰ μας, οὐδέποτε θὰ σκεφοῦμε τὰ ξένα.

«Ἄν συγχωρήσετε τοὺς ἐχθροὺς σας θὰ συγχωρηθεῖτε καὶ ἐσεῖς»⁵⁰. Συγχώρεσε τὰ ἁμαρτήματα τῶν δούλων, γιὰ νὰ λάβεις συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων σου ἀπὸ τὸν Κύριο. Καὶ ἂν ἔχεις ὑποστῆ μεγάλα ἀδικήματα, ὅσο μεγαλύτερα συγχωρήσεις, τόσο μεγαλύτερη συγχώρηση θὰ λάβεις. Γιατί γι' αὐτὸ διδαχθήκαμε νὰ λέμε, «Συγχώρεσέ μας ὅπως καὶ ἐμεῖς συγχωροῦμε»⁵¹, γιὰ νὰ μάθομε, ὅτι τὸ μέτρο τῆς ἄφεσης ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ ἐμᾶς. Ὡστε, ὅσο πιὸ πολὺ ἐργάζεται ὁ ἐχθρὸς, τόσο περισσότερο καὶ μᾶς εὐεργετεῖ. Ἄς τρέξομε λοιπὸν καὶ ἅς διαστοῦμε νὰ συμφιλιωθοῦμε μὲ ὅσους μᾶς ἔχουν λυπήσει, εἴτε δίκαια θυμώνουν εἴτε ἄδικα. Γιατί, ἂν συμφιλιωθεῖς ἐδῶ, ἔχεις ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐκεῖ κρίση· ἂν ὅμως, ἐνῶ παραμένει ἀκόμα ἢ ἔχθρα μεταξὺ σας, ἔρθει ὁ θάνατος καὶ σὲ πάρει, στὸ ἐνδιάμεσο ἐκείνης τῆς ἔχθρας, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσαχθεῖς γιὰ δίκη στὸ φοβερὸ ἐκεῖνο δικαστήριον καὶ νὰ καταβάλλεις τὴν ἐσχάτη ὀφειλὴ μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ δικαστοῦ ὅλων ἐκείνων,

50. Ματθ. 6,14.

51. Ματθ. 6, 12.

δίκην ἐπὶ τῇ ψήφῳ τοῦ δικαστοῦ πάντων ἐκείνων, καὶ ἀμφοτέ-
ροι τιμωρίαν ὑποστήσεσθε ἀπαραίτητον, ὁ μὲν ἀδίκως ὀργιζό-
μενος διὰ τοῦτο, ὅτι ἀδίκως. ὁ δὲ δικαίως διὰ τοῦτο αὐτό, ὅτι
δικαίως ἐμνησικάκησεν.

5 Ὁ τοίνυν διὰ νηστείας. διὰ ὀδυρμῶν καὶ εὐχῶν, καὶ σάκ-
κου καὶ σποδοῦ καὶ μυρίας ἐξομολογήσεως μόλις ἕτεροι κα-
τορθοῦσι, τὸ τὰ ἁμαρτήματα ἐξαλείφειν λέγω τὰ ἑαυτῶν, τοῦτο
ἔξεστιν ἡμῖν ραδίως ποιεῖν χωρὶς σάκκου καὶ σποδοῦ καὶ νη-
στείας. ἂν μόνον ἀπὸ τῆς διανοίας ἐξαλείψωμεν τὴν ὀργὴν καὶ
10 μετὰ εὐλικρινείας ἀφῶμεν τοῖς ἠδικηκόσιν ἡμᾶς.

Παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χειρόν.

Τὸ κακίας ἐλεύθερον, καὶ ὑφορᾶσθαι κακίαν ἀργότερον.

Ὅταν ἴδῃς τὸν ἐχθρὸν ἐμπεσόντα εἰς τὰς χεῖρας τὰς σᾶς. μὴ
νόμιζε τιμωρίας. ἀλλὰ σωτηρίας ἐκείνον εἶναι τὸν καιρόν. Διὰ
15 τοῦτο τότε μάλιστα δεῖ φεῖδεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτῶν γε-
νώμεθα κύριοι.

Ἐλύπησέ τις; Μὴ ἀντιλυπήσης· ἐπεὶ γέγονας ἐκείνῳ πάλιν
ἴσος. Οὐδεὶς γὰρ κακὸν κακῷ ἰᾶται, ἀλλ' ἀγαθῷ τὸ κακόν.

Νείλου.— Ὅς ἀποδίδωσι κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, οὐκ ἐξενεχθῆ
20 κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ.

Φίλωνος.— Συγγνώμην αἰτούμενος ἁμαρτημάτων, συγγίνω-
σκε καὶ αὐτὸς τοῖς εἰς σὲ πλημμελοῦσιν· ὅτι ἀφέσει ἀντιδίδοται
ἄφεις, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ὁμοδόλους ἡμῶν καταλλαγὴ, τῆς
θείας ὀργῆς γίνεται ἀπαλλαγὴ.

25 Εὐαγρίου.— Μνησικακία σβέννυσι δῶρα, καὶ πυθέτω σε
Ἰακώβ τὸν Ἡσαῦ δόμασιν ὑπελθὼν μετὰ τριακοσίων εἰς ἀπάν-
τησιν ἐξελθόντα. Ἀλλ' ἡμεῖς πένητες ὄντες, τραπέξῃ τὴν χρεΐ-
αν πληρώσωμεν.

Μαρτίνου ἀναχωρητοῦ — Ὁ δαίμοσι μνησικακῶν, ἀνθρώ-
30 ποῖς οὐ μνησικακεῖ· εἰρηνεύει δὲ μετὰ δαμιόνων, ὁ τῷ ἀδελφῷ
μηνιῶν.

καὶ θὰ ὑποστεῖτε καὶ οἱ δύο τὴν ἀμετάκλητη τιμωρία, ἐκεῖνος ποὺ ἄδικα ὀργίζεται, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἄδικα ὀργίζεται, κι σὺ ποὺ δίκαια μνησικακεῖς, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ δίκαια μνησικακῆσες.

Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ μὲ νηστεία καὶ ὀδυρμούς καὶ προσευχὴ καὶ σάκκο μετάνοιας καὶ στάχτη στὴν κεφαλὴ κι ἐπανειλημμένη ἔξομολόγηση μόλις τὸ κατορθώνουν ἄλλοι, νὰ ἐξαλείψουν ἐννοῶ τὰ ἁμαρτήματά τους, αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σ' ἐμᾶς νὰ τὸ κάνομε χωρὶς σάκκο καὶ στάχτη καὶ νηστεία, ἂν σβήσομε μόνο τὴν ὀργὴ ἀπὸ τὴ σκέψη μας καὶ συγχωρήσομε εἰλικρινὰ ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδίκησαν.

Ἐκαστὸν ἄλλο ἁμάρτημα ἢ μνησικακία εἶναι τὸ χειρότερο.

Ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ κακία, εἶναι βραδύτερος καὶ στὸ νὰ ὑποψιαστεῖ τὴν κακία.

Ὅταν δεῖς τὸν ἐχθρό σου νὰ ἔχει πέσει στὰ χέρια σου, μὴ νομίζεις ὅτι αὐτὸ εἶναι εὐκαιρία ἐκδίκησης, ἀλλὰ σωτηρίας. Γι' αὐτὸ τότε κυρίως πρέπει νὰ δείχνομε εὐσπλαχνία στοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν γίνομε κύριοί τους.

Σὲ λύπησε κάποιος; Μὴν τοῦ ἀνταποδώσεις λύπη· γιατί τότε ἐξισώνεσαι πάλι μαζί του. Κανένας δὲν θεραπεύει τὸ κακὸ μὲ τὸ κακὸ, ἀλλὰ τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ.

Τοῦ Νείλου: Ὅποιος ἀποδίδει κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, δὲν θὰ λείψουν τὰ κακὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του.

Τοῦ Φίλωνα: Ζητώντας συγνώμη γιὰ τ' ἁμαρτήματά σου, δίνε κι ἐσὺ τὴ συγνώμη σου σ' ἐκείνους ποὺ σοῦ κάνουν κακὸ. Γιατὶ μὲ τὴν ἄφεση ἀνταποδίδεται ἄφεση, καὶ ἡ καταλλαγὴ μὲ τοὺς ὁμόδουλούς μας γίνεται ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴ θεία ὀργή.

Τοῦ Εὐαγγελίου: Τὰ δῶρα σβήνουν τὴ μνησικακία, καὶ ἂς σὲ πείσει ὁ Ἰακώβ ποὺ βγῆκε μὲ τριακόσιους ἀνθρώπους καὶ δῶρα νὰ προϋπαντήσει τὸν Ἡσαῦ. Ἐμεῖς ὅμως ποὺ εἴμαστε φτωχοὶ ἂς ἐκπληρώσομε τὴν ἀνάγκη μ' ἓνα ἀπλὸ τραπέζι.

Τοῦ ἀναχωρητῆ Μαρτίνου: Ὅποιος θυμᾶται τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκαναν οἱ δαίμονες, δὲν θυμᾶται τὸ κακὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀντίθετα εἰρηνεύει μὲ τοὺς δαίμονες ὅποιος μνησικακεῖ ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του.

Κροῖσου.— *Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι λέγεται, ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν· καὶ Κύρος ὁ μέγας αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ νίκην.*

Μοσχίωνος.— *Ἐν οἷς πλήττειν ἄλλους ἐθέλεις, ἐν τούτοις ἅβλαβην ἔλπιζε τὴν μείζονα.*

Ἐπικούρου.— *Ἐχθροῦ δεηθέντος μὴ ἀποστραφῆς τὴν ἀξίωσιν· πλὴν ἀσφαλίζου σεαυτόν. Οὐδὲν γὰρ κυνὸς διαφέρει.*

Θεοπόμπου.— *Σπούδαζε τὰς μὲν ἔχθρας ὀλιγοχρονίους ποιεῖσθαι, τὰς δὲ ἀγάπας πολυχρονίους*

10 *Αἰσχίνους.*— *Αἰσχίνης ὁ ρήτωρ, μετὰ τὸ Ἀθηναίους αὐτοῦ καταψηφίσασθαι, Δημοσθένους αὐτῷ μυριάς Ἀττικὰς πέμψαντος καὶ γενναίως τὴν περίστασιν φέρειν παρακαλοῦντος, Καὶ πῶς, ἔφη, δύναμαι μὴ λυπεῖσθαι τοιαύτης ἐκβαλλόμενος πατρίδος, ἐν ἧ ὁὶ ἀδικηθέντες καὶ προσωφελοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας;*

Τοῦ Κροΐσου: Ὁ Κροΐσος ἔπαυσε λένε τὴν ὀργή του κατὰ τοῦ φονιᾶ τοῦ γιοῦ του, ἐνῶ ἐκεῖνος παραδόθηκε γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ. Καὶ ὁ Κύρος ὁ μέγας τοῦ ἴδιου τοῦ Κροΐσου μετὰ τὴ νίκη ἔγινε φίλος του.

Τοῦ Μοσχίωνα: Σὲ ἐκεῖνα ποὺ θέλεις νὰ χτυπήσεις τοὺς ἄλλους, σ' αὐτὰ περίμενε τὴ μεγαλύτερη ζημία.

Τοῦ Ἐπικούρου: Ὅταν σὲ παρακαλέσει ὁ ἐχθρὸς σου, μὴν ἀπορρίψεις τὸ αἶτημά του. Μόνο πάρε κάποιον μέτρο ἀσφάλειας. Γιατὶ δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ σκυλί.

Τοῦ Θεοπόμπου: Φρόντιζε τὰ μίση σου νὰ διακοῦν λίγο, ἐνῶ οἱ φιλίες σου πολὺ.

Τοῦ Αἰσχύνη: Ὁ ρήτορας Αἰσχύνης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταδίκη του ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ὅταν ὁ Δημοσθένης τοῦ ἔστειλε δέκα χιλιάδες ἀπτικές δραχμὲς καὶ τὸν κυλοῦσε νὰ ὑπομείνει γενναῖα τὴ δύσκολη περίσταση, εἶπε· Πῶς μπορῶ νὰ μὴ λυπᾶμαι ὅταν ἐκδιώκομαι ἀπὸ τέτοια πατρίδα, στὴν ὁποία κι αὐτοὶ ποὺ ἀδικήθηκαν ἐπὶ πλέον ὠφελοῦν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀδίκησαν;

ΛΟΓΟΣ ΕΖ΄.

Περὶ δίου ἀνωμαλίας.

Ἰω. 16, 20-21.— «Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. Ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ ἔτι μνημονεύει τῆς
5 θλίψεως, διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον».

Τιμ. Α' 6, 17.— «Τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικένας ἐπὶ πλούτου ἀδηλόγητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι».

10 Σοφ. Σολ. 2, 2.— «Καπνὸς ἢ πνοὴ ἐν ρισίν ἡμῶν, καὶ παρελεύσεται ὁ δῖος ἡμῶν ὡς ἴχνη νεφέλης. Σκιᾶς γὰρ πάροδος ὁ δῖος ἡμῶν».

Σοφ. Σολ. 5, 8-11.— «Τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία ἡμῶν; Τί ὁ πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; Παρῆλθε
15 πάντα ἐκεῖνα ὡς σκιά, καὶ ὡς ἀγγελία διατρέχουσα· ὡς ναῦς διερχομένη κυμαινόμενον ὕδωρ, ἧς διαβάσης οὐκ ἔστιν ἴχνος εὐρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὸν πορείας αὐτῆς ἐν κύμασιν, ὡς ὀρνέου διαπτάντος ἀέρα οὐδὲν εὐρίσκεται τεκμήριον πορείας».

Σοφία Σειράχ 11, 5.— «Πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπὶ ἐδά-
20 φους, ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα».

Βασιλείου.— Ὡσπερ οὖν θάλασσαν ἀμήχανον ἐπὶ πολὺ τὴν αὐτὴν διαρκέσαι· τὴν γὰρ νῦν λείαν καὶ σταθεράν, μικρὸν ὕστερον ὄψει δίαις ἀνέμων τραχνομένην· καὶ πάλιν τὴν ἀγριαίνουσαν καὶ βρασσομένην τῷ κλύδωνι, βαθεῖα γαλήνη κατεστόρε-
25 σεν· οὕτω καὶ τὰ τοῦ δίου πράγματα ραδίως λαμβάνει περιστροφὰς ἐφ' ἑκάτερα.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Φύσει μὲν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων

ΛΟΓΟΣ ΕΖ΄.

Γιὰ τὴν ἀκαταστασία τῆς ζωῆς.

Ἰω. 16, 20-21: «Σᾶς δεβαιώνω, ὅτι θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρεῖ, ἀλλὰ ἡ λύπη σας θὰ μεταστραφεῖ σὲ χαρά. Ἡ γυναίκα δοκιμάζει πόνο ὅταν γεννᾷ, ἐπειδὴ ἦρθε ἡ ὥρα της, ὅταν ὅμως γεννήσει τὸ παιδί της, ἀπὸ τῆς χαρᾶς της δὲν θυμᾶται πιά τοὺς πόνους της, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἕνας ἄνθρωπος στὸν κόσμο».

Τιμ. Α' 6, 17: «Νὰ παραγγέλλεις στοὺς πλοῦσιους νὰ μὴν ἔχουν μεγάλη ἰδέα στὴν παρούσα ζωὴ, οὔτε νὰ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους στὴν ἀδηλόγητα τοῦ πλούτου, ἀλλὰ στὸν ζῶντα Θεό».

Σοφ. Σολ. 2, 2-5: «Καπνὸς εἶναι ἡ ἀναπνοή μας καὶ ἡ ζωὴ μας θὰ περάσει ἀφήνοντας τὰ ἴχνη ποὺ ἀφήνουν τὰ σύννεφα. Γιατὶ ἡ ζωὴ μας εἶναι πέρασμα σκιᾶς».

Σοφ. Σολ. 5, 8-11: «Τί μᾶς ὠφέλησε ἡ ὑπερηφάνεια μας; Σὲ τί μᾶς βοήθησε ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀλαζονεία μας; Ὅλα ἐκεῖνα πέρασαν σὰν σκιὰ καὶ σὰν φήμη παροδική. Σὰν πλοῖο ποὺ περνᾷ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, ποὺ ὅταν περᾶσει δὲν ὑπάρχει ἴχνος του νὰ βρεῖς, οὔτε τὸ μονοπάτι τῆς πορείας του στὰ κύματα, ὅπως ὅταν ὄρνεο διασχίσει τὸν ἀέρα καὶ δὲν βρίσκεις καμμιά ἀπόδειξη γιὰ τὸ πέταγμά του».

Σοφία Σειράχ 11, 5: «Πολλοὶ τύραννοι βρέθηκαν πεσμένοι στὸ χῶμα καὶ ὁ ἀνυποψίαστος φόρεσε τὸ διάδημα».

Τοῦ Βασιλείου: Ὅπως εἶναι ἀδύνατο ἡ θάλασσα νὰ παραμείνει γιὰ πολὺ ἢ ἴδια, γιατί αὐτὴ ποὺ τώρα εἶναι λεία καὶ σταθερή, λίγο πιὸ ὕστερα μὲ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου παίρνει ὄψη τραχιά, καὶ πάλι τὴν ἀγριεμένη καὶ ἀναβραζόμενη θάλασσα τὴν καθησυχάζει βαθιὰ γαλήνη, ἔτσι καὶ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς μας εὐκολὰ μεταστρέφονται ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο.

Τοῦ Γρηγ. Θεολόγου: Ἐκ φύσεως κανένα ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα

βέβαιον οὐδὲ ὁμαλὸν οὐδὲ αὐταρκες, ἀλλὰ κύκλος τις τῶν ἡμετέρων περιτρέχει πραγμάτων, ἄλλοτε ἄλλας ἐπὶ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ὥρας, φέρων μεταβολάς· καὶ αὖραις μᾶλλον ἔστι πιστεύειν οὐχ ἰσταμέναις, καὶ νηὸς ποντοπορούσης ἔχνεσιν, καὶ νυκτὸς ἀπατηλοῖς ὀνειράσιν, ὧν πρὸς ὀλίγον ἢ χάρις, καὶ ὅσα κατὰ ψάμμον παῖδες τυποῦσι παίζοντες, ἢ ἀνθρώπων εὐημερίαις

Ἰω. Χρυσοστόμου. — Ὡσπερ γάρ ἡ τῶν πλουσίων ὑδάτων φορά, δεξαμένη τὸ ἐπιρρέον, πομφόλυγας διανίστησι, καὶ αἱ μὲν αὐτῶν ἅμα τῷ γενέσθαι ἐρράγησαν, αἱ δὲ πλεῖον ὀγκωθεῖσαι, μετέπειτα καὶ αὐταὶ ἐρράγησαν τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ θάλασσα τοῦ θίου τούτου, τοὺς μὲν ὀλίγον φανέντας ἐκάλυψε, τοὺς δὲ ἐπιπλεῖον διαρκέσαντας καὶ αὐτοὺς κατεπόντισεν.

Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατενοουμένων, ἐκδέχου μετὰ ταβολήν· καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἀπροσδοκῆτων συμφορῶν κυκλούμενος, ἔλπιζε τὰ χρηστὰ καὶ κρείττονα.

Νεκρῶν ἀχρηστότερα τὰ λαμπρὰ τοῦ παρόντος θίου.

Ἐν τῇ εὐδία ὧν τοῦ θίου, ἐκδέχου ποτὲ καὶ χειμῶνα πραγμάτων.

20 Τὸ περὶ τὰ φαινόμενα τὴν σπουδὴν ἔχειν, ἰδιὸν ἔστιν τοῖς μηδεμίαν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἑαυτοῖς ὑποτιθεμένοις ἐλπίδα.

Νείλου. — Μὴ ἐξαπατῶ ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ περιφανῆ καὶ λαμπρὰ δεικνύμενα πράγματα. Παρέρχεται γὰρ πάντως, καὶ οὐδὲν τῶν φαινομένων στάσιμον.

25 Πάντων σου τῶν πραγμάτων κατενοουμένων, ἐκδέχου ζημίαν.

Δίωνος Ρωμαίου. — Πολλοὶ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἀλγοῦσι, πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς χείροσι χαίρουσι. Πόσοι μὲν γὰρ πλουτοῦντες ἀχθονται! Πόσοι δὲ πενόμενοι ἡδονται! Ἄλλους κάλ-
30 λος καὶ ἰσχὺς ἐβλαψεν, ἄλλους αἴσχος καὶ ἀσθένεια ὠφέλησεν.

δὲν εἶναι σταθερό, οὔτε ὀμαλό, οὔτε αὐταρκές, ἀλλὰ ἓνας κύκλος περιφέρει τὰ πράγματα τῆς ζωῆς μας, προκαλώντας ἄλλοτε διάφορες μεταβολές, συχνὰ στὴν ἴδια μέρα καὶ κάποτε καὶ τὴν ἴδια ὥρα, καὶ πιὸ πολὺ μπορεῖς νὰ ἐμπιστεύεσαι στὶς μεταβαλλόμενες αὔρες καὶ στοῦ καραβιοῦ τὰ ἴχνη στὸ πέλαγος καὶ στὰ ἀπατηλὰ ὄνειρα τῆς νύχτας, ποῦ ἡ χάρη τους διαρκεῖ λίγο, καὶ στὰ σχέδια στὴν ἄμμο τῶν παιδιῶν ποῦ παίζουν, παρὰ στὴν εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: "Ὅπως ἡ ροὴ ἀφθονων νερῶν ὅταν δεχθεῖ τὴν εἰσροὴ καὶ ἄλλου νεροῦ δημιουργεῖ ἀερόφουσκες, κι ἄλλες ἀπὸ αὐτὲς ἀμέσως μόλις δημιουργηθοῦν σκάζουν, κι ἄλλες ἀφοῦ μεγαλώσουν πιὸ πολὺ ἔπειτα σκάζουν κι αὐτὲς, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ θάλασσα τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἐκείνους ποῦ λίγο πῆγαν νὰ φανοῦν τοὺς κατασκεπάζει, ἐνῶ ἄλλους, ἀφοῦ τοὺς κράτησε περισσότερο, τοὺς καταπόντισε κι αὐτοὺς.

"Ὅταν ὅλες οἱ ὑποθέσεις σου πηγαίνουν καλά, περίμενε μεταβολή· καὶ πάλι ὅταν σὲ περικυκλώνουν ἀπροσδόκητες συμφορές, νὰ ἐλπίζεις τὰ εὐτυχῆ καὶ καλύτερα.

"Ὅλες οἱ λαμπρότητες αὐτοῦ τοῦ βίου εἶναι πιὸ ἀχρηστα ἀπὸ νεκρὰ σώματα.

"Ὅταν βρίσκεσαι σὲ καλοκαιρία τοῦ βίου, νὰ περιμένεις ὅτι κάποτε θ' ἀντιμετωπίσεις καὶ χειμῶνα καταστάσεων.

Τὸ νὰ συγκεντρώνεις τίς φροντίδες σου στὰ φαινόμενα εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπων ποῦ δὲν ἔχτισαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καμμιὰ ἐλπίδα γιὰ τὸν μελλοντικὸ αἰῶνα.

Τοῦ Νείλου: "Ἄς μὴ μᾶς ἐξαπατοῦν σ' αὐτὸν τὸν κόσμον πράγματα περίοπτα καὶ ποῦ φαίνονται λαμπρά. Γιατὶ περνᾶνε ὅπωςδῆποτε καὶ κανένα ἀπὸ τὰ φαινόμενα δὲν μένει.

"Ὅταν ὅλες οἱ ὑποθέσεις σου κατευοδώνονται, περίμενε καὶ ζημία.

Τοῦ Δίωνα τοῦ Ρωμαίου: Πολλοὶ ὑποφέρουν καὶ στὰ εὐχάριστα, ἐνῶ πολλοὶ χαίρονται καὶ γιὰ τὰ δυσάρεστα. Πόσοι πράγματι ἐνῶ πλουτοῦν στενοχωριοῦνται; Καὶ πόσοι ἐνῶ δυστυχοῦν εἶναι εὐχαριστημένοι; "Ἄλλους τοὺς ἔβλαψε ἡ ὁμορφιά καὶ ἡ δύναμη, καὶ ἄλλους τοὺς ὠφέλησε ἡ ἀσχήμια καὶ ἡ ἀδυναμία." Ἄλλοι τιμοῦν περισσότερο τὴν εἰρήνη ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἐνῶ ἄλλοι θέλουν

Ἔτεροι τὴν εἰρήνην πρὸ τοῦ πολέμου τιμῶσιν, ἔτεροι πολεμεῖν μᾶλλον ἢ εἰρήνην ἐθέλουσι. Τί δ' οὐκ αἰεὶ τυραννοῦντές τινες ὀλοφύρονται; Καὶ τὸ μέγιστον, πλεῖστοι μὲν ὅσοι ἀηδῶς ζῶσιν, πλεῖστοι δὲ ἠδέως ἀποθνήσκουσιν.

5 Σωκράτους.— Ταυτόν ἐστὶν ἐπὶ εὐτυχία μέγα φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ὀλισθηρᾶς ὁδοῦ σταδιοδρομεῖν.

Ἄριστωνύμου.— Ἔοικεν ὁ θῖος θεάτρῳ. Διὸ πολλάκις χεῖριστοι τὸν κάλλιστον ἐν ἑαυτοῖς κατέχουσι τόπον.

10 Δημοκρίτου.— Ταῖς τῶν καιρῶν μεταβολαῖς καὶ οἱ σφόδρα δυνατοὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἐνδεεῖς γίνονται.

Ἰπποθόοντος.— Ἄνθρωπος ὧν, μέμνησο τῆς κοινῆς τύχης.

Ἰσιδώρου.— Θνητὸς πεφυκῶς, τὰ ὀπίσω πειρῶ βλέπειν.

Εὐριπίδου:

Βέβαιον οὐδέν ἐστὶν ἐν θνητῷ γένει,

15 Βιοῖ γὰρ οὐδεὶς ὃν προαιρεῖται τρόπον.

Ἄνωνύμου:

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδοκιμεῖ.

Εἶναι δ' ὑπόλαβε καὶ σὲ τῶν πολλῶν ἓνα.

Διογένους:

20 Ὡς θνητὸν ἀνδρῶν καὶ ταλαίπωρον γένος,

Ὡς οὐδέν ἐσμεν πλὴν σκιαῖς εἰκότες,

Βάρος περισσὸν γῆς ἀναστροφώμενοι.

Ἀπελλῆς.— Ὁ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος ἐρωτηθεὶς, διατί τὴν Τύχην καθημένην ἔγραψεν, εἶπεν· Οὐχ ἔστηκε γάρ.

25 Βίαντος.— Ὁ αὐτὸς ἔλεγε, τὸν δῖον οὕτω μετρεῖν, ὡς καὶ πολὺν καὶ ὀλίγον χρόνον διωσόμενος.

Σοφοκλέους ἐν Αἴαντι:

Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν,

Οὕτως ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα.

πιὸ πολὺ νὰ πολεμοῦν, παρὰ τὴν εἰρήνην. Τί δηλαδή; δὲν θρηνοῦν μερικοὶ ἐνῶ εἶναι πάντοτε ἄρχοντες; Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ὑπάρχουν πᾶρα πολλοὶ ποὺ ζοῦνε δίχως νὰ ἔναι εὐχαριστημένοι, καὶ ὑπάρχουν πᾶρα πολλοὶ ποὺ πεθαίνουν εὐχαριστημένοι.

Τοῦ Σωκράτη: Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα νὰ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴν εὐτυχία σου καὶ νὰ τρέχεις στὸ στάδιο σὲ ὀλισθηρὴ λωρίδα.

Τοῦ Ἀριστωνύμου: Ὁ βίος μοιάζει μὲ θέατρο. Γι' αὐτὸ συχνὰ οἱ χειρότεροι κρατοῦν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ πιὸ καλῦτερο μέρος.

Τοῦ Δημοκρίτου: Μὲ τίς μεταβολές τῶν περιστάσεων καὶ οἱ πᾶρα πολὺ δυνατοὶ γίνονται φτωχότεροι καὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ πιὸ ἀδύνατους.

Τοῦ Ἰπποθόοντος: Ἀφοῦ εἶσαι ἄνθρωπος, νὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὴν κοινὴ τύχη.

Τοῦ Ἰσιδώρου: Ἐπειδὴ εἶσαι θνητός, νὰ προσπαθεῖς νὰ βλέπεις ὅσα ἀκολουθοῦν.

Τοῦ Εὐριπίδη:

Τίποτε δὲν εἶναι σταθερὸ στὸ γένος τῶν θνητῶν.

Γιατὶ δὲν ζεῖ κανένας μὲ τὸν τρόπο ποὺ προτιμᾷ.

Ἀνωνύμου:

Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ νὰ προκόβει σὲ ὅλα.

Θεώρησε καὶ ἐσὺ πῶς εἶσαι ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλούς.

Τοῦ Διογένη:

Ἦν γενιὰ τῶν ἀνθρώπων θνητὴ καὶ ταλαίπωρη, τίποτ' ἄλλο δὲν εἴμαστε, ἀλλὰ μοιάζομε μὲ σκιές· κουβαλώντας ἓνα περιττὸ βάρος τῆς γῆς.

Τοῦ Ἀπελλῆ: Ὁ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, ὅταν τὸν ρώτησαν, Γιατὶ ζωγράφησε τὴν τύχη καθιστή, εἶπε: Γιατὶ δὲν στέκεται.

Τοῦ Βίαντα: Ὁ Βίας ἔλεγε: Τὴ ζωὴ πρέπει νὰ τὴ μετροῦμε ἔτσι· ὅτι θὰ τὴ ζήσεις καὶ γιὰ πολὺ καὶ γιὰ λίγο χρόνο.

Τοῦ Σοφοκλῆ (ἀπὸ τὸν Αἴαντα):

Ὅπως γέρνει ἡ ἡμέρα καὶ πάλι ξεκινᾷ, ἔτσι εἶναι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

ΛΟΓΟΣ ΞΗ΄

Περὶ τοῦ, ὅτι δεῖ τιμᾶν ἀρετὴν καὶ κολάζειν
κακίαν.

Ἰω. 5, 29.— «Ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως».

Πέτρο. Β' 2, 9.— «Οἶδεν Κύριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμοῦ ρύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν».

Παροιμ. 21, 11.— «Ζημιουμένου ἀκολάστου, πανουργότερος γίνεται ἄκακος».

Παροιμ. 22, 3.— «Πανουργος ἰδὼν πονηρὸν τιμωρούμενον, κραταιῶς αὐτὸς παιδεύεται».

10 Σοφία Σειράχ 10, 23.— «Οὐ δίκαιον ἀτιμάσαι πτωχὸν συνετόν, καὶ οὐ καθῆκον δοξάσαι ἁμαρτωλόν».

Βασιλείου.— Ἐὰν οἱ σωφρονοῦντες τοὺς φαύλους ἴδωσιν ἀτιμαζομένους, πολὺ προθυμότερον τῆς ἀρετῆς ἀνθέξονται.

Ἄλλος μὲν οὖν εἶη περὶ ταῦτα τολμηρὸς καὶ γεννάδας,
15 μᾶλλον δὲ εἶη μηδεὶς. Ἐγὼ δὲ ὀκνῶ κακία δοῦναι πάντως τὴν ἐντεῦθεν κόλασιν, ἢ εὐσεβεῖα τὴν ἄνεσιν. Ἄλλ' ἔστι μὲν ὅτε καὶ πρὸς τι χρήσιμον, ἢ κακίας ἐγκοπτομένης, δυσπάθεια τῶν πονηρῶν, ἢ ἀρετῆς ὀδοποιουμένης, εὐπάθεια τῶν βελτιόνων· οὐκ αἰεὶ δέ, οὐδὲ πάντως ἀλλ' εἶναι τοῦτο μόνον καιροῦ τοῦ μέλ-
20 λοντος, καθ' ὃν οἱ μὲν τὰ τῆς ἀρετῆς ἄθλα, οἱ δὲ τὰ τῆς κακίας ἐπιτίμια δέξονται.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Δὸς τῷ δεομένῳ, καὶ μὴ δῶς τῷ ὀρχουμένῳ, ἵνα μὴ μετὰ τῶν σῶν χρημάτων καὶ τὴν ψυχὴν

ΛΟΓΟΣ ΞΗ΄.

Γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ τιμοῦμε τὴν ἀρετὴ
καὶ νὰ τιμωροῦμε τὴν κακία.

Ἰω. 5, 29: «Ὅσοι ἔχουν πράξει τὸ καλὸ θὰ βγοῦνε ἀπὸ τὰ μνήματα γιὰ νὰ εἰσέλθουν στὴ ζωὴ τῆς ἀνάστασης, ἐνῶ ὅσοι ἔπραξαν τὸ κακὸ θ' ἀναστηθοῦν γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν κρίση».

Πέτρο. Β' 2, 9: «Ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ σώζει τοὺς εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, ἐνῶ τοὺς ἄδικους τοὺς φυλάει γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσει τὴν ἡμέρα τῆς κρίσης».

Παροιμ. 21,11: «Ὅταν τιμωρεῖται ὁ ἀκόλαστος, ὁ πιὸ πανοῦργος ἀποβάλλει τὴν κακία του».

Παροιμ. 22, 3: «Ὅταν ὁ πανοῦργος δεῖ τὸν κακὸ νὰ τιμωρεῖτε, παίρνει ὁ ἴδιος καλὸ μάθημα».

Σοφία Σειράχ 10, 23: «Δὲν εἶναι δίκαιο νὰ προσβάλλει κανεὶς τὸν φρόνιμο φτωχὸ καὶ δὲν εἶναι πρέπον νὰ τιμῆσει τὸν ἁμαρτωλό».

Τοῦ Βασιλείου: Ἐάν οἱ φρόνιμοι δοῦνε τοὺς φαύλους νὰ περιφρονοῦνται, θὰ ἐπιδιώξουν πολὺ προθυμότερα τὴν ἀρετὴ.

Ἄλλος μπορεῖ νὰ εἶναι σ' αὐτὰ τολμηρὸς καὶ γενναῖος, ἢ καλύτερα νὰ μὴν εἶναι κανένας. Ἐγὼ πάντως διστάζω ν' ἀποδώσω στὴν κακία τὴν τιμωρία ἀπὸ δῶ ἢ τὴν ἀφεση στὴν εὐσέβεια. Ἀλλὰ κάποτε χρησιμεύει καὶ σὲ κάτι ἢ ταλαιπωρία τῶν πονηρῶν, στὴ διακοπὴ τῆς κακίας, ἢ ἢ εὐτυχία τῶν καλῶν, στὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς. Ὅχι βέβαια πάντοτε οὔτε ἐξάπαντος. Αὐτὸ θὰ συμβεῖ μόνο στὸν μελλοντικὸ χρόνο, κατὰ τὸν ὅποιο θὰ δεχθοῦν οἱ καλοὶ τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς καὶ οἱ κακοὶ τὰ ἐπιτίμα τῆς κακίας.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Δώσε σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ἀνάγκη καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνον ποὺ χορεύει, γιὰ νὰ μὴν κάνεις νὰ χαθεῖ μαζὶ μὲ τὰ

ἀπολέσης τὴν ἐκείνου. Σὺ γὰρ αἴτιος εἶ τῆς ἐκείνου ἀπωλείας
διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας. Εἰ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἤ-
δεσαν, ὅτι τὸ ἐπιτήδευμα αὐτοῖς ἀκερδὲς ἔμελλεν ἔσεσθαι, πά-
λαι ἂν ἐπαύσαντο ταῦτα ἐπιτηδεύοντες

5 Ἡσαΐα. 3, 15.— «Ἀδικεῖ τοὺς ἀγαθοὺς, ὁ φειδόμενος τῶν
κακῶν».

Ὅσοι τοὺς ἀδικουῦντας κολάζουσιν, οὗτοι τοὺς ἄλλους ἀδι-
κεῖσθαι κωλύουσιν.

Ὁ ἀρετὴν τιμῶν, πρώτην ἀλήθειαν τιμᾶ, καὶ μάλιστα ὡς
10 ἀγαθοῦ παντὸς ἡγεμονεύουσιν.

Σόλωνος.— Σόλων ὁ σοφός, ἐκείνην εἶπεν ἄριστα οἰκεῖσθαι
τὴν πόλιν, ἐν ἣ τὸς ἀγαθοὺς συμβαίνει τιμᾶσθαι· κάκιστα δὲ
οἰκεῖσθαι, ἐν ἣ τὸς κακοὺς.

Σέξτου.— Δύο ἀφορμαὶ κινουῦσιν ἄνθρωπον εἰς Θεοῦ ἐπιμέ-
15 λειαν· τιμωρία δυσσεβείας, καὶ γνώμης εὐσεβοῦς ἀμοιβαί

Ἀφόρητος γίνεται κακία ἐπαινουμένη.

Προκοπίου ρήτορος.— Μὴ τιμωμένης ἀρετῆς, ἡ κακία παρ-
ρησιάζεται.

Φύλωνος.— Εἰ βούλει διττῶς εὐδοκιμεῖν, καὶ τοὺς κάλλιστα
20 ποιουῦντας προτίμα, καὶ τοὺς τὰ χείρονα πράττοντας ἐπιτίμα.

Σωκράτους.— Ἐρωτηθεὶς ποία πόλις ἄριστα οἰκεῖται, ἔφη·
Ἡ μετὰ νόμου ζῶσα, καὶ τοῖς ἀδικουῦσιν ἐπεξιούσα.

χρήματά σου καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνου. Γιατὶ ἐσὺ εἶσαι αἴτιος τῆς ἀπώλειας ἐκείνου μὲ τὴν ἄκαιρη φιλοδοξία. " Ἄν ὅσοι βρίσκονται στὴν ὀρχήστρα ἤξεραν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμά τους δὲν θὰ τοὺς ἀπέφερε κέρδος, θὰ τὸ εἶχαν ἐγκαταλείψει ἀπὸ παλιὰ.

Τοῦ Ἡσαΐα 3, 15;. « Ἄδικεῖ τοὺς καλοὺς ὅποιος λυπᾶται τοὺς κακοὺς ».

“ Ὅποιοι τιμωροῦν τοὺς ἄδικους, αὐτοὶ ἐμποδίζουν νὰ ἀδικοῦνται οἱ ἄλλοι.

“ Ὅποιος τιμᾷ τὴν ἀρετὴ, τιμᾷ τὴν ἀλήθεια πρώτη, καὶ μάλιστα σὰν βασίλισσα σὲ κάθε ἀγαθὸ.

Τοῦ Σόλωνα: Ὁ Σόλων ὁ σοφὸς εἶπε, ὅτι ἐκείνη ἡ πόλη διοικεῖται ἀριστα, στὴν ὁποία συμβαίνει νὰ τιμοῦν τοὺς καλοὺς, ἐνῶ κάκιστα διοικεῖται ἡ πόλη στὴν ὁποία τιμοῦν τοὺς κακοὺς.

Τοῦ Σέξτου: Δύο εἶναι οἱ ἀφορμὲς ποὺ ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐπιμέλεια τοῦ Θεοῦ· ἡ τιμωρία τῆς ἀσεβείας, καὶ οἱ ἀμοιβὲς τῆς εὐσεβοῦς διάθεσης.

Τοῦ Προκοπίου τοῦ ρήτορα: “ Ἄν δὲν τιμᾶται ἡ ἀρετὴ, παίρνει θάρρος ἡ κακία.

Τοῦ Φίλωνα: “ Ἄν θέλεις διπλᾷ νὰ εὐδοκιμεῖς, καὶ νὰ τιμᾷς ἐκείνους ποὺ πράττουν ἀριστα, καὶ νὰ ἐπιτιμᾷς ἐκείνους ποὺ πράττουν τὰ χειρότερα.

Τοῦ Σωκράτη: “ Ὄταν τὸν ρώτησαν, Ποιᾶ πόλη διοικεῖται ἀριστα, εἶπε· “ Ὅποια ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο καὶ τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους.

ΛΟΓΟΣ ΕΘ΄

Περὶ φιλαυτίας.

Ἰω. 12, 25.— «Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν αὐτήν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν».

Κορ. Β' 10, 18.— «Οὐχ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστιν δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος συνίστησιν».

Φιλιππ. 2, 21.— «Οἱ πάντες τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ».

Σοφία Σειραχ 37, 27.— Τέκνον, ἐν τῇ ζωῇ σου πείρασον τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῶς αὐτῇ· οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει».

Παροιμ. 21, 2.— «Πᾶς ἀνὴρ φαίνεται ἑαυτῷ δίκαιος, κατευθύνει δὲ καρδίας Κύριος».

Παροιμ. 27, 2.— «Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα· ἀλλότρια, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη».

15 Βασιλείου.— Ὁνειδος γὰρ ἀνδρὶ, τῷ γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν καὶ φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν ἀγεννῶς διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτοῦ τὸ σῶμα ἔξοι, οὐ διαγινώσκοντος ἑαυτὸν ἐστίν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ πα-
20 ραγγέλματος.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐδεὶς φίλος, οὐδεὶς ἀδελφός. Τὰ ἑαυτῶν σκοποῦμεν ἕκαστος. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἑαυτῶν κολοβοῦμεν, καὶ ἀσθενεῖς καὶ εὐκαταγώνιστοι καὶ ἀνθρώποις καὶ διαβόλῳ ἐσμέν, ἐκ τοῦ μὴ συνασπίζειν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ἐν πολέμῳ καὶ

ΛΟΓΟΣ ΕΘ΄. Για τή φιλαυτία.

Ίω. 12, 25: «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν ψυχὴν του, θὰ τὴ χάσει, καὶ ὅποιος τὴ μισεῖ μέσα σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, θὰ τὴ φυλάξει γιὰ τὴν αἰ-
ῶνια ζωή».

Κορ. Β' 10, 18: «Δὲν εἶναι ἄξιος ἐκεῖνος ποὺ συστήνει τὸν
ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ τὸν συστήνει ὁ Κύριος».

Φιλιπ. 2, 21: «Ὅλοι θέλουν νὰ κάνουν ὅ,τι ἀρέσει σ' αὐτούς, κι
ὄχι ὅ,τι ἀρέσει στὸν Χριστό.

Σοφία Σειράχ 37, 27: «Δοκίμασε, παιδί μου, στὴ ζωὴ σου τὴν
ψυχὴν σου, καὶ πρόσεξε τί πονηρὸ ζητᾷ, καὶ μὴν τῆς τὸ δώσεις·
γιατὶ δὲν συμφέρει τὸ κάθε τι σὲ ὅλους».

Παροιμ. 21, 2: «Κάθε ἄνθρωπος νομίζει ὅτι εἶναι δίκαιος, ἀλλὰ
ὁ Κύριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ σταθμίζει τὶς καρδιές».

Παροιμ. 27, 2: «Νὰ σὲ ἐγκωμιάζει ὁ πλησίον σου, κι ὄχι τὸ δικό
σου στόμα· τὰ χεῖλη τῶν ἄλλων, κι ὄχι τὰ δικά σου».

Τοῦ Βασιλείου: Ντροπὴ στὸν ἄνδρα, τὸν ἀξιο πραγματικὰ
αὐτῆς τῆς ὀνομασίας, ν' ἀγαπᾷ νὰ καλλωπίζεται καὶ νὰ περιποιεῖ-
ται τὸ σῶμα του, ἢ ἐξευτελιστικὰ νὰ προσκολλᾶται σὲ ὅποιοδήποτε
ἄλλο πάθος. Γιατί, τὸ νὰ καταβάλλει ὅλη τὴ φροντίδα του γιὰ νὰ
διατηρεῖται ὡραῖο τὸ σῶμα του, δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνθρώπου
ποὺ γνωρίζει καλὰ τὸν ἑαυτό του, οὔτε ὅτι ἐννοεῖ τὸ σχετικὸ σοφὸ
παράγγελμα.

Τοῦ Χρυσόστομου: Κανένας μας δὲν εἶναι φίλος, κανένας ἄ-
δελφός. Καθένας κοιτάζομε τὸ δικό μας. Γι' αὐτὸ καὶ περικόπτομε
τὰ δικά μας καὶ εἴμαστε ἀδύνατοι καὶ εὔκολα θύματα καὶ τῶν ἀν-
θρώπων καὶ τοῦ διαβόλου, ἐπειδὴ δὲν εἴμαστε ἐνωμένοι καὶ συνα-
σπισμένοι μεταξύ μας. Στὸν πόλεμο καὶ στὴν παράταξη, ὁ στρα-

παρατάξει, ὁ πρὸς τοῦτο μόνον ὁρῶν στρατιώτης, ὅπως ἑαυτὸν διασώσῃ φυγῶν, καὶ τοὺς ἄλλους μεθ' ἑαυτοῦ συναπόλλυσιν· ὥσπερ οὖν ὁ γενναῖος καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὰ ὄπλα τιθέμενος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἑαυτὸν διασώζει.

5 Ὁ μὴ καταδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ θεραπείαν προσαγομένην αὐτῷ, ἀσύμφωνός ἐστι καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Πάντες μὲν εὐσεβεῖς ἐξ ἑνός, τοῦ καταγινώσκειν ἀλλήλων ἀσέβειαν· τῶν μὲν ἰδίων προῶι κριταί, τῶν δὲ ἀλλοτριῶν ἀκριθεῖς ἐξετασταί.

10 Συνῶμεν ἀλλήλοις πνευματικῶς γενώμεθα φιλάδελφοι μᾶλλον, ἢ φίλαντοι.

Φίλωνος.— Οἱ ἑαυτῶν μόνον ἔνεκα πάντα πράττοντες, φιλαυτίας μέγιστον κακὸν ἐπιτηδεύουσιν.

Κριτίου:

15 Δεινὸν δ' ὅταν τις μὴ φρονῶν δοκῆ φρονεῖν.
Ἄγαθοὶ δὲ τὸ κακὸν ἔσμεν ἐφ' ἑτέρων ἰδεῖν,
Αὐτοὶ δ' ὅταν ποιῶμεν, οὐ γινώσκομεν.

Μενάνδρου:

20 Οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῦ τὸ κακὸν συνορᾷ, Πάμφιλε,
Ἐτέρου δ' ἀσχημονοῦντος, σαφῶς ὄψεται.

Διογένους.— Διογένης ἐρωτηθεὶς, Τί χαλεπώτατον; Τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν, ἔφη. Πολλὰ γὰρ ὑπὸ φιλαυτίας ἕκαστον ἑαυτῷ προστιθέται.

25 Ὁ αὐτός, τῶν ἀνθρώπων ἐνίους, ἔφη, τὰ δέοντα λέγοντας, ἑαυτῶν οὐκ ἀκούειν· ὥσπερ καὶ τὰς λύρας καλὸν φθεγγομένας οὐκ αἰσθάνεσθαι.

Πλάτωνος.— Τὸ ἐξαπαταῖσθαι αὐτὸν ὑφ' αὐτοῦ πάντων χαλεπώτατον. Ὅταν γὰρ μὴ μικρὸν [μακρὸν] ἀποσταθῆ, ἀλλ' αἰεὶ παρῆ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ δεινόν;

τιώτης πού ἔχει στό νοῦ του αὐτό μονάχα, πῶς δηλαδή νά διαφύγει καί νά σωθεῖ, ὁ ἴδιος μαζί του κάνει νά χαθοῦν καί οἱ ἄλλοι. "Ὅπως πάλι ὁ γενναῖος, διαθέτοντας τὰ ὄπλα του καί γιά τούς ἄλλους, διασώζει μαζί μέ τούς ἄλλους καί τόν ἑαυτό του.

"Ὅποιος δέν καταδέχεται τήν ὑπηρεσία πού τοῦ προσφέρει ὁ ἀδελφός του, εἶναι ἀσύμφωνος καί αὐτός ὁ ἴδιος μέ τόν ἑαυτό του.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: "Ὅλοι εἶναι εὐσεβεῖς ὡς πρὸς αὐτό μόνο τὸ ἓνα, ὅτι καταλογίζουν ἀσέβεια ὁ ἓνας στόν ἄλλο· ἐπιεικεῖς κριτές τῶν δικῶν τους σφαλμάτων καί αὐστηροὶ ἐξεταστές τῶν ξένων.

"Ἄν συνδεόμαστε μεταξύ μας πνευματικά, ἅς ἀγαπᾶμε τούς ἀδελφοὺς μας πιό πολύ, παρὰ τούς ἑαυτούς μας.

Τοῦ Φίλωνα: "Ὅσοι πράττουν τὰ πάντα μόνο γιά χάρη τοῦ ἑαυτοῦ τους, διαπράττουν τὸ μέγιστο κακὸ τῆς φιλαυτίας.

Τοῦ Κριτίου:

Φοβερό νά νομίζει κάποιος πῶς εἶναι φρόνιμος ἐνῶ δέν εἶναι. Εἴμαστε καλοὶ στό νά δοῦμε τὸ κακὸ στοὺς ἄλλους, ἐνῶ ὅταν τὸ κάνομε οἱ ἴδιοι, δέν τὸ καταλαβαίνομε.

Τοῦ Μενάνδρου:

Κανεὶς δέν βλέπει, Πάμφιλε, τὸ κακὸ ἐπάνω του.

Ἐνῶ ὅταν τὸ κάνει ὁ ἄλλος, τὸ βλέπει ὀλοκᾶθαρα.

Τοῦ Διογένη: "Ὅταν ρώτησαν τὸν Διογένη, Τί εἶναι τὸ πιό φοβερό; εἶπε: Τὸ νά γνωρίσεις τόν ἑαυτό σου. Γιατί πολλὰ προσθέτει ὁ καθένας στόν ἑαυτό του ἀπὸ φιλαυτία.

Ἐὁ ἴδιος εἶπε ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι, ἐνῶ λένε αὐτὰ πού πρέπει, δέν τ' ἀκοῦν αὐτὰ οἱ ἴδιοι. "Ὅπως καί οἱ λύρες, ἐνῶ παίζουν ὠραία, δέν τὸ αἰσθάνονται.

Τοῦ Πλάτωνα: Τὸ πιό φοβερό εἶναι νά ἐξαπατᾶς ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό σου. "Ὅταν δηλαδή αὐτός πού θά σέ ἐξαπατήσει δέν βρίσκεται μακριά, ἀλλ' εἶναι πάντοτε κοντά, πῶς δέν εἶναι φοβερό;

ΛΟΓΟΣ Ο΄

Περὶ τοῦ, ὅτι εὐκόλος ἢ κακία, καὶ δυσπόριστος ἀρετή.

Ματθ. 7, 13.— «Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἢ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἢ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν».

Ἑβρ. 12, 11.— «Πᾶσα παιδεία, πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς ἐγγεγυμνασμένοις ἀποδίδωσιν».

Παροιμ. 16, 25.— «Ἔστιν ὁδός, ἣ δοκεῖ παρὰ ἀνθρώποις ὀρθὴ εἶναι, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμένα ἄδου».

Σοφία Σειραῶν 21, 10.— «Ὀδὸς ἀμαρτωλῶν ὠμαλισμένη ἀπὸ λίθων, καὶ ἐπ' ἐσχάτου αὐτῆς θόθος ἄδου».

10 Βασιλείου.— Τί τῶν ἀγαθῶν εὐκόλον; Τίς καθεύδων τρόπαιον ἔστησεν; Τίς τρυφῶν καὶ κατανλούμενος τοῖς τῆς καρτερίας στεφάνοις κατεκοσμήθη; Οὐδεὶς μὴ δραμῶν ἀνείλετο βραβεῖον. Πόνοι γεννῶσι δόξαν, κάματοι δὲ προξενούσι στεφάνους.

15 Πολλοὶ πολλὰ συναθροίσαντες ἐκ νεότητος, περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου γενόμενοι, ἐπαναστάντων αὐτοῖς πειρασμῶν ἐκ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, οὐκ ἤνεγκαν τοῦ χειμῶνος τὸ βάρος, διὰ τὸ τὴν κυβέρνησιν αὐτοῖς μὴ παρεῖναι, ἀλλὰ πάντων ἐκείνων τὴν ζημίαν ὑπέμειναν.

20 Οὔτε γὰρ πῦρ εὐκαταπρόηστου ὕλης ἀψάμενον δυνατὸν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐτὴν διαβῆναι, ἄλλως τε καὶ ἐπιτύχη πνεύματος ἐπιφόρου τὴν φλόγα διακομίζοντος, οὔτε τὴν ἀμαρτίαν ἐνὸς ἀψαμένην, μὴ οὐχὶ ἐπὶ πάντα τοὺς ἐγγίζοντας διελθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας.

ΛΟΓΟΣ Ο΄.

Γιὰ τὸ ὅτι εἶναι εὐκόλη ἢ κακία καὶ δυσκολοκατόρθωτη
ἢ ἀρετή.

Ματθ. 7, 13: «Μπεῖτε μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη· γιατί εἶναι πλα-
τειὰ ἢ πύλη καὶ εὐρύχωρος ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια».

Ἑβρ. 12, 11: «Κάθε παιδείωση πρὸς τὸ παρὸν δὲν φαίνεται νὰ
προξενεῖ χαρὰ ἀλλὰ λύπη, ἀργότερα ὅμως ἀποδίδει καρποὺς εἰρή-
νης σὲ ἐκείνους ποὺ καταγίνονται μ' αὐτήν.

Παροιμ. 16, 25: «Ὑπάρχει δρόμος ποὺ φαίνεται στοὺς ἀνθρώ-
πους ὅτι εἶναι ὀρθός, τὸ τέλος του ὅμως καταλήγει στὸ βυθὸ τοῦ
ἄδη».

Σοφία Σειράχ 21, 10: « Ὁ δρόμος τῶν ἀμαρτωλῶν εἶναι ἐξομα-
λισμένος ἀπὸ πέτρες, ἀλλὰ στὸ τέλος του βρίσκει τὸ βάραθρο τοῦ
ἄδη.

Τοῦ Βασιλείου: Ποιὸ ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἶναι εὐκολοκατόρθωτο;
Ποιὸς ἔστησε τρόπαιο ἐνῶ κοιμόταν; Ποιὸς καταγινόμενος μὲ τὰ
γλέντια καὶ τὰ τραγούδια στεφανώθηκε μὲ τὰ στεφάνια τῆς καρτε-
ρίας; Κανένας ποὺ δὲν ἔτρεξε δὲν πῆρε βραβεῖο. Τῆ δόξα τῆ γεν-
νοῦν οἱ ἁγῶνες, τὰ στεφάνια τὰ φέρουν οἱ κόποι.

Πολλοί, ἐνῶ μάζεψαν ἀπὸ τὰ νιάτα τους πολλὰ, ὅταν ἔφτασαν
στὴ μέση τῆς ζωῆς τους κι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τους πειρα-
σμοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τῆς πονηρίας, δὲν ἀντέξαν τὸ βάρος τοῦ
χειμῶνα, ἐπειδὴ τοὺς ἔλειπε ἡ κυβέρηση, κι ἔτσι ἀποκόμισαν τὴ
ζημία ὅλων αὐτῶν.

Οὔτε ἡ φωτιὰ ποὺ ἀναψε μὲ εὐφλεκτα ὑλικά εἶναι δυνατὸ νὰ
μὴν ἀπλωθεῖ σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ μάλιστα ἂν ἐπιτύχει τὸν κατάλληλο
ἄνεμο νὰ μεταφέρει τὴ φλόγα, οὔτε ἡ ἁμαρτία, ὅταν ἀγγίξει κάποι-
ον, εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ μεταφερθεῖ σὲ ὅλους ποὺ πλησιάζουν, ἔχο-
ντας τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας νὰ τὴν ἐρεθίζουν.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Δυσκατόρθωτος ἡ ἀρετή, καὶ οὐ μικροῖς ἀλίσκεται πόνοις

Σπάνιον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κτῆσις καὶ πρόσαντες, κἂν εἰ πολὺ τὸ μεθέλκον εἶη καὶ προκαλούμενον.

5 Πρόχειρον πράγμα ἡ μοχθηρία, καὶ οὐδὲν οὕτω ράδιον, ὡς τὸ γενέσθαι κακόν.

Τῆς αὐτῆς ἐστὶ δυσχερείας, καὶ κτήσασθαι τι τῶν ἀγαθῶν οὐχ ὑπάρχον, καὶ κτηθὲν διασώσασθαι. Πολλάκις γὰρ ὁ μὲν σπουδῇ προσέλαβε, ραθυμία διέφθειρεν· ὁ δὲ ὄκνος ἀπώλεσεν,
10 ἀνεκαλέσατο ἐπιμέλεια.

Κακίας ῥᾶον μεταλαβεῖν, ἢ ἀρετῆς μεταδοῦναι.

Δύσληπτον μὲν τὸ ἀγαθὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ὥσπερ καὶ τὸ πῦρ ὑλῆ τῇ ὑγροτέρᾳ· ἔτοιμοι δὲ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ ἐργασίαν οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπιτήδειοι.

15 Τὸ ἐν κακίᾳ περιβλεπόν, πολλοὺς εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον τῶν εὐολισθήτων ἐφέλκεται.

Πρόχειρον ἡ πονηρία τῷ κακῷ μᾶλλον ἀκολουθεῖν, ἢ ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἀνακόπτεσθαι.

Ῥᾶον γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μὴ ἐνδοῦναι κακία καὶ προιοῦσαν δια-
20 φυγεῖν, ἢ προβαίνουσαν ἀνακόψαι καὶ φανῆναι ταύτης ἀνώτερον· ὥσπερ καὶ πέτραν ἀπ' ἀρχῆς αἰρῆσαι καὶ κατασχεῖν, ἢ φερομένην ἀνώσασθαι.

Πολλὴ μὲν ἡδονὴ τῇ κακίᾳ, πολὺς δὲ τῇ ἀρετῇ συνέξενκται πόνος καὶ ἰδρώς. Καὶ ποία σοι χάρις ἦν; Τίνα δ' ἂν ἔλαβες μισθόν, εἰ μὴ ἐπίπονον τὸ πράγμα ἦν; Καὶ γὰρ πολλοὺς ἔχω δεῖ-
25 ξαι, φύσει τὸ μίγνυσθαι γυναικὶ μισοῦντας. Τούτους οὖν σώφρονας καλέσομεν ἢ στεφανώσομεν; Οὐδαμῶς. Σωφροσύνη γὰρ ἐστὶν ἐγκράτεια, καὶ τὸ μαχόμενον περιγενέσθαι τῶν ἡδονῶν.

30 Γρηγορίου Νύσσης.— Πολλὴ πρὸς τὴν κακίαν ἐστὶν ἡ εὐκολία, καὶ ὀξύρροπος ἐπὶ τὸ χειρόν ἢ φύσις.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Δύσκολο κατόρθωμα ἡ ἀρετὴ καὶ δὲν συλλαμβάνεται μὲ λίγο κόπο.

Εἶναι σπάνιο πράγμα ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς καὶ ἀντίξοο, ἔστω κι ἂν εἶναι ἰσχυρὸ ἐκεῖνο πού τὴν ἔλκει καὶ τὴν προσκαλεῖ.

Ἡ μοχθηρία εἶναι εὐκόλο πράγμα, καὶ τίποτε δὲν εἶναι τόσο εὐκόλο, ὅσο τὸ νὰ γίνει κάποιος κακός.

Ἔχει τὴν ἴδια δυσκολία καὶ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς κάποιο ἀγαθὸ πού δὲν τὸ ἔχει, καὶ ὅταν τὸ ἀποκτήσει νὰ τὸ διατηρήσει. Γιατὶ πολλές φορές ὅ,τι ἀποκτήσαμε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, τὸ κατ᾽στρεψε ἡ ἀδιαφορία μας, καὶ ἐκεῖνο πού ἡ ραθυμία μας τὸ ἔχασε, τὸ ξανακέρδισε ἡ ἐπιμέλειά μας.

Εἶναι εὐκολώτερο νὰ πάρεις τὴν κακία, παρὰ νὰ μεταδώσεις τὴν ἀρετὴ.

Δύσκολα ἡ ἀνθρώπινη φύση παίρνει τὸ καλὸ, ὅπως καὶ ἡ φωτιὰ τὸ βρεγμένο ὑλικό. Εἶναι ὅμως ἔτοιμοι καὶ ἐπιτήδριοι οἱ πιὸ πολλοὶ νὰ κάνουν τὸ κακό.

Τὸ κακὸ εἶναι περίοπτο καὶ παρασύρει πολλοὺς εὐκόλα νὰ ζηλέψουν τὸ ἴδιο.

Ἡ πονηρία ἔχει τὴν τάση ν' ἀκολουθεῖ μᾶλλον τὸ κακό, παρὰ νὰ ἀνακόπτεται ἀπὸ τὸ καλύτερο.

Εἶναι εὐκολώτερο νὰ μὴν ἐνδώσεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν κακία καὶ στὴν πρόοδό της νὰ τὴν ἀποφύγεις, παρὰ προχωρώντας νὰ τὴν ἀνακόψεις καὶ νὰ φανεῖς ἀνώτερός της, ὅπως καὶ τὴν πέτρα νὰ τὴν πιάσεις καὶ νὰ τὴν κρατήσεις, παρὰ ὅταν πέφτει ν' ἀναστρέψεις τὴν πτώση της.

Ἔχει ἡ κακία πολλὴ γλύκα, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ συνοδεύεται ἀπὸ πολὺ πόνου καὶ ἰδρώτα. Καὶ ποιά εὐχαρίστηση θὰ ἔνωθες καὶ τί μισθὸ θὰ ἔπαιρνες, ἂν τὸ πράγμα δὲν ἦταν ἐπίπονο; Γιατὶ μπορῶ νὰ σοῦ δείξω πολλοὺς πού μισοῦν ἀπὸ τὴ φύση τους τὴ συνεύρεση μὲ γυναίκα. Αὐτοὺς λοιπὸν θὰ τοὺς ποῦμε φρόνιμους ἢ θὰ τοὺς στεφανώσομε; Καθόλου. Γιατὶ σωφροσύνη εἶναι ἐγκράτεια καὶ νίκη κατὰ τῶν ἡδονῶν ἔπειτ' ἀπὸ μάχη.

Τοῦ Γρηγορίου Νύσσης: Εἶναι μεγάλη ἡ εὐκολία πρὸς τὴν κακία καὶ ἡ φύση ρέπει ἀμέσως στὸ κακό.

Ἰωάννου τῆς Κλίμακος. – Κόπῳ πολλῷ καὶ μόχθῳ καὶ ἰδρῶτι κατορθοῦται ἐν ἡμῖν ἡ̅θος χρηστὸν καὶ εὐκατάστατον, καὶ τὰ πολλῷ μόχθῳ κατορθούμενα, δυνατὸν ἐν μιᾷ καιροῦ ροπῇ ἀπολέσαι.

5 *Διογένους. – Ἡμέρας ποτὲ λύχνον ἄψας περιήει· πυνθανομένων δέ τινων πρὸς τί τοῦτο, ἔλεγεν, Ἐνθροπον ζητεῖν.*

Τοῦ Ἰωάννη τῆς Κλίμακος: Μὲ πολὺ κόπο καὶ μόχθο καὶ ἰδρώ-
τα πραγματοποιεῖται μέσα μας τὸ χρηστὸ καὶ κόσμιο ἦθος, καὶ ὅσα
κατορθώνομε μὲ πολὺ μόχθο, εἶναι δυνατὸ σὲ μιὰ στιγμή νὰ τὰ
χάσομε.

Τοῦ Διογένη: Κάποτε ἄναψε τὸ λυχνάρι του τῆ μέρα καὶ γυρ-
νοῦσε, κι ὅταν τὸν ρώτησαν κάποιοι, Τί σημαίνει αὐτό; εἶπε ὅτι
ζητοῦσε ἄνθρωπο.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ΄

Περὶ τοῦ, ὅτι οὐκ ἀεὶ τὸ πλεῖστον ἄριστον.

Λουκᾶ 21, 1-4.— «Αναβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶδεν τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους. Εἶδε δὲ καὶ τινα χήραν πενιχράν, βαλοῦσαν ἐκεῖ δύο λεπτά, καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ἢ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλείω πάντων ἔβα-
5 λεν. Ἐπᾶντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον, ὃν εἶχεν, ἔβαλεν».

Κορ. Α' 14, 19.— «Ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσση».

10 Ἐκκλ. 4, 6.— «Ἀγαθὸν πλήρωμα δρακὸς ἀναπαύσεως, ὑπὲρ πληρώματος δύο δρακῶν ἐν μόχθῳ».

Σοφία Σειράχ 16, 3.— «Κρεῖσσον εἰς δίκαιος, ἢ μύριοι παράνομοι καὶ ἀποθανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἀσεβῆ τέκνα ἔχειν».

15 Σοφία Σειράχ 16, 4.— «Ἀπὸ ἐνὸς συνετοῦ συνοικισθήσεται πόλις, φύλῃ δὲ ἀνόμων ἐρημωθήσεται ἐν τάχει».

Βασιλείου.— Πολλάκις γὰρ ὁ ἐν τῷ μέσῳ μικρόν τι κατορθώσας, μείζων ἐστὶ τοῦ ἐν ἀφθονίᾳ τὸ πᾶν κατορθώσαντος

Εἰ γὰρ ἄρτος τὴν καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, οὐ δεῖ πλέον τοῦ ἀναγκαίου τῆς τροφῆς τὸ προσόψημα ἀλόγως προσφέρε-
20 σθαι.

Γρηγορίου Θεολόγου.— Κρεῖσσων ὀλιγοχρόνιος βασιλεία μακροῦς τυραννίδος, καὶ ὀλίγη μερὶς τιμῆς, πολλῆς κτήσεως ἀτίμου καὶ σφαλεροῦς, καὶ πολλοῦ σκότους ὀλίγον φῶς.

ΛΟΓΟΣ ΟΑ΄.

Γιὰ τὸ ὅτι δὲν εἶναι πάντοτε ἀρεστὸ τὸ πολὺ.

Λουκᾶ 21, 1-4: «Γυρίζοντας τὸ βλέμμα του ὁ Ἰησοῦς, εἶδε τοὺς πλούσιους ποὺ ἔρριχναν τὶς εἰσφορὲς τους στὸ χρηματοκιβώτιο. Εἶδε καὶ μιὰ φτωχιά χήρα νὰ ρίχνει μέσα ἓνα δλίεπτο καὶ εἶπε· Ἀλήθεια σᾶς λέγω, αὐτὴ ἢ φτωχιά χήρα ἔρριξε περισσότερα ἀπὸ ὅλους. Γιατὶ ὅλοι αὐτοὶ ἔρριχναν σὶς προσφορὲς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ περίσσευμά τους, ἐνῶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ ὑστέρημά της ἔρριξε ὅλο τὸ βιὸς ποὺ εἶχε.

Κορ. Α' 14, 19: «Στὴ σύναξή μας θέλω νὰ πῶ πέντε λόγια ποὺ τὰ κατανοῶ, παρὰ μύριους λόγους μὲ ἀκατανόητη γλῶσσα.

Ἐκκλ. 4,6: «Καλύτερα μιὰ φούχτα γεμάτη ἀνάπαυση, παρὰ δύο φοῦχτες γεμάτες μὲ μόχθο».

Σοφία Σειράχ 16,3: «Καλύτερα ἓνας δίκαιος, παρὰ μύριοι παράνομοι. Καὶ καλύτερα νὰ πεθάνει κανεὶς ἄτεκνος, παρὰ νὰ ἔχει ἀσεβῆ παιδιά».

Σοφία Σειράχ 16, 4: «Ἀπὸ ἓνα φρόνιμο μπορεῖ νὰ συνοικισθεῖ ὀλόκληρη πόλη, ἐνῶ φυλὴ παρανόμων θὰ ἐρημωθεῖ ἀμέσως».

Τοῦ Βασιλείου: Πολλὲς φορὲς αὐτὸς ποὺ στὴ μεσαία θέση του κατορθώνει κάτι μικρό, εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὰ ἄφθονα μέσα του κατόρθωσε τὸ πᾶν.

Ἄν τὸ ψωμὶ στηρίζει τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου δὲν χρειάζεται νὰ προσφέρεται χωρὶς λόγο προσφάγι περισσότερο ἀπὸ τὴν τροφή.

Τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου: Καλύτερα ὀλιγοχρόνια βασιλεία, παρὰ μακρὰ τυραννικὴ ἐξουσία· καὶ μικρὴ μερίδα ἔντιμη καλύτερη ἀπὸ πολλὰ κτήματα ἀνέντιμα καὶ ἐπισφαλῆ· κι ἀπὸ πολὺ σκοτάδι, καλύτερα λίγο φῶς.

Ἰω. Χρυσοστόμου.— Οὐ τῷ μέτρῳ τῶν διδομένων ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γνώμης.

Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώτερος ὁ νικήσας, διότι ἀπέρχεται τὸ πλεόν ἔχων τῆς ἁμαρτίας.

5 *Πλάτωνος.*— Τοῦ πλείονος βίου καὶ φανλοτέρου, τὸν ἐλάσσω καὶ ἀμείονα ὄντα παντὶ πάντως προαιρετέον.

Ἰσοκράτους.— Προαιρετέον μέτριον μετὰ δικαιοσύνης μᾶλλον, ἢ μέγαν πλοῦτον μετ' ἀδικίας.

Δημοσθένους.— Οὗτος θεασάμενός τινα δημαγωγὸν ἀφυῆ
10 μέγα βοῶντα, ἔφη· Ἄλλ' οὐ τὸ μέγα εὖ ἐστὶ, τὸ δὲ εὖ, μέγα.

Ἐπικτήτου.— Τῶν ἡδέων τὰ σπανιώτατα γινόμενα μάλιστα τέρπει.

Ἀλεξάνδρου.— Ἀλέξανδρος ἀκούσας ὅτι Δαρεῖος τριάκοντα μυριάδας εἰς παράταξιν ἄγει, ἔφη· Εἷς μάγειρος οὐ φοβεῖται
15 πολλὰ πρόβατα.

Ὁ αὐτός, κατασκόπου λέγοντος αὐτῷ, πλείους εἶναι τοὺς Δαρεῖου, ἔφη· Καὶ τὰ πρόβατα πλείονα ὄντα, ἑνὸς ἢ δευτέρου λύκου χειροῦνται.

Τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου: Ἡ ἐλεημοσύνη δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸ μέτρο ἐκείνων ποὺ προσφέρονται, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς διάθεσης.

Στοὺς ἀγῶνες τῆς πονηρίας εἶναι πιὸ ἀξιολύπητος ὁ νικητής, ἐπειδὴ ἀποχωρεῖ φέροντας τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἁμαρτίας.

Τοῦ Πλάτωνα: Ἀπὸ μιᾶ μακρὰ καὶ φαύλη ζωὴ, προτιμότερη γιὰ τὸν καθένα εἶναι ὅπωςδήποτε ἢ συντομώτερη καὶ καλύτερη.

Τοῦ Ἰσοκράτη: Πρέπει νὰ προτιμοῦμε τὸν μέτριο καὶ δίκαιο πλοῦτο, παρὰ τὸν μεγάλο καὶ ἄδικο.

Τοῦ Δημοσθένη: Ὅταν αὐτὸς εἶδε ἓνα δημαγωγὸ ὃχι εὐφυῆ νὰ φωνάζει δυνατὰ εἶπε· Δὲν εἶναι τὸ δυνατὸ καλὸ, ἀλλὰ τὸ καλὸ εἶναι μεγάλο.

Τοῦ Ἐπικτήτου: Ὅσα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα γίνονται πολὺ σπάνια, εὐχαριστοῦν πολὺ περισσότερο.

Τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ὁ Ἀλέξανδρος ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ Δαρεῖος θὰ παρατάξει τριάντα μυριάδες εἶπε· Ἐνας μάγειρας δὲν φοβᾶται πολλὰ πρόβατα.

Ὁ ἴδιος ὅταν ἓνας κατάσκοπος τοῦ ἔλεγε, ὅτι οἱ στρατιῶτες τοῦ Δαρείου εἶναι περισσότεροι, εἶπε· Καὶ τὰ πρόβατα ποὺ εἶναι πολυᾶριθμα τὰ σπαράζουν ἓνας ἢ δύο λύκοι.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

Ἐκ τῶν ξγ' ἀπόρων,

Πρὸς τὸν θειότατον βασιλέα τὸν Ἀχριδῆν.

Τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥσπερ φύσει κατ' οὐσίαν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ φύσει κατ' οὐσίαν ὑπάρχει, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς δι' Υἱοῦ τοῦ γεννηθέντος ἀφράστως ἐκπορευόμενον. Οὐκ ἔστιν οὖν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ 5 διαίρεσιν κατ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἢ τὸν Πατέρα χωρὶς τοῦ Υἱοῦ ἐπινοηθῆναι, ἢ τὸν Υἱὸν χωρὶς τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἔστι τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καὶ ἔνωσις καὶ διαίρεσις, οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ συνεχές τῶν φύσεων (φυσικῶν) διασπώσης, οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν συναφείας τὸ 10 ἴδιον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης· καὶ ἔστιν ἐπὶ τούτων... καὶ διάκρισις συνημμένη, καὶ διακεκριμένη συνάφεια. Προκίεσται δὲ καὶ τι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀμυδρὰν ὑπόδειγμα· μᾶλλον δὲ σκιά τῆς ἀληθείας ἢ πολύχρονος ἴρις. Πάντων γὰρ τῶν ἐν ταύτῃ χρωμάτων αἱ ἀνγαί, καὶ διακεκριμένοι φαίνονται, τῷ τηλαυ- 15 γεῖς εἶναι, καὶ συνηνῶσθαι δοκοῦσι, τῷ λανθάνειν τὰς ὄψεις ἡμῶν τοὺς ὄρους τῶν μίξεων, τοὺς διακρίνοντας τὰς τῶν χροῶν ἑτερότητας, ὡς ἀμήχανον ἐξευρεῖν, μέχρι τίνος ἔστηκε τὸ πυρραυγές ἢ σμαραγδίζον ταῖς αἴγλαις, ἢ χλοάζον ταῖς λαμπηδόσι (τὰς λαμπηδόνας), καὶ ἐπὶ τίνος ἄρχεται, παιδεύοντος, οἶμαι, 20 τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κτίσεως ἡμᾶς, μὴ καινοπαθεῖν τοῖς περὶ τῶν δογμάτων λόγοις, ὅταν εἰς τὸ δυσθεώρητον ἐμπεσόντες, πρὸς τὴν συγκατάθεσιν τῶν λεγομένων ἰλιγγιάσωμεν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν τοῖς ὀφθαλμοῖς φαινομένων κρείττων λόγου ἢ πείρα, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεραναβεδηκότων δογμάτων κρείττων ἢ 25 πίστις ἔστω τῆς διὰ τῶν λογισμῶν καταλήψεως.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

Ἐκ τῶν 63 ἀπορῶν

Πρὸς τὸν θειότατο βασιλιὰ τῆς Ἀχρίδας.

Τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως ἀπὸ τῆ φύση του κατὰ τὴν οὐσία εἶναι ἴδιο μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι ἀπὸ τῆ φύση του εἶναι ἴδιο κατὰ τὴν οὐσία μὲ τὸν Υἱὸ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσία ἐκπορεύεται διὰ μέσου τοῦ Υἱοῦ ποῦ γεννήθηκε μὲ τρόπο ἀφραστο. Δὲν μποροῦμε λοιπὸν νὰ ἐπινοήσομε μὲ κανένα τρόπο τομὴ ἢ διαίρεση, ὥστε ἢ νὰ σκεφτοῦμε τὸν Πατέρα χωρὶς τὸν Υἱὸ, ἢ τὸν Υἱὸ χωρὶς τὸ Πνεῦμα. Ἄλλὰ ὑπάρχει σ' αὐτοὺς μιὰ ἀρρητη καὶ ἀκατανόητη ἔνωση καὶ διαίρεση, ποῦ δὲν διασπᾶ οὔτε τὴ συνέχεια τῆς διαφορᾶς τῶν ὑποστάσεων, οὔτε διασκορπίζει τὸ ἴδιο τῶν γνωρισμάτων τῆς συνάφειας κατὰ τὴν οὐσία. Καὶ ὑπάρχει σ' αὐτὰ... καὶ διάκριση συνημμένη καὶ συνάφεια διακεκριμμένη. Παραθέτω καὶ κάποιον παραδειγμα γιὰ μιὰ ἀμυδρὴ κατανόηση, ἢ καλύτερα σκιά τῆς ἀλήθειας τὸ πολυχρωμο οὐράνιο τόξο. Ὅλων δηλαδὴ σ' αὐτὸ τῶν χρωμάτων οἱ λάμπεις καὶ χωριστὰ φαίνονται, ἐπειδὴ εἶναι λαμπρές, καὶ ἐνωμένες δείχνουν, ἐπειδὴ διαφεύγουν ἀπὸ τὰ μάτια μας οἱ ὄροι τῆς μίξης τους, ποῦ διαχωρίζουν τὶς ἑτερότητες τῶν χρωμάτων, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νὰ διαπιστώσει κανεὶς μέχρι ποῦ σταματᾷ τὸ πυρόχρωμο ἢ οἱ λάμπεις ποῦ σμαραγδίζουν ἢ οἱ λαμπηδόνες σὲ χρῶμα χλόης, καὶ ἀπὸ ποιο σημεῖο ἀρχίζουν, διδάσκοντάς μας, νομίζω, μέσω τῆς δημιουργίας ὁ λόγος νὰ μὴ μᾶς πιάσει νέο πάθος μὲ τοὺς λόγους γιὰ τὰ δόγματα, ὅταν πέφτοντας σὲ δυσθεώρητα πράγματα μᾶς πιάσει ζάλη νὰ συγκατατεθοῦμε στὰ λεγόμενα. Ὅπως δηλαδὴ σὲ ὅσα βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ λόγο ἢ πείρα, ἔτσι καὶ γιὰ τὰ ὑπερύψηλα δόγματα ἃς ἰσχύει περισσότερο ἢ πίστη ἀπὸ τὴν κατανόηση μὲ συλλογισμούς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στοῦ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

		*Εξοδος				*Ὡσηέ
14	15		140	4	8	78
		Λευίτικόν		6	36	76
				7	2	338
22	29		414			
		Ψαλμοὶ				*Ἡσαΐας
4	5		190	1	15	76
30	2		300		16	76
36	27		12	40	6	346. 348
37	4		26		6-7	350
110	10	26. 160.	162	66	2	198
118	18		10			Ματθαῖος
	19		10			
145	3		300	5	7	76
		Σοφία Σειράχ		6	12	458
					14	458
1	16	26. 162		9	13	76
12	13		162	18	8	416
18	13		78			Λουκᾶς
21	20		448			
		Παροιμίαι		6	36	76
				16	8	24
1	3		26			Πράξεις
7	1		226			
15	13		4484	1	1	150
21	1		92			Ρωμαίους
	1		94			
26	11		230	4	20	374

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

	140			Ἐφεσίους
Κορινθίους Α'		4	13	
			26	
	160			Ἰακώβου
Κορινθίους Β'				
	74.80	2	13	

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἐβραάμ: 372. 374.
 Ἐγάθυρσοι: 440.
 Ἐγανακτεῖν: 188.
 Ἐγάπη: 60. 62. 94.
 Ἐγνεία: 32.
 Ἐγρυπνία: 254.
 Ἐδημοσύνη: 256.
 Ἐδηφαγία: 452.
 Ἐδικία: 24. 28. 32. 74. 96. 108. 242. 418.
 Ἐθνασία: 136.
 Ἐθανάσιος (ὁ Μέγας) 208.
 Ἐθηναῖοι: 294.
 Ἐθυμία: 248. 302.
 Αἴα: 468.
 Αἴγυπιος,- οἱ: 290.
 αἰδώς: 200.
 Αἴλιανός: 222.
 αἰσχύνη: 234. 266.
 Αἰσχύνης: 262. 454. 462.
 Αἴσωπος: 156. 286. 334. 358.
 Αἴτνα: 222.
 Ἐκακία: 456.
 Ἐκοσμία: 210.
 Ἐκρασία: 40. 242. 244. 246. 430. 446.
 Ἐκρατής: 202.
 Ἐκταίων: 114.
 Ἐκτημοσύνη: 198.
 Ἐλέξανδρος (Μέγας): 40. 46. 70. 88. 138.
 146. 180. 200. 220. 280. 320. 350. 486.
 Ἐλήθεια: 104. 116. 284. 286. 442.
 Ἐλογία: 250.
 Ἐλυπία: 318.
 Ἐμαρτάνειν: 232. 240.
 Ἐμάρτημα,- τα: 76. 78. 104. 156. 190. 228.
 232. 238. 240. 302. 312. 324. 340. 396.
 402. 438. 458. 460.
 Ἐμαρτία: 78. 186. 234. 236. 238. 264. 394.
 438. 478.
 Ἐμαρτωλός,- οἱ: 176.
 Ἐμασις: 290.
 Ἐμεριμνία: 206. 308.
 Ἐμλλα: 486.
 Ἐμφίς: 276.
 Ἐνακρέων: 132.
 Ἐναλγησία: 44.
 Ἐνανδρεία: 44.
 Ἐναξαγόρας: 292.
 Ἐναξιμένης: 124. 392.
 Ἐνάχαρσις: 198. 262. 390.
 Ἐνδρεία: 44.
 Ἐνελευθερία: 128.
 Ἐνταγένης: 330.
 Ἐνταγόρας: 152.
 Ἐντίγονος ὁ βασιλεύς: 70. 98.
 Ἐντιλογία: 310.
 Ἐντίπατρος: 116. 146.
 Ἐντισθένης: 100. 114. 246.
 Ἐντιφάνης: 22. 216. 402.
 Ἐντιφῶν: 40.
 Ἐνωμαλία βίου: 464.
 Ἐπάθεια: 16. 420.
 Ἐπελλῆς: 468.
 Ἐπέχθεια: 104. 458.
 Ἐπλησία: 124.
 Ἐπολλώνιος: 128. 192. 198. 342. 358.
 Ἐπόνοια: 174.
 Ἐπόρητον,- α: 196.
 Ἐπραγμοσύνη: 206.
 Ἐπώλεια: 36. 188. 292.
 Ἐργεῖν: 36.
 Ἐργολογεῖν: 36.
 Ἐρετή: 12. 14. 16. 18. 20. 22. 24. 38. 92. 96.
 104. 120. 122. 164. 174. 206. 232. 236.
 278. 282. 302. 308. 312. 318. 336. 392.
 394. 416. 418. 426. 442. 444. 470. 472.
 478. 480.
 Ἐριστείδης: 26. 130. 290.

Ἄριστιππος: 106. 132. 208.
 Ἄριστοτέλης: 22. 46. 66. 96. 124. 146.
 156. 164. 168. 198. 200. 208. 220. 238.
 282. 290. 312. 350. 374. 390.
 Ἄριστοφάνης: 298.
 Ἄριστώνυμος: 266. 468.
 Ἄρκεσίλαος: 418.
 Ἄρπαγή: 216.
 Ἄρριανός: 192.
 Ἄρρωστία: 178.
 Ἄρχή: 92.
 Ἄρχιμήδης: 272.
 Ἄσέβεια: 476.
 Ἄσέλγεια: 316.
 Ἄσχημοσύνη: 154. 264.
 Ἄσωτία: 120. 430.
 Ἄταξία: 92.
 Ἄτιμία: 190.
 Ἄτιμωρησία: 340.
 Ἄτυχία: 176. 178. 180. 182.
 Ἀύθεντία: 306. 322
 Ἀυτάρκεια: 134. 136. 138.
 Ἀφροσύνη: 26. 324. 424.

B

Βασιλεία Θεοῦ: 16. 94.
 Βασιλεῖος (ὁ Μέγας): 24. 32. 44. 52. 58.
 72. 84. 92. 102. 110. 118. 134. 140. 148.
 154. 158. 186. 196. 204. 212. 218. 224.
 230. 234. 242. 248. 254. 258. 264. 270.
 274. 278. 284. 288. 296. 300. 306. 310.
 316. 322. 328. 332. 338. 346. 348. 354.
 360. 362. 368. 372. 376. 380. 386. 394.
 400. 408. 414. 420. 426. 430. 436. 442.
 448. 452. 458. 464. 470. 474. 478. 484.
 Βασκανία: 388.
 Βελλεροφόντης: 38.
 Βίας: 20. 28. 42. 82. 146. 182. 226. 292.
 468.
 Βίκτωρ: 80.
 Βίων: 128. 392.
 Βοιωτοί: 152.
 Βουλή: 24.

βραχυλογία: 202.

Γ

Γάϊος: 28.
 γαστριμαργία: 242. 246.
 γέλως: 448. 450.
 Γηρίνος: 286.
 γήρως: 316. 318. 320.
 Γλύκων: 166. 324.
 γλώσσα: 200.
 γλωσσαλγία: 354.
 «γνῶθι σαυτόν»: 400. 402. 404. 406.
 γογγυσμός: 78.
 Γοργίας: 320.
 Γρηγόριος Θεολόγος: 12. 34. 44. 54. 60.
 72. 74. 84. 92. 102. 110. 120. 134. 142.
 148. 154. 158. 174. 188. 196. 206. 214.
 218. 224. 232. 236. 244. 248. 254. 258.
 264. 270. 274. 278. 284. 290. 296. 300.
 306. 310. 316. 322. 332. 340. 356. 360.
 362. 368. 374. 376. 380. 388. 394. 402.
 408. 416. 422. 426. 430. 436. 442. 448.
 454. 458. 464. 476. 480. 484.
 Γρηγόριος Νύσσης: 36. 54. 62. 80. 86.
 120. 144. 238. 244. 254. 280. 296. 302.
 312. 318. 324. 328. 340. 370. 374. 388.
 410. 442. 480.
 γυνή, - αἵκες: 306. 308.

Δ

δαίμων κενοδοξίας: 280.
 Δανάη: 126.
 Δαρείος: 40. 486.
 Δημάδης, ρήτωρ, 266. 418. 428.
 Δημήτριος τύραννος: 170.
 Δημήτριος Φαληρεὺς: 42. 156.
 δημοκρατία: 98. 418.
 Δημοκρατίας: 28. 168.
 Δημόκριτος: 20. 66. 82. 86. 96. 100. 104.
 132. 136. 138. 164. 168. 178. 192. 214.
 228. 244. 250. 256. 266. 272. 292. 320.
 326. 358. 382. 390. 468.
 Δημοσθένης: 18. 42. 82. 90. 100. 106. 114.

132. 156. 164. 180. 202. 208. 240. 272.
296. 356. 402. 410. 418. 444. 462. 486.
Δημῶναξ: 20. 26. 40. 104. 150. 166. 172.
180. 192. 210. 250. 356. 370.

διαίρεσις: 488.

διαβολή: 102. 104. 106. 108. 146. 308.

διάβολος: 226.

διδαχή: 148.

Δίδυμος: 16. 150. 162. 226. 362. 370. 396.
402.

δικαιοσύνη: 52. 74. 108. 162. 164. 206.
486.

δικαστήριον θεῖον: 340.

Διογένης: 20. 40. 88. 96. 106. 114. 124.
150. 156. 166. 180. 216. 246. 260. 280.
292. 308. 318. 320. 334. 432. 446. 468.
476. 482.

Διόδωρος: 22.

Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς: 190. 396.

Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης: 408.

Δίφιλος: 132. 434.

Δίων: 48. 64. 70. 114. 432. 466.

δόγμα: 488.

δόξα (μέλλουσα): 344. 346. 348. 350. 374.

δόξα κενή: 278. 446.

δουλοπρέπεια: 36.

δυσγένεια: 442.

δυσπάθεια: 470.

δυστυχία: 174.

E

ἐγκράτεια: 126. 242.

ἐγρήγορις: 256.

ἔθος: 436. 440.

Εἰρηναῖος: 80.

εἰρήνη: 60. 296. 298. 468.

ἐλάττωμα: 402.

ἔλεγχος: 264. 266.

ἐλεημοσύνη: 72. 74. 76. 78. 486.

ἔλεος: 72. 76. 78. 82.

ἐλευθερία: 110. 306.

Ἑλλάς: 126.

Ἑλλην, - ες: 94.

ἐλπίς: 176. 300. 302. 304.

Ἐμπεδοκλῆς: 156. 166.

ἐμπειρία: 172.

ἐνύπνιον: 452. 454.

ἔνωσις: 488.

ἐξαγόρευσις ἁμαρτιῶν: 234.

ἐξομολόγησις: 460.

ἐξουσία: 92.

ἔπαινος: 272. 328. 330.

Ἐπαμινώνδας: 98.

ἐπίγνωσις: 488.

ἐπιείκεια: 394.

ἐπιθυμεῖν: 42.

ἐπιθυμία: 40. 204. 334.

Ἐπίκουρος: 146. 172. 180. 226. 292. 362.
462.

Ἐπίκτητος: 28. 40. 56. 68. 82. 114. 138.
156. 168. 180. 222. 250. 252. 260. 262.
266. 286. 358. 378. 384. 398. 418. 422.
486.

ἐπιορκία: 274.

ἔρις: 310.

Ἐρμῆς: 266.

Ἐρίσιππος: 166.

Ἐτεοκλῆς: 150. 334.

Εὐάγριος: 54. 62. 176. 188. 208. 232. 260.
272. 280. 284. 356. 460.

εὐγένεια: 442. 444. 446.

εὐδαιμονεῖν: 182.

εὐεργεσία: 84.

εὐεργετεῖν: 84. 86.

εὐημερία: 176. 388. 466.

Εὐηνος: 190.

εὐκοσμία: 332.

Εὐκλείδης: 210.

Εὐμένης: 100.

εὐορκεῖν: 274. 276.

εὐπάθεια: 470.

Εὐριπίδης: 28. 126. 156. 184. 190. 216.
216. 220. 228. 252. 298. 312. 438. 444.

Εὐριπος: 232.

εὐσέβεια: 20. 60. 376. 470.

Εὐσέβιος: 128. 144. 268. 276.

εὐσχημοσύνη: 306.

εὐτέλεια: 348.

εὐτυχία: 174. 176. 178. 180. 182. 250.
 εὐχή: 142. 380.
 εὐφροσύνη: 162.
 Ἐφραίμ: 10. 362.
 ἔχθρα: 60. 68. 104. 462.

Z

Ζάλευκος: 342. 384. 416.
 ζημία: 132. 208.
 Ζήνων: 56. 116. 182. 198. 240. 428. 434.
 446.
 ζωή ἔννομος: 266.
 ζωή μακαρία: 206.

H

ἡδονή: 20. 36. 38. 68. 112. 122. 126. 204.
 250. 262. 272. 304. 320. 398. 422.
 ἡδυπάθεια: 440.
 ἦθος: 440. 446.
 ἡμερότης: 408.
 Ἡράκλειτος: 88. 282. 350. 402.
 Ἡρόδοτος: 192. 298. 440.
 Ἡρώδης: 320. .
 Ἡσαΐας: 346.
 Ἡσαῦ: 460.
 ἡσυχία: 196. 204. 206. 208.
 Ἡφαιστίων: 40.

Θ

Θαλῆς: 182. 208. 286. 404.
 θάνατος: 288. 290. 292. 294.
 θάρσος: 44.
 Θεαγῆς Πυθαγόρειος: 398. 422.
 θέλημα ἴδιον: 188.
 Θεμστοκλῆς: 392. 410.
 Θεόγνης: 130. 194.
 Θεόκριτος: 168. 440.
 Θεόπομπος: 250. 444. 462.
 Θεότιμος: 238.
 Θεόφραστος: 200. 240. 314. 350. 392. 418.

Θεσπίδης: 444.
 Θηβαῖς: 152.
 θλίψις: 62. 248.
 Θουκιδίδης: 392.
 θράσος: 44. 312.
 θρασύτης: 310.
 θυμός: 34. 186. 188. 190. 192. 194. 450.
 458.
 θωπεία: 110.

I

Ἰακώβ: 460.
 Ἰάμβλιχος: 38.
 ἱατρός,- οί: 368. 370.
 Ἰγνάτιος: 26. 330.
 ἰδρῶς: 480. 482.
 ἱεροσυλία: 214.
 Ἰέρων: 130. 152. 166. 182. 200.
 ἱερωσύνη: 78.
 Ἰλλυριοί: 40.
 Ἰπποθόων: 468.
 Ἰπποκράτης: 198.
 Ἰσίδωρος: 266.
 Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης: 284. 468.
 Ἰσοκράτης: 26. 64. 82. 96. 104. 112. 132.
 138. 146. 156. 164. 168. 178. 180. 200.
 222. 250. 266. 272. 286. 330. 350. 356.
 358. 366. 422. 450. 486.
 ἰσότης: 108. 220.
 ἰσχύς: 44.
 Ἰτταχος: 22.
 Ἰωάννης τῆς Κλίμακος: 226. 244. 280.
 454. 482.
 Ἰωάννης Χρυσόστομος: 14. 24. 34. 46. 54.
 60. 80. 84. 86. 94. 104. 118. 134. 142.
 150. 154. 162. 176. 188. 196. 206. 214.
 226. 232. 244. 148. 254. 260. 264. 270.
 276. 280. 284. 290. 296. 302. 306. 312.
 318. 324. 328. 334. 340. 348. 356. 360.
 366. 370. 374. 376. 382. 388. 396. 402.
 410. 416. 422. 426. 432. 438. 442. 454.
 458. 466. 470. 474. 486.
 Ἰώσηπος: 184. 238. 352.

Κ

κακία 12. 14. 24. 36. 162. 194. 234. 236.
238. 312. 318. 396. 436. 458. 460. 470.
472. 478. 480.

κακοδαιμονία: 214.

Καλλίας: 222.

Καλλίμαχος: 48.

κάλλος: 332. 334.

καλλωπισμός: 126.

καλοκαγαθία: 276.

Καπίονος: 166.

Καρκίνος: 272.

καρτερία: 126.

κατάκρισις: 230.

κατήφεια: 248.

Κάτων: 66. 88. 128. 246. 314. 392. 450.

Καυσιανοί: 294.

κενοδοξία: 278. 280.

κενόδοξος, -οι: 278.

Κερκυλλίδας: 48.

Κλεάνθης: 108. 166.

Κλείταρχος: 18. 26. 40. 66. 96. 126. 136.
288. 356. 382. 390.

Κλεόβουλος: 390.

Κλεόστρατος: 260.

Κλήμης: 16. 36. 112. 136. 162. 238. 256.
308. 330. 366. 376. 382. 396. 402. 422.
422.

Κλήμης Ρώμης: 86. 438.

κλοπή: 216.

κολακεία: 110. 112. 114. 142.

κολακεύειν: 110. 112.

κόλασις: 14. 342.

Κορίσκος: 48.

Κότυς: 100.

κραυπάλη: 244.

Κράτης: 114. 246. 426.

Κρατύλος: 378.

Κράτων: 128.

κρεοφαγία: 246.

κρίσις μέλλουσα: 338. 458.

Κρίτιος: 68. 476.

Κρηϊανός: 66. 130. 462.

Κυναίγειρος: 48.

Κύριλλος (Ἀλεξανδρείας): 16. 38. 54.
188. 208. 218. 238. 350. 356. 374.

Κύρος: 68. 96. 130. 418. 462.

Κύψελλος: 180. 330. 432.

Λ

Λακεδαιμόνιοι: 48. 150.

Λάκων: 20. 46.

Λάσος: 170.

Λεύκιππος: 250. 304. 334. 390. 412.

Λεωνίδας: 46.

Λιβάνιος: 70.

Λικιανός: 108.

Λίνδιος: 20.

λογικόν: 420.

λογισμός: 420. 422.

λογισμός ἔμπαθής: 332.

λοιδορία: 186. 190. 324.

Λουκιανός: 130.

Λυκούργος: 20. 98. 202.

Λύκων: 358.

λύπη: 248. 250. 252. 256. 398.

Λύσανδρος: 88.

Μ

μακαριότης: 270.

Μάρθα: 204.

μακροθυμία: 322. 324. 340.

Μαρία: 204.

Μαρτίνος, μοναχός: 460.

ματαιολογία: 18.

ματαιότης: 158.

μεγαλοφροσύνη: 408.

μέθη: 258. 260. 262. 452.

Μελέσιος: 220.

Μένανδρος: 26. 38. 46. 56. 68. 90. 100.
106. 128. 194. 216. 228. 260. 282. 286.
292. 298. 314. 336. 404. 410. 432. 440.
476.

Μενέδημος: 42.

μεταβολή (καταστάσεων) 230. 232. 282.

μετάνοια: 230. 232.
 Μητροδώρος: 326.
 μικρολογία: 142.
 Μιλτιάδης: 48.
 μισοπονηρία: 54.
 μῖσος: 108.
 μνήμη: 376. 378.
 μνησικακεῖν: 460.
 μνησικακία: 456. 460.
 μοναρχία: 98.
 Μοσχίων: 54. 88. 104. 126. 150. 208. 240.
 250. 288. 330. 382. 450. 462.
 Μουσώνιος: 46. 100. 130. 292. 314.
 μοχθηρία: 236. 480.
 μωρός: 424.
 Μωυσῆς: 140. 242. 416.

N

Ναυκράτης: 192.
 Νεῖλος: 16. 36. 80. 122. 136. 144. 150. 176.
 208. 302. 318. 324. 356. 366. 454. 460.
 466.
 νεότης: 316. 318. 320.
 νηστεία: 74.
 Νικίας: 272.
 Νικοκλῆς: 370.
 Νικόλαος: 48. 398.
 Νικόστρατος: 358.
 νόμος: 414. 416. 418.
 νουθεσία: 154. 406.
 νουθετεῖν: 154. 156.

Ξ

Ξανθίππη: 56. 138. 294.
 Ξάνθος: 42.
 Ξενοκράτης: 88. 192. 200.
 Ξενοφάνης: 166.
 Ξενοφῶν: 56. 130. 404. 434.
 Ξενοχάρης: 266.

O

Οἰνοπίδης: 152. 170.

Ὅμηρος: 166.
 ὀμνύειν: 276.
 ὀμόνοια: 60.
 ὄνειδισμός: 310.
 ὄνειδος: 214. 280.
 ὄργη: 26. 186. 188. 190. 192. 194. 204. 460.
 ὄρκος: 274. 276.
 οὐσία: 488.

Π

παιδεία: 158. 164. 166. 168. 170.
 παιδοκτόνος: 218.
 παιδοποιία: 34.
 Παντέλειος: 48.
 παραινεῖν: 156.
 παραινεῖς: 154.
 παροργισμός: 458.
 παρρησία: 116. 264. 266. 268.
 παρθενία: 34.
 πεῖρα: 170.
 Πεισιανός: 70.
 Πελοπίδας: 106.
 πενία: 118. 120. 124. 126. 130. 130. 320.
 Πέριθος: 412.
 περισπασμός: 208.
 περιφάνεια: 442.
 πίστις: 142. 372. 374. 488.
 Πιττακός: 200.
 Πλάτων: 54. 132. 164. 192. 216. 222. 262.
 286. 356. 362. 378. 392. 404. 432. 476.
 486.
 πλεονέκτης: 212. 214.
 πλεονεξία: 126. 212. 216.
 πλημμέλημα: 458.
 Πλούταρχος: 18. 26. 48. 64. 86. 104. 112.
 122. 162. 176. 190. 198. 214. 244. 248.
 260. 266. 272. 286. 302. 318. 334. 342.
 350. 390. 422. 426. 432. 446.
 πλουτεῖν: 130.
 πλούτος: 100. 118. 120. 122. 124. 126. 128.
 130. 136. 144. 160. 214. 346. 446.
 πόλεμος: 296. 298.
 Πολέμων: 286
 Πολύαινος: 68. 292. 330. 440

Πολύμηλος: 48.
 Πολυκράτης: 132.
 πολυπραγμοσύνη: 204. 206.
 πονηρία: 174. 236. 362. 426. 478. 480.
 πορνεία: 34. 36.
 Ποσίδιππος: 252. 410.
 Πουλχερία: 308.
 πραότης: 324.
 προαίρεσις: 232. 396. 422.
 προκοπή: 282.
 Προκόπιος: 302. 320.
 πρόνοια: 360.
 προσευχή: 140. 142. 378.
 Πρωταγόρας: 172.
 Πυθαγόρας: 20. 40. 56. 116. 194. 240. 260.
 266. 308. 358. 422.
 Πύρρος: 48.

Ρ

ραθυμία: 272.
 Ρηγίνιος: 106. 480.
 Ρώμη: 62.
 Ρωμύλος: 70. 152. 182.

Σ

Σεκοῦνδος: 308.
 Σέξτος: 68. 108. 294. 308. 426. 472.
 Σερίνος: 208. 440.
 Σεηριανός: 226. 286.
 σιγᾶν: 200. 202.
 σιγή: 200. 318.
 Σιμωνίδης: 130. 202.
 σιωπᾶν: 198. 202.
 σιωπή: 196. 198.
 Σκλήριος: 444.
 Σολομών: 448.
 Σόλων: 28. 98. 150. 166. 198. 222. 308. 326.
 σοφία: 26. 158. 168. 318. 418. 472.
 Σοφοκλῆς: 28. 42. 200. 292. 308. 468.
 Στίλπων: 170.
 Στρατόνικος: 370. 450.
 συγγνώμη: 460.
 συγκατάβασις: 322.

συκοφάντης: 216.
 συμμετρία: 264.
 συμφορά: 70. 176. 178. 182. 238. 250.
 σύνεσις: 160. 264. 316. 438.
 συνήθεια: 436. 438. 440.
 Σωκράτης: 20. 40. 46. 56. 66. 104. 116.
 126. 136. 138. 152. 166. 170. 178. 208.
 214. 220. 232. 246. 250. 268. 276. 290.
 294. 302. 312. 336. 358. 362. 366. 390.
 398. 402. 440. 446. 468. 472.
 Σώστρατος: 444.
 σωτηρία: 144. 182. 280. 360. 362. 366. 414.
 Σωτίων: 116. 192.
 σωφροσύνη: 32. 38. 40. 186. 218. 318. 320.
 404. 446. 450. 480.

Τ

ταπεινοφροσύνη: 346. 364. 366.
 ταπείνωσις: 162. 310.
 τελώνης: 266.
 τιμή: 94.
 τιμή γονέων: 218.
 Τιμων: 70.
 τιμωρία: 94. 192. 340. 382. 410. 460. 462.
 Τρόφιλος: 370.
 τρυφή: 242.
 τῦφος: 34. 280.
 τύχη: 178. 180. 182. 468.

Υ

ὑβρις: 180. 308. 324.
 Ὑπερίδης: 22. 56. 188. 222.
 ὑπερηφάνεια: 278. 350.
 ὑπεροψία: 102.
 ὕπνος: 254. 256.
 ὑπομονή: 272. 322. 324. 326.

Φ

Φαβωρίνος: 114. 128. 180. 240. 290. 318.
 Φάλαρις: 444.
 φαντασία: 452.
 Φαρισαῖος: 266.

φθόνος: 180. 386. 388. 390. 392.
 φθορά: 36.
 φιλαδελφία: 58.
 φιλανθρωπία 74. 76. 78. 410.
 φιλαργυρία: 118. 126. 132.
 φιλάργυρος,- οι: 126. 132.
 φιλαυτία: 474. 476.
 φιλήδονος: 22.
 Φιλήμων: 106. 190. 216. 320. 404. 422.
 φιλία: 34. 58. 62. 64. 66. 68. 70. 98. 104.
 112.
 Φίλιππος (ὁ βασιλεύς): 98. 220. 266.
 Φιλίσκος: 272.
 Φιλιστίων: 88. 130. 168. 182. 280. 294.
 312. 384.
 φιλοδοξία: 432.
 φιλοζωία: 292.
 Φιλονίδης: 202.
 Φιλόνομος: 222.
 Φιλόξενος: 308.
 φιλοπτωχεία: 122.
 φίλος,- οι: 58. 62. 64. 66. 68. 70.
 φιλοσοφείν: 172.
 φιλοσοφία: 130. 156. 158. 160. 168. 266.
 286.
 φιλοστοργία: 94.
 Φιλόστρατος: 256.
 φιλοσώματος: 22.
 φιλοτεκνία: 218.
 φιλοπονία 270.
 φιλοτιμία: 74. 472.
 φιλοφροσύνη: 398.
 φιλοχρήματος: 22. 126.
 Φίλων: 62. 80. 86. 96. 100. 116. 120. 136.

162. 176. 206. 220. 238. 244. 256. 270.
 280. 312. 318. 340. 352. 390. 396. 426.
 438. 460. 472. 476.

φόβος: 224. 228. 304. 416.
 φόβος γεέννης: 226.
 φόβος Θεοῦ: 162. 226.
 φρόνησις: 24. 26. 52. 128. 206. 318.
 Φωκίων: 82. 116. 266.

Χ

Χαιρέμων: 98.
 Χάρις: 200.
 Χαρίκλεια: 42. 82. 250. 286. 304. 378. 440.
 446.
 Χείλων: 406.432.
 Χίμαιρα: 38.
 Χορίκιος: 398. 440.
 χρῆμα.- τα: 122. 132. 142. 144. 162. 164.
 168. 190. 214. 216. 412. 444. 454.
 χρηστότης: 128. 322. 408. 410. 412.
 Χριστιανός: 36. 218.
 Χρύσιππος: 108.

Ψ

ψευδοδοξία: 374.
 ψεῦδος: 274. 284. 286.
 ψόγος: 102.
 ψυχή: 380.

Ω

ὠφέλεια: 54.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 14

	Σελίς
<i>Μυσταγωγία</i>	38-165
<i>Προοίμιον</i>	38-49
α. Πῶς τε καὶ ποίῳ τρόπῳ εἰκῶν ἐστὶ καὶ τύπος Θεοῦ ἡ ἅγια Ἐκκλησία.	50
β. Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνα τρόπον εἰκῶν ἐστὶ τοῦ ἐξ ὄρα- τῶν καὶ ἄοράτων οὐσιῶν ὑφεστῶτος κόσμου ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία.	58
γ. Ὅτι καὶ μόνου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐστὶν εἰκῶν ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία.	64
δ. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ συμβολικῶς εἰκονίζει τὸν ἄν- θρωπον ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ὡς ἄνθρωπος ὑπ' αὐτοῦ εἰκονίζεται.	66
ε. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ πάλιν τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν νο- ουμένης εἰκῶν τε καὶ τύπος ἐστὶν ἡ ἅγια τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία.	68
ς. Πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ ἄνθρωπος λέγεται καὶ ἡ ἅγια Γραφή.	86
ζ. Πῶς ὁ κόσμος ἄνθρωπος λέγεται καὶ ποίῳ τρόπῳ καὶ ὁ ἄνθρωπος κόσμος.	90
η. Τίνων εἰσὶ σύμβολα ἢ τε πρώτη τῆς ἁγίας συνάξεως εἴσοδος καὶ τὰ μετ' αὐτὴν τελούμενα.	96
θ. Τίνος ἔχει δῆλωσιν καὶ ἡ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν εἴσοδος.	98
ι. Τίνων εἰσὶ σύμβολα τὰ θεῖα ἀναγνώσματα.	100
ια. Τίνος ἐστὶ σύμβολον τὰ θεῖα ἄσματα.	102
ιβ. Τί σημαίνουσιν αἱ τῆς εἰρήνης προσφωνήσεις.	104
ιγ. Τίνος ἰδικῶς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον σύμβολόν ἐστὶν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου καὶ τὰ μετ' αὐτὴν μυστικά.	106
ιδ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον καὶ τὸ γενικῶς σημαινόμενον ἡ θεῖα τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσις.	110

ιε. Τίνος σύμβολόν ἐστίν ἡ κλεισίς τῶν θυρῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ἡ μετὰ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον γιγνομένη.	112
ις. Τί σημαίνει ἡ τῶν ἁγίων Μυστηρίων εἴσοδος.	114
ιζ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον ὁ θεῖος ἀσπασμός	116
ιη. Τί σημαίνει τὸ θεῖον τῆς πίστεως σύμβολον.	118
ιθ. Τί σημαίνει ἡ τοῦ Τρισαγίου δοξολογία.	120
κ. Τίνος ἐστὶ σύμβολον ἡ ἁγία προσευχὴ τοῦ «Πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...».	122
κα. Τί σημαίνει τὸ τέλος τῆς μυστικῆς ἱερουργίας τῶν ἐκφωνουμένων ὕμνων, τουτέστιν «Εἷς ἅγιος, εἷς Κύριος» καὶ τὰς ἐξῆς.	124
κβ. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ καὶ ἡ τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν νοουμένης ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον ἰδικῶς ἐκθεωτικῆ καὶ τελειοποιῶς διὰ τῶν εἰρημένων θεωρεῖται κατάστασις.	126
κγ. Ὅτι σύμβολον τῶν κατὰ ψυχὴν ἀρετῶν ἐστίν ἡ πρώτη εἴσοδος τῆς ἁγίας συνάξεως.	128
κδ. Τίνων ἐστὶν ἐνεργητικὴ τε καὶ ἀποτελεσματικὴ μυστηρίων, διὰ τῶν τελουμένων κατὰ τὴν ἁγίαν σύναξιν θεσμῶν ἐν τοῖς πιστοῖς καὶ πιστῶς συναγομένοις, ἡ παραμένουσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις.	136
*Ανακεφαλαίωσις (Μυσταγωγίας).	142-165
2. 400 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ	168-351
ΠΡΟΛΟΓΟΣ· ΠΡΟΣ ΕΛΠΙΔΙΟΝ	168-171
1. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ	172-209
2. ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ	210-261
3. ΤΡΙΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ	262-309
4. ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ	310-352
3. ΛΟΓΟΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΣ	352-444
4. 200 ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ	446-565
1. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ	446-499
2. ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ	500-565

ΤΟΜΟΣ 14Α'

1. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ, Ἡ ΠΕΥΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ (Α'-ΡΨΕ')	10-275
2. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Α' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΟΓ')	276-329
3. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Β' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΚΖ')	330-341
4. ΕΡΩΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ Γ' (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΚΣΤ')	344-346
5. ΠΡΟΣ ΘΕΟΠΕΜΠΤΟΝ ΤΟΝ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΝ	350-361
6. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ' ΨΑΛΜΟΝ	364-387

ΤΟΜΟΣ 14Β'

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α'-ΝΓ')	10-419
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΚΑΙ Β' ΒΙΒΛΙΟΥ	11-17
ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΕΙΜΕ- ΝΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΜΕΤΩΠΙΟΙΣ ΣΧΟΛΙΩΝ	18-25
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	26-55
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ Α' - ΝΓ'.	56-419

ΤΟΜΟΣ 14Γ'

ΠΡΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΝ ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΝΔ' - ΞΕ').	12-437
--	--------

ΤΟΜΟΣ 14Δ'

ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΘΩΜΑΝ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΝ	12-439
Α. ΠΡΟΣ ΘΩΜΑΝ ΗΓΙΑΣΜΕΝΟΝ (ΑΠΟΡΙΑΙ Α'-Ε')	12-53
Β. ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΡΧΗΠΟΝ ΚΥΖΙΚΟΥ (ΑΠΟΡΙΑΙ Α'-ΡΔ')	54-439

ΤΟΜΟΣ 14Ε'

1. ΠΕΡΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΥΖΙΚΟΥ (ΑΠΟΡΙΑΙ ΡΕ'-ΡΘ')	10-179
2. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	182-435
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	182-195
Α. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ.	198-329
Β. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΕΡΑΡΧΙΑΣ.	331-435

ΤΟΜΟΣ 14ΣΤ'

ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	14-411
Α. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	14-381
Β. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΠΕΡΙ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ	382-411

ΤΟΜΟΣ 15Α

ΔΟΚΙΜΙΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ, ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑ:	10-389
--	--------

1. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ.	10-49
2 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ, ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΙΟΝ Ν'.	50-57
3 ΕΚ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'.	58-73
4 ΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ.	74-82
5 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ ΜΙΑΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΗ ΛΕΓΕΙΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΚΑΤ' ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΝ.	82-84
6 ΠΕΡΙ ΤΟΥ, «ΠΑΤΕΡ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΠΑΡΕΛΘΕΤΩ ΑΠ' ΕΜΟΥ ΤΟ ΠΟΤΗΡΙΟΝ».	84-91
7. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ, ΠΡΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ	92-119
8. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ.	120-149
9. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΙΚΕΛΩΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ ΝΗΣΟΝ ΠΑΡΟΙΚΟΥΣΑΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΑΣΙΝ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ ΛΑΟΙΣ.	150-177
10. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΥΠΡΟΥ	178-185
11. ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΜΗ ΓΡΑΦΕΙΣΗΣ.	186-187
12. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΥΣΕΩΝ.	188-193
13. ΟΡΟΙ (ΟΡΙΣΜΟΙ) ΔΙΑΦΟΡΟΙ.	194-199
14. ΤΟΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ.	200-241
15. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.	242-279
16 ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΩΝ.	280-281
17. ΟΡΟΙ ΕΝΩΣΕΩΝ.	282-283
18. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΟΘΕΛΗΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ, ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΝ.	284-287
19. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ.	288-301
20. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ.	302-327
21. ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ, ΙΔΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΤΩ ΕΝ ΜΑΖΑΡΙΩ	328-347
22. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΕΩΣ, ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ.	348-356
23. ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΕΝ ΘΕΛΗΜΑ ΛΕΓΕΙΝ ΕΠΙ ΧΡΙΣΤΟΥ.	356-363
24. ΚΕΦΑΛΑΙΑ Γ' ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.	364-370
25 ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΑΥΤΩ ΠΑΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ.	370-377
1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ	372
2. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΣ.	372
3. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ	372

4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ.	372
5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ.	374
6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ.	374
7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ.	374
8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ.	374
9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΜΕΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ.	374
10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ.	376
26. ΟΡΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝ- ΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.	378-389
1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΤΟΥΤΙΝΟΥ, ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ.	378
2. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.	380
3. ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ.	380
4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.	380
5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ	382
6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.	382
7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ.	384
8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ.	384
9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ.	386
10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.	386

ΤΟΜΟΣ 15B

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΚΟΙΝΕΣ, ΔΟΓΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΕΣ:	10-453
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'. Λόγος παραινετικός ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ κύριον Γεώργιον, τὸν πανεύφημον ἑπαρχὸν Ἀφρικῆς.	10-51
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β'. Πρὸς Ἰωάννην Κουδικουλάριον, <i>Περὶ ἀγάπης.</i>	52-75
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	76-81
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ'. Πρὸς τὸν αὐτόν, <i>Περὶ τῆς κατὰ Θεὸν λύπης.</i>	82-93
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε'. Πρὸς Κωνσταντῖνον.	94-99
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ'. Πρὸς τὸν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην, <i>Περὶ τοῦ ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχὴ.</i>	100-113
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'. Πρὸς Ἰωάννην πρεσβύτερον, Περὶ τοῦ καὶ μετὰ θάνατον ἔχειν τὴν ψυχὴν τὴν νοεράν ἐνέργειαν, καὶ μηδεμᾶς ἐξίστασθαι φυσικῆς δυνάμεως.	114-123
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Η'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	124-131
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Θ'. Πρὸς Θαλάσσιον, πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον.	132-137
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ι'. Πρὸς Ἰωάννην Κουδικουλάριον.	138-143

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑ'. Πρὸς ἡγουμένην, <i>Περὶ ἀσκητρίας ἐξελθούσης τῆς μονῆς καὶ μετανοήσεως.</i>	144-153
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΒ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, <i>Περὶ τῶν ὀρθῶν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ δογμάτων καὶ κατὰ Σευήρου τοῦ αίρετικοῦ.</i>	154-227
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΓ'. Πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον, <i>Λόγος ἐπίτομος κατὰ τῶν Σευήρου δογμάτων.</i>	228-263
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΔ'. Πρὸς τὸν αὐτόν, <i>Ἐπιστολὴ δογματικὴ.</i>	264-279
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'. Πρὸς Κοσμᾶν, τὸν θεοφιλέστατον διάκονον Ἀλεξανδρείας, <i>Περὶ κοινοῦ καὶ ἰδίου, τουτέστιν οὐσίας καὶ ὑποστάσεως.</i>	280-327
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΣ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	328-333
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΖ'. Πρὸς Ἰουλιανὸν Σχολαστικὸν Ἀλεξανδρέα, <i>Περὶ τοῦ κατὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικοῦ δόγματος.</i>	334-341
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΗ'. Πρὸς Ἀσκητρίας ἀποστάσας τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ προσώπου Γεωργίου τοῦ πανευφήμου ἐπάρχου Ἀφρικῆς.	342-351
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΘ'. Πρὸς Πύρρον τὸν ὀσιώτατον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον.	352-361
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Κ'. Πρὸς Μαρίνον μονάζοντα.	362-371
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑ'. Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κυδωνίας.	372-375
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΒ'. Πρὸς Αὐξέντιον.	376-377
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΓ'. Πρὸς Στέφανον πρεσβύτερον.	378-379
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΔ'. Πρὸς Κωνσταντῖνον Σακελλάριον.	380-387
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΕ'. Πρὸς Κόνωνα πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον.	388-391
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΣ'. Πρὸς Θαλάσιον πρεσβύτερον, <i>Περὶ δῆθεν καταπαύσεως θεηλάτου ὀργῆς διὰ προσφορᾶς θυσίας τέκνων...</i>	392-395
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΖ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον.	396-401
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΗ'. Πρὸς Κυρισίκιον ἐπίσκοπον.	402-403
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΘ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	404-405
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Λ'. Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.	406-408
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΑ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	408-411
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΒ'. Πρὸς ἀδελφὸν Πολυχρόνιον.	412-413
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΓ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	412-414
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΔ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	414-416
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΕ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	416-417
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΣ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	418-419
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΖ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	418-420
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΗ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	420-422

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΛΘ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	422-423
ΕΠΙΣΤΟΛΗ Μ'. Πρὸς Θαλάσσιον πρασδύτερον καὶ ἡγούμενον.	424-426
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΑ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	426-427
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΒ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	426-429
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΓ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον.	430-437
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΔ'. Πρὸς Ἰωάννην Κουβικουλάριον, <i>Περὶ θετικῆς</i> .	438-445
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕ'. Πρὸς τὸν αὐτόν.	446-449
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΣ'. Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.	450-453

ΤΟΜΟΣ 15Γ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ, ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΑ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΟΛΟΓΙΚΑ, ΒΙΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ	12-335
1. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΕΝ Τῆ ΠΡΩΤῆ ΑΥΤΟΥ ΕΞΟΡΙΑ, ΗΤΟΙ ΕΝ ΒΙΖΥΗ ΤΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑ- ΡΕΙΑΣ ΒΙΘΥΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΛΕΧΘΕΝΤΑ	12-67
2. ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ ΑΒΒΑ ΜΑΞΙΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤῶ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΟΝΤΩΝ ΕΠΙ ΣΕΚΡΕΤΟΥ	70-109 112-201
3. ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΕΤΑ ΠΥΡΡΟΥ	204-215
4. ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ	
5. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΥΧΗΝ ΤΟΥ «ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ» ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ	218-271
6. Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Η ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΜΑΞΙ- ΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ	274-335

ΤΟΜΟΣ 15Δ

Α. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	14-319
1. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Α'	14-75
2. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Β'	76-129
3. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Γ'	130-193
4. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Δ'	194-257
5. ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ Ε'	258-319
Β. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ	320-405
Γ. ΣΧΟΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΑΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ	408-479

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7-9
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10-489
1. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	10-487
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	10-11
1. ΛΟΓΟΣ Α' Περί βίου ἀρετῆς καὶ κακίας.	12-23
2. ΛΟΓΟΣ Β' Περί φρονήσεως καὶ βουλής.	24-31
3. ΛΟΓΟΣ Γ' Περί ἀγνείας καὶ σωφροσύνης.	32-43
4. ΛΟΓΟΣ Δ' Περί ἀνδρείας καὶ ἰσχύος.	44-51
5. ΛΟΓΟΣ Ε' Περί δικαιοσύνης.	52-57
6. ΛΟΓΟΣ ς' Περί φίλων καὶ φιλαδελφίας	58-71
7. ΛΟΓΟΣ ζ' Περί ἐλεημοσύνης	72-83
8. ΛΟΓΟΣ η' Περί εὐεργεσίας καὶ χάριτος	84-91
9. ΛΟΓΟΣ θ' Περί ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας	92-101
10. ΛΟΓΟΣ ι' Περί ψόγου καὶ διαβολῆς	102-109
11. ΛΟΓΟΣ ΙΑ' Περί κολακείας	110-117
12. ΛΟΓΟΣ ΙΒ' Περί πλούτου, πενίας καὶ φιλαργυρίας	118-133
13. ΛΟΓΟΣ ΙΓ' Περί αὐταρκειας	134-137
14. ΛΟΓΟΣ ΙΔ' Περί προσευχῆς	138-147
15. ΛΟΓΟΣ ΙΕ' Περί διδαχῆς καὶ λόγων	148-153
16. ΛΟΓΟΣ Ις' Περί νουθεσίας	154-157
17. ΛΟΓΟΣ Ιζ' Περί παιδείας καὶ φιλοσοφίας	158-173
18. ΛΟΓΟΣ Ιη' Περί εὐτυχίας καὶ δυστυχίας	174-185
19. ΛΟΓΟΣ Ιθ' Περί ὀργῆς καὶ θυμοῦ	186-195
20. ΛΟΓΟΣ κ' Περί σιωπῆς καὶ ἀπορρήτων	196-203
21. ΛΟΓΟΣ ΚΑ' Περί πολυπραγμοσύνης - ἡσυχίας	204-211
22. ΛΟΓΟΣ ΚΒ' Περί πλεονεξίας	212-217
23. ΛΟΓΟΣ ΚΓ' Περί τιμῆς γονέων καὶ φιλοτεκνίας	218-223

24.	ΛΟΓΟΣ	ΚΔ' Περί φόβου	224-229
25.	ΛΟΓΟΣ	ΚΕ' Περί τῶν ταχέως μεταβαλλομένων, καὶ περὶ μετανοίας	230-233
26.	ΛΟΓΟΣ	ΚΣ' Περί ἁμαρτίας καὶ ἔξαγορεύσεως	234-241
27.	ΛΟΓΟΣ	ΚΖ' Περί ἀκρασίας καὶ γαστριμαργίας	242-247
28.	ΛΟΓΟΣ	ΚΗ' Περί λύπης καὶ ἀθυμίας	248-253
29.	ΛΟΓΟΣ	ΚΘ' Περί ὕπνου	254-257
30.	ΛΟΓΟΣ	Λ' Περί μέθης	258-263
31.	ΛΟΓΟΣ	ΛΑ' Περί παρρησίας καὶ τοῦ ἐλέγχου	264-269
32.	ΛΟΓΟΣ	ΛΒ' Περί φιλοπονίας	270-273
33.	ΛΟΓΟΣ	ΛΓ' Περί ὄρκου	274-277
34.	ΛΟΓΟΣ	ΛΔ' Περί κενοδοξίας	278-283
35.	ΛΟΓΟΣ	ΛΕ' Περί ἀληθείας καὶ ψεύδους	284-287
36.	ΛΟΓΟΣ	ΛΣ' Περί θανάτου	288-295
37.	ΛΟΓΟΣ	ΛΖ' Περί εἰρήνης καὶ πολέμου	296-299
38.	ΛΟΓΟΣ	ΛΗ' Περί ἐπλίδος	300-305
39.	ΛΟΓΟΣ	ΛΘ' Περί γυναικῶν	306-309
40.	ΛΟΓΟΣ	Μ' Περί ἀντιλογίας καὶ θρασύτητος καὶ ἔριδος	310-315
41.	ΛΟΓΟΣ	ΜΑ' Περί γύρωσ καὶ νεότητος	316-321
42.	ΛΟΓΟΣ	ΜΒ' Περί ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας	322-327
43.	ΛΟΓΟΣ	ΜΓ' Περί ἐπαίνου	328-331
44.	ΛΟΓΟΣ	ΜΔ' Περί κάλλους	332-337
45.	ΛΟΓΟΣ	ΜΕ' Περί μελλούσης κρίσεως	338-343
46.	ΛΟΓΟΣ	ΜΣ' Περί δόξης	344-353
47.	ΛΟΓΟΣ	ΜΖ' Περί γλωσσαλγίας	354-359
48.	ΛΟΓΟΣ	ΜΗ' Περί προνοίας	360-363
49.	ΛΟΓΟΣ	ΜΘ' Περί ταπεινοφροσύνης	364-367
50.	ΛΟΓΟΣ	Ν' Περί ἰατρῶν	368-371
51.	ΛΟΓΟΣ	ΝΑ' Περί πίστεως	372-375
52.	ΛΟΓΟΣ	ΝΒ' Περί μνήμης	376-379
53.	ΛΟΓΟΣ	ΝΓ' Περί ψυχῆς	380-385
54.	ΛΟΓΟΣ	ΝΔ' Περί φθόνου	386-393
55.	ΛΟΓΟΣ	ΝΕ' Περί ἔκουσίου καὶ ἀκουσίου	394-399
56.	ΛΟΓΟΣ	ΝΣ' Περί τοῦ «Γνωθὶ σαυτὸν»	400-407

57. ΛΟΓΟΣ	ΝΖ' Περί χρηστότητος	408-413
58. ΛΟΓΟΣ	ΝΗ' Περί νόμου	414-419
59. ΛΟΓΟΣ	ΝΘ' Περί λογικοῦ καὶ λογισμοῦ	420-423
60. ΛΟΓΟΣ	Μ' Περί ἀφροσύνης, ἀφρονος καὶ ἀνο- ήτου, καὶ ἀπαιδεύτου καὶ μωροῦ	424-429
61. ΛΟΓΟΣ	ΜΑ' Περί ἀσωτίας	430-435
62. ΛΟΓΟΣ	ΜΒ' Περί συνηθείας καὶ ἔθους	436-441
63. ΛΟΓΟΣ	ΜΓ' Περί εὐγενείας καὶ δυσγενείας	442-447
64. ΛΟΓΟΣ	ΜΔ' Περί γέλωτος	448-451
65. ΛΟΓΟΣ	ΜΕ' Περί ἐνυπνίων	452-455
66. ΛΟΓΟΣ	ΜΣ' Περί ἀκακίας καὶ μνησικακίας	456-463
67. ΛΟΓΟΣ	ΜΖ' Περί ἀνωμαλίας	464-469
68. ΛΟΓΟΣ	ΜΗ' Περί τοῦ ὅτι δεῖ τιμᾶν ἀρετὴν καὶ κολᾶζειν κακίαν	470-473
69. ΛΟΓΟΣ	ΜΘ' Περί φιλαυτίας	474-477
70. ΛΟΓΟΣ	Ο' Περί τοῦ ὅτι εὐκολος ἢ κακία καὶ δυσπόριστος ἀρετὴ	478-483
71. ΛΟΓΟΣ	ΟΑ' Περί τοῦ ὅτι οὐκ αἰεὶ τὸ πλεῖστον ἀ- ριστον	484-487

**2. ΕΚ ΤΩΝ ΕΓ' ΑΠΟΡΩΝ. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΙΟΤΑΤΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΟΝ ΑΧΡΙΔΗΝ**

488-489

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	491-492
2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	493-495